

వధ్యంత పాండవైః ౧౭. దృష్ట్యైవ తు పురో రాజా జనస్సుర్యస్సుసంజయమ్,
 క్లేశేన మహతా యుక్తం సగ్వతో రాజసత్తమః ౧౮. ప్రకురోద భృశోద్విగ్నో
 హారాజన్నితి సస్వరమ్, ఆకుమారం నరవ్యాఘ్రతత్పురం వై సమంతతః ౧౯. ఆర్థ
 నాదం తతశ్చక్రే శ్రుత్వా వినిహతం నృపమ్, ధావతశ్చాప్యవశ్యాను ప్రత్ర స్త్రీపు
 షాంస్తదా ౨౦. సప్తచిత్తానివోన్మత్తా శోకేన భృశవీడితాన్, తథా విహ్వల
 సూతః ప్రవిశ్య నృపతిహయమ్ ౨౧. దదర్శ నృపతిశ్రేష్ఠం ప్రజ్ఞాచతుషమిశ్వ
 రమ్, తథాచాసీనయనఘం సమంతాత్పరివారితమ్ ౨౨. స్తుమాభిర్భరతశ్రేష్ఠ
 గాంధార్య విదురేణ చ, తథాన్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ జ్ఞాతిభిశ్చ హితైస్తుదా ౨౩.
 తమేవ చార్థం ధ్యాయంతం కర్ణస్య నిధనం ప్రతి, రుదన్నేవాబ్రవీద్వాక్యం రాజా
 సం జనమేజయ ౨౪. నాతిహృష్టచునాసూతో బాష్పసందిగ్ధయా గిరీ, సంజ
 యోఽహం నరవ్యాఘ్రే నమస్తే భరతర్షభ ౨౫. మద్రాధిపా హతశ్శల్యశ్శకునిసాస్స
 బలస్తథా, ఉలూకః పురుషవ్యాఘ్రే కైతవోఽపి దృఢవిక్రమః ౨౬. సంశప్తకా
 హతాస్సర్వే కాంభోజాశ్చకైస్తపా, మేచ్ఛాశ్చపార్వతీయాశ్చ యవనాశ్చ ని
 తితాః ౨౭. పాంచాలా హతా మహారాజ దాక్షిణ్యాశ్చ సర్వతః, ఉదీచ్యాని
 హతాస్సర్వే ప్రతీచ్యాశ్చ నరాధిప ౨౮ రాజానో రాజపుత్రాశ్చ సర్వశోనిహ
 తాస్సచ, దుర్యోధనో హతో రాజా యథోక్తం పాండవేన హ ౨౯. భగ్నుస్థ్లో
 మహారాజ శేతే పాంసుఘ రూపితః, భృష్టద్యుమ్నో హతో రాజా శిఖం
 వామరాజితః ౩౦. ఉత్తమాజా యుధామన్యుస్తథా రాజా ప్రభర్తకః, పాం
 చాలాశ్చ నరవ్యాఘ్రే చేదయశ్చ నిఘానితాః ౩౧ తవపుత్రా హతాస్సర్వే ప్రావదే
 యాశ్చ భారత, కర్ణపుత్రో హతశ్శూరో వృషసేనో ముహుఃబలః ౩౨. నరావిసిహతా
 స్సర్వే గజాశ్చ వినిఘానితాః, రథినశ్చ నరవ్యాఘ్రే హతాస్స పతితాఽయుధ ౩౩.
 కించిచ్ఛేషం చ శిబిరం తావకానాం కృతం విభో, పాండవానాం మరూఽపి
 సమాసాద్య పరస్పరమ్ ౩౪. ప్రాయః స్త్రీశేషమభవత్ జగత్కాలేన మోహితమ్,
 సప్తనాండవతశ్చేషా ధార్తరాష్ట్రాస్తథా త్రయః ౩౫. తే చైవభారతః పంచవాసు
 దేవశ్చ సాత్యకః, కృపశ్చ కృతవర్తా చ ద్రాణిశ్చ జయతాం వరః ౩౬. తవాప్యేతే
 నరవ్యాఘ్ర రథినో నృపసత్తమ, అక్షోహిణీనాం సర్వేసాం సమేతానాం జనేశ్వర ౩౭.
 ఏతే శేషమహారాజ సర్వేఽన్యే నిధనం గతాః, కాలేన నిహతంసర్వం జగద్ర్య
 భరతర్షభ ౩౮. దుర్యోధనం వై పురతః కృత్వా వైరంచ భారత ౩౯. వైరంపా
 యం ఉవాచ—ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచః కూరం భృతరాష్ట్రో జనేశ్వరః, నిహిత
 మహారాజ గతశ్చత్వో మహీతలే ౪౦. తస్మిన్నపతితే ధూమా విదురోఽపి మహా

యశాః, నివసాత మహారాజ శోకవ్యసనకర్మితః. ౪౧. గాంధారి చ నృపశ్రేష్ఠస
 రాష్ట్రస్థ కురుయోషితః, పతితాస్సహసా భూమాశ్రుత్వాకూరం వచశ్చతాః. ౪౨.
 నిస్సంజం పతితం భూమా తదాసీద్రాజమండలమ్, ప్రలాపయుక్తం మహతీ చిత్ర
 న్యస్తం పశే యథా. ౪౩. కృచ్ఛ్రేణ తు తతో రాజా ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః,
 శనై రలభత ప్రాణాన్ పుత్రవ్యసనకర్మితః. ౪౪. లబ్ధ్వాతు సనృపస్సంజ్ఞాం వేషమా
 నస్సుదుఃఖితః, ఉదీత్య చ దితృపుర్వాః క్షత్తారం వాక్యమబ్రవీత్. ౪౫. విద్వజ్
 క్షత్తరహప్రాజ్ఞ త్వం గతిగృరత్సభ, మమావాధస్య సుభృశం పుత్రైర్నిసస్య
 సర్వశః. ౪౬. ఏవముక్త్యా తతో భూయో విసంజ్ఞో నివసాత హ, తం తథా పతి
 తం దృష్ట్వా బాంధవా యేఽస్య కేచన. ౪౭. శీతైస్తే నిషిచిస్తోయై ర్వివ్యజుర్వ్యజ
 నై రపి, సతు దీర్ఘేణ కాలేన ప్రత్యాశ్వస్తో మహీపతిః. ౪౮. తూష్ణిం దధౌ మహీ
 పాల పుత్రవ్యసనకర్మితః, నిశ్వసన్ పన్నగ ఇవ కుంభక్షిస్తో విశాం పతే. ౪౯. సం
 జయోఽప్యరుదత్తత్ర దృష్ట్వా రాజానమాతురమ్, తథా సర్వాఃప్రియశ్చైవ గాం
 ధారి చ యశస్వినీ. ౫౦. తతో దీర్ఘేణ కాలేన విదురం వాక్యమబ్రవీత్, ధృతరా
 ష్ట్రో సరశ్రేష్ఠ ముహ్యమీనో ముహుర్దుహుః. ౫౧. గచ్ఛంతు యోషితస్సర్వా
 గాంధారి చ యశస్వినీ, తథేమే సుహృదస్సర్వే భ్రశ్యతే మే మనో భృశమ్.
 ౫౨. ఏవముక్తస్తతః క్షత్తా తాః ప్రియో భరత్సభ, విసర్జయామాస శనై ర్వేష
 మానాః పునః పునః. ౫౩. నిశ్చక్రముత్తశస్సర్వాస్తాః ప్రియా భరత్సభ, సుహృ
 దశ్చ తతస్సర్వే దృష్ట్వా రాజానమాతురమ్. ౫౪. తతో నరపతిం తం తు లబ్ధ
 సంజ్ఞం పరంతప, అవైక్షత్సంజయో దీనో రోదమానం భృశాతురమ్. ౫౫. ప్రాంజ
 లిన్నిశ్వసంతం చ తం నరేంద్రం ముహుర్దుహుః, సమాశ్వాసయత్ క్షత్తా వచసా
 మధురేణ హ. ౫౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యసర్వశః - ప్రథమోఽధ్యాయః.

—౧౧ ధృతరాష్ట్రగీతాః. ౧౧—

వైశంపాయనఉవాచ.—విస్మయాన్వితః నారీషు ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః,
 విలలాప మహారాజ దుఃఖాద్ధుద్ధుతరం గతః. ౧. సధూమమివ నిశ్వస్య కరా ధు
 న్నోక పునః పునః, విచింత్య చ మహారాజ తతో వచనమబ్రవీత్. ౨. ధృతరాష్ట్ర
 ఉవాచ.—అహో బత మహద్దుఃఖం యదహం పాండవా రణే, క్షేమిణశ్శ్వాన్య
 యాంశ్చైవ త్వత్తస్మాత శృణోమి వై. ౩. వజ్రసారమయం మానం హృదయం
 సుదృఢం మమ, యచ్ఛ్చౌత్వా నిహతాన్ పుత్రాన్ దీర్ఘతేన సహస్రథా. ౪.
 చింతయిత్వా వయస్తేహం బాలక్రిడాం చ సంజయ, అద్య శ్రుత్వా హతాన్

పుత్రా భృశం మే దీర్యతే మనః ౧. అంధత్వాద్యది తేహం తు న మే రూపని
 దర్శనమ్, పుత్రస్నేహకృతాప్రీతిర్నిత్యమేతేషు ధారిణా. ౬ బాలభావమతి
 క్రాంతా యావన్దాంశ్చ తానహమ్, మధ్యప్రాస్తాంత్రా శ్రుత్వా హృష్టః
 తదానఘ. ౭. తానద్య నిహణా శ్రుత్వా హతైశ్వర్యా హతాజనః, న లభే
 వై క్వచిచ్ఛాంతిం పుత్రాదిభిరభిప్లుతః. ౮. ఏహ్యేహి పుత్ర గాజేంద్ర మమానా
 భస్య సాంప్రతమ్, త్వయా హీనో మహాబాహూ కాం ను యాస్యావ్యహం గతి
 మ్ ౯. కథం త్వం పృథివీపాలాం స్త్యక్త్వా తాతసమాగతా, శేషే వినిహతో
 భూమా ప్రాకృతః కున్మసో యథా. ౧౦. గతిర్భూత్వా మహారాజ జ్ఞాతీనాం ను
 హృదాంతా, అంధం వృద్ధం చ మాం వీర విహయ క్వాభిగచ్ఛసి, ౧౧. సా
 కృపా సా చ తే ప్రీతిః సా చ రాజా సుమానితా, కథం వినిహతః పార్థైః సం
 యుగేష్యపరాజితః. ౧౨. కో నుమాముత్థితం కాలే తాత శాతేతి వత్సతి, మనః
 రాజేతి సతతం లోకీనాథేతి చాసక్యతే. ౧౩. పరిష్యజ్య చ మాం కంఠే స్నేహే
 నాస్తిన్నలోచనః, అనుశాధీతి కౌరవ్య తత్సాధు వద మే వచః. ౧౪. నను నామా
 హమశ్రౌషం వచనం తవ పుత్రక, భూయసీ మమ కృత్వీయం యథా సార్థస్య
 నో తథా. ౧౫. భగదత్తః కృపశ్శల్యః ఆవంత్యోఽథ జయద్రథః, భూరిశ్రవాశ్శల
 త్తైశ్చ సోమదత్తోఽథ బాహ్లికః ౧౬. అశ్వశానూ చ భోజశ్చ మాగధశ్చ మహా
 బలః, బ్రహ్మబలశ్చ కాశీశః శకునిశ్చాపి సౌబలః. ౧౭. మ్లేచ్ఛాశ్చ బహునాహ
 ప్రాః శకాశ్చ యువైస్సహ, సుదక్షిణశ్చ కాంభోజస్త్రిగచ్ఛాధిపతి యథా ౧౮. యః
 పితౄ మహతైశ్చ భారద్వాజోఽథ గౌతమః, శ్రుశాయశ్చాచ్యుతాయుశ్చ శి
 యుశ్చైవ వీర్యవాన్. ౧౯. జలసంధోఽథాచ్యుతశ్శంగీ రాక్షసశ్చాచ్యుతాయుధః,
 ఆలంబుసో మహాబాహుః సుబాహుశ్చ మహాధి. ౨౦. ఏతేచాన్యే చ బహువో
 రాజానో రాజస త్తమ, మదర్థముద్యతాస్సచ్యే ప్రాణాం స్త్యక్త్వా మహాధి. ౨౧.
 తేహం మధ్యే స్థితో యుద్ధే భ్రాతృభిః పరివారితః, యోధయశ్శామ్యహం
 ధాన్తా సాంచాలాంశ్చైవ న్వశః. ౨౨. చేదీశ్చ వృషశార్దూల క్రౌంచదేహాంశ్చ
 సంయుగే, సాత్యకిం కుంతిభోజం చ రాక్షసం చ ఘటోత్కచమ్. ౨౩. ఏకోఽస్మ్య
 హం మహారాజ సమర్థస్సన్నివారణే, సమరే గాంధవేయానాం గృద్ధోఽస్యభిభౌ
 వతామ్. ౨౪. కింపునస్సహితా వీరాః కృశవై గాశ్చ పింజవైః, అథివా హ్యు
 వైతే సాంధవస్యాసుయాయుభిః. ౨౫. యోత్స్యంతే సహ రాజేంద్ర హనిన్యంతి
 చ తాస్తృధే, కర్ణస్త్రికో మయా సార్థం నిహనివ్యతి పాండవా. ౨౬. తతో
 నృపతయో వీరాః స్థాస్యంతి మమ శాసనే, యశ్చ తేహం ప్రణేతా వై హసుదే

వో మహాబలః. ౨౭. నసస్సహ్యతే రాజన్నితి మామబ్రవీద్యహః, తస్యాహం వద
తస్మాత బహుశో మమసన్నిధౌ. ౨౮. శక్తితో హ్యనుభవామి నిహతాన్
పాండవాన్ మృధే, తేహం మధ్యే స్థితా యత్ర హన్యంతే మమ పుత్ర కాః. ౨౯.
వ్యాయచ్చమానా స్సురురే కిమన్యద్భాగధేయతః, భీష్మశ్చ నిహతో యత్ర లోక
నాథః ప్రతాపవాన్. ౩౦. శిఖండినిం సమాసాద్య మృగేంద్ర ఇవ జంబుకమ్, ద్రో
ణశ్చ బ్రాహ్మణో యత్ర సర్వశస్త్రాస్త్రపారగః. ౩౧. నిహతః పాండవైస్సంభ్యో కిమ
న్యద్భాగధేయతః, భూరిశ్రోవా హతో యత్ర సోమదత్తశ్చ సంయుగే ౩౨. బా
స్త్వాశ్చ మహారాజః కిమన్యద్భాగధేయతః, భగదత్తో హతో యత్ర గజయుద్ధవిశా
రజః ౩౩. జయద్రథశ్చ నిహతః కిమన్యద్భాగధేయతః, సుదక్షిణో హతో య
త్ర జలసంధశ్చ పారవః. ౩౪. శ్రుతాయుశ్చాచ్యుతాయుశ్చ కిమన్యద్భాగధేయతః,
మహాబలస్తథా పాండ్యః సర్వశస్త్రభృతాం వరః. ౩౫. నిహతః పాండవైస్సంభ్యో
కిమన్యద్భాగధేయతః, బృహద్రథో హతో యత్ర మౌగధశ్చ మహాబలః. ౩౬.
ఉగ్రాయుధశ్చ విక్రాంతః ప్రతిహాసం ధనుష్వతామ్, అపంక్త్యా నిహతో యత్ర
తైగర్షణ నరాధిపః. ౩౭. సంశప్తకాశ్చ బహవః కిమన్యద్భాగధేయతః, అలంబు
సస్తథా రాజా రాక్షసశ్చాప్యలాయుధః ౩౮. ఆర్యశృంగిశ్చ నిహతః కిమన్య
ద్భాగధేయతః, నారాయణా హతా యత్ర గోపాలా యుద్ధదుర్ధదాః. ౩౯. మే
చ్ఛాశ్చ బహుసాహస్రాః కిమన్యద్భాగధేయతః, శకునిస్సౌబలో యత్ర కైతవ్య
శ్చ మహాబలః. ౪౦. నిహతస్సబలోవీరః కిమన్యద్భాగధేయతః, యత్ర శూరా
మహత్తానః సర్వశస్త్రాస్త్రపారగాః ౪౧. బహవో నిహతా స్సూత మహేంద్రస
మవిక్రమాః, నానాదేశసమావృతాః క్షత్రియా యత్ర సంజయ. ౪౨. నిహతా
స్సుమరే సర్వే కిమన్యద్భాగధేయతః, పుత్రాశ్చ మే వినిహతాః పౌత్రాశ్చైవ మ
హాబలాః. ౪౩. వయస్యా భ్రాతరశ్చైవ కిమన్యద్భాగధేయతః, భాగధేయసమా
యుక్తో ధ్రువముత్పద్యతే వరః. ౪౪. యస్తు భాగ్యసమాయుక్తః సశుభం ప్రాప్ను
యాన్నరః, అహం విముక్తనైస్త్విరృష్టగైః పుత్రైశ్చైవ వేహ సంజయ. ౪౫. కిథ
మద్య భవిష్యామి వృద్ధశృత్రువశం గణః, నాన్యదత్ర పరం మన్యే వసవాసాదృతే
ప్రభో ౪౬. సోఽహం వనం గమిష్యామి నిర్బంధుర్జ్ఞాతీసంక్షయేనహిమేఽన్యచ్ఛవే
చ్ఛ్రీయో వనాయ గమనాదృతే ౪౭. ఇమావఃపథస్థాం ప్రాప్తస్య లూనపక్షస్య
సంజయ, దుర్యోధనో హతో యత్ర శల్యశ్చ నిహతో యుధి ౪౮. దుశ్శాసనో
విశస్తశ్చ వికర్ణశ్చ మహాబలః, కథం హి భీమసేనస్య శ్రోష్టేఽహం శబ్దముత్తమమ్.
౪౯. ఏకేన సమరే యేన హతం పుత్రశతం మమ, అసకృద్విదతస్తస్య దుర్యోధన

వధేన చ. ౫౦. దుఃఖశోకాభిసంతప్తో నశ్రోష్యే పరుషాగిరః. ౫౧. వైశంపాయనః
 ఉవాచ—ఏనం సశోకసంతప్తః పార్థివో హతబాంధవః, ముహూర్తముహూర్తహ్య
 మానః పుత్రాదిభిరభిప్లుతః. ౫౨. విలప్య సుచిరం కాలం ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః
 దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్శస్య చింతయిత్వా పరాభవమ్. ౫౩. శోకేన మహతా విష్ట
 సంతప్తో భరత్సభ, పునర్దావల్లభిం సూతం పర్యవృచ్ఛద్యథాతథమ్. ౫౪. ధృత
 రాష్ట్రోఽశ్రివాచ—భీష్మద్రోణౌ హతౌ శ్రుత్వా సూతపుత్రం చ పాతితమ్, సేనా
 పతిం ప్రణేతారం కిమకుర్వత మామకాః? ౫౫. యం యం సేనాప్రణేతారం య
 ధికుర్వంతి మామకాః, అచిరేణైవ కాలేన తం తం నిఘ్నంతి పాండవాః, ౫౬. రణ
 మూర్ధ్ని హతో భీష్మః పశ్యతాం నః కిరీటినా, ఏవమేవ హతో ద్రోణః సర్వేషా
 మేవ పశ్యతామ్. ౫౭. ఏవమేవ హతః కర్ణః సూతపుత్రః ప్రతాపవాన్, సరాజ
 కానాం సర్వేషాం పశ్యతాం నః కిరీటినా. ౫౮. పూర్వమేవాహముక్తో వై విదు
 రేణ మహాత్మనా, దుర్యోధనాపరాధేన ప్రజేయం వినశిష్యతి. ౫౯. కేచిన్నసమ్యక్స
 శ్యంతి మూఢాస్సమ్యగవేత్స్య చ, తదిదం మమ మూఢస్య తథా భూతం వచస్తు
 తత్. ౬౦. యదబ్రవీత్సభర్షాత్సా విదురస్సర్వధర్మవిత్, తత్తథా సమప్రాప్తం వచ
 నం సత్యమిరితమ్. ౬౧. దైవోపహతచిత్తేన యన్తయా న కృతం పురా, ఆనయ
 స్య ఫలం తస్య బ్రూహి గావల్లభే పునః. ౬౨. కోవై ముఖమనీకానామానీత్క
 ర్ణే నిపాతితే, అర్జునం వాసుదేవం చ కోవాప్రత్యుద్యయా రథి. ౬౩. కేరక్షా
 దక్షిణం చక్రం మృద్రరాజస్య సంయుగే, వామం వాయోధుకామస్య కేవా వీర్య
 కృష్ణతః. ౬౪. కథం చవస్స మేతానాం మృద్రరాజో మహాబలః, నిహతః పాండవై
 స్సంఖ్యే పుత్రో వా మమ సంజయ. ౬౫. బ్రూహి సర్వం యథా తత్త్వం భార
 తానాం మహాత్మయమ్, యథా చనిహితస్సంఖ్యే పుత్రో దుర్యోధనో మమ. ౬౬.
 పాంచాలాశ్చ తథా సర్వే నిహతాస్సపదాసుగాః, ధృష్టద్యమ్నశ్శిఖండి చ ద్రా
 ద్యాః పంచచాత్తజాః. ౬౭. పాండవాశ్చ యథా ముక్తాస్తథోభౌ సాత్త్వతౌ యు
 ధి, కృపశ్చ కృతపర్షా చ భారద్వాజస్య చాత్తజః. ౬౮. యద్యద్యథా యాదృశం
 చ యుద్ధం వృత్తమభూత్తతః, అఖిలం శ్రోతుమిచ్ఛామి కుశలోహ్యసి సంజయ. ౬౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శల్యపర్వణి - ద్వితీయాఽధ్యాయః.

—ॐ కారవనైస్యాచయానమ్. ॐ—

సంజయ ఉవాచ—శృణు రాజన్మవహితో యథా వృత్తో జనశ్చయః,
 కురూణాం పాండవానాం చ సమాసాద్య పరస్పరమ్. ౧. నిహతే సూతపుత్రే
 తు పాండవేన మహాత్మనా, విద్రుతేషు చ నైకేషు సమానీతేషు చాసకృత్. ౨.

ఘోరే మనుష్యదేహీనామాజౌ గజవరక్షయే, య తత్కర్ణే హతే పార్థః సింహ
 నాద మథాకరోత్. 3. తదా తవ సుతా రాజా తత్కర్ణం ప్రావిశద్భయమ్,
 న సంభాతుమనీనాని వచైవాథ పరాక్రమే. ౪. ఆసీద్బుద్ధిర్న తే కర్ణే తవయోధస్య
 కస్యచిత్, వణిజో నావిభగ్నాయామగాథే విప్లవా ఇవ అపారే పారమిచ్ఛంతౌ
 హతేద్వీపే కిరీటినా, సూతపుత్రే హతే రాజా విత్రస్తాః శస్త్రవిక్షతాః. ౫. అనాథా
 నాథమిచ్ఛంతౌ మృగాస్సింహార్దితా ఇవ, భగ్నశృంగా ఇవ వృషాః శీర్షదంష్ట్రా ఇవో
 రగాః. 6. ప్రత్యుపాయామ సాయాహ్నే నిర్మితాస్సవ్యసాచినా, హతప్రసీరా
 విధ్యస్తా నిఘ్నంతా నిశితైశ్శరైః. ౭. సూతపుత్రే హతే రాజా పుత్రాస్తే ప్రాద్ర
 వా భయాత్, విశస్త్రకవచాస్సర్వే కాందిశీకా విచేతసః. ౮. అన్యోన్యమభినిఘ్నం
 తో వీక్షమాణా భయాద్విశః, మామేవ నూనం బీభత్సున్మామేవ చ వృణోదరః.
 ౧౦. అభియాతీతి మన్వానాః పేతుర్ముఖ్య భారత, హయాసన్యే రథాసన్యేగ
 జాసన్యే మహారథాః. ౧౧. ఆరుహ్య జనసంపన్నా పాదాతానాజహుర్భయాత్,
 కుంజరైస్సృంధనా భగ్నాః సాదినశ్చ మహారథైః. ౧౨. పదాతిసంఘాశ్చాశ్వైః మైః
 పలాయద్భిర్భృశం హతాః, వ్యాళతస్కరసంక్షీర్ణే సార్థహీనా యథా వనే. ౧౩.
 తథా త్వదియా నిహతే సూతపుత్రే తదావభా, వాతారోహస్తదా నాగశ్చిన్న
 హస్తాస్తథా పరే. ౧౪. సర్వం పార్థమయం లోకమవశ్యేకం నై భయాతురాః,
 తా ప్రేక్ష్య ద్రవతస్సర్వా భీమసేనభయార్దితా. ౧౫. దుర్యోధనోఽథ స్వం
 సూతం హాహాకృత్స్వదమబ్రవీత్, నాతిక్రమిష్యతే పార్థో ధనుష్పాశిమవస్థితమ్.
 ౧౬. జఘనే సర్తమానం మాం తూర్ణమశ్వా ప్రచోదయ, సచరే యుధ్యమా
 నం హి కాంతేయో మాం ధనంజయః. ౧౭. నోత్సహేదభ్యతిక్రాంతం వేలా
 మివ మహర్షణః, అద్యాద్దనం సగోవింధం మానినం చ వృణోదరమ్. ౧౮. నిహత్య
 శిష్టా శత్రూంశ్చ కర్ణస్యాన్యూమాఘ్నయామ్, తచ్చుత్వా కురురాజస్య శూ
 రార్యసదృశం వచః. ౧౯. సూతో హేమపరిచ్ఛన్నా శనై రశ్వాసచోదయత్,
 గజాశ్వధహీనాశ్చ పాదాతాశ్చైవ మారిష. ౨౦. పంచవింశతిహస్తాః
 ప్రాద్రవా శసక్తైరివ, తా భీమసేనసంక్రథో ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్వతః.
 ౨౧. బలేన చకురంగేణ శరీతిప్యాహనచ్ఛరైః, ప్రత్యయుధ్యంత తే సర్వే భీమ
 సేనం సహ్వాతమ్. ౨౨. పార్థపార్వతయోశ్చాన్యే జగృహం ప్రత్రనామసి,
 అన్రుధ్యత రథే భీమనైర్మృగే పర్యవస్థితైః. ౨౩. సోఽనతిర్య రథాత్తూర్ణం
 గదాపాణిరయుధ్యత, న తా రథస్థో భూమిస్థా ధర్మాపేక్షా వృణోదరః.
 ౨౪. యోధయామాస కాంతేయో భుజవీర్యం సమాశ్రితః, జాతరూపపరిచ్ఛ

న్నాం ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్ ౨౫. న్యవధీతావకాః సర్వాః దండపాణి
 రివాంతకః, పదాతయోఽతిసంరద్ధా స్త్యక్తజీవితబాంధవాః. ౨౬. భీమమభ్యుత్తరవాః
 సర్వే పతంగా జ్వలనం యథా, ఆసాద్య భీమసేనం తే సంరద్ధా యుద్ధదుర్తదాః.
 ౨౭. విశేషస్సహసా దృష్ట్వా భూతగ్రామా ఇవాంతకమ్, శ్వేనవద్యవరదీప్తిమః
 ఖడ్గైః గదయా తథా ౨౮. పంచవింశతినాహస్తాంస్తావకానామహాభయత్, హత్వా
 తత్పురుషానీకం భీమస్సత్యవరాక్రమః. ౨౯. ధృష్టద్యుమ్నం పురస్కృత్య పునస్త
 స్థా మహాబలః, ధనంజయో రథానీకమన్వపద్యత వీర్యవాక్. ౩౦. మాద్రీపుత్ర
 తు శకునిం సాత్యకిశ్చ మహారథః, జవేనాభ్యవతక్ హృష్టా హంతుకామా మహా
 బలాః. ౩౧. తస్మాశ్వవాహాః సుబహునా నై నిహత్య శితైశ్చరైః, తమన్వధావం
 స్త్వరితాస్తత్ర యుద్ధమభూన్తహత్. ౩౨. తతో ధనంజయో రాజన్ రథానీకమ
 గాహత, ఏన్రుతం త్రిషు లోకేషు గాంధీవం ప్రాక్షిన్ ధనుః. ౩౩. కృష్ణసారథి
 మాయాంతం దృష్ట్వా శ్వేతహయం రథమ్, అర్జునం చాపి యోద్ధారం త్వదీయాః
 పర్యవారయన్. ౩౪. విప్రహీనరథాశ్వాశ్చ శరైశ్చపరివారితాః, పంచవింశతి
 సాహస్రాః పార్థమార్చా పదాతయః. ౩౫. హత్వా తత్పురుషానీకం పాంచా
 లానాం మహారథః, భీమసేనం పురస్కృత్య నచిరాత్పృత్యపద్యత. ౩౬. మహా
 ధనుర్ధరశ్రీమానమిత్రగణసూదనః, పుత్రః పాంచాలరాజస్య ధృష్టద్యుమ్నో మహా
 యశాః. ౩౭. పారావతసవర్ణాశ్చం ణోవిదాగవరధ్వజమ్, ధృష్టద్యుమ్నం రణే
 దృష్ట్వా త్వదీయాః ప్రార్థవన్ భయాత్. ౩౮. గాంధారరాజం శీఘ్రాస్త్రమను
 సృత్య యశస్వినా, నచిరాత్పృత్యదృశ్యేతాం మాద్రీపుత్ర ససాత్యకి. ౩౯. చేకి
 తానశ్శిఖండి చ క్రాపదేయాశ్చ మారిష, హత్వా త్వదీయం సుమహత్సైన్యం
 శంఖానథాధమన్. ౪౦. తే సర్వాంస్తావకాః ప్రేత్య ద్రవతో వై పరాఞ్చుభాః,
 అభ్యథావంత నిఘ్నంతో వృషం జిత్వా యథా వృషాః. ౪౧. సేనావశేషం
 తం దృష్ట్వా తవ పుత్రస్య పాండవః, అవస్థితం సన్యసాచీ చుక్రోధ బల
 వాన్మృష. ౪౨. తత ఏనం శరైరాజన్ సహసా సమవాకిరత్, రణసాచోద్గతే
 నాథ సస్త్రకింపన దృశ్యతే. ౪౩. అంధకారికృతే లోకే శరధూతే మహీతలే,
 దిశస్సర్వా మహారాజతావకాః ప్రార్థవన్ భయాత్. ౪౪. భజ్యమానేషు నైన్యే
 షు కురురాజో విశాం పతే, సరేషామాత్సనశ్చైవ సమంతాత్సముపాద్రవత్. ౪౫.
 తతో దుర్యోధనస్సర్వానాజుహావాథ పాండవాః, యుద్ధాయభరతశ్చైష్టో దేవానివ
 పురా బలిః. ౪౬. తవినమభిగర్జంతం సహితాస్సముపాద్రవన్, నానాశస్త్రపృజఃక్రుధ్ధా
 భర్త్యయంణో ముహుర్ముహుః. ౪౭. దుర్యోధనోఽవ్యసంఖ్యాంతస్తానరీః వ్యధమ

చ్చరైః, తత్రాద్భుతమపశ్యామ తవ పుత్రస్య పౌరుషమ్. ౮౮. యదేనం పాండ
వాస్సర్వే న శేఖరభివ రితుమ్, నాతిమారాపయంతం తం కృతబుద్ధిం పలాయనే.
౮౯. దుర్యోధనస్సన్వకం నై న్యమపశ్యద్భృశవిక్షతమ్, తతోఽవస్థాప్య రాజేంద్రకృత
బుద్ధిస్తవత్తజః. ౯౦. హర్షయన్నివ తాన్ యోధానిదం ఐవచమబ్రవీత్, నతం
దేశం ప్రపశ్యామి పృథివ్యాం పర్వతేషు చ. ౯౧. యత్ర యాతాన్నవో హన్యుః
పాండవాః కింశృతేన వః, స్వల్పం చాపి బలం తేహం కృష్ణా చ భృశవిక్షతౌ. ౯౨.
యది సర్వేఽత్ర తిష్ఠామోధువోనో విజయోభవేత్, విప్రయాలాంస్తువోభిన్నాన్
పాండవాః కృతకీర్తిపాన్. ౯౩. అనుసృత్య హనివ్యంతి శ్రేయో నన్యమరే వధః,
సుఖస్సాంగ్రామికో మృత్యుః క్షత్రధర్షణ యుధ్యతః. ౯౪. మృతో దుఃఖం న జానీ
తే పేత్య చానంత్యమశ్నుతే, శృణ్వంతు క్షత్రియాస్సర్వేయావంతో వై సమా
గతాః. ౯౫. ద్విపతో భీమసేనస్య క్రుద్ధస్య వశమేష్యథ, పితామహరాచరితం న
ధర్మం హతుమర్హథ. ౯౬. న చకర్తాస్మి పాపీయః క్షత్రియస్య పలాయనాత్, న
యుద్ధధర్మచ్ఛ్రేయాన్ హి పంథాస్సర్వస్య కౌరవాః. ౯౭. సుచిరేణాబ్జితాన్
లోకాన్ సద్యో యోధసమశ్నుతే, తస్య తదవచనం రాజ్ఞః పూజయంత్యా
మహారథాః. ౯౮. పునరేవాభ్యవర్తంత క్షత్రియాః పాండవాన్ ప్రతి, పరా
జయమమృష్యంతః కృతచిత్తాశ్చ విక్రమే. ౯౯. తతః ప్రవృత్తే యుద్ధం పునరేవ
సుదారుణమ్, తావకానాం పరేహం చ దేవాసురతణిపమమ్. ౧౦. యుద్ధిక్షిరపు
రోగాంశ్చ సర్వసైన్యేన పాండవాన్, అన్యథావస్తహారాజ పుత్రో దుర్యో
ధనస్తవ. ౧౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-శల్యపర్వణి-తృతీయోఽధ్యాయః.

— దుర్యోధనప్రబోధః. —

సంజయ ఉవాచ—పతితాన్ రథనీడాంశ్చరథాంశ్చాసి మహాత్మనామ్, రణే
వినీహితాన్ దృష్ట్వా నాగాన్ పతీశ్చ మారిష. ౧. ఆయోధనం చాతిహారం
దుర్ద్రస్యాకీడసన్నిభమ్, అప్రఖ్యాతం గతానాం చ రాజ్ఞాం శతసహస్రకః. ౨.
విముఖే తవపుత్రే తు శోకోవహతచేతసి, భృశోద్విగ్నేషు నై న్యేషు దృష్ట్వా
పార్థస్య విక్రమమ్. ౩. ధ్యాయమానేషు నై న్యేషు దుఃఖం ప్రాప్తేషు భారత,
బలానాం వధ్యమానానాం శ్రుత్వా నినదము త్రమమ్. ౪. అభిజ్ఞానం నరేంద్రా
ణాం విక్షతం ప్రేక్ష్య సంయుగే, కృపావిష్టః కృపా రాజన్ వయశ్శీలసమన్వితః. ౫.
అబ్రవీత్తత్ర తేజస్వీ సోఽభిసృత్య జనాధిపమ్, దుర్యోధనం మన్యువశాద్వచనం వచ
నక్షమః. ౬. దుర్యోధననిబోధేదం యత్త్వాం ఏత్యేషు భారత, శ్రుత్వాకురుమహా
రాజ యది తే రోచతేనఘ. ౭. నయుద్ధధర్మచ్ఛ్రేయాన్వై పంథా గాజేంద్ర

విద్యతే, యం సమాశ్రిత్య యుధ్యంతే క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభః. ౮. పుత్రో మాతా పితౄ చైవ స్వస్త్రియో మాతులస్తథా, సంబంధిభాంధవాశ్చైవ యోధ్యావై క్షత్రిజీవిహ. ౯. వధే చైవ పరో ధర్మస్తథా ధర్మః పరాయనే, తస్మాద్దోరాం సమాపన్నా జీవితాం జీవితార్థినః. ౧౦. పుత్ర త్యాం ప్రతివత్స్యామి కింవిదేవ హితం వచః, హతే భీష్మే చ ద్రోణే చ కరే చైవ మహారథే. ౧౧. జయద్రథే చ నిహతే తవ భ్రాతృషు చానఘ, లక్ష్మణే తవపుత్రే చ కిం శేషం పర్యుపాస్తహే. ౧౨. యేషు భారం సమాపాద్య రాజ్యే మతిమకుర్తహి, తే సంత్యజ్య తమార్యాతాః శూరా బ్రహ్మవిదాం గతిమ్ ౧౩. వయంత్విహ వినాభూతా గుణవద్భిర్వహే రథైః, కృపణం వర్తయిష్యామః పాతయిత్వా నృపాక్ బహువా. ౧౪. సర్వైరపి చ జీవద్భిర్భీభత్సురపరాజితః, కృష్ణనేత్రో మహాబాహుర్దేవైరపి దురానః. ౧౫. ఇంద్రకాన్తుకవజ్రాభమింద్రకేతుమివోచ్చితమ్, వానరం కేతుమాపాద్య సంచ చాలమహాచమూః. ౧౬. సింహనాదేన భీమస్య పాంచజన్యస్యనేన చ, గాంధీవస్య చ నిరోపాత్సంహృప్యంతి మనాఃసి నః. ౧౭. చరంతీవ మహావిద్యున్ముష్ణంతీ నయన ప్రభామ్, అలాతమివ చావిధ్ధం గాంధీవం సమదృశ్యత. ౧౮. జాంబూనదవిచిత్రం చ ధూయమానం మహద్ధనుః, దృశ్యతే దిక్షు సర్వాసు విద్యుదభ్రమసేషీవ. ౧౯. శ్వేతాశ్చ వేగసంపన్నాః శశికాశసమప్రభాః, పిబంత ఇవ చాకాశం రథే యుక్తాస్తు వాజినః. ౨౦. ఉహ్యమానాశ్చ కృష్ణేన వాయునేన బలాహకాః, జాంబూనదవిచిత్రాంగా వహంతేచార్జునం రణే. ౨౧. తావకం తద్బలం రాజన్యద్దునోఽస్త్రవిదాం వరః, గహనం శిబిరే కక్షం దదానాగ్నినివోత్థితః. ౨౨. గాహమానమనీకాని మహేంద్రసదృశప్రభమ్, ధనంజయ మపశ్యామ చతుర్దంష్ట్రమివ ద్విపమ్. ౨౩. విక్షోభయంతం నేనాంతే త్రాసయంతం చ పార్థివాక్, ధనంజయమపశ్యామ నలినీమివ కుంజరమ్. ౨౪. త్రాసయంతం తథా యోధాః ధనురోపేణ పాండవమ్, భూయవనమపశ్యామ సింహం మృగగణా ఇవ. ౨౫. సర్వలోకఘనోపాహ్వాసౌ వృషభౌ సర్వధనివినామ్, ఆముక్త కవచౌ కృష్ణౌ లోకమధ్యే వ్యరాజతామ్. ౨౬. ఆద్య సప్తదశాహాని వర్తమానాని భారత, సంగ్రామస్యాతి ఫౌరస్య వధ్యతాం చాభితో యుధి. ౨౭ వాయునేన విభూతాని తవానీకాని సర్వశః, శరదంభోదజాలాని వ్యశీర్యంత సమంతతః. ౨౮. తాం నావమివ పర్యస్తాం వాతభ్రాంతామివార్ణవే, తవ నేనాం మహారాజ సవ్యసాచీ వ్యకంపయత్. ౨౯. క్వను తే సూతపుత్రోఽభూత్ క్వను ద్రోణస్సహనుగః, అహం క్వచ క్వచాత్తా తే హర్దిక్యశ్చ తథా క్వను. ౩౦. దుగ్ధాననశ్చ

భాగితా తే భాగితృభిస్తుహితః క్వను, బాణగోచరసంస్థాప్తం ప్రేక్ష్య చైవ జయ
 ద్రథమ్. ౩౧. సంబంధినస్తథా భాగితృణా సహాయాన్వాతులాంస్తథా, సర్వాన్
 విక్రన్య మివతో లోకం చాక్రమ్య మూర్ధని. ౩౨. జయద్రథో హతో రాజా
 కిన్ను శేషముపాస్య హే, కోవేహ సప్రమానస్తి యో విజేష్యతి పాండవమ్. ౩౩.
 తస్య చాస్త్రాణి దివ్యాని వివిధాని మహాత్మనః, గాంధీవధ్య చ నిర్ఘోషో వీర్యాణి
 హరతే హి నః ౩౪. నష్టచంద్రా యథా గాత్రిస్సేనేయం హతనాయకా, నాగభ
 గ్నద్రుమా శుష్మావదీవాకులతాం గతా. ౩౫. ధ్వజిన్యాం హతనేత్రాయాం
 యధేష్టం శ్వేతవాహనః, చరిష్యతి మహాబాహుః కత్తేఽగ్నిరివ సంజ్వలన్. ౩౬.
 సాత్యకేశ్చైవ యో వేగో భీమసేనస్య చోభయోః, దురయేత గిరిక్ సర్వాన్
 శోషయేత్ చ సాగరాన్. ౩౭. ఉవాచవాక్యం యద్భీమః సభామధ్యే విశాం
 పతే, కృతం చ సకలం తేన భూయశ్చైవ కరిష్యతి. ౩౮. ప్రముఖనే తదా కరే
 బలం పాండవరక్షితమ్, దురాసనం తథా గుప్తం దృఢం గాంధీవధన్వినా. ౩౯.
 యుష్మాభిస్తాని చీరాని యాన్యసాధూని సాధుషు, అకారణకృతాన్యేవ తేషాం వః
 ఫలమాగతమ్. ౪౦. ఆత్మనోఽర్థే త్వయాలోకో యత్నతస్సర్వ ఆహృతః, సతే
 సంశయితస్తాత ఆత్మాచ భరత్పుత్ర. ౪౧. రక్ష దుర్యోధనాత్మానమాత్మా సర్వస్య
 భాజనమ్, భిన్నే హి భాజనే తాత దిశో గచ్ఛతి తద్గతమ్. ౪౨. హీయమానేన
 వై సంధిః పర్యేష్టవ్యస్సమేనచ, విగ్రహో వర్ధమానేన నీతిరేనా బృహస్పతేః.
 ౪౩. తే వయం పాండుపుత్రీభ్యో హీనాస్సృబలశ క్షితః, తదత్ర పాండవే స్సా
 ర్థం సంధిం మన్యే తమం విభో. ౪౪. న జానీతే హీయశ్చేయశ్చేయసత్త్వావద
 స్యతే, న క్షీం ప్రశ్యతే గాజ్యాన్నచ శ్రేయోనుపిందతి. ౪౫. ప్రణిపత్య హి
 రాజానం రాజ్యం యది లభేమహి, శ్రేయస్సాన్యన్నతు మాధ్యన రాజా గంతుం
 పరాభవమ్. ౪౬. వైచిత్రీగ్యవచనాత్ కృపాశీలో యుధిష్ఠిరః, వినియుంజిత
 రాజ్యే త్వాం గోవిందవచనేన హి. ౪౭. యద్బుద్ధియాద్ధి హృషీకేశో రాజానమ
 పరాజితమ్, అర్జునం భీమసేనం చ సర్వే కుర్యురసంశయమ్. ౪౮. నాతిక్రమిష్యతే
 కృష్ణో వచనం కౌరవస్య హ, ధృతరాష్ట్రస్య మన్యేఽహం నాపి కృష్ణస్య పాండవః.
 ౪౯. ఏతత్తేమమహం మన్యే తవ పార్థైర్నవిగ్రహమ్, సత్వాం బ్రవీమి కార్పణ్యా
 న్నస్తాణపరిరక్షణాత్. ౫౦. పథ్యం రాజా బ్రవీమి త్వాం తత్పరాసున్నరిష్యసి,
 ఇతి పృథో విలపై న్యతత్రుచక్పారద్యతో వచః. ౫౧. దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వాసం
 ముమోచ చ ముమోహ చ. ౫౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుర్థోఽధ్యాయః.

—ॐ దుర్యోధనవాక్యమ్. ॥—

సంజయ ఉవాచ—ఏవము క్తస్తతో రాజా గౌతమేన యశస్వినా, నిశ్వస్య
 ధీర్ముష్ణం చ తుష్టిమాసీద్విశాం పతే. ౧. తతోముహూర్తం సభ్యాత్వా ధార్త
 రాష్ట్రో మహామనాః, కృపం శారద్యతం వాక్యమిత్యువాచ పరంతపః. ౨. యత్కిం
 చిత్సుహృదావాచ్యం తత్సర్వం శ్రావితో హ్యహమ్, కృతం చ భవతా సాహ్యం
 ప్రాణా సంత్యజ్య యుధ్యతా. ౩. గాహమానమనీకాని యుధ్యమానం మహా
 రథైః, పాండవైరతితేజోభిర్లోకస్తామనుజగ్నివా. ౪. సుహృదా యదిదం
 వాక్యం భవతా శ్రావితో హ్యహమ్, న మాం ప్రీణాతి తత్సర్వం ముమూర్షోరివ
 భేషజమ్. ౫. హేతుకారణసంయుక్తం హితం వచనముత్తమమ్, ఉచ్యమానం
 మహాబాహో న మే విప్రగ్ర్య రోచతే. ౬. రాజ్యద్వినికృణోఽస్తాభిః కథం
 సోఽస్తాసు విశ్వనేత్, అక్షిద్యుతేన నృపతిర్జితోఽస్తాభిర్నహం. ౭. సకథం
 మమ వాక్యాని శ్రద్ధభ్యాద్భూయవవతు, తథా దాత్యేన సంప్రాప్తిః కృష్ణః పార్థ
 హితేరథః. ౮. విప్రలభ్యో హృషీకేశస్తచ్చ కర్తావచారితమ్, స చ మే వచనం
 బ్రహ్మ కథమేవాభివద్యతే. ౯. విలలాప హి యత్కృష్టా సభామధ్యే సమే
 యుషీ, తస్మిన్వయతే కృష్ణేన రాజ్యహరణం తథా. ౧౦. ఏకప్రాణాపుభౌ కృష్ణా
 వనోన్యస్య ప్రతిసంహతః, పురా యచ్చుతమేవాసీదద్య పశ్యామి తత్పృభో. ౧౧.
 స్వనీయంచ హతం శ్రుత్వా దుఃఖం స్వపితీకేశవః, కృతాగసో వయం తస్య సమ
 దర్శం కథం క్షమేత్. ౧౨. అభిమనోర్వినిశేన న శర్మ లభతేఽర్జునః, సకథం మద్ధితే
 యత్నం ప్రకరిష్యతి యాచితః. ౧౩. మధ్యమః పాండవస్తీక్ష్ణో భీమసేనో మహా
 బలః, ప్రతిజ్ఞాతం చ తేనోగ్రం భజ్యేతాపి న సంశయేత్. ౧౪. ఉభౌ తా బద్ధని
 స్త్రింశాపుభౌ చాబద్ధకంకటౌ, కృతవై యపుభౌ వీరౌ యమావపి యమోపమా.
 ౧౫. భృష్టద్యుమ్న శ్శిఖండిచ కృతవై రౌ మయా సహ, తా కథం మద్ధితే యత్నం
 ప్రకుర్వాతాం ద్విజోత్తమ. ౧౬. దుశ్శాసనేన యత్కృష్టా ఏకవస్తా రజస్వలా,
 సరిక్ష్ణా సభామధ్యే సర్వలోకస్య పశ్యతః. ౧౭. తథా వివసనాం దీనాం పురంత్య
 ద్యాపి పాండవాః, న నివారయతుం శక్త్యాః సంగ్రామాత్తే పరంతపాః. ౧౮. యదా
 ప ద్రౌపది క్లిష్టా మద్వినిశాయ దుఃఖతా, ఉగ్రంతేవే తపః కృష్ణా భర్తృణామర్థ
 యథయే. ౧౯. స్థండిలే నిత్యదా శేతే యావద్వైరస్య యాతనమ్, నిశీప్యమానం
 వర్షం చ వాసుదేవసహోదరా. ౨౦. కృష్ణాయాః ప్రేమ్యవద్భూత్వా శుశ్రూషాం
 కురుతే సదా, ఇతి సర్వం సమున్నతం సనిర్వాతి కథంచన. ౨౧. అభిమనోర్విని
 శేససంధేయః కథం మయా, కథంచనామభిక్షేపమాం పృథివీం సాగరాంబరామ్.

౨౨. పాండవానాం ప్రసాదేన భోక్త్ర్యే రాజ్యమహం కథమ్, ఉపద్యుపరి వై రా
జ్ఞాం జ్వలిత్యా భాస్కరోయథా. ౨౩. యుధిష్ఠిరం కథం పశ్యాదనుయాసామి
దాసవతి, కథం భుక్త్వా స్వయం భోగాన్ దత్వా దాయాంశ్చ పుష్కలాన్.
౨౪. కృపణం వర్తయిష్యామి కృపణైస్సహ జీవికామ్, నాభ్యసూయామితే వాక్య
ముక్తం స్నిగ్ధం హితం త్వయా. ౨౫. నతు సంధిమహం మన్యే ప్రాప్తకాలం
కథంచన, సునీతమనుపశ్యామి సుయుధేన పరంతప. ౨౬ నాయం క్షీణాయితం కాలః
సంయోధ్యం కాల ఏవనః, ఇద్దం మే బహుభిర్యజ్జైదత్తావిప్రేషు దక్షిణాః. ౨౭.
ప్రాప్తాః కామూః శ్రుతావేదాః శత్రుణాం మూర్ధ్ని చస్థితమ్, భృత్యా మే సుభృతా
స్తతః దీనాశ్చాభ్యుద్భృతా జనాః. ౨౮. నోత్స హేఽద్య ద్విజశ్రేష్ఠ పాండవాన్ వక్తు
మిదృశమ్, జితాని పరరాష్ట్రాణి స్వరాష్ట్రమనుపాలితమ్. ౨౯. భుక్తాశ్చ వివిధా
భోగాన్ప్రివర్తస్సేవితో మయా, పితౄణాం గతమాన్వణ్యం తత్రధర్మస్య చోభ
యోః. ౩౦. న సఖం ధ్రువమస్తీహకుతో రాజ్యం కుతోయశః, ఇహక్షీరిరిధా
తవ్యా సాచ యుధేన నావ్యథా. ౩౧. గృహేయత్క్షత్రియస్యాపి నిధనం తద్విగ
ర్హితమ్, అధర్మస్సుకుహనేష యచ్ఛయ్యామరణం గృహే. ౩౨. అరణ్యే యా
విముంచేత సంగ్రామే వాతనుం నరః, క్రతునాహృత్య మహతో షహిమానం సగ
చ్ఛతి. ౩౩. కృపణం విలపన్నారో జరయాభిపరిప్లుతః, మ్రియతే రుదతాం మధ్యే
జ్ఞాతీనాం న సపూరుషః. ౩౪. త్యక్త్వా తు వివిధాన్ భోగాన్ గతానాం పర
మాం గతిమ్, అపీదాసీం సుయుధేన గచ్ఛేయం శక్రలోకతామ్. ౩౫. శూరా
ణామూర్యవృత్తీనాం సంగ్రామేష్వనివర్తినామ్, ధీమతాం సత్యసంధానాం సర్వే
షాం క్రతుయాజినామ్. ౩౬. శస్త్రావభృథభూతానాం ధ్రువం వాసస్త్రివిప్తవే, ముదా
నూనం ప్రవశ్యంతి యుద్ధే వ్యాపరసాం గణాః. ౩౭. సశ్యంతి నూనం పితరః
పూజితాన్ సురసంసది, అస్సరోభిః పరివృతాన్ మోదమానాంస్త్రీవిప్తవే. ౩౮.
పంథానమమరై ర్యాతంశూరాశ్చైవ వానివర్తిభిః, అపిత్రైస్సంగతం మార్గం వయమ
ధ్యాయహేమహి. ౩౯. పితౄణామహేనవృద్ధేన తథాచార్యేణ ధీమతా, జయ
రథేన కర్ణేన తథా దుశ్శాసనేన చ. ౪౦. ఘటమానా మదర్థస్థే వాతాశ్శూరా
నరాధిపాః, కేరతే లోహితాక్తాంగాః పృథివ్యాం శరవిత్తతాః. ౪౧. ఉత్తమాస్త్రవిద
శ్శూరా యథోక్తక్రతుయాజినః, త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథాన్యాయమింద్రపద్మస్య
ధిష్ఠిణాః. ౪౨. త్రైల్వీయం రచితః పంథా దుర్గమోహి పునర్భవేత్, సంపత్యిర్న
హవేగై ర్యాసృద్భరిహ సద్గతిమ్. ౪౩. యే మదర్థే హతా శ్శూరాస్తేషాం కృతమ
నుర్హణ, ఋణం ప్రతిప్రయం జానో నరాశ్చే మన ఆదధే. ౪౪. పాతయిత్వా

వయస్యాంశ్చ భ్రాతృనాథ పితామహాః, జీవితం యది రక్షయం లోకే మాం
గర్హయేద్ధృవమ్. కీదృశం తద్భవేద్రాజ్యం మమహీనస్య బంధుభిః, సఖభిశ్చ సుహృ
ద్భిశ్చ ప్రణవత్సవ పాండవమ్ ౪౬. సోఽహమేతాదృశం శ్రుత్వా జగతోఽప్య
పరాభవమ్, సుయుధేన తతస్సర్వం ప్రాప్స్యామి న తదన్యథా. ౪౭. ఏవం
దుర్యోధనేనోక్తాః సర్వే సంఘాజ్య తద్వచః, సాధుసాధ్వితి రాజానం త్కత్రియాః
సంబభావీరే. ౪౮. పరాజయపశోచంతః కృతచిత్తాశ్చ విక్రమే, సర్వే వినిశ్చితా
యోధుముగ్రమనసోఽభవన్ ౪౯. తతో వాహాః సమాశ్వాప్య సర్వే యుద్ధా
భినందినః, ఊనద్వియోజనే గత్వా ప్రత్యతివృత్తౌ కారవాః. ౫౦. ఆకాశే విద్రుమే
పుణ్యే ప్రస్థహిమవతశ్శుభే, ఆరుణాం సరగీణి ప్రాప్య పుష్పస్సుశ్చ తజ్జలమ్.
౫౧. తవ పుత్రకృతోత్సాహః పర్యవర్తంతే తే తే, పర్యవస్థాప్య చాత్తానమ
నోన్యేన పునస్తదా. ౫౨. సర్వే రాజన్యవర్తంతే త్కత్రియాః కాలచోదితా. ౫౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచమాధ్యాయః.

— ౭ దుర్యోధనవాక్యమ్. ౭ —

సంజయఉవాచ — అథ హైమవతే ప్రనే స్థిత్యా యుద్ధాభినందినః, సర్వవచ
మహారాజ యోధా స్తత్ర సమాగతాః ౧. శల్యశ్చచిత్ర సేనశ్చ శకునిశ్చ మహా
రథః, అశ్వేతామా కృపశ్చైవ కృపవద్ధా చ సాత్వతే. ౨. సుషేణోఽరిష్టసేనశ్చ
ధృతసేనశ్చ వీర్యవాన్, జయత్సేనశ్చ రాజానస్తే రాత్రిముషితాస్తతః. ౩. రణే కర్ణ
వాతే వీరే త్రాసితా జితకాశిభిః, నాలభన్ శర తే పుత్రా హిమవతమృతేగిరిమ్.
౪. తేఽబ్రువన్ సహితాస్తత్ర రాజానం శల్యసన్నిధౌ, కృతయత్నా రణే రాజా
సంఘాజ్య విధివత్తదా. ౫. కృత్వా నేనాప్రణేతారం పరాంస్త్యం యోధుమర్హసి,
యేనాభిగుప్తాస్సంగ్రామే జయే మాసుహృదో వయమ్. ౬. తతో దుర్యోధనః
స్థిత్యా రథే రథవరోత్తమమ్, సర్వయుద్ధవిభావజ్ఞమంతకప్రతిఘం యుధి ౭. స్వం
గం ప్రచ్ఛన్నశిరసం కంబుగ్రీవం ప్రియంవదమ్, వ్యాఘోశపద్మస్త్రాతం వ్యాఘ్రా
స్యం మేరుగోరవమ్. ౮. ప్లాణోఽన్వలిషస్య సదృశం స్కంధనేత్ర గతిస్త్వరైః, పుష్టా
శ్లిష్టాయతఘజం సువిస్తీర్ణఘనోరవమ్. ౯. జవే బలే చ సదృశమరుణానుజవా
తయోః, ఆదిత్యస్యార్చిపా తుల్యం బుద్ధ్యా చోశససా సమమ్. ౧౦. కాంతిరూప
ముఖైశ్చరైస్త్రీభిశ్చంద్రమసా సమమ్, కాంచనోత్పలసంఘాతైస్సదృశం శిష్టసం
ధికమ్. ౧౧. సువృత్తోరుకటిజంఘంసుపాదం స్వంగుళీసఖమ్, స్ఫుల్తాస్ఫుల్తైవ
తు గుణాన్ ధాత్రా యత్నాద్వినిర్మితమ్. ౧౨. సర్వలక్షణసంపన్నం నిపుణం శ్రుతి
సాగరమ్, జేతారం తరసారీణామజేయం శత్రుభిర్బలాత్. ౧౩. దశాంగం యశ్చ

త్తుష్పదమిష్వత్తం వేదతత్త్వతః, సాంగశ్చత్తురో వేదాన్ సమ్యగభ్యాసన పంచ
 మాన్. ౧౪. ఆరాధ్య త్వంబకం యత్పూర్వతైరుగైర్న హాతపాః, ఆయో
 నిజాయాముత్పన్నో ద్రోణేనాయోనిజేన యః. ౧౫. తమప్రతిమకర్తాణం రూపే
 ణాసద్యశం భవి, పారగం పర్వవిద్యానాం గుణార్ణవమరిందమమ్ ౧౬. తమభ్యే
 త్యాత్మజస్తూర్ణమశ్వత్థామానమబ్రవీత్, యం పురస్కృత్య సహితా యుధి జేష్యా
 మపాండవాన్. ౧౭. గురుపుత్రోఽద్య సర్వేషామస్తాకం పరమాగతిః, భవాంస్తస్మా
 న్నియోగాత్తే నోఽస్తు సేనాపతీర్మమ. ౧౮. దౌణిరువాచ—అయం కులేన వీర్యేణ
 తేజసా యశసా శ్రియా, సర్వైర్నైస్సముదితః శత్రోన్వినోఽను చమూపతిః. ౧౯.
 భాగినేయాన్నిజాంస్త్యక్త్యాకృతజ్ఞోఽస్తానుపాగతిః, మహాసేనోమహాబాహుర్న హా
 సేన ఇవావరః. ౨౦. వినం సేనాపతిం కృత్వా నృపతిం నృపసత్తనూః, శత్రుః
 ప్రాప్తుం జయోఽస్తాభిర్దేవైః స్కందమివాజితమ్. ౨౧. తథోక్తే ద్రోణపుత్రేణ సర్వ
 ఏవమహారథాః, పరివార్య స్థితాశ్శల్యం జయశబ్దాంశ్చ చక్రీరే. ౨౨. యుద్ధాయ చ
 మతిం చక్రరావేశం చ పరం యయుః, తతో దుర్యోధనశ్శల్యం భూమా స్థిత్యా
 రథే స్థితమ్. ౨౩. ఉవాచ ప్రాంజలిర్భూత్వా ద్రోణభీష్మసమం రణే, అయం స
 కాలస్సంప్రాప్తో మిత్రాణాం మిత్రనత్పు. ౨౪. యత్రమిత్రమమిత్రం వా పరిక్షంతే
 బుధా జనాః, సభవానస్తునశ్శూరః ప్రణేతా వాహినీముఖే. ౨౫. రణం యాతే
 చ భవతి పాండవా మండచేతనః, భవిష్యంతి సహమాత్యాః పాంచాలాశ్చ నిరు
 ద్యమాః. ౨౬. శల్యఉవాచ—యత్త్వం మాం మన్యసే రాజన్ కురురాజ కరో
 మి తత్, త్వత్ప్రియాంథం హి మే సర్వం ప్రాణా రాజ్యం ధనాని చ. ౨౭. దుర్యోధ
 ధనఉవాచ—నైనాపత్యేన వరయే త్వామహంనూతులాతులమ్, సోఽస్తాన్ పాహి
 యుధాం శ్రేష్ఠస్కందో దేవానివాహవే ౨౮. అభిషేచస్య రాజేంద్ర దేవానా
 మివ పావకిః, జహి శత్రూన్ రణే వీరమహేంద్రో దానవానివ. ౨౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షష్ఠోఽధ్యాయః.

—శల్యసైనాపశ్యమ్. ౩౦—

సంజయఉవాచ.—ఏతచ్ఛ్రుత్యా వచో రాజ్ఞో మద్రరాజః ప్రతాపవాన్,
 దుర్యోధనం తదా రాజన్ వాక్యమేతదువాచహ. ౧. దుర్యోధన మహాబాహో
 శృణు వాక్యవిదాం పర, యావేనౌ మన్యసే కృష్ణౌ రథస్థౌ రథినాం పరౌ ౨. స
 మే తుల్యాపుభావేతౌ బాహువీర్యే కథంచర, ఉద్యతాం పృథివీం సర్వాం సను
 రాసురమానవామ్. ౩. యోధయేయం రణముఖే సంక్రద్ధః కిము పాండవాన్,
 విజేష్యే చ రణే పార్థాన్ సోమకాంశ్చ సమాగతాన్. ౪. ఆహంసేనాప్రణేతా

తే భవిష్యామి న సంశయః, తం చ పూహం విధాప్యామి న తరిష్యంతి యం రణే. ౫. ఇతి సత్యం బ్రవీమ్యేష ధుర్యోధన న సంశయః, ఏవము క్తస్తతో రాజా మద్రాధిపతిమంజసా. ౬. అభ్యసించత సేనాయా మధ్యే భరతసత్తమ, విధినా శాస్త్రదృష్టేన హృష్టయాపా విశాం పతే. ౭. అభిషిక్తే తతస్తస్మిన్ సింహనాదో మహారథాత్, తవ నై న్యేష్యవాద్యంత వాదిత్రాణి చ భారత ౮. హృష్టాశ్చ సంతతో యోధా మద్రకాశ్చ మహారథాః, తుష్టువుశ్చాపి రాజానం శల్యమాహవశోభి నమ్. ౯. జయ రాజంశ్చిరం జీవ జహి శత్రూన్ సమాగతాన్, తవ బాహుబలం ప్రాప్య ధార్తరాష్ట్ర మహాబలాః. ౧౦. నిఖిలాం పృథివీం సర్వాం ప్రశాసంతు హ తద్విషః, త్వం హి శక్తో రణే జేతుం సమరాసురమారవాన్. ౧౧. మర్త్యధర్మాణ ఇహ తు కిముసోమకస్టుంజయాన్, ఏవం సంస్తూయమానస్తు మద్రాణామధిపా బలీ. ౧౨ హర్షం ప్రాప తదా వీరో దురావమకృతాత్తభిః, అద్య చాహం రణే సర్వాన్ పాంచాలాన్ సహపాండవైః. ౧౩. నిహనిష్యామి రాజేంద్ర స్వర్గం యా న్యామి వాహతః, అద్య పశ్యంతు మాం లోకా విచరంతమభీతవత్. ౧౪. అద్య పాండుసుతాసుర్వే వాసుదేవస్ససాత్యకిః, పాంచాలాశ్చేరయశ్చైవ ద్రావదేయాశ్చ సర్వశః. ౧౫. ధృష్టద్యుమ్నశ్చిఖండి చ సర్వే చాపి ప్రభద్రకాః, విక్రమం మమ పశ్యంతు ధనుషశ్చ మహద్బలమ్. ౧౬. లాఘవం చాస్త్రవీర్యం చ భుజయోశ్చ బలం యుధి, అద్య పశ్యంతు మే పార్థో సిద్ధాశ్చ సహచారణైః. ౧౭. యాద్యశం మే బలం బాహ్వీః సంపదస్త్రైః యాచ మే, అద్య మే విక్రమం దృష్ట్వా పాండవానాం మహారథాః. ౧౮. ప్రతీకారపరాభూత్వా చేష్టంతాం వివిధాః క్రియాః, అద్య నైన్యాని పాండునాం ద్రావయిష్యే సమంతతః. ౧౯. ద్రోణభీష్మావ తివిభో సూతపుత్రం చ సంయుగే, విచరిష్యే రణే యుధ్యక్ ప్రియార్దం తవ కౌరవ. ౨౦. సంజయఉవాచ.—అభిషిక్తే తథా శల్యే తవనై న్యేషు మానద, న కర్ణవ్యసనం కేచిన్దేనిరే భరతర్షభ. ౨౧. హృష్టాస్సుమనసశ్చైవ బభూవు సత్ర నైనికాః, మేనిరే నిహతాన్ పార్థాన్ మద్రరాజవశం గతాన్. ౨౨. ప్రహర్షం ప్రాప్య సేనా తు తావకీ భరతర్షభ, తాం రాత్రిం సుఖినీ సుప్తాన్సృగ్ధవిత్రా చ సా భవత్ ౨౩. నై న్యవ్య తవ తం శబ్దం శ్రుత్వా రాజా యుధిష్ఠిరః, వాల్మీకీయమబ్రవీ ద్వాక్యం స్వాత్మత్రస్య పశ్యతః. ౨౪. మద్రరాజః కృతశ్శూన్యో ధార్తరాష్ట్రేణ మాధవ, సేనావతిర్త హేష్యాసః సర్వనై న్యేషు పూజితః ౨౫. ఏతత్ జ్ఞాత్వా యథాభూతం కురు మాధవ యత్తమమ్, భవాన్మేతా చ గోష్ఠా చ విధత్స్వయ దనంతరమ్. ౨౬. తమబ్రవీన్నహారాజ వాసుదేవో జనాధిపమ్, ఆర్తాయనిహం

జానే తత్తేన భరతర్షభ. ౨౭. వీర్యవాంశ్య మహాలేఖా మహాత్మా చ విశేషతః,
 కృత్రి చ చిత్రయోధీ చ సంయుక్తో లాఘవేన చ. ౨౮. యాదృగ్భీష్మో యథాద్రో
 ణో యాదృక్కర్ణశ్చ సంయుగే, తాదృశ సర్వశిష్టో వా మద్రరాజో మతో మమ.
 ౨౯. యుధ్యమానస్య తస్యాజ్ఞా చింతయన్నివ భారత, యోధ్యారం నాధిగచ్ఛామి
 తుల్యరూపం జనాధిప. ౩౦. శిఖండ్వరునభీమానాం సాత్యతస్య చ భారత, ధృష్ట
 ద్యుమ్నస్య చ తథాబలేనాభ్యధికో రణే. ౩౧. మద్రరాజో మహారాజ సింహద్వీ
 రదవిక్రమః, విచరిష్యత్యభీః కాలే కాలః క్రుద్ధః ప్రజాస్వీప, ౩౨ తస్యాద్య న
 ప్రవశ్యామి ప్రతియోధారమాహవే, త్యామ్నతే పురుషవ్యాసు శార్దూలపమవి
 క్రమమ్. ౩౩. స దేవలోకే కృత్సేనస్త్రిన్నాశ్చస్య స్వతః పుమానిహ, మద్రరాజం
 రణే క్రుద్ధం యో హన్యాత్కురునందన. ౩౪. అహన్యహని యుధ్యంతం ఓ భయం
 తం బలం తవ, తస్మాజ్జహి రణే శల్యం మఘవానివ శంబరమ్. ౩౫. అజేయశ్చా
 ప్యసా వీరో ధార్తరాష్ట్రేణ సత్కృతః. తవై వ విజయో నూనం హతే మద్రే
 శ్వరే యుధి. ౩౬. తస్మిన్ హతే వాతం శర్వం ధార్తరాష్ట్రబలం మహత్, ఏత
 చ్చుత్వా మహారాజ వచనం మమ సాంప్రతమ్. ౩౭ ప్రత్యుద్యాహి రణే పార్థ
 మద్రరాజం మహారథమ్, జహి చైనం మహాబాహో వాసవో నముచిం యథా.
 ౩౮. సచైవాత్ర దయా కార్యా మాతులోఽయం మమేతి వై, క్షత్రధర్మం పుర
 స్కృత్య జహి మద్రజనేశ్వరమ్. ౩౯. భీష్మద్రోణార్జునం తీర్త్వా కర్ణపాతాశసంభ
 వమ్, మా నిమజ్జస్వ సగణః శల్యమాసాద్య గోష్యదమ్. ౪౦. యచ్చ తే తవసో
 వీర్యం యచ్చ తోత్రబలం తవ, తద్దర్శయ రణే సర్వం జహిచైనం మహారథమ్.
 ౪౧. ఏతావదుక్త్యా వచనం కేశవః పరవీరహో, జగము శిబిరం సాయం పూజ్యమా
 నోఽథ పాండవైః. ౪౨. కేశవే తు తదా యాతే ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, విసృజ్య
 సంస్థా భ్రాతృవాంశ్య పాంచాలానథ సోమకాక. ౪౩. సుహృదై రజనీంతాం తు
 విశల్యశ్చ వ కుంజరః, తే చ సర్వే మహేష్వాసాః పాంచాలాః పాండవాస్తథా.
 ౪౪. కర్ణస్య నిధనే హృష్టాః సుమపుస్తాం నిశాం తదా, గతజ్వరం మహేష్వాసం
 తీర్ణపారం మహాసభమ్. ౪౫. బహువి పాండవేయానాం సైన్యం ప్రముదితం నిశి,
 సూతపుత్రస్య నిధనే జయం లభ్యా చ మూరిష. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - సప్తమోఽధ్యాయః.

— శ్లోకానిర్వాణమ్. —

సంజయఉవాచ.— ధృష్టితామ్యం రజన్యాం తు సాజో మహోద్ధవస్తదా,
 అబ్రవీత్తావకాక సర్వాక సన్నహ్యంతాం మహారథాః. ౧. రాజ్ఞసు మతమాజ్ఞా.

య సమనహ్యత సా చమూః, ఆయోజయన్ రథాంస్తూర్ణం పర్యథావంస్తథా
 పరే. ౧. అకల్పంత చ మూతంగాన్ సమనహ్యంత పత్తయః, రథానాస్తరణోపే
 తాంశ్చక్రరస్యే సహస్రశః. ౩. వాచిత్రాణాం చ నిసదః ప్రాదురానీద్విశాం
 పతే, యోధనాథం పి సైన్యానాం యోధానాం చాప్యదీర్ఘతామ్. ౪. తతో
 బలాని సర్వాణి సేనాశిష్ఠాని భారత, సన్నద్ధాన్యేవ దదృశుర్నృతున్యం కృత్వా నివ
 ర్తనమ్. ౫. శల్యం సేనాపతిం కృత్వా మద్రరాజం మహారథాః, ప్రవిభజ్యబలం
 పర్యమనీకేషు వ్యవస్థితాః. ౬. తతస్సర్వే సమాగమ్య పుత్రేణ తవ సైనికాః, కృప
 శ్చ కృతవర్తా చ ద్రాణిశ్శిల్పిర్హ్యుధ సౌబలః. ౭. అన్యే చపార్థివా శ్వేషాః సమయం
 చక్రిరే తదా, సతు చైవ యోధవ్యం కదాచిదపి పాండవైః. ౮. యోధ్యైః
 పాండవైర్యుధ్యైర్ద్యౌవా యుధ్యంత ముత్పృజేత, సవంచభిర్భవేద్యుక్తః పాత
 కైశ్చిరపాతకైః. ౯. అన్యోవ్యం పరిరక్ష్యిర్యోధవ్యం సహితైశ్చ సః, ఏవం తే
 సమయం కృత్వా సర్వే తత్ర మహారథాః. ౧౦. మద్రరాజం పురస్కృత్య తూర్ణ
 మభ్యర్చనం పరాక్, తత్రైవ పాండవాస్సర్వే పూహ్య సైన్యం మహారణే. ౧౧.
 అభ్యయః కౌరవాక్ రాజక్ యోత్స్యమానాస్సమంతతః, తద్బలం భరతశ్రేష్ఠ
 తుభార్ణవసమస్సనమ్. ౧౨. సముద్ధాతార్ణవాకారముద్ధాతరథకుంజరమ్. ౧౩.
 ధృతరాష్ట్రాడవాచ—ద్రోణస్య చైవ భీష్మస్య రాధేయస్య మయా శ్రుతమ్, పా
 తనం శంస మే భూయః శల్యస్యాథ సుతస్య మే. ౧౪. కథం రణే హతశ్శిల్పి
 ధర్మరాజేన సంజయ, భీమసేనేన బలినా పుత్రో దుర్యోధనో మమ. ౧౫. సంజయ
 ఉవాచ.—క్షయం మనుష్యజీవనాం తథా నాగాశ్వసంక్షయమ్, శృణు రాజక్
 స్థిరో భూత్వా సంగ్రామం శంసతో మమ. ౧౬. అశౌ బలవతీ రాజక్ పుత్రా
 ణాం తేదభవత్తదా, హతే ద్రోణే చ భీష్మే చ సూతపుత్రే చ పాలితే. ౧౭.
 శల్యః పార్థాక్ రణే సర్వాన్నిహనిష్యతి మారిష, తామాశాం హృదయే
 కృత్వా సమాశ్వాప్య చ భారత. ౧౮. మద్రరాజం చ సమరే సమూళిత్వ మహ
 రథమ్, నాథవంతం తదాత్మానమమన్యత సుతస్తవ. ౧౯. యదాకర్ణే హతే పాదాః
 సింహనాదం ప్రచక్రిరే, తదా రాజక్ ధార్తరాష్ట్రానావివేశ మహద్భయమ్.
 ౨౦. తాక్ సమాశ్వాప్య చ తదా మద్రరాజః ప్రతాపవాక్, పూహ్య పూ
 హం మహారాజ సర్వతో భద్రమృగిమత్. ౨౧. ప్రత్యుద్యయా రణే పార్థాక్
 మద్రరాజః ప్రతాపవాక్, విధున్వక్ కార్ముకం చిత్రం భారఘ్నం వేగవత్తరమ్.
 ౨౨. రథప్రవరమాస్థాయ సైంధవాంశ్చ మహారథః, తస్య సూతో మహారాజ రథ
 స్తోఽశోభయద్రథమ్. ౨౩. సతేన సంవృతో వీరో రథేనామిత్రకర్షణః, తస్థా శూ

రో మహారాజ పుత్రాణాం తే భయప్రణుత్. ౨౪. ప్రయాణే మద్రరాజోఽభూ
 న్ముఖం పూజాహస్య దంశితః, మద్రకైస్సహితో వీరైః కరపుత్రైశ్చ దురజ్ఞైః. ౨౫.
 దుర్యోధనోఽభవత్తథ్యే రక్షితః కురుపుంగవైః, సవ్యేఽభూత్ప్రత్యర్థాచక్రిగర్తైః
 పరివారితః. ౨౬. గౌతమో దక్షిణే పార్శ్వే శత్రుశ్చ యవనైస్సహ, అశ్వజ్ఞానా
 పృథతోఽభూత్కాంభోజైః పరివారితః. ౨౭. వాయునీకేన మహతాసాబలశ్చాపి
 సంవృతః, ప్రయయా సర్వనై న్యేన కైతవ్యశ్చ మహారథః. ౨౮. పాండవాశ్చ మ
 హేష్వాసాపూజ్యస్య సైన్యమరిందమాః, త్రిభా భూత్వా మహారాజ తవ సైన్య
 ముపాద్రవత్. ౨౯. ధృష్టదుష్టుశ్శిఖండి చ సాత్యకిశ్చ మహారథః, శల్యస్య వా
 హినీం తూర్వమభిదుద్రుప్త రాహవే. ౩౦. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా న్యేహనీకేన
 సంవృతః, శల్యమేవాభిదుద్రావ జిహంసుభరత్సభ. ౩౧. హర్షిక్ష్యం తు మహే
 ష్వసమద్భుతశ్శత్రుపూగహః, సంశప్తకగణాంశ్చైవ వేగితోఽభిభద్రుద్రువే. ౩౨.
 గౌతమం భీమసేనోవై సోమకాశ్చ మహారథాః, అభ్యద్రవంత రాజేంద్ర జిహం
 సంతః పరాక్ యుధి. ౩౩. మాదీపుత్రై తు శకునిములూకం చ మహారథమ్,
 ససైన్యా సహసేనా తావుపతస్థతురాహవే. ౩౪. తత్తై వాయుతశో యోధాస్తా
 వకాః పాండవాః రణే, అభ్యవ ర్ంతంతుద్ధా వివిధాయుధవాణయః. ౩౫. ధృత
 రాష్ట్ర ఉవాచ—హతే భీష్మే మహేష్వాసే ద్రోణేకర్ణే మహారథే, కురువ్యేల్పా
 వశేష్టేషు పాండవేయేషు సంయుగే. ౩౬. సుసంరథేషు పార్థేషు పరాక్రాంతేషు
 సంజయ, మామకానాం పరేషాం చ కిం శిష్టమభవద్బలమ్. ౩౭. సంజయఉవాచ—
 యథా వయం పరే రాజా యుద్ధాయ సమస్తాః, యావచ్ఛాశీద్బలం శిష్టం సం
 గ్రామే తన్నిబోధ మే. ౩౮. ఏకాదశసహస్రాణి రథానాంభరత్సభ, దశదంతి
 సహస్రాణి సప్తచైవ శతాని చ. ౩౯. పూర్ణై శతసహస్రే ద్వేహయానాం భర
 త్సభ, నరకోట్యస్తథాతిస్తో బలమేతత్తవాభవత్. ౪౦. రథానాం పట్నహ
 స్రాణి పట్నహస్రాశ్చ కుంజరాః, దశచాశ్వ సహస్రాణి పత్తికోటి చ భారత.
 ౪౧. ఏతద్బలం పాండవానామభవచ్ఛేషమాహవే, ఏతవేవ సమాజగ్దుర్యుద్ధాయ
 భరత్సభ. ౪౨. ఏవం విభజ్య రాజేంద్ర మద్రరాజమతే స్థితాః, పాండవాః ప్ర
 త్యుదీయామ జయగృద్ధా ప్రమర్యవః. ౪౩. తత్తైవ పాండవాశ్శూరాః సంగ్రామే
 జితకాశిసః, ఉపాయాతానరవ్యాఘ్రాః పాంచాలాశ్చ యశస్వినః. ౪౪. ఏవమేతే
 మహారాజ పరస్పరవధైషిణిః, ఉపాయాతా నరవ్యాఘ్రాః పూర్వాం సంధ్యాం ప్రతి
 ప్రభో. ౪౫. తతః ప్రవృత్తే యుద్ధం ఘోరరూపం భయానకమ్, తావకానాం
 పరేషాం చ నిష్నుతామితరేతరమ్. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యర్వచి - అష్టమోఽధ్యాయః.

— సంకలయః పద్మ. ౧౦ —

సంజయ ఉవాచ—తతః ప్రవవృత్తే యుద్ధం కురూణాం భయవర్ధనమ్, సృం
 జయైస్సపరాజేంద్ర ఘోరం దైవాసురోపమామ్. ౧ సరా రథా గజోఘాత్స సాది
 సశ్చ సహస్రశః, వాజినశ్చసరాక్రాంతాన్సమాజగ్తుః పరస్పరమ్. ౨. నాగానాం
 భిమరూపాణాం ద్రవతాం నిస్వనో మహాః, అశ్రూయత యథాకాలే జలదా
 నాం సభస్తలే. ౩. నాగైరభ్యాహతాః కేచిత్ సరథా రథినోఽపతన్, వ్యధ్రవంత
 రణే వీరా ద్రావ్యమాణా మవోత్కటైః. ౪. హయాఘాత పాదరథాంశ్చ రథిన
 స్తత్ర శిక్షితాః, శరైస్సంప్రేషయామానుః పరలోకాయ భారత. ౫. సాదినశ్చ
 ఊతా రాజా పరివార్య మహారథాః, చిదంతోరణేభ్యః పానశక్త్యప్తి
 భిస్తథా. ౬ ధన్వినః పురుషాః కేచిత్పరివార్య మహారథాః, ఏకం బహవ అసాద్య
 ప్రేషయేయ్యమక్షయమ్. ౭. నాగం రథవరాశ్చాన్యే పరివార్య మహారథాః,
 సాంతరా యుధి తం జఘ్నుర్ద్రావమాణం మహారథమ్. ౮. తథా చ రథినం క్రుద్ధం
 వికిరంతం శరాః బహువా, నాగా జఘ్నుర్హరాజ పరివార్య సమంతతః. ౯. నాగో
 నాగమతిద్రుత్య రథీ చ రథినం రణే, శస్త్రోమరనారాచైర్విజఘ్నేత్ర భారత.
 ౧౦. పాదాతానవమృద్నంతో రథవారణవాజినః, రణచుద్ధే వ్యధృశ్యంత కుర్వం
 తో మహదాకులమ్ ౧౧. హయాశ్చ పర్యథావంత చామరైరుపశోభితాః, హంసా
 హిమవతః ప్రస్థే పిబంత ఇవ మేదినీమ్. ౧౨. తేహం తు వాజినాం భూమిః ఖురై
 శ్చిన్నా విశాం పతే, అశోభత యథా నారీ కరజైః క్షతవిక్షతా. ౧౩. వాజినాం
 ఖురశబ్దేన రథనేమిస్సనేన చ, పత్తీనాం చాపి శబ్దేన నాగానాం బృంహితేన చ.
 ౧౪. వాదిత్రాణాం చ ఘోషేణ శంఖానాం నిస్వనేన చ, అభవన్నాదితాభూమి
 ర్నిర్ఘాతైరివ భారత. ౧౫. ధనుషాం కూజమానానాం నిస్త్రింశానాం చ దీప్య
 తామ్, కపచానాం ప్రభాభిశ్చ స ప్రాజ్ఞాయత కించన. ౧౬. బహవో బాహుశ్చి
 న్నానాగరాజకరోపమాః, ఉద్యేష్టంతో విచేష్టంతో వేగం కుర్వంతి దారుణమ్.
 ౧౭. శిరసాం చ మహారాజ పతంతాం చ సుధాతలే, చ్యుతానామివ తాలేభ్యః
 ఫలానాం శ్రూయతే స్వనః. ౧౮ శిరోభిః పత్యైర్భూతి రుధిరార్ధైర్వసుంధరా,
 తపనీయనిభః కాలే మలినైరివ భారత. ౧౯. ఉద్వృత్తనయనైస్తైస్త్రై గతస్త్రైస్త్రై
 విక్షతైః, వ్యభ్రాజత మహీ రాజా పుండరీకైరివావృతా. ౨౦. బాహుభిశ్చండరాది
 క్తైస్త్రైకేయూరైర్హాథనైః, పత్యైర్భూతి వసుధా యథా శక్రధ్వజైర్భూతా ౨౧. ఊ
 రుభిశ్చ నరేంద్రాణాం వినికృతైర్హాహవేనా సిహస్తోపమైరనైః సమృతం తద్ర
 ణాంగణమ్. ౨౨. కబంధశతసంకీర్ణం చత్రచామరసంకులమ్, నేనావసం తచ్చుశుభే

వనం పుష్పాచితం యథా. ౨౩. తత్ర యోథా మహారాజ విచరంతో వ్యాభీర
 వత్, దృశ్యంతే రుధిరాక్తాంగాః పుష్పితా ఇవ కింశుకాః. ౨౪. మాతంగా శ్చైవ్య
 దృశ్యంత శరతోమంబీడితాః, పతంతస్తత్ర తత్రైవ చిన్నాశ్రసదృశా రణే ౨౫.
 గజానీకం మహారాజ వధ్యమానం మహాత్మభిః, వ్యతీర్యత దిశస్సర్వా వాతనున్నాఘనా
 ఇవ. ౨౬. తే గజా మేఘసంకాశాః పేతురుర్వాంసమంతలే, వజ్రరుక్ష్ణా ఇవ విభోషర్ష
 తాయుగసంక్షయే. ౨౭ వాయూనాం సాదిభిస్సార్ధం పతితానాం మహీతలే, రాశయో
 స్త ప్రదృశ్యంతే గిరిమాత్రాస్తతస్తతః. ౨౮. సంజజ్ఞే రణభూమా తు షరలోకివహ
 నదీ, శోణితోదా రథావర్తా ధ్వజవృక్షాస్తీశరరా. ౨౯. భుజనక్రాధనుస్సౌరీతాహ
 స్తీశ్చైలా హయోపలా, మేదోమజ్జా కర్దమినీ ఛత్రహంసా గదోడుపా. ౩౦.
 కవచోష్ణిషసంపన్నా సతాకారుచిరద్రుమా, చక్రచక్రావలీజుష్టా త్రివేణుదండకా
 వృతా. ౩౧. శూరాణాం హర్షజననీ భీరాణాం భయవర్ధనీ, స్రావర్తత నదీ రౌద్రా
 కురుస్సంజయసంకులా. ౩౨. తాం నదీం పితృలోకాయ వహంతీమతీభైరవామ్
 తేరుర్వాహనసాభిస్తే శూరాః పరిఘబాహవః. ౩౩. వర్తమానే తథా యుద్ధే
 నిర్మర్యాదే విశాం పతే, చతురంగక్షయే ఘోరే పూర్వం దైవామరోపమే. ౩౪
 వ్యక్రోశక బాంధవాంశ్చాన్యే తత్ర తత్ర పరంతప, క్రోశద్విర్బంబంబవైశ్చాన్యే
 భయార్తా నివర్తిరే. ౩౫. నిర్మర్యాదే తథా యుద్ధే వర్తమానే భయానకే
 అర్జునో భీమసేనశ్చ మోహమాంచక్రతుః పరాక్. ౩౬. సావధ్యమానా మహాతీ
 సేనా తప జనాధిః, అముహ్య తత్ర తత్రైవ యోషిన్దదవశాదివ. ౩౭. మోహ
 యుత్వా చ తాం సేనాం భీమసేనధనంజయశా, దగ్ధతుర్వారిజౌ తత్ర సింహనా
 దాంశ్చ నేదతుః. ౩౮. శ్రుత్రైవ తు మహానాదం ధృష్టద్యుర్ముఖిఖండినౌ, ధర్మ
 రాజం పురస్కృత్య ముద్గరాజమభిదుతౌ. ౩౯. తత్రాశ్వగ్రముపశ్యామ ఘోర
 మాపం విశాం పతే, శల్లేపన సంగతాశ్శూరా యదయుధ్యంత భాగశః రం
 మాదీపుత్రై తు రభసా కృతాస్త్రా యుద్ధదుర్దచా, అభ్యయాణాం త్వరాయుక్తౌ
 కింంతో బలం తప. ౪౦. తతోన్యవర్త బలం తావకం భరతర్షభ, శరైః ప్రణ
 మ్నం బహుథా పాండవైర్జితకాశిభిః ౪౧. వధ్యమానా చమూస్సాతు పుత్రాణాం
 ప్రిక్షణాం తప, భేజే దిశోమహారాజప్రణున్నాశరవృష్టిభిః. ౪౨. హహాకాదో
 మహాజజ్ఞేయోథానాం తప భారత, తిష్ఠతిష్ఠతి ఛాప్యాశీత్పాండవనాం మహా
 క్షమామ్. ౪౩. క్షత్రియాణాం తదానోన్యం సంయుగే జయమిచ్ఛతామ్, స్రాగ్రి
 వీవ భగ్నాస్తే పాండవైర్ద్రవ నైనికాః ౪౪. త్యక్త్వా యుద్ధే ప్రియాక్ పుత్రాక్
 గ్రిత్యన ధపితామహాక్, మాతులాక్ భాగినీయాంశ్చ తథా సంబంధబాంధ

వా. ౪౬. హయాన్ ద్విపాంస్త్యైరయంతో యోధా జగ్తుస్సమంతతః, ఆత్మ
త్రాణకృతోత్సాహఃస్తావకా భరత్సభ ౪౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వః - సవమోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—తత్ప్రభగ్నం బలం దృష్ట్వా మర్తరాజః ప్రతాపవాన్,
ఉవాచ సారథిం తూర్ణం చోదయాత్వాన్వనోజవాన్. ౧. ఏషతిష్ఠతి వై రాజా
పాండుపుత్రో యుధిష్ఠిరః, ఛత్రేణ ద్రియమాణేన పాండురేణ విరాజతా. ౨.
ఆత్మ ప్రాపయ మాం ఊహం పశ్య మే సారథే బలమ్, నసమర్థాహి మే పాథాః
స్థాతుమద్య పురో యుధి. ౩. ఏవముక్తస్తతః ప్రాయాన్తర్వరాజస్య సారథిః, త్ర
రాజా సత్యసంధో ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. ౪. ఆపతత్యచ్చ సహసా పాండవానాం
మహద్బలమ్, దధాన్రణో రణే శల్యోవేలోద్ధాతమివాన్రణమ్. ౫. పాండవా
నాం బలాశుస్తు శల్యమాసాద్య మారిష, వ్యతిష్ఠత తదా యుద్ధే సింధోర్వేగశ్చవా
చలమ్. ౬. మర్తరాజం తు సమరే దృష్ట్వా యుద్ధాయధిష్ఠితమ్, కురవస్సంవ్యవ
ర్తంత మృత్యుం కృత్వా నివర్తన్. ౭. తేషు రాజన్నివృత్తేషు పూర్వాదానీకేషు
భాగశః, ప్రావర్తత మహారౌఢః సంగ్రామశోణితోదకః. ౮. సమార్పచ్ఛిత్ర
నేనం తు వసులో యుద్ధదుర్గదః, తౌ పరస్పరమాసాద్య చిత్రకార్దుకధారిణౌ. ౯.
మేఘావివ యథోద్వృత్తౌ దక్షిణోత్తరవర్షణౌ, శరణోద్వేగిషిచతుస్తా పరస్పర
మాహవే. ౧౦. నాంతరం తత్ర పశ్యామి పాండవస్యేతరస్య వా, ఉభౌ కృతా
స్త్రౌ బలిసౌ రథచర్యావిశారదా. ౧౧. పరస్పరవధేయత్వై చిద్రాన్వేషణతత్పరా,
చిత్రనేనస్తు భల్లేన పీతేన నిశితేన చ. ౧౨. నకులస్య మహారాజముష్టిదేక్షే ద్భిర
ద్ధనుః, అత్రేనం చిన్నధన్యానం రుక్మపుంభైశ్శిలాశితైః. ౧౩. త్రిభిశ్చరైరసంభ్రాంతో
లభాశ్చవై సమాన్వయత్, హయాంశ్చాస్య శరైస్తీక్ష్ణైః పేషయామాస మృత్యువే.
౧౪. తథా ధ్వజం సారథిం చ త్రిభిస్త్రీభిరపాతయత్, సశత్రుభుజనిర్ముక్తైర్లలాట
స్తైస్త్రీభిశ్చరైః. ౧౫. నకులశ్శుశుభే రాజంప్రీత్యంగశ్చవ పర్యుతః, సచిన్నధన్యాని
రథః ఖడ్గమూదాయ చర్త చ ౧౬. రథా దవాతరద్వీరః శైలాగ్రాదివ కేసరీ, పద్భ్య
మాపతత స్తస్య శరవృష్టిం సమాస్పృజత్. ౧౭. నకులోఽప్యగ్రసత్తాం వై చర్మణా
లఘువిక్రమః, చిత్రనేనరథం ప్రాశ్య చిత్రయోధీ జితశ్రమః ౧౮. ఆరురోహ మహా
బాహుః సర్వపై న్యస్య పశ్యతః, సకుండలంసమకుటం సునసం స్వాయ తేక్షణమ్. ౧౯.
చిత్రనేనశిరః కాయాదపామరత పాండవః, సపపాత రథోపస్థే దివాకరసమప్రభః.
౨౦. చిత్రనేనం విశస్తం తు దృష్ట్వా తత్ర మహారథాః, పాథువాదవ్యనాంశ్చుక్రుః
సింహనాదాంశ్చ పుష్కలాన్. ౨౧. విశస్తంభ్రాతరం దృష్ట్వా కర్ణపుత్ర, మహారథా,

సుషేణస్సత్యసేనశ్చ ముంచంతౌ వివిధాశ్రరా. ౨౨. తతోఽభ్యధావతాంతూర్ణం
 పాండవం రథినాం వరా, జిహూంసంతౌ యథా నాగం వ్యాహృ రాజన్తహావనే,
 ౨౩. తావధ్యవన్త తాం తీక్ష్ణద్వావప్యేనం మహారథమ్, శరౌఘా సమ్యగస్యం
 తౌ నిమూతౌ సలిలం యథా. ౨౪. సశరైః సర్వతో విధః ప్రహృష్ట ఇవ పాండవః,
 అన్యతాక్రుక్మాదాయ రథమారుహ్య వీర్యవా. ౨౫. అతిష్ఠత రణే వీరః క్రుద్ధ
 రూప ఇవాంతకః, తస్య తా భ్రాతరా రాజా శరైస్సన్నతపర్వభిః. ౨౬ రథం
 విశాలీకర్తుం సమారభౌ విశాం ఖలే, తతః ప్రహస్య నకులశ్చతుర్భిశ్చతురో
 రణే. ౨౭. జహూన నిశితైర్బాణైః సత్యసేనస్య వాజినః, తతస్సంథాయ
 నారాచం దుక్తపుంఖం శిలాశితమ్. ౨౮. ధనుశ్చిచ్ఛేద రాజేంద్రసత్యసేనస్య
 పాండవః, అథాన్యం రథమాస్థాయ ధనురాదాయ చాపరమ్. ౨౯. సత్యసే
 నస్సుషేణశ్చ పాండవం పర్యథావతామ్, అవిధ్యతావసంభ్రాంతౌ మూర్ఛితప్రతిః
 ప్రతాపవా. ౩౦. ద్వ్యాభ్యాం ద్వ్యాభ్యాం మహారాజ శరాభ్యాం రణమూర్ధని,
 సుషేణస్తు తతః క్రుద్ధః పాండవస్య మహద్ధనుః. ౩౧ చిచ్ఛేద ప్రహసా యుద్ధే
 తురప్రేణ మహారథః, అథాన్యద్ధనురాదాయ నకులః క్రోధమూర్ఛితః. ౩౨. సుషేణం
 పంచభిర్విద్వా ధ్వజమేకేన చిచ్ఛిదే, సత్యసేనస్య చ ధనుర్నస్తావాపం చ మా
 రిష. ౩౩. చిచ్ఛేద తరసా యుద్ధే తత ఉచ్చుక్రశుర్జనాః, అథాన్యద్ధనురాదాయ
 శత్రుస్సం భారనాధనమ్. ౩౪. శరైస్సంఛాదయామాస సమంతాత్స్వాదునందనమ్,
 సన్నివార్య తు తాక బాణాన్సుకులః పరవీరహః. ౩౫. సత్యసేనం సుషేణం చద్వా
 భ్యాం ద్వ్యాభ్యామవిధ్యత, తావేరం ప్రత్యవిధ్యేతాం పృథక్పృథగజిహ్వాగైః. ౩౬.
 సారథిం చాన్యరాజేంద్రశితైర్వివిధతుశ్శరైః, సత్యసేనో రథేహం తు నకులస్య ధను
 స్తథా. ౩౭. పృథక్పృథాభ్యాం చిచ్ఛేద కృతహస్తః ప్రతాపవా, సరథేఽతిరథ
 స్త్రిష్ఠా రథశక్తిం పరామృశత్. ౩౮. స్వర్ణదండామకుంతాగ్రాం త్రైలథౌతాం
 సునిర్మలామ్, లేలిహానామివ విభో నాగకన్యాం మహావిహమ్. ౩౯. సముద్యమ్య
 చ చిత్తేష సత్యసేనస్య సంయుగే, సా తస్య హృదయం సంఖ్యే విభేద శతథా
 నృప. ౪౦. సహతా రథాద్బూమిం గతసత్త్వోఽల్పచేతసః, భ్రాతరం నిహతం
 దృష్ట్వా సుషేణః క్రోధమూర్ఛితః. ౪౧. అభ్యవన్త చ్ఛరైస్తూర్ణం వాదాతం పాం
 దునందనమ్, చతుర్భిశ్చతురో వాహా భ్వజం చిత్రాశతు పంచభిః. ౪౨. త్రిభి
 రైస్సారథిం హత్వా కర్ణపుత్రో ననాదహ, నకులం విరథం దృష్ట్వా ద్రావదేయో
 మహారథః. ౪౩. సుతసోమోఽభిదుద్రావ పరిష్కృత వితరం రణే, తతోఽధిరుహ్య
 నకులస్సృతసోమస్య తం రథమ్. ౪౪. శుశుభే భరతశ్రేష్ఠో గిరిష్ఠ ఇవ కేసరి, సోఽన్య

తాన్ముకమాదాయ సుషేణం సమయోధయత్. ౪౫. తాప్రభౌ శరవద్వాఖ్యాంసమా
సాద్యపరస్పరమ్, పరస్పరవధే యత్నం చక్రతుస్సుమహారథౌ. ౪౬. సుషేణస్తు
తతఃప్రథః పాండవం విశేఖై స్త్రీభిః, సుతపోముం చ వింశత్యా బాహ్వాకురసి చార్ప
యత్. ౪౭. తతః క్రుద్ధో మహారాజ సకులః పరవీరహః, శరైస్తస్య దిశస్సర్వా
శ్చాదయామాస వేగవాక్. ౪౮. తతో గృహీత్వా తీక్ష్ణాగ్రమధ్వచంద్రం సుతేజ
సమ్, సవేగయుక్తం చిత్తేన కర్తపుత్రాయ సంయుగే ౪౯. తస్య తేన శిరఃకాయా
జ్జహర నృపస త్తమ, పశ్యతాం సర్వనై న్యానాం తదద్భుతమివాభవత్. ౫౦. సహతః
ప్రాపతద్రాజన్నకులేన మహాత్మనా, నదీవేగాదివారుగ్లస్తీరజః పాదపా మహాక్. ౫౧.
కర్తపుత్రవధం దృష్ట్వా సకులస్యచ విక్రమమ్, ప్రదుద్రావ భయాత్సేనా
తావశీ భరత్ర్షభ. ౫౨. తాం తు నేనాం మహారాజ మద్రరాజః ప్రతాపవాక్,
అపాలయద్రణే తూరః సేనాపతిరిందమః ౫౩. అభీష్టస్తా మహారాజవ్యవస్థావ్య
చ వాహినీమ్, సింహనాదం భృశం కృత్వా భనుశ్శబ్దం చ దారుణమ్. ౫౪. తావ
కాస్సుచరే రాజక్ రక్షితా దృఢధన్వినా, ప్రత్యుద్యయరూతీంస్తే సమంతా ద్వి
గతవ్యథాః. ౫౫. మద్రరాజం మహేష్వాసం పరివార్య సమంతతః, స్థితా రాజ
స్తహాత్తానో యోధాకామాస్సమంతతః. ౫౬. సాత్యకీర్ణమసేనశ్చ మాద్రీపుత్రౌ చ
పాండవౌ, యుధిష్ఠిరం పురస్కృత్య ప్రీనిషేవమరిందమమ్. ౫౭. పరివార్య రణే
వీరాః సింహనాదం ప్రచక్రీరే, బాణశబ్దరవాంశ్చోగ్రా క్షేదాశ్చ వివిధా
ముహుః. ౫౮. తతైవ తావకాస్సర్వే మద్రాధిపతిమంజసా, పరివార్య సుసంరథ్భాః
పునర్యోధుమరోచయన్. ౫౯. తతః ప్రవవృతే యుద్ధం భీరూణాం భయవర్ధనమ్,
తావకానాం పరేషాం చ మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్ ౬౦. యథా దైవాసు
రం యుద్ధం పూర్వమానీద్యుశాంపతే, అభీతానాం తథా రాజక్ యమరాష్ట్రావివ
ర్ధనమ్. ౬౧. తతః కపిధ్వజో రాజక్ హత్వా సంశప్తకాక్ రణే, అభ్యర్థవతతాం
నేనాం కౌరవీం పాండునందనః. ౬౨. తతైవ పాండవాస్సర్వే భృష్టద్యున్నుపురో
గమాః, అభ్యధావంత తాం నేనాం విపుజంతశ్చితాక్ శరాక్. ౬౩. పాండవైర
వశీర్ణానాం సంమోహస్సమజాయత, నచ జజ్ఞురనీకాని దిశో వా విదిశ స్తథా. ౬౪.
అపూర్యమాణా నిశితైశ్శరైః పాండవదోద్ధితైః, హతస్రవీరా విధ్వస్తా కీర్య
మాణా సమంతతః. ౬౫. కౌరవ్యానధ్యతచమూః పాండుపుత్రైర్నహారజైః, తతైవ
పాండవీ నేనా శరైరాజక్ సమంతతః. ౬౬. రణేహన్యత పుత్రైస్తేతశోఽథ సహ
స్రశః, తే సేనే భృశసంక్రంతైవధ్యమానే పరస్పరమ్. ౬౭. వ్యాకులం సమపద్యే

తాం వర్షాసు సరితావివ, అతిశయే తతస్తీవ్రం తావకానాం మహద్భయమ్. ౬౮. పాండవానాం చ రాజేంద్ర తథాభూతే మహాహవే. ౬౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - దశమోఽధ్యాయః.

— సంకలయద్ధమ్. —

సంజయ ఉవాచ—తస్మిన్ విలులితే సై న్యే వధ్యమానే పరస్పరమ్, ద్రవ మాణేషు యోధేషు నివదత్సుచ దంతిషు. ౧. కూజతాంస్తనతాం చైవ పదాతీ నాం మహాహవే, విద్రుతేషు మహారాజ హయేషు బహుధా తదా. ౨. ప్రక్షయే దారుణే జాతే సంహారే సర్వదేహీనామ్, నానాశస్త్రసమూహాయే వ్యతిషక్తరథ ద్విపే. ౩. హర్షణే యుద్ధశౌండానాం భీరూణాం భయవర్ధనే, గాహమానేషు యోధేషు పరస్పరవధై పిషు. ౪. ప్రాణాదానే మహాఘోరే వర్తమానే దురో దరే, సంగ్రామే ఘోరరూపేతు యమరాష్ట్రవివర్ధనే. ౫. పాండవాస్తావశంసైన్యం వ్యధమంతశితైశ్శరైః, తతైవ తావకా యోధాజఘ్నుః పాండవసైనికాః. ౬. తస్మింస్తథా వర్తమానే యుద్ధే భీరుభయావహే, పూర్వాష్ట్రే చైవ సంప్రాప్తే భాస్కరోదయనం ప్రతి. ౭. లబ్ధలక్ష్మ్యైః పరే రాజా రక్షితాశ్చ మహాత్మనా, అయోధయం స్తవ బలం మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్. ౮. బలిభిః పాండవైర్దృష్టైర్బలైశ్చైవ ప్రహారిభిః, కౌరవ్యసీదత్పుత్రనామ్నోగీవాగ్నిసమాకులా. ౯. తాం దృష్ట్వా సీదతీం సేనాం పంకే గామివ దుర్బలామ్, ఉజ్జిహీష్టస్తదా శల్యః ప్రాయా త్సాండుచమూం ప్రతి. ౧౦. మద్రరాజస్తు సంక్రద్ధో గృహీత్వా ధనురుత్రయమ్, అభ్యర్థవత సంగ్రామే పాండవానాతతాయనః. ౧౧. పాండవాశ్చ మహారాజ సమరే జితకాశినః, మద్రరాజం సమాసాద్య వివ్యధుర్నిశితైశ్శరైః. ౧౨. తతశ్చ రశతైస్తీక్ష్ణైర్దద్ర రాజో మహారథః, అర్దయామాసతాం సేనాం ధర్మరాజస్య పశ్యతః. ౧౩. ప్రాదురాసంస్తతో రాజా దుర్నిమిత్తాన్యనేఃశః, చచాల శబ్దం కుర్వాణా మహీ చాపి సవర్చతా. ౧౪. సదండశూలాదీస్తాగ్రా దీర్యమాణాస్సమంతతః, ఉల్కాభూమిం దివః పేతురాహత్య రవిమండలమ్. ౧౫. మృగాశ్చమహీషాశ్చాపి పక్షిణశ్చ విశాం పతే, అపసవ్యం తదా చక్రః సేనాంతే బహుశో నృప. ౧౬. భృగుసూనుధరాపుత్రై శశిజేవ సమన్వితౌ, చరమం పాండుపుత్రాణాం పురస్తాత్ప ర్వభూభుజామ్. ౧౭. శస్త్రాగ్రేష్వభవజ్జ్వాలానేత్రాణ్యాహత్య వర్షతీ, శిరస్సస్థిలీయ త భృశం కాకోలూకాశ్చ కేతుషు. ౧౮. తతస్తద్యుద్ధమతుగ్రమభవత్సంఘచారి ణామ్, తతస్సర్వాణ్యసీకాని సన్నిపత్య జనాధిప. ౧౯. అభ్యయః కౌరవా రాజా పాండవానామసీకినీమ్, శల్యస్తు శరవర్షేణ వర్షన్నివ సహస్రదృక్. ౨౦. అభ్యవర్ష

దసినాత్మా కుంతీపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్, భీమసేనం శరైశ్చాపి రుక్మపుంసైశ్చిలాశితైః.
 ౨౧. ద్రౌపదేయాంస్తథా సర్వాన్వాదీపుత్రైః పాండవౌ, భృష్మద్యుమ్నం చ తై నే
 యం శిఖండిసమథాపిత. ౨౨. వీరైకం దశభిర్వాచైర్వివ్యాధ సమహాబలః, తతోఽ
 సృజద్బాణవర్షం ఘర్షాంతే మఘవానివ. ౨౩. తతః ప్రగర్దకా రాజా సోమకాశ్చ
 సహస్రశః, పతితాః పాత్యమానాశ్చ సశ్యంతే శల్యసాయకైః. ౨౪. భ్రమరాఃకా
 మివ వ్రాతాః శలభానామివ వ్రజాః, హ్రాదస్యభవ మేఘేభ్యః శల్యస్య స్యపతా
 శరాః. ౨౫. ద్వీరదాస్తురగాశ్చార్హాః పత్యయో రధినస్తథా, శల్యస్యబాణైర్నన్య
 పతా వ్యభ్రమౌ వ్యవదంతథా. ౨౬ ఆవిష్టభవ మద్రేశో మన్యనాపారుషేణ
 చ, ప్రాచ్ఛాదయదర్శి సంభ్యే కాలస్పృహవంతకః. ౨౭. విసర్దమానోమద్రేశో
 మేఘహ్రదో మహాబలః, సా వధ్యమానా శల్యేన పాండవానా మనీశినీ. ౨౮.
 అజాతశత్రుం కౌంతేయమభ్యధావద్యుధిష్ఠిరమ్, తాం సమర్థ్య తతస్సంభ్యే లఘు
 హస్తశ్చైశ్శరైః. ౨౯. శరవర్షేణ మహతా యుధిష్ఠిరమవీడయత్, తమావతంతం
 పత్యైశ్చైవః క్రుద్ధో రాజా యుధిష్ఠిరః. ౩౦. అవారయచ్ఛరైస్తీక్ష్మైర్నత్యం ద్విపమివాం
 కుశైః, తస్య శల్యశృంఘ్రం ఘోరం ముమోచాశీవిపోషమమ్. ౩౧. సనిర్భిద్య మహా
 త్తానం వేగేన స్యపతచ్ఛగామ్, తతో వృక్షోదరః క్రుద్ధః శల్యం వివ్యాధ సప్తభిః.
 ౩౨. పంచభిస్సహదేవసునకులౌ దశభిశ్శరైః, ద్రౌపదేయాశ్చ శత్రుఘ్నం హార
 మార్తాయనిం శరైః. ౩౩. అభ్యవర్షస్తహవేగం మేఘాభవ మహీధరమ్, తతో
 దృష్ట్వా తుద్యమానం శల్యం పార్థైస్సయంతతః. ౩౪. కృతవర్షా కృపశ్చైవ సం
 క్రుద్ధావభ్యధావతామ్, ఉల్లాకశ్చ మహావీర్యః శకునిశ్చాపి సౌబలః. ౩౫. సమా
 గమ్యాథశశ్శైకై రశ్వత్థామా మహాబలః, తవ పుత్రాశ్చ కార్తవీర్యుని జాగు
 ర్భుశ్శల్యమాహవే. ౩౬. భీమసేనం త్రిభిర్విధ్వా కృతవర్షా శిలీముఖైః, బాణ
 వర్షేణ మహతా క్రుద్ధరూపమవారయత్. ౩౭. భృష్మద్యుమ్నం తతః క్రుద్ధో
 బాణవర్షైరవీడయత్, ద్రౌపదేయాంశ్చ శకునిస్యమా చ ద్రాణిరభ్యయత్.
 ౩౮. దుర్యోధనో యథాం శ్రేష్ఠ ఆహవే కేశవాబ్జనౌ, సమభ్యయాదుగ్ర తేజాః
 శరైశ్చాప్యహనద్భుతీ. ౩౯. ఏవం ద్వంద్వశతాన్యాసం స్వదీయానాం పరై
 స్సహ, ఘోరరూపాణి చిత్రాణి తత్రతత్ర విశాం పతే. ౪౦. ఋషివర్ణా జఘా
 నాశ్వాన్ భోజో భీమస్యసంయుగే, సోఽవతీర్య రథోపస్థానాశ్చైః పాండుసందనః.
 ౪౧. కాలోదండమివోద్యమ్య గదాపాణిరయుధ్యత, ప్రముఖే సహదేవస్య జఘా
 నాశ్వాంశ్చ మద్రరాట్. ౪౨. తతశ్శల్యస్య తనయం సహదేవోఽగ్ర నావధిత, గౌత

మః పునరాచార్యో ధృష్టద్యుమ్నమయోధయత్. ౪౩. అసంభ్రాంత మసం
భ్రాంతో యత్నవాక్ యత్నవత్తరమ్, ద్రావదేయాంస్తథా వీరానేకైకం దశభిశ్చ
రైః. ౪౪. అవిధ్యదాచార్యసుతో నాతిక్రద్ధస్తయన్నివ, పునశ్చ భీమనేనస్యజహా
నాశ్వాంస్తదాహవే. ౪౫. సోఽవతీర్య రథాత్పూర్ణం హతాశ్వః పాండునందనః,
కాలోదండమివోద్యమ్య గదాం క్రుద్ధో మహాబలః. ౪౬. పోథయామాస తుర
గా రథంచ కృతవర్షణః, కృతవర్షా త్వవప్లుత్య రథాత్తప్తాదపాక్రమత్. ౪౭.
శల్యోఽపి రాజా సంక్రద్ధో నిఘ్నూ సోమః పాండవా, పునరేవ శితైర్బాణై
ద్యుధిషిరమపీడయత్. ౪౮. తస్య క్రుద్ధో రణే భీమః సందప్తదశవచ్ఛదః, విनाశా
యాభీసంధాయ గదా మాదత్త వీర్యవాక్. ౪౯. యమదండప్రతీకాశాం కాల
రాత్రిమివోద్యతామ్, గజవాజిమనుష్యాణాం ప్రాణాంతకరణీమతి. ౫౦. హేమపట్ట
పరిచ్ఛన్నములాఘం ప్రజ్వలితామివ, కైకాన్యం వ్యాలీమివాత్మ్యగ్రాం వజ్ర
కల్పామయోమయామ్. ౫౧. చందనాగరుపంకాక్రాంతం ప్రమదామిషిత్వామివ,
వసామేదోఽస్రదిద్ధాంగీం జిహ్వం వై వస్వతీమివ. ౫౨. పటుఘంటాశతరవాం వాసవీ
మశనీమివ, నిర్దుక్తశీవిషాకారాం పుక్తాం గజమదైరివ. ౫౩. త్రాసనీం రిపునై
న్యానాం స్వనై న్యపరిహర్షణీమ్, మనుష్యలోకే విఖ్యాతాం గిరిశృంగవిచారిణీమ్.
౫౪. యయా కైలాసభవనే మహేశ్వరసఖం బలీ, అహ్వాయామాస కాంతేఘ్నః
సంక్రద్ధమలకాధిపమ్. ౫౫. యయా మాయామయా శృష్టా సుబహూక్
గంధమాదనే, జహూన గుహ్యాకా క్రద్ధకల్పారాధేమహాబలః. ౫౬. వార్యనూ
ణోఽపి బహుభిర్ద్ధౌగివద్యాః ప్రియమాస్థితః, తాం వజ్రమణిరత్నా ధ్రావ్యమప్తాస్త్రిం వ
జ్రగౌరవామ్. ౫౭. సమద్యమ్యమహాబాహుశ్శల్కల్యమభ్యర్థవద్రణే, గదయా యు
ద్ధకుశలస్తయా దారుణనాదయా. ౫౮. పోథయామాస శల్యస్య చతురోఽశ్వాన్
కోజవా, తతశ్శల్యో రణే క్రుద్ధః పీనే వక్షసి తోమరమ్. ౫౯. నిచఖాన నదస్వీ
రో వర్తభిత్వాస్యసోఽభ్యగాత్, వృకోదరస్త్యసంభ్రాంతస్తమేవోద్ధృత్య తోమర
మ్. ౬౦. యంతారం మద్రరాజస్య నిర్విభేద తతో హృది, సభిన్నమర్థా రుధిరం
వమక్ విత్తస్తమానసః. ౬౧. పపాతాభిముఖో దీనో మద్రరాజస్త్యపాక్రమత్,
కృతప్రతికృతం దృష్ట్వా శల్యో విస్మితమానసః. ౬౨. గదామాశ్రిత్య ధీరాత్వా
ప్రత్యమిత్రమవైక్షిత, తతస్సురనసః పార్థా భీమనేనమపూజయత్. ౬౩. తద్దృష్ట్వా
ర్ష సంగ్రామే ఘోరమగ్నిష్టకర్తవ్యః. ౬౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకాదశోఽధ్యాయః

సంజయఉవాచ.—పతితం ప్రేక్ష్య యంతారం శల్యస్సర్వా యసీం గదామ్
 ఆదాయ తరసా రాజం స్తస్మా గిరిరివాచలః. ౧. తందీప్తమివ కాలాగ్నిం పాశహస్తా
 మివాంతకమ్, సశృంగమివ కైలాసం సవజ్రమివ వాసవమ్. ౨. సశూలమివ హర్ష
 తం వనే మత్తమివ ద్వివమ్, జవేనాభ్యాగమద్భీమః ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్
 ౩. తతశ్శంఖప్రణాదస్తుతూర్యాణాం చ సహస్రశః, సింహనాదశ్చ సంజజ్ఞే శూర
 ణాం హర్షవర్ధనః. ౪. ప్రేక్షంతస్సర్వతస్తా హి యోధా యోధమహాద్విపా, తాః
 కాశ్చ పరే చైవ సాధుసాధ్విత్యపూజయన్. ౫. నహి మదాధిపాదన్యో రామా
 ద్వా యదునందనాత్, సోఢుముత్సహతే వేగం భీమనేనస్య సంయుగే. ౬. తథా
 మదాధిపస్యాపి గదావేగం మహాత్మనః, సోఢుముత్సహతే నాన్యో యుధి యోధ
 వ్యకోదరాత్. ౭. తా వృషావివ నద్దంతౌ మండలాని విచేరతుః, ఆవల్లితౌ గదాహ
 స్తౌ మద్రరాజవృకోదరా. ౮. మండలావర్తమార్గేషు గదావిహరణేషు చ, నిర్భ
 శేషమభూద్యుద్ధం తయోః పురుషసింహయోః. ౯. తప్తహేమమయైశ్చుభ్రైర
 భూవ భయవర్ధనీ, అగ్నిజ్వాలైరివావిధౌ పట్టైశ్శల్యస్య సా గదా. ౧౦. తతైవ య
 రతో మార్గాన్తండలేషు మహాత్మనః, విద్యుదభ్రప్రతీకాశా భీమస్య శుశుభే గదా
 ౧౧. తాడితా మద్రరాజేన భీమస్య గదయా గదా, దవ్యామానేవభే రాజా
 సస్పృజే పావకార్చిమః. ౧౨. తథా భీమేన శల్యస్య తాడితా గదయా గదా, అం
 గారవర్షం ముంచంతీ తదదృశతమివాభవత్. ౧౩. దంతైరివ మహానాగా శృంగై
 రివ మహర్షభౌ, తోత్రైరివ తదాన్యోన్యం గదాగ్రాభ్యాం నిజఘ్నతుః. ౧౪. త
 గదానిహతైర్ద్రాత్రైః ఊణేన రుధిరోఽఙ్గితౌ, ప్రేక్షణీయతరావాస్తాం పుష్పితావిః
 కింకుకౌ. ౧౫. గదయా మద్రరాజేన సవ్యదక్షిణమాహతః, భీమనేనో మహాబా
 హుర్నచచాలాచలోపమః. ౧౬. తథా భీమగదావేగై స్తాడ్యమానోముహుర్
 హుః, శలోన్యవవివ్యధేరాజా దంతినేవ మహాగిరిః. ౧౭. శుశ్రువే దిక్షు సర్వాసు
 తయోఃపురుషసింహయోః, గదానిపాతసంప్రాదో వజ్రయోరివ నిస్వనః. ౧౮. నివృ
 త్య తు మహావీర్యా సముచ్చితగదావ్రభౌ, పునరంతరమార్గస్తౌ మండలాని విచే
 రతుః. ౧౯. అథాభ్యేత్య పదాన్యష్టై సన్నిపాతోఽభవత్తయోః, ఉద్యమ్య లోహ
 దండాభ్యామతిమానుషకర్షణో. ౨౦. ప్రార్థయానౌ తదాన్యోన్యం మండలాని
 విచేరతుః, క్రియావిశేషం కృతినౌ దర్శయామాసతుస్తదా. ౨౧. అభోద్యమ్య
 గదే ఘోరే సశృంగావివ పర్వతౌ, తావాజఘ్నుతురన్యోన్యం యథాభూమి చ
 చరా. ౨౨. తా పరస్పరసంరంభాద్గదాభ్యాం భృశవిఙ్గితౌ, యుగపత్నేతతుర్వీరా
 భావింద్రధ్వజావివ. ౨౩. ఉభయోన్యేనయోర్వీరాస్తదాహహాకృతోఽభవత్, భృ

మర్త్యభిహతావృణావాస్తాం సువిహితా. ౨౪. తతస్త్వరథమారోఘ్యమద్రాణా
 మృషభం బలీ, అపోవాహకృష్ణశృంగం తూర్వమోధానాదభ. ౨౫. క్షీబవద్వి
 హ్వలత్వాత్తు నిమేషాత్పునరుత్థితః, భీమనేనో గదాపాణిః సమాహ్వయత మృద్రప
 మ్. ౨౬. తతస్తు తావకా త్కూరానానాశస్త్రసమాయుతాః, నానావాదిత్రశజ్జేన
 పాండుసేనామయోధయా. ౨౭. భుజాపుచ్చిత్ర్య శస్త్రంచ శజ్జేన మహతా తతః,
 అభ్యుద్రవన్తహారాజ దుర్యోధనపురోగమాః. ౨౮. తదనీకమభిప్రేక్ష్యతతస్తే పాం
 దుసందనాః, ప్రయయుస్సింహనాదేన దుర్యోధనపురోగమా. ౨౯. తేషామోప
 తతాం తూర్ణం పుత్రస్తే భరతద్రుభ, ప్రాసేనచేతానం వై వివ్యాక హృదయే భృ
 శమ్. ౩౦. ససహతే రథోపస్థే తవ పుత్రేణ తాడితః, రుధిరౌఘపరిక్లీన్నః ప్రవిశ్య
 విపులం తమః. ౩౧. చేతానం హతం దృష్ట్వా పాండవానాం మహారథాః, అసక్త
 మభ్యవర్షంతే శరవర్షాణి భాగశః. ౩౨. తావకానామనీకేషు పాండవా జితకాశినః,
 వ్యవరంత మహారాజ పేక్షణీయాస్సమంతతః. ౩౩. కృపశ్చ కృతవర్షా చ సౌబల
 శ్చ మహాబలః, అయోధయా ధర్మరాజం మద్రరాజపురస్కృతాః. ౩౪. భారద్వా
 జస్య హంతారం భూరివీర్యపరాక్రమమ్, దుర్యోధనో మహారాజ ధృష్టద్యు
 మ్నుమయోధయత్. ౩౫. త్రిసాహస్ర రథారాజంస్తవ పుత్రేణ చోదితాః,
 అయోధయంత విజయం ద్రోణపుత్రపురస్కృతాః. ౩౬. విజయే ధృతసంక
 ల్పాస్సమరే త్యక్తజీవితాః, ప్రావిశంతావకా రాజా హంసా ఇవ మహత్సరః.
 ౩౭. తతో యుద్ధమభూద్ధోరం పరస్పరవదైషిణామ్, అన్యోన్యవధసంయుక్త
 మన్యోన్యప్రీతివర్ధనమ్. ౩౮. తస్మిన్ ప్రవృత్తే సంగ్రామే రాజనీర్విరవరూయే,
 అనిలేనేరితం ఘోరము తస్థా పార్థివం రజః. ౩౯. శ్రవణాన్నామధేయానాం
 పాండవానాం చ కీర్తనాత్, పరస్పరం విజానీమో యదయుధ్యన్తు భీతవత్. ౪౦.
 తద్రజః పురుషవ్యాఘ్రశోణితేన ప్రళామితమ్, దిశశ్చవిమలాజగ్దు స్తస్మిన్ ప్రమసి
 శామితే. ౪౧. తథాప్రవృత్తీ సంగ్రామే ఘోరే భీరుభయానకే, తావకానాం పరే
 షాం చ నాశీత్కృచ్ఛిత్పరాఙ్ముఖః. ౪౨. బ్రహ్మలోకవరా భూత్వా ప్రార్థయంతో
 జయం యుధి, సుయుధేన పరాక్రాంతా సరా స్ఫుర్జమభీప్సవః. ౪౩. భర్తృపిండ
 విమోక్షార్థం భర్తృకార్యే వినిశ్చితాః, స్ఫర్జసంసక్తమనసో యోధాయుయుధిరే
 తదా. ౪౪. నానారూపాణి శస్త్రాణి విసృంజంతో మహారథాః, అన్యోన్యమభిగ
 ర్జంతః ప్రహరంతః పరస్పరమ్. ౪౫. హత విధ్యత గృహ్ణీత ప్రహరధ్వం నికృంతత,
 ఇతిస్స వాచశ్శూయంతే తవ తేషాం చ వై బలే. ౪౬. తతశ్శూర్య
 మహారాజ ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, వివ్యాక నిశితైర్బాణైర్లంతుకామో

మహారథమ్. ౪౭. తస్య పార్థో మహారాజ నారాచాన్వై చతుర్దశః, మర్త్యా
 ణ్యుద్దిశ్య మర్త్యజ్ఞో నిచఖాస హసన్నివ. ౪౮. ప్రావార్య పాండవం బాణైర్హంతు
 కామో మహాయశాః, వివ్యాధ సమరే క్రుద్ధో బహుభిః కంకపత్రిభిః. ౪౯ అథ
 భూయో మహారాజ శరేణానతపర్వణా, యుధిష్ఠిరం సమాజఘ్నై సర్వనైవ్యస్య
 వశ్యతః. ౫౦. ధర్మరాజోఽపి సంక్రద్ధో మదరాజం మహాయశాః, వివ్యాధ నిశితై
 ర్బాణైః కంకబర్హిణవాహితైః. ౫౧ చంద్రసేనం చ సప్తత్యా సూతం చ నవభి
 శ్శరైః, ద్రుమసేనం చతుష్పప్త్యానిజఘాన మహారథః. ౫౨. చక్రరక్షే వాతే శల్వః
 పాండవేన మహాత్మనా, నిజఘాన తతో రాజంశ్చేదీన్వై పంచవింశతిమ్. ౫౩. సా
 త్యక్షిం పంచవింశత్యా భీమసేనం చ సప్తభిః, మూర్ధ్నిపుత్ర శతేనాజౌ వివ్యాధ
 నిశితైశ్శరైః. ౫౪. ఏవం విచరత స్తస్య సంగ్రామే రాజసత్తమ, సంప్రేషయచ్చిత్రా
 పార్థః శరానాశీవిహాపమాన్. ౫౫. ధ్వజాగ్ర్యం చాస్య సమరే కుంతీపుత్రో యుధి
 ష్ఠిరః, ప్రముఖే వర్తమానస్య భలేనాహరద్రథాత్. ౫౬. పాండుపుత్రేణ వైతస్య
 కేతుశ్చిన్నో మహాహవే, నిపతంతమపశ్యామ గిరిశృంగవివాహతమ్. ౫౭. ధ్వజం
 నిపతతం దృష్ట్వా పాండవం చ వ్యవస్థితమ్, సంక్రద్ధో మదరాజోఽభూచ్ఛరవర్షం
 మేమోచమా. ౫౮. శల్వస్సాయకవర్షేణ పర్జన్య ఇవ వృష్టిమాన్, అభ్యవర్షదమే
 యాత్తా క్షత్రియాక్షత్రియర్షభః. ౫౯ సాత్యకిం భీమసేనం చ మూర్ధ్నిపుత్ర
 చ పాండవౌ, ఏకైకం పంచభిర్విధ్వా యుధిష్ఠిరమవీడయత్. ౬౦. తతో బాణ
 మయం జాలం వితతం పాండవోరసి, ఆథాపశ్యం మహారాజ మేఘజాలవివోద్ధ
 తమ్. ౬౧. తస్య శల్యో రణే క్రుద్ధో బాణైశ్చస్పృతపర్వభిః, ప్రచ్ఛాదయామాస
 దిశః ప్రదిశశ్చ మహారథః. ౬౨. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా బాణజాలేన వీడితః,
 బభూవ హతవిక్రంతో జంభో నృతహణా యథా. ౬౩.

ఇతి శల్వపర్వణి - ద్వాదశశ్లోకాధ్యాయః.

— శల్వయుద్ధమ్. ౭ —

సంజయ ఉవాచ—వీడితే ధర్మరాజే తు మదరాజేన మారిష, సాత్యకిర్భీమ
 సేనశ్చ మూర్ధ్నిపుత్ర చ పాండవౌ. ౧. పరివార్య రథైశ్శల్వం వీడయామాసు
 రాహవే, తమేకం బహుభిర్దృష్ట్వా వీడ్యమాసం మహారథైః. ౨. సాధువాదో
 మహా జజ్ఞే సిద్ధాశ్చాసక ప్రహర్షితాః, ఆశ్చర్యమిత్యభిమాంత మునయశ్చాపి
 సంగతాః. ౩. భీమసేనో రణే శల్వం శల్వభూతం పరాక్రమే, ఏకేన విధ్వా బాణే
 న పునర్వివ్యాధ సప్తభిః. ౪. సాత్యకిశ్చ శతేనైవ ధర్మపుత్రపరిషుయా, మదేశ్వర
 మథాకీర్య సింహనాదమథానదత్. ౫. నకులః పంచభిశ్చైవం సహదేవశ్చ సప్తభిః,
 విధ్వా తం తు తతస్తూర్ణం పునర్వివ్యాధ పంచభిః. ౬. సతు శూరో రణే యత్తః

వీడితిన్నైర్మహారథైః, వికృత్య కాత్తుకం ఘోరం వేగఘ్నం భారసాధనమ్. ౭. సా
త్యకిం పంచవింశత్యా శలోః పివ్యాభ మారిష, భీమసేనం త్రిసప్తత్యానకులం
సప్తభిస్తథా. ౮. తతస్సవిభిం చాసం సహదేవస్య ధన్వినః, చిత్వా భల్లేన సమరే
విధ్వా చైసం త్రిసప్తభిః. ౯ సహదేవస్సు సమరే మాతులం భూరివర్చసమ్, సజ్య
మన్యధమఃకృత్యాపంచభిస్సమతాడయత్. ౧౦. శరై రాశీవిషా కా రైర్జ్వలజ్వలసన్ని
భైః, సారథిం చాస్య సమరే శరేణాపతవన్వణా. ౧౧. వివ్యాభ భృశసంక్రుద్ధస్తం
చ భూయస్త్రిభిశ్శరైః, భీమసేనస్തു సప్తత్యా సాత్యకిన్వభిశ్శరైః. ౧౨. ధర్మరా
జస్తథా వప్త్యా గాత్రే శల్యం సమూర్చయత్, తతశ్శలోః మహారాజ నిగ్నిధస్తై
ర్మహారథైః. ౧౩ సుసాన దుధిరం గాత్రైర్గైరికం పర్వతో యథా, తాంశ్చ
సర్వా మహేష్వాసాక పంచభిః పంచభిశ్శరైః. ౧౪. వివ్యాభ తరసా రాజంస్త
దమ్భతమివాభవత్, తతో పరేణ భల్లేన ధర్మపుత్రస్య మారిష. ౧౫. ధనుశ్చిచ్ఛే
ద సమరే సజ్యం సతు మహారథః, ఆథాన్యధనురాదాయ ధర్మపుత్రో మహారథః.
౧౬. సాశ్వసూతభ్యజరభం శల్యం ప్రాచ్ఛాదయచ్ఛరైః, సఛాద్యమానస్సమరే
ధర్మపుత్రస్య సాయకైః. ౧౭. యుధిష్ఠిరమథావిధ్యద్దశభిర్నిశితైశ్శరైః, సాత్యకిస్തു
తతః క్రుద్ధో ధర్మపుత్రే శరార్పితే. ౧౮. సుద్రాణామధిపం శూరం శరౌమైస్సమ
వారయత్, ససాత్యకేః ప్రచిచ్ఛేద తురప్రేణ మహద్ధనుః. ౧౯. భీమసేనముఖాం
స్తాంశ్చ త్రిభిస్త్రిభిరశాడయత్, తస్య క్రుద్ధో మహారాజ సాత్యకిన్వత్యవిక్రమః.
౨౦. తోమరం ప్రేషయామాస స్వర్ణదండం మహాభసమ్, భీమసేనోఽథ నారాచం
జ్వలంతమివ వన్నగమ్. ౨౧. నకులస్సమరే శక్తిం సహదేవో గదాం శుభామ్,
ధర్మరాజశ్శిశ్నేష్మిం చ జిహ్వాంసుశ్శల్యమాహవే. ౨౨. తానాపతవనవాశు పంచా
నాం వై భుజచ్యుతాక, వారయామాస సమరే శస్త్రసంఘా సమృద్ధరాట్. ౨౩.
సాత్యకిప్రహితం శలోః భల్లైశ్చిచ్ఛేద తోమరమ్, భీమసప్రహితం చాపిశరంకనక
భూషణమ్. ౨౪. ద్విధా చిచ్ఛేద సమరే కృతహస్తః ప్రతాపవాక్, నకులప్రేరి
తాం శక్తిం హేమదండం భయావహమ్. ౨౫. గదాం చ సహదేవేన శరౌమై
స్సమవారయత్, శరాభ్యాం చ శతేష్మిం తాం రజ్జశ్చిచ్ఛేద భారత. ౨౬. పశ్య
తాం పాండుపుత్రాణాం సింహనాదం ననాద చ, నామృషత్తత్ర శ్లేనేయః శత్రో
ర్విజయమాహవే. ౨౭. ఆథాన్యధనురాదాయ సాత్యకిః క్రోధమూర్ఛితః, ద్వా
భ్యాం మద్రేష్వరం విధ్వా సారథిం చ త్రిభిశ్శరైః. ౨౮. తతశ్శలోః మహారాజ
సర్వాంస్తాక దశభిశ్శరైః, పివ్యాభ సుభృశం క్రుద్ధస్తౌత్రైరివ మహాద్విపాక. ౨౯.
తే బార్యమాణాసుమరే మద్రరాజ్ఞా మహాథాః, న శేకుః ప్రముఖే స్థాతుం త

స్య శత్రునిహాదనాః. ౩౦. తతో దుర్యోధనో రాజా దృష్ట్వా శల్యస్యచిక్రమమ్, నిహతాః పాండవాన్తేనే పాంచాలాసథస్థంజయాః. ౩౧. తతో రాజన్మహాబాహుః భీమసేనః ప్రతాపవాన్, సంత్యజ్య మనసా ప్రాణాన్తద్రాధిపమయోధయత్. ౩౨. నకులస్సహదేవస్స సాత్యకిశ్చ మహాబలః, పరివార్య తేతశ్శల్యం సమంతా ద్వ్యోకిరన్ శరైః. ౩౩. సచతుర్భుజ హేమోన్మయైః పాండవానాం మహారథైః, వృతస్తాన్ యోధయామాస మద్రరాజః ప్రతాపవాన్. ౩౪. తస్య ధర్మసుతో రాజన్ తురప్రేణ మహాహవే, చక్రరథం జఘానాశు మద్రరాజస్య పార్థివః. ౩౫. తస్మిన్ స్తు నిహతే తూరే చక్రరథే మహారథే, మద్రరాజోఽతిబలవాన్ నైనికాన్స్త్యకిరచ్ఛరైః. ౩౬. సమాచ్ఛన్నాన్ ప్రతస్తాన్స్త రాజన్వీర్య ససైనికాన్, చింతయామాస సమరే ధరరాజో యుధిష్ఠిరః. ౩౭. కథం నూనం భవేత్సత్యం తన్నాథవచో మహతే, న హి క్రుద్ధో రణే రాజన్ తుపయేత బలం మమ. ౩౮. తతస్సరథగాగా శ్వాః పాండవాః పాండుపూర్వజ, మద్రేశ్వరం సమానేదుః వీడయంతస్సమంతతః. ౩౯. నానాశస్త్రాఘటహుళాం శరవృష్టిం సముత్థితామ్, వ్యధమత్సమరే రాజా మహాభ్రాణివ మారుతః. ౪౦. తతః కనకపుంఖాం తాం శల్యక్షిప్తాం విమృగతామ్, శరవృష్టిమవశ్యామ్ శలభానామివాయతిమ్. ౪౧. తే శరా మద్రరాజేన ప్రేషితా రణమూర్ధని, సుపతంతస్స దృశ్యంతే శకునానాం వ్రజా ఇవ. ౪౨. మద్రరాజధనుర్నైశ్చరైః కనకభూషణైః, నిరంతరమివాకాశం సంబధూవ జనాధిప. ౪౩. న పాండవానాం నాస్తాకం తత్ర కశ్చిదదృశ్యత, బాణాంధకారే మహతి కృతే తత్ర మహాహవే. ౪౪. మద్రరాజేన బలినా లాఘవాచ్ఛరవృష్టిభిః, లోఙ్యమానం తథా దృష్ట్వా పాండవానాం బలార్ణవమ్. ౪౫. విస్మయం పరమం జగ్గుర్దేవగంధర్వదానవాః, సతుతాన్ సర్వతో యత్నాచ్ఛరైః సుంహీర్య మారిష. ౪౬. ధర్మరాజమవచ్ఛాద్య సింహవద్యనదస్తుహుః, తే చన్నాస్సుమరే తేన పాండవానాం మహారథాః. ౪౭. నశేషస్తే తదా యుద్ధే ప్రత్యుద్యాతుం మహారథమ్, ధర్మరాజపురోగాస్తు భీమసేనముఖా రథాః. ౪౮. నజహుస్సుమరే తూరం శల్యమాహవ శోభిసమ్. ౪౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - శ్రయోదశోఽధ్యాయః.

— సంకలయద్ధమ్. —

సంజయశివాచ. — అర్జునో ద్రాణినా విధో యుద్ధే బహుభిరాయస్యై, శల్యచానుచరైశ్చూరైస్త్రైగర్తానాం మహారథైః. ౧. ద్రాణిం వివాద్యథ సమరే త్రిభిరేవ శిలీముఖైః, తథేతరైశ్చ హేమోన్మయా ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం ధనంజయః. ౨. భూ

యశ్చైవ మహారాజ శరవరైరవాకిరత్, శరకంటకితాస్తే తు తావకా భరతర్షభ.
 3. న జహుః పార్థమాసాద్య తాడ్యమానాశ్చితైశ్శరైః, అరుసం రథవంశేన ద్రో
 ణపుత్రపురోగమాః. ౪. అయోధయంత సమరే పరివార్య మహారథాః,
 తైస్తుశీప్తా శ్వరా రాజా కా ర్తవ్యరవిభూషితాః. ౫. అర్జునస్య రథోపస్థం పూర
 యామాసురంజసా, తథా కృష్ణా మహేష్వాసా వృషభౌ సర్వధన్వినామ్. ౬.
 శరైర్వీర్యవితున్నాంగౌ ప్రహృష్టా యుద్ధదుర్బదాః, కూబరం రథచక్రాణి ఈషా
 యోక్త్రాణి వై విభో. ౭. యుగం చైవానుకర్షం చ శరభూతమభూత్తదా, నైతా
 దృశం దృష్టపూర్వం రాజన్మేవం చ సశ్రుతమ్. ౮. యాదృశంతత్ర పార్థస్య తావకా
 స్సంప్రచక్రీరే, సరథస్సర్వతో భాతి చిత్రపుంజ్విత్తైశ్శరైః. ౯. ఉల్కాశితై స్సంప్ర
 దీప్తం విమానమివ భూతలే, తతోఽర్జునోమహారాజశరై స్సన్నతపర్వభిః. ౧౦. అవాకి
 రత్రాంపుతనాం మేఘావృష్టాయథాచలమ్, తే వధ్యమానాస్సమరే పార్థనామాం
 కితైశ్శరైః. ౧౧. పార్థభూత మమన్యంత పేక్షమాణాస్తథావిధమ్, కోపాద్ధూ
 తశరజ్వాలో ధనుశ్శబ్దానిలో మహా. ౧౨. నై న్యేంధనం దదాహాశు తావకం
 పార్థపావకః, చక్రాణాం పతతాం వాపి యుగానాం చ ధరాతలే. ౧౩. తూణిరా
 ణాం పతాకానాం ధ్వజానాం చ రథైస్సహ, ఈషణామనుకర్షాణాం త్రివేణానాం
 చ భారత. ౧౪. అక్షాణావథ యోక్త్రాణాం ప్రతోదానాం చ సర్వశః, శిరసాం
 పతతాం చాపి కుండలోష్ఠీవధారిణామ్. ౧౫. భుజానాం చ మహాభాగస్కంధా
 నాం చ సమంతతః, చక్రాణాం వ్యజనై స్సార్థం మకుటానాం చ రాశీయః. ౧౬.
 సమదృశ్యంత పార్థస్య రథమార్గేషు భారత, తతః క్రుద్ధస్య పార్థస్య రథమార్గే
 విశాంఘతే. ౧౭. అగమ్యరూపాపుథివీ మాంసశోణితకర్దమా, బభూవభరతశ్రేష్ఠ
 రుద్రస్యాశ్రీడనంయథా. ౧౮. భీరూణాంత్రాసజననంశూరాణాం హర్షవర్ధనమ్,
 హత్యాతు సమరే పార్థః సహస్రే ద్వే పరంతపః. ౧౯. రథానాం సవరూథా
 నాం విధూమోఽగ్నిరివోజ్జ్వలత్, యథా హి భగవాన్నిర్జగద్ధగ్ధ్వా చ రాచరమ్.
 ౨౦. విధూమో దృశ్యతే రాజంస్తథా పార్థో ధనంజయః, ద్రాణిస్తు సమరే
 దృష్ట్వా పాండవస్య పరాక్రమమ్. ౨౧. రథేనాతిపతాకేన పాండవం ప్రత్యవార
 యత్, తావ్రభౌ పురుషవ్యాఘ్రా తావ్రభౌ ధన్వినాం వరౌ. ౨౨ సమీయతు
 స్తదానోన్యన్యం పరస్పరపదైషిణౌ, తయోరాసీన్నహారాజ బాణవర్షం సుదారుణమ్.
 ౨౩. జీమూతయోర్యథా వృష్టిస్తపాంతే భరతర్షభ, అనోన్యస్యృద్ధినౌ తౌ తు
 శరై స్సన్నతపర్వభిః. ౨౪. తతశ్చతుస్తదానోన్యన్యం శృంగాభ్యాం వృషభావివ,
 తయోర్యుద్ధం మహారాజ చిరం సమమివాభవత్. ౨౫. శస్త్రాణాం సంగమశ్చైవ

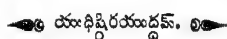
ఘోరస్తత్రాభవత్పునః, తతోఽర్జునంద్వాదశశ్చి రుక్తంపుష్పైః సుతేజసైః ౨౬ వాసు
 దేవం చ దశభిర్విద్యాధా భరతర్షభ, తతః ప్రహస్య బీభత్సుర్యావ్రితీవద్దాండివం
 ధనుః. ౨౭. మానయిత్యా ముహూర్తం తు గురుపుత్రం మహాహవే, వ్యశ్యసూ
 తరథం చక్రే సవ్యసాచి పరంతపః. ౨౮. మృదుఘ్నార్జవం తతశ్చైవం పునః పునర
 తాడయత్, హతాశ్వేతు ర్గధే తిష్ఠన్ ద్రోణపుత్రస్తదా స్తయన్. ౨౯. ముసలం
 పాండుపుత్రాయ చిత్తేప పరిఘోపమమ్, తిమోపతంతం సహనా హేమపట్టవిభూ
 షితమ్. ౩౦. చిచ్ఛేద సప్తధా వీరః పార్థశ్శత్రునిబర్హణః, సభిన్నం ముసలం
 దృష్ట్వా ద్రాణిః పరమశోపనః. ౩౧. ఆదదే పరిఘం ఘోరం నగేంద్రశిఖరోపమమ్,
 చిత్తేన చైవ పాథాయ ద్రాణిర్దృఢవిశారదః. ౩౨. తమంతకలివ క్రుద్ధం పరిఘం
 వ్రేక్ష్య పాండవః, అర్జునస్తరితో జహ్నే పంచభిస్సాయకోత్తమైః. ౩౩. సభిన్నః
 పతితో భూమా పార్థఖణ్డైర్నహావే ద్రావయన్ పృథివీంద్రాణాం నునాంసీవ
 చ భారత. ౩౪. తతో వరైస్త్రీభిర్బుధైః ద్రాణిం విద్యాధా పాండవః, సోఽతివిధిో బల
 వతా పార్థేన సుమహత్తనా. ౩౫. నాఃస్త్రిత తతో ద్రాణిః పౌరుషే స్వేవ్యవస్థితః,
 సురథం తు తతో రాజన్ భారద్వాజో మహారథః. ౩౬. ఆవాకిరచ్చరవ్రాతైః సర్వ
 క్షత్రస్య పశ్యతః, తతస్తు సురథో హ్యేకౌ పాంచాలానాం మహారథః. ౩౭. రథేన
 మేఘఘోషేణ ద్రాణిమేమాభ్యథావత, వికర్షన్వై ధనుశ్శ్రేష్ఠం సర్వభారసహం
 దృఢమ్. ౩౮. జ్వలరాశీవిషనిభైః శరైశ్చైవనమవాకిరత్, సురథం వీక్ష్య సుక్రుధ
 మాపతంతం మహారథమ్. ౩౯. చుకోప సమరే ద్రాణిర్దండాపాత ఇవోరగః, త్రి
 ఖాం భృకుటీం కృత్వాసృక్వణి పరిసంలిహన్. ౪౦. ఉద్యోక్త్య సురథం కోపార్థను
 ర్జ్వామవమృజ్య చ, ముమోచ తీక్ష్ణం నారాదం యచునందోపకద్యుతిమ్. ౪౧.
 స తస్య హృదయం భిత్వా ప్రవివేశాతివేగితః, శక్రాశనివోత్పృష్ఠో విచార్య ధర
 ణీతలమ్. ౪౨. తతస్సపతితో భూమా నారాచేన సమూహతః, వజ్రేణ చ యథా
 శృంగం పర్వతస్యేవ దీర్యతః. ౪౩. తస్మిన్ వినిహతేవీరే ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్,
 ఆకురోహ రథం తూర్ణంతమేవ రథివాం వరః. ౪౪. తతస్సజ్జో మహారాజ ద్రాణి
 రాహవదుర్దః, అర్జునం యోధయానూస సంశక్తకన్యతో రణే. ౪౫. తత్ర యు
 ధ్ధం మహాచ్ఛసీదర్జునస్య పరైస్సహ, మధ్యం దినగతే సూర్యే యమరాష్మవిహ
 నమ్. ౪౬. తత్రాశ్వరమగళ్యామ దృష్ట్వా తేషాం పరాక్రమమ్, యదేకో యుగ
 పద్విరాన్ సమయోధయదర్జునః. ౪౭. విమర్దస్సుమహానాదీదేశస్య బహుభిస్సహ,
 శతక్రతోర్యథా పూర్వం మహత్యా వైత్యసేనయా. ౪౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—దుర్యోధనో మహారాజ ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ పార్వతః
చక్రతుస్సుమహద్యుద్ధం శరశక్తీసమానులమ్ ౧. తయోరాసన్తహారాజ శర
థారాస్సహస్రశః, అంబుదానాం యథాకాలే జలథారాస్సమంతతః. ౨. రాజా చ
పార్వతం విధ్వా శరైః పంచభిరాశుగైః, ద్రోణహంతార ముగ్రేషుం పునర్వివ్యాభ
సప్తభిః. ౩. ధృష్టద్యుమ్నుస్తు సమరే బలవాన్ దృఢవిక్రమః, సప్తత్యా విశిఖానాం
వై దుర్యోధనమవీడయత్. ౪. వీడితం వీక్ష్యరాజానం సోదర్యా భరత్వభ
మహత్యా సేనయా సార్థం పరివహ్నిస్సపార్వతమ్, ౫ సతైః పరివృతశూరపుర్య
తోఽతిరక్తైర్భృశమ్, వ్యవరత్సమరే రాజన్ దగ్ధయన్నస్తలాభువమ్. ౬. శిఖండికృ
తపర్వాణం గౌతమం చ మహారథమ్, ప్రభద్రకైస్సమాయుక్తౌ యోధయామాస
ధన్వినా. ౭. తత్రాపి సుమహద్యుద్ధం ఘోరయాశం విశాంపతే, ప్రాణాన్ సంత్య
జ్యతాం యుద్ధే ప్రాణమ్యాతాభిదేవనే. ౮. శల్యస్సాయకవగ్నాణి విముంచన్
సర్వతో దిశమ్, పాండవాన్ వీడయామాస ససాత్యకిష్కిందరాన్. ౯. తథా తో
చయన్తూ యుద్ధే యమతుల్యపరాక్రమా, యోధయామాస గాజేంద్ర వీర్యేణా
స్త్రబలేన చ. ౧౦. శల్యస్సాయకనున్నానాం పాండవానాం మహామృథే, త్రాతా
రం నాభ్యగచ్ఛంత కేచిత్తత్ర మహారథాః. ౧౧. తతస్తు సకులశూరో ధర్మరా
జేప్రవీడితే, అభిద్రావ వేగేన మాతులం మార్జినదనః. ౧౨. సంఘాద్య సమరే
వీరం సకులః పరివీరహా, వివ్యాభ వైనం దశభిః స్తయమానః స్తనాంతరే.
౧౩. సర్వపారశ్చైర్బాణైః కర్తారపరిమార్జితైః, స్వర్ణపుంతు శ్శిలాధాతై
ధనుర్యంత్రప్రచోదితైః. ౧౪. శల్యస్తు వీడిత స్సేన స్వసీయేణ మహాత్మనా,
సకులం వీడయామాస పత్రిభిర్నతపర్వభిః. ౧౫. తతో యుద్ధిష్ఠిరో రాజా భీమ
సేనోఽథ సాత్యకిః, సహదేవశ్చ మార్దేయౌ మద్రరాజ ముచాద్రవన్. ౧౬.
తానాపతతపవాశు పూరయాణాన్ రథస్వనైః, దిశశ్చ ప్రదిశ్చైవ కంఠయా
నాంశ్చ మేదిసీమ్. ౧౭. ప్రతిజగ్రాహ సమరే నేనాపతిరమిత్రజిత్, యుద్ధిష్ఠిరం
త్రిభిర్విధ్వా భీమసేనం చ పంచభిః. ౧౮. సాత్యకిం చ శలేనాజౌ సహదేవం త్రిభి
శ్శరైః, తతస్తు సశరం చాపం సకులస్య మహాత్మనః. ౧౯. మద్రేశ్వరః తురప్రేణ
తదాచిచ్ఛేద మారిష, తదశీర్యత బచ్చిన్నం ధనుశ్శల్యస్య సాయకైః. ౨౦. అథా
యద్ధమ రాదాయ మార్ద్రీపుతో మహారథః, మద్రరాజరథం తూర్ణం పూరయా
మాస పత్రిభిః. ౨౧. యుద్ధిష్ఠిరస్తు మద్రేశం సహదేవశ్చ మారిష, దశభిర్దశభి
ర్బాణైరురస్యేనమవిధ్యతామ్. ౨౨. భీమసేనస్తు తం షష్ట్య సాత్యకిర్దశభిశ్శరైః,
మద్రరాజ మభిద్రుత్య జఘ్నుతుః కంకపత్రిభిః. ౨౩ మద్రరాజ స్తతః క్రుద్ధసాత్యకిం

సవభిశ్చరైః, వివ్యాధ భూయస్సుప్తత్యా శరాణాం నతపస్వణామ్. ౨౮. అథాస్య సశిరం చాపం ముష్టౌ చిచ్ఛేద మారిష, హయాంశ్చ చతురస్సంభ్యే ప్రేషయా మాస మృత్యవే. ౨౯. విరథం సాత్యకిం దృష్ట్వా మద్రరాజో మహారథః, విశే ఖానాం శతేనైవ మాజఘాన సమంతతః. ౩౦. మాద్రీపుత్రై చ సంరథౌ భీమసే నం చ పాండవమ్, యుధిష్ఠిరం చ కౌరవ్యో వివ్యాధ దశభిశ్చరైః. ౩౧. తత్రా ద్భృతమవశ్యామ మద్రరాజస్య పౌరుషమ్, యదేసంసహితాః సార్థానాభ్యవర్తంత సంయుగే. ౩౨. అథాన్యం రథమాస్థాయ సాత్యకిస్సత్యవిక్రమః, షీడితా పాండ వా దృష్ట్వా మద్రరాజవశంగతాః. ౩౩. అభిదుద్రావ వేగేన మద్రాణామధిపం బలీ, ఆపతంతం గథం తస్య శల్యస్సమితిశోభనః. ౩౪. ప్రత్యుద్యయా రథేనైవ మత్తోమత్తమివ ద్విషమ్, ససన్ని సాతస్తుములో బభూవాద్భుతదర్శనః. ౩౫. సాత్య కేశ్చైవ శూరస్య మద్రాణామధిపస్య చ, యాదృశో వై పురావృత్తః శంబరా మరరాజయోః. ౩౬. సాత్యకిః ప్రేక్ష్య సమరే మద్రరాజమవస్థితమ్, వివ్యాధ దశ భిర్బాణైస్త్రివృత్తపేతి చాబ్రవీత్. ౩౭. మద్రరాజస్తు సుభృశం విధస్తేన మహాత్మనా సాత్యకిం ప్రతివివ్యాధ చిత్రపుంఖైశ్చితైశ్చరైః. ౩౮. తతః పార్థామ హేష్వాసాః సాత్యతాభిసృతం వృషమ్, అభ్యవర్తకై రైస్తూర్ణం మాతులం వధకాంక్షయా. ౩౯. తత ఆసీత్పరామర్దస్తుములశ్శోణితోదకః, శూరణాం యుధ్యమానానాం సింహానామివ సర్దతామ్. ౪౦. తేహమాసీన్సహారాజ వ్యతిక్షేపః పరస్పరమ్, సింహా నామామిషేఘ్నానాం కూజతామివ సంయుగే. ౪౧. తేహం బాణసహస్రైః సైరా కీర్ణా వసుధాభవత్, అంతరిక్షం చ సహసా బాణభూతమభూత్తదా. ౪౨. బాణాం ధకారే బహుధా కృతేతైస్తు సమంతతః, అప్రచ్ఛాయేవ సంజక్షే శరైర్దుశ్శర్వహా త్తభిః. ౪౩. తత్రరాజశ్శరైర్దుశ్శర్వైర్నిర్దుశ్శైరివ వన్నగైః, స్వర్ణపుంఖైః ప్రకాశద్భి ర్వ్యరోచంత దిశస్తదా రం తత్రాద్భుతం పరం చక్రే శల్యశ్చతునిబద్ధణః, యదేక స్సమరే శూరో యోధయామాస వై బహుళా. ౪౪. మద్రరాజభుజోత్పూష్టైః కంకబద్ధిణవాజితైః, సంపతేద్భిశ్చరై రోరైరవాకిర్యత మేదినీ. ౪౫. తత్రశల్యరథం రాజశ్చ విచరంతం మహాహవే, అవశ్యామ యథా పూర్వం శక్రస్యాసుర సంక్షయే. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచదశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—తతనైస్సాస్త్రస్తవ విభో మద్రరాజపురస్కృతాః, పున రభ్యుద్రవన్ పార్థా వేగేన మహతా రణే. ౧. షీడితాస్తావకాస్సర్వే ప్రథావంతో

రణోత్కటాః, తుణేనైవ చ పాథాంస్తే బహుత్వాత్సమలోడయన్. ౨. తే
 వధ్యమానాః కురుభిః పాండవానావతస్థిరే, నివార్యమాణా భీమేనవశ్యతోఃకృష్ణ
 పార్థయోః. ౩. తతో ధనంజయః క్రద్ధః కృపం సహపదానుగైః, అవాకిరచ్ఛరా
 ఘేణ కృతవర్తాణమేవచ. ౪. శకునిం సహదేవస్తు సహస్రైస్యమవాకిరత్, నకులః
 పార్శ్వతః స్థిత్యా మద్రరాజమవైత్. ౫. ద్రాపదేయా నరేంద్రాశ్చ భూయ
 ప్తా సమవారయన్, ద్రోణపుత్రం చ పాంచాల్యశ్శిఖండి సమవారయత్. ౬.
 భీమసేనస్తు రాజానం గదాపాణిరవారయత్, శల్యం చ సహస్రైస్యేన కుంతీపుత్రా
 యుధిష్ఠిరః. ౭. తతస్సగుభవద్యుద్ధం సంసక్తం తత్ర తత్రవా, తావకానాం పరేషాం
 చే సంగ్రామేష్యనివత్రినామ్. ౮. తత్రపశ్యామ్యహం కర్ష శల్యస్యాతి మహద్రణే,
 యదేశస్సన్నై న్యాని పాండవానామయుధ్యత. ౯. వ్యదృశ్యత తదా శల్యాయుధి
 ప్తిరసమీపతః, రణే చంద్రమసోఽభ్యాశేనైశ్చర ఇవగ్రహః. ౧౦. పీడయిత్వా
 తు రాజానం శరై రాశీవిహ్వలమైః, అభ్యధావత్సునర్భీమం శరవర్షైరవాకిరత్. ౧౧.
 తస్య తల్లాభువం దృష్ట్వా తక్షణేన కృతాస్త్రతామ్, అపూజయన్ననీకాని పరేషాం
 తావకాని చ. ౧౨. పీడ్యమానాస్తు శల్యేన పాండవా భృశపీడితాః, ప్రాద్రవంత
 రణం హిత్వా క్రోశమానే యుధిష్ఠిరే. ౧౩. వధ్యమానేష్వనీకేషు మద్రరాజేన
 పాండవః, అమర్షవశమాపన్నో ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. ౧౪. తతః పౌరుషమా
 స్థాయ మద్రరాజమతాడయత్, జయో వాస్తువభో వాస్తు కృతబుద్ధిర్హరధః.
 ౧౫. సమాహవాంబ్రవీత్సర్వా భ్రాతృభ్యో కృష్ణం చ మాధవమ్, భీష్మద్రోణ
 శ్చకర్ణశ్చ యే చాన్యే పృథినీతీతః. ౧౬. కౌరవాధే పరాక్రాంతా స్సంగ్రామే నిధ
 నం గతాః, యథాభాగం యథోత్సాహం భవంతః కృతపౌరుషాః. ౧౭. భాగోఽవ
 శిష్టః ఏకోఽయం మమ శల్యోమహారధః, సోఽహమద్యయుధా జేతుమీశంనే మద్ర
 కాధిపమ్. ౧౮. తత్ర యన్తావసం మహ్యం తత్సర్వం నిగదామి వః, చక్రరథావహా
 వీరా మమ మాద్రవతీ సుతా. ౧౯. అజేయా వాసవేనాపి సమరే శూరసమృతా,
 సాధ్వినా మాతులం యుద్ధే త్రిధర్మపురస్కృతా. ౨౦. మదధే ప్రతియుధ్యే
 తాం మానాహ్లా సత్యసంగరా, మాం వా శల్యోర్ధ్వేహంతా తం వాహం భద్ర
 మస్తువః. ౨౧. ఇతి సత్కామిమాం వాణీం లోఃవీరా నిబోధత, యోత్స్యేఽహం
 మాతులేవాద్య త్రిధర్మచైవ పార్థివాః. ౨౨. స్వయం సమభిసంభాయ విజయా
 యేతరాయచ, తస్య మేఽవ్యధికం శస్త్రం సర్వోపకరణానివ. ౨౩. సంయుజ్యతాం
 రథే త్రిసం శాస్త్రవద్రధయోజకాః, తై నేయో ధక్షిణం చక్రం ధృష్టద్యుమ్నస్త
 థోత్తరమ్. ౨౪. పృథగోపా భవన్యద్య మమ పార్థో ధనంజయః, పురస్సరో

మహాద్యాస్తు భీమశ్చస్త్రభృతాం వరః ౨౫ ఏవమభ్యుదయశ్చల్వ్యాధ్యువిష్యామి మహా
 మృధే, ఏవముక్తాస్తథా చక్రస్తదా ౨౬ జ్ఞః ప్రియైషిణః. ౨౬ తతః ప్రహర్షస్తైః
 న్యానాం పునరాసీత్తదా మృధే, పాంచాలానాం సోమకానాం మత్స్యినాం చ
 విశేషతః. ౨౭ ప్రతిజాం తాం తదా రాజా కృత్వా మద్రే శమభ్యయాత్, తతశ్శ్వా
 భాంశ్చ భేరిశ్చ శతశ్చక్రైశ్చ పుష్కలాః. ౨౮ అవాదయంత పాంచాలాస్సంహ
 నాదాంశ్చ సేవరే, తేఽభ్యథావంత సంరథ్వా మద్ర రాజంతరస్వీవమ్. ౨౯ మహతా
 హ్వాజేనాథ నాదేన కురుపుంగవాః, స్రోదేన గజఘంటానాం శంఖానాం నివదేనచ
 ౩౦. తూర్యశబ్దేన మహతా నాదయంతశ్చ మేదిసీమ్, తాః ప్రత్యగృహ్లాత్పుత్ర
 మద్రరాజశ్చ వీర్యవాః. ౩౧ మహామేఘానివ బహుళా శైలావస్తోదయానివ
 శల్యస్థు సమరద్లాఘీ ధర్మ రాజమరిందమమ్. ౩౨ వవర్ష శరవర్షదేవర్షేణ మఘనానివ
 తత్రైవ కురురాజోఽపి ప్రకృహ్య రువిరం ధనుః. ౩౩ ద్రోణోపదేశాః వివిధాః
 దర్శయానో మహామనాః, వవర్ష శరవర్షాణి చిత్రం లఘు చ సుష్టు చ. ౩౪
 సచాస్య వివరం కశ్చిద్దదర్శ చ రతో రణే, తాప్రభౌ వివిధై గ్భాణైస్తతతాతే హ
 స్పరమ్. ౩౫ శార్దూలావామిషప్రేహుః పరాక్రాంతావివాహవే, భీమస్థు తః
 పుత్రేణ యుద్ధశౌండేన సంగతః. ౩౬ పాంచాల్యస్సాహ్యకీశ్చైవ మాద్రీపుత్రైః
 పాండవౌ, శకునిప్రముఖా వీరాః ప్రత్యగృహ్లా సమంతతః. ౩౭ తదాసీత్తు
 ములం యుద్ధం పునరేవ జయైషిణామ్, తావకానాం పరేషాం చ రాజా దుర్బంత్రి
 తే తవ. ౩౮ దుర్యోధనస్తు భీమస్య శరేణాసతపర్వణా, చిచ్ఛేదాదిశ్య సంగ్రామే
 ధ్వజం హేమపరిమృతమ్. ౩౯ సకింకిణీకజాలేన మహతా చారుదర్శనః, పపాఠ
 సుచిరస్సంఖ్యే భీమసేనస్య షశ్యతః. ౪౦ పునశ్చాస్య ధనుశ్చిత్రం గజరాజకరోః
 మమ్, తురేణ శితథారేణ ప్రచకర్త సరాధిః. ౪౧ సచిర్మథన్వా తేజస్వీ రథ
 శక్త్యా సుతం తవ, బిభేదోరసి విక్రమ్య సరథోష్ఠ ఆవిశత్. ౪౨ తస్మిన్నోహమను
 స్రావే పునరేవ వృకోదరః, యంతురేవ శిరః కాయాత్తురప్రేణాహరత్తదా.
 ౪౩ హతసూతాహయాస్త్రస్య రథమాదాయ భారత, వ్యధవంత దిశో
 రాజా హాహాకారస్తదాభవత్. ౪౪ తమభ్యథావత్త్వాణార్థం ద్రోణపుత్ర
 సహరథః, కృపశ్చ కృతవర్తాచ పుత్రం తవపరిచ్ఛవః. ౪౫ తస్మిన్ విలలితే
 నైశ్యే త్రస్తాస్త్రస్య పదానుగాః, గాంధీవధన్వా విష్ణుర్య ధనుస్తానహసచ్ఛరైః
 ౪౬ యుధిష్ఠిరస్తు మద్రే శమభ్యథావదమ్మతః, స్వయం సంబోదయన్మత్వా దంత
 వల్లావన్దోజవాః. ౪౭ తత్రాశ్చిర్యమవశ్యామ కుంతీపుత్రే యుధిష్ఠిరే, పురా
 ధూత్వా మృదుద్దాంతో యత్తదా దారుణోఽభవత్. ౪౮ వివృత్తాశ్చ కౌంతే

శ్రీయో వేపమానశ్చ మన్యునా, చిచ్ఛేనయోథాన్నిశితైర్భుజై శ్శతపహస్రశః.
 ౪౯. యాం యాం ప్రత్యుద్యయా సేనాం తాం తాం జ్యేష్ఠస్సపాండవః, శరైర
 పాతయద్రాజ్ గిరిః పత్రై రివోత్తమైః. ౫౦. సాశ్వసూతధ్వజరథా రధినః
 పాతయన్ బహవాః, ఆక్రీడదేగో బలవాన్ పవనస్తోయదానివ. ౫౧. సాశ్వా
 రోహంశ్చ తురగాః పత్తిశ్చైవ సహస్రథా, వ్యపాథయత సంగ్రామే క్రుద్ధో
 రుద్రః పశూనివ. ౫౨. శూన్యమాయోధనం కృత్వా శరవర్షైస్సమంతతః, అభ్య
 ద్రవత మద్రేశం తిష్ఠ శల్వేతి చాబ్రవీత్ ౫౩. తస్య తన్వరితం దృష్ట్వా సంగ్రామే
 భీమకర్ణః, విత్రేనుస్తావ కాస్సర్వే శల్య స్వేనం సమభ్యయాత్. ౫౪. తతిస్తా భృశం
 క్రుద్ధా ప్రథాస్య సలిలోద్భవా, సమాహూయ తదాన్యోన్యం భర్త్యయంతౌ సమీ
 యతుః. ౫౫ శల్యస్తు శరవర్షేణ వీడయామాస పాండవమ్, మద్రరాజం తు కౌం
 తేయః శరరైరవాకిరత్. ౫౬ అదృశ్యేతాం తదా రాజ్ కంఠత్పిభిరాచితౌ,
 ఉద్భిన్నరుధిరౌ శూరౌ మద్రరాజయుధిష్ఠిరౌ. ౫౭. పుష్పితౌ శుశుభాతే వై
 వసంతే కింశుకౌ యథా, దీప్యమానౌ మహాత్మానౌ ప్రాణద్యుతేన దుర్జడా. ౫౮.
 దృష్ట్వా సర్వాశి నైన్యాని నాధ్యవస్యంస్తయోర్జయమ్, హత్వా మద్రాధిపం
 పార్థో భోక్తృతేద్యవ సమంధరామ్. ౫౯. శల్యో వాపాండవం హత్వా దద్యాద్ధు
 ర్యోధనాయగామ్, ఇతీవ నిశ్చయౌ నాభూద్యోథానాం తత్ర భారత. ౬౦. ప్రద
 త్తీణమధూత్సవ్యం ధర్మరాజస్య యుధ్యతః, తతశ్శరశతం శల్యో ముమోచాథ
 యుధిష్ఠిరే ౬౧. ధనుశ్చాస్య శితాగ్రేణ తురేణ నిరకృంతత, సోఽన్యతాక్రుద్ధకమా
 దాయ శల్యం శరశతైస్త్రీభిః. ౬౨. అవిధ్యతాక్రుద్ధకం చాస్యతురేణ నిరకృంతత,
 అథాస్య నిజమానాశ్వాంశ్చతురో నతపర్వభిః. ౬౩. ద్వాభ్యామథ శితాగ్రాభ్యా
 ముభౌ వై పార్ష్ణిసారథీ, తతోఽన్య దీప్యమానేన వీతేన నిశితేన చ ౬౪ ప్రముఖే
 వర్తమానస్య భల్లీకాపాహగద్ధవశమ్, తతః ప్రభగ్నం తత్రైన్యం చార్యోధన
 మరిందమ. ౬౫. తతో మద్రాధిపం ద్రాచిరభ్యథావత్రథా కృతమ్, ఆరోప్య
 చైనం స్వగధే త్వరమాణః ప్రదుద్రుచే ౬౬. ముహూర్తమిదం తౌ గత్వా నర్ద
 మానే యుధిష్ఠిరే, స్థిత్యా తతో మద్రపతిరన్యం స్వందనమాస్థితః ౬౭. విధివత్క
 ల్పితం శుభ్రం మహాంబురనినాదితమ్, సజ్జయంత్రోపకరణం ద్విషతాం రోమహర్ష
 ణమ్. ౬౮.

ఇతి శ్రీవహాభారతే - శల్యచర్వణి - షోడశోఽధ్యాయః

—ॐ శ్లోకపదః. ౭౦—

సంజయ ఉవాచ—అథాన్యధనురాదాయ బలవాన్ వేగవత్తరమ్, యుధి
 ష్ఠిరం మద్రపతిర్భిత్త్వా సింహ ఇవానదత్. ౧. తతస్సశరవర్షేణ పర్జన్యశవ వృష్టిమూః,

అభ్యవర్తదమేయాత్మా త్రియాశ్శాంతియర్థః. ౧. సాత్వికం దశభిర్విధ్యై భీమ
సేనం త్రిభిశ్చరైః, సహదేవం త్రిభిర్విధ్యై యుధిష్ఠిరచువేదమతే. ౩. తానసన్యా
న్తహేమాన్సాక్షా సాక్ష్యాన్ సకథమాబరాణ, అర్థమామాన విశిఖైరుత్కాభిరప
కుంజరాక. ౪. కుంజరాక కుంజరాలోహాంశ్వావశ్యప్రయాయుసః, రథాంశ్చ రథిభి
స్సార్థం జహూన రథినాం వరః. ౫. బాహూంశ్చిచ్ఛేగ తరసా సాయుధాన్ కేతనా
నిచ, చకార బై షహీంయోదై స్తీర్ణాం వేషం కుశైరివ. ౬. తథా తమరినైన్యా
నిఘ్నంతం మృత్యుమివాంతకమ్, ఓరివప్రస్ఫుశం క్రుద్ధాః పాండుపాంచాలభో
మకాః. ౭. తంభీమసేనశ్చ శినేశ్చ నస్తామాద్యాశ్చ పుత్రైః పురుషప్రవీరౌ, సమా
గతం భీమబలేన రాజౌ పర్యాప్తమన్యోన్యమథాహ్వాయంత. ౮. తతస్తు తూరా
స్సమరే వరేంద్ర వరేశ్వరం ప్రాప్య యుధాం వరిష్ఠమ్, ఆవార్య చైనం సమరే
నృవీరం జహూనవీరస్త్రిభిరుగ్రవేగైః. ౯. సంరక్షితో భీమనేనేన రాజౌ మాద్రీసు
తాభ్యామథ మాధవేన, మద్రాధిపం త్రిభిరుగ్రవేగైః స్తనాంతరే ధర్మసుతో నిజ
స్మే. ౧౦. తతో రణే తావకానాం రథాః సమాత్మ్య మద్రాధిపతీం శరార్థమ్,
పర్యావప్తుః ప్రసరాన్తే సుసజ్జాదుర్భోధకస్యామమతే పురస్తాత్. ౧౧. తతో
ఽదృశం మద్రజనాధిపౌ రణే యుధిష్ఠిరం సప్రభిరభ్యుధితౌ, తంచాపి పార్థోనన
భిః పృషత్తై, స్వీర్యాథ రాజంస్తుములే మహాత్మా. ౧౨. ఆకర్షణాన్యాయతసంప్రయు
క్తైశ్చరైః సదా సంయతి తైలథాతైః, అన్యోన్యమాచ్ఛాయతాం మహారథౌ
మద్రాధిపశ్చాపి యుధిష్ఠిరశ్చ. ౧౩. తతస్తు తూర్ణం సమరే మహారథౌ పరస్పర
స్యాంతరమిత్తమాణౌ, శరైర్భృశం వివ్యథతుర్నృపౌ త్తమా మహాబలా శత్రు
భిరప్రథృష్టౌ. ౧౪. తయోర్ధనుర్జ్వాలనిస్సనో మహా మహేంద్రవజ్రశనితు
ల్యనిష్వనః, పరస్పరం బాణగణైర్వహత్సనోః ప్రకర్షతో ర్భద్రపాండువీరయోః.
౧౫. తౌ చేరతుర్వాప్యఘృశికుప్రకాశౌ మహానేమ్యామిషగృద్ధినావివ, విషాణి
నౌ నాగవరావివోభౌ తతత్తుస్సంయుగజాతదర్శౌ. ౧౬. తతస్తు మద్రాధిపతిర్
హత్తా యుధిష్ఠిరం భీమబలం ప్రగృహ్య, విన్యాకవీరం హృదయేఽతివేగం శరణ
మార్యాగ్నిసమప్రథే. ౧౭. తతోఽతివిద్ధోఽథయుధిష్ఠిరోఽపి సుసంప్రయుక్తేన
శరేణ రాజౌ, జహూన మద్రాధిపతిం మహాత్మా ముదంత లేభివృషభిః కురూణామ్.
౧౮. తతో ముహూర్తాదివ పార్థివేంద్రో లభ్యా సంజ్ఞాం క్రోధిసంరక్తనేత్రః,
శతేన పార్థం త్షేరితో జహూన సహస్రనేత్రప్రతిమప్రథాః. ౧౯. వ్యోమప్రతో
ధర్మసుతో విహాత్తా శల్యస్య కోపాన్ననభిః పృషత్తైః, భిత్వా చోరన్యకనీయం
శవర్ష జహూన మద్భిస్త్యవరైః పృషత్తైః. ౨౦. తతస్తు మద్రాధిపతిః ప్రహృష్టో

ధనుర్వికృత్య వ్యపృజత్పుషత్కా, ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చ తతైవరాజ్ఞ
శ్చిచ్ఛేక చాసం కురుపుంగవస్య. ౨౧. ననం తతోఽన్యత్సమరేప్రగృహ్య రాజా
ధనుర్హోరతరం మహాత్మా, శల్వంహి వివ్యాధ శరైస్సమంతాద్యథా మహేంద్రో
నముచింశితా కైః ౨౨. తతస్తు శల్వోన్యన వభిః పృవత్కైర్భీనస్య రాజ్ఞశ్చ యుధి
ష్ఠిరస్య, నికృత్య రాక్షేఃటువర్తతయోర్విదారయామాస భుజౌ మహాత్మా. ౨౩.
తతో పరేణ జ్వలనాన్కతేజసా తురేణ రాజ్ఞో ధనురున్వమాభ, క్షుప్తశ్చస్మై వ్యవ
జఘాన సూతం షడ్భిశ్చరైస్సోఽభిముఖం పపాత ౨౪. మద్రాధిపశ్చాపి యుధిష్ఠిరస్య
శరైశ్చతుర్భిర్విజఘాన వాహా, వాహంశ్చ వాత్సాన్యఃరోన్వహాత్మా యోధక్ష
యం ధర్మసుతస్య రాజ్ఞః ౨౫. తథాకృతే రాజని భీమసేనో మద్రాధిపస్యాతు
తతో మహాత్మా, ఛిత్యా ధనుర్వేగవతా శరేణ ద్వాభ్యామవిధత్పుష్పశం నరేం
ద్రమ్. ౨౬. తథా పరేణాస్య జహారి యంతః కాయాచ్ఛిరస్సత్కృష్ణసీయ మధ్యా
త్, జఘాన చాత్వాంశ్చతురస్సుశీఘ్రం తథా భృశం కుపితో భీమసేనః. ౨౭. తమ
గ్రణీస్సర్వధనుర్ధరాణామేకం చరంతం సమరేతివేగమ్, భీమశ్చతేన వ్యకిరచ్ఛరా
ణాం మాద్రీపుత్రస్సహదేవ సదైవ. ౨౮. త్రైస్సాయుకైర్లోహితం పీత్య శల్వం
భీమశ్చరైరస్య చః రువర్ష, సభీమసేనేన నికృతవర్షా మద్రాధిపశ్చర్షసహస్రతా
రమ్. ౨౯. ప్రగృహ్య ఖడ్గం చ రథాన్వహాత్మా ప్రస్రంధ్య కుంతిమతమభ్యథా
వత్, ఛిత్యా రథేహంసకులస్య సోఽధయుధిష్ఠిరం భీమబలోఽన్యథావత్. ౩౦. తం
చాపి రాజానమృతోత్పతంతం క్రుద్ధం యతైవాంతకమాపతంతమ్, భృష్టద్యమ్నా
ద్రాపదేమాశ్చిఖండి శినేశ్చ నష్టా సహసా పరీయః. ౩౧. అథాస్య చర్వాపతిమం
న్యకృంతద్భీమో మహాత్మా నవభిః పృవత్కైః, ఖడ్గం చ భత్తైర్నిచకర్తముష్టానదా
ప్రహృష్టస్తవ సై న్యమధ్యే. ౩౨. తతర్క భీమశ్చ సమీక్ష్య హృష్టానై పాండవానాం
ప్రవరా రథాఘ్నః, నాదం చ చక్రర్భృశముత్త్రయంతశ్శంఖాంశ్చదద్భుశశిసంవి
కాసా. ౩౩. తేనాధశబ్దేన విభీషణేన తథాభిగుప్తం బలమప్రభృష్యమ్, కాండి
గ్భూతం రుధిరేణోక్షితాంగం వినంజ్ఞకల్పం చ తేనా విషణ్ణమ్. ౩౪. సమద్రరాజ
స్సహసావశీర్శో భీమాగ్రైఃపాండవయోధముఖైః, యుధిష్ఠిరస్యాభిముఖం జవేన
సింహో యథా మృగహేతోః ప్రయాతః. ౩౫. సధర్మరాజో నిహతాశ్వసూ
తం శ్రోధేన దీప్తోఽవలనప్రకాశః, దృష్ట్వా తు మద్రాధిపతిం చ తూర్ణం సమభ్య
థావత్తమరిం బలేన ౩౬. గోవిందవాక్యం త్వరితం విచింత్య దధే మతిం శల్య
వినాశనాయ, సధర్మరాజో నిహతాశ్వసూతో రథేతిష్ఠా శక్తిమేవాభ్యకాంతత్.
౩౭. తద్భాపి శల్యస్య నిశమ్య కర్తృ మహాత్మనో భాగయథావిశిష్టమ్, స్మృత్వాసున

శ్వల్యవధే మహాత్మా యథోక్తమింద్రావరజస్య చక్రే. 3౮ సధర్మ రాజోమణిహేమ
 సంధాం జగ్రహ శక్తిం కనకప్రకాశామ్, నేత్రే చ దీప్తే సహసావివృత్య మద్రా
 నిపం క్రుద్ధమనానిరైతత్. ౩౯. నిరీక్షితోఽపాసరదేవగాజ్ఞా పూతాత్మనా నిర్వృత
 కల్తపేణ, ఆసీన్నయద్భుతసాన్తద్రగాజస్తదదృశ్యతం మే ప్రతిభాతి రాజః. ౪౦. తతస్తు
 శక్తిం దుచిరోగ్రదండాం మణిప్రవేశోజ్జ్వలితాం ప్రదీప్తామ్, చిత్తేషు వేగాత్సుభృ
 శం మహాత్మా మద్రాధిపాయ ప్రవరః కురూణామ్. ౪౧ దీప్తామత్రేనాం మహతా
 బలేన సవిఘ్నలింగాం సహసా పతంతీమ్, ప్రైక్షంత సర్వే కురవస్సమేతా దివో
 యుగాంతే మహాతీమివోల్కామ్. ౪౨. తాం కాలరాత్రీమివ పాశహస్తాం యమ
 య ధాత్రీమివ చోగ్రరూపామ్, సబ్రహ్మదండస్రతిమామయోధూం ససర్వయత్తో
 యుధి ధర్మరాజః. ౪౩. గంధస్రగగ్యాసనపాసభోజనైరభ్యర్చితాం పాండుసుతైః
 ప్రయత్నాత్, సంవర్తకాన్నిప్రతిమాం జ్వలంతీం కృత్యామథారాన్గిరసీమివో
 గ్రామ్. ౪౪. ఈశానహేతోః ప్రతినిర్జితాం త్వాం తస్మిన్పూర్వాణామసుదేహభత్యామ్,
 భూమ్యంతరిక్షాదిజలాశయాని ప్రగృహ్యభూతాని నిహంతుమిశామ్. ౪౫. ఘం
 టాపతాకామణివజ్రనాలాం వైడూర్యచిత్రాం తపసియదండామ్, తస్మిన్ప్రయ
 త్నాన్నియమేన క్షేప్తాం బ్రహ్మద్విపామంతకరీమమోఘామ్ ౪౬ బలస్రయత్నాద
 ధిరూఢవేగాం మంత్రైశ్చ ఘోరైరభిమంత్యై యత్నాత్, ససర్వమూర్ధేణ చ
 త్వాం వరేణ వధాయ మద్రాధిపతేస్తదానీమ్ ౪౭. హతోఽసి పాపేత్యభిగర్జనూనో
 దుద్రోంధకాయాంతకరం యథోఘమ్, ప్రసార్య బాహూం సుదృఢం సుపాణిం గ్రో
 ధేన నృత్యన్నివ ధర్మరాజః. ౪౮. తాం సర్వశక్త్యా ప్రసీతాం సుశక్తిం యుధిష్ఠిరే
 ణాప్రతివార్యవీర్యామ్, ప్రతిగ్రహాయాభిననర్దశల్యః సమ్యగ్నుతామగ్నిరివాజ్యథా
 రామ్. ౪౯. సా తస్య మర్షాణి విదార్య శుశ్రమురో విళాలం చ తత్రైవ భిత్వా,
 వివేశ గాంతోయమివాప్రసక్తా యశో విళాలం నృపతేర్వహంతీ. ౫౦. నాసాక్షి
 క్షణాస్య వినిస్సృతేన ప్రవ్యందతా చ వ్రణసంభవేన, సంశక్తగాత్రో దుధిరేణ
 సోఽభూత్క్రొంచో యథా స్కందహతో మహాద్రిః. ౫౧. ప్రసార్య బాహూ చ
 రథాద్ధతో గాం సంఘిన్నవర్తా కురునందనేన, మహేంద్రవాహప్రతిమో మహా
 త్మా వజ్రహతం శృంగమివాచలర్య. ౫౨. బాహూ ప్రసార్యాభిముఖే ధర్మరాజస్య
 మద్రరాట్, తతోనిపతితో భూమ్యామింద్రధ్వజఇవోచ్ఛ్రితః. ౫౩. స తథా భిన్న
 సర్వాంగో దుధిరేణ సముక్షితః, ప్రత్యుద్ధత ఇవ ప్రేష్ఠా భూమ్యాం సనరపుం
 గవః ౫౪. ప్రియయా కాంతయా కాంతః పతమాన ఇవోరసి, చిరం భుక్త్వా వసు
 మతీం ప్రియాం కాంతామివ ప్రభుః. ౫౫. సర్వైరంగైస్సమాశ్రిత్య ప్రస్తుత ఇవ

చాభవత్, ధర్మే ధర్మాత్తనా యుద్ధే నిహతో ధర్మసూక్ష్మనా. ౫౬ సమ్యగ్గుత ఇవ
 స్వీప్తః ప్రశాంతోఽగ్నిరివాధ్వరే, శక్త్యా విభిన్నహృదయంవిప్రవిధాయుధధ్వజమ్.
 ౫౭. ప్రశాంతమపి మద్రేశం లక్ష్మీర్నైవ విముంచతి, తతో యుధిష్ఠిరశ్చాపమా
 దాయేంద్రధనుః ప్రభమ్. ౫౮. వ్యధమద్విషతస్సంభేద్య ఖగరాడివ పన్నగాః,
 దేహాః సునిశితైర్భర్తైఃపూణాం నాశయన్ క్షణాత్. ౫౯. తతః పార్థస్య బాహౌ
 ఘోరావృతానై నికాస్తవ, నిమిలితాఙ్గాః క్షీణ్యంతో భృశమన్యోన్యమర్దితాః. ౬౦.
 తురంతో రుధిరం దేహైర్విశస్తాయుధజీవితాః, తతః శత్రే నిపతితే మద్ర
 రాజానుజో యువా. ౬౧ భ్రాతుస్తులోన్య గుణైస్సర్వైరధీ పాండవమభ్య
 యాత్, వివ్యాధ చ సరశ్రేష్ఠో నారాచైర్భహుభిస్త్యరన్. ౬౨. హతస్యాప
 చితిం భ్రాతుశ్చిక్కిర్దుమ్యుధధర్మదః, తం వివ్యాధాశుగ్నేష్ఠిర్భర్తరాజస్త్యరన్నివ.
 ౬౩. కార్తుకం చాస్య చిచ్ఛేద తురాభ్యాం భ్వజమేవ చ, తతోఽస్య దీప్య
 మానేన సుదృఢేన శితేన చ. ౬౪. ప్రముఖే వర్తమానస్య భలేనాపాహరచ్చిరః,
 సకుండలం తద్దదృశే పతమానం శిరోరథాత్. ౬౫. పుణ్యక్షయమనుప్రాప్య పతన్
 స్వరాడివ మృతః, తస్యావకృప్తశీర్షం తు శరీరం పతితం రథాత్. ౬౬. రుధిరేణ చ
 సిక్తాంగం దృష్ట్వా నైన్యమభజ్యత, విచిత్రకవచే తస్మిన్ హతే మద్రస్సానుజే.
 ౬౭. హాహాకారం ప్రకుర్వాణాః కురవో విప్రదుద్రువుః, శల్లాన్యజం హతం దృ
 ష్ట్వా తావకాన్త్యిక్తజీవితాః. ౬౮. విత్రేసుః పాండవభద్రాద్రహోభ్యస్తాస్తదా
 భృశమ్, యంస్తథా భజ్యమానాంస్తు కౌరవాః భరతర్షభ. ౬౯. శివేర్నస్తా
 కిరన్ బాహైరభ్యవత్ర సాత్యః, తమాయాంతం మహేష్వాసమప్రభృవ్యం దు
 రాసదమ్. ౭౦. హార్దిక్యస్త్వరితో రాజన్ ప్రత్యగృహ్యదభీతవత్, తో సమేకా
 మహాత్మానా వాల్లేయావపరాజితౌ. ౭౧. హార్దిక్యసాన్త్యకీశ్చైవ సింహావివ
 బలోత్కటౌ, ఇమభిర్విదులాభానైశ్చాదయంతౌ పరస్పరమ్. ౭౨. అర్చిర్భిరివ సూ
 ర్యస్య సివాకరసమప్రభౌ, చాపమార్గబలోద్ధూతాన్ మార్గణాన్ వృష్టిసింహ
 యోః. ౭౩. ఆకాశగావశ్శ్యామ పతంగానివ శీఘ్రగాః, సాత్యకిం దశభిర్విధ్వా
 హాయాంశ్చాస్య త్రిభిశ్శరైః. ౭౪. చాపమేకేన చిచ్ఛేద హార్దికోన్య సతపర్వణా,
 తం నికృత్తం ధనుః శ్రేష్ఠమపాస్య శినిపుంగవః. ౭౫. అన్యదా దత్తవేగేన వేగవత్త
 రమాయుధమ్, తదాదాయ ధనుశ్శ్రేష్ఠం వరిష్యస్సర్వధన్విసామ్. ౭౬ హార్దిక్యం
 దశభిర్బాణైః ప్రత్యవిధ్యత్ స్తచాంతరే, తతో రథం యుగేహం చ ఛిత్వా భర్తై
 స్సుసంయతైః. ౭౭. అశ్వాం ప్రస్యావధీత్పూర్ణముభౌ చ పార్జిసారథీ, తతస్తం విర
 థం దృష్ట్వా కృపశ్చార్కరద్యతః ప్రభౌ. ౭౮. అపావాహ తతః క్షీప్రం రథమారో

స్య పీఠ్యవాక్, మద్రరాజే హతే రాజక్ విరధే కృతవర్తకః. ౭౯. దుర్యోధనబలం
 స్వం పునరాసీత్పరాజ్ఞుభిమ్, తత్పరేనాన్వబుధ్యంత నై కేన్య చ రజసావృతే. ౮౦.
 బలం చ హతభూయిషం తత్తదాసీత్పరాజ్ఞుభిమ్, తతో ముహూర్తాత్తైఃపశ్యన్
 రజో భౌమం సముత్థితమ్. ౮౧. వివిధైశ్శిశీతస్రావైః ప్రసీక్తం పురషర్షభ,
 తతో దుర్యోధనో దృష్ట్వా భగ్నం చ బలమంతికాత్. ౮౨ జవేనాపతతః పార్థా
 నేకస్సర్వానవారయత్, పాండవాక్ సరథాక్ దృష్ట్వా భృష్టద్యున్నం చ పార్ష
 తమ్ ౮౩. ఆనర్తం చ దురాధర్తం శితైర్బాణైరవారయత్, తం పరేనాభ్యనర్తంత
 మర్త్యామృత్యుమివాగతమ్. ౮౪. అథాన్యం రథమూస్థాయ హర్షిణ్యైఃపి న్యవర్తత,
 తతో యుధిష్ఠిరో రాజా త్వరమాణో మహాపథః ౮౫. చతుర్భిన్నజఘానాశ్వాన్
 కత్రిభిః కృతవర్తకః, వివ్యాధ గౌతముం చాపి షడ్భిర్భ్రతైః సుతేజనైః. ౮౬ అశ్వ
 ఙ్గామా తథా రాజ్ఞా హతాశ్వం విరధీకృతమ్, తనువోవాహ హర్షిన్యం స్వరధేన
 యుధిష్ఠిరాత్. ౮౭. తతశ్చారదవృత్షడ్భిః ప్రత్యవిధ్యద్యుధిష్ఠిరమ్, వివ్యాధ చా
 శ్వాన్నిశితైః సథాష్టాభిశ్శిలీముఖైః ౮౮. ఏవమేతన్నహారాజ యుద్ధశేషమనర్తత,
 తవ దుర్మంత్రితే రాజక్ సహపుత్రస్య భారత. ౮౯ తస్మిన్ మహేష్వానవరే విశ
 స్తే సంగ్రామమధ్యే కురుపుంగవేన, పార్థాస్సమీతాః పరమప్రహృష్టాః శంఖాన్
 ప్రదధుర్వృతమీత్యశల్యమ్. ౯౦. యుధిష్ఠిరం చ ప్రశశంసురాజౌ దేవాః కృతే
 వృత్రపథే యథేంద్రమ్, చక్రశ్చరానావిధవాద్యశబ్దాన్ నినాదయంతో వసుధాం
 సమంతాత్. ౯౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శల్యపర్వణి - సప్తదశోఽధ్యాయః.

— సంకలయద్ధమ్, —

సంజయఉవాచ.— శత్ర్యైః నిహతే రాజక్ మద్రరాజవదానుగాః, రథాస్స
 ప్తశతా వీరా నిర్యయుర్నహతో బలాత్. ౧. దుర్యోధనస్సు ద్విరదమారుహ్యచ
 లసన్నిభమ్, చత్రేణ ధ్రియమాణేన వీజ్యమానశ్చ చామరైః. ౨. న గంతవ్యంనగం
 తవ్యమితి మద్రానవారయత్, దుర్యోధనేన తే వీరా వార్యమాణాః పునఃపునః. ౩.
 యుధిష్ఠిరం జఘానంతః పాండూకాం ప్రావిశస్థలమ్, తే తు శూరా మహారాజ
 కృతచిత్రాశ్చ యోధనే. ౪. ధనుశ్శబ్దం మహాతృప్త్యా నహాయుధ్యంత పాండవైః,
 శ్రుత్వా చ నిహతం శల్యం శల్యపుత్రం చ వీడియమ్. ౫. మద్రరాజప్రియే యు
 కైర్చక్రద్రకాణాం మహాపథైః, అజగామ తతః పార్థో గాంధీవం విక్షిప్తా ధనుః. ౬.
 పూరయన్ రథః పౌషేణ దిశస్సర్వా మహాపథః, తతోఽర్జునశ్చ భీమశ్చ మాద్రీపు
 త్రా చ పాండవౌ. ౭. సాత్యకిశ్చ సరవ్యాఘ్రౌ ద్రావదేయాశ్చ స్యుశః, భృష్ట

ద్యుమ్నశ్శిఖండి చ పాంచాలాస్సహసోమకైః. ౮. యుధిష్ఠిరం పరిచ్ఛంతస్సమంతా
 త్పైర్యవారయన్, తే సమంతాత్పరివృతాః పాండవాః పురుషర్షభాః. ౯. క్షోభ
 యంతిస్సనేనాం తాం మహారాస్సాగరం యథా, వృక్షానివ మహావాతాః కంఠయం
 తిస్త తావదాన్. ౧౦. పురోవాతేన గంగేన క్షోభమాణా మహానదీ, అక్షోభ్యత
 తదా రాజన్ పాండూకాం ధ్వజినీ పునః. ౧౧. ప్రస్ఫుంబ్య నేనాం మహతీం మహా
 త్వానో మహారథాః, బహుశుక్రశుక్రస్త్ర క్ష సరాజా యుధిష్ఠిరః. ౧౨. భ్రాత
 రో వాస్యతే శూరా దృశ్యంతే నేహ కేవల, ధృష్టద్యుమ్నాదభక్తై నేయో ద్రా
 వదేయాశ్చ సర్వశః. ౧౩. పాంచాలాశ్చ మహావీర్యాశ్శిఖండి చ మహారథః, వనం
 తాన్ వాదినశ్శూరాన్ ద్రావదేయా మహారథాః. ౧౪. అభ్యర్థున్ యుయుధా
 నశ్చ మద్రరాజుపదానుగాన్, చక్రైర్విరుధితాః కేచిత్రేచిచ్ఛిన్నైర్నహద్వజైః.
 ౧౫. ప్రత్యదృశ్యంత సనురే తావకా నిహతాః పరైః, ఆలోక్య పాండవాన్
 యుద్ధే యోధా రాజన్ సమంతతః. ౧౬. వార్యమాణాయయుర్వేగాత్పుత్రేణ
 తవ భారత, దుర్యోధనస్తు తాన్ వీరాన్ వారమామాస సాంత్యయన్. ౧౭.
 సచాస్య శాసనం కేచిత్తత్ర చక్రర్షహారథాః, తతో గాంధారరాజస్య పుత్రశ్శుకు
 నిరబ్రవీత్. ౧౮. దుర్యోధనం మహారాజవచనం వచనశః, కిన్నసంప్రేక్షమా
 ణానాం మద్రాణాం హన్యతే బలమ్. ౧౯. నయుక్తమేతన్నుసరే త్వయి తిప్తతి భా
 రత, సహితైశ్చాసి యోధస్యమిత్యేష సమయః కృతః. ౨౦. అథ కస్తాత్పరానేవ
 ఘ్నుతో మర్షయనేనఘ ౨౧. దుర్యోధనశ్చివచ. — వార్యమాణా మయా పూ
 ర్యం నై తే చక్రస్వహో మమ, ఏతే విసిహతాస్సర్వే ప్రస్థాన్నాః సాండువాహి
 నీమ్. ౨౨. శక్కునిరువాచ. — నభర్తుశ్చాసనం వీరారణే కుర్వంత్యమ్మితాః, ఆలం
 క్రోద్ధం న చైతేషాం నాయం కాలః శివోక్షితుమ్. ౨౩. యామస్సర్వే చ సంభూ
 య సవాజరథకుంజరాః, పరిత్రాతుం మహేష్వాసాన్తద్రరాజుపదానుగాన్. ౨౪.
 అనోన్యం పరిరతుం యత్నేన మహతా నృప, ఏవం సర్వే తు సంబిత్త్య ప్రయ
 యుర్యత్ర నై నికాః. ౨౫. ఏవముక్తస్తతో రాజా బలేన మహతా వృతే, ప్రయ
 యా సింహచాదేన కంఠయన్నివ మేదినీమ్. ౨౬. హతవిధ్యత గృష్టితే ప్రహర
 థ్వం నికృంతత, ఇశ్యాశీత్తుములశ్శుబ్ధస్తవ నై న్యస్య భారత. ౨౭. పాండవాస్తు
 రణే దృష్ట్వా మద్రరాజుపదానుగాన్, సహితాభ్యనర్తంత గుల్మమాప్తాయ మధ్య
 మమ్. ౨౮. తే ముహూర్తాద్రణే నీః హస్తాహస్తి విశాం పతే, నిహతాః ప్రత్య
 దృశ్యంత మద్రరాజుపదానుగాః. ౨౯. తతో నస్సంప్రయాతానాం హతమద్రాస్త
 రస్త్విహ, హృష్టాః కిలకిలాశ్చబ్దుమశ్శుర్భా సహితాః పరే. ౩౦. ఉత్థితాని కబంధాని

సమదృశ్యంత సర్వశః, పపాత మహతీ చోల్కామధ్యేనాదిత్యమండలాత్. 30. రథైర్భగైర్మయగైర్మయైర్నిహితైర్శవ మహారథైః, అశ్వైర్నిపతితైశ్చైవ సంఘన్నా భూద్యసుంధరా. 31. వాతాయమానైస్తురగైర్మయగైర్మయైః సత సతః, అదృశ్యంత మహారాజ యోధాస్తత్ర రణాజరే. 32. భగ్నచక్రా రథాన్ కేచిదవహంస్తు రగారణే, రథార్థం కేచిదాదాయ దిశో దశ నిబభ్రముః. 33. తత్ర తత్ర వ్యదృశ్యంత యోత్సైక్ష్మిష్టాస్సనవాజినః, రథినః పతమానాశ్చదృశ్యంతే స్వ వరోత్తమ. 34. గగనాత్ప్రియ్యతాస్సిద్ధాః పుణ్యానామివ సంక్షయే, నిహతేషు చ శూరేషు మద్రరాజానుగేషువై. 35. అస్తానాపతతశ్చాపి దృష్ట్వా పారా మహారథాః, అభ్యవర్తంత వేగేన జయగృధ్రాః ప్రహరిణః. 36 బాణశబ్దరవాన్ కృత్యా విమిక్రాన్ శంఖనిస్సవైః, అస్తాంస్తు పునరాసాద్య లబ్ధలక్ష్మ్యైః ప్రహరిణః. 37. శరాసనా నిధున్వానాస్సింహనాదాన్ ప్రచుక్తుకుః, తతో హతమభిప్రేక్ష్య మద్రరాజబలం మహత్. 38. మద్రరాజం చ సమరే దృష్ట్వా శూరం నిపాతితమ్, దుర్యోధన బలం సర్వం పునరాసేత్పరాజ్ఞుభమ్. 39. వధ్యమానం మహారాజ పాండవైర్జితకా శిభిః, దిశో భేజేదథ సంభ్రాంతం త్రాసితం దృఢధన్విభిః 40.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టాదశోఽధ్యాయః.

సంజయఉవాచ.—పాతీతే యుధి దుర్ధరే మద్రరాజే మహారథే, తావకాస్తవ పుత్రశ్చ ప్రాయశో విముఖాభవన్. 1. వచిషో నావి భగ్నాయాం యథా గాధే ప్లవేర్ణవే, అపారే పారమిచ్ఛంతో హతే శూరే మహాత్తనా. 2. మద్రరాజే మహారాజ విత్రస్తాశ్శరవిక్షతాః, అనాథా నాథమిచ్ఛంతో మృగాస్సింహర్థితా ఇవ. 3. వృషా యథా భగ్నశృంగాశ్శీర్ణదంతా యథా గజాః, మథ్యాహ్నా ప్రత్యసాయామనిర్జితా జ్వతశ్శత్రుణా. 4. న సంధాతుమసీకాని న చ రాజన్ పరాక్రమే, అసీద్భుద్ధిర్న తేశలేవ భూయో యోధస్య కస్యచిత్. 5. భీష్మే ద్రోణే చ నిహతే సూతపుత్రే చ భారత, యద్దూఖం తవ యోధానాం భయం చాశ్వికాం పతే 6. తద్భయం సచ నశ్యోశో భూయవీవాభ్యవర్తత, నిరాశాశ్చ జయే తస్మిన్ హతే శలేవ మహారథే. 7. హతప్రవీరా విధ్వస్తా నికృతాశ్చ శితైశ్శరైః, మద్రరాజే హతే రాజన్ యోధాస్తే ప్రాద్రవన్ భయాత్. 8. అశ్వానన్యే గ జానన్యేరథానన్యే మహారథాః, ఆరుహ్య జవసంపన్నాః పాదాతాః ప్రాద్రవంస్తదా. 9. ద్విసాహస్రా శ్చ మాతంగా గిరిదూపాః ప్రహరిణః, సంప్రాద్రవన్ హతే శలేవ అంకుశాంగుష్ఠ నోదితా. 10. తే రణాద్భరతశ్రేష్ఠ తావకాః ప్రాద్రవన్ దిశః, ధావతశ్చాప్యప శ్యామ శ్వసమానాన్ శరాహతాన్. 11. తాన్ ప్రభగ్నాన్ ద్రుతాన్ దృష్ట్వా

హతోత్సాహాః పరాజితాః, అభ్యుద్రవంత పాంచాలాః పాండవాశ్చ జయి
షిణిః. ౧౨. బాణశబ్దరవాశ్చైవ సింహనాదాశ్చ పుష్కలాః, శంఖశబ్దశ్చ శూరా
ణాం దారుణస్పృహద్యత ౧౩. నృష్టాతు కౌరవం వైష్యం భయత్రస్తం ప్రవి
ద్రుతమ్, ఆర్యోన్యం సమభాషంత పాంచాలాః పాండవైశ్చహ. ౧౪. అద్య రాజా
సత్యధృతిర్న తామిత్రో యుధిష్ఠిరః, అద్య దుర్యోధనో హీనో దీప్తయా నృపతిశ్చ
యా ౧౫. అద్యశ్చ త్వా మాతం పుత్రం ధృతరాష్ట్రో జనేశ్వరః, విహ్వలః పతితో భూ
మాఃశ్చివం ప్రతిపద్యతామ్ ౧౬. అద్య జానాతు కౌంతేయం సమర్థంసర్వధన్విసామ్,
అద్యాత్తానం తు దురైధా గర్హయిష్యతి పాపకృత్. ౧౭. అద్య ఉత్తుర్యచస్పృత్యం
విజానాతు విహీపతిః, అగ్యప్రభృతి పార్థం చ ప్రేవ్యభూత ఉపాచరక. ౧౮.
విజానాతు నృపా దుఃఖం యత్ప్రాప్తం పాండునందనైః, అద్య కృష్ణస్య మాహా
త్మ్యం జానాతు సః హీపతిః. ౧౯. అద్యాద్ధునధనుర్హోషం ఘోరం జానాతు సం
యుగే, అస్తాణాం చ బలం సర్వం బాహ్వీశ్చ బలమాహవే. ౨౦. అద్య జ్ఞాన్యంతి
భీమస్య బలం ఘోరం మహాత్మనః, హతే దుర్యోధనే యుద్ధే శక్రేణోమాసురే
బలే. ౨౧. యత్క్రౌశం భీమనేనేన దుశ్శాసనవధే తదా, నాన్యః కర్తాస్తి లోకేఽస్మిన్
ఋతే భీమాన్తసాబలాత్. ౨౨. అద్య జ్యేష్ఠస్య జానీతాం పాండవస్య పరాక్ర
మమ్, మద్రరాజం హతం శ్చ త్వా దేవైరపి సుదుష్పహమ్. ౨౩. అద్యజ్ఞాన్యతి
సగ్రామే మాద్రీపుత్రై సుదుష్పహా, నిహతే సౌబలే వీరే గాంధారేషు చ
సన్వితే. ౨౪. కథం జయోన తేషాం స్యాద్యేషాం యోధా ధనంజయుః, సాత్యకి,
ర్భీమనేనశ్చ ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్వతః. ౨౫. ద్రాపద్యా స్తనయోః పంచమాద్రీపుత్రై
చ పాండవౌ, శిఖండిచ మహేష్వాసో రాజాచైవ యుధిష్ఠిరః. ౨౬. యేషాం చ
జగతో నాథో నాథః కృష్ణో జనార్దనః, కథం తేషాం జయో న స్యాద్యేషాం ధర్మో
వ్యపాశ్రయః. ౨౭. భీష్మం ద్రోణంచ కర్ణం చ మద్రరాజానమేవ చ, అథాన్యా
న్నుపతేనీరా శతశోఽథ సహస్రశః. ౨౮. యోఽన్యశ్శ్లో రణే జేతుమృతేషాం
ద్యుధిష్ఠిరాత్, యస్య నాథో హృషీకేశః సదా సత్యయశోనిధిః. ౨౯. ఇత్యేనం
వచనూరాస్తే హర్షేణ వహతా యుతాః, ప్రభగ్నాంస్తావకా యోధా
ప్రహృష్టాః పృష్ఠానోఽన్వయుః. ౩౦. ధనంజయో రథానీశమభ్యవర్తత వీర్యవాక్,
సూద్రీపుత్రై చ శకునిం సాన్యకిశ్చ మహారథః. ౩౧. తాన్ ప్రేక్ష్య ద్రవతస్స
గర్వా భీమనేనధయాగ్నితాన్, దుర్యోధన స్తదా సూతమబ్రవీర్ష్యయన్నివ. ౩౨.
మామతిక్రమతే పార్థో ధనుస్సాచిరవధితః, జఘనే సర్వవైన్యానాం మమాశ్వాక్
ప్రతిపాదయ. ౩౩. జఘనే యుధ్యమానం హి కౌంతేయో మాం ధనంజయుః,

వోత్సహేదభ్యతిక్రాంతం వేలామివ మహోదధిః. ౩౪. పశ్య సై న్యం మహాత్ముతః
 పాండవైస్సుమభిద్రుతమ్, సై న్యరేణుం సమద్ధూతం పశ్యసై న్యంసమంతతః. ౩౫.
 సింహనాదాంశ్చ బహుశః శృణు ఘోరాన్మహాభయాన్, తస్మాద్వాహి శనైః
 సూతజఘనం పరిపాలయన్. ౩౬. మయి స్థితే చ సమరే నిరుద్ధేషు చ పాండుషు,
 పునరావర్తతే తూర్ణం మామకం బలిమోజసా ౩౭. తచ్చుత్వా తవ పుత్రస్య
 శూరార్య సదృశం వచః, సారథ్యైర్మమసంఘన్నాన్ శనైరశ్వాశ్చవోదయత్. ౩౮.
 గజాశ్చరభిభిర్హి నాస్త్యక్తాత్మాః పదాతయః, ఏకవింశతి సాహస్రైః సాయుగాయా
 వతస్థిరే. ౩౯. నానాదేశసముద్భూతా నానానగరవాసిన్ః, అవస్థితాస్తదా యోధాః
 సార్థయంతో మహాద్యుశః. ౪౦. తేషామాపతతాం తత్ర సంహృష్టానాం పరస్ప
 రమ్, సంమర్దస్సుమహాన్ జజ్ఞే ఘోరరూపో భయానకః. ౪౧. భీమసేనస్తదా రాజన్
 ధృష్టద్యుమ్నుశ్చ పార్వతీ, బలేన చతురంగేణ నానాదేశ్యానవారయత్. ౪౨.
 భీమమేవాభ్యవర్తంత రణేన్యేతు పదాతయః, ప్రక్ష్యేడాస్ఫోటసంహృష్టా వీర
 లోకం యియాపహః. ౪౩. ఆపాద్య భీమసేనం తు సంరథౌ యుద్ధమర్హదాః, థార్త
 రాష్ట్రా వినేదుర్హి నాన్యామకథయన్ కథామ్. ౪౪. పరివార్య రణే భీమం నిజ
 ఘ్నుస్తే సమంతతః, సవధ్యమానస్సమరే పదాతిగణసంవృతః. ౪౫. నచచాల తతస్థాన్
 నాన్వైనాక ఇవ పర్వతః, తే తు క్రుద్ధా మహారాజ పాండవానాం మహారథాః.
 ౪౬. నిగృహీతుం ప్రవృత్తా హి యోధాంశ్చాన్యానవారయన్, అక్రద్యత రణే
 భీమస్తైస్తదా పర్యవస్థితైః. ౪౭. సోఽతీత్య రథాత్తూర్ణం పదాతిస్సమవస్థితః, జాత
 రూపపరిచ్ఛన్నాం ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్ ౪౮. అవధీత్యావకాన్ యోధాన్
 దండపాణిరివాంతః, విప్రహీనరథాశ్చాన్తానవధీత్సురుషర్షభః. ౪౯. ఏకవింశతి
 సాహస్రాన్ పదాతీన్ సమపోథయత్, హత్వా తత్పురుషాసీకం భీమస్సగ్యపరా
 క్రమః. ౫౦. ధృష్టద్యుమ్నం పురస్కృత్య నిచిరాత్పీత్యదృశ్యత, పాదాశాని
 హతాధూమా శిశ్యిరే రుధిరోఽపీతాః. ౫౧. సంభగ్నా ఇవ వాతేన కర్ణికారాస్సు
 పుష్పిణాః, చానాశస్త్ర సమాయుక్తా నానాపండలధారిణః. ౫౨. నానాజాత్యై
 హతాస్త్ర నానాదేశసమగతాః, పశాన్ ధ్వజసంపన్నం పదాతీనాం మహద్భు
 లమ్. ౫౩. నివృత్తం విబభౌ రౌద్రం ఘోరరూపం భయావహమ్, యుద్ధిష్ఠిరపురో
 గాశ్చ సహస్రైన్యా మహారథాః. ౫౪. అభ్యధావన్తహస్తానం పుత్రం దుర్యోధనం
 తవ, తే సర్వే తావకాన్ దృష్ట్వా మహేష్వానాన్ పరాజ్ఞుభాన్. ౫౫. నాత్యవ
 త్తంత తే పుత్రం వేలేవ మకరాలయమ్, తదదృష్టమశ్వాని తవ పుత్రస్య
 పౌరుషమ్. ౫౬. యదేకం సహితాః పార్థానశేఖరతస్త్రితుమ్, నాతిదూరపయా

తం తు కృతబుద్ధిప్థలాయనే. ౫౭. దుర్వృద్ధనస్సన్వికం నైవ్యమబ్రవీద్భృశవిశ్మితమ్,
 నతం దేశం ప్రవశ్యామి పృథివ్యాం పర్వతేషు వా. ౫౮. యత్రయాతాన్నవో
 హన్యుః పాండవాః కింపుతేనవః, అల్పంచ బలమే తేషాం కృష్ణాచ భృశవిశ్మితా.
 ౫౯. యదినర్వేత్రతస్మామో ధ్రువం నో విజయో భవేత్, విప్రయాతాంస్తువో
 భిన్నాన్ పాండవాః కృతవిప్రియాః. ౬౦. అనుసృత్య హనిష్యంతి శ్రేయాన్నస్స
 మరే వధః, శృణ్వంతు శ్మశ్రియాస్సర్వే యావంతోఽత్ర సమాగతాః. ౬౧.
 యదాశూరం చ భీదం చ మారయశ్యంతకస్సదా, కేనుమూఢో న యుధ్యేత
 పురుషః శ్మశ్రియో ధ్రువమ్. ౬౨. శ్రేయోనోభీమనేనస్య క్రుద్ధస్యాభిముఖేనీతిమ్,
 సుఖస్యాంగ్రామికో మృత్యుః శ్మశ్రధర్షేణ యుధ్యతామ్. ౬౩. మర్త్యేనావశ్య
 మర్తవ్యం గృహేష్యపి కదాచన, యుధ్యతః శ్మశ్రధర్షేణ మృత్యురేష సనాతనః.
 ౬౪. జితేహసఖమాప్నోతి హతః ప్రేత్య మహాత్మలమ్, న యుద్ధధర్తాచ్ఛ్రే
 యాన్వై పంథాస్సర్వధ్య కౌరవాః. ౬౫. అచిరేణార్జితాన్ లోకాన్ హతో
 యుద్ధే సమశ్చ తే, శ్రుత్వా తదవ్వవనం తస్య పూజయిత్వా చ పార్థివాః. ౬౬.
 పునరేవాభ్యవర్తంత పాండవానాతతాయినః, తానాచతత ఏవాశు వ్యూధానీకాః
 ప్రహరీణః. ౬౭. ప్రత్యుద్యయంతదా పాథా జయగృధ్ధాః ప్రమనవః, ధనం
 జయో రధేనాజావభ్యవర్తత వీర్యవాన్. ౬౮. విశ్రుతం త్రిపులోకేషు వ్యాఘ్ర
 ౬౯ గాండివం ధనుః, మాద్రీపుత్రై చ శకునీం సాత్యకిశ్చ మహాబలః. ౬౯. జవే
 నాభ్యసతన్ హృష్టా యతో వై తావకంబలమ్ ౭౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి-వింశోనవింశోఽధ్యాయః.

— సాశ్వతః. —

సంజయ ఉవాచ.—సన్నివృత్తే జనాఘే తు సాశ్వో మేచ్ఛగణాధిపః,
 అభ్యవర్తత సంక్రుద్ధః పాండవానాం మహాద్భులమ్. ౧. అస్థాయ సుమహానాగం
 ప్రభిన్నం పర్వతోపమమ్, దృప్తమైరావతప్రఖ్యమమిత్రగణమర్దనమ్. ౨. యోఽసౌ
 మహా భద్రకులే ప్రసూతస్సంపూజితో ధార్తరాష్ట్రేణ నిత్యమ్, సుకల్పితశ్చ
 స్త్రవినిశ్చయజ్ఞైర్బుధోపవాహ్యస్సమరేషు రాజన్. ౩. తమాస్థితో రాజవరో బభూవ
 యథోదయభస్మవితా శ్మశాంతే, సతేన నాగప్రవరేణ రాజన్నభ్యుద్యయా పాండు
 సుతాన్ సమేతాన్. ౪. శితైః పృషతైర్విదదార వేగైర్వహేంద్ర వజ్రప్రతిమై
 స్సుఘోరైః, తతశ్శరాన్వై సృజతో మహారథే యోధాంశ్చ రాజన్నయతో
 యమాలయమ్. ౫. నాస్యాంతరం దదృశుస్సేన్విపరే వా తథా పురా వజ్రధరస్య
 దైత్యాః, విరావణస్థస్య చమూవిమర్దే ఘోరే పురా వాసవశ్యేవ రాజన్. ౬.

తే పాండవాస్తేషు కాస్యంజయాశ్చ తమేక్షనాగం దన్యశుషుమంతాత్, సహస్రశో
 వై విచరంత మేకం యథా మహేంద్రస్య గజం సమీపే ౭. విద్రావ్యమాణం తు
 బలం పరేషాం పరేతకల్పం విబభౌ సమంతాత్, నచావతస్థే సమరే భృశం భయా
 ద్విమర్దమానం తు పరస్పరం తదా. ౮. తతః ప్రభగ్నా సహసా మహాచమూః సా
 పాండవీ తేన సరాధివేన, దిశశ్చ తస్రస్సహసా ప్రథావితా గజేంద్రవేగం తమచా
 రయంతి. ౯. దృష్ట్వా చ తాం వేగవతీం ప్రభగ్నాం సర్వే త్వదీయా యుధి
 యోధముఖ్యాః, అపూజయంతే తు సరాధిపం తం దధుశ్చ శంఖా శో
 సన్నికాశాః. ౧౦. శ్రుత్వా నినాదం త్వథ కౌరవజాం హర్షాద్విముక్తం సహ
 శంఖశబ్దైః, సేనాపతిః పాండవస్సంజయానాం పాంచాలపుత్రో మమృషే న మానీ
 ౧౧. తతస్తుతం వై ద్విరదం మహత్తా పుత్రుద్యయా త్వరమాణో జయాయ
 జంభో యథాశక్త సమాగమాదైవనాగేంద్రమైరావణ మింద్రవాహ్యమ్. ౧౨
 తమావతంతం సహసా తు దృష్ట్వా పాంచాలపుత్రం యుధి రాజసింహాః, తం వై
 ద్విపంప్రేషయామాస తూర్ణం వధాయ రాజా ధ్రువదాత్మజస్య. ౧౩. సతం ద్విపే
 ద్రంసహసా వతంత మవిధ్యదగ్ని ప్రతిమైః పృషతైః, కర్తారథాతైర్నిశితైర్నల్బి
 ర్నారాచముఖైః స్త్రిభిరుగ్రవేగైః ౧౪. తతో పరాః పంచ శితాన్తహస్తా నారా
 చముఖ్యాః వినసన్త కుంభే, సతైస్తు చిద్ధః పరమద్విపా రణే తదాపరావృత్యభృశం
 ప్రదుద్రువే. ౧౫. తం నాగరాజం సహసా ప్రణున్నం విద్రావ్యమాణం వినివర్త్య
 సాశ్వైః, తోత్రాంకుశైః, ప్రేషయామాస తూర్ణం పాంచాలరాజస్య సుతం
 ప్రదిశ్య. ౧౬. దృష్ట్వా పతంతం సహసా తునాగం భృష్టద్యుమ్నైః స్వరథాచ్ఛి
 మేవ, గదాం ప్రగృహ్యోగ్రజవేన వీరో భూమిం ప్రచన్నో భయవిహ్వలాంగః
 ౧౭. సతం రథం హేమ విభూషితాంగం సాశ్వం ససూతం సహసా విమృశ్య
 ఉత్తివ్య హస్తేన దన్తహాద్విపా విపోథయామాస వసుంధరాతలే ౧౮. పాంచాల
 రాజస్యసుతంచ దృష్ట్వా తదార్ధితం నాగవరేణ తేన, తమభ్యథావత్సహసా జవే
 భీమశ్శిఖండి చ శినేశ్చ సప్తా ౧౯. శరైశ్చ వేగం సహసా నిగృహ్య తన్యాభితోహ్య
 వతతో గజస్య, ససంగృహీతో రధిభిర్గజో వైచచాలతై ర్వార్యమాణః పంభ్యే
 ౨౦. తతః పృషత్కా ప్రవవర్షరాజా సూర్యోయథా రశ్మిబాణా సమంతాత్.
 తై రాశుగై ర్విధ్యమానా రథాః ప్రదుద్రువుసుహితాస్తతతత. ౨౧. తత్కర్త
 సాశ్వస్య సమీక్ష్య సర్వే పాంచాలమత్సా నృపస్సంజయాశ్చ, హాహాకారై ర్నా
 దయంతిశ్చ సర్వేద్విపం సమంతాత్ రుదుధున్న రాగ్రాన్. ౨౨. పాంచాలపుత్రస్య
 రితశ్చ తూరో గదాం ప్రగృహ్యచలశ్చంగకల్పామ్, ససంభ్రమం భారతశత్రుఘాతీ

జవేన వీరో నుససార నాగమ్. ౨౩. తతస్తు నాగం ధరణీధరాభం మదం స్రవంతం
జలదప్ర కాశమ్, గదాం సమాసాద్య భృశం జమాన పాంచాలరాజస్య సుత సరస్వీ.
౨౪. సభిష్ట కుంభస్పహసా వినద్యముఖాత్ప్రీధూతం తీతజం విముంచక, పపాత
నాగో ధరణీధరాభః తీతిప్ర కంచాచ్చలితో యథాద్రిః. ౨౫. నిపాత్యమానే తు
తదా గజేంద్రే హాహాకృతే తవ పుత్రస్య సై నోస్య, ససాశ్వరాజస్య శినిష్టవీరో
జహార భల్లేన శిరశ్చితేన. ౨౬. కృత్తో త్తమాంగో యుధి సాత్యతేన పపాత భూ
మా సహ నాగరాజ్ఞా, యథాద్రిశ్శృంగం సుమహత్ప్రీణున్నం వశ్రేణ దేవాధిపచో
నితేన. ౨౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యర్షణి - వింశోఽధ్యాయః.

— శకరవనైశ్చావయానమ్, ౧౧ —

సంజయఉవాచ. — తస్మింస్తు నిహతే శూరే సాశ్వే సమితీశోభనే, తవాభ
జ్యద్భులం వేగాద్వాతేనేవ మహాదుముః. ౧. తత్ప్రీభగ్నం బలం దృష్ట్వా కృతవర్తా
మహారథః, దధార సమరే శూరః శత్రు సైన్యం మహాబలః. ౨. పన్నివృత్తాస్తు తే
శూరా దృష్ట్వా సాత్వతమాహవే, శైలోపమం స్థితం రాజా కీర్యమాణం శరై
శ్శుధి. ౩. తతః ప్రవృత్తే యుద్ధం కురూణాం పాండవైస్సహ, నివృత్తానాం మ
హారాజ మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్. ౪. తత్రాశ్వర్య మభూద్యుద్ధం సాత్వత
స్య పరేసహ, యదేవో వారయామూస పాండుసేనాం దురాసదామ్. ౫. లేపామ
యోన్యసుహృదాం కృతే కర్షణి దుష్కరే, సింహనాదః ప్రహృష్టానాం దివస్పృ
స్సుచహాసభూత్. ౬. తేన శఙ్ఖేన విత్రస్తాః పాంచాలా భరతర్షభ, శివేర్నస్తా మ
హాబాహురస్వదన్త సాత్యకిః. ౭. ససమాసాద్య రాజానం తేమకీర్తిం మహా
బలమ్, సప్తభిర్నిశితైర్బాణైరసద్యమసాదనమ్. ౮. తమాయంతం మహాబా
హుం ప్రక్షిపంతం శితాకా శిరాకా, జవేనాభ్యవతద్ధిమాకా హార్దిక్యశ్శినిపుంగవమ్.
౯. సాత్వతో తా మహావీర్యా ధన్వినా రథినాం వరౌ, అన్యోన్యమభిధావేతాం
శస్త్రప్రసరథారిణౌ. ౧౦. పాండవాస్సహపాంచాలైరోర్విధాశ్చాన్యే నృపాత్త
రూః, ప్రేక్షికాస్సుమవదన్తత తయోర్హారే సమాగమే. ౧౧. నారావై ర్వత్సదంతై
శ్చ వృష్ణ్యంధకమహారథౌ, అభిజఘ్నతురన్యోన్యం ప్రహృష్టా వివ కుంబరౌ. ౧౨.
వరంతౌ వివిధాక మార్గాక హార్దిక్యశినిపుంగవౌ, ముహురంతర్హితౌ వేతౌ బాణ
శృష్ట్యావరస్పరమ్. ౧౩. చాపవేగబలోద్భూతాక మార్గణాక వృష్ణిసింహయౌః,
౨కాశే సమవశ్యామ వతంగానివ శీఘ్రిగాక. ౧౪. తేమకం సత్యకర్షణమాసాద్య
హృదికాత్తజః, అవిధ్యన్నిశితైర్బాణైశ్చతుర్భిశ్చతురో హయాక. ౧౫. సదీర బా

హుస్సంక్రుధస్తోత్తార్దిత ఇవద్విషః, అష్టభిః కృతవర్షాణమవిధ్యత్పరమేమభిః. ౧౬.
 తతః పూర్ణాయతోత్సృష్టైః కృతవర్షా శిలాశీలైః, నాత్యకిం త్రివిరాహాత్యధనురే
 కేన విచ్ఛిదే. ౧౭. నికృత్తం తద్ధనుశ్చేష్టమపాస్య శినిపుంగవః, అన్యదా దత్త
 వేగేన కై నేయస్సశరం ధనుః. ౧౮. తదాదాయ ధనుశ్చేష్టం వరిష్టస్సర్వధన్విరామ్,
 ఆరోఽన్య చ మహావీర్యో మహాబుద్ధిర్మహాబలః. ౧౯. అమృష్యమాణో ధనుషశ్చే
 దనం కృతవర్షాః, తతో రాజా మహేష్వాసః కృతర్షాణమభ్యయాత్. ౨౦. తత
 స్తు నిశితైర్బాణైర్దశభిశ్శినిపుంగవః, జఘాన సూతమశ్వాంశ్చ ధ్వజం చ కృతవర్ష
 ణః. ౨౧ తతో రాజన్ మహేష్వాసః కృతవర్షా మహారథః, హతాశ్వ సూతం సం
 ప్రేక్ష్య రథం హేమపరిమృతమ్. ౨౨ రోషేణ మహతావిష్టః శూలముద్యమ్య
 మారిష, చిత్తేన భుజవేగేన జఘానుశ్శినిపుంగవమ్ ౨౩. తచ్ఛూలం సాత్యతో
 హ్యజౌ నిర్భిద్య నిశితైశ్చరైః, మూర్ఛితం పాతయామాస మోహాయన్నివ మూఢ
 వమ్. ౨౪. తతో పరేణ భల్లేన హృద్యేనం సమతాడయాత్, సంయుద్ధేయుయుథా
 నేన హతాశ్వో హతసారథిః. ౨౫. కృతవర్షాకృతాస్త్రేణ ధిరణీమన్వపద్యత, తస్మిన్
 సాత్యకినా వీరే ద్వైర్విరథే నిధిక్రతే. ౨౬. సమపద్యత సర్వేషాం సైన్యానాం
 సుమహద్భయమ్, పుత్రస్య తవ చాత్యర్థం విషాదస్సమజాయత. ౨౭. హతసూతే
 హతాశ్వే తు విరథే కృతవర్షణి, హతాశ్వం చ సమాలక్య హతసూతమరిందమ.
 ౨౮. అభ్యధావత్కృపా రాజా జఘానుశ్శినిపుంగవమ్, తమారోఽన్య రథోపస్థే
 మిషతాం సర్వధన్విరామ్. ౨౯. అపోవాహ మహాబాహుం తూర్ణమాయోగనా
 దపి, కై నేయాధిష్ఠితే రాజా విరథే కృతవర్షణి. ౩౦. దుర్యోధనబలం సర్వం పున
 రాసీత్పరాజ్ఞుఖమ్, తత్పరేనాన్వబుధ్యంత సైన్యేన రజసా వృతాః. ౩౧. తావకాః
 ప్రద్రుతా రాజా దుర్యోధనమృతే స్మరమ్, దుర్యోధనస్తు సంప్రేక్ష్య భగ్నం స్వ
 బలమంతికాత్. ౩౨. జవేనాభ్యపతత్తూర్ణం సర్వాంశ్చైర్మో, న్యవారయత్, పాం
 దూంశ్చ సర్వాన్ సంక్రుధో భృష్టదుష్టుమ్నం సహన్వతమ్. ౩౩. శిఖండినం ద్రావదే
 యా పాంచాలానాం చయే గణాః, కై కేయాన్ సోమకాంశ్చైవ సృంజయానాం
 చ మారిష. ౩౪. అసంభ్రమం దురాధర్షశ్చితైర్బాణైరవారయత్, అతిష్టదాహవే
 యతః పుత్రస్తవ మహాబలః. ౩౫. యథాయజ్ఞే మహానగ్నిర్మంత్రపూతః, తా
 పయన్, తథా దుర్యోధనో రాజా సంగ్రామే సర్వతోఽభవత్. ౩౬. తం పరేనా
 భ్యవర్తంత మర్త్యా మృత్యుమివాహవే, అథాన్యం రథమాస్థాయ హర్షి కృష్ణమ
 పద్యత. ౩౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకవింశోఽధ్యాయః.

—ॐ సంకులయంధమ్. ॐ—

సంజయ ఉవాచ—పుత్రస్తు తే మహారాజ రథస్థో రధినాంవరః, దురుత్సా
హో బభౌ యుద్ధే యథా రుద్రః ప్రతాపవాన్. ౧. తస్య బాణసహస్రైస్తుప్రచ్ఛ
న్నాహ్యభవన్తహీ, పరాంశ్చనీషిచే బాణైర్నారాభివ పర్జితాః. ౨. నచ సోఽస్తి
పుమాణఃశ్చిత్పాండివానాం బలార్ణవే, హయోగజోరథోవాపియోఽస్యబాణైరవి
క్షతః. ౩. యం యం హి సమరే యోధం ప్రపశ్యామ విశాం పతే, ససబాణైశ్చిత్సోఽ
భూద్వై పుత్రేణ తవ భారత ర. యథా నై న్యేవ రజసా సముద్భూతేన వాహినీ,
ప్రత్యదృశ్యత సంఘన్నా తథా బాణైర్నహత్తనః ౪. బాణభూతామశ్యామ పృథి
వీం పృథివీపతే, దుర్యోధనేన ప్రకృతాం క్షిప్రచాస్త్రైవ ధనిన్వా. ౬. తేషు యోధ
సహస్రేషు తావక్తేషు పరేషు చ, ఏకో దుర్యోధనో హ్యేతన్నపునూనితి మే మతిః
౭. తత్తద్దృశ్యమపశ్యామ తవ పుత్రస్య విక్రమమ్, యదేనం సహితాః పాశ్చానా
భ్యవర్తంత భారత. ౮. యుద్ధిషిరం శతేనాజో వివ్యాధ భరతర్షభ, భీమసేనం చ
సప్తత్యా సమాదేనం చ సప్తభిః. ౯. నకులం చ చతుష్టప్తా ధృష్టద్యుమ్నం చ సప్త
భిః, సప్తభిర్ద్రోవదేయాంశ్చ త్రిభిర్వివ్యాధ సాత్యకిమ్. ౧౦. ధనుశ్చిచ్ఛేద భల్లేన
సమాదేవస్య మారివ, తదపాస్య ధనుశ్చిత్సం మాద్రీపుత్రః ప్రతాపవాన్. ౧౧.
అభ్యర్తవతరాజానం ప్రగృహ్యన్యన్యహఢనుః, తతోదుర్యోధనం సంభ్యో వివ్యాధ
దశభిశ్శరైః. ౧౨. నకులశ్చ తతో వీరో రాజానం నవభిశ్శరైః, ఘోరరూపైర్ష
హాబాణైర్వివ్యాధ చ ననాద చ. ౧౩. సాత్యకిశ్చైవ రాజానం శరేణానతపర్జితా,
ద్రాపదేయాస్త్రైస్తత్యా ధర్షరాజశ్చ పంచభిః. ౧౪. అశీత్వా భీమసేనశ్చ శరై
రాజానమూర్ధయత్, సమంతాత్కిర్యమాణస్తు బాణసంమైర్నహత్తభిః. ౧౫. న చ
చాల మహారాజ సర్వసైన్యస్య చశ్యతి, లాఘవం సౌష్ఠవం చాపి వీర్యం చాపి
మహత్తనః ౧౬. అతి సర్వాణి భూతాని దదృశుస్సగ్వమానవాః, ధార్తరాష్ట్రా
హి రాజేంద్రయోథాస్తు స్వల్పమంతరమ్ ౧౭. అపశ్యమానా రాజానం పర్యవ
ర్తంత దంశితాః, తేహమాపతతాం ఘోరస్తుములస్సచుపద్యత. ౧౮. తుభ్య హి
సముద్రస్య ప్రావృట్కాలే యథాస్వరిః, సమాసాద్య రణే తే తు రాజానమపరాజి
తమ్. ౧౯. ప్రత్యుద్యయర్షహేహ్విసాః పాండవానాతతాయినః, భీమసేనం రణే
క్రద్ధం ద్రోణపుత్రో న్యవారయత్. ౨౦. నానాబాణైర్నహారాజ ప్రముక్తైశ్చగ్వ
తో దిశమ్, ప్రాజ్ఞాయంత రణే వీరా న దిశః ప్రదిశస్తథా. ౨౧. తావభౌ క్రూర
కర్తాణావృభౌ భారతదుష్టుహౌ, ఘోరరూపమయుధ్యేణాం కృతప్రతికృతైషిణౌ.
౨౨. త్రాసయంతో దిశస్సర్వా జ్యాక్షేపకవత్సేచౌ, శకునిస్తు రణే వీరో యుధి
ష్ఠిరమపీడయత్. ౨౩. తస్యాశ్వాంశ్చతురో హత్వా సుబలస్య సుతోబలీ, నాదం

చకార బలవత్స్వనై న్యాని కంపయన్. ౨౪. ఏతస్మిన్నంతరే వీరం రాజానమపరాజి
తమ్, అహోవాహ రథేనాజౌ సహదేవః ప్రతాపవాన్. ౨౫. అథాన్యం రథమా
స్థాయ ధీరః పుత్రో యుద్ధిషిరః, శకునిం సవభీర్వద్వా పునర్వివ్యాళం వంచభిః. ౨౬.
నినాద చ మహానాదం ప్రవక్తవ్యధన్విసామ్, తద్యుద్ధమథవచ్చిత్రం ఘోరరూపం
చ మారిష. ౨౭. వేగితాం తృప్తిజననం సిద్ధచారణసేవితమ్, ఉలూకస్తు మహే
ష్వాసం నకులం యుద్ధదుర్దమ్. ౨౮. అభ్యుద్రవద మయాత్మా శీరవన్తైస్సమంతతః,
తథైవ నకులశూరస్స బలస్య సుతం రణే. ౨౯. శరవర్షేణ మహతా సమంతాత్ప
ర్యవారయత్, తా తత్ర సమరే వీరౌ కులపుత్ర మహారథౌ. ౩౦. యోధయం
తాపశ్చేతాం కృతప్రతికృతైషిణౌ, తథైవ కృతవర్ణాణాం కైనేయశ్చ తృతాపనః.
౩౧ యోధయన్ శుశుభే రాజన్ బలిం శక్రశివోహవే, దుర్యోధనో ధనుశ్చిశ్వా
ధృష్టద్యుమ్నస్య సంయుగే. ౩౨. అక్షణం చ్చిన్నధన్వారం వివ్యాధ నిశితైశ్చరైః,
ధృష్టద్యుమ్నా ౭పి సమరే ప్రగృహ్య పరచూయుధమ్. ౩౩. రాజానం యోధయా
మాస పశ్యతాం సర్వధన్విసామ్, తయోద్యుద్ధం మహచ్ఛాత్రసంగ్రామే భరతర్థభ.
౩౪ ప్రభిన్నయోర్యథా సక్తం మత్తయోర్వనమాప్తినోః, గౌతమసు రణే క్రుద్ధో
జానదేయానహాభిలా. ౩౫. వివ్యాధ బహుభిశ్శూరశ్చరైస్సన్నతపర్వభిః,
తస్య తైరభవద్యుద్ధమింద్రియైరివదేహినః. ౩౬. ఘోరరూపమసంహార్యం నిర్వ
ర్యాదవవర్తత. తే చ సంపీడయామాసురింద్రియాణీన బాలిశమ్. ౩౭. సచ తాన్
ప్రతిపంరభః ప్రత్యయోధయదాహవే, ఏనం చిత్ర మభూద్యుద్ధం తస్యతై స్సహ
భారత. ౩౮. ఉక్థా యోథాయ హి యథా దేహినశ్చేంద్రియైర్వభో, నగాశ్చై
వరైస్సార్ధం దంఢినో దంతిభిస్తథా. ౩౯ హయాహయైస్సచూపక్తారధినో రధిభిస్తహ,
సంకులం చాభవద్భూయో ఘోరరూపం విశాం షతే. ౪౦ ఇదంచిత్ర మిదం ఘోర
మిదం రౌద్రమితి ప్రభో, యుద్ధాన్యాసో మహారాజ ఘోరాణి చ బహూని చ
రగ. తే సమాసాద్య సమరే పరస్పరమరిందమాః, వివ్యధుశ్చైవ జఘ్నుశ్చ సచూ
సాద్య మహాహవే. ౪౧. తేషాం శస్త్రపగుద్భూతం రజస్తీ ప్రమవర్తత, వాతేక
వోగ్గతం రాజన్ థావద్భిశ్చాశ్వసాదిభిః. ౪౨. రథనేమి సముద్భూతం నిశ్వాసైశ్చా
దంతిసామ్, రజస్సంధ్యాభ్రకలిలం దివాకరపథం యయా. ౪౩. రజసా తేన స
ప్రసో భాస్కరో నిష్క్రగిభిఃపతః, సంఘాదిశాభవద్భూమి నే చ శూరా మహారథాః
౪౪. ముహూర్తాదివ సంవృత్తం నీరజస్సం సమంతతః, వీరశోణతసిక్తాయాం భూ
మా భరతస్స త్తమ్. ౪౫ ఉపాశామ్య తత స్తీవ్రం తద్రభో ఘోరదర్శనమ్, తతో
పశ్యమహం భూయో ద్వంద్వయుద్ధాని భారత. ౪౬. యథా స్థానం యథా శ్రేష్ఠం

మథ్యాహ్నా వై షుద్ధాహ్నమ్, వర్షణాం తత్ర రాశేంద్ర వ్యవృత్త్యంతోజ్జ్వలః
ప్రభాః. ౮౮. శబ్దశ్చతుములస్సంభ్యే శరాణాం పతతామభూత్, మహావేణువన
స్యేవ దహ్యామానస్య పర్వతే. ౮౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ద్వావింశోఽధ్యాయః.

సంజయఉవాచ — వర్తమానే తథా యుద్ధే ఘోరరూపే భయానకే, అభ
జ్యత బలం తత్ర తవ పుత్రస్య పాండవైః. ౧. తాంస్తు యత్నేన మహతా సన్ని
వార్యమహగథాః, పుత్రస్తే యోధయామాస పాండవానామనీనీమ్. ౨. నివృ
త్తాసుహసా యోధాస్తవ పుత్రజయైషిణః, సన్నివృత్తేషు తేష్యేవ యుద్ధమాసీ
త్సుదారుణమ్. ౩. తావకానాం పరేషాం చ దేవాసురరణోపమమ్, పరేషాం తవ
నై న్యే వా నాసీత్కశ్చిత్పరాఙ్ముఖః. ౪. అనుమానేన యుద్ధ్యంతే సంజ్ఞాభిశ్చ పర
స్పరమ్, తేషాం ఓయో మహానాసీద్యుద్ధ్యతామితరేతరమ్. ౫. తతో యుద్ధిష్ఠి
రో రాజా క్రోధేన మహతా యుతః, జగీషమాణస్సంగ్రామే ధార్తరాష్ట్రాః సరా
జకోః. ౬. త్రిభిశ్శారద్యతం విధ్వా రుక్తపుంఖైశ్శిలాశితైః, పతుర్భిర్విజఘానాశ్వా
న్నారావైః కృతవర్షణః. ౭. అశ్వేణామా తు హర్దిక్యమహావాహ యశస్వినమ్,
అథ శారద్యతోఽష్టాభిః ప్రత్యవీధ్యద్యుధిష్ఠిరమ్. ౮. తతో దుర్యోధనో రాజా
రథాకో సప్తశతా రణే, వైషమ్యద్యతే రాజాసా ధర్మపుత్రో యుద్ధిష్ఠిరః. ౯.
తే రథా రథిభిర్యుక్తా మనోమారుతరంహసః, అభ్యర్దవంతే సంగ్రామే శాంతేయ
స్య రథం ప్రతి. ౧౦. తే సమంతాన్దహారాజ పరివార్య యుద్ధిష్ఠిరమ్, అదృశ్యం
సాయకైశ్చక్రర్షేషా ఇవ దివాకరమ్. ౧౧. తే దృష్ట్వా ధర్మరాజానం కారవేయై
స్తథాకృతమ్, నామృవ్యంత సునరభాః శిఖండిప్రముఖా రథాః. ౧౨. రథైరశ్వ
వరైర్యుక్తాః కింకిణీజాలసంవృతైః, ఆజగ్దురభిరతుతః కుంతీపుత్రం యుద్ధిష్ఠిరమ్.
౧౩. తతః ప్రవృత్తే రౌద్రః సంగ్రామశ్శోణితోదకః, పాండవానాం కురూణాం
చ యమరాష్ట్రవివర్ధనః. ౧౪. రథాకో సప్తశతా వాత్సా కురూణామాతతా
యినామ్, పాండవాసుహ పాంచాలైః పునరేవాభ్యవర్తయత్. ౧౫. తత్ర యు
ద్ధం మహాచ్ఛనీత్రవ పుత్రస్య పాండవైః, నచ నస్తాదృశం దృష్టం నైవ చాపిపరి
శ్రుతమ్. ౧౬. వర్తమానే మహాయుద్ధే నిర్హర్యాదే సమంతతః, వధ్యమానేషు
యోధేషు తావకేష్వితరేషు చ. ౧౭. వినదత్సు చ యోధేషు శంఖవర్యైశ్చ పూ
రితైః, ఉత్కుప్తైస్సింహనాదైశ్చ గర్జితేన చ భగ్వినామ్. ౧౮. అతిప్రవృద్ధే యు
దేచ చిద్యమానేషు మర్తసు, ధావమానేషు యోధేషు జయగృద్ధిషు మారిష.

౧౯. సంహారే సర్వతో యాతే పృథివ్యాంశోకసంభవే, బహీనాముత్తమస్త్రీణాం
 సీమంతోద్ధరణే తదా. ౨౦. నిర్వర్త్యచే తతో యుద్ధే వర్తమానే సుదారుణాః, ప్రా
 దురాసంస్తదోత్పాతా దివి భూమా సుదారుణాః. ౨౧. చచాల శబ్దం కుర్వాణా
 సపర్వతవనా మహీ, సదండాసోన్ముకా రాజా కీర్ణమాణాస్సమంతతః. ౨౨.
 ఉల్కాః పేతుర్ద్రివో భూమావాహత్యై రవిమండలమ్, వివ్వగ్యాతాః ప్రాదురాసం
 నీచైశ్చర్మరవ్నిణః. ౨౩. అశ్రూణి ముముచుర్నాగా వేషధం చాస్పృశ్ శృ
 శమ్, ఏతాః ఘోరాననాదృత్యై సముత్పాతాః సుదారుణాః. ౨౪. పునర్యు
 ధాయ సంమంత్త్ర్య క్షత్రియాస్త్రురవ్యథాః, రమణీయే కరుక్షేత్రే పుణ్యే స్వర్గం
 యియాసవః. ౨౫. తతో గాంధారరాజస్యపుత్రశ్చకునిరబ్రవీత్, యుధ్యధ్యమగ్ర
 తో యోధాః పృథతో హన్తి పాండవాః. ౨౬. తతో నస్య ప్రయాతానాం మ
 ద్రయోధా సరస్వినః, హృష్టాః కిలకిలాశబ్దమకుర్వంతాపరే తథా. ౨౭. అస్మాంస్తు
 పునరాసాద్య లబ్ధులతో దురాసదాః, శరాసనాని ధున్వంతః శరవరైరవాకిరః. ౨౮.
 తతో హతం పరై రాజా మద్రరాజబలం తదా, దుర్యోధనబలం దృష్ట్వా పునరా
 సీత్పరాజ్ఞుభవమ్. ౨౯. గాంధారరాజస్థు పునర్వాక్యమాహ తతో బలీ, నివర్తధ్వ
 మధర్తజ్ఞా యుధ్యధ్వం కిం సృతేన వః. ౩౦. అనీకం దశసాహస్రమశ్వానాం భరత
 ర్షభ, ఆసీద్గాంధారరాజస్య విశాలప్రాసయోధినామ్. ౩౧. బలేన తేన విక్రవ్య
 వర్తమానే జనశ్చయే, పృథతః పాండవానీకమభ్యఘ్నన్నిశితైశ్చరైః. ౩౨. తదత్ర
 వివ వాతేన ఊహ్యమాణం సమంతతః, అభజ్యతే మహారాజ పాండూనాం సుమ
 హద్భలమ్. ౩౩. తతో యుద్ధిష్ఠిరః ప్రేక్ష్య భగ్నం స్వబలమంతికాత్, అభ్యచో
 దయదవ్యగ్రః సహదేవం మహాబలమ్. ౩౪. అసౌ సుబలపుత్రో నో జఘనం పీడ్య
 దంశితః, సైన్యాని సూదయత్యేష వశ్య పాండవ దుర్జతిమ్. ౩౫. గచ్ఛ త్వం ద్రా
 వదేయైశ్చ శకునిం సౌబలం జహీ, రథానీకమహంధత్వై పాంచాలసహితోఽనఘ.
 ౩౬. గచ్ఛంతు కుంజరాస్సర్వే వాజినశ్చ సహ త్వయా, పాదాశ్చ త్రిసాహ
 స్రాః శకునిం తైర్వృతో జహీ. ౩౭. తతో గజాస్సప్తశతాశ్చాపపాణిభిరావృతాః,
 పంచచాశ్వసహస్రాణి సహదేవశ్చ వీర్యవాన్. ౩౮. పాదాశ్చ త్రిసాహస్రా
 ద్రావదేయాశ్చ పరశః, రణేవ్యాభ్యద్రవంస్తే తు శకునిం యుద్ధదుర్జదమ్. ౩౯.
 తతస్తు సౌబలం రాజన్నభ్యతిక్రమ్య పాండవః, జఘన పృథతస్సేనాం జయగృధ్ధః
 ప్రతాపవాన్. ౪౦. అశ్వారోహంతు సంరభాః పాండవానాం తరస్వినామ్, ప్రావి
 శ్ శా సౌబలానీకమభ్యతిక్రమ్య తాన్ రథాన్. ౪౧. తే తత్ర సాదినశ్శూరా స్సా
 బలస్య మహద్భలమ్, రణమధ్యే వ్యతిష్ఠంత శరవరైరవాకిరః. ౪౨. తదద్యతగదా

ప్రాసమహాపురుషనేవితమ్, ప్రాస రత మహద్యుద్ధం రాజ్ దుర్జంత్రితే తప. ౪౩. ఉపారమంత బ్యాశబ్దాః ప్రేక్షకా రధినోఽభవత్, న హి స్వేహం పరేహం వా విశేషః ప్రత్యక్షశ్రుత. ౪౪. శూరబాహువిసృష్టానాం శక్తీనాం భరతర్షభ, బ్యోతి మామివ సంపాతమవశ్యత్ కురుపాండవాః. ౪౫. ఋష్టిభిర్విమలాభిశ్చ తత్ర తత్ర విశాం పతే, సంపతంతీభిరాకాశమావృతం బహ్వశోభత. ౪౬. ప్రాసానాం పతతాం రాజ్ రూపమానీత్యమంతతః, శలభానామివాకాశే తదా భరతసత్తమ. ౪౭. దుధిరోక్షితసర్వాంగా విప్రవిధాశ్చ పత్రిభిః, హయాః పరిపతంతిస్త శతశోఽథ సహస్రశః. ౪౮. అన్యోన్యం పరిపిష్టాశ్చ సమాసాద్య పరస్పరమ్, అవిక్షతాస్త్య దృశ్యంతే వమంతో దుధిరం ముఖైః. ౪౯. తతోఽభవత్తమాఘారం నైన్యేన రజసా వృతే, తానపక్రమతోఽద్రాక్షం తస్మాద్దేశాదరిందమ. ౫౦. అశ్వాన్ రాజన్తను య్యాశ్చ రజసా సంవృతే సతి, భూమా నిపతితాశ్చాన్యే వమంతో దుధిరం బహు. ౫౧. కేశాకేశి సమాలగ్నానశేకుప్తేష్టితుం నరాః, అన్యోన్యమశ్వృష్యేభ్యో వికర్షంతో మహాబలాః. ౫౨. మల్లాభవ సమాసాద్య నిజఘ్నురితరేతరమ్, అశ్వైశ్చ వ్యపకృప్యంత బహవోఽత్ర గతాసవః. ౫౩. భూమానిపతితాశ్చాన్యే బహవో విజయైషిణః, తత్ర తత్ర వ్యదృశ్యంత పురుషా శూరమానినః. ౫౪. రథోక్షితైశ్చిన్న భుజైరవకృప్తశిరోరుహైః, వ్యదృశ్యత పహీ కీర్ణా శతశోఽథ సహస్రశః. ౫౫. దూరం సశక్యం తత్రానీద్ధంతుమశ్వేన కేవలిత్, సాశ్వారోహైర్హతైః కైర్వా రావృతే వసుధాతలే. ౫౬. దుధిరోక్షితసన్నా హైరాత్తశ నైర్గుదాయుధైః, నానాప్రహరణైర్హరైః పరస్పరవధైషిభిః. ౫౭. సుసన్నికృష్టైస్సంగ్రామే హతభూయిష్ఠనైర్నికైః, సముహూర్తం తతో యుద్ధ్యా సౌబలోఽథ విశాం పతే. ౫౮. పట్నహ ప్రహ్లా శ్చిష్టైరుపాయాచ్ఛకునిస్తతః. ౫౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

సంజయఉవాచ — తతైవ పాండవానీకం దుధిరేణ సముక్షితమ్, పట్నహ సైర్హయైశ్చిష్టైరుపాయాచ్ఛాంతపాహనమ్. ౧ అశ్వారోహాశ్చ పాండునామ బ్రువత్ దుధిరోక్షితాః, సుసన్నికృష్టే సంగ్రామే భూయిష్ఠే త్యక్తవితాః. ౨. నేహ శక్యం రథైరోర్విధ్యం కుతఏవ మహాగజైః, రథానేవ రథా యాంతు కుంజరాః కుంజరాసపి. ౩. ప్రతియాతో హి శకునిః స్వమనీకమవస్థితః, నపునస్సౌబలో రాజ్ యుద్ధమభ్యాగమిష్యతి. ౪. తతస్తు ద్రాపదేయాశ్చ తే చమత్తా మహద్విపాః, ప్రయయ్యత్ర పాంచాల్యో భృష్టద్యుష్నా మహారథః. ౫. సహదేవోఽసి

కౌరవ్య రజో మేఘే సముద్ధితే, ఏకాక్షీ ప్రయయా తత్ర యత్ర రాజా యుద్ధిష్ఠి
 రః. ౬. తతస్తేషు ప్రయాతేషు శకునిస్త్వబలః పునః, పార్శ్వతోఽభ్యహనతుర్భ్ర
 థో భృష్టద్యుమ్నస్య వాహినీమ్. ౭. తత్సన్తుములం యుద్ధం ప్రాణాం శ్రవ్యకాన్వ
 యోభ్యవర్తతే, తావకానాం పరేషాం చ పరస్పరవధైషిణామ్ ౮. తే హ్యనోన్యమ
 వైక్షంత తస్మిన్ వీరసమాగమే, యోధాః పర్యవతన్ రాజన్ శతశోఽథ సహస్ర
 శః. ౯. అసిభిశ్చిద్యమానానాం శిరసాం లోకసంక్షయే, ప్రాదురాసీద్వహశబ్దస్తాలా
 నాం పతతామివ. ౧౦. విముక్తానాం శరీరాణాం చిన్నానాం పతతాం భువి, సా
 యుధానాం చ బాహునామూరూణాం చ విశాం పతే. ౧౧. ఆనీచ్ఛటచూశబ్ద
 స్తుములో రోమహర్షణః, నిఘ్నంతో నిశితైశ్చనైర్భ్రాతృత్వా పుత్రాః పితృనాపి
 ౧౨. యోధాః పరిపతంతిస్త యథామిషకృతే ఖగాః, అన్యోన్యం ప్రతిసంరథాః.
 సమాసాద్య పరస్పరమ్. ౧౩. అహం పూర్వమహంపూర్వమితి న్యఘ్నన్ సహస్ర
 శః, సంఘర్షణాసనాద్భ్రష్టైరశ్వారోహైర్దతాసుభిః. ౧౪. హయాః పరిపతంతి
 స్త శతశోఽథ సహస్రశః, స్ఫురతాం ప్రతిపిప్రానామశ్వానాం శీఘ్రగామినామ్.
 ౧౫. స్వసతాం చ మనుష్యాణాం సన్నద్ధాచాం విశాం పతే, శక్త్యైష్ఠిపాశశబ్దస్తు
 తుములస్సమవద్యత. ౧౬. భిందతాం పరమర్థాణి రాజన్ దుర్బంధితే తవ, శ్రమా
 భిభూతాస్సంరథాశ్చాంతవాహః పిపాసవః. ౧౭. విక్షణాశ్చ శితైశ్చనైర్భ్రాతృభ్యవ
 ర్తంత తావకాః, మత్తా రుధిరగంధేన బహవోఽత్ర విచేతసః. ౧౮. జఘ్నుః పరాన్
 న్యకాంచైవ ప్రాప్తాన్ ప్రాప్తానంతరాన్, బహవశ్చ గతప్రాణాః క్షత్రియా
 జయగృధ్రినః. ౧౯. భూమావభ్యవతన్ రాజన్ శరవృష్టిభిరాహతాః, వృకగృప్త
 సృగాలనాం తుములే మోదనోఽహని. ౨౦. ఆనీగృలక్షయో ఘోరస్తవ పుత్రస్య
 పశ్యతః, నరాశ్వకాయైస్సంఘ్నా భూమిరాసీద్విశాం పతే. ౨౧. రుధిరోదశచి
 త్రా చ భీరాణాం భయవర్ధినీ, అసిభిః పట్టనైశ్చూలైస్తక్షమాణాః పునః పునః.
 ౨౨. తావకాః పాండవేయాశ్చ న న్యవర్తంత భారత, ప్రహరంతో యథాశక్తి
 యావత్ప్రాణస్య ధారణమ్. ౨౩. యోధాః పరిపతంతిస్త వసుంతో రుధిరం వదైః,
 శిరో గృహీత్వా కేశేషు కబంధశ్చ వ్యదృశ్యత. ౨౪. ఉద్యమ్య చ శితం ఖడ్గం
 రుధిరేణ సముక్షితమ్, అశోధితేషు బహుషు కబంధేషు నరాధిప. ౨౫. తథా రుధి
 రగంధేన యోధాః కశ్మలమావిశన్, మందీభూతే తతశ్చక్షే పాండవానాం మహా
 ద్భులమ్. ౨౬. ఆల్పవశిష్టేస్తురగైరభ్యవర్తతేసౌబలః, తతోఽభ్యధాపంస్తస్వితాః
 పాండవా జయగృధ్రినః. ౨౭. పదాతయశ్చ నాగాశ్చ సాదినశ్చిద్యతాయుధాః,
 కోద్యక్షకృత్య చాప్యేనం పరిక్షిద్య చ సర్వశః. ౨౮. శస్త్రైర్నానావిదైర్జఘ్నుర్యద్య

పారం తిత్తీర్షపః, త్వదీయాస్తాంస్తు సంప్రేక్ష్య సర్వతస్సమభిదుతాః. ౨౯. రథా శ్వపత్తిర్విరదైః పాండవసభిదుప్రసః, కేచిత్పదాతినః పద్భిర్మృగభిశ్చ పరస్పరమ్. ౩౦. నిజఘ్నుస్సమరే శూరాః క్షీణశస్త్రాస్తతోఽపతా, రథేభ్యో రధినఃపేతుః ద్విపేభ్యో వాస్తీసాదినః. ౩౧. విమానేభ్యో దివోబ్రహ్మః సిద్ధాః పుణ్యక్షయాదిన, ఏవమన్యోన్యమాస్థాయ యోథా జఘ్నుర్నహహవే. ౩౨. పితౄణా భ్రాతృణా వయస్యాంశ్చ పుత్రానపితౄణావరే, ఏవమాసీదమర్యాదంయుద్ధం భరతసత్తమ. ౩౩. ప్రాసానిబాణకలిరే వర్తమానే సుదారుణే. ౩౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—తస్మిన్ శబ్దే మృదా జాతే పాండవైర్నిహతే బలే, ఆశ్వై స్స పశితైశ్చిష్టైరుపావ రత సౌబలః. ౧. సయాత్వా వాహినీం తూర్ణ మబ్రవీద్ద్యై త్వరణాయధి, యుధ్యధ్యమితి సంహృష్టాః పునః పురరందిదమాః. ౨. ఆపృచ్ఛత్ త్రియోస్తత క్వసు రాజా మహారథః, శకునేస్తు వచశ్శ్చిత్వా త డాచుర్భరత ర్షభ. ౩. ఆసౌ తిష్ఠతి కౌరవ్యో రణమధ్యే మహారథః, యత్రైతత్సుమహచ్ఛ త్రం పూర్ణచంద్రసమప్రభమ్. ౪. యత్రైతే సుతనుత్రాణారథాస్తీవంతి దంశితాః, యత్రైష తుములశ్శబ్దః పర్జన్యనివదోపమః. ౫. తత్ర గచ్ఛ ద్రుతం రాజా తతో ద్రక్ష్యసి కౌరవమ్, ఏవముక్తస్తతో యోధై శ్శకునిస్సౌబలస్తదా. ౬. ప్రయయా తత్ర యత్రాసౌ పుత్ర సవ సరాధిప, సంవృతః సర్వతో వీరైః సమరే చిత్రయో ధిభిః. ౭. తతో దుర్యోధనం దృష్ట్వా రథానీకైర్వ్యవస్థితమ్, సరథాంస్తావకా సర్వా హర్షయన్ శకునిస్తతః. ౮. దుర్యోధనమిదం వాక్యం హృష్టరూపో విశాం పతే, కృతకార్యమివాత్మానం మన్యమానోఽబ్రవీన్న సమ్. ౯. జహీ రాజా రథానీకమశ్వాపుర్యే జితా మయా, నాత్యక్త్వా జీవితం సంఖ్యే శక్తో జేతుం యుధిష్ఠిరః. ౧౦. హతే తస్మిన్ రథానీకే పాండవేరాభిసాలితే, గజానేతా హని ష్యామ పదాతీంశ్చేతరాంస్తథా. ౧౧. శ్రుత్వా తు వచనం తస్య తావకా జయ గర్జినః, రథేనాభ్యపతన్ హృష్టాః పాండవావామసీనీమ్. ౧౨. సర్వే విభృతతూ ణీరాః ప్రగృహీతేశరాసనాః, శరాసనాని ధున్వానాః సింహనాదా ప్రచక్రీరే. ౧౩. తతో జ్యోతలసింహోఽపః పునరాసీద్విశాం పతే, ప్రాదురాసీచ్ఛరాణాం చ సుము క్తానాం సుదారుణః. ౧౪. తాన్ సమీపగతాన్ దృష్ట్వా జవేనోద్యతకార్ముకాః, ఉవాచ దేవకీపుత్రం కుంభీపుత్రో ధనంజయుః. ౧౫. చోదయాశ్చానసంభ్రాంతః ప్రవిశై నం బలార్ణవమ్, అంతమద్య గమిష్యామ శత్రూణాం నిశితైశ్చిరైః. ౧౬. అష్టాదశ దినాన్యద్య యుద్ధస్యాప్య జనార్దన, వర్తమానస్య మహతః సమాసాద్య

పరస్పరమ్. ౧౭. అనంతకల్పాధ్వజినీ భూత్వా హ్యేషాం మహాత్మనామ్, క్షయమద్య
 గతా యుద్ధే వశ్య దైవం యథావిధమ్. ౧౮. సముద్రకల్పం చ బలం ధార్తరా
 ష్ట్రస్య మాధవ, అస్తానాసాద్య సంజాతం గోష్ఠ్యదోషముమచ్యుత. ౧౯. హతే భీష్మే
 తు సందధ్యాన్భవం స్యాదిహ మాధవ, నచతత్కృతవాక్ మూఢో ధార్తరా
 ష్ట్రస్సుబాలిశః. ౨౦. ఉక్తం భీష్మేణ యద్వాక్యం హితం పథ్యం చ మాధవ, తథాపి
 నాసా కృతవాక్ వీరబుద్ధిస్సుయోధనః. ౨౧. తస్మింస్తు తుములే భీష్మే ప్రచ్యుతే
 ధరణీతలే, న జానే కారణం కింను యేన యుద్ధమవర్తత. ౨౨. మూఢాంస్తు సర్వ
 ధామన్యే ధార్తరాష్ట్రాః సుబాలిశాః, పతితే శంతనోః పుత్రే యేకాద్గుప్తం
 గరం పునః. ౨౩. అనంతరం చ నిహతే ద్రోణే బ్రహ్మవిదాం వరే, రాధేయే చ విక
 రే చ నై వాళామ్యుత వై శసమ్. ౨౪. అల్పవశిష్టేనైన్యైస్త్రి సూతపుత్రే చ
 పాతితే, తత్పుత్రే చ సర్వాభ్యుక్తే నై వాళామ్యుత వై శసమ్. ౨౫. శ్రుతాయుషి
 హతే వీరే జలసంధే చ పారవే, శ్రుతాయుధే చ నృపకౌ నై వాళామ్యుత వై శసమ్.
 ౨౬. భూరిశ్రవసీ శల్యే చ సాశ్వే చైవ జనార్దన, అవంత్యేషు చ వీరేషునై వాళా
 మ్యుతవై శసమ్. ౨౭. జయద్రథే చ నిహతే రాక్షసే చావ్యలాయుధే, బాహ్లికే సోమ
 దత్తే చ నై వాళామ్యుత వై శసమ్. ౨౮. భగదత్తే హతే శూరే కాంభోజే చ
 సుదక్షిణే, దుశ్శాసనే చ నిహతే నై వాళామ్యుత వై శసమ్. ౨౯. దృష్ట్యా చ నిహ
 తా శూరాః పృథక్పాండలికాన్మృశాః, బలినశ్చ రణే కృష్ణ నై వాళామ్యుత
 వై శసమ్. ౩౦. అక్షాహిణీపతిః దృష్ట్యా భీమసేనేన పాతితాః, మోహద్వా యది
 చాలోభాన్నై వాళామ్యుత వై శసమ్. ౩౧. కోనురాజా కులే జాతః కారవే యో
 విశేషతః, నిరర్థకం మహద్వైరం కుర్యాదన్యస్సుయోధనాత్. ౩౨. గుణతోఽవ్య
 థికం జ్ఞాత్వా బలతశ్చైర్యతోఽపి వా, అమూఢః కోనుయుధ్యేత జానకా ప్రాజ్ఞో
 హితాహితమ్. ౩౩. యన్న తస్య మనోహ్యసీ త్వయోక్తస్య హితం వచః, ప్రశ
 మే పాండవై సన్నిధం సోఽన్యస్య శృణుయాత్కథమ్. ౩౪. యేన శాంతనవో వీరో
 ద్రోణో విదురవచ చ, ప్రత్యాఖ్యాతాశ్శమస్యాథే కిన్నతస్యాద్యభేషజమ్. ౩౫.
 మూఢ్యాద్యేన పితా వృద్ధః ప్రత్యాఖ్యాతో జనార్దన, తథా మాతా హితం వా
 క్యం భాషమాణా హితైషిణీ. ౩౬. ప్రత్యాఖ్యాతా హ్యసత్కృత్య సకస్తాద్రోచ
 యేద్యవః, కులాంతకరణోఽవ్యక్తం జాతేషు జనార్దన. ౩౭. తథాస్య దృశ్యతే
 చోష్ఠా నీతిశ్చైవ జనార్దన, నైవదాస్యతి నో రాజ్యమితి మే మతిరచ్యుత. ౩౮.
 ఉక్తోఽహం బహుశస్త్రాత విదురేణ మహాత్మనా, న జీవదాస్యతే భాగంధార్తరా
 ష్ట్రస్టు మౌనద. ౩౯. యావద్ధరివ్యతి ప్రాణాః ధార్తరాష్ట్రస్టు దుర్భతః, తావ

ద్యుష్టాస్యపాపేషు ప్రచరిష్యతి పాతకమ్. ౪౦. నచ యుక్తోఽన్యథాజేతుమృతే
 యుద్ధేన మాధవ, ఇత్యబ్రవీత్సదా మాం హి విదురశ్శత్రుదర్శనః. ౪౧. తత్సర్వ
 మద్య జానామి వ్యవసాయం దురాత్మనః, యదు కం వచనం తేన విదురేణ, మమ
 త్వనా. ౪౨. యోహి శ్రుత్వా వచోః పథ్యంజామదగ్నాన్యథాతథమ్, అవా
 మన్యత దుర్బుద్ధిర్భవం నాశముపగతిమ్. ౪౩. ఉక్తం హి బహుశస్మి దైర్ఘతమాత్మే
 సుయోధన్యే ఏనంప్రాప్యదురాత్మానంతయంత తంగమిష్యతి. ౪౪. తదిదం వచనం
 తేహం నిరుక్తం వై జనార్దన, తయంగతా హి రాజానో దుర్యోధనకృతే భృశమ్.
 ౪౫. సోఽద్య సర్వా రణే యోధాన్నిహనిష్యామి మాధవ, త్రియేషు హతే
 ష్వాశు తూన్యే చ శివితే కృతే. ౪౬. వధాయ చాత్మనోఽస్తాభిసంయుగం రోచ
 యిష్యతి, తదంతం హి భవేద్వైగమనుమానేన మాధవ. ౪౭. ఏనం చక్ర్యామి
 వాల్మీకీ చింతయన్ ప్రజ్ఞయా స్వయా, విదురస్య చ వాక్యేన చేష్టయా చ దుం
 త్వనః. ౪౮. తస్మాద్యాహి చమాం వీర యావద్దన్తి శితైశ్శరైః, దుర్యోధనం మహా
 బాహో వాహినీం చాస్య సుయుగే. ౪౯. త్నమమద్య కరిష్యామి ధర్మరాజస్య
 మాధవ, హత్వైతద్దుర్బలం నైన్యం ధార్మరాష్ట్రస్య పశ్యతః. ౫౦. సంజయ
 ఉవాచ—అభీశుహస్తో దాశార్వాత్రుః కృష్ణవ్యసాచినా, తద్బలౌఘమమిత్రాణా
 మభీతః ప్రావిశద్బలాత్. ౫౧. తదా ఖడ్గశరైర్హిరం శక్తికంటకసంకులమ్, గదాపరి
 ఘసంథానం రథనాగమహాద్రుమమ్. ౫౨. హయపత్తిలతాకీర్ణం గాహమానో
 మహాయశాః, వ్యచరత్తత్ర గోవింధో రథేనాతిపతాకినా. ౫౩. తే హయాః పాం
 దురా రాజకవహంతోఽర్జునమాహవే, దిక్షుసర్వాస్వదృశ్యంత దాశార్వాకైః ప్రచో
 దితాః. ౫౪. తతః ప్రాయాద్రధేనాజౌ సవ్యసాచి పరంతపః, కిరణ శరశతాంస్తీ
 త్తోక్తా వారిధారాఘనో యథా. ౫౫. ప్రాదురాసీన్మహాశబ్దః శరాణాం సతపర్వ
 ణామ్, ఇమభిశ్చాన్యమానానాం సమరే సవ్యసాచినా ౫౬. అసజ్జంతస్తనుత్రేషు
 శరౌఘాః ప్రాపతక భువి, ఇంద్రాశనిసమస్పర్శా గాంధీవప్రేక్షితాశ్వరాః. ౫౭ సరా
 న్నాగౌ సమాహత్య హయాంశ్చాపి విశాంపతే, అపతంత రణే బాణాః పతంగా
 ఇవ ఘోషిణః. ౫౮. ఆత్సర్వమవచ్ఛన్నం గాంధీవప్రేక్షితైశ్శరైః, న ప్రాజ్ఞాయంత
 సమరే దిశో వా ప్రదిశోఽపి వా ౫౯ సవ్యమాజ్ఞగతుస్సర్పం పార్థనామాంకితైశ్శ
 రైః, కుక్షుప్రంతైలథాతైః రారపరిమార్జితైః ౬౦ తే దహ్యామానాః పార్థేన పాప
 కేనేవ కుంజరాః, పార్థం న ప్రజహుర్హిరా వధ్యమానాశ్చితైశ్శరైః. ౬౧. శరచాప
 ధరఃపార్థః ప్రజ్వలన్నివ భౌమః, దదాహ సమరే యోధా కతుమగ్నిరివ జ్వలన్.
 ౬౨. యథా వనాంతే వనగైర్విపృష్టః కత్తం దహేత్కృష్ణగతిస్సుఘోషః, భూరి

ద్రుమం శుష్కలతావితాసం భృశం సమృద్ధిః జ్వలనః ప్రతాపీ. ౬౩. ఏవం సనా
రాచగణప్రతాపీ శరార్చిరుచ్చావచతిగ్ధ తేజాః, దదాహ సర్వాం తవ పుత్రనేనా
మమృష్యమాణస్తరసా తరస్వీ ౬౪. తస్యేవమః ప్రాణహరాస్సుముక్తానాశజన్వై
వర్షసు రుక్తపుంఖాః, న సద్విత్తీయం ప్రముమోచ బాణం నరేహయే వాపరమద్విపే
వా. ౬౫. అనేకయాపాశ్యతిభిర్ని బాణైర్దహారథానీకమనుప్రవిశ్యే, సవవచైకస్తవ
పుత్ర నేనాం జహూన దైత్యానివ వజ్రపాణిః. ౬౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచవింశోఽధ్యాయః.

—ॐ దుర్యోధనాపయానమ్. ॐ—

సంజయ ఉవాచ—అస్యతాం యతమానానాం శూరాణామనివర్తినామ్,
సంకల్పమకరోన్దోఘం గాండివేన ధనంజయః. ౧. ఇంద్రాశనిసమస్త్రాశ్చనవిషహ్వ
స్తహజసః, విస్ఫుజ్జా దృశ్యతే బాణాః ధారా ముంచస్మివాంబుదః. ౨. తత్రై
న్యం భరతశ్రేష్ఠ వధ్యమానం కిరీటినా, సంక్రదుద్రావ సంగ్రామాత్తవ పుత్రస్య
వశ్యతః. ౩. పితౄణా భ్రాతౄణా పరిత్యజ్య వయస్యానపి చాపరే, హతధుర్యా
రథాః కేచిద్ధతసూతాస్తథా పరే. ౪. భగ్నాక్షయుగచక్రేషాః కేచిదానా విశాం
పతే, అన్యేషాం సాయకాః క్షీణాస్తథాన్యే బాణవీడితాః. ౫. అక్షతా యుగప
త్కేచిత్ ప్రాద్రవః భయవీడితాః, కేచిత్పుత్రానుపాదాయ హతభూయిష్ఠబాంధ
వాః. ౬ విచుక్రుతుః పితౄణాన్యే సహాయాపరే పునః, బాంధవాంశ్చ సరవ్యా
ఘ్ని భ్రాతౄణా సంబంధినస్తథా. ౭. దుద్రువుః కేచిద్ధత్యుజ్య తత్ర తత్ర విశాం
పతే, బహవోఽత్ర భృశం విధౌ ముహ్యమానా మహారథాః. ౮. నిశ్వసంతస్త
దృశ్యంతే పార్థబాణహతా సరాః, తానన్యే రథమారోఽన్య ఆశ్వాస్యాథ ముహూ
ర్తకమ్. ౯. విశ్రాంతాశ్చ విత్తుప్రాశ్చ పునర్యుద్ధాయ జగ్గిరే, తానపాస్య గతాః
కేచిత్పునరేవ యుయుత్సువః. ౧౦. కుర్వంతస్తవ పుత్రస్య శాసనం యుద్ధదుర్దదాః,
పానీయమపరే పీత్వాపర్యాశ్వాస్య చ వాహనమ్. ౧౧. వర్షాణి చ సమారోఽన్య
కేచిద్ధరతస్తప్తమ, సమూశ్వాస్యాపరే భ్రాతౄణా నిక్షిప్యశిబిరే స్వకే. ౧౨. పుత్రా
నన్యే పితౄణాన్యే పునర్యుద్ధమరోచయన్, సజ్జయిత్వా రథాన్ కేచిద్ధృథాముఖ్యం
విశాం పతే. ౧౩. ఆప్లుత్య పాండవానీకం పునర్యుద్ధమరోచయన్, తే శూరాః కింకి
ణీజాలైః సహుచ్చన్నా బభాసిరే. ౧౪. త్రైలోక్యవిజయో యుక్తా యథా ధైతే
యదానవాః, ఆగమ్య సహసా కేచిద్దైపుర్వవిభూషితైః. ౧౫. పాండవానా
మనీకేషు ధృష్టద్యుమ్న మయోధయన్, ధృష్టద్యుమ్నోఽపి పాంచాల్యః శిఖం చ
మహారథః. ౧౬. నాకులిశ్చ శతానీకో రథానీకమయోధయన్, పాంచాల్యస్తు తతః

క్రుద్ధః నై న్యేన మహతా వృతః. ౧౭. అభ్యర్థవత్సుసంక్రద్ధస్తావకా హంతుము
ద్యతః, తత్పస్తావవతత స్తస్య తవ పుత్రో జనాధిపః. ౧౮. బాణసంఘసనేకానై
ప్రేషయామాస భారత, ధృష్టద్యుమ్నుస్తతోరాజంస్తవ పుత్రేణ ధన్వినా. ౧౯.
నారాచైరర్థనారాచైర్భవంభిః క్షీప్రకారిభిః, వత్సదంతైశ్చ బాణైశ్చ కర్తారపరి
మూర్జితైః. ౨౦. అశ్వాంశ్చ చతురో హత్వా బాహ్వోరురసి చార్పితః, సోఽతివిద్ధో
మహేష్వాసస్తోత్రార్ధిత ఇవ ద్విపః. ౨౧. తస్యాశ్వాంశ్చతురో బాణైః ప్రేషయా
మాస మృత్యవే, సారథేశ్చాపి బాణేన శిరః కాయాదపాహరత్. ౨౨.
తతో దుర్యోధనో రాజా పృష్ఠమారుహ్య వాజినః, అసాక్రమద్ధతరథో నాతిదూర
మరిందమః. ౨౩. దృష్ట్వాతు హతవిక్రాంతం స్వయసీకం మహాబలః, తవ పుత్రో
మహారాజ ప్రయయా యత్ర సౌబలః. ౨౪. తతో రథేషు భగ్నేషు త్రిసాహస్రా
మహద్విపాః, పాండవా రథినః పంచసమంతాత్పర్యవారయన్. ౨౫. తే వృతాస్స
మరేపంచ గజానీకేన భారత, అశోభంత మహారాజ గ్రహా వ్యాప్తా ఘనైరివ.
౨౬. తతోఽర్జునో మహారాజ లబ్ధలక్షో మహాభుజః, వినిర్యయా రథేనైవ శ్వేతా
శ్వః కృష్ణసారథిః. ౨౭. ససమంతాత్పరివృతః కుంజరైః పర్వతోపమైః, నారాచై
ర్వివిధైస్తీక్తైర్గజానీకపాదయత్. ౨౮. తత్రైకబాణనిహతానపశ్యామ మహాగ
జాన్, పతితాన్ పాత్యమానాంశ్చ నిర్భిన్నాన్ సవ్యసాచినా. ౨౯. భీమసేనస్తు
తాన్ దృష్ట్వా నాగాన్తత్తగజోపమః, కరేణాదాయ మహతీం గదామభ్యవతద్భ్రమీ.
౩౦. అథాప్లుత్యరథాత్పూర్ణం దండపాణిరివాంతకః, సముద్యతగదం దృష్ట్వా పాండ
వానాం మహారథమ్ ౩౧. విలేసుస్తావకా నైస్సన్యాశ్శకృష్టాత్రే ప్రసుప్తుః,
అవిగ్మంచ బలం సర్వం గదాహస్తే వృణోదరే. ౩౨. గదయా భీమసేనేన
భిన్నకుంభా రజస్వలా, ధావమానాన పశ్యామకుంజరాన్ పర్వతోపమాన్.
౩౩. ప్రార్థన్ కుంజరాస్తేతు భీమసేనగదాహతాః, పేతురార్ధస్వరం
కృత్వా భిన్నపతౌ ఇవార్దయః. ౩౪. ప్రభిన్నకుంభాన్ సుబహుకాన్ద్రవ
మాణానితస్తతః, పతమానాంశ్చ సంప్రేక్ష్య విలేసుస్తవ నైనికాః. ౩౫.
యుధిష్ఠిరోఽపి సంక్రుద్ధో మాద్రీపుత్రో చ పాండవో, గార్ధీపత్రశ్శితైర్బాణై
ర్నిన్యూరైస్సయమపాదయత్. ౩౬. ధృష్టద్యుమ్నుస్తు సమరే పగాజిత్య నరాధిపమ్,
అసక్రాంతే తవ సుతే హయవృష్టం సమాశ్రితే. ౩౭. దృష్ట్వా చ పాండవాన్
సర్వాన్ కుంజరైః పరివారితాన్, ధృష్టద్యుమ్నో మహారాజ సహసా సముపార్ద
వత్. ౩౮. పుత్రః పాంచాలరాజస్య జిహంసుః కుంజగాన్యయా, అదృష్ట్వా తు
రథానీకే దుర్యోధనమరిందమమ్. ౩౯. అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ కృతవర్తచసా

త్వతః, అపృచ్ఛా త్మత్రియాంస్తత్ర క్షుణ్ణు దుర్యోధనో గతిః ౪౦. తేషశ్వమూనా
 రాజానం వర్తమానేజనక్షయే, మన్వానా నిహతం తత్ర తవ పుత్రం మహారథాః.
 ౪౧ వివర్ణవదనా భూత్వా పర్యపుచ్ఛంతే సుతమ్, ఆహుః కే చిద్ధతే సూతే
 ప్రయాతో యత్ర సౌబలః ౪౨. అపరేత్వబుసంస్తత్ర త్మత్రియా భృశవిక్షతాః,
 దుర్యోధనేన కింకార్యం ద్రక్ష్యధ్వం యది జీవతి. ౪౩. యుధ్యధ్వం సహితాస్సర్వే
 కిం వో రాజాకరిష్యతి, తే త్మత్రియాః త్మతైర్దాత్రైర్నా తభూయిష్టవాహనాః ౪౪.
 శరైస్సంపీడ్యమూనాస్సు నాతిస్త్వక్రమభ్రాబురన్, ఇదం సర్వం బలం హన్తోయేనస్స
 పరివారితాః. ౪౫. ఏతే సర్వే గజాన్ హత్వా ఉపాయంతిస్స పాండవాః,
 శ్రుణ్వాశు వచనం తేషామశ్వశ్లామా మహాబలః ౪౬. హత్వా పాంచాలరాజస్య
 తదనీకం దురుత్సహమ్, కృపశ్చ కృతవర్ణాచ ప్రయయుర్యత్ర సౌబలః. ౪౭. రథా
 నీకం పరిత్యజ్య శూరాసుద్ధృఢధనినః, తతస్తేషు ప్రయాతేషు భృష్టద్యుమ్నపుర
 స్కృతాః ౪౮. ఆయుః పాండవా రాజన్ వినిఘ్నంతః స్త తావత్కా, దృష్ట్వా
 తు తానాపతతః సంప్రహృష్టాస్తేహారథాన్. ౪౯. పరాక్రాంతాంస్తథా వీరాన్ని
 రాశం జీవితే తదా, వివర్ణముఖభూయిష్టమభవత్తావకం బలమ్. ౫౦. పరిక్షీణా
 యుధాన్ దృష్ట్వా తానహం పరివారితాన్, రాజన్ బలేన ద్వ్యంగేన త్యక్త్వా
 జీవితమాత్మనః. ౫౧. ఆత్మనా ఘనమౌఽయుధ్యం పాంచాలశ్య బలేనహ, తస్మిన్
 దేశే వ్యవసాస్య యత్ర శారద్యతః స్థితః ౫౨. సంప్రద్రుతా వయం పంచ కిరీటిశిర
 పీడితాః, భృష్టద్యుమ్నం మహారాద్రం తత్ర నోఽభూద్రణో మహాన్. ౫౩. జితా
 స్తేన వయం సర్వేవ్యవయాను రణాత్తతః, అథాపశ్యం సౌత్యకిం తముపాయాతం
 మహారథమ్ ౫౪. రథైశ్చతుశ్చతైర్వీరో మానుభ్యద్రవదాహవే, భృష్టద్యుమ్నా
 దహం ముక్తః కేథంచీచ్ఛాంతేవాహనాత్. ౫౫. పతితో మాధవానీకం
 దుష్కృతీ నరకం యథా, తత్ర యుధమభూద్ధోరం ముహూర్తమతిదారుణమ్.
 ౫౬. సాత్యకిస్సు మహాబాహుర్నమ హత్వా పరిచ్ఛనమ్, జీవగ్రాహమగృహ్లాన్తాం
 మూర్ఛితం పతితం భువి. ౫౭. తతో ముహూర్తాదివతద్గజానీకమవధ్యత, గదయా
 భీమసేనేననారాచై ర్జన్యసేన. ౫౮. తే ప్రవృద్ధా మహానాగాః సమంతాత్పగ్వతో
 పమాః, నాతిప్రసిద్ధేవ గతిః పాండవానామజాయత ౫౯. రథమార్గాంస్తదా
 చక్రే భీమసేనో మహాబలః, పాండవానాం మహారాజస్యపాక్షస్సహాగజాన్. ౬౦.
 అశ్వశ్లామా కృపశ్చైవ కృతవర్ణాచ సాత్యతః, అపశ్యంతో రథానీకే దుర్యోధన
 మరిందమమ్. ౬౧. రాజానం మృగయామాసు స్తవ పుత్రం మహారథమ్, పరిత్యజ్య

చ పాంచాల్యం ప్రయాణా యత్ర సౌబల్యః. ౬౨. రాజ్ఞో దర్శనసంవిగ్నా వర్త
మానే జనశ్చయే. ౬౩.

ఇతి శత్యపర్వణి - షడ్వింశోఽధ్యాయః.

— సంకలయద్ధమ్. ౧౦ —

సంజయ ఉవాచ. — గజానీకే హతే తస్మిన్ పాండుపుత్రేణ భారత, వధ్య
మానే బలే చైవ భీమసేనేన సంయుగే. ౧ చతురంతం తథా దృష్ట్వా భీమసేన
మరిందమమ్, దండహస్తం యథా శ్రుద్ధమంతకం ప్రాణహరిణమ్. ౨. సమేత్య
సమరే రాజన్ హతశేషాస్సుతా సన్, అదృశ్యమానే కారవ్యే పుత్రే దుర్యోధ
ధనే తవ. ౩. సోదర్యా సహితా భూత్వా భీమసేనముపాద్రవన్, దురరణః
శ్రుతాంతశ్చ జైత్రో భూరిబలో రవిః ర జయత్సేనస్సజాతశ్చ తథా దుర్విష
హోఽరిహా, దుర్విమోచననామా చ దుష్ప్రధర్మ సత్తవచ. ౪. శ్రుతర్వాచ మహా
బాహుః సర్వే యుద్ధవిశారదాః, ఇత్యేతే సహితా భూత్వా తవ పుత్రా స్సమం
తతః. ౫. భీమసేనమభిదుత్త్య రురుధుస్త్వతో దిశమ్, తతో భీమో మహారాజస్య
రథం పునరాస్థితః. ౬. ముమోచ నిశితా బాణా పుత్రాణాం తవ మర్తసు,
తే కిర్యమాణా భీమేన పుత్రాస్తవ మహారణే ౭ భీమసేనముపాసేదుః ప్రణా
దివ కుంజరమ్, తతః క్రుద్ధో రణే భీమః శిరోదుర్దర్శస్యహ. ౮. తురప్తేణ
ప్రసక్త్యాశు పాతయామాస భూతలే, తతో పరేణ భల్లేన సర్వావరణభేదినా.
౧౦. శ్రుతాంత మవధీద్భీమస్తవ పుత్రం మహారథమ్, జయత్సేనం తథా విధ్వా
నారాచేన హసన్త్వి. ౧౧. పాతయామాస కారవ్యం రథోపస్థాదరిందమః, స
పపాత రథాద్భూమా రాజంస్తూర్ణం మమారచ. ౧౨. శ్రుతర్వాతు తతో భీమం
క్రుద్ధో వివ్యాధ మారిష, శతేన గృద్ధ్రవాజానాం శరాణాం సతవర్షణామ్. ౧౩.
తతః క్రుద్ధో రణే భీమో జైత్రంభూరిబలంరవిమ్, త్రీనేతాం స్త్రీభిరానగ్నవిషాగ్ని
ప్రతిమేశ్మరైః. ౧౪. తే హతా న్యపతన్ భూమా స్వందనేభ్యో వహోథాః,
వసంతేపుష్పశబలా నివృత్తా ఇవ కింశుకాః. ౧౫. తతో పరేణ భల్లేన తీక్ష్ణేన చ
పరంతపః, దుర్విమోచనమాహత్య ప్రేషయామాస మృత్యవే ౧౬ సహతః
ప్రాపతద్భూమా స్వరథాద్రథానాం పరః, గిరేస్తు కూటజో భగ్నో మారుతే
నేవ పాదపః. ౧౭. దుష్ప్రధర్మం తతశ్చైవ సుజాతంచ సుతం తప, ఏకైకం న్యవధీ
త్యంభ్యో ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం చ మూముఖే. ౧౮. తా శిలీముఖిద్ధాంకౌ వేతతూ
గధసత్తమా, తతః పతంతం సమరే హ్యభివీత్య సుతం తవ. ౧౯. భల్లేన పాతయా
మాస భీమో దుర్విషహం రణే, సపపాత తతో వాహాత్పశ్యతాం సర్వధర్మినామ్.

౨౦. దృష్ట్వాతు నిహతాః భ్రాతృణాః బహునానేన సంయుగే, ఆమర్షవశమా
వన్నత్యతర్వా భీమమభ్యయాత్. ౨౧. విఠీపః సుమచ్ఛసం కార్తవ్యరవిభూషి
తమ్, విస్మజ్జ్ సాయకాంశ్చైవ విహగ్నిప్రతిమాః బహువాః. ౨౨. సతు
రాజా ధనుశ్చిత్యా పాండవస్య మహామృధే, ఆత్మైసం చిన్నధన్వానం విశత్య
సనువాకిరత్. ౨౩. తతోఽన్యధనురాదాయ భీమసేనో మహాబలః, అవాకిరత్తవ
సుతం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్. ౨౪. మహదాసీత్తయోద్యుధం చిత్రరూపం భయా
నకమ్, యాదృశం సమరే పూర్వం జంభవాసవయోర్భౌ. ౨౫. తయోస్తత్ర
శితైర్బుక్తైర్భయదంషనిభైశ్శరైః, సమాచ్ఛన్నాథరా సర్వా ఖం చిశో విదిశస్తథా.
౨౬. తతశ్చ తర్వా సంక్రద్ధో ధనురాదాయ సాయకైః, భీమసేనో రణే రాజా
బాహోర్విరురసి చార్పయత్. ౨౭. సోఽతివిదో మహారాజ తవ పుత్రేణ ధన్వినా,
భీమస్సంచతుభే క్రద్ధః పర్యజీవ మహోదధిః. ౨౮. తతో భీమో రుషా విప్రుః
పుత్రస్య తవ మారిష, సారథిం చతురోఽశ్వాంశ్చకర్తృన్యై యమక్షయమ్. ౨౯.
విరథం తం సమాలక్య విశిఖైర్లోమవాహిభిః, అవాకిరదమేయాత్తా దర్భయన్
పాణిలాఘవమ్. ౩౦. శ్రుతర్వా విరథో రాజన్నాదదే ఖడ్గచర్మణీ, అథాస్యాదదతః
ఖడ్గం శతచంద్రం చ భానుమత్. ౩౧. తురప్రేణ శిరః కాయాత్పతయామాస
పాండవః. చిన్నోత్తమాంగస్య తతః తురప్రేణ మహాత్మనా. ౩౨. పసాత కాయ
స్పరథాద్భయధామనునాదయన్, తస్మిన్ప్రతితేవీరే తావకా భయమోహితాః.
౩౩. అభ్యర్థవంత సంగ్రామే భీమసేనం యుయుత్సవః, తానాపతిత ఏవాశు హత
శేషాద్బలార్థవాత్. ౩౪. దంశితాః ప్రతిజగ్రహా భీమసేనః ప్రతాపవాన్, తే
తు తం వైసమాసాద్య పరివవ్రస్సమంతతః. ౩౫. తతస్తు సంవృతో భీమస్తావకై
ర్నిశితైశ్శరైః, వీడయామాస తాన్ సర్వాన్ సహస్రాక్ష ఇహానురాన్. ౩౬. తతః
పంచశతాన్ హత్వా సవరూథాన్సహరథాన్, జఘాన కుంజరానీకం పునస్సప్తశతం
యుధి. ౩౭. హత్వా శతసహస్రాణి పత్తీచాం పరమేషుభిః, వాజినాం చ శతాన్యష్టా
పాండవ స్సవిరాజతే. ౩౮. భీమసేనస్తు కౌంతేయో హత్వా యుద్ధే సుతాంస్తవ,
మేనే కృతార్థమాత్మానం సఫలం జన్త చ ప్రభో. ౩౯. తం తథా యుధ్యమానం
వై వినిఘ్నంతం చ తావకాన్, ఈక్షితుం నోత్సహంతేస్త తవ నైన్యా నరాధిప.
౪౦. విద్రావ్య చ కురూన్ సర్వాంస్తాంశ్చ హత్వా పదానుగాన్, దోర్భాగ్యం
శబ్దం తతశ్చక్రే త్రాసయానో మహోద్విపాన్. ౪౧. హతభూయిష్ఠయోథా తు తవ
సేనా విశాంపతే, కించిచ్ఛేషా మహారాజ కృపణా సమవద్యత ౪౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శల్యపర్వణి - సప్తవింశోఽధ్యాయః.

— సుశర వధః. —

సంజయ ఉవాచ—దుర్యోధనో మహారాజ సుతః, హత
 శేషో తదా సంఖ్యే వాజిమధ్యే వ్యవస్థితః. ౧. తతా దుర్యోధనం దృష్ట్వా వాజి
 మధ్యే వ్యవస్థితమ్, ఉవాచ దేవకీ పుత్రః కుంతీపుత్రం ధనంజయమ్. ౨. శత్రవో
 హతభూయిష్టా జ్ఞాతయః పరివారితాః, గృహీత్వా సంజయం చాసౌ నివృత్తశ్చిని
 పుంగవః. ౩. పరిశ్రాంతశ్చ నకుల స్సహదేవశ్చ భారత, యోధయిత్యా రణే
 యోధా భార్తరౌష్ట్రా సహానుగాః. ౪. దుర్యోధనమభివ్యభ్య త్రయవవ
 వ్యవస్థితాః, కృపశ్చ కృతవర్తా చ ద్రాణిశ్చైవ మహారథః. ౫. అసౌ తివతి పాం
 చాల్యః శ్రియా పరమయా యతః, దుర్యోధనబలం హత్వా సహసరైః ప్రభ
 ర్తకైః. ౬. అసౌ దుర్యోధనః పార్థ వాజిమధ్యే వ్యవస్థితః, ఛత్రేణ ధ్రియమాణేన
 ప్రేక్షమాణో ముహుర్ముహూః. ౭. ప్రతివ్యూహ్య బలం సర్వం రణమధ్యే వ్యవ
 స్థితః, ఏనం హత్వా శితైర్బాణైః కృతకృత్యో భవిష్యతి. ౮. గజానీకం హతం
 దృష్ట్వా త్వాం చ ప్రాప్తమరిందమమ్, యావన్నవిద్రవంత్యేతావజ్జహీ సుయోధ
 నమ్. ౯. యాతు కశ్చిత్తు పాంచాల్యం ఊర్ధ్వమాగమ్యతామితి, పరిశ్రాంతబల
 స్తావత్ నైష ముచ్యేత కిచ్ఛిషీ. ౧౦. హత్వా తవ బలం సర్వం సంగ్రామే ధృత
 రాష్ట్రజః, జితా పాండుసతా మత్వారూపం భారయతే మహతే. ౧౧. నిహ
 తం వ్యబలం దృష్ట్వా వీడితం చాపి పాండవైః, ధ్రువమేష్యతి సంగ్రామే వధాయై
 వాత్సనో నృపః. ౧౨. ఏవముక్తః ఫాల్గునస్తు కృష్ణం వచనమబ్రవీత్, ధృతరాష్ట్ర
 సుతాస్సర్వే హతా భీమేన మాధవ ౧౩. యావేతావాత్రితా కృష్ణ తావద్య న
 భవిష్యతి, హతో భీష్టో హతో ద్రోణః కర్ణో వై కర్ణనో హతః ౧౪. మద్రరాజో
 హతశ్శల్యో హతః కృష్ణజయద్రథః, హయాః ఘృహశ్చక్షాశ్చిహ్నా శ్శకునేస్సబల
 స్యవ. ౧౫. రథానాం తు శతే శిష్టే ద్వే ఏవ తు జనార్దన, దంతినాం చ శతం సాగ్రం
 త్రిసాహస్రైః పదాతయః. ౧౬. అశ్వేతామా కృపశ్చైవ త్రిగర్తాధిపతిస్తథా,
 ఉలూకశ్శకునిశ్చైవ కృతవర్తా చ సాత్యతః. ౧౭. ఏతద్బలమభూచ్ఛేషం భార్తరా
 వ్రాస్య మాధవ, మోక్షో న నూనం కాలాత్తు విద్యతే భవి కస్యచిత్. ౧౮. తథా
 వినిహతే నై న్యే పశ్యే దుర్యోధనం స్థితమ్, అద్యాహనిమహారాజో హతామిత్రో
 భవిష్యతి. ౧౯. న హి మే మోక్ష్యతే కశ్చిత్ప్రేమామిహ చింతయే, యేత్యద్య
 సమరం కృష్ణం హాస్యంతి మిదోత్కటాః. ౨౦. తానై వసర్వాహనిష్యామి యద్య
 పిన్యూర్నమానుషాః, అద్యయుద్ధేషు సంక్రద్ధోదీర్ఘం రాజ్ఞః ప్రజాగరమ్. ౨౧. అపనే
 ష్యామి గాంధారం ఘాతయత్వా శితైశ్శరైః, నికృత్యావై దురాచారో యాని
 రత్నాని సౌబలః. ౨౨. సభాయామాహరద్ధ్యతే పునస్తాన్యాహరామ్యహమ్,

అద్యతా ఆపి వేత్సంతి సర్వానాగపురస్త్రియః. ౨౩. శ్రుత్వాపతీంశ్చ పుత్రాంశ్చ
 పాండవైర్నిహతాఽయుధి, సమాప్తమద్యవైకర్ష సర్వం కృష్ణ భవిష్యతి. ౨౪.
 అద్య దుర్యోధనో దీప్తాం శ్రీయం ప్రాణాంశ్చ మోక్ష్యతి, నావయాతి భయాత్
 కృష్ణసంగ్రామాద్యది చేష్టమ. ౨౫ నిహతం విధి వాణ్యేషు ధార్తరాష్ట్రం సుఖ
 లిశమ్, మమ హ్యేతదశక్తం వై వాజిబృందమరిందమ. ౨౬. సోధుం జ్యోతలనిర్ఘో
 షం యాహి యావన్నిహన్యహమ్, ఏవముక్తస్తు దాశార్హః పాండవేన యశ
 స్వినా. ౨౭. ఆచోదయద్ధయా రాజా దుర్యోధనబలం ప్రతి, తదనీకమభిప్రే
 త్య త్రయస్సజ్ఞా మహారథాః. ౨౮. భీమసేనోఽరుసశ్చైవసహదేవశ్చ మూరిష,
 ప్రయయుస్సంహనాదేన దుర్యోధనజహంసయా. ౨౯. తాక ప్రేక్ష్య సహితా
 సర్వాః జవేనోద్యతకార్తుకాః, పౌబలోఽభ్యుద్రవద్యుద్ధే పాండవానాతతాయినః.
 ౩౦. సుదర్శన సవ సుతో భీమసేనం సమభ్యయాత్, సుశరా శకునిశ్చైవ యు
 యుధాతే కీరీటినా. ౩౧. సహదేవం తవ సుతో హయవృక్షగతోఽభ్యయాత్, తతో
 హి యత్నైః షీప్రం తవ పుత్రో జనాధిప. ౩౨. ప్రాసేన సహదేవస్య శిరసి ప్రా
 హరచ్ఛృణోమి, సోపావిశద్రఘోపస్తే తవ పుత్రేణ తాడితః. ౩౩. దుధిరాఘ్నతసర్వాంగ
 ఆశీవిషణ్ణ శ్వసన్, ప్రతిలభ్య తతస్సంజ్ఞాం సహదేవో విశాం పతే. ౩౪. దుర్యో
 ధనం శరైః స్తీర్ణైస్సంకుద్రస్సమవాకిరత్, పార్థోఽపి యుధి విక్రమ్య కుంతీపుత్రో
 ధనంజయః. ౩౫. తురాణామశ్వపృష్ఠేభ్య శ్శిరాంసి నివకర్తహ, తదనీకం తదా
 పార్థోవ్యధమదృహభిశ్శరైః. ౩౬. పాతయిత్వా హయా రా సర్వాంస్త్రిగర్తానాం
 రథా యయా, తతస్తే సహితా భూత్వా త్రిగర్తానాం మహారథాః. ౩౭.
 అర్జునం వాసుదేవంచ శరవరైరవాకిరన్, సత్యకర్షాణమూషీవ్య త్సురప్రేణ మహా
 యశాః. ౩౮. తతోఽస్య స్యందనస్యేషాం చిచ్ఛేద పాండునందనః, శిలాశితేన చ
 విభో త్సురప్రేణ మహాయశాః. ౩౯. శిరశ్చిచ్ఛేద సహసా తప్తకుండలభూషణమ్,
 సవైవతన్వృథే రాజా యోధానాం మిషతాం తవ. ౪౦. యథాసీంహా వనే రా
 జా మృగం పరిబుభుక్షితః, తం నిహత్య తతః పార్థస్సుశర్షాణం త్రిభిశ్శరైః. ౪౧.
 విధ్వాతానహసత్సర్వా రథా రుక్మవిభూషితాః, తతః ప్రాయాత్స్వరన్ పార్థో
 దీర్ఘకాలం సుసంవృతమ్. ౪౨. ముంచన్ గ్రోధవిమం తీక్ష్ణం ప్రస్థలాధవతిం ప్రతి,
 తమద్దనః పృషత్కూనాం శతేన భరత్సభ. ౪౩. పూరయిత్వా తతో వాహన్
 ప్రహరత్సవ్య ధన్వినః, తతశ్శరం సమాధాయ యమదండోపమం తదా. ౪౪.
 సుశర్షాణం సముద్దిత్య చిత్తే సాశు హసన్నివ, సశరః ప్రేషితస్తేన గ్రోధదీప్తేన ధన్వ
 నా, గగ్గి. సుశర్షాణం సమాసాద్య బిభేష వృదయం రణే, సగతాసుర్మహారాజ

ప్రపాత ధరణీతలే. ౪౬. సంనయన్ పాండవాన్ సర్వాన్ వ్యధయంత్యాపి తావ
కాన్, సుశరాణం రణే హత్వా పుత్రానస్య మహారథాన్. ౪౭. స పచాషే చ
త్రింశచ్చ సాయకైరయత్త యమ్, తతోఽస్య నిశితైర్పాణైః సర్వాన్ హత్వా పదా
నుగాన్. ౪౮. అభ్యగాద్భారతీం సేనాం హతశేషాం మహారథః, భీమస్తు సమరే
క్రుద్ధః పుత్రం తవ జనాధిప. ౪౯. స్తుదన్మనమదృశ్యంతం శరైశ్చక్రే హసన్నివ, తతో
ఽస్య ప్రహసన్ క్రుద్ధః శిరః కాయాదపాహరత్. ౫౦. తురప్రేణ సుతీత్యేన సహ
తః ప్రాసతద్భువి, తస్మింస్తు నిమాతే వీరే తతస్తస్య పదానుగాః. ౫౧. పరివహ్ని
రణే భీమం కిరంతో వివిధాన్ శరాన్, తతస్తు నిశితైర్పాణైః ప్రహసీకం వ్యశోదరః
౫౨. ఇంద్రాశనిసమస్పర్శైః సమంతా త్వర్యవాకిరత్, తతః క్షణేన తద్భీమో న్య.
హనద్ధరతర్షభ. ౫౩. తేషు తు చ్చిద్యమానేషు సేనాధ్యక్షౌ మహారథాః, భీమ
సేనం సమాసాద్య తతోఽయుధ్యంత భారత. ౫౪. సతాన్ సర్వాన్ శరైర్హౌరైర
వాకిరత పాండవః, తత్రైవ తావకా రాజాన్ పాండవేయాన్ మహారథాన్. ౫౫.
శరవన్ద్రేణ మహతా సమంతాత్పర్యవారయన్, ఆకులం తదభూత్పర్యం పాండవా
నాం పరైస్సహ. ౫౬. తావకానాం చ సమరే పాండవేయైర్యుయ్యత్పితామ్, తత్ర
యోధాస్తదా పేతుః పరస్పరసమాహతాః. ౫౭. ఉభయోస్సేనయోరాజాన్
సంశోచంతః స్వబాంధవాన్. ౫౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టావింశోఽధ్యాయః.

శకున్యలూకపథః. ౧౦

సంజయ ఉవాచ—తస్మిన్ ప్రవృత్తే సంగ్రామే గజవాజినరక్షయే, శకుని
స్సేబలౌ రాజాన్ సహదేవం సమభ్యయౌత్. ౧. తతోఽన్యౌ సతతస్తూర్జం సహదేవః
ప్రతాపవాన్, శరౌఘాన్ ప్రేషయామాస పతంగానివ శీఘ్రిగాన్. ౨. ఉలూ
కశ్చ రణే భీమం వివ్యాధ దశభిశ్శరైః, సాయకానాం నవత్యా వై సహదేవమవా
కిరత్. ౩. తే శూరా స్సమరే రాజాన్ సమాసాద్య పరస్పరమ్, బిభీషుర్నిశితై
ర్పాణైః కంకిబర్హిణవాజితైః. ౪. స్వర్ణపుంభైశ్చిలాధౌతైరాగ్నితృప్తీహితైశ్చ
రైః, తేషాం చాపభుజోత్సృష్టాశరవృష్టిర్విశాం పతే ౫. ఆచ్ఛాదయద్దిశస్సర్వా
ధారా ఇవ పయోముచః, తతః క్రుద్ధో రణే భీమః సహదేవశ్చ భారత ౬. చేరతుః
కిదనం సంఖ్యే కుర్వంతౌ సుచహాబలా, తాభ్యాం శరశతైశ్చక్షుం తద్బలం తవ
భారత. ౭. అఙ్గకారమివాకాశమభివ తత్ర తత్రహ, అశైవ్విరిపరిధావద్భిశ్శరచ్చ
నైర్విశాం పతే. ౮. తత్ర తత్ర వృతో మార్గో విఙ్గద్భిర్నతాన్ బహవాన్,
నిమాతానాం హయానాం చ సహైవ హయరాదిభిః. ౯. చర్మభిర్వినికృతైశ్చ ప్రా
నైశ్చిన్దైశ్చ మారిష, ఋష్టిభిశ్చ క్షిభిశ్చైవ సానిప్రాసపరశ్వతైః ౧౦. సంఘన్నా

పృథివీ జజ్ఞే కుసుమైశ్శబలేవ హి, యోథాస్తత్ర మహారాజ సమానేదుః పరస్ప
 రమ్. ౧౧. ఉద్వృత్తనయనై రోహత్యందష్టాష్టపుటైర్బుధైః, సకుండలైర్నహీచ్ఛన్నా
 ంద్వ కింజల్కసన్నిభైః. ౧౨. భుజైశ్చిన్నైర్నహారాజనాగరాజకరోపమైః, సాంగదై
 పుతనుత్రైశ్చ సాసిప్రాసపరశ్వతైః. ౧౩. కబంధైరుత్థితైశ్చిన్నైర్నృత్యద్విశాప
 పరైరుగ్ధి, క్రవ్యాదగణసంఘన్నా ఘోరా భూత్పుణివీపతే. ౧౪. అల్పవశిష్టే
 నై న్యే తు కౌరవేయాన్సహహవే, ప్రహృష్టాః పాండవా భూత్వా నిన్యరే య
 మసాదనమ్. ౧౫. ఏతస్మిన్సంతరే శూరస్సౌబలేయః ప్రతాపవాన్, ప్రానేన సహ
 దేవస్య శిరసి పాహరద్భృశమ్. ౧౬. సనిహ్యలో మహారాజ రథోపస్థ ఉపావిశ
 త్, సహదేవం తథా దృష్ట్వా భీమసేనః ప్రతాపవాన్. ౧౭. సర్వవైన్యాని సం
 క్రద్ధో వారయామాస భారత, నిర్మిట్టేద చ నారాచైశ్చతశోఽభ సహస్రశః. ౧౮.
 వినిగ్ధిద్యాకరోచ్చైవ సింహనాదమరిందమః, తేన శబ్దేన విత్రస్తాః సర్వే సహాయ
 వారణాః. ౧౯. ప్రార్ద్రవన్ సహసా భీతాః శకునేశ్చ పదానుగాః, ప్రభగ్ననభ
 తాన్ దృష్ట్వా రాజా దుర్భోధనోఽబ్రవీత్. ౨౦. నివర్తద్వమధర్తజ్ఞా యుధ్య
 ధ్వం కిం సృతేన వః, ఇహ కీర్తిం సమాధాయ ప్రేత్య లోకాన్ సమశ్నుతే. ౨౧.
 ప్రాణాన్ జహతి యో వీరో యుద్ధే పృథమదర్శయన్, ఏవముక్తాస్తు తే రాజ్ఞా
 సౌబలస్యపదానుగాః. ౨౨. పాండవానభ్యవర్తంత మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్,
 ద్రవద్భిస్తత్ర రాజేంద్ర కృతశ్శబ్దోఽతిదారుణః. ౨౩. తుభిషాగరసంకాశః తుభిత స్స
 ర్వజ్ఞోఽభవత్, తాం స్తతః పురతోదృష్ట్వా సౌబలస్య పదానుగాన్. ౨౪. ప్రత్యుద్య
 యుర్నహారాజపాండవావిజయోద్యతాః, ప్రత్యాశ్శస్యచదుర్ధ్వస్సహదేవో విశాం
 పతే. ౨౫. శకునిం దశభిర్విధ్వా హయాంశ్చాస్య త్రిభిశ్చరైః, ధనుశ్చిచ్ఛేదచశరైః
 సౌబలస్య హసన్నివ. ౨౬. అథాన్యద్ధనురాదాయ శకునిర్యుద్ధగుర్తదః, వివ్యాధసకులం
 షష్ఠ్యా భీమసేనం చ సప్తభిః. ౨౭. ఉల్కాకోఽపిమహారాజ భీమంవివ్యాధసప్తభిః, సహ
 దేవంతుసప్తత్యాపరీప్సన్ పితరం రణే. ౨౮. తం భీమసేనస్సమరే వివ్యాధ నవభి
 శ్చరైః, శకునిం చ చతుష్షష్ఠ్యా పార్శ్వస్థాంశ్చ త్రిభిష్ఠ్రిభిః. ౨౯. తే హన్యమానా
 భీమేన నారాచైన్దైలపాయితైః, సహదేవం రణే క్రుద్ధాశ్చాదయన్ శరవృష్టిభిః.
 ౩౦. పర్యతం వారిధా రాభిస్సనిద్యుత ఇవాంబుదాః, తతోఽస్యాపతతశ్శూరస్సహ
 దేవః ప్రతాపవాన్. ౩౧. ఉల్కాకస్య మహారాజ భల్లేనాపాహరచ్ఛిరః, సజగామ
 రథాద్భూమిం సహదేవేనపాతితః. ౩౨. రుధిరాఘ్నతస్సర్వాంగో నందయన్ పాండ
 వాన్యధి, పుత్రం తు నిహతం దృష్ట్వా శకునిస్తత్ర భారత. ౩౩. సాశ్రుకంఠో
 వినిశ్యస్య ఉత్తుర్యాక్యమనుస్థరన్, చింతయిత్వా ముహూర్తం సబాష్పపూర్ణేక్ష

ణశ్చ సకా. ౩౪. సహదేవం సమాసాద్య త్రిభిర్వివాళక సాయకైః, తానపాస్య
 శరాన్తుక్తా శరసంఘైః ప్రతాపవా. ౩౫. సహదేవో మహారాజ ధనుశ్చిచ్ఛేద
 సంయుగే, ఛన్నే ధనుషి రాజేంద్ర శకునిస్సౌఖ్యబలస్తదా. ౩౬. ప్రగృహ్య విపులం
 ఖడ్గం సహదేవాయ ప్రాహిణోత్, తమావతంతం సహసా ఘోరయాపం విశాం
 పతే. ౩౭. ద్విధా చిచ్ఛేద సమరే సౌఖ్యసృజ హసన్నివ, అసిం దృష్ట్వా తథాచ్ఛి
 న్నం ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్. ౩౮. ప్రాహిణోత్సహదేవాయ సామో
 ఘాన్యపతద్భువి, తతశ్చ కిం మహాఘోరాం కాలరాత్రినివోద్యతామ్ ౩౯.
 ప్రేషయామాన సంక్రుద్ధః పాండవం ప్రతిసౌఖ్యం, తామావతంతీం సహసాశరైః
 కనకభూషణైః. ౪౦. త్రిధా చిచ్ఛేద సమరే సహదేవో హసన్నివ, సా పపాత
 త్రిధా చ్ఛిన్నా భూమాకనకభూషణా. ౪౧. శీర్యమాణాయథా దీప్తా గగనాద్వై
 శతప్రదా, శక్తిం వినిహతాం దృష్ట్వా సౌఖ్యబలంచ భయార్జితమ్. ౪౨. దుద్రుప్తసా
 వకా స్ఫుర్యేభయే జాతే ససౌఖ్యం, అధోత్క్రష్టం మహచ్ఛాపీత్పాండవైర్జితకా
 శిభిః. ౪౩. ధార్తరాష్ట్రాస్తత స్ఫుర్యే ప్రాయశో విముఖాభవత్, తాన్వై విమ
 నసో దృష్ట్వా మాద్రీపుత్రైః ప్రతాపవా. ౪౪. శరైరనేకసాహస్రై ర్వారయా
 మాన సంయుగే, తతో గాంధారకైర్ద్రుప్తం పుష్కైరశైర్విరవే భృతమ్. ౪౫. ఆసపాద
 రణే యంతం సహదేవోఽథ సౌఖ్యమ్, స్వమంశమవతిష్ఠంతం సంస్తృత్య
 శకునిం నృప. ౪౬. రథేన కాంచనాంగేన సహదేవ సమభ్యయాత్,
 అధిజ్యం బలవత్కృత్వా వ్యాఘ్రీపత్సుమహద్ధనుః. ౪౭. ససౌఖ్యబలవిద్రుత్య గార్భ
 పత్రైశ్శిలాశితైః, భృశమభ్యహనత్కుర్ధస్తోత్రైరివ మహాద్విపమ్. ౪౮. ఉపావ
 చ్చైసం మేఘావ నిగృహ్య స్తారయన్నివ, తత్రధర్తే స్థిరో భూత్వా యుధ్యస్వ
 పురుషో భవ. ౪౯. యత్తదా హృష్యనే మూఢ గ్లహన్తుక్తైస్సఖాతలే, ఫలమద్య
 ప్రపశ్యస్వ కర్తణస్తస్య దుర్జితే. ౫౦. నిహతాస్తేదురాత్మానో యేఽస్తానపహసత్
 పురా, దుర్యోధనః కులాంగారః శిష్టస్త్యం చాస్య మాతులః. ౫౧. అద్యతే పాత
 యిష్యామి తురేణోద్వధితం శిరః, వృతౌత్ఫలమివావిధం లగుడేన ప్రమాధినా.
 ౫౨. ఏనముక్త్వా మహారాజ సహదేవో మహాబలః, సంక్రుద్ధో రణశార్దూలో
 వేగేనాభిజఘాన తమ్. ౫౩. అభిగమ్య సుదుర్ధస్సహదేవో యుధాం పతిః, వికృ
 ప్య బలవచ్ఛాపం క్రోధేన ప్రజ్వలన్నివ. ౫౪. శకునిం దశభిర్విధ్వా చతుర్భిశ్చాస్య
 వాజినః, ఛత్రం ధ్వజం ధనుశ్చాస్య చిత్వా సింహ ఇవానదత్. ౫౫. చిన్నధ్వజం
 నుశ్చత్రః సహదేవేన సౌఖ్యం, తతోవిద్ధో బహుభిస్సర్వమర్జసు సాయకైః. ౫౬.
 తతో భూయో మహారాజ సహదేవః ప్రతాపవా, శకునేః ప్రేషయామాన శర

వృష్టిం దురాసదామ్. ౫౭. తతస్తు కృద్ధస్సుబలస్య పుత్రో మాద్రీసుతం సహదేవం
విమర్దే, ప్రాసేన జాంబూనదభూషణేన జిఘాంసురేణోభిషతా త శీఘ్రమ్. ౫౮.
మాద్రీసుత స్తస్య సముద్యతం తం ప్రాసం సువృత్తౌ చ భుజౌ రణాగ్రే, భత్తైస్త్రీభి
ర్యుగపత్నంచ ర్త సనాద చోచ్చైస్తరసాజిమధ్యే. ౫౯. తస్యాశుకారీ సుసమా
హితేన సువర్ణపుంభేన వృథాయనేన, భల్లేన సర్వావరణాతిగేన శిరశ్శరీరాత్
ప్రమమాథ భూయః. ౬౦. శరేణ కాత్తస్వరభూషణేన నివాకరాభేన సుసహితేన,
హృశోత్తమాంగో యుధి పాండవేన పతాత భూమా సుబలస్య పుత్రః. ౬౧ సత
చ్చిరోవేగవతా శరేణ సువర్ణపుంభేన శిలాశితేన, ప్రాసాత్యుక్తుపితః పాండు
పుత్రో యత్తత్కురుజామనయస్య మూలమ్. ౬౨. హృతోత్తమాంగం శకునిం
సమీక్ష్య భూమా శయానం రుధిరార్ద్రగ్రాత్రమ్, యోథాస్త్యదీయా భయనప్త
సత్త్వాదిశః ప్రజగ్తుః ప్రగృహీతశస్త్రాః. ౬౩. విప్రదుతాశ్శుష్కముఖా విసంజ్ఞా
గాండివఘోషేన సమాహతాశ్చ, భయార్దితా భగ్నరథాశ్చ నాగాః పదాతయ
శ్చైవ సథార్తరాస్త్రాః. ౬౪. తతో రథావృకునిం పాతయిత్వా ముదాన్వితా
భారతపాండవేయూః, శంఖాన్ ప్రదధుష్యమరేతిహృష్టాః సకేశవాన్ నైనికాన్
హర్షయంతః. ౬౫. తం చాపి సర్వే ప్రతిఘాజయంతో హృష్టాబ్రువాణాస్సహదేవ
మాజౌ, దిప్త్యా హజో నైకృతికో దురాత్మా సహత్తజో వీరరణే త్వయేతి. ౬౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకోనశ్రింశోఽధ్యాయః.

అథ హ్రదప్రవేశ పర్వస్తారంభః.

— యయుక్తుగమనమ్. —

సంజయ ఉవాచ—తతః కృద్ధా మహారాజ సౌబలస్య పదానుగాః, త్యక్త్వా
జీవితమాక్రందే పాండవాన్ పర్యవారయన్. ౧. తానన్తుః ప్రత్యగృహ్లాత్
సహదేవజయే ధృతః, భీమసేనశ్చ తేజస్వీ కృద్ధాశీవిషదర్శనః. ౨. శక్త్యప్తిప్రాస
హస్తానాం సహదేవం జిఘాంసుశామ్, సంకల్పమకరోన్మోఘం గాండివేన ధనంజయః.
౩. సంగృహీతాయుధాన్ బాహూన్ యోథానామభిధావతామ్, భత్తైశ్చిచ్ఛేద
బీభత్సుః శిరాంస్యపి హయానపి. ౪. తే హతాః ప్రత్యపదన్యంతవసుధాం విగతా
సహః, చరతా లోకవీరేణ ప్రహతాస్సన్యసాచివా. ౫. తతో దుర్యోధనో రాజా
దృష్ట్వా స్వబలసంక్షయమ్, హతశేషాన్ సమానీయ కృద్ధో రథగణాన్ బహుళాన్.
౬. కుంజరాంశ్చ హయాంశ్చైవ పాదాతాంశ్చ సమంతతః, ఉవాచ సహితాన్
సర్వాన్ ధార్తరాష్ట్రీ ఇదం వచః. ౭ సమాసాద్య రణే సర్వాన్ పాండవాన్
ససుహృద్గణాన్, పాంచాలం చాపి సబలం హత్వా శీఘ్రం నివర్తత. ౮. తస్య తే

శిరసా గృహ్య వచనం యద్ధదుర్లభాః, అభ్యుద్యయా రణే పార్థా తవ పుత్రస్య
 శాసనాత్. ౯. తానభ్యావతతశ్చిహ్నింహతశేషా మహారణే, శరై రాశీనిమాకారైః
 పాండవాస్సువాకిరణ. ౧౦. తత్రైస్సన్యం భరతశ్రేష్ఠ ముహూర్తేన మహాత్మభిః,
 అవధ్యత రణం ప్రాప్య త్రాతారం నాభ్యవందత. ౧౧. ప్రతిష్ఠమానం తు భయా
 న్నావతిష్ఠతి దంశితమ్, అక్షైర్విరిపరిధావద్భిః సైన్యేన ర్భజసా పృతైః. ౧౨. న
 ప్రాజ్ఞాయంత సమరే దిశశ్చ ప్రదిశస్తథా, తతస్తు పాండవానీకాన్నిస్సృత్య
 బహవో జనాః. ౧౩. అభ్యఘ్నంసావకా యుద్ధే ముహూర్తాదివ భారత, తతో
 నిశ్చేషమభవ తత్రైస్సన్యం తవ భారత ౧౪. అక్షోహిణ్యస్సమేతాస్తు తవ పుత్రస్య
 భారత, ఏకాదశహతా యుద్ధే తాః ప్రభో పాండుస్సంజయైః. ౧౫. తేషు రాజ
 సహస్రేషు తావక్షేషు మహాత్మసు, ఏవో దుర్యోధనో రాజన్యదృశ్యత భృశం
 తతః. ౧౬. తతో వీర్య దిశస్సర్వా దృష్ట్వా శూన్యాం చ మేదినిమ్, విహీన స్సర్వ
 యోతైశ్చ పాండవా వీర్య సంయుగే. ౧౭ ముదితా నర్వతస్పిథా నర్ద
 మానా నమంతతః, బాణశబ్దరవాంశ్చైవ శ్రుత్వా తేహం మహాత్మనామ్. ౧౮.
 దుర్యోధనో వహరాజ కశ్చ లేనాభిసంవృతః, అపయానే మనశ్శక్రే విహీన బల
 వాహనః. ౧౯. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—నిహతే మామకే సైన్యే నిశ్చేషే శిఖరే
 కృతే, పాండవానాం బలే సూత కిన్ను శేషమభూ తదా. ౨౦. ఏతన్తే పృచ్ఛతో
 బ్రూహి కుశలోహ్యసి సంజయ, యచ్చ దుర్యోధనో మందః కృతవాం ప్రయోమ
 మ. ౨౧. బలతయం తదాదృష్ట్వా సవకః పృథివీపతిః. ౨౨. సంజయ ఉవాచ—రథా
 నాం ద్వే సహస్రేతు సప్రసాగతానిచ, ంచచాశ్వసహస్రాణి పత్తిరాంఛ శతం
 శతాః. ౨౩. ఏతచ్చేషమభూర్ద్రాజా పాండవానాం వహద్బలమ్, షరిగృహ్య
 హి యద్యుద్ధే భృష్టద్యుష్మాన్ వ్యవధితః. ౨౪. ఏకాకీ భరతశ్రేష్ఠ తతో దుర్యో
 ధనోన్మః, నాపశ్యత్సుమరే కింవిత్సహాయం రథినాం వరః. ౨౫. నర్దమానా
 వరా దృష్ట్వా స్వబలస్య చ సంతయమ్, తథా దృష్ట్వా మహారాజ సవకః
 పృథివీపతిః. ౨౬. హతం స్వహయముత్సృజ్య ప్రాజ్ఞుభిః ప్రార్దవద్భయతో,
 ఏకాదశ చమూభర్తా పుత్రో దుర్యోధన ప్రవ. ౨౭. గదామూదాయ తేజస్వి
 పదాతిః ప్రస్థితో హదమ్, నాతిదూరం తతో గత్వా పద్భ్యామేవ నరా
 ధిసః. ౨౮. సప్తార్ వచనం త్తుగ్ధర్షశీలస్య ధీరుతః, ఇదం నూనం మహా
 ప్రాజ్ఞో విదురో దృష్టవా పురా. ౨౯. మహద్వైశసమస్తాకం తత్ప్రయోజాంచ
 సంయుగే, ఏవం విచింతయానస్తు ప్రవితిక్తుర్మదం నిపః. ౩౦. దుఃఖసంత ప్రహ్లా
 దయో దృష్ట్వా రాజా బలతయమ్, పాండవాస్తు మహారాజ భృష్టద్యుమ్నపురో

గమూః. 3౧. అభ్యర్థవంత సంక్రద్ధాస్తవ రాజన్ బలం ప్రతి, శక్త్యుష్టి ప్రాస
హస్తానాం బలానామభిగర్జతామ్. 3౨. సంకల్పమకరోన్మోఘం గాంఢీవేన ధనంజయః,
తాన్ హత్వా నిశితైర్బాణై సామాత్యాన్ సహబంధుభిః 3౩. రథే శ్వేతహయే
తిష్ఠన్నర్జునో బహ్వశోభత, సుబలస్య హతే పుత్రే సహ జిరథకుంజరే. 3౪. మహా
వనమివచ్ఛిన్న మభవత్తావకం బలమ్, అనేకశతసాహస్రే బలే దుర్యోధనస్యహ. 3౫.
నాన్యో మహారథో రాజన్ జిసమానో వ్యదృశ్యత, ద్రోణపుత్రాద్భుతే వీరాత్
త్వైవ కృతవరణః. 3౬. కృపాచ్చ గౌతమాద్రాజన్ పారివాచ్చ తహత్తజాత్,
ధృష్టద్యుమ్నుస్తు మాం దృష్ట్యా సహసాత్మకినా బ్రవీత్. 3౭. కిమనేన గృహీతేన
నానేనాథోఽస్తి జీవతా, ధృష్టద్యుమ్నువచశ్శుత్వా శినేర్నస్తా మహారథః. 3౮.
ఉద్యమ్య నిశితం ఖడ్గం హంతుం మాముద్యతస్తదా, తమాగమ్యమహాప్రాజ్ఞః
కృష్ణదైవాయనోఽబ్రవీత్. 3౯. ముచ్యతాం సంజయో జీవన్ సహంతవ్యః కథం
చన, దైవాయనవచశ్శుత్వా శినేర్నస్తా కృతాంజలిః. ౪౦. తతో మామబ్ర
సముక్తా వ్యస్తి సంజయసాధయ, అనుజాత స్వహం తేన న్యస్తవర్తా నిరాయుధః.
౪౧. పాతిషం యేన నగరం సాయాప్సే దుధిరోక్షితః, క్రోశమాత్రమపక్రాంతం
గదాపాణిమవస్థితమ్. ౪౨. ఏకం దుర్యోధనం రాజన్నవశ్యం భృశవిక్షితమ్, సతు
మామశ్రుహ్లాక్షో నాశోన్మీదభివీక్షితుమ్. ౪౩. ఉపవ్రేక్షత మాం దృష్ట్యా
తథా దీనమవస్థితమ్, తం చాహమపి శోచంతం దృష్ట్యైకాకిన మాహవే. ౪౪.
ముహూర్తం నాశకం వక్తురుతిదుఃఖపరిప్లుతమ్, తతోఽస్మై తదహంసర్వముక్తవాన్
గ్రహణం తదా. ౪౫. దైవాయన ప్రసాదాచ్చ జీవతో మోక్షమాత్మనః, సము
హూర్తమివ ధ్యాత్వా ప్రతిలభ్య చ చేతనామ్. ౪౬. భ్రాతృహంశ్చ సర్వనై న్యాని
పర్యపుచ్చత మాం తతః, తస్మై తదహమాచక్షే సర్వం ప్రత్యక్షదర్శివాన్. ౪౭.
భ్రాతృహంశ్చ నిహతాన్ సర్వాన్ నై న్యం చ వినిపాతితమ్, త్రయః కిల రథా
శ్చిష్టాస్తావకానాం సరాధిప ౪౮. ఇతి ప్రస్థానకాలే మాం కృష్ణదైవాయనోఽ
బ్రవీత్, సదీర్ఘమివ నిశ్వస్య ప్రత్యవేక్ష్య పునః పునః. ౪౯. అసౌ మాం పాణినా
స్పృష్ట్యా పుత్రస్తే చర్యభావత, త్వదన్యో నేహ సుగ్రామేకశ్చిజ్జీవతి సంజయ. ౫౦.
ద్వితీయం నేహ వశ్యామి ససహాయాశ్చ పాండవాః, బ్రూయాన్సంజయ రాజానం
ప్రజ్ఞాచక్షుషమీశ్వరమ్ ౫౧. దుర్యోధనస్తవ సుతః ప్రవిష్టో హృద ఇత్కుత,
సుహృద్భిస్తాదృశైర్హి నః పుత్రైర్భ్రాతృభిరేవ చ. ౫౨. పాండవైశ్చ హృతే రా
శ్వే కోనుజీవేత మాదృశః, అచక్షి ధాన్యుర్వమిదం మాం చ ముక్తం మహాహవా
న్. ౫౩. తస్మిన్స్తాయహృదే గుప్తం జీవంతం భృశవిక్షితమ్, ఏవముక్త్యా మహా

రాజ ప్రావిశ తం మహాహదమ్. ౫౮. అస్తంభయత తోయం చ మాయయా
మనుజాధిపః, తస్మిన్ హదే ప్రవిష్టే తు త్రేక్ రథాన్ శ్రాంతవాహనాన్. ౫౯.
అపశ్యం సహితానేః స్తం దేశం సముపేయమః, కృపం శారద్యతం వీరం చౌడం
చ రథినాం వరమ్. ౬౦. భోజం చ కృతవరాణాం సహితాన్ శరవిత్తాన్, తే
సర్వే మామభిప్రేత్య తూర్ణమశ్వానచోదయన్. ౬౧. ఉపయాయ చ మామూ
చుర్విష్ట్యా జీవసి సంజయ, అపృచ్ఛం క్షైవ మాం సర్వే పుత్రం తవ జనాధిపమ్.
౬౨. కచ్చిదుర్భోధనో రాజా స నో జీవతి సంజయ, అభ్యాతవానహం తేభ్యస్త
దా కుశలినం నృపమ్. ౬౩. తచ్చైవ సర్వమాచక్షం యన్తాం దుర్భోధనోఽబ్రవీత్,
హ్రదం చైవాహమాచక్షే యం ప్రవిష్టో నరాధిపః. ౬౪. అశ్వజ్ఞాన్మా తు తద్రా
జన్ నిశమ్య వచనం మమ, తం హ్రదం విఫులం ప్రేత్య కరుణం పశ్య దేవయత్.
౬౫. అహో భిష్మ సజానాతి జీవతోఽస్మా న్న రాధిపః, పర్యాపాహి వయం తేన సహ
యోధయ్యతుం పరాన్. ౬౬. తే తు తత్ర చిరం కాలం విలప్త్య తు మహారథాః, ప్రా
ద్రవణరథినాం శ్రేష్ఠా ద్భూష్యా పాండుసుతాన్ రణే. ౬౭. తే తు మాం రథమా
రోప్యకృపస్యసుపరిష్కృతమ్, నేనానివేశమాజగ్దుర్తతశేషాస్త్రయోరథాః. ౬౮. తత్ర
గులాః పరిత్రస్తాః సూర్యే చా సమితే సతి, సర్వే విచుక్రుతుః శ్రుత్వా పుత్రాణాం
తవ సంక్షయమ్. ౬౯. తతో వృద్ధా మహారాజ యోషితాం రక్షిణో నరాః, రాజ
దారానుసాదాయ ప్రయయుర్నగరం ప్రతి. ౭౦. తత్ర విక్రోశమానానాం రు
దంతీనాం చ సర్వశః, ప్రాదురాన్వహశబ్దః శ్రుత్వా తద్భలసంక్షయమ్. ౭౧. తత
స్తా యోషితో రాజన్ రుదంత్యో వై ముహూర్తుహుః, కురర్య ఇవ శబ్దేన నాద
యంత్యో మహితలమ్. ౭౨. ఆజఘ్నుః కరజైశ్చాపి పాణిభిశ్చ శిరాంస్యత, లులుం
శ్చ తదా కేళాన్ క్రోశంత్యస్తత్ర తత్రహ. ౭౩. హాహాకారవివాదిన్యో విని
ఘ్నంత్య ఉరాంసీ చ, శోచంత్యస్తత్ర రురుదుః క్రందమానా విశాం పతే. ౭౪.
తతోదుర్భోధనామాత్యాస్తాశ్రుకంఠా భయాతురాః, రాజదారానుసాదాయ
ప్రయయుర్నగరం ప్రతి. ౭౫. వేత్రవ్యాస క్తహస్తాశ్చ ద్వారాధ్యక్షౌ విశాం పతే,
శయనీయాని శుభ్రాణి స్వర్ణాస్తరణవంతి చ. ౭౬. సమాదాయ పునస్తూర్ణం సగ
రం జనరక్షణమ్, అస్థాయాశ్వతరీయుక్తాన్ స్వందనానపరే పురః. ౭౭. స్వాన్
స్వాన్ దారానుసాదాయ ప్రయయుర్నగరం ప్రతి, అదృష్టపూర్వా యా నారోఽ
భాస్కరేణామి వేశ్మసు. ౭౮. దదృశుస్తా మహారాజ జనాయాతాః పురం ప్రతి,
తాస్త్రియోభరతశ్రేష్ఠ సౌకుమార్యసమన్వితాః. ౭౯. ప్రయయుర్నగరం తూర్ణం
హతస్విజనబాంధవాః, అగోపాలా విపాలేభ్యో ద్రవంతో సగరం ప్రతి. ౮౦. య

యుర్ననుష్యాస్సంఖ్యాంతా భీమసేనభయార్థితాః, అపి చైవాం భయం తీవ్రం పా
 ర్థేభ్యోఽభూత్సుదాదుగమ్. ౭౭. ప్రేక్షమాణా ప్రదానోఽన్య మథావన్నగరం ప్ర
 తి, తస్మింస్తథా వర్తమానే విద్రవే భృశదాదుజే. ౭౮. యుయుత్సుశ్చోకసంమూ
 ఢః ప్రాప్తకాలమచింతయత్, జితౌ దుర్యోధనస్సంభేష్టాండవైర్భీమవిక్రమైః.
 ౭౯. ఏకాదశ చమూభరా భ్రాతరశ్చాస్య సూదితాః, హతాశ్చ కురవస్సంభేష్ట
 భీష్మద్రోణపురస్సరాః. ౮౦. అహమేకో విముక్తస్తు భాగ్యసూగాద్యవృచ్ఛయా,
 విద్రుతాని చ సర్వాణి శిబిరాణి సమంతతః. ౮౧. ఇతస్తతః పలాయంతే హతనా
 థా హతేజసః, అదృష్టపూర్వా దుఃఖార్తా భయవ్యాకులలోచనాః. ౮౨. హరిణ్య
 ఇవ విత్రస్తా ఏక్షమాణా దిశో దశ, దుర్యోధనస్య సచివా యే కేచిదవశేషితాః.
 ౮౩. రాజదారానుపదాయ ప్రయయిర్నగరం ప్రతి, ప్రాప్తకాలమహం మన్యే
 ప్రవేశం త్రైస్సహ ప్రభో. ౮౪. యుధిష్ఠిరమనుజ్ఞాయ భీమసేరం తదైవచ, ఏతద
 ధ్ధం మహాబాహు రుభయోః సంస్య వేదయత్. ౮౫. తస్య ప్రీతోఽభవద్రాజా నిత్యం
 కరుణవేదితా, ప్రతిష్ఠాజ్ఞ మహాబాహుర్వైశ్యాపుత్రం వ్యవర్జయత్. ౮౬. తతస్స
 రథమాస్థాయ ద్రుతమశ్వసంపాదయత్, సంవాహయితవాంశ్చాపి రాజదారాన్
 పురం ప్రతి ౮౭. త్రైశ్చైవ సహితః ఊర్జమస్తం గచ్ఛతి భాస్కరే, ప్రవిష్టో హ
 స్తినపురం బాష్పకంతోఽశ్రులోచనః. ౮౮. అవశ్యచ్చ మహాపాజ్ఞం విదురం సాశ్రు
 లోచనమ్, రాజ్ఞస్సమీపాన్నిహ్నాంతం శోకోపహతచేతసమ్. ౮౯. తమబ్రవీత్స
 త్యధృతిః ప్రణతం త్వగ్రతః స్థితమ్, దిష్ట్యా కురుక్షయే వృత్తే హ్యస్తింస్త్యం పు
 త్ర జివసి. ౯౦. వినా రాజ్ఞః ప్రవేశాదై వీ కిమసి త్వమిహగతః, ఏతద్వై కారణం
 సర్వం విస్తరేణ నివేదయ. ౯౧. యుయుత్సురువాచ. —నిహతే శకునా తత్రసజ్జా
 తిసుతబంధవే, హతశేషఃకరివారో రాజా దుర్యోధనస్తతః. ౯౨. సర్వకం సహాయము
 త్యుజ్య ప్రాజ్ఞుః ప్రాద్రవద్భయత్, అప్రకాంతే తు నృపతౌ సుంధానారనివేశ
 నాత్ ౯౩ భయవ్యాకులితం సర్వం ప్రాద్రవన్నగరం ప్రతి, తతో రాజ్ఞః కశత్రాణి
 భ్రాతృత్మాణాం చాస్య సర్వశః. ౯౪. వాహనేషు సమారోహ్య చాధ్యక్షాః ప్రాద్రవన్
 భయాత్, తతోఽహం సమనుజ్ఞాప్య రాజానం సహకేశవమ్. ౯౫. ప్రవిష్టో హస్తినపు
 రం రక్షణ్ లోకాన్ ప్రథావితాన్, ఏతచ్ఛ్చుత్వా తు వచనం వైశ్యాపుత్రేణ భాషి
 తమ్. ౯౬. ప్రాప్తకాలమిదం సర్వం విదురస్సర్వధర్మవిత్, అపూజయదమీమాత్తా
 యుయుత్సుం వాక్యమబ్రవీత్. ౯౭. ప్రాప్తకాలమిదం సర్వం భవతో భరతక్షయే,
 రక్షితః కులధర్మశ్చ సానుక్రోశతయా త్వయా. ౯౮. దిష్ట్యా త్యామిహ సంగ్ర
 మాదప్రాద్యీరభయాత్సురమ్, సమాగతమవశ్యామ హ్యంతుమంతమివ ప్రజాః. ౯౯

అంధస్య నృపతేర్యష్టిదుభస్యాదీర దర్శనః, బహుశో వాచ్యమానస్య దైవోపహ
తచేతనః. ౧౦౦. త్వమేకో వ్యసూత్రస్య జీవనే పుత్ర సర్వశః, అద్యత్వ మిహ
విశ్రాంతః శ్లోఽభిగంతా యుధిష్ఠిరమ్. ౧౦౧. ఏతావదుక్త్యా వచనం విదురస్సా
శ్రులోచనః, యుయుశుం సమనుప్రాప్య ప్రవివేశ నృపత్యుమ్. ౧౦౨. పార
జానపదైర్దుఃఖాద్ధాహేతి భృశనాదితమ్, నిరానందం గతశ్చికం హృతా గామమివ
క్షయమ్. ౧౦౩. శూర్యరూపమపద్మస్తండుఃఖాద్దుఃఖతరోఽభవత్, విదురస్సర్వ
ధర్మజ్ఞో విక్లబేనాంతరాత్తనా. ౧౦౪. వివేశ నగరం రాజా నిశ్చలంశ్చ శనైశ్చనైః,
యుయుతురపి తాం రాత్రిం స్వగృహే న్యవసత్తదా. ౧౦౫. వంద్యమానస్సప్త
కైశ్చాపి నాభ్యనందతుడుఃఖతః, చింతయానః క్షయం తీవ్రం భారతానాం
పరస్పరమ్. ౧౦౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్వపర్వణి - త్రింశోఽధ్యాయః

— దుర్యోధనాన్వేషణమ్. ౧ —

ధృతరాష్ట్రః) ఉవాచ—హతేషు సర్వనై న్యేషు పాండుపుత్రైరణాజిరే, మమ
నైన్యావశిష్టా నై కిమకుర్వత సంజయ? ౧. కృతవర్తా కృపశ్చైవ ద్రోణపుత్రశ్చ
వీర్యవాన్, దుర్యోధనస్తు మందాత్తా గాజా కిమకరోత్తదా. ౨. సంజయ ఉవాచ.
సంప్రద్రవత్సు దారేషు క్షత్రియాణాం మహాత్మనామ్, విద్రుతే శిబిరే శూన్యే
భృశోద్విగ్నాస్తయారథాః. ౩. నిశమ్య పాండుపుత్రాణాం తదావై జయినాం
స్వసమ్, విద్రుతం శిబిరం దృష్ట్వా సాయాహ్నే రాజగృధ్ధినః. ౪. స్థానం నారోచ
యంస్తత్ర తత నై హ్రదమభ్యయః, యుధిష్ఠిరోఽపిధర్మాత్పాభాత్రభిస్సహితోరణే.
౫. హృష్టః పర్యవరద్రాజా దుర్యోధనవధేస్సయా, మార్గమాణాస్తు తం క్రుద్ధా
స్తవ పుత్రం జయైషిణః. ౬. యత్నతోఽన్వేషమాణా నై నైవావశ్యో జనాధిపమ్,
సహి తీవ్రేణవేగేన గదాపాణిరిపాక్రమత్. ౭. తం హ్రదం ప్రావీశ్చాపి విష్టభ్యా
పస్వమాయయా, యదా తు వ్సండవాస్సర్వే సుఘరిశ్రాంతవాహనాః. ౮. తత
స్సుశిబిరం ప్రాప్య న్యతీష్ఠంత సన్నికాః, తతః కృపశ్చ ద్రాక్షిశ్చ కృతవర్తా చ
నాత్వతః. ౯. సన్నివిష్టేషు పార్థేషు ప్రయాతాస్తం హ్రదం శనైః, తే తం హ్రదం
సమాసాద్య యత్ర శేతే జనాధిపః. ౧౦. అభ్యభాషంత దుర్ధర్షం రాజానం సుప్త
మంభసి, రాజన్ను త్థిష్ఠ యుధ్యస్య సహస్రాభిర్యుధిష్ఠిరమ్. ౧౧. జిత్యా వా పృథి
వీం భజ్న్విహతో వా స్వగ్ధమాఘ్నహి, తేహమపి బలం సర్వం హతం దుర్యో
ధన త్వయా. ౧౨. ప్రతివిధాశ్చ భూయిష్ఠం యే శిష్టాస్తత్ర నైనికాః, న తే
వేగం వివహీతుం శక్తాస్తవ విశాం ఐతే. ౧౩. అన్నాభిరభిగుప్తస్య తస్మాదుత్థిష్ఠ

భారత. ౧౮. దుర్యోధన ఉవాచ—దిష్ట్యా పశ్యామి వో ముక్తానీదృశాత్పునః
 యాత్, పాండుకౌరవసంమద్యాజ్జీవమానాన్నరన్వ భావ. ౧౯. విజేష్యామో వయం
 సర్వే విశ్రాంతా విగతక్లమాః, భవంతశ్చ పరిశ్రాంతా వయం చ భృశవిక్షతాః.
 ౧౬ ఉద్దిగం చ బలం తేషాం తేన యుద్ధం న రోచయే, సత్వేతదద్భుతం
 వీరా యద్యో మహాదీదం మహః ౧౭. అపాసు చ పరాభక్తిర్నతు కాలః
 పరాక్రమే, విశ్రామ్యేకాం నిశామద్య భవద్భిస్సహితో రణే ౧౮. ప్రతి
 యాత్వాత్మమ్యహం శత్రూణ్ శ్వే నమేఽస్త్రైః సంశయః. ౧౯. సంజయ
 ఉవాచ.—ఏవముక్తోఽబ్రవీద్రాజీ రాజానంయుద్ధదుర్దశమ్, ఉత్తిష్ఠ రాజాభద్రం
 తే విజేష్యామోవయం పరా. ౨౦. ఇష్టాపూరేన దానేన సత్వేన చ జయేన
 చ, శచే రాజా యథాహ్యద్య నిహనిష్యామి సోమకా. ౨౧. మాస్త్ర యుద్ధకృ
 తాం ప్రీతిమాప్నుయాం సజ్జనోచితామ్, యదీమాం రజసిం వ్యుష్టాం సహి హన్తి
 పరా. ౨౨. నాహత్వా సర్వపాంచాలా విమోక్ష్యేకవచం విభో, ఇతి సత్యం
 బ్రవీమ్యేతత్తస్యే శృణు జనాధిప. ౨౩. తేషు సంభాషమాణేషు వ్యాధాస్తం దేశమా
 యయుః, మాంసభారపరిశ్రాంతాః పానీయార్థం యదృచ్ఛయా. ౨౪. తేహి నిత్యం
 మహారాజ భీమసేనస్య లుబక్యామాంసభారానుపాజహ్నుర్భక్త్యా పరమయా విభో.
 ౨౫. తే తత్తాధిష్ఠితాస్తేషాం సర్వం తద్వచనం రహః, దుర్యోధనవచశ్చైవ శుశ్రు
 వుస్సుంగణా మిథః. ౨౬. తేఽపి సర్వే మహేష్వాసా ఆయుధాధిని కారవే, నిర్భం
 ధం పరమం చక్రస్తదా వై యుద్ధకాండీణః. ౨౭. తాం స్తథా సముదీక్ష్యథ కార
 వాణాం మహారథా, ఆయుద్ధమనసం నృప రాజానం స్థితమంభసి. ౨౮. తేషాం
 శ్రుత్వా చ సంవాదం రాజుశ్చ సలిలే సతః. వ్యాధాభ్యజానన్ రాజేంద్ర సలిల
 స్థం సుయోధనమ్. ౨౯. తే పూర్వం పాండుపుత్రేణ పృష్టాహ్యసన్ సుతం తవ,
 యదృచ్ఛోపగతాస్త్ర రాజానం పరిమాదృశా. ౩౦. తతస్తే పాండుపుత్రస్య
 స్త్రుత్వా తద్భాషితం తదా, అన్యోన్యమబ్రువన్ రాజా మృగవ్యాధాశ్శనైరి
 దమ్. ౩౧. దుర్యోధనం ఖ్యాపయామో ధనం దాప్యతి పాండవః, అవ్యక్తమిహ
 నః ఖ్యాతో హ్రదే దుర్యోధనో నృపః. ౩౨. తస్మాద్దచ్చామహే సర్వే యత్ర
 రాజా యుధిష్ఠిరః, ఆఖ్యాతుం సలిలే సుధం దుర్యోధనమమర్షణమ్. ౩౩. భృత
 రాష్ట్రాత్తజం తస్యే భీమసేనాయ ధీమతే, శయానం సలిలే సర్వే కథయామో ధను
 ర్భృతే. ౩౪. స నో దాస్యతి సుప్రీతో ధనాని బహుశాన్యుత, కిం నో మాంసేన
 శుష్మేణ పరిక్లిష్టేణ శోషితా. ౩౫. ఏవముక్త్యా తు తే వ్యాధాః సంప్రహృష్టా ధనా
 ర్థినః, మాంసభారానుపాదాయ ప్రయయిశ్చిచ్ఛిం ప్రతి. ౩౬. పాండవాపి మహా

రాజలబ్ధిలక్షాః ప్రహరిణః, అపశ్యమానాస్సుమరే దుర్యోధనమవస్థితమ్. 32. నికృతేస్తస్య పాపస్య తే పారం గమనేష్వహః, చారాన్ సంప్రేషయామాసు స్సమంతాత్తద్రణాజరే. 3౩. ఆగమ్య తు తతిస్సర్వే నష్టం దుర్యోధనం నృపమ్, న్యవేదయంత సహితా ధర్మరాజస్య సై నికాః. 3౪. తేహం తద్వచనం శ్రుత్వాచారాణాం భరత్సభ, చింతామధ్యగమత్తీవ్రాం నిశ్చల్వాస చ పార్థివః ౪౦. అశస్థితానాం పాండూనాం దీనానాం భరత్సభ, తస్మాద్దేశాదపక్రమ్య త్వరితా లుబ్ధకా విభో. ౪౧. ఆజగ్మశ్శిబిరం హృష్టా దృష్ట్యా దుర్యోధనం నృపమ్, వార్యమాణాః ప్రవిష్టాశ్చ భీమసేనస్య వశ్యతః. ౪౨. తే తు పాండవమాసాద్య భీమసేనం మహాబలమ్, తస్మై తత్సర్వ మావఖ్యుర్య ద్వితీయం యచ్చవై శ్రుతమ్. ౪౩. తతో వృకోదరో రాజ్ఞా దత్వా తేహం ధనంబహు, ధర్మరాజాయ తత్సర్వమావచత్. ౪౪. పరంతపః. ౪౫. అసౌ దుర్యోధనో రాజ్ఞా విజ్ఞాతో మమ లుబ్ధకైః, సంప్రభ్య సలిలం శేతే యస్యార్థే పరితప్యసే. ౪౬. తద్వచో భీమసేనస్య ప్రియం శ్రుత్వావిశాం పతే, అజాతశత్రుః కాంతేయో హృష్టోఽభూత్సహసోదరైః ౪౭. తం చశ్రుత్వామహేష్యాసం ప్రవిష్టం సలిలే హ్రదమ్, ఊచ మేవ తతోఽగచ్ఛత్సర్వస్సృత్య జనార్దనమ్. ౪౮. తతః కిలకిలాశబ్దః ప్రాదురాసీద్విశాం పతే, పాండవానాం ప్రహృష్టానాం పంచాలానాం చ సర్వశః. ౪౯. సింహనాదాం స్తతశ్చక్రః డ్యౌడాశ్చ భరత్సభ, త్వరితాః ఊత్రియా రాజ్ఞా జగ్మరైస్పాయనం హ్రదమ్. ౫౦. జ్ఞాతః పాపో ధార్తరాష్ట్రో దృష్టశ్చేత్యసక్పద్రజే, ప్రాక్రోశ్శ సోమకాస్తత్ర హృష్టరూపాస్సుమంతతః. ౫౧. తేహమాశు ప్రయాతానాం రథానాం తత్ర వేగివామ్, బభూవ తుములశ్శబ్దో దివస్పృష్పృథినీ పతే. ౫౨. దుర్యోధనం పరిష్పంతస్తత్ర తత్ర యుధిష్ఠిరమ్, అన్యముస్త్యరిణా నేవై రాజానం శ్రాంతవాహనాః. ౫౩. అర్జునో భీమసేనశ్చ మాద్రీపుత్రే చ పాండవా, ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పాంచాల్యః శిఖండి చాపరాజితః. ౫౪. ఉత్తమాజాయథామమ్యస్సాత్యకిశ్చ మహారథః, పాంచాలానాం చ యే శిష్టా ద్రావదేయాశ్చ భారత. ౫౫. హయాశ్చ సర్వే నాగాశ్చ శతశశ్చ పదాతయః, తతః ప్రాప్తో మహారాజ ధర్మరాజః ప్రతాపవాక్. ౫౬. ద్వైస్పాయన హ్రదం ఘోరం యత్ర దుర్యోధనోఽభవత్, శీతామలజలం హృద్యం ద్వితీయమివ సాగరమ్. ౫౭. మాయయా సలిలం స్తభ్య యత్రాభూతే స్థితస్సుతః, అత్యద్భుతేన విధిసా దైవయోగేన భారత. ౫౮. సలిలాంతగతశ్చేతే దుర్ధర్షః కస్యచిత్ ప్రభో, మానుషస్య మనుష్యేంద్రగదాహస్తో జనాధిపః. ౫౯. తతో దుర్యోధనో రాజా సలిలాంతర్గతో వసత్, శుశువే తుములం శబ్దం జలదోపమనీస్సనమ్.

౫౯. యుద్ధిష్ఠిరస్తు రాజేంద్ర తం ప్రాదం సహసోదరైః, ఆజగామ మహారాజ తవ పుత్రవధాయ వై. ౬౦. మహతా శంఖనాదేన రథనేమిష్యనేన చ, ఊర్ధ్వం ధున్వో మహారేణుం కంపయంశ్చాపి మేదినీమ్. ౬౧. యాశ్చిరస్య నైస్యస్య శ్రుత్యా శబ్దం మహారథాః, కృతవరా కృపా ద్రాణీ రాజానమిదుర్బుధాః. ౬౨. ఇమే హ్యాయాంతి సంహృష్టాః పాండవా జితకాశిసః, అపయాశ్చామహే తావదనుజానాతు నో భవత్. ౬౩. దుర్యోధనస్తు తచ్చుత్తా తేహం తత్ర తరస్వినామ్, తథేతుక్తా వ్రాదంతం వై మామయా సంభయత్సృభో ౬౪. తే త్వనుజ్ఞాప్య రాజానం భృశం శోకపరాయణాః, జన్దుర్ధారే మహారాజ కృపప్రభృతయో రథాః. ౬౫. తే గత్వా దూరమథ్యానం న్యగ్రోధం ప్రేక్ష్య మూరిష, న్యవిశంత భృశం శ్రాంతాశ్చింతయంతో నృపం ప్రతి. ౬౬. విష్ణభ్య సలిలం సుప్తో ధార్తరాష్ట్ర మహాబలిః, పాండవాశ్చాపి సంప్రాప్తాస్తం దేశం యుద్ధమీషసః. ౬౭. కథం ను యుద్ధం భవితా కథం రాజా భవిష్యతి, కథం ను పాండవా రాజా ప్రతిపత్స్యంతి కౌరవమ్. ౬౮. ఇత్యేవం చింతయానాస్తు రథేభ్యోఽర్హా విముచ్యతే, తత్రాసాం చక్రితే రాజా కృపప్రభృతయో రథాః. ౬౯

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి-ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

—ॐ దుర్యోధనభర్తృనమ్ ॐ—

సంజయ ఉవాచ—తత స్తేష్వపయాతేషు రథేషు త్రిషు పాండవాః, తం ప్రాదం ప్రత్యపద్యంత యత్ర దుర్యోధనోఽభవత్. ౧ ఆసాప్య చ కురుక్షేస్థ తదా ధైర్యపాయనం ప్రాదమ్, స్తంభితం ధార్తరాష్ట్రేణ దృష్ట్వా తం సలిలాశయమ్. ౨. వాసుదేవమిదం వాక్యమబ్రవీత్కురునందనః, పశ్యేమాం ధార్తరాష్ట్రేణ మాయామపు ప్రయోజితామ్. ౩. విష్ణభ్య సలిలం శేతే నాస్య మానుషతో భయమ్, దైవీం మాయామిమాం కృత్వా సలిలాంతరతో హ్యయమ్. ౪ నికృత్యా నికృతి ప్రజ్ఞోన మే జివత్ విమోక్ష్యతే, యదస్య సమరే సాహ్యాం కురుతే వజ్రభృత్స్వయమ్. ౫. తథా ప్యేనంహతం యుద్ధేలోకా ద్రక్ష్యంతి మూఢవ. ౬. వాసుదేవ ఉవాచ—మాయావిన ఇమాం మాయాం మాయయా జహి భారత, మాయావీ మాయయా వధ్యస్పృత్య మేతద్భుధిష్ఠిర. ౭. క్రియాభ్యసాయైర్భహుభిర్దాయామపు ప్రయోజ్య చ, జహి త్వం భరతిశ్రేష్ఠమాయాత్మానం సుయోధనమ్. ౮. క్రియాభ్యసాయై రింద్రేణ నిహతా దైత్యదానవాః, క్రియాభ్యసాయై భృహుభిర్బలిర్బద్ధో మహాత్మనా. ౯. క్రియాభ్యసాయైర్భహుభి ర్హిరణ్యాక్షో మహాసురః, హిరణ్య కశిపుశ్చైవ క్రియయైవ నిహాదితః. ౧౦. వృత్రశ్చ నిహతో రాజా క్రియయైవ

న సంశయః, తథా పాలస్త్య తనయో రావణో నామరాక్షసః. ౧౧. రామేణ నిహతో రాజా సానుబంధస్సహానుగః, క్రియయా యోగమాస్థాయ తథా అన్ముఖ విక్రమ. ౧౨. క్రియాభ్యుపాయైర్నిహతో మయా రాజా పురాతనా, తారకశ్చ మహాదైత్యో విప్రచిత్తశ్చ వీర్యవాన్. ౧౩. వాతాపిరిల్వలక్ష్మైః త్రిశిరాశ్చతథా విభో, సుందోపసుందావసురౌ క్రియయైవ నిఘాదితౌ. ౧౪. క్రియాభ్యుపాయై రింద్రేణ త్రిదివం భుజ్యతే విభో, క్రియా బలవతీ రాజన్నాన్యత్కించిదుస్థిపీఠ. ౧౫. దైత్యాశ్చ దానవాశ్చైవ రాక్షసాః పార్థివాస్తథా, క్రియాభ్యుపాయైర్ని హతాః క్రియాస్తస్తాత్సమాచర. ౧౬. సంజయ ఉవాచ—ఇత్కున్తో వాసుదేవేన పాండవస్సంశిత వ్రతః, జలస్థం తం మహారాజ తవ పుత్రం మహాబలమ్. ౧౭. అభ్య భావత కాంతేయః ప్రహసన్నివ భారత, సుయోధనకిమర్థోఽయ మారంభోఽపు కృతస్త్యయా. ౧౮. సర్వం క్షత్రం ఘాతయిత్వా స్వకలంచ విశాంపతే, జలాశ యం ప్రవిష్టోఽన్య వాంఛా జీవితమాత్తనః. ౧౯. ఉత్తిష్ట రాజా యుధ్యస్య సహ స్తాభిస్సుయోధన, సతే దరోఽసరశ్రేష్ఠ సచమానః క్వ తే గతః. ౨౦. యస్త్యం సంప్రభ్య సలిలం భీతో రాజా వ్యవస్థితః, సర్వే త్వం శూర ఇత్యేవం జనా జల్పంతి సంసది. ౨౧. వ్యర్థం తద్భవతో మన్యే శౌర్యం సలిలశాయనః, ఉత్తిష్టరాజా యుధ్యస్య క్షత్రియోఽసి కులోద్భవః. ౨౨. శౌరవేయోవిశేషేణ కులం జన్మచ సం స్తర, సకథం శౌరవే వంశే ప్రశంసకా జన్మచాత్తనః. ౨౩. యుద్ధాద్భీత స్తతస్తోయం ప్రవిశ్య ప్రతితిష్ఠసి, ఆయుధమవ్యవస్థానం నైషధర్మ స్సనాతనః. ౨౪. ఆనార్యజు ష్టమస్వర్గ్యం రణే రాజా పలాయనమ్, కథం పారమగత్వాహి యుద్ధే త్వం వైజి జీవిషుః. ౨౫. ఇమాన్నిపతితాః దృష్ట్వా పుత్రాన్ భ్రాతృన్ పితౄన్ సత్తథా, సం బంధినో వయస్యాంశ్చ మాతృలాన్ బాంధవాంస్తథా. ౨౬. ఘాతయిత్వా కథం తాత స్తాదే తిష్ఠసి సాంప్రతమ్, శూరమానీ న శూరస్త్యం మృషానదసి భారత. ౨౭. శూరోఽహమితి దుర్బుధే సర్వలోకస్య శృణ్వితః, నహి శూరాః పలాయంతే శత్రూన్ దృష్ట్వా కథంచన. ౨౮. బ్రూహి వా త్వం యయా ధృత్యా దూరం త్యజసి సంగరమ్, సత్సముత్తిష్ఠ యుధ్యస్య వినీయ భయమాత్తనః. ౨౯. ఘాత యిత్వా సర్వనైన్యం భ్రాతృన్ సత్తథా సుయోధన, నేదానీం జీవితే బుద్ధిః కార్యా ధర్మచిత్తయా. ౩౦. క్షత్రధర్మముపాశ్రిత్య త్వద్విధేన సుయోధన, యుత్తి కర్ణ ముపాశ్రిత్య శకునిం చాపి సాబలమ్. ౩౧. అమర్త్య ఇవ సంమోహాత్త్వనూ త్తానం నబుద్ధవాన్, తత్పాపం సుమహత్కృచ్ఛం ప్రతియుధ్యస్య భారత. ౩౨. కథం హి త్వద్విధో మోహా ద్రోచయేత్ కలాయనమ్, క్వ తే తత్స్వరుపంయూతం

క్వచమానస్సుయోధన. ౩౩. క్వచ విక్రాంతతా యాతా క్వచ విఘ్నార్జితం
 మహత్, క్వతే కృతాస్త్రతా యాతా కించ శేషే జలాశయే. ౩౪. సత్త్వముత్తిష్ఠ
 యుధ్యస్య తీత్రధర్మేణ భారత, అస్తాంస్తు వాపరాజిత్య సృశాధి పృథివీమిమామ్.
 ౩౫. అథవా నిహతోఽస్తాభిర్భూమా స్వప్నస్యసి భారత, ఏషతేవరమో ధర్మస్సృష్టో
 ధాత్రా మహాత్మనా. ౩౬. తం కురుష్వ యథా తథ్యం రాజా భవ మహారథ. ౩౭.
 సంజయ ఉవాచ—ఏవముక్తో మహారాజ ధర్మపుత్రేణ ధీమతా, సలిలస్థస్తవ సుత
 ఇదం వచనమబ్రవీత్. ౩౮. దుర్యోధన ఉవాచ—నై తచ్చిత్తం మహారాజ యద్భీః
 ప్రాణిన మావిశేత్, న చ ప్రాణభయాద్భీతో వ్యవయాతోఽస్మి భారత. ౩౯. అరథ
 శ్చానిషంగీ చ నిహతః పార్థివారథిః, ఏకశ్చాప్యగణసంభేద్య ప్రత్యాశ్వాస మరో
 చయమ్. ౪౦. న ప్రాణహేతోర్నభయాన్న విషాదాద్విశాం పతే, ఇదమంభః
 ప్రవిష్టోస్మి శ్రమాత్త్విదమమపిత్వమ్ ౪౧. త్వం చాశ్వసిహి కాంతేయ యేచాప్య
 నుగతాస్తవ, అహముద్దాయ వస్సర్వాః ప్రతియోత్యామి సంయుగే ౪౨. యుధి
 ష్ఠిర ఉవాచ—అశ్వస్తా ఏవ సర్వేస్త చిరం త్వాం మృగయామహే, తదిదానీం
 సముత్తిష్ఠ యుధ్యస్వేహ సుయోధన. ౪౩. హత్వా వా సుమరే పార్థా స్థితం
 రాజ్యమవాప్నుహి, నిహతో వారణేఽస్తాభిరీరలోకమవాప్స్యసి. ౪౪. దుర్యోధన
 ఉవాచ.—యదర్థం రాజ్యమిచ్ఛామి కురూణాం కురునందన, తథామే నిహతాస్సర్వే
 భ్రాతరోమే జనేశ్వర. ౪౫. క్షీణరత్నం చ పృథివీం హతక్షత్రియపుంగవాః,
 నహ్యత్సహామ్యహం భోక్తుం విధవామివ యోషితమ్. ౪౬. అద్యాపి త్వేహమాశం
 నే త్వాం విశేతుం యుధిష్ఠిర, భీష్మక్త్వా పాంచాల పాండూనామత్యాహం భరతర్షభ.
 ౪౭. సత్విదానీయహం మన్యే కార్యం యుద్ధేన కర్మి చిత్, ద్రోణే కర్ణే చ సంశాంలే
 నిహతే చ పితౄమహే. ౪౮. అస్త్విదానీమయం రాజా కేవలా పృథివీ తవ,
 అసహాయో హి కో రాజా రాజ్యమిచ్ఛేత్ప్రశాసితమ్. ౪౯. సుహృదస్తాదృశాః
 హత్వా పుత్రాః భ్రాతృత్వాః పితౄరపి, భవద్భిశ్చ హృతే రాజ్యే కోనుజివేల
 మాదృశః. ౫౦. అహం వనం గమిష్యామి హ్యజినైః ప్రతివాసితః, రత్తిర్నిన్నాన్తి
 మే రాజ్యే హతమక్షస్య భారత. ౫౧. హతబంధవభూయిషా హతాశ్వా హత
 కుంజరా, ఏషాతే పృథివీ రాజభుజ్జత్వేనాం విగతజ్వరః. ౫౨. వనమేవ గమి
 ష్యామి వనానో మృగచర్తసి, నహి మే నిర్జనస్యాన్తి జీవితేఽద్య స్పృహావిభో
 ౫౩. గచ్ఛత్వం భుజ్జ్వ రాజేంద్ర పృథివీం నిహతేశ్వరామ్, హతయోథాం నన్ద
 రత్నాం క్షీణవస్త్రం యథానుభమ్. ౫౪. సంజయ ఉవాచ—దుర్యోధనం తవ
 సుతం సలిలస్థం మహాయశాః, శ్రుత్వా తు కరుణం వాక్యమభాషత యుధిష్ఠిరః

౫౫. యుద్ధిష్ఠిరథవాచ—ఆర్తప్రలాపాన్తా తాత సలిలస్థః ప్రభాషి థాః, నైతన్
 నసి మే రాజా వాసితం శకునైరివ. ౫౬. యది వాసి సమరస్యాస్య స్థిం దానాయ
 సుయోధన్య, నాహమిచ్ఛేయమవనిం త్వయా దత్తాం ప్రశామిమామ్. ౫౭
 అథర్షేణగృహ్నియాం త్వయా దత్త్యాం మహిమిమామ్, నహి ధర్మః స్మృతో
 రాజా శత్రుయస్య ప్రతిగ్రహః. ౫౮. త్వయా దత్తాం న చేచ్ఛేయం పృథి
 వీమఖిలామహమ్, త్వాం తు యద్ధే వినిర్జిత్య భోక్తాస్మి వసుథామి
 మామ్. ౫౯. అనీశ్వరశ్చ పృథివీం కథం త్వం దాతుమిచ్ఛసి, త్వయేయం పృథివీ
 రాజా కిం న దత్తాత్తదేవహి. ౬౦. ధర్మతో యాచమానానాం శమారం చ కుల
 స్య చ, వార్హ్యేయం ప్రథమం రాజా ప్రత్యాఖ్యాయ మహాబలమ్. ౬౧ కిమిదా
 నీం దదాసి త్వం గోహి తేచి త్తవిభ్రమః, అభియుక్తస్తు గో రాజా దాతుమిచ్ఛద్ధి
 మేదినీమ్. ౬౨. సత్వముద్య మహీం దాతుమిశః కౌరవసందన, ఆచ్ఛేత్తుం వాబలా
 ద్రాజా సకథం దాతుమిచ్ఛసి. ౬౩. మాం తు నిర్జిత్య సంగ్రామే పాలయేమాం
 వసుంధరామ్, సూచ్యగ్రేణాపి యన్భూమేరపి ధీయేత భారత. ౬౪. త్వాత్రమపి
 చేన్ద్రహ్యం న దదాతి పురా భవా, స కథం పృథివీ మేతాం ప్రదదాసి విశాం
 పతే. ౬౫. సూచ్యగ్రం నాత్యజః పూర్వం సకథంత్యజసిక్షితిమ్, ఏవమేశ్వర్యమా
 సాద్య ప్రశాన్య పృథివీమిమామ్. ౬౬. గోహిమూఢో వ్యవస్థేత శత్రోర్దాతుం
 వసుంధరామ్, త్వం తు కేనలమాభ్యేణ విమూఢో నావబుధ్యసే. ౬౭. పృథివీం
 దాతుకామోఽపి డీవితేన విమోక్ష్యసే, అస్తా వా త్వం పరాజిత్య ప్రశాధి పృథి
 వీమిమామ్. ౬౮. అథవా నిహతోఽస్తాభిర్యాపీ లో కాననుత్తమా, ఆవయోర్జ్వి
 వతో రాజా మయి చ త్వయిచధ్వివమ్. ౬౯. సంశయస్సర్వగుతానాం విజయే
 నో భవిష్యతి, డీవితం తవమమృజ్ఞ మయి సంప్రతివ రతే. ౭౦. డీవయేయమహం
 కామం న తు త్వం డీవితుంక్షమః, దహనే హి కృతో యత్న స్వయాస్తాను విశే
 షతః. ౭౧. ఆశీవిషైర్విషైశ్చాపి జలే చాపి ప్రవేశనైః, త్వయా వినికృతా రాజా
 రాజ్యస్య హరణేనచ. ౭౨. అప్రియాణాంచ వచనైర్ద్రోపద్యాః కర్షణేన చ,
 ఏతస్తాత్మాణాత్పాప డీవితం తేన విద్యతే. ౭౩. ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ యుధ్యస్యయుజ్ఞే
 శ్రేయోభవిష్యతి. ఏవం తు వివిధా వాచో జయయుక్తాః పునః పునః. ౭౪. కీర్త
 యంతిన్మతే వీరాస్తత్ర తత్ర జనాధిప ౭౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

గదాయుద్ధపర్వప్రారంభః.

—౧౧ యుద్ధిష్ఠిరదుర్భోధనసంవాదః. ౧—

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—ఏవం సంతర్జ్యమానస్తు మమ పుత్రో మహిపతిః,
 ప్రకృత్యాచమ్యమాణ వీరః కథమానీత్పరంతపః. ౧. న హి సంతర్జ్జనాతేన శ్రుతే

పూర్వా కథంచన, రాజభావేన మాన్యశ్చ సర్వలోకస్య సోఽభవత్. ౧. యస్యాః
 పత్రచ్ఛాపాపి స్వకాభానోస్తథా ప్రభా, భేదాయైవాభిమానిత్వాత్సహేత్వైః
 వం కథం గిరః ౩. ఇయం చ పృథివీ సర్వా సంక్షేచ్ఛాటవికా భృశమ్, ప్రసాద
 ద్ధ్రియతే యస్య ప్రత్యక్షం తవ సంజయ, ౪. స తథా తర్జ్వమానస్తు పాండుః
 త్రైర్విశేషతః, విహీనశ్చ స్వకైర్భృత్యైర్నిర్జనే చా వృతో భృశమ్. ౫. సక్రత్వా
 కటుకా వాచో జయయుక్తాః పునః పునః, కిమబ్రవీత్సాండవేయాం స్తన్నమాచక్ష
 సంజయ, ౬. సంజయ ఉవాచ—తర్జ్వమానస్తదా రాజన్ముదకస్థస్తవాత్తజః, యుధి
 ష్ఠిరేణ రాజేంద్ర భ్రాతృభిస్సహితేన హ, ౭. శ్రుత్వా సకటుకా వాచో విషమస్థ
 జనాధిప, దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్శస్య సలిలస్థః పునఃపునః, ౮. సలిలాన్నిరతో రాజ
 ధున్వక్ హస్తా పునః పునః, మనశ్చకార యుద్ధాయ రాజానం చాభ్యభాషత, ౯
 యూయం ససుహృదః పార్థాః సర్వేసరథవాహనాః, అహమేకః పరిద్యూనో
 విరథో హతవాహనః, ౧౦. ఆత్మశస్త్రైరధోవేత్తైర్బహుభిః పరివారితః, కథమేకః
 పదాత్సన్నశస్త్రో యోధుముత్సహే, ౧౧. ఏకైకేన తు మాం యూయం యోధ
 యధ్వం యుధిష్ఠిర, నహ్యేకో బహుభిర్విరైర్నాన్యో యోధయితుం యుధి,
 ౧౨. విశేషతో వికవచః శ్రాంతశ్చాపత్సమాశ్రితః, భృశం విత్తతగాత్రశ్చ శ్రా
 తవాహనసైనికః, ౧౩. న మే త్యతో భయం రాజన్న చ పార్థాద్భ్యుక్తోఽదాతే
 ఫాల్గునాద్వాసుదేవాద్వా పాంచాలేభ్యోఽథవా పునః, ౧౪. యమాభ్యాం యుయు
 థానాద్వా యైః సైనికాః, ఏకస్సర్వానహం క్రుద్ధో వారయిష్యే యుధి
 స్థితః, ౧౫. ధర్మమాలా సతాం కీర్తిరనుష్యాణాం నరాధిప, ధర్మం చైవేవా కీర్తిం
 చ పాలయన్ ప్రబ్రవీమ్యహమ్, ౧౬. అహముక్థాయ సర్వాన్వై ప్రతియో
 త్స్సిమి సంయుగే, అనుగమ్యాగతా సర్వా నృతూ సంవత్సరో యథా,
 ౧౭. ఆద్యవ స్సరథా సాశ్వాసశస్త్రోవిరథోఽపి సక, నక్షత్రాణివ సర్వాణి సవితా
 రాత్రిసంక్షయే, ౧౮. తేజసా నాశయిష్యామి స్థిరీభవత పాండవాః, ఆద్యానృణ్యం
 గమిష్యామి త్రియోణాం యశస్వినామ్, ౧౯. బాష్ణికా ద్రోణభీష్మాణాం కర్తవ్య
 చ మహాత్మనః, జయద్రథస్య తూరస్య భగదత్తస్య చోభయోః, ౨౦. మద్ర రాజస్య
 శల్యస్యభూరిశ్రవన ఏవచ, పుత్రాణాం భరతశ్రేష్ఠ శకునేస్సాబలస్య చ, ౨౧. మిత్రా
 ణాం సుహృదాం చైవ బాంధవానాం తదైవ చ, ఆనృణ్యమద్య గచ్ఛామి హత్వా
 త్వాం భ్రాతృభిస్సహ, ౨౨. ఏతావదుక్త్వా వచనం విరరామ నరాధిప, ౨౩. యుధిష్ఠిర
 ఉవాచ—దిష్ట్యా త్వపి జానీషే త్త్రధర్మం సుయోధన, దిష్ట్యా తే వర్తతే బుద్ధి
 ర్యుద్ధాయైవ మహాభుజ, ౨౪. దిష్ట్యా తూరోఽసి శౌరవ్య దిష్ట్యా జానాసి సంగరమ్,

యస్త్వమీకో హి నస్సర్వా సంయుగే యోధుమిచ్ఛసి. ౨౫. ఏకవీశేసగుగమ్య
యత్తే సమృతమాయుధమ్, త్వమాదాయ యుధ్యస్త్వప్రేక్షకాస్తే వసుం స్థితాః.
౨౬. అహమిద్ధం చ తే కామం వీర భూయో దదామ్యహమ్, హత్త్వైకం భవతో
రాజ్యం హతోవా స్వర్గమాపుహి. ౨౭. దుర్యోధన ఉవాచ—ఏకశ్చేష్యోద్ధమా
క్రందే శూరోఽద్య మమ దీయతామ్, ఆయుధానామియం చాపి వృతా త్వత్సమృతే
గదా. ౨౮. హంతుం మాం భవతామేకః శక్తో వై యోభిమన్యతే, పదార్థిదయా
సంభ్యే స యుధ్యతు మయాసహ. ౨౯. వృత్తాని రథయుద్ధాని విచిత్రాణి పదేపదే.
ఇదమేకం గదాయుద్ధం భవత్సద్వ్యాద్యుతం మహత్. ౩౦. అస్త్రాణామపి పర్యాయం
కర్తుమిచ్ఛంతి మానవాః, యుద్ధానామపి పర్యాయో భవత్సమృతే తవ. ౩౧.
గదయా త్వం మహాబాహో విజేష్యామి సహానుజమ్, పాంచాలాః స్పృశయం
శ్చైవ యే చాన్యే తవ సైనికాః. ౩౨. నహి మే సంభ్రమోజాతు శక్రాదపియుధి
ష్ఠిర. ౩౩. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—ఉత్తిష్టోత్తిష్ట గాంధారే మాం యోధయ సుయో
ధన, ఏకవీశే సగుగమ్య సంయుగే గదయా బలీ. ౩౪. పురుషో భవ గాంధారే
యుధ్యస్వ సుసమాహితః, అద్య తే జీవితం నాస్తి యదింద్రోఽపి తవాశ్రయః. ౩౫
సంజయ ఉవాచ—ఏతత్సనరశార్ధూలో నామృత్యుత తవాత్మజః, సలిలాంతర్గత
శ్శృభ్రీ మహానాగ ఇవశ్వసృ. ౩౬. తథాసౌ వాక్పతీదేవ తుద్యమానః పున
పునః, వచో న మమృషే రాజనుత్తమాశ్వః కళామివ. ౩౭. సంక్షోభ్య సలిల
వేగాద్గదామాదాయ వీర్యవాక్, అద్రిసారమయీం గుర్వీం కాంచనాంగదభూ
షణామ్. ౩౮. అంతర్జలాత్సముత్తస్థా నాగేంద్ర ఇవ నిశ్వసృ, స భిత్వా స్తంభ
తం తోయం స్కంధే కృత్వా యశీం గదామ్. ౩౯. ఉదతిష్ఠత పుత్రస్తే ప్రతప
రశ్మివానిన, తతశ్చైకాయశీం గుర్వీం జాతయాపపరిహృతామ్. ౪౦. గదా
పరామృతగ్రీమాక్ ధార్తరాష్ట్రో మహాబలః, గదాహస్తం తు తందృష్ట్వా సశృం
మివ పర్వతమ్. ౪౧. ప్రజానామివ సంక్రుద్ధం శూలపాణి మివ స్థితమ్, సగ్ధో భా
తో భాతి స్రవణ్ భాస్కరో యథా. ౪౨. దదృశుస్సర్వపాంచాలాః పుత్ర
తవ జనాధిపమ్, తముత్తీర్ణంతుసంప్రేత్య సమహృష్యంత సర్వశః. ౪౩ పాంచాల
పాండవేయాశ్చ తేఽన్యోన్యస్య త్తలాన్ దదుః, అపహాసం తు తం మత్వా పుత్ర
దుర్యోధనస్తవ. ౪౪. ఉగ్రత్య నయనే క్రుద్ధో దిగతురివ పాండవాన్, త్రిభిఖా
భ్రుకుటింకృత్వా సందప్తుదశనచ్ఛదః. ౪౫. ప్రత్యువాచ తతస్తాన్వై పాండవాః
సహ కేశవాన్. ౪౬. దుర్యోధన ఉవాచ—అస్మాప్రహాసస్య ఫలం ప్రతిభోక్ష్య
పాండవాః, గమిష్యథ హతాస్పద్యః సపాంచాలా యమక్షయమ్. ౪౭. సంభవ

ఉవాచ—ఉత్తితశ్చ జలా తస్మాత్పుత్రో దుర్యోధన స్తవ, అతిష్ఠత గదాపాణీ రుధి
 రణే సముక్షితః. ౧౮ తస్యశోచితద్విగ్ధస్య సఖిలేన సముక్షితమ్, శరీరం స్తుతదాభాతి
 స్తవన్నివ మహీధరః. ౧౯ తముద్వితగ్దం వీరం మేనిరే తత్ర పాండవాః, వైవ
 స్వతమివ క్షుద్రం కింకరోద్విత పాణినమ్ ౨౦. సమేఘననదో హర్షాన్మర్దన్నివ చ
 గోవృషః, ఆజాహవ తతః పార్థా గదయా యుధి వీర్యవా. ౨౧. దుర్యో
 ధన ఉవాచ—ఏకైకేన చ మాంయూయ మాశీదత యుధిష్ఠిర, న హ్యేకో బహు
 భిర్వాయో వీరో యోధయితుం యుధి ౨౨. న్యస్తవర్తా విశేషేణ శ్రాంతశ్చా
 ప్ను చరిప్లుతః, భృశం విక్షతగాత్రశ్చ హతవాహనసైనికః ౨౩ అవశ్యమేవ యో
 ధన్యం సర్వైరేవ మయా సహ, యుక్తం త్వయ్యుక్తమిత్యేతద్వేత్సి త్వం చైవ
 సర్వదా. ౨౪. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—మాభూదియం తవ ప్రజ్ఞా కథమేవం సుయో
 ధన, యదాభిమన్యం బహవో జఘ్నుర్భృధి మహారథాః. ౨౫. క్షతధరం భృశం
 కూరం నిరపేక్షం సువిర్భూజమ్, అన్యథా తు కథం హన్య రభిమన్యం తథాగ
 తమ్. ౨౬. సర్వే భవంతో ధర్మజ్ఞాః సర్వే శూరాస్తనుత్యజః, న్యాయేన యుధ్య
 తాం ప్రోక్తా శక్రలోకగతిః పురా. ౨౭. యద్యేకస్తు న హంతవ్యో బహుభిర్ధర్మ
 వన తు, తదాభిమన్యం బహవో నిజఘ్ను స్తన్త తే కథమ్. ౨౮. సర్వో విమృశతే
 జంతుః కృచ్ఛ్రస్థో ధర్మదర్శనమ్, పదస్థః పిహితం ద్వారం పరలోకస్య పశ్యతి. ౨౯.
 అనుంచ కవచం వీరమార్ద్రజాం యమయస్య చ, యచ్ఛాశ్చ్యదపి తే నాస్తి తద
 ప్యాదత్సృ భారత. ౩౦. త్రిమమేకం చ తే కాసుం వీర భూయో దదామ్యహమ్,
 పంచానాం పాండవేయానాం యేన త్వం యోధమిచ్ఛసి. ౩౧. తం హత్వా భవ
 వై రాజా హతో వా స్వర్గమాప్నుహి, ఋతే చ జీవితాద్విరయుద్ధే కిం కుర్త తే
 శ్రేయమ్ ౩౨. సంజయఉవాచ—తతః ప్రవ సుతో రాజా వర్తజగ్రహ కాంచనమ్,
 విచిత్రం చ శిరస్త్రాణం జాంబూనదపరిష్కృతమ్. ౩౩. సోఽవబద్ధశిరస్త్రాణశ్శుభకాం
 చనవర్తభృత్, రరాజ రాజా పుత్రస్తే కాంచనశ్చైలరాడివ ౩౪. సన్నద్ధస్సగదో
 రాజా సజ్జస్సంగ్రామమూర్ధని, అబ్రవీత్పాండవాం సర్వాం పుత్రో దుర్యోధన
 స్తవ. ౩౫. భాగ్యతూణాం భవతామేకో యుధ్యతాం గదయామయా, సహదేవేన
 వాయోత్యే భీమేన నకులేన వా. ౩౬. అథవా ఫాల్గునేనాద్య త్వయావా భరత
 ర్షభ, యోత్యేహం సంగరం ప్రాప్య విజేష్యే చ రణాజిరే. ౩౭. అహమద్య గమి
 ష్యామి చైరస్యాంతం సుదుర్గమమ్, గదయా పురువ్యాసుః హేమపట్టనిబద్ధయా.
 ౩౮. గదాయుధేన మే కశ్చిత్సదృశోఽస్తీతి చింతయే, గదయా వో హనిష్యామి
 సర్వానేవ సమాగతా. ౩౯. నమే సమర్థాస్సర్వే వై యోధుం న్యాయేన కేచచ,

సయుక్తమూర్త్యా వక్తుమేవం గర్వింధతం వచః. 20. అథవా సఫలం హ్యేక
త్కరిష్యే భవతాం పురః, ఆసినుహూరైః సత్యం వా మిథ్యా వైతద్భవిష్యతి.
21. గృహ్లాతు చ గదాం యోవై యోత్యైతేఽద్య మయా సహ. 22.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

— భీమసేనదుర్యోధనసంవాదః. —

సంజయఉవాచ.— ఏవం దుర్యోధనే రాజా గర్జమానే ముహుర్ముహుః,
యుద్ధిష్ఠిరస్య సంక్రద్ధో వాసుదేవోఽబ్రవీదదమ్. 1. యదినామహ్యాయం యుద్ధే
వరయత్త్వం యుద్ధిష్ఠిర, అర్జునం నకులం చైవ సహదేవమథాపి వా. 2. కిమిదం
సాహసం రాజం స్త్వయా వ్యాపృతమిదృశమ్, ఏకమేవ నిహత్యాజౌ భవ రా
జా కురుష్వీతి. 3. న సమర్థానహం మన్యే గదాహస్తస్య సంయుగే, ఏతేన హి
కృతాయోగ్యావరాణీహ త్రయోదశ. 4. ఆయనే పురుషే రాజా భీమసేనజన్మాం
సయా, కథం నామ భవేత్కార్యమస్తాభిర్భరతర్కభ. 5. సాహసం కృతవాం స్త్వం
తు వ్యాసుక్రోకాన్నృపా త్తమ, ఋతే వృకోదరాత్పార్థాత్పచ నాతికృతశ్రమః.
6. తదిదం ద్యూతమారబ్ధం పునరేవ యథా పురా, విషమం శకునేత్సైచైవ తవ
చైవ విశాం పతే 2. బలి భీమపురుర్థస్స కృతీ రాజా సుయోధనః, బలవాన్యా
కృతీ వేతి కృతీ రాజా విశిష్యతే. 4 సోఽయం రాజం స్త్వయా శత్రుః సమే పథి
నివేశితః, న్యస్తశ్చాత్మా సువిషమేకృచ్ఛమాపాదితా వయమ్. 6. కోనుసర్వా
వినిర్జిత్య శత్రూనేకేన వైరిణా, కృచ్ఛిప్రాప్తేన చ తథా హరయేద్రాజ్యమాగతమ్.
10. నహి పశ్యామి తం లోకే యోఽద్య దుర్యోధనం రణే, గదాహస్తం విజేతుం
వై శక్తస్సాన్యదమరోఽపిహి. 11. సత్యం భీమో న నకులః సహదేవోఽగ్ర పాలునః,
జేతుం న్యాయేన శక్తోవై కృతీ రాజా సుయోధనః. 12. సకథం వదనే శత్రూ
యుధ్యస్వ గదయేతి హి, ఏకం చనో నిహత్యాజౌ భవ రాజేతి భారత. 13. వృకో
దరం సమాపాద్య సంశయో వై జయేహి నః, న్యాయతో యుధ్యమానానాం
కృతీహ్యేష మహాబలః. 14. ఏకం వాస్తాన్నిహత్య త్వం భవ రాజేతి వై పునః,
నూనం నరాజ్యభాగేషాం పాండోః కుంత్యాశ్చ సంతతిః. 15. అత్యంతవనవాసాయ
సృష్టా భైత్యాయ వా పునః 16. భీమసేనఉవాచ.— సుభీషూదన మాకార్షీర్షి
షాదం యదునందన, అద్య పారం గమిష్యామి వైరస్య భృశదుష్టమమ్. 17.
అహం సుయోధనం సంఖ్యే హనిష్యామి న సంశయః, విజయో వై ధ్రువః కృష్ణ
ధర్మరాజస్య దృశ్యతే. 18. అధ్యర్థేన గుణేనేయం గదా గురతరీ మమ, న తథా
ధార్తరాష్ట్రస్య మాకార్షీర్షాధవ వ్యథామ్. 19. అహమేతం హి గదయా సం

ముగే యోధుముత్సహే, భవంతః ప్రేక్షకాస్సర్వే మమ సంతు జనార్దన. ౨౦. గామరాసవి లోకాం ప్రీతా నానాశస్త్రధరాః యుధి, యోధయేయం రణే కృష్ణముతాద్య సుయోధనమ్. ౨౧ సంజయశివాచ — శక్తా సంభాషమాణం తు రాసుదేవో వృకోదరమ్, హృష్టస్సంపూజయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్. ౨౨. త్వయాశ్రిత్య మహాబాహూ ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, నిహతారిస్త్వికాం దీప్తాం శ్రియం ప్రాప్తో న సంశయః ౨౩. త్వయాపినిహతాస్సర్వే ధార్తరాష్ట్రా మహా రణే, రాజానో రాజపుత్రాశ్చ నాగాశ్చ వినిపాతితాః ౨౪. కలింగా మాగధాః ప్రాచ్యా గాంధారాః కురవస్తథా, త్వయాసాద్య మహాయుధే నిహతాః పాండునందన. ౨౫. హత్యా దుర్బోధనం చాపి ప్రయచ్ఛోర్ధ్వం ససాగరామ్, ధర్మరాజాయ కౌంతేయ యథావిష్ణుశ్శుచీవతే. ౨౬. త్వం చ ప్రాప్య రణే పాపో ధార్తరాష్ట్రో విశక్ష్యతి, త్వమస్య సకీనీ భంక్వా ప్రతిజ్ఞాం పాలయిష్యసి. ౨౭. మత్సేన తు సదా పార్థ యోధవ్యో ధృతరాష్ట్రజః, కృతీ చ బలవాంశ్చైవ యుద్ధశౌండశ్చ నిత్యదా. ౨౮. తతస్తు సాత్యకీ రాజా పూజయామాస పాండవమ్, పాంచాలాః పాండవే మాశ్చ ధర్మరాజపురోగమాః. ౨౯. తద్వచో భీమసేనస్య సర్వసేవాభ్యపూజయత, తతో భీమబలో భీమో యుధిష్ఠిర మథాబ్రవీత్. ౩౦. స్మంజయస్సహ తిష్ఠంతం తపంతమివ భాస్కరమ్, అహమేతేన సంగమ్య సంయుగే యోధుముత్సహే. ౩౧. నిహి శక్తో రణే జేతుం మామేష పురుషాధమః, అద్య క్రోధం విమోక్ష్యేమి ఏహితం హృదయే భృశమ్. ౩౨. సుయోధనే ధార్తరాష్ట్రే ఖాండవేగ్నిమివాద్భుతః, శల్యమవ్యోధ్ధరిష్యామి తవ పాండవహృచ్చయమ్. ౩౩ నిహత్య గదయా చ పరుద్య రాజా సుఖిభవ, అద్య కీర్తి మయీం మాలాం ప్రతిమోక్ష్యే తవానఘ. ౩౪. ప్రాణా శ్రియం చ రాజ్యం చ మోక్ష్యతేఽద్య సుయోధనః, రాజా చ ధృతరాష్ట్రేఽద్య శ్రుత్వా పుత్రం మయాహతమ్. ౩౫. స్తగిష్యత్యశుభం కర్తయత్తచ్చకునిబుద్ధిజమ్, ఇత్యుక్త్వా భరత శ్రేష్ఠో గదాముద్యుత్య వీర్యవాన్. ౩౬ ఉదతిష్ఠత యుద్ధాయ శక్రో వృత్రమివాహ్వయన్, తదాహ్వీరమమృష్యన్వై తవ పుత్రోఽతీవీర్యవాన్. ౩౭ ప్రత్యుఽస్థిత ఏవాశు మత్తో మత్తమివ ద్విజమ్, గదాహస్తం తవ సుతం యుద్ధాయ సముపస్థితమ్. ౩౮. దదృశుః పాండవాప్సర్వే కైలాసమివ శృంగిణమ్, తేమికాకినమాసాద్య ధార్తరాష్ట్రగ మహాబలమ్. ౩౯ వియూధమివ మాతంగం సమహృష్యంత పాండవాః, న స. శ్రమో న చ భయం న చ గ్లానిర్న చ వ్యథా. ౪౦ అసిద్ధుర్వ్యోధనస్యాపి స్థితస్సింహ ఇవాహవే, సముద్యతగదం దృష్ట్వా కైలాసమివ శృంగిణమ్. ౪౧. భీమ

నేనస్తదా రాజ్ దుర్యోధనమథాబ్రవీత్, రాజ్ఞాపి ధృతరాష్ట్రేణ త్వయా చా
స్తాసు యత్కృతమ్. ౪౨. సర్ తద్దుష్కృతం కర్త యద్భూతం వారణావతే, ద్రా
వదీ చ పరిక్లిష్టా సభామధ్యే రజస్వలా. ౪౩. ద్యూతే యద్విజితో రాజా శకునేర్భు
ద్ధినిశ్చయాత్, యాని చాన్యాని దుష్టాత్కృతా పాపాని కృతవానసి. ౪౪. అనాగస్సు
చపార్థేషు తస్య పశ్య మహాత్ఫలమ్, త్వత్కృతే నిహతశ్చేతే శరతల్నే మహాయ
శాః. ౪౫. గాంగేయో భరతశ్రేష్ఠః సర్వేషాం నః పితామహః, హతో ద్రోణశ్చ
కర్ణశ్చ హతశ్శల్యః ప్రతాపవాక్. ౪౬. వైరస్య చాదికర్తాసౌ శకునిర్నిహతో
రణే, భ్రాతరస్తే హతాశ్శూరాః పుత్రాశ్చ సహస్రైసికాః. ౪౭. రాజానశ్చ హతా
శ్శూరాః సమరేష్వనివర్తిసః, ఏతేచాన్యే చ నిహతా బహవః క్షత్రియర్షభాః
౪౮. ప్రాతికామీ తథా పాపో ద్రావద్యాః క్షేతకృద్ధతః, అవశిష్టస్వమేవైకః
కులఘ్నైర్దశమఘాతుకః ౪౯. త్వమవ్యద్య హనిష్యామి గదయా నాత్ర సంశయః,
అద్యతేహం రణే దర్శం సర్వం నాశయితాన్పువ. ౫౦. రాజ్యాశాం విపులాం రా
జ్ పాండవేషు చ దుష్కృతమ్. ౫౧. దుర్యోధనఉవాచ—కిం కర్తితేన బహునా
యుధ్యస్వాద్య మయా సహ, అద్యతేహం వినేష్యామి యుద్ధశ్రద్ధాం పృథోదర.
౫౨ కిం న పశ్యసి మాం పాప గదాయుద్ధే వ్యవస్థితమ్, హిమవచ్ఛిఖరాకారం
ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్. ౫౩. గదిం శోఽద్య మాం పాప హంతిముత్సహతే
పునః, న్యాయతో యుద్ధ్యమానస్య దేవేష్వపి పురందరః. ౫౪. మావృథా గర్జ
కాంతేయ శారదాభ్రమివాజలమ్, దగ్ధయస్య బలం యుద్ధే యావత్తత్తేద్య విద్య
తే. ౫౫. తస్య తద్వివనం శ్రుత్వా పాండవాస్సహస్రంజయాః, సర్వే సంఘాజ
యామాసుస్తద్వచో విజగీషుః. ౫౬ ఉన్నత్రమివ మాతంగం తలశబ్దేన మానవాః,
భూయస్సంహర్షయామాసూ రాజ్ దుర్యోధనం స్పృహమ్. ౫౭. బృంహంతి కుంజ
రాస్తత్ర హయా హేషంతి చాసకృత్, శస్త్రాణి సంప్రదీప్యంతే పాండవానాం
జయైషిణామ్. ౫౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

—ॐ బలదేవాగమనమ్. ॐ—

సంజయఉవాచ.—తస్మిన్ యుద్ధే వహరాజ సుసంవృత్తే సుదారుణే, ఉప
విష్టేషు సర్వేషు పాండవేషు మహాత్మసు. ౧. తత్సత్తాలధ్వజో రామస్తయోర్యుద్ధ
ఉన్యతే, శ్రుత్వా తచ్చివ్యయో రాజన్నాజగామ హలాయుధః. ౨. తం దృష్ట్వా
పరమప్రీతాః పాండవాస్సహకేశవాః, ఉపగమ్యోపసంగృహ్య విధివత్ప్రీత్యఘాజ
యన్. ౩. పూజయిత్వా తతః పశ్చాదిదం పచనమబ్రువన్, శిష్యయోః శాశలం

యుద్ధే వశ్య రామేతి పార్థివ రః ఆబ్రవీచ్ఛ తదా రామో దృష్ట్వా కృష్ణం సహం
 డవమ్, దుర్యోధనం చ కౌరవ్యం గదాపాణిమవస్థితమ్. ౫ (చత్వారింశదహస్యద్య
 ద్వే చ మే నిస్సృతస్యవై, పుష్కణ సంప్రయాతోఽస్మి శ్రవణే పునరాగతః) ౬,
 శిష్యయోర్వై గదాయుధం ద్రష్టుకామోఽస్మి మాధవ, తతస్తదా గదాహస్తా
 దుర్యోధనవృణోడరాః. ౭. యుద్ధధూమిం గతౌ వీరావుభావేవ విరేజతుః, తతో
 యుధిష్ఠిరో రాజా పరిష్కజ్య హరాయుధమ్. ౮. స్వాగతం కుశలం చాస్తై పర్యపు
 చ్చద్యథాతథమ్, కృష్ణా చాపి మహేష్వాసావభివాద్య హరాయుధమ్. ౯. సస్వ
 జాతే పృష్ఠీతౌ ప్రీయమాణౌ యశస్వినౌ, మాదీపుత్ర తథా శూరా ద్రాప
 ద్వాః పంచచాత్రజాః. ౧౦. అభివాద్య స్థితౌ రాజా రాహిణేయం మహాబలమ్,
 భీమసేనోఽథ బలవాన్ పుత్రస్తవ జనాధిప. ౧౧. తతైవ చోద్భుతగదా పూజయా
 నూసత్తుర్బలమ్, స్వాగతేన చ తే తత్ర ప్రతిపూజ్య సమంతతః. ౧౨. వశ్య యుద్ధం
 మహాబాహూ ఇతి తే రామమబ్రువన్, ఏవమూచుర్మహాత్మాసం రాహిణేయం సరా
 ధిపాః. ౧౩. పరిష్కజ్య తదా రామః పాండవాన్ సృంజయానపి, అపృచ్ఛత్కుశ
 లం సర్వాన్ పార్థివాంశ్చామితోజసః. ౧౪ తతైవ తే సమారాద్య పత్రచ్ఛస్త
 కునామయమ్, ప్రత్యభ్యర్చ్యహలీసర్వాన్ త్రియంశ్చ మహాత్తనః. ౧౫. కృ
 త్వా కుశలసంయుక్తాం సంవిదం చ యథా వయః, జనార్దనం సాత్వకిం చ ప్రేక్షా
 సురివన్వజే. ౧౬. మూర్ధ్ని వై తావుపాశ్చాయ కుశలం పర్యపుచ్ఛత, తౌ చ తం
 విధివద్రాజా పూజయామాసత్సుధుమ్. ౧౭ బ్రహ్మణమివ దేవేశమింద్రోపేంద్రా
 ముదాన్వితౌ, తతోఽబ్రహ్మధర్మసతో రాహిణేయమరిందమమ్ ౧౮. ఇదం భ్రా
 తోర్గ్రహాయుద్ధం వశ్య రామేతి భారత, తేషాం మధ్యే మహాబాహుః శ్రీమాన్
 కేశవపూర్వజః. ౧౯. న్యవిశత్పరమప్రీతః పూజ్యమానో మహార్ధైః, సబభౌ రా
 జమధ్యస్థో నీలవాసాస్సితప్రభః. ౨౦. దివీవ నక్షత్రగణైః పరికీర్ణో నిశాకరః, తత
 స్తయోస్సన్నిపాతస్తుములో రోమహర్షణః ౨౧. ఆసీదంతకరో రాజా వైరస్య
 తవ పుత్రయోః ౨౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్వపర్వణి - పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

— బలదేవతీర్థయాలాయం - చంద్రకాళ మేచనోపాఖ్యానమ్. ౨౩

జనమేజయఉవాచ. — పూర్వమేవ యదారామస్తస్మిన్ యుద్ధ ఉపస్థితే
 ఆమంత్ర్య కేశవం యాతో వృష్టిభిస్సహితః ప్రభుః. ౧. సాహాయ్యం థార్తరాష్ట్ర
 స్య నవ కర్తాస్మి కేశవ, నచైవ పాండుపుత్రాణాం గమిష్యామి యథాగతమ్. ౨.
 ఏవముక్త్వా తదా రామో యాతః త్త్రనిబర్హణః, తస్య చాగమనం భూయో

బ్రహ్మ శాంతిమర్శసి. ౩ ఆఖ్యాహి మే విస్తరతః కథం రామ ఉపస్థితః, కథం
చ దృష్టువాక్ యుద్ధం కుశలోహ్యాసి సత్తమ. ౪. వైశంపాయనఉవాచ. — ఉపస్థా
వ్యే నివిష్టేషు పాండవేషు మహాత్మసు, ప్రేషితో ధృతరాష్ట్రస్య సమీపం మధుసూ
దనః. ౫ శమం ప్రతి మహాబాహో హితార్థం సర్వదేహినామ్, సగత్వా హాస్తిసపు
రం ధృతరాష్ట్రం సమేత్య చ. ౬. ఉక్తవాక్ వచనం తథ్యం హితం చైవ విశేషతః
నచ తత్కృతవాక్ రాజా యథాఖ్యాతం హి తత్పురా. ౭. అనవాప్య శమం
తత్ర కృష్ణః పురుషసత్తమః, అగచ్ఛత మహాబాహురుప్తావస్థం జరాధిప. ౮. తతః
ప్రత్యాగతః కృష్ణో ధార్తరాష్ట్రవిసర్జితః, అక్రియాంయం నరవ్యాఘ్రుః పాండవాని
దమబ్రవీత్. ౯. న కుర్వంతి వచో మహ్యం కురవః కాలనోదితాః, నిర్లచ్చదన్యం
పాండవేయాః పుష్యేణ సహితా మయా. ౧౦. తతో విభజ్యమానేషు బలైషు
బలినాం వరః, ప్రోవాచ భ్రాతరం కృష్ణం రాహిణేయో మహామరాః. ౧౧. తేహ
మపి మహాబాహో సాహాయ్యం మధుసూదన, క్రియతామితి తత్కృష్ణా నాస్య
చక్రే వచస్తదా. ౧౨. తతో మన్యురీతాత్మా జగామ యదునందనః, తీర్థయా
త్రాం హరిధరస్సరస్వత్యాం మహాయశాః. ౧౩. మైత్రసత్తత్రయోగేన సహితపు
ర్యయాదవైః, ఆశ్రయామాస భోజస్తు దుర్యోధనమరిందమః. ౧౪. యుయుధా
నేన సహితో వాసుదేవస్తు పాండవా, రాహిణేయే గతే శూరే పుష్యేణ
మధుసూదనః. ౧౫. పాండవేయాక్ పురస్కృత్య యమావభిముఖః కురూ, గ
చ్ఛన్నేన పథిస్తస్తు రామః ప్రేష్యానువాచహ. ౧౬. సంభారాం స్తీర్థయాత్రా
యాం సర్వోపకరణానిచ, అనయధ్వం ద్వారకాయా అగ్నినైవ యాజకాంస్తథా.
౧౭. సుపర్ణం రజతం చైవ ధేనూర్వాసాంసి వాజినః, కుంజరాంశ్చ రథాంశ్చైవ
ఖరోష్ట్రవాహనాని చ ౧౮. తీప్రమానీయతాం సర్వం తీర్థహేతోః పరిచ్ఛదమ్,
ఇతిప్రోతస్సరస్వత్యా గచ్ఛధ్వం శీఘ్రగామినః. ౧౯. ఋత్విజశ్చానయధ్వం వై శత
శత్రు ద్విజర్షభా, ఏవం సందిశ్య తు ప్రేష్యాక్ బలదేవో మహాబలః. ౨౦. తీర్థ
యాత్రాం యయా రాజా కురూణాం వై శనే తదా, సరస్వతీం ప్రతిప్రోతః సమం
తాదభి జగ్నివాక్. ౨౧. ఋత్విగ్భిశ్చ సుహృద్భిశ్చ తథానైర్ద్రివిజసత్తమైః, రజై
ర్లజైస్తథానైవీశ్చ ప్రేష్యైశ్చ భరతర్షభ. ౨౨. గోఖరోష్ట్రప్రయుక్తైశ్చయానైశ్చ
బహుభిర్వృతః, శ్రాంతానాం క్లాంతవపుషాం శిశూనాం విపులాయుషామ్. ౨౩. దేశే
దేశే తుదేయాని దానాని వివిధానిచ, ఆర్పయైచ్చార్థినాం రాజా క్లృప్తాని బహుశ
స్తథా. ౨౪. యో యో యత్ర ద్విజో భోజ్యం భోక్తుం కామయతే యదా, తస్య
తస్య తు తత్రైవ ముపజహ్రాస్తదా, పుర. ౨౫. తత్ర తత్ర స్థితా రాజా రాహి

జేయస్య శాసనాత్, భక్ష్యపేయస్య కుర్వంతి రాశీంస్తత్ర సమంతతః. ౨౬. వాసాం
 సి చ మహార్హాణి పర్యంకా స్తరణా నిచ, పూజార్థం తత్ర క్లృప్తాని విప్రాణాంసుఖ
 మిచ్ఛతామ్. ౨౭. యత్ర యస్య పతే విప్రః క్షత్రియో వాపి భారత, తత్ర తత్ర
 తు తస్యైవ సర్వం క్లృప్తమనృశ్యత. ౨౮. యథా సుఖం జనస్సర్వో యాతి తిష్ఠతి
 వై తదా, యాతు కామస్య యానాని పేయాని తృప్తితస్య చ. ౨౯ బుభుక్షితస్య
 చాన్నాని స్వాదూని భరతర్షభ, ఉపాజన్త్రగ్న రాస్తత్ర వస్త్రాణ్యాభరణాని చ.
 ౩౦. ససంఖాః ప్రబభౌ రాజా సర్వస్యైవ సుఖావహాః, స్వర్గోపమస్తదా పీరస
 రాణాం తత్రగచ్ఛతామ్. ౩౧. నిత్యప్రముదితో పేతః స్వాదుభక్ష్యశ్శుభాన్వితః,
 విపణ్యాపణపణ్యానాం నానాజనశ్చైర్వృతః. ౩౨. నానాద్రుమలతోపేతో
 నానారత్నవిభూషితః. ౩౩. తతో మహాత్మా నియమే స్థితాత్మా పుణ్యేషు తీర్థేషు
 వసూని రాజా, దదా ద్విజేభ్యః క్రతుదక్షిణాశ్చ యదుప్రవీరో హలభృత్ప్ర
 తీతః. ౩౪. దోగ్ధీశ్చ ధేమాశ్చ సహస్రశో వై సువాససః కాంచనబద్ధశృంగాః,
 హయాంశ్చ నానావిధదేశజాతా యానాని దాసాంశ్చ శుభా ద్విజేభ్యః.
 ౩౫. రత్నాని ముక్తామణివిద్రుమం చాప్యగ్ర్యం సువర్ణం రజతం సుశుద్ధమ్, అయ
 స్తయంతామ్రమయం చ భండం దదా ద్విజాతి ప్రవరేషు రామః. ౩౬. ఏవం
 సవిత్తం ప్రదదా మహాత్మా సరస్వతీ తీర్థవరేషు భూరి, యయా క్రమేణాప్రతిమ
 ప్రభావస్తతః కురుక్షేత్ర ముదారవృత్తిః. ౩౭. జనమేజయ ఉవాచ—సారస్వతా
 నాం తిథానాం గుణోత్పత్తిం వదస్య మే, ఫలంచ ద్విపదాం శ్రేష్ఠకర్తనీర్వృత్తి
 మేవచ. ౩౮. యథాక్రమేణ భగవం స్థీర్థానామనుపూర్వశః, బ్రహ్మ బ్రహ్మవి
 దాం శ్రేష్ఠ పరం కాతూహలం హి మే. ౩౯ వైశంపాయన ఉవాచ—తిథానాం
 విస్తరం రాజా గుణోత్పత్తిం చ సర్వశః, మయోచ్యమానం వై పుణ్యం శృణు
 రాజేంద్ర కృత్స్నశః. ౪౦. పూర్వం మహారాజ యదుప్రవీర ఋత్విక్సుప్తాద్వి
 ప్రగజ్జేశ్చ సార్థమ్, పుణ్యం ప్రభాసం సముపాజగామ యతోడురాద్యక్షణా
 క్లిశ్యమానః. ౪౧. విముక్తశాపః పునరాప్య తేజః సర్వం జగద్భాసయతే నరేంద్ర,
 ఏవం తు తీర్థప్రవరం పృథివ్యాం ప్రభాసనా తస్య తతః ప్రభాసమ్. ౪౨. జనమే
 జయ ఉవాచ—కథంచ భగవాన్ సోమో యక్షణా సమగృహ్యత, కథం చతీర్థ
 ప్రవరో తస్మింశ్చంద్రో న్యవజ్జత. ౪౩. కథమాప్లుత్య తస్మింస్తు పునరాప్యాయితశ్శశీ,
 ఏతన్తే సర్వమాచక్ష్య విస్తరేణ మహామునే రర. వైశంపాయన ఉవాచ—దక్షస్య
 తనయా యాస్తాః ప్రాదురానా విశాంబతే, ససప్తవింశతిం కన్యా దక్షసోమాయ
 వై దదా. ౪౪. నక్షత్రయోగనిరతాః సంఖ్యానార్థంచతాభవః, సత్సృష్టి వై

తస్య రాజేంద్ర సోమస్య శుభకర్తవ్యః. ౪౬ తాన్తు సర్వావికలాక్షో రూపేణా
 ప్రతిమా భువి, అత్యరిచ్యత తానాం చ రోహిణీ రూపసంపదా. ౪౭. తత్తస్త్వాం
 స భగవాన్ ప్రీతిం చక్రే నిశాకరః, సాస్య హృద్యా బభూవాథ తస్మాత్తాం
 బుభుజే సదా. ౪౮. పురాహి సోమో రాజేంద్ర రోహిణ్యామభవచ్చిరమ్, తతస్తాః
 కుపితాస్సర్వా నక్షత్రాఖ్యా మహాత్మనః ౪౯. తా గత్వాపితరం ప్రాహుః ప్రజాపతి
 మతందిత్యాః, సోమో వసతినాస్తాసు రోహిణీ భజతే సదా ౫౦. తా వయంసహి
 తాస్సర్వా స్త్వితృకాశే ప్రజేశ్వర, వత్స్యామో నిహతాహా గస్తవశ్చగతత్పరాః.
 ౫౧. శ్రుత్వా తానాంతు వచనం దక్షస్సోమమథాబ్రవీత్, సమం వర్తస్య భార్యా
 సుమాత్యా ధర్మో మహా స్పృశేత్. ౫౨. తాన్తు సర్వాః బ్రవీద్ధక్షో గచ్ఛన్వం
 శశినోఽంతికమ్, సమం వత్స్యతి సర్వాసు చంద్రమా మమ శాసనాత్. ౫౩ విస్ఫ
 ష్టాస్తాస్తథాజగ్నుశీతాంశుభవనం తదా, తథాపి సోమో భగవాన్ పునరేవ వహీ
 పతే. ౫౪. రోహిణీం నివసత్సేవ ప్రీయమాణో ముహుర్దుహుః, తతస్తా సృశితా
 స్సర్వా భూయః పితరమబ్రువన్. ౫౫ తన శుక్రూషణే యుక్తా వత్స్యామో హి
 తవాంతికే, సోమో వసతి నాస్తాసు నాకరోద్వచనం తవ ౫౬ తానాంతద్వచనంశ్రుత్వా
 దక్షస్సోమ మథాబ్రవీత్, సమం వర్తస్య భార్యాసుమాత్వాం శస్వేన్య విరోచన.
 ౫౭. అనాదృత్య తు తద్వాక్యం దక్షస్య భగవాన్ శశీ, రోహిణ్యా స్థామవ
 సత్తతస్తాః కుపితాః పునః. ౫౮. గత్వా చ పితరం ప్రాహుః ప్రణమ్య శిరసా తదా,
 సోమో వసతి నాస్తాసు తస్మాన్మశ్శరణం భవ. ౫౯. రోహిణ్యామేవ భగవాన్
 శదావసతి చంద్రమాః, నత్వద్వచో గణయతి నాస్తాసు స్నేహమిచ్ఛతి. ౬౦. తస్మాన్మ
 స్తాహి సర్వానై యథానస్సోమ అవశేత్, తచ్చుత్వా భగవాన్ శ్రద్ధో యత్క్షా
 ణం పృథివీపతే. ౬౧ ససర్జ రోహిణీమూయ సవోడుపతిమూవిశేత్, సయత్క్ష
 ణాభిభూతాత్తా షీమతాహరహాశ్శశీ. ౬౨. యత్నం చాన్యకరోద్రాజ్ మోక్షా
 ర్థం తస్య యత్క్షణః, ఇష్టేష్టిభిర్తహారాజ వివిధాభిర్ని శాకరః. ౬౩. న చాముచ్యత
 శాపాద్వై త్తయం చైవాభ్యగచ్ఛత, షీమమాణే తతస్సోమే ఓచధోయ న
 ప్రజ్ఞిరే. ౬౪. నిరాస్వాదరసాస్సగ్న్వా హతపీర్యాశ్చ సర్వతః, ఓషధీనాం తయే
 జాతే ప్రాణినామపి సంక్షయః. ౬౫. కృశాశ్చాపన్ ప్రజాస్సర్వా షీయమాణే
 నిశాశరే, తతో దేవాస్సమాగవ్య సోమమూచుర్మహీపతే. ౬౬. కిమిదం భవతో
 రూపమీదృశం న ప్రకాశతే, కారణం బ్రూహి న స్సర్వం యేనేదం తే మహద్భ
 యమ్. ౬౭. శ్రుత్వాతు వచనం త్వత్తో విధాస్యామస్తతో వయమ్, ఏవముక్తః
 సత్కువాచ సర్వాంస్తా శశలక్షణః. ౬౮. శాపస్య కారణం చైవ యత్క్షాణం చ

తథాత్మనః, దేవాస్తథావచక్ష్మత్వా గత్వా దక్షమథాబ్రువన్. ౬౯. ప్రసీద భగ
వన్ సోమే శాపాఽయం వినినర్త్యతామ్, అసౌహి చంద్రమాః క్షీణః కించి
చ్ఛేషోహిలత్యతే. ౭౦. తయాచైవాస్య దేవేశ ప్రజాశ్చైవ గతాః క్షయమ్,
ఏరుదోషధయశ్చైవ బీజాని వివిధాని చ. ౭౧. తేషాం క్షయే క్షయోఽస్తాకం
వినాస్తాభిర్భగచ్ఛమ్, ఇతి జ్ఞాత్వా లోకగురోప్రసాదం కర్తుమర్హసి. ౭౨. ఏవము
క్షప్తో దేవా ప్రాహ వాక్యం ప్రజాఽతిః, నైతచ్ఛక్యం మమ వచో వ్యావ
ర్తయితు మన్యథా. ౭౩. హేతుచాతు మహాభాగా నివర్తివ్యతి కేనచిత్, సయం
కర్తవ్యం సర్వాసు శశీ భార్యాసు నిత్యశః. ౭౪. సరస్వత్యావరే తీరే ఉన్నజ్జ్వా శశ
లక్షణః, పునర్యర్తివ్యతే దేవాస్తద్వై సత్యం వచో మమ. ౭౫. మాసార్థం చ
క్షయం సోమో నిత్యమేవ గమిష్యతి, మాసార్థంతు పథా వృద్ధిం సత్యమేతద్వచో
మమ. ౭౬. సముద్రం పశ్చిమం గత్వా సరస్వత్యైర్భిసంగమమ్, ఆరాధయతు దేవే
శం తతః కాంతిమవాప్స్యతి. ౭౭. సరస్వతీం తతస్సోమ సుజగామర్షిశాసనాత్,
ప్రభాసం ప్రథమం తీర్థం సరస్వత్యా జగామహ. ౭౮. అమావాస్యాం మహాతే
జాస్త్రోస్తజ్జన్మహామృతిః, లోకా ప్రభాసయామాస శీతాంశుత్వమహవచ.
౭౯. దేవాస్తు సర్వే రాజేంద్ర ప్రభాసం ప్రాప్య పుష్కలమ్, సోమేన సహితా
భూత్వాదక్షస్య ప్రముఖేఽభవన్. ౮౦. తతః ప్రజాపతిస్సర్వా విససర్జాథ దేవతాః,
సోమం చ భగవాన్ శ్రీతో భూయో వచసమబ్రవీత్. ౮౧. మావమంథాః
స్త్రియః పుత్రమా చ విప్రా కదాచన, గచ్ఛ యుక్తస్సదా భూత్వా కురు వై
శాసనం మమ. ౮౨. సవిశృణో మహారాజ జగామాథ స్వమాలయమ్, ప్రజాశ్చ
ముదితా భూత్వా పునస్తస్యథా పురా. ౮౩. ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతంయథా
శప్తో నిశాకరః, ప్రభాసం చ యథా తీర్థం తీర్థానాం ప్రవరం హ్యభూత్. ౮౪.
అమావాస్యాం మహారాజ నిత్యశశ్వశలక్షణః, స్నాత్వాహ్యస్యాయతే శ్రీమన్
ప్రభాసే తీర్థసత్తమే. ౮౫. అతశ్చైవం ప్రజానంతి ప్రభాసమితి భూమిప, ప్రభాం
హి పరమాం లేభే తస్మిన్నుస్తజ్జ్య చంద్రమాః. ౮౬. తతస్తు చమసోద్భేదమచ్యుత
స్త్యగమచ్ఛత్రీ, చమసోద్భేద ఇత్యేవం యం జనాః కథయంత్యుత. ౮౭. తత్ర
దత్వా చ దానాని విశిష్టాని హలాయుధః, ఉషిత్యా రజనీమేకాం స్నాత్వాచవిధి
వత్తదా. ౮౮. ఉదసానమథాగచ్ఛత్త్వ రావాన్ కేశవాగ్రజః, ఆద్యం స్త్యస్త్య
యనం చైవ యత్రావాక్యం మహాత్మలమ్. ౮౯. స్మిగ్ధత్వా దోషధీనాం చ భూమే
శ్చ జనమేజయ, జానంతి సిద్ధాగా జేంద్రసప్తామపి సరస్వతీమ్. ౯౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షట్తీంశోఽధ్యాయః.

—ॐ తీర్థకథనమ్. ॐ—

వైశంపాయన ఉవాచ—తస్మాన్న దీగతం చాపి హ్యుదపానం యశస్వినః,
త్రితస్య చ మహారాజ జగామూథ హలాయుధః. ౧. తత్ర దత్వా బహుద్రవ్యం
 పూజయిత్వా తథా ద్విజాన్, ఉపస్పృశ్య చ తత్రైవ ప్రహృష్టో ముసలాయుధః.
 ౨. తత్ర ధర్మసోహ్యసీత్రితస్సమహతపః, కూపే చ వసతా తేన సోమః
 పీతో మహత్తనా. ౩. తత్ర వైశం సముత్పృజ్య భౌతరౌ జగ్గుతుర్మహాన్, తత
 స్తా వైశళాపాథ త్రితో బ్రాహ్మణసత్తమః. ౪. జనమేజయ ఉవాచ—ఉదపానం
 కథం బ్రహ్మణ కథం చ సుమహతపః, ఓతితః కించ సంత్యక్తో భౌతృభ్యాం ద్విజ
 సత్తమ. ౫. కూపే కథంచపీత్వైశం భౌతరౌ జగ్గుతుర్మహాన్, కథం చ యాజ
 యామాన పపౌ సోమం చ వై కథమ్. ౬. ఏతదాచక్ష్య మే బ్రహ్మణ శ్రోతవ్యం
 యది మన్యసే. ౭. వైశంపాయన ఉవాచ—అసన్ పూర్వయుగే రాజన్ మునయౌ
 భౌతరస్త్రయః, ఏకతశ్చ ద్వితశ్చైవ త్రితశ్చాదిత్యసన్నిభాః. ౮. సర్వే ప్రజా
 పతిసమాః ప్రజావంతస్తతైవ చ, బ్రహ్మలోకజితస్సర్వే తపసా బ్రహ్మవాదినః. ౯.
 తేషాం చ తపసా ప్రీతో నియమేన దమేన చ, అభవన్దాతమౌ నిత్యం పితృధర్మ
 రతస్సదా. ౧౦. సతుషర్ణికాలేన తేషాం ప్రీతిమవాప్యచ, జగామ భగవాన్ స్థాన
 మనురూపమివాత్తనః. ౧౧. రాజానస్తస్య యే హ్యసన్ యాజ్ఞా రాజన్ మహత్తనః,
 తే సర్వేస్వరతే తస్మిం స్తస్య పుత్రాన పూజయన్. ౧౨. తేషాం తు కర్తౄణా రాజం
 స్తథాచాధ్యయనేనచ, త్రితస్సర్వేష్ఠతాంప్రాపయత్తైవాస్య పితౄ తథా. ౧౩. తథా
 సర్వే మహాభాగా మునయః పూర్వలక్షణాః, అపూజయన్తమభాగం యథాస్య
 పితరం పురా. ౧౪. కదాచిద్ధి తతో రాజన్ భౌతరౌ వేకతద్విత్, యజ్ఞార్థే చ
 క్రతుశ్చింతాం తథా విత్తార్థమేవ చ. ౧౫. తయోర్బుద్ధిస్సమభవత్త్రితం గృహ్య
 పరంతప, యాజ్ఞ్యా సర్వానుపాదాయ ప్రతిగృహ్య పశూంస్తతః. ౧౬. సోమం
 దాస్యామహే హృష్టాః ప్రాప్య యజ్ఞం మహాఫలమ్, చక్రుశ్చైవం తథా రాజన్
 భౌతరస్త్రయఏవ చ. ౧౭. తథాతు తే పరాక్రమ్య యాజ్ఞ్యా సర్వాన్
 పశూన్ ప్రతి, యజయిత్వా తతో యాజ్ఞ్యా లభ్యా తు సుబహవాన్
 పశూన్. ౧౮. యాజ్ఞేన కర్తౄణా తేన ప్రతిగృహ్య విధానతః, ప్రాచీం దిశం
 మహత్తాన ఆజగ్మస్తే మహర్షయః. ౧౯. త్రితస్తేషాం మహారాజ పురస్తా
 ద్యాతి హృష్టవత్, ఏకతశ్చ ద్వితశ్చైవ పృథతః కాలయా పశూన్. ౨౦.
 తయోశ్చింతా సమభవద్దృష్ట్యా పశుగణం మహత్, కథంచమ్యు రిమా గావ ఆవా
 భ్యాం హి వినా త్రితమ్. ౨౧. తావన్యోగ్యం సమాభాష్య ఏకతశ్చ ద్వితశ్చహ,
 యదూచతుర్విధః పాపౌ సన్నిబోధ జనేశ్వర. ౨౨. త్రితో యజ్ఞేషు కుశలస్త్రితో

వేదేషు నిష్ఠితః, అన్యస్థు బహులా గావస్త్రీతస్సముపలప్యతే. ౨౩. తదావాం
సహితౌ భూత్వా గాః ప్రకాల్య వ్రజావహే, త్రితోఽపి గచ్ఛతాం కామమూవా
భ్యాం వై వినా కృతః. ౨౪. తేషామగచ్ఛతాం రాత్రౌ పథిస్థానాం వృకోఽభవత్,
తత్ర కూషో విదూరేఽభూత్సస్వత్వాస్తపే మహాన్. ౨౫. అథ త్రితో వృకం
దృష్ట్వా పథి తిష్ఠంతమగ్రతః, తద్భయోదపసర్వనై తస్మిన్ కూపే పపాతహ. ౨౬.
ఆగాధే సుమహాఘోరే సర్వభూతభయంకరే, త్రితస్తతో మహారాజ కూపస్థో
మునిసత్తమః. ౨౭. ఆర్తనాదం తతశ్చక్రే తా తు శుశ్రువతుష్టసీ, తం జ్ఞాత్వా
పతితం కూపే భ్రాతరావేతద్వితౌ. ౨౮. వృకత్రాసాచ్ఛలోభాచ్ఛ సముత్సృజ్య
ప్రజగ్గతుః, భ్రాతృభ్యాం పశులుభ్యాభ్యాముత్సృష్టస్సమహతపాః. ౨౯ ఉదవానే
తదా రాజన్ నిర్జలేవాంసురంవృతే, త్రిత ఆశ్వాసమూలక్ష్య కూపే వీరుత్తృణా
వృతే. ౩౦. నిమగ్నం భరతశ్రేష్ఠవరకే దుష్కృతీ యథా, సబుధ్ధ్యాగమత్ప్రా
జ్ఞోమృశోర్భీతోహ్యసోమః ౩౧ సోమః కథం తు పాతవస్య ఇహాన్యేన మయా
భవేత్, సవవభినిశ్చిత్య తస్మిన్ కూపే మహతపాః. ౩౨. దదర్శ వీరుధం తత్ర
లంబరూనాం యదృచ్ఛయా, పాంసుగ్రస్తే తతః కూపే విచింత్య సలిలం యునిః.
౩౩. అగ్నిన్ సంకల్పయానూస హోత్రే చాత్థాసమేనచ, తతస్తాం వీరుధం సోమం
సంకల్ప్య సుమహతపాః. ౩౪. ఋచో యజాంషి సామూని మనసా చింతయన్తుసి,
గ్రావాణశ్శర్కరాః కృత్వా ప్రచక్రేఽభిషవం నృచ. ౩౫. ఆజ్యం చ సలిలం చక్రే
భాగాంశ్చ త్రిదివోకసామ్, సోమస్యాభిషవం కృత్వా చకార తుములం ధ్వనిమ్.
౩౬ సచావిశేడ్ధివం రాజన్ పునశ్శబ్దస్త్రీతస్య వై, సరువాప్య చ తస్యజ్ఞం యగో
క్తం బ్రహ్మవాదిభిః ౩౭. వర్తమానే తథా యజ్ఞే త్రితస్య సుమహత్తనః, ఆవిగ్నం
త్రిదివం స్వం కారణం చ న బుధ్యతే. ౩౮. తతస్సుతుములం శబ్దం శుశ్రావాథ
బృహస్పతిః, శ్రుత్వాచైవాబ్రవీత్సర్వాన్ దేవాన్ దేవపురోహితః. ౩౯. త్రితస్య
వర్తతే యజ్ఞస్తత్రగచ్ఛామహే సురాః, సహిక్రుధస్సృజేదన్యాన్ దేవానపి
మహతపాః. ౪౦. తచ్చుగ్రీత్వావచనంతస్య సహితాస్సర్వదేవతాః, ప్రయయుస్తత్ర
యత్రాసౌ త్రితయజ్ఞఃప్రవర్తతే. ౪౧. తే తత్ర గత్వా విబుధాస్తం కూపంయత్ర
సద్యజః, దదృశుస్తం మహాత్మానం దీక్షితం యజ్ఞార్హసు. ౪౨. దృష్ట్వా చైవం మహా
త్మానం శ్రియా పరమయా యుతమ్, ఊచుశ్చాథ మహాభాగం ప్రాప్తా భాగ్యినో
వయమ్. ౪౩. అథాబ్రవీదృషిరేవాన్ పశ్యధ్వం మాం దివోఽసః, అస్మిన్ ప్రతి
భయే కూపే నిమ్నగం నష్టచేతసమ్. ౪౪. తతస్త్రితో షహారాజ భాగాంస్తేహం
యథావిధి, మంత్రయుక్తాన్ సరుదదత్తే చ త్రీతాస్తదాభసన్. ౪౫. తతోయథా

విధి ప్రాప్తాః భాగాః ప్రాప్త్య దివోఽసః, ప్రీతాత్మానో దదుస్తస్మై వరాః
 యాః మనసేచ్ఛతి. ౮౬. సతు వవ్రే వరాదేవాం స్తాతుమర్హ మమితః, య
 శ్చేహోపస్పృశేత్కూపం ససోమఃకతిం లభేత్. ౮౭. తత్ర చోర్ధ్విమతీ రాజన్నుత్ప
 పాత సరస్వతీ, తయోర్ధ్వి ప్రస్సముత్తస్తా పూజయంత్రీదివోఽసః. ౮౮. తథేతి
 చోక్త్యా విబుధా జగ్ధూ రాజాః యథాగతాః, త్రితశ్చభ్యాగమప్రీతిః స్వమేవ
 నిలయం తదా. ౮౯. క్రుద్ధస్తు సమాపాద్య తావప్రీభృతరా తదా, ఉవాచ
 పరుషం వాక్యం శశాప చ మహాతపాః. ౯౦. పశుబుద్ధో యువాం యస్తాన్తాము
 త్సృజ్య ప్రధావితౌ, తస్మాద్వృకాకృతి రౌద్రా దంష్ట్రీణావభితశ్చరా. ౯౧. భవి
 తారౌ మయా శస్త్రా పాపేనానేన కర్తా, ప్రభవశ్చైవ యువయోర్దోలాంగూ
 లర్హవానరాః. ౯౨. ఇత్యుక్తే తు తదా తేన క్షణా వేవ విశాం పతే, తథాభూతా
 వద్యశ్యేతాం వచనాత్సత్యవాదినః. ౯౩. తత్రాప్యవితేక్రాంతః స్పృష్ట్యేతోయం
 హలాయుధః, దత్వా చ వివిధం దానం పూజయిత్వా చ వై ద్విజాః. ౯౪. ఉద
 పానం చ తం వీక్ష్య ప్రశస్య చ పునఃపునః, నదీగతిమదీనాత్తా ప్రాప్తో వినశనం
 తదా. ౯౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వాంతర్గతగదాయుద్ధపర్వణి-సప్తత్రింశోఽధ్యాయః

— సారస్వతోపాఖ్యానమ్. —

వైశంపాయన ఉవాచ—తతో వినశనం రాజాః జగామూథ హలాయుధః,
 శూద్రాభీరాః ప్రతిద్యేషా ద్యుతనష్టా సరస్వతీ. ౧. తస్మాత్తుభుషయోనిత్యం ప్రా
 హుర్విశనేతిహ, తత్రాప్యసస్పృశ్యజలస్సరస్వత్యాం మహాబలః. ౨. సుభూమికం
 తతోఽగచ్ఛ త్సరస్వత్యా స్తపే వరే, తత్ర చాప్సరసశ్శుభ్రానిత్యకాలమతంద్రితాః.
 ౩. క్రీడాభిర్విమలాభిశ్చక్రీడంతివిమలాననాః, తత్ర దేవాసుగంధర్వా మాసిమాసి
 జనేశ్వరః. అభిగచ్ఛంతి తీర్థం పుణ్యం బ్రాహ్మణసేవితమ్, తత్రాదృశ్యంతగంధర్వా
 స్తతైవాప్సరసాంగణాః. ౪. సమేత్య సహితారాజా యథా ప్రాప్తం యథాసుఖమ్,
 తత్ర మోదంతి దేవాశ్చ పితరశ్చ సవీరుధః. ౫. పుణ్యైః పుణ్యైః సుధా దివ్యైః
 కీర్యమాణాః పునః పునః, ఆక్రీడభూమిస్సా రాజా తాసామప్సరసాం శుభా.
 ౬. సుభూమికేతి విఖ్యాతా సరస్వత్యా స్తపే వరే, తత్ర స్నాత్వా చ దత్వా
 చ వసువిప్రాయమాధనః. ౭. శ్రుత్వాగీతంచతద్ధివ్యంవాదిత్రాణాంచనిస్సనమ్, ఛా
 యాశ్చ విప్రలా దృష్ట్వా దేవగంధర్వరక్షసామ్. ౮. గంధర్వాణాం తత్ర స్తీర్ణ మా
 గచ్ఛద్రోహిణీమితః, విశ్వావసుముఖాస్తత్రగంధర్వాస్తపసాన్వితాః. ౯. సృత్య
 వాదిత్రగీతం చ కుర్వంతి సుమనోరమమ్, తత్ర దత్వా హలధరో విప్రేభ్యో వివి
 ధం వసు. ౧౦. అజావికం గోభిరోష్ఠ్యం సునర్థం రజతం తథా, భోజయిత్వా

ద్విజాకామై స్తుతర్ష్య చ మహాధనైః. ౧౨. ప్రయయా సహితో విప్రైస్త్యయ
మానశ్చ మాధనః, తస్మాద్ధాంధర్వతీర్థాచ్చ మహాబాహురందిమః. ౧౩. గర్గస్త్రో
తోమహాతీర్థ మాజగామైకకుండలీ, తత్ర గర్గేణవృద్ధేన తపసాభావితాత్మనా. ౧౪.
కాలజ్ఞానగతిశ్చైవ జ్యోతిషాంచ వ్యతిక్రమః, ఉత్పాతాదురుణాశ్చైవ శుభాశ్చ
జనమేజయ. ౧౫. సరస్వత్యా శ్శుభే తీర్థే విదితా వై మహాత్మనా, తస్య నామ్నా
చ త తీర్థం గర్గస్త్రోత ఇతి స్తుతమ్. ౧౬. తత్ర గర్గం మహాభాగమృషయస్సు
ప్రతాప్తుః, ఉపాసాంచక్రీతే నిత్యం కాలజ్ఞానం ప్రతిప్రభో. ౧౭. తత్ర గత్వా
మహారాజ బలశ్చేతానులేపనః, విధివద్ధి ధనం దత్వా మునీనాం భావితాత్మనామ్.
౧౮. ఉచ్చాచుచాంతథా భత్యోక్ విప్రేభ్యో విప్రదాయ సః, నీలవాసాస్తదా
గచ్ఛచ్చుఖతీర్థం మహాయశాః. ౧౯. తత్రావశ్యస్తహశంఖం మహామేరుమివోచ్చి
తమ్, శ్వేతపర్వతసంకాశ మృషిసంఘైర్నివేషితమ్. ౨౦. సరస్వత్యాస్తలేజాతం
సగంతాలభ్యజోబలీ, యతావిద్యాధరాశ్చైవ రాక్షసాశ్చామితోజసః. ౨౧. పిశా
చాశ్చామితబలా యత్ర సిద్ధాస్సుహస్రశః, తేన ర్వేవ్యాశనంత్యక్షాః ఫలతస్యవనస్సు
తేః. ౨౨. వ్రతేశ్వనియమైశ్చైవ కాలేకాల్లేస్త్వభుంజతే, ప్రాప్తైశ్చ నియమైస్తైర్ని
చరంతః పృథక్పృథక్. ౨౩. ఆదృశ్యమానామనుజైః క్షిచరకా పురుషర్షభ, ఏవం
ఖ్యాతోనరవ్యాఘ్రో లోకేక్షిక్ సవనస్పతిః. ౨౪. తత్ర సీర్థం సరస్వత్యాః పావనం లోక
విశ్రుతమ్, తస్మింశ్చయదుశార్ధూలో దత్వా తీర్థేషున్వినీః. ౨౫. తామ్రాయసాని
భాండాని వస్త్రాణివివిధానిచ, పూజయిత్వా ద్విజాంశ్చైవ పూజితశ్చ తపోధనైః. ౨౬.
పుణ్యందైవితవనం రాజ న్నాజగామహాలాయుధః, తత్ర గత్వా మునీకదృష్ట్వా నానా
వేషధరా బలః. ౨౭. అప్లుత్య సలిలే చాపి పూజయామాస వై ద్విజాః, తత్రైవ
దత్వా విప్రేభ్యః పరిభోగాగ్రాసుపుష్కలాన్. ౨౮. తతః ప్రాయాద్భులోంజక దక్షి
ణేన సరస్వతీమ్, గత్వా వైవం మహాబాహు ర్నాతిదూరే మహాయశాః. ౨౯
ధర్మాత్తానాగవరానం తీర్థమాగమదచ్యుతః, యత్ర పన్నగరాజస్య వాసుకేస్సన్నివే
శనమ్. ౩౦. మహాద్యుతేర్తపారాజ బహుభిః పన్నగైర్వృతమ్, ఋషీణాం హి
సహస్రాణి తత్ర నిత్యం చతుర్దశ. ౩౧. యత్ర దేవాస్సమాగమ్య వాసుకిం
పన్నగోత్తమమ్, సర్వేపన్నగరాజానమభ్యసించకా యథావిధి. ౩౨. పన్న
గేభ్యో భయం తత్ర విద్యతే నస్త పౌరవ, తత్రాపి విధివద్దత్వా విప్రేభ్యో
రత్నసంచయాక. ౩౩. ప్రాయాత్స్యచీం దిశం తత్ర తథా తీర్థాన్యనేకశః, సహ
స్రశతసంఖ్యాని ప్రథితాని పడేపడే. ౩౪. అప్లుత్య తేషు తీర్థేషు యథోక్తం తత్ర
చర్షిభిః, కృతోన్వితాసనియవం దత్వా దానాని సర్వశః. ౩౫. అభివాద్య మునీంస్తా

నైవ తత్ర తీర్థనివాసినః, ఉద్దిష్టమార్గః ప్రయయా యత్ర భూయస్సరస్వతీ.
 3౬. ప్రాజ్ఞుఖం నై నివవృతే వృష్టిర్వాతహతా యథా, ఋషీణాం నై మిషేయా
 నామవేత్సార్థం మహాత్మనామ్. 3౭. నివృత్తాంతాం సరిచ్ఛేష్టాం తత్ర దృష్ట్వా తు
 లాంగళి, బభూవ నిస్తితో రాజన్ బలశ్చేన్ద్రతానులేపనః 3౮. జనమేజయఉవాచ.-
 కస్తాత్సరస్వతీ బ్రహ్మ నివృత్తా ప్రాజ్ఞుభి తతః, వ్యాఖ్యాతుమేతదిచ్ఛామి సర్వమ
 ధ్వజ్యసత్తమ 3౯. కస్తింశ్చిత్కారణే తత్ర విస్తితో యదుపదనః, నివృత్తా
 హేతునా కేన కథమేవ సరిద్వరా ౪౦. వైశంపాయనఉవాచ — పూర్వం కృత
 యుగే రాజన్ నై మిషేయా స్తాస్మిన్, వర్తమానేషువులే సత్రే ద్వాదశవా
 ర్షికే. ౪౧. ఋషయో బహవో రాజన్ తత్సత్రమభివేదిరే, ఉపిత్వా చ మహా
 భాగా స్తస్మిన్ సత్రే యథావిధి. ౪౨. నివృత్తే నై మిషీయే వైసత్రే ద్వాదశవా
 ర్షికే, ఆజన్మరృషయస్తత్ర బహవస్తీర్థకారణాత్. ౪౩. ఋషీణాం బహులత్వాత్తు
 సరస్వత్యా విశాం పతే, తీర్థాని ప్లగ్ధరాయంతే కూలే వై దక్షిణే తదా. ౪౪. స్త్ర
 మంత్రంచకం యావత్తావత్తే ద్విజసత్తమాః, తీర్థలోభాన్మరవ్యాఘ్రే న ద్యాస్తీరం
 సమాశ్రితాః. ౪౫. జహ్వతాం తత్ర తేహం తు మునీనాం భావితాత్మనామ్, స్వా
 ధ్యాయేనాతిమహతా బభూవుః పూరితా దిశః. ౪౬. అగ్నిహోత్రైస్తతస్తేహం
 క్రియమాణైర్వహత్తనామ్, అశోభత సరిచ్ఛేష్టా దీప్యమానైస్సమంతతః. ౪౭.
 వాలఖిల్యా మహారాజ అశ్వకట్టాశ్చ తాపసాః, దంతోలూఖలినశ్చాన్యే ప్రసం
 ఖ్యానాస్తథా పరే. ౪౮. వాయుభయో జలాహారాః పర్ణభయోశ్చ తాపసాః, నా
 నానియమయతాశ్చ తథా స్థండిలకాయినః. ౪౯. ఆసన్వై మునయస్తత్ర సరస్వ
 త్యాస్సమీపతః, శోభయంతసరిచ్ఛేష్టాం గంగామివ దివాకసః. ౫౦. శతశశ్చ
 సమాపేతురృషయస్తత్రయాజనః, తేవకాశం న దదృశుస్సరస్వత్యా మహావ్రతాః.
 ౫౧. తతో యజ్ఞోపవీతైస్తే త తీర్థం నిర్మలాయవై, జహువుశ్చాగ్నిహోత్రాంశ
 సక్రశ్చ వివిధాః క్రియాః. ౫౨. తతస్తమృషిసంఘాతం నిరాశం చింతయాన్వితమ్, ప
 ర్యయామాస రాజేంద్ర తేహమర్థే సరస్వతీ. ౫౩. తతః కుంభా బహుళా
 దృష్ట్వా సన్నివృత్తా సరిద్వరా, ఋషీణాం పుణ్యతపసాం కారుణ్యాజ్జనమేజయ.
 ౫౪. తతో నివృత్త్య రాజేంద్ర తేహమర్థే సరస్వతీ, భూయః ప్రతీద్యభిమఖ్య ప్ర
 పుస్తావ సరిద్వరా. ౫౫. అమాఘాగమనం కృత్వా తేహం భూయో వ్రజామ్య
 హమ్, ఇత్యద్భుతం మహచ్ఛక్రే తదా రాజన్తహానదీ. ౫౬. ఏవం సకుంజో రాజ
 ర్షి నై మిషీయ ఇతి స్మృతః, కురుశ్రేష్ఠకురుక్షేత్రే కురువ్య మహతీం క్రియామ్.
 ౫౭. తత్ర కుంభా బహుళా దృష్ట్వా నివృత్తాం చ సరస్వతీమ్, బభూభవిస్త్వయ

స్త్ర రామస్యాథ మహాత్మనః. ౫౮. ఉపస్పృశ్య తు తత్రాపి విధివద్యదునందనః, దత్వా దే మాన్ ద్విజాతిభ్యో భాండాని వివిధాని చ. ౫౯. భక్ష్యం భోజ్యం చ వివిధం బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాయచ, తతః ప్రాయాచ్ఛలో రాజన్ పూజ్యమానో ద్విజాతిభిః ౬౦ సరస్వతీతీర్థవరం నానాద్విజగణాయుతమ్, బదరేంగుడకాశ్చ ర్భస్మతౌ శ్వత్థవిభీతకైః. ౬౧. కంఠోలైశ్చ పలాశైశ్చ కరీరైః పీలుభిస్తథా, సరస్వతీతీరరుహైస్తమభిర్వివిదైస్తథా. ౬౨ కయాచకబరైశ్చైవ బిలైర్విరామ్రాతకైస్తథా, అతిముక్తకచండైశ్చ పారిజాతైశ్చ శోభితమ్. ౬౩. కదలీవనభూయిష్ఠం దృష్టికాంతం మనోహరమ్, వాయ్వంబుఫలపర్ణదైర్దంతోలూఖలికైరపి. ౬౪. తథాశ్చ కుప్తైర్వానేయైర్దునిభిర్బుళుభిర్వృతమ్, స్వాధ్యాయఘోషసంఘృష్టం మృగయాభశతాకులమ్. ౬౫. అహిం నైర్ధర్మపరమైర్గుభిరత్యర్థనేవితమ్, సప్తసారస్వతం తీర్థమూజగామ హాలాయుధః ౬౬. యత్ర మంకణఃస్సిద్ధస్తస్యస్తేవే మహామునిః. ౬౭.

ఇతి శల్యపర్వాంతర్గత - గదాయుధపర్వణి - అష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ.—సప్తసారస్వతం కస్తాత్కశ్చమంకణః మునీః, కథం సిద్ధస్సభగవాన్ కశ్చాస్య నియమోఽభవత్. ౧. కస్య వంశే సముత్పన్నః కిం చాధీతం ద్విజోత్తమ, ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం విధివద్విజసత్తమ. ౨. వై శంసాయ నఉవాచ.—రాజన్ సప్తసరస్వతో యాభిర్వాన్వితమిదం జగత్, అహహతా బలవద్భిర్నితత్ర తత్ర సరస్వతీ. ౩. సుప్రభా కాంచనాక్షిచ విశాలా చ మనోరమా, సరస్వతీ నౌఘవతీ సురేణుర్విమలౌడకా. ౪. పితామహస్య మహతో వర్తమానే మహామఖే, వితతే యజ్ఞవాతేచ సంసిద్ధేషు ద్విజాతిషు ౫. పుణ్యా హఘామైర్విమలైర్వేదానాం నివదైస్తథా, దేవేషు చైవ వ్యగ్రేషు తస్మిన్ యజ్ఞవిధౌ తదా. ౬ తత్రచైవ మహారాజ దీక్షితే ప్రసితామహే, యజతస్సస్య సత్రేణ సర్వకామసమృద్ధినా. ౭. మనసా చింతితాహ్యర్థా ధర్మార్థకుశలైస్తదా, ఉపతిష్ఠంతి రాజేంద్ర ద్విజాతీంస్తత్ర తత్రహ. ౮. జగుశ్చ తత్ర గంధర్వా నవృతుశ్చ పురోగణాః, వాదిత్రాణిచ దివ్యాని వాదయామాసురంజనా. ౯. తస్య యజ్ఞస్య సంపత్త్యా తుతుషుర్దేవతా అపి, విస్తయం పరమం జగ్తుః కిము మానుషయోసయః. ౧౦. వర్తమానే తథా యజ్ఞే పుష్కరస్థే పితామహే, అబ్రువన్నైవయో రాజన్నాయం యజ్ఞో మహాగుణః. ౧౧. సదృశ్యతే సరిచ్ఛేష్ఠా యస్తాదివా సరస్వతీ, తచ్చుిత్యా భగవాన్ ప్రీతః సస్తారాథ సరస్వతీమ్. ౧౨. పితామహేన యజతాహ్యహహతా పుష్కరేషు వై, సుప్రభా నామ రాజేంద్రనామ్నా తత్ర

సరస్వతీ. ౧౩. తాం దృష్ట్వా మునయస్తుష్టా స్వరాముక్తాస్సరస్వతీమ్, పితామహం
 మానయంతీం క్రతుం తే బహుమేనిరే. ౧౪. ఏవమేషా సరిచ్చేష్ఠా పుష్కరేషు
 సరస్వతీ, పితామహార్థం సంభూతా తువ్యర్థం చ మనీషిణామ్. ౧౫. నైమిషే ము
 నయో రాజన్ సమాగమ్య సమాసతే, తత్ర చిత్రాః కథాహ్యసన్ వేదం ప్రతి
 జనేశ్వర. ౧౬. యత్ర తే మునయోహ్యసన్ నారాస్వాధ్యాయవేదినః, తే సమా
 గమ్య మునయః స్వరురైవ సరస్వతీమ్. ౧౭. సా తు ధ్యాతా మహారాజ ఋషి
 భిష్సత్రయాజిభిః, సమాగతానాం రాజేంద్ర సహాయార్థం మహాత్మనామ్ ౧౮.
 ఆజగామ మహాభాగా తత్ర పుణ్యా సరస్వతీ, నైమిషే కాంచనాక్షీ తు మునీనాం
 యత్ర యాజ్ఞనామ్. ౧౯. ఆగతా సరితాం శ్రేష్ఠా తత్ర భారతపూజితా, గయస్య
 యజమానస్య గయేష్యేవ మహా క్రతుమ్. ౨౦. ఆవహాతా సరితాం శ్రేష్ఠా గయ
 యజ్ఞే సరస్వతీ, వితాలాం తాం గయస్వాహార్యవయస్సంశితవ్రతాః ౨౧. సరి
 తాం హిమవత్పర్వార్వాత్పర్షన్నతా శీఘ్రగామినీ, ఔద్దాలకే తథా యజ్ఞే యజత
 స్తస్య భారత. ౨౨. సమేతే సర్వతః స్థితే మునీనాం మండలే తదా, ఉత్తరే కోస
 లాభాగే పుణ్యే రాజన్ మహాత్మనా. ౨౩. ఉద్దాలకేన యజతా పూర్వం ధ్యాతా
 సరస్వతీ, ఆజగామ సరిచ్చేష్ఠా తద్దేశమృషికారణాత్. ౨౪. పూజ్యమానా ముని
 గణైర్వల్లలాడినసంప్రతే, మనోరమేతి విఖ్యాతా సా హి తైర్దనసా కృతా. ౨౫.
 సురేణుర్మషభే ద్వీపే పుణ్యే రాజర్షి నేనితే, కురోశ్చ యజమానస్య కురుక్షేత్రే
 మహాత్మనః. ౨౬. ఆజగామ మహాభాగా సరిచ్చేష్ఠా సరస్వతీ, ఓషువత్సవే రాజేం
 ద్ర వసీష్ఠేన మహాత్మనా. ౨౭. సమావహాతా కురుక్షేత్రే దివ్యతోయా సరస్వ
 తీ, దక్షిణ యజతా చాపి గంగాద్వారే సరస్వతీ. ౨౮. సురేణురితి విఖ్యాతా
 ప్రస్తుతా శీఘ్రగామినీ, విమలతోదా భగవతీ బ్రహ్మణా యజతా పునః. ౨౯.
 సమావహాతా యయా తత్ర పుణ్యే హైమవతే గిరౌ, ఏకేభూతా వ్రతస్తాస్తు
 తస్మిన్ స్థితే సమాగతాః. ౩౦. సప్తసారస్వతం తీర్థం తతస్తు ప్రథితం భువి,
 ఇతి సప్తసరస్వతో నామతః పరికీర్తితాః. ౩౧. సప్తసారస్వతం చైవ తీర్థం
 పుణ్యం తథా స్మృతమ్, శృణుమంకణకన్యాపి కౌమారబ్రహ్మచారిణః. ౩౨.
 ఆపగామవగాఢస్య రాజన్ ప్రకీర్ణితం మహత్, దృష్ట్వా యదృచ్ఛయా తత్ర
 స్త్రియమంభసి భారత ౩౩. స్నాయంతీం దుచిరానాగిం దిగ్వాసనమనింది
 తామ్, సరస్వత్యాం మహారాజ చస్కందే వీర్యమంభసి. ౩౪. తదేతస్మత్తు
 జగ్రాహ కలశే వై మహాతపాః, సప్తథా ప్రవిభాగం తు కలశస్థం జగామహా.
 ౩౫. తత్తర్షయస్సు వృజాతా జఙ్గిరే మరుతాం గణాః, వాయువేగో వాయు

బలో వాయుహా వాయుమండలః. 36. వాయుజ్వాలో వాయురేతా వాయు
చక్రశ్చ వీర్యవాక్, ఏవమేతే సముత్పన్నా మరుతాం జనయిష్ణవః. 37. ఇదమ
త్యద్భుతం రాజన్ శృణ్వశ్చర్యతరం భువి, మహర్షేశ్చరితం యాదృక్ త్రిషు లో
కేషు విశ్రుతమ్. 38. పురా మంకణకస్పిర్ధః కుశాగ్రేణేతి విశ్రుతమ్, త్పతః కిలకరే
రాజం స్తస్య శాకరసోఽస్తవత్. 39. సచై శాకరసం దృష్ట్వా హర్షావిష్టః ప్రణృత
వాక్, తతః స్తస్మిన్ ప్రణృతై వై స్థావరం జంగమం చ యత్. 40. ప్రణృతము
భయం వీరతేజసా తస్య మోహితమ్, బ్రహ్మాదిభిస్తురై రాజా ఋషిభిశ్చ తపో
ధనైః. 41. విజ్ఞప్తో వై మహాదేవ ఋషేరథే నరాధిప, నాయం సృత్యే దృఢా
దేవ తథా త్వం కర్తుమర్హసి. 42. తతో దేవో మునిం దృష్ట్వా హర్షావిష్టమతీ
వహ, సురాణాం హితకామార్థం మహాదేవోఽభ్యభాషత. 43. భో భో బ్రాహ్మణ
ధర్మజ్ఞ కిమర్థం సృత్యతే భవాక్, హర్షస్థానం కిమర్థం చ తవేదమధికం మునేరర.
తవస్మిన్వో ధర్మపథే స్థితస్య ద్విజసత్తమ. 44. ఋషిసహచరః—కిన్ను పశ్యసి మే
బ్రహ్మ కరాచ్ఛాకరసం స్రుతమ్, యం దృష్ట్వాహం ప్రణృతో వై హర్షేణ మ
హతా విభో. 45. తం ప్రహస్యాబ్రవీదేవో మునిం రాగేణ మోహితమ్, ఆహం
న విస్తయం విప్ర గచ్ఛామితి ప్రపశ్య మామ్. 46. ఏవముక్త్వామునిశ్రేష్ఠం మ
హాదేవేన ధీమతా, అంగుళ్యగ్రేణ రాజేంద్ర స్వాం గుప్తస్తాడితోఽభవత్. 47.
తతో భస్మక్షతాద్రాజా నిర్గతం హిమసన్నిభమ్, తద్దృష్ట్వా వ్రీడితో రాజా
సమునిః పాదయోగతః. 48. మేనే దేవం మహాదేవమిదం చోవాచ విస్థితః, నా
స్యద్దేవాదహంమన్యే రుద్రాత్పరతరంమహత్. 49. సురాసురస్య జగతో గతిస్తస్య
మసి తూలధృత్, త్వయా సృష్టమిదం విశ్వం వదంతీహ మసీషిణః. 50. త్వామేవ
సర్వం విశతి పునరేవ యుగక్షయే, దేవైరపి న శక్యస్త్యం పరిజ్ఞాతుం కుతో మ
యా. 51. త్వయిసర్వేష్టదృశ్యంతే భావాద్యే జగతి స్థితాః, త్వాముపాసంత పర
దం దేవా బ్రహ్మదయోఽనఘ. 52. స్వస్త్యమపి దేవానాం కర్తా కారయితాచ
హ, త్వత్ప్రసాదాత్పురాస్సర్వే మోదంతీహాకుతోభయాః. 53. ఏవం స్తుత్వా
మహాదేవం సఋషిః ప్రణతోఽభవత్, యదిదం చాపలం దేవ కృతమేతత్ స్వయా
దికమ్. 54. తతః ప్రసాదయామి త్వాం తపో మే న త్కరేదితి, తతో దేవః ప్రీత
మనాస్తమృషిం పునరబ్రవీత్. 55. తపస్తే వర్ధతాం విప్ర మత్ప్రసాదాత్సహస్ర
థా, ఆశ్రమే చేహ వత్స్వామి త్వయా సార్థమహం నదా. 56. సప్తసారస్వతే
చాస్మి యో మామర్చిష్యతే నరః, నతస్య దుర్లభంకించి ద్భవిలేహ పరత్రవా. 57.

సారస్వతం చ లోకం సగమిష్యతి న సంశయః, ఏతన్మంకణకస్యాపి చరితం భూరితే
జనః. ౫౯. స హిపుత్రసుకన్యాయాముత్సన్నో మాతరిశ్వరః.

శ్రీమహాభారతేశల్యపర్వాంతర్గత గదాయుద్ధపర్వణి ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ—ఉషిశ్వా తత్ర రామస్తు సంపూజ్యాశ్రమవాసినః,
తథా మంకణకే స్తీతిం శుభాం చక్రే హలాయుధః. ౧. దత్వా దానం ద్విజాతిభ్యో
రజనిం తాముపోష్య చ, పూజితో మునిసంఘైశ్చ ప్రాతరుత్థాయ లాంగలీ. ౨.
అనుజ్ఞాప్య మునీన్ సర్వాన్ స్పృష్ట్యా తోయంచ భారత, ప్రయయా త్వరితో
రామ స్తీర్థహేతోర్దహబలః. ౩. తతస్త్యా శనసం తీర్థమాజగామ హలాయుధః,
కపాలమోచనం నామ యత్రముక్తో మహామునిః. ౪. మహతా శిరసా రాజన్
గ్రస్తజంఘా మహాదరః, రాక్షసస్య మహారాజ రామక్షిప్తస్య వై పురా ౫.
తత్ర పూర్వం తపస్తప్తం కావ్యేన సుమహాత్మనా, యత్రాస్య నీతిరఖిలా ప్రాదు
ర్భూతా మహాత్మనః. ౬. యత్రస్థిప్తితయామాస దైత్యదాసపరిగ్రహమ్,
తత్రాస్య చ బలో రాజన్ తీర్థప్రవరముత్తమమ్. ౭. విధివద్వై దదౌ విత్తం
బ్రాహ్మణానాం మహాత్మనామ్ ౮. జనమేజయ ఉవాచ—కపాలమోచనం బ్రహ్మ
కథం యత్ర మహామునిః, ముక్తః కథం చాస్య శిరో లగ్నం కేనచ హేతునా.
౯. వైశంపాయన ఉవాచ—పురా వైదండకారణ్యే రాఘవేణ మహాత్మనా,
వసతా రాజశార్దూల రాక్షసా శమయిష్యతా ౧౦. జనస్థానే శిరశ్శిన్నం రాక్ష
సస్య దుఃకృత్యనః, తుర్రేణ శితథారేణ తత్ప్రసాత మహావనే. ౧౧. మహాదరస్య
తల్లగ్నం జంఘాయాం వై యదృచ్ఛయా, వనే విచరతో రాజన్నస్థిభిత్వా స్ఫుర
త్తదా. ౧౨. సతేన లగ్నేన తథా ద్విజాతి ర్నశశాకహ, అభిగంతుం మహాప్రాజ్ఞ
స్తీర్థాన్యాయతనాని చ ౧౩. సపూతినావిప్రవతా వేదనారో మహామునిః,
జగామ సర్వతీర్థాని పృథివ్యాం చేతి సశ్చురేమ్. ౧౪. సగత్వాపరితస్సర్వాః
సముద్రాంశ్చ మహాతపాః, కథయామాస తత్సర్వం ఋషీణాం భావితాత్మ
నామ్. ౧౫. ఆప్లుతస్సర్వతీర్థేషు నచ మోక్షమవాప్తవాన్, సతు శుశ్రావ
విప్రేంద్రో మునీనాం పవనం మహత్. ౧౬. సర్వత్త్వా స్తీర్థవరం ఖ్యాతమాశనసం
తదా, సర్వసాపత్రశమనం సిద్ధిక్షేత్రమనుత్తమమ్. ౧౭ స తు గత్వాతతస్తత్ర
తీర్థమాశనసంఘ్విజః, తత డౌశసనేతీర్థే తస్యోపస్థృతస్తదా. ౧౮. తచ్చిరశ్చరణం
ముక్త్యా పపాశాంతర్జలే తదా, విముక్తస్తేన శిరసా వరం సుఖమవాపహ. ౧౯.
పచాప్యంతర్జలే మూర్ధా జగామాదర్శనం విభో, తత స్సునిశిరా రాజన్ పూతా

త్వా వీతకల్పమః ౨౦. ఆజగామాశ్రమం ప్రీతః కృతకృత్యో మహాదరః, సోఽథ
గత్యాశ్రమం పుణ్యం విప్రముక్తో మహాతపః. ౨౧. కథయామాస తత్సర్వం
ఋషీణాం భావితాత్మనామ్, తే శ్రుత్వా వచనం తస్య తత స్తీర్థస్య మానద ౨౨.
కపాలమోచనమితి నామ చక్రస్సమాగతాః, సచాపి తీర్థప్రవరం పునర్గత్వా మహా
వృషిః. ౨౩. పీత్యా వయస్సువిమలం సిద్ధిమామాత్తదా మునిః, తత్ర దత్త్వా
బహుళా దేయా విప్రా సంపూజ్య మాధవః ౨౪. జగామ వృష్టిప్రవరో
రుషంగో రాశ్రమం తదా, యత్ర తక్షం తపో ఘోర మార్దిషేనేన భారత. ౨౫.
బ్రాహ్మణ్యం లబ్ధవాం స్తత్ర విశ్వామిత్రో మహామునిః, స్యుకామరమృద్ధం చ తదా
శ్రమపదం మహతే. ౨౬. మునిభిర్భ్రాహ్మణైశ్చైవ నేనితం సర్వదా విభో, తతో
హుభద్ర శ్రీమూఢా బ్రాహ్మణైః పరివారితః. ౨౭. జగామ తత్ర రాజేంద్ర రుషం
గుస్తమమత్యజతే, రుషంగుర్భ్రాహ్మణో వృద్ధస్తపోనిత్యశ్చ భారత. ౨౮. దేహన్యా
నేశత్రమనా విచింత్య బహుథా తదా, తతస్సర్వానుపాదాయ తపయాన్వై
మహాతపః. ౨౯. రుషంగురబ్రవీత్తత్ర రయభ్యం మాం పృథూదకమ్, విజ్ఞాయా
తీతవయసం రుషంగుం తే తపోధనాః. ౩౦. తం చ తీర్థముపానిన్యః సరస్వత్యా
స్తపాధనమ్, సతైః పుత్రైస్తదా ధీమానానీతో వై సరస్వతీమ్ ౩౧. పుణ్యాం
తీర్థశతోపేతాం విప్రసంఘైర్షిషేవితామ్, స తత్ర విధినా రాజన్నాపుత్య సుమ
హాతపః. ౩౨. జ్ఞాత్వా తీర్థగుణాన్వైవ ప్రాచీదమృషీసత్తమః, సుప్రీతః
పురుషన్యాపురి సర్వాః పుత్రానుపాఠతః. ౩౩. సరస్వత్యుత్తరే తీరే యస్త్యజే
దాత్తనస్తమమ్, పృథూదకే జప్యవరో నైనం శోషీమరణం తపేత్. ౩౪. తత్రాప్లవ్య
సధర్మాత్తా ఉపస్పృశ్య హలాముఖః, దత్త్వా చైవ బహుళా దాయా విప్రా
ణాం విప్రవత్సలః. ౩౫. ససర్జ యత్ర భగవా లోకా లోకపితామహః,
తత్రార్జునేణః కారవ్య బ్రాహ్మణ్యం సంశితచ్రతః. ౩౬. తపసా మహతా రాజ్ఞ
ప్రాప్తవాన్మషీసత్తమః, సింధుద్వీపశ్చ రాజర్షి ర్దేవాపిశ్చ మహాతపః. ౩౭.
బ్రాహ్మణ్యం లబ్ధవా యత్ర విశ్వామిత్రస్తథా మునిః, మహాతపస్వీ భగ
వానుగ్రతేజా మహాతపః. ౩౮. తత్రాజగామ బలవా బలభద్రః ప్రతా
పవాన్. ౩౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చత్వారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ—కథమార్జునేణో భగవాన్ విపులం తక్తవాంస్తపః,
సింధుద్వీపః కథం చాపి బ్రాహ్మణ్యం లబ్ధవాంస్తదా. ౧ దేవాపిశ్చ కథం బ్రహ్మణా

విశ్వామిత్రశ్చ సత్తమః, తన్వమాచక్ష్య భగవన్ పరం కాతూహలం హి మే. ౨. వైశంపాయన ఉవాచ—పురాకృతయుగే రాజన్నాన్నిషేణో ద్విజోత్తమః, వసన్ గురుకులే నిత్యం నిత్యమధ్యయనేరతః. ౩. తస్య రాజన్ గురుకులే వసతో నిత్యమేవ చ, సమాప్తిం నాగమద్విద్యా నాపి వేదావిశాంపతే. ౪. సనిర్విణ్ణస్తతో రాజం స్తవస్తేపేమహతపాః, తతో వై తపసా తేన ప్రాశ్యదేవానను త్తమాన్. ౫. సవిద్యాన్ వేదయుక్తశ్చ సిద్ధశ్చాప్యృషిసత్తమః, తత్ర తీర్థే వరాన్ ప్రాదాత్ప్రీనేవ సుమహతపాః. ౬. ఆస్తిం స్తీర్థే మహానద్యా అద్యప్రభృతి మానవః, అప్లుతో వాఙ్మేధస్య ఫలం ప్రాప్యతి పుష్కలమ్. ౭. అద్యప్రభృతినై వాత్రభయం వ్యాలాదృభివ్యతి అపిచాత్పేర కాలేన ఫలం ప్రాప్యతి పుష్కలమ్. ౮. ఏవముక్త్వా మహతేజా జగామ త్రిదివం మునిః, ఏవం సిద్ధస్సభగవానార్నిషేణః ప్రతాపవాన్. ౯. తస్మిన్నేవ తదాతీర్థే సింధుద్వీపః ప్రతాపవాన్, దేవాపిశ్చ మహారాజ బ్రాహ్మణ్యం ప్రాశ్తుహత్. ౧౦. తథా చ కాశికస్తాత తహానిత్యో జితేంద్రియః, తపసా వై సుతః పేన బ్రాహ్మణత్వమవాప్తవాన్. ౧౧. గాధిర్నామ మహానాసీ త్త్వత్రియః ప్రథితో భువి, తస్య పుత్రోఽభవద్రాజన్ విశ్వామిత్రః ప్రతాపవాన్. ౧౨. స రాజా కాశికస్తాత మహాయోగ్యభవత్కిల, సపుత్ర మభిషిచ్యాథ విశ్వామిత్రం మహతపాః. ౧౩. దేహన్యాసే మనశ్చక్రే తమూచుః ప్రణతాః ప్రజాః, నగంతవ్యం మహాప్రాజ్ఞ త్రాహి చాస్తాన్తహాభయాత్. ౧౪. ఏవముక్తః ప్రత్యువాచ తతో గాధిః ప్రజాస్తతః, విశ్వస్య జగతో గోస్తా భవిష్యతి సుతో మమ. ౧౫. ఇత్యుక్త్వా తు తతో గాధిర్విశ్వామిత్రం నివేశ్య చ, జగామ త్రిదివం రాజన్ విశ్వామిత్రోఽభవన్నృపః. ౧౬. స స శక్నిోతి పృథివీం యత్నవానపి రక్షితుమ్, తతశ్శుశ్రావ రాజా సరాత్ సేభ్యో మహాభయమ్. ౧౭. నిర్యయా నగ రాచ్ఛాపి చతురంగబలాన్వితః, సయాత్వా దూరమధ్యానం వసిష్ఠాశ్రమమభ్యయాత్. ౧౮. తస్య తే నైనికా రాజం శ్చక్రస్తత్రాలయాన్ బహవాన్, తతస్తు భగవాన్ విప్రో వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సుతః. ౧౯. దదృశేఽథ తతస్సర్వం భజ్యమానం మహావనమ్, తస్య క్రుద్ధో మహారాజ వసిష్ఠో మునిసత్తమః. ౨౦. సృజన్వ శబరాన్ ఘోరాన్ ఇతిసాన్వంగా మువాచహ, తథోక్తా సా సృజద్దేనుః పురుషాన్ ఘోరదర్శనాన్. ౨౧. తే చ తద్బల మాసాద్య బభంజుస్సర్వతోదిశమ్, తచ్చుత్త్వా విద్రుతం నైన్యం విశ్వామిత్రస్తు గాధిజః. ౨౨. తపఃపరం మన్యమానస్తవస్యేవ మనో దధే, సోఽస్తిం స్తీర్థవలే రాజన్ సరస్వత్యాస్స మాహితః. ౨౩. నియమైశోపవాసైశ్చ కర్మయన్ దేహమాత్మనః, జలాహారో వాయుభక్షః పర్ణాహారశ్చ సోఽభవత్. ౨౪. తథా స్థండిలశ్చాయా చ యే చాన్యే

నియమాః పృథక్, అసకృత్తస్య దేవాస్తు ప్రతవిష్ణుం ప్రచక్రీరే. ౨౫. సచాస్య నియమాద్భృద్ధిరపయాతి మహాత్మనః, తతః పరేణ యత్నేన తప్త్వా బహువిధం తపః. ౨౬. తేజసా భాస్కరాకారో గాఢస్వసుపద్యతే, తపసా తు తథా యుక్తం విశ్వామిత్రం పితామహః. ౨౭. అభాషతాహం వరదః వృణీష్వ వరముత్తమమ్, సతు వచ్రే వరం రాజా స్యామహం బ్రాహ్మణస్త్వితి. ౨౮. తథేతి చాబ్రవీద్భ్రువ్వాః సర్వలోకపితామహః, సలభ్యా తే సోగ్రేణ బ్రాహ్మణత్వం మహాయశాః. ౨౯. విచచార మహీం కృత్వాన్మం కృతకామసురోపమః, తస్మిం స్తీర్థవరే రామః ప్రదాయ వివిధం వసు. ౩౦. పయస్వినీస్తథా ధేనూర్యానాని శయనాని చ, అథ వస్త్రాణ్య లంకారం భద్ర్యం పేయం చ శోభనమ్. ౩౧. అదదన్మదితో రాజా పూజయంత్యా ద్విజోత్తమాః, యయా రాజం స్తశో రామో బకస్యాశ్రమమంతికాత్. ౩౨. యత్ర తేవే తప స్తీవ్రం దాల్భ్యో బక ఇతి శ్రుతిః. ౩౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకచత్వారింశోఽధ్యాయః.

— సారస్వతోపాఖ్యానమ్. ౭౭ —

వైశంపాయన ఉవాచ— బ్రహ్మ ఘోషైరవాక్సీర్ణం జగము యదునందనః యత్ర దాల్భ్యో బకో రాజన్నాశ్రమస్థో మహాతపః. ౧. జహావ ధృతరాష్ట్రస్య రాష్ట్రం వైచిత్రీ విర్విణః, తపసా ఘోరదూపేణ కర్షయన్ దేహమాత్మనః. ౨. కోధేన మహతా విష్టో ధర్మాత్తావై ప్రతాపవాః, పురా హి నైమిశీయానాం సత్రే ద్వాదశవార్షికే. ౩. వృత్తే నిశ్వజితోఽంతే వై పాంచాలాన్పుషయోఽగర్మణః, తత్రేశ్వరమయాచంత దక్షిణార్థం మనీషిణః. ౪. బలాన్ద్వితాన్ వత్సత రాన్ నిర్వాప్యధీనేకవింశతిమ్, తానబ్రవీద్బకో దాల్భ్యో విభజద్వం పశూనితి. ౫. పశూనేతానహం త్యక్త్వా భిక్షిప్యే రాజసత్తమమ్, ఏవముక్త్వా తతో రాజా ఋషీన్ సర్వాన్ ప్రతాపవాః. ౬. జగము ధృతరాష్ట్రస్య భవనం బ్రాహ్మణోత్తమః, ససమీపగతో భూత్వా ధృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్. ౭. ఆయాచత పశూన్ దాల్భ్యః సచైసం రుషితోఽబ్రవీత్, యదృచ్ఛయా మృతాదృష్ట్యా గస్తదా నృపసత్తమః. ౮. ఏతాన్ పశూన్పుష్యంతీప్రం బ్రహ్మబంధో యదీచ్ఛసి, ఋషిస్తథా వహః శ్రుత్వా చింతయానూస ధర్మవీత్. ౯. ఆహో బత శృశంసం వై వాక్యముక్తోఽస్మి సంసది, చింతయిత్వా ముహూర్తేన రోహవిష్టో ద్విజోత్తమః. ౧౦. మతిం చక్రే వినా శాయ ధృతరాష్ట్రస్య భూపతేః, సతూత్పత్త్య మృతానాం వై మాంసాని ముని సత్తమః. ౧౧. జహావ ధృతరాష్ట్రస్య రాష్ట్రం నరపతేః పురా, అవతీర్ణస్సరస్యత్యా స్తీర్థే ప్రహ్వీల్య పావకమ్. ౧౨. బకో దాల్భ్యో మహారాజ నియమం పరమం

స్థితః, సతైరేవ జుహోవాన్య రాష్ట్రం మాంనైర్వహతపాః ౧౩. తస్మింస్తు విధివ
 త్పుత్రే సంప్రవృత్తీసుదాహణే, అక్షియత తతో రాష్ట్రం ధృతరాష్ట్రస్య పార్థివ.
 ౧౪. తతః ప్రక్షియమాణం తద్రాజ్యం తస్య మహీపతే, చిన్త్యమారం యథారం
 తం వరం పరశునా విభో. ౧౫. బహువాపద్ధతం తచ్చ వ్యవక్తిర్ణమచేతనమ్, దృష్ట్వా
 తథావక్తిర్ణంతు రాష్ట్రం సమనుజాధిపః ౧౬. బహువ దుర్జనా రాజం శ్చింతయా
 మాస చప్రభుః, మోక్షార్థమకరోద్యత్తుం బ్రాహ్మణేభ్యహితః పునా. ౧౭. న చ
 శ్రేయోఽద్య గచ్ఛతు క్షియతే రాష్ట్ర మేవచ, యదా సపార్థివః ఖన్నుస్తేదవిప్రాస్త
 దానఘ. ౧౮. యదాచాపి న శశ్నోతి రాష్ట్రం మోక్షయితుం వృష, అథవైప్రా
 శ్చిక్తాంస్తత్ర పప్రచ్ఛ జనమేజయ. ౧౯. తతో వై ప్రాశ్చికాః ప్రాహుః పశోర్వి
 ప్రకృతస్తస్వియా, మాంనైరభిజుహోతీతి తవ రాష్ట్రం మునిర్భుకః. ౨౦. తేన తే
 హూయమానస్య రాష్ట్రస్యాస్య క్షయో మహా, తస్యైతత్తవపః కర్తయేన
 తేఽద్య క్షయో మహా. ౨౧. అహం కుంజే సరస్వత్యాస్తు ప్రసాదయ పార్థివ,
 సరస్వతీం తతో గత్వా సరాజా బకమబ్రవీత్ ౨౨. నిపత్య శిరసా భూమా ప్రాంజ
 లిర్భరతర్జభ, ప్రసాదయే త్వాం భగవన్నపరాధం క్షమస్వ మే. ౨౩. మమ
 దీనస్య లుబ్ధస్య మాధ్యేణ హతచేతసః, త్వం గతి స్త్వంచ మే నాథః ప్రసాదం
 కర్తుమర్హసి. ౨౪. తం తథా విలపంతం తు శోశోపహతచేతనమ్, దృష్ట్వా తస్య
 కృపా జజ్ఞే రాష్ట్రం తచ్చ వ్యమోచయత్. ౨౫. ఋషిః ప్రసన్న స్తస్యాభూత్సం
 రంభం చ వివోయసః, మోక్షార్థం తస్య రాష్ట్రస్య జుహవ పురరాహుతిమ్. ౨౬.
 మోక్షయిత్వా తతో రాష్ట్రం ప్రతిగృహ్య పశూన్ బహున్, హృష్టాత్తా నైమిశా
 రణ్యం జగామ పునరేవ చ. ౨౭. ధృతరాష్ట్రోఽపి ధర్మాత్మా స్వచ్ఛచేతా మహామనాః,
 స్వమేవ నగరం రాజా ప్రతివేదే మహర్థిమత్. ౨౮. తత్ర తీర్థే మహారాజ బృహస్ప
 తిరుదారధీః, అనురాణామభావాయ భవాయ చ దివోకసామ్. ౨౯. మాంనైరభిజుహో
 వేష్టిమక్షియంత తతోఽనురాః, దైవతైరపి సంభగ్న జితకాశిభిరాహవే ౩౦. తత్రాపి
 విధివద్దత్వా బ్రాహ్మణేభ్యో మహాయశాః, వాజినః కుంజరాంశ్చైవ రథాంశ్చాశ్వతరీ
 యుతాన్. ౩౧. రత్నాని చ మహార్వాణి ధనం ధాన్యం చ పుష్కలమ్, యయా
 తీర్థం మహాబాహుర్యాయాతం పృథివీపతే. ౩౨. తత్ర యజ్ఞే యయాతేర్శ్వ మహా
 రాజ సరస్వతీ, సర్పిః పయశ్చ సుప్రావ నాహుషస్య మహాత్తనః. ౩౩. తత్రేష్టా
 పురుషవ్యాఘ్రా యయాతః పృథివీపతిః, ఆక్రామదూర్ధ్వం ముదితో లేభే లో
 కాంశ్చ పుష్కలాన్. ౩౪. పునస్తత్ర చ రాజ్ఞస్తు యయాతేర్యజతః ప్రభోః,
 బౌదార్యం పరమం కృత్వా భక్తిం చాత్తని శాశ్వతీమ్. ౩౫. దదౌ కామా
 బ్రాహ్మణేభ్యో యాన్యా యో మనసేచ్ఛతి, యో యత్ర స్థితపవేహ

అహనాతో యజ్ఞసంస్తరే. 3౬. తస్య తస్య సరిచ్ఛేష్టా గృహదిశయనాదికమ్, షష్ఠాసం భోజనం చైవ దానం నానావిధం తథా. ౩౭. తే మన్యమానా రాజ్యస్తు సంప్రదానమనుత్తమమ్, రాజానం తుష్టువ్రుః శ్రీతా దదమ్మైవాశిషశ్శుభాః. ౩౮. తత్ర దేవాస్సగంధర్వాః శ్రీతా యజ్ఞస్య సంపదా, విస్తితా మానుషాశ్చాసక్తా దృష్ట్వా తాం యజ్ఞసంపదమ్. ౩౯. తతస్తాలకేతుర్వహాధర్మకేతుర్వహాత్తా కృతాత్తా మహాదాననిత్యః; వసీష్ఠావహాం మహాభీమవేగం ధృతాత్తా హితాత్తా సమభ్యా జగామ. ౪౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ద్వివత్సారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ—వసీష్ఠస్యాసవాహోఽసా భీమవేగః కథంనుసః, కిమర్థం చ సరిచ్ఛేష్టాతమృషిం ప్రత్యవాహయత్. ౧. కథమస్యాభవదైవీరం కారణం కించ తత్ప్రభో, శంస పృష్టౌ మహాప్రాజ్ఞ న హి తృప్యామి కథ్యతామ్. ౨. వైశంపాయన ఉవాచ—విశ్వామిత్రస్య విప్రశ్చైర్వసిష్ఠస్య చ భారత, శృశం వైరమభూద్రాజంస్త వస్పన్ధ్రాకృతం మహత్. ౩. ఆశ్రమోవై వసీష్ఠస్య స్థాణుతీర్థైభవన్తహా, పూర్వతః పార్శ్వతః పాశ్చిమీద్విశ్వామిత్రస్య ధీమతః. ౪. యత్ర స్థాణుర్వహారాజ తప్తవాక్ పరమం తపః, యత్రాస్య కర్మ తద్ధోరం ప్రవశంతి మనీషిణః. ౫. యత్రేష్టా భగవాన్ స్థాణుః పూజయిత్వా సరస్వతీమ్, స్థావరాయామాస త తీర్థం స్థాణుతీర్థమితి ప్రభో. ౬. తత్ర తీర్థే సురాః స్పృందమభ్యపింశన్తు రాధిప, నై నావత్సేన మహతా సురారివినిబర్హణమ్. ౭. తస్మిన్ సారస్వతే తీర్థే విశ్వామిత్రో మహామునిః, వసీష్ఠం చాలయామాస తపసోగ్రేణ తచ్ఛృణు. ౮. విశ్వామిత్ర వసీష్ఠౌ తాపహన్యహని భారత, స్పృధాంతపః కృతాం తీవ్రాం చక్రతురైవై తపోధనౌ. ౯. తత్రాప్యధికసంతప్తో విశ్వామిత్రో మహామునిః, దృష్ట్వా తేజో వసీష్ఠస్య చింతామతిజగామహ. ౧౦. తస్య బుద్ధిరీయం హ్యసీద్ధర్మనిత్యస్య భారత, ఇయం సరస్వతీ తూర్ణం మత్సమీపం తపోధనమ్. ౧౧. ఆనయిష్యతి వేగేన వసీష్ఠం జపతాం వరమ్, ఇహాగతం ద్విజశ్రేష్ఠం హనిష్యామి న సంశయః. ౧౨. ఏవం నిశ్చిత్య భగవాన్ విశ్వామిత్రో మహామునిః, సప్తార సరితాం శ్రేష్ఠాం క్షోధనంరక్తిలోచనః. ౧౩. సాధ్య తా మునినా తేన వ్యాకులత్వం జగామహ, జజ్ఞే చైవం మహావీర్యం మహాకోపం చ భామినీ. ౧౪. తతఏవం వేపమానా వివర్ణా ప్రాంజలిస్తనా, ఉపతన్ధేమునివరం విశ్వామిత్రం సరస్వతీ. ౧౫. హతేవీరా యథా నారీ సాభవద్దుఃఖితా భృశమ్, బ్రూహి కిం కరవాణీతి ప్రోవాచ మునిస త్తమమ్. ౧౬. తామువాచ మునిః క్రుద్ధో వసీష్ఠం శీఘ్రఘానయ, యావదేనం నిహన్త్యద్యతచ్ఛ్చుత్వా వ్యధితానదీ. ౧౭. ప్రాంజలిం తు

తతః కృత్వా పుండరీకనిభేక్షణా, ప్రాకంపత భృశం భీతా వాయునేవాహతా
 లతా. ౧౮. తథాయాపాం తు తాం దృష్ట్వా మునిరాహ మహానదీమ్, అవిచారం
 వసిష్ఠం త్వమానయస్వాంతికం మమ. ౧౯. సా తస్య వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాత్వాపాప
 చిక్కిరితమ్, వసిష్ఠస్య ప్రభావంచజానంత్య ప్రతిమంభువి. ౨౦. సాభిగమ్యవసిష్ఠం చ
 ఇమమర్థమచోదయత్, యదుక్తా సరితాం శ్రేష్ఠా విశ్వామిత్రేణ ధీమతా. ౨౧.
 ఉభయోశ్చాపయోర్భీతా వేపమానా పునఃపునః, చింతయిత్వా మహాశాపం ఋషి
 విశ్రాంతితా భృశమ్. ౨౨. తాం కృశాం చ వివర్ణాం చ దృష్ట్వా చింతాసమన్వి
 తామ్, ఉవాచరాజగధర్మాత్సావసిష్ఠోద్విషదాంవరః. ౨౩. వసిష్ఠ ఉవాచ—పాహ్య
 త్వానంసరిచ్ఛేష్ఠేవహమాంశీఘ్రగామిని, విశ్వామిత్రశ్వవేద్ధిత్యాం మాకృధా
 స్త్వం విచారణామ్. ౨౪. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కృపాశీలస్య సా సరిత్, చిం
 తయామాస కౌరవ్య కిం కృత్వా సుకృతం భవేత్. ౨౫. తస్మాశ్చింతా సముత్ప
 న్నా వసిష్ఠో మయ్యతీవ హి, కృతవాణ్ హి దయాం నిత్యం తస్య కార్యం హితం
 మయా. ౨౬. అథ కూలే స్వకే రాజన్ జపం తమృషిసత్తమమ్, జుహ్వీనం కౌశి
 కం ప్రేక్ష్య సరస్వత్యభ్యచింతయత్. ౨౭. ఇదమంతరమిత్యేవ తత స్సాసరితాం
 వరా, కులాపహారమకరోత్సేన్విన వేగేన సాసరిత్. ౨౮. తేన కూలాపహారేణ మై
 త్రావరణిరాహ్యత, ఉహ్యమానపుతుష్టావ తదా రాజన్ సరస్వతీమ్. ౨౯. పితౄ
మహస్య సరసః ప్రవృత్తాసీ సరస్వతి, వ్యాప్తం చేదం జగత్సర్వం తవైవాంభోభి
రుత్తమః. ౩౦. త్వమేవాకాశగా దేవి మేఘేమాత్సృజనే వయః, సగ్వాశ్చాపస్త్వ
 మేవేతి త్వతో వయమధీమహి. ౩౧. పుష్టిద్వ్యతిస్తథా కీర్తిస్థిద్ధిర్బుద్ధిరుమూ తథా,
 త్వమేవ వాణీ స్సాహా త్వంతవాయుత్తమిదం జగత్. ౩౨. త్వమేవ సర్వభూతేషు
 వససీహ చతుర్విధా, ఏవం సరస్వతీ రాజంస్తూ మమానా మహర్షిణా. ౩౩. వేగే
 నోవాహతం విప్రం విశ్వామిత్రాశ్రమం ప్రతి, న్యవేదయత చాభీక్ష్యం విశ్వామి
 త్రాయ తం మునిమ్. ౩౪. తమానీతం సరస్వత్యా దృష్ట్వా కోపసమన్వితః, అథా
 న్వేషత్ప్రహరణం వసిష్ఠాంతకరం తదా. ౩౫. తం తు క్రుద్ధమభిప్రేక్ష్య బ్రహ్మవధ్యా
 భయూన్నదీ, అపోవాహ వసిష్ఠం తు ప్రాచీం దిశమతందితా. ౩౬. ఉభయోః
 కుర్వతీ వాక్యం వంచయిత్వా చ గాధిజమ్, తతోవహాహితం దృష్ట్వా వసిష్ఠమృ
 షిసత్తమమ్. ౩౭. అబ్రవీద్భుఖసంక్రద్ధో విశ్వామిత్రోహ్యమర్షణః, యస్మాన్దాం
 త్వం సరిచ్ఛేష్ఠే వంచయిత్వా పునర్గణా. ౩౮. శోణితం వహకల్వాణి రక్షో గ్రామం
ఽమృతమ్, తతస్సరస్వతీ శస్త్రా విశ్వామిత్రేణ ధీమతా. ౩౯. అవహచ్ఛోణితోఽ
శ్రం తోయం సంవత్సరంతదా, అథర్షయశ్చ దేవాశ్చ గంధర్వాఃపురసస్తథా. ౪౦

సరస్వతీం తథా దృష్ట్వా బహుపుర్ణశదుఃఖతాః, ఏవం వసిష్ఠాపవాహా లోకే
భ్యాతో జనాధిప. ౪౦ ఆగచ్ఛద్ధృవనర్తార్థం స్వమేవ సరితాం వరా. ౪౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః.

వె శంపాయన ఉవాచ—సా శప్త తేన క్రుద్ధేన విశ్వామిత్రేణ ధీమతా,
తస్మిన్ స్తీర్ణవరే శుభ్రే శోణితం సముపావహత్. ౧. అథాజగ్తుస్తతో రాజన్ రాక్ష
సాస్తత్రభారత, తత్ర తే శోణితం సర్వే పిబంతసుఖమాసత్. ౨. తృప్తాశ్చ సుభృ
శం తేన సుఖతా విగతజ్వరాః, నృత్యంతశ్చ హసంతశ్చ యథా స్వర్గజితస్తథా. ౩.
కస్యచిత్త్యగ్ధ కాలశ్య ఋషయసుతసోధనాః, తీర్థయాత్రాం సమాజగ్తుః సరస్వ
త్యాం వహీరతే. ౪. తే తు సర్వేషు తీర్థేషు త్యాప్లుత్య మునిపుంగవాః, ప్రాప్య
ప్రీతిం సరాం చాపి తపోబుధౌ విశారదాః. ౫. ప్రయయ్యుత్తతో రాజన్ యేన
తీర్థమపుగ్ధవమ్, అథాగమ్య సహభాగాస్తతీర్థం దారుణం తదా. ౬. దృష్ట్వా
తోయం సరస్వత్యాః శోణితేన పరిప్లుతమ్, వీయమానం చ రక్షోభిర్బహుభిర్నృ
పసత్తమ. ౭ తాన్ దృష్ట్వా రాక్షసాన్ రాజన్ మురయస్సంశితవ్రతాః, పరిత్రాణే
సరస్వత్యాః పరం యత్నం ప్రచక్రీరే. ౮. తే తు సర్వే మహాభాగాః సమాగమ్య
మహావ్రతాః, ఆహూయ సరితాం శ్రేష్ఠామిదం వచనమబ్రువన్. ౯. కారణం
బ్రూహి కల్యాణి కిమగ్రం తే హదో వ్యాయమ్, ఏవమాకులతాం యాతః శ్రు
త్వా జ్ఞాస్యామహే వయమ్. ౧౦ తతస్మా సర్వమాదప్త యథావృత్తం ప్రవే
శతి, దుఃఖితామధ తాం దృష్ట్వా ఊచునై వై తపోధనాః. ౧౧. కారణం శ్రుత
మస్తాభిః శాపశ్చైవ శ్రుతోఽనఘే, కిరిహ్యమో వయం యత్నం సరస్వీవ తపో
ధనాః. ౧౨. ఏవముక్త్వా సరిచ్చేష్ఠామూచుస్తేఽథ పరశ్చమ్, విమోచయామహే
సర్వేశావాదేనాం సర్వతీమ్. ౧౩. తే సర్వే బ్రాహ్మణా రాజంస్తపోభిర్నియమై
స్తథా, ఉపవాసైశ్చ వివిధైర్యమైః కష్టవ్రతైస్తథా. ౧౪. ఆరాధ్య పశుభక్తార్థం
మహాదేవం జగత్పితీమ్, తాం దేవీం మోక్షయామాసుః సరిచ్చేష్ఠాం సరస్వతీమ్.
౧౫. తేహం తు సా ప్రభావే ప్రకృతిస్థా సరస్వతీ, ప్రసన్నపలిలా జజ్ఞే యథా
పూర్వం తథైవ హి. ౧౬. విముక్తా చ సరిచ్చేష్ఠా విబధౌ సా యథా పురా,
దృష్ట్వా తోయం సరస్వత్యా మునిభిస్తైస్తథా కృతిమ్. ౧౭ తానేవ శరణం
జగ్నూ రాక్షసాః క్షుధితాస్తదా, బద్ధాంజలిం తతో రాజన్ రాక్షసాః క్షుధయా
ర్దితాః. ౧౮. ఊచుస్తానై విమునీన్ సర్వాన్ కృపాయుక్తాన్ పునఃపునః, వయం
హి క్షుధితాశ్చైవ ధర్తాదీనాశ్చ శాశ్వతాత్. ౧౯. న చ నః కామకారోఽయం
యద్యయం పాపకారణం, యస్తాకం చ ప్రసాదేన దుష్కృతేన చ కర్తృణా ౨౦.
యత్పాపం వర్ధతేఽస్తాకం యత స్తో బ్రహ్మరాక్షసాః, యోషితాం చైవ పాపేన

యోనిదోషకృతేన చ. ౨౧. ఏవం హి వైశ్యశూద్రాణాం క్షత్రియాణాం తదై
 వచ, యే బ్రహ్మణా ప్రద్యుపంతి తే భవంతీహ రాక్షసాః. ౨౨. ఆచార్యమృణ్వై
 జం చైవ గురుంవృద్ధజనం తేభా, పాణినో యేఽవమన్యంతే తే భవంతీహ రాక్షసాః.
 ౨౩. తత్కురుధ్వమిహాన్తాకం తారణం ద్వీజసత్తమాః, సక్తా భవంతిః సర్వేషాం
 లోకానామపి తారణే. ౨౪. తేషాంతు మునయశ్శృత్యా తుష్టువుస్తాం మహా
 నదీమ్, మోక్షార్థం రక్షసాం తేషామూచుః ప్రయతమానసాః. ౨౫. తుతం కీలావ
 జన్నం చ యచ్చోచ్చిష్ఠస్థాన్వితం భవేత్, సకేశమవధూతం చ రుదితోపహతం చ
 యత్. ౨౬. ఏభిస్సూర్యప్రభుమన్నం చ భాగోఽసౌరక్షసామిహ, తస్మాద్ జ్ఞాత్వా సదా
 విద్వానేతాన్ యత్నాన్ ద్వీవర్జయేత్. ౨౭. రాక్షసాన్నమసౌ భుజ్జే యో భుజ్జే
 హ్యన్నమిదృశమ్, శోభయత్వా తతస్తీర్థం ఋషయస్తే తపోభవాః. ౨౮. మో
 క్షార్థం రాక్షసానాం చ నదీం తాం ప్రత్యచోదయత్, మహర్షీణాం మతం జ్ఞాత్వా
 తతస్సా సరితాం వరా. ౨౯. అరుణామూనయామాస స్వాం తనుం పురుషర్షభ,
 తస్యాం తే రాక్షసాస్సాన్త్యా తనుం త్యక్త్వా దివం గతాః. ౩౦. అరుణామాం
 మహారాజ బ్రహ్మవధ్యుపహాహీ సా, ఏతమర్థసుభిజ్ఞాయ దేవ రాజశ్శత్రుకతుః ౩౧
 తస్మింస్తీర్థవరే స్నాత్వా విముక్తః పాప్సనా కిల. ౩౨. జనమేజయఉవాచ—కిమ్
 ర్థం భగవాన్ శక్రో బ్రహ్మవధ్యుమవాప్తవాన్, కథమన్తీంశ్చ తీర్థే వై ఆప్లుత్యా
 కల్పిషోఽభవత్. ౩౩. వై శంసాయన ఉవాచ—శృణుష్యేత్తదుపాఖ్యానం యథా
 వృత్తం జనేశ్వర, యథా బిభేదః సమయం సముచేర్వాసవః పురా. ౩౪. సముచి
 ర్వాసవాద్భీతస్సూర్యరశ్మిం సమావిశత్, తేనేంద్రస్సఖ్యమకరోత్సమయం చేదమ
 బ్రవీత్. ౩౫. సచార్ద్రేణ న శుష్కేణ న రాత్రౌ నాపి చాహని, వధిష్యామ్యసు
 రశ్రేష్ఠసఖే సత్యేన జే శవే. ౩౬. ఏవం సకృత్వా సమయం దృష్ట్వా నీహారమీ
 శ్వరః, చిచ్ఛేదాస్య శిరో రాజన్నపాం ఘేనేన వాసవః. ౩౭. తచ్ఛిరో సముచేచ్ఛి
 న్నం పృథతశ్శక్రమన్వియాత్, భోమిత్రహణిపాపేతి బ్రువాణం శక్రమంతికాత్.
 ౩౮. ఏవం స శిరసా తేన చోద్యమానః పునః పునః, పితామహాయ సంతప్త
 ఏతమర్థం న్యచేదయత్. ౩౯. తమబ్రవీల్లోకగురురరుణాయాం యథావిధి,
 ఇష్టోపస్పృశచేవేంద్రతీర్థే సావభయావహే. ౪౦. ఏషా పుణ్యజలా శక్ర
 శృతా మునిభి రేవ తు, నిగ్రాహమస్యాగమనమిహాసీత్సూర్యమేవ తు. ౪౧.
 తతోఽభ్యేత్వాసుణాం చేవీం ప్లావయామాస వారిణా, సరస్వత్యాదుణా
 యాశ్చ పుణ్యోఽయం సుగమో మహాత్. ౪౨. ఇహ త్వం యజచేవేంద్ర దద
 దానాన్యనేకశః, అత్రాప్లుత్య సుఘోరాత్త్వం పాతకాద్విప్రమోక్ష్యసే. ౪౩.

ఇత్యుక్తస్ససరస్వత్యాః కుంజే వై జనమేజయ, ఇష్ట్యా యథావద్బలభిదరుణాయా
ముహస్పృశత్. ౪౪. సముక్తః పాప్తనా తేన బ్రహ్మపథ్యాకృతేన చ, జగము సంత
హృష్టమనాస్త్రిదివం త్రిదశేశ్వరః. ౪౫. శిరస్తచ్చాపి నముచేస్తతైవాహ్లాశ్య భారత,
లోకా కామదుహః ప్రాప్తమక్షయా రాజసత్తమ. ౪౬. వైశంపాయన
ఉవాచ—తత్రావృష్పస్పృశ్య బలో మహాత్మా దత్వా చ దానాని పృథగ్విధాని,
అవాప్య ధర్మం పరమార్థకర్తా జగము సోమస్య మహాత్ముతీర్థమ్. ౪౭. యత్రాయ
జద్రాజసూయేన సోమః సాక్షాత్పురా విధివత్పార్థివేంద్ర, అత్రిధీరమా విక్రము
భ్యో బభూవ హాతా యస్మిన్ క్రతుముఖ్యే మహాత్మా. ౪౮. యస్యాంతే భూత్సు
మహద్దానవానాం దైతేయానాం రాక్షసానాం చ దేవైః, యస్మిన్ యద్ధం తార
కాఖ్యం సుతీవ్రం యత్ర స్కందసారకాఖ్యం జమాన. ౪౯. సై నావత్యం లబ్ధవా
దేవతానాం మహాసేనో యత్ర దైత్యాంతకర్తా, సాక్షాచ్చైవనవనత్కారీ కేయ
స్సదా కుమారో యత్ర సప్తక్షరాజః ౫౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణిగదాయుద్ధపర్వణి- చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ—సరస్వత్యాః ప్రభావోఽయముక్తస్తే ద్విజసత్తమ,
కుమారస్యాభిషేకం తు బ్రహ్మ వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧ యస్మిన్ దేశే చ కాలే
చయథా చ వదతాం వర, యైశ్చాభిషిక్తో భగవాన్ విధినా యేన చ ప్రభుః. ౨.
స్కందో యథా చ దైత్యానామకరోత్కదనం మహత్, తథా మే సర్వనూచ
త్వీ పరం కౌతూహలం హి మే. ౩. వైశంపాయనఉవాచ.—కురువంశస్య సదృ
శం కౌతూహలమిదం తవ, హర్షముత్పాదయత్యేవ వచో మే జనమేజయ ౪. హం
త తే కథయిష్యామి శృణ్వాసస్య నగాధిప, అభిషేకం కుమారస్య ప్రభావం చ
మహాత్మనః. ౫. తేజో మాహేశ్వరం స్కన్నమగ్నో ప్రసతితం పురా, తత్సర్వభ
క్షో భగవాన్నాశకద్గర్భమక్షయమ్. ౬. తేనానీదతితేజస్వీ దీప్తిమాన్ హవ్యవా
హనః, సచైవ ధారయామాస గర్భం తేజోమయం తదా. ౭ సర్వేగంగామభిసంగ
మ్య నియోగాద్భృహ్మణః పురా, గర్భచూపితవాన్ దివ్యం భాస్కరోపమతేజ
సమ్. ౮. అథ గంగాపి తం గర్భచుసహంతీ విభారణే, ఉత్పన్నజ్జ గిరౌ రమ్యే హి
మవత్యమరార్చితే. ౯. స తత్ర వవృధే లోకా నానృత్య జ్వలనాత్తజః, దదృశు
ర్జ్వలనాకారం తం గర్భమథ కృత్రిణః. ౧౦. శరస్తంభే మహాత్మాన మనలాత్తజ
మిశ్వరమ్, మమాయమితి తాస్సర్వాః పుత్రాధిన్యోఽభిచుక్రుతుః. ౧౧. తానాం
విదిత్వా భావం తం మాతృగణాం భగవాన్ ప్రభుః, ప్రస్తుతానాం పయష్షడ్భిర్

దనై రసిబత్తదా. ౧౨ తం ప్రభావం సమాలోక్య తస్య బాలస్య కృత్తికాః, పరం
విస్తయమావన్నా దేవ్యో దివ్యవపుర్ధరాః. ౧౩. యత్రోత్పృష్టస్సభగవాన్ గంగ
యా గిరిమూర్ధని, సశైలః కాంచనస్సగ్వస్సంబభౌ కురుసత్తమ. ౧౪. వర్ధతా చైవ
గర్భేణ పృథివీ తేన రంజితా, ఆతశ్చ సర్వే సంపృతా గిరయః కాంచనాకరాః.
౧౫. కుమారస్సుమహావీర్యః కార్తికేయ ఇతి స్తుతః, గాంగేయ పూర్వ మభవన్
హయోగబలాన్వితః. ౧౬. శమేన తపసా చైవ వీర్యేణ చ సమన్వితః, నవృధేఽతీవ
రాజేంద్ర చంద్రవత్ప్రియదగ్గునః. ౧౭. స తస్మిన్ కాంచనే దివ్యే శరస్తంభే శ్రీ
యా వృతః, స్త్రాయమానస్సదాశేతే గంధర్వైర్విర్జనిభిస్తథా. ౧౮. తతైవమన్వపృ
త్యంత దేవకన్యాస్సహస్రశః, దివ్యవాదిత్రపుత్ర్యజ్ఞాఃస్తువంత్యశ్చారుదర్శనాః. ౧౯.
అన్వాస్తేవ నదీదేవం గంగాచై సరితాంవరా, దధారపృథివీచైవనదిభ్రతీరూపముత్త
మమ్. ౨౦. జాతకర్షాదికాస్తత క్రియాశ్చక్రే బృహస్పతిః, వేదశ్చైవనం చతు
ర్హరిసుతస్థే కృతాంజలిః. ౨౧. ధనుర్వేదశ్చతుష్పదః శస్త్రగ్రామ స్ససంగ్రహః,
తత్రైవం సముపాతిష్ఠ త్సాక్షాద్వాణీ చ కేవలా. ౨౨. సదనస్య మహావీర్యో దేవ
దేవ ముమావతిమ్, శైలపుత్రాస్స సమాసీనం భూతసంఘశతైర్వృతమ్. ౨౩. నికా
యాభూతసంఘానాం పరమాద్భుతదర్శనాః, వికృతా వికృతాకారా వికృతాభరణ
భవజాః. ౨౪. వ్రాఘుసింహార్జు వదనా బిడాలమకరాననాః, పృషదంశముఖాశ్చాన్యే
గజోష్ఠగివదనాస్తథా. ౨౫. ఉలూకవదనాః కేచిద్గర్భగోమాయుదర్శనాః, క్రౌ
ంచపారావతనిభైర్వదనై రాంకవైరపి. ౨౬. శ్యావిచ్ఛల్యకగోధానామజైడకగవాం
తథా, సదృశాని వహూంవ్యనేస్త తత్ర తత్ర వ్యధారయన్. ౨౭. కేచిచ్ఛైలాంబు
దప్రఖ్యాశ్చక్రొద్వ్యతగదాయుధాః, కేచిదంజనపుంజాభాః కేచిచ్ఛైతాచలప్ర
భాః. ౨౮. సప్తమాతృగణాశ్చైవ సమాజగ్గుర్విశాంపతే, సాధ్యా విశ్వేఽథ మరు
తో వరహః పితరస్తథా. ౨౯. రుద్రాదిత్యాస్తథా సిద్ధా భుజంగా దానవాః ఖగాః,
బ్రహ్మ స్వయంభూ ర్భగవాన్ సపుత్రస్సహ విష్ణునా. ౩౦. శక్రస్తథాభయార్ద్రా
హ్నుం కుమారవరమద్యతమ్, నారదప్రముఖాశ్చాపి దేవగంధర్వసత్తమాః. ౩౧.
దేవర్షయశ్చ సిద్ధాశ్చ బృహస్పతిపురోగమాః, పితరో షగతశ్చ్రేష్ఠా దేవానామపి
దేవతాః. ౩౨. తేఽనే తత్ర సమాజగ్గుర్యామాధామాశ్చర్యశః, సతుబాలోఽపి
బలవాన్ మహాయోగబలాన్వితః. ౩౩. అభ్యాజగామ దేవేశం శూలహస్తం పినా
కినమ్, తమావ్రజంతమూలత్వ శివస్యాస్త్రేన్ద్రనోగతమ్. ౩౪. యుగవచ్చైలపుత్రాస్
శ్చ గంగాయాః పావకస్య చ, కం సుపూర్వమయం బాలో గౌరవాదభ్యుపై
వ్యతి. ౩౫. అపి మామితి సర్వేషాం తేషామాస్త్రినోగతమ్, తేషామేతమభిప్రా

యం చతుర్థాముపలక్ష్య సః. ౩౬. యుగపద్యోగమూఘాయ ససర్వ వివిధాస్త్రమూః
 తతోఽభవచ్చతుర్థార్థః క్షణేన భగవాన్ ప్రభుః. ౩౭ తస్య శాఖో విశాఖశ్చ నై
 గమేయశ్చ పృష్ఠతః, ఏవం సకృత్వా హ్యత్తానం చతుర్థా భగవాన్ ప్రభుః. ౩౮.
యతో రుద్ర స్తతస్సంబో జగామాద్భుతదర్శనః, విశాఖస్తు యయా యేన దేవీ
గిరివరాతజా. ౩౯. శాఖో యయా చ భగవాన్ వాయుమూర్తిర్విభావసుమ్,
నైగమే యోగమద్దంగాం కుమారః పావకప్రభుః. ౪౦. సర్వే భాసురదేహస్తే
చత్వారస్సుమరూపిణః, తాన్ సమభ్యయురవ్యగ్రాస్త్రసద్భుతమివాభవత్. ౪౧. హా
హాకారో మహానాసిద్దేవదానివరక్షసామ్, తద్బ్రహ్మ మహదాశ్చర్యమద్భుతం రో
మహర్షణమ్. ౪౨. తతో రుద్రశ్చ దేవీ చ పావకశ్చ పితామహమ్, గంగయా
సహితాస్సర్వే ప్రణవేతుర్జగత్పతిమ్. ౪౩. ప్రణవత్య తతస్తే తు విధివద్రాజపుం
గవ, ఇదమూచుర్వచో రాజా కార్తికేయప్రియేస్సయా. ౪౪ అస్య బాలస్య
భగవన్నాధిపత్యం యథేషితమ్, అస్తప్త్రియార్థం దేవేశ సదృశం చాతుమర్హసి.
 ౪౫. తతస్త్వభగవాన్ ధీమాన్ సర్వలోకపితామహః, మనసా చింతయామాన కిమ
 యం లభతామితి. ౪౬. ఐశ్వర్యాణి చ సర్వాణి దేవగంధర్వరక్షసామ్, భూతయ
 త్విహింగానాం పన్నగానాం చ సర్వశః. ౪౭. పూర్వమేవాదిదేశాసా నికాయే
 షు మహాత్మనామ్, సమర్థం చ తమైశ్వర్యే మహామతిరమన్యత. ౪౮. తతో ము
 హూర్థం సభ్యాత్వా దేవానాం శ్రేయసి స్థితః, సై నాపత్యం దదా తస్తే సర్వ
 భూతేషు భారత. ౪౯. సర్వదేవనికాయానాం యే రాజానః పరిశ్రుతాః, తాన్
 సర్వాన్ వ్యాదిదేశాస్తే సర్వభూతపితామహః. ౫౦. తతః కుమారమూదాయ
 దేవా బ్రహ్మపురోగమాః, అభిషేకార్థమాజగ్గుః శైలేంద్రం సహితాస్త్రతః. ౫౧.
 పుణ్యాం హైమవతీం దేవీం సరిచ్ఛేష్ఠాం సరస్వతీమ్, సమంతపంచకే యా వై
 త్రిపులోకేషు విశ్రుతా. ౫౨. తత్ర తీరే సరస్వత్యాః పుణ్యే సర్వగుణాన్వితే,
 నిషేదుర్దేవగంధర్వాః సర్వే సంపూర్ణమానసాః. ౫౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచవత్సారింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ. — తతోఽభిషేకసంభారాన్ సర్వాన్ సుభృత్య శా
 స్త్రతః, బ్రహ్మస్థిస్సమిద్ధే వై జహావాగ్నో యథావిధి. ౧. తతో హిమవతా
 దత్తే మణిప్రసరశోభితే, దివ్యరత్నాచితే పుణ్యే విషణ్ణం పరమాననే ౨. సర్వమం
 గళసంభారైర్విధిమంత్రపురస్కృతమ్, అభిషేచనికం ద్రవ్యం గృహీత్వా దేవతా
 గణాః. ౩. ఇంద్రసింహా మహావీర్యా సూర్యాచంద్రమసౌ తథా, థాతా చైవ విభా

తాచతథాచైవానిలాసతా. ౪. పూష్టాభగేనాగ్యమ్నాచ హ్యంశేనచ వివస్వతా, దుర్ర
శ్వ సహితోధీమాన్నిత్రేణ వరుణేన చ గిరు దైర్వసుభిరాదిత్యైరశ్విత్యాంచ వృతః
ప్రభుః, విశ్వేదేవైర్దురుభిశ్చ సాధ్యైశ్చ పితృభిస్సుహ. ౬ గంధర్వైర్వరస్సరోభిశ్చ యక్ష
రాక్షససన్నగైః, దేవస్విభిరసంఖ్యాతైస్తథా బ్రహ్మర్షిభిస్తథా. ౭. వైఖానసైర్వాల్మీకి
ర్యాయ్యాహరైర్దరిచివైః, భృగుభిశ్చాంగిరోభిశ్చ యతిభిశ్చ మహాత్మభిః ౮ సర్వై
ర్విద్యాధరైః పుణ్యైరోగ్యగసిద్ధైస్తథావృతః, పితామహః పులస్త్యశ్చ పులహశ్చ
మహాతపః. ౯. అంగిరాః కశ్యపాఽత్రిశ్చమరీచిర్భృగురేవచ, క్రతుర్హరః ప్రచేతాశ్చ
మనుర్దక్షస్తతావచ. ౧౦. ఋతవశ్చ గ్రహశ్చైవ జ్యోతిషిచ విశాంవతే, మూర్తిమ
త్యశ్చ సరితో వేదాశ్చైవ సనాతనాః. ౧౧. సముద్రాశ్చ ప్రదాశ్చైవ తీర్థాని
వివిధాని చ, పృథివీ ద్యౌర్దిశశ్చైవ పాదపాశ్చ జనాధిప. ౧౨. అదితిర్దేవమాతా
చ ప్రీతీస్సాస్వహా సరస్వతీ, ఉమా శచీ సినీవాలీ తథా చానువతిః కుహూః.
౧౩. రాకా చ ధిషణాచైవ పత్నీశ్చాన్యా దివౌకసామ్, హిమవాంశ్చైవ
వింధ్యశ్చ మేరుశ్చానేకశృంగవాః. ౧౪. విరావతస్సరుచరః కలాః కాష్ఠాస్తతా
వచ. మాసార్ధమాసఋతవస్తథా రాత్ర్యహనీ నృప. ౧౫. ఉచ్చైశ్శ్రీవా వాయు
శ్రేష్ఠో నాగరాజశ్చ వాసుకిః, అరుణో గరుడశ్చైవ వృక్షాశ్చౌషధిభిస్సుహ. ౧౬.
ధర్మశ్చ భగవాదేవః సమాజగ్దుర్ని సంగతాః, కాలో యమశ్చ మృత్యుశ్చ యమ
స్యానుచరాశ్చయే. ౧౭ బహులత్వాచ్చ నోక్తా యేనివిధా దేవతాగణాః, తే కుమా
రాభిషేకార్థం సమాజగ్దుస్తతస్తతః. ౧౮. జగృహుస్తే తదా రాజా సర్వవీచ దివౌ
కసః, అభిషేచనికంభాండం మంగళాని చ సర్వతః. దివ్యసంభారసంయుక్తైః కలశైః
కాంచనైర్నృప, సరస్వతీభిః పుణ్యాభిః దివ్యతోయాభిరేవ తు. ౨౦. అభ్యషించన్
కుమారం వై సంప్రహృష్టా దివౌకసః, నేనావతిం మహాత్మానమనురాణాం భయం
కరమ్. ౨౧. పురా యథా మహారాజ వరుణం వై జలేశ్వరమ్, తథాభ్యషించన్
గవాన్ బ్రహ్మ లోకపితామహః. ౨౨. కశ్యపశ్చ మహాతేజా యేచాన్యే లోకకీ
ర్తితాః, తస్మై బ్రహ్మ దదాన్రీతో బలినో హేతరంహసః. ౨౩. కామవీర్యధరాన్
సిద్ధాన్ మహాపారిషదాన్ ప్రభుః, నందినేనం లోహితాక్షం ఘంటాకర్ణం చ సమ్మ
తమ్. ౨౪. చతుర్ధమస్యానుచరం ఖ్యాతం కుముదమాలిన్, తతః స్థాణుర్వహా
తేజా మహాపారిషదం ప్రభుః. ౨౫. మాయాశతధరం కామం కామవీర్యబలాన్వి
తమ్, దదాన్ సుందాయ రాజేంద్ర సురారివినిబర్హణమ్. ౨౬. సహి దైవానురే
యుద్ధే దైత్యానాం భీమకర్తృణామ్, జహూన దోర్బాధ్యం సంక్రద్ధః ప్రయుతాని
చతురశ్. ౨౭ తథా దేవాదదుస్తస్మై నేనాం నైర్మలసంకులామ్, దేవశత్రుక్షయ

కరిమజయ్యాం విష్ణురూపిణీమ్. ౨౮. జయశబ్దం తదా చక్రద్ధేవాస్సర్వే సవా
సవాః, గంధర్వా యక్షరతుంసి మునయః పితరస్తథా. ౨౯. తతః ప్రాదాదను
చరౌ యమః కాలోపమాపుభౌ, ఉన్మాథం చ ప్రమాథంచ మహావీర్యౌ మహా
ద్యుతీ. ౩౦. సుభ్రాజో భాస్కరశ్చైవ యౌ తౌ సూర్యానుయాయినౌ, తౌ
సూర్యః కార్తికేయాయ దదౌ ప్రీతః ప్రతాపవాన్. ౩౧. కైలాసశృంగసంకాశౌ
శ్వేతమాల్యానులేపనౌ, సోమోఽవ్యనుచరౌ ప్రాదాన్తణిం సుమణిమేవ చ. ౩౨.
జ్వాలాజిహ్వం తథా బోధ్యతిరాత్మజాయహుతాశనిః, దదావనుచరౌ శూరౌ పర
సైన్యప్రతాపినౌ. ౩౩. పరిఘం చ వటం చైవ భీమంచ సుమహాబలమ్, దహంతి
దహనం చైవ ప్రచండౌ వీర్యసమ్మతౌ. ౩౪. అంశోఽవ్యనుచరాన్ పంచ దదౌ స్కం
దాయ ధీమతే, ఉత్క్రోశం పంచకం చైవ వజ్రదండధరాపుభౌ. ౩౫. దదావనల
పుత్రాయ వాసవః పరవీరహః, తౌ హి శత్రూన్ మహేంద్రస్య జఘ్నుతు సుమరే
బహూన్. ౩౬. చక్రం విక్రమకం చైవ సంక్రమం చ మహాబలమ్, స్కందాయ
శ్రీననుచరాన్ దదౌ విష్ణుర్వహాయశాః. ౩౭. వర్ధనం సందనం చైవ సర్వవిద్యా
విశారదా, స్కందాయ దదతుః ప్రీతావశ్వినౌ భిషజాం వరౌ. ౩౮. కుండం చ కుసు
మం చైవ కుముదం చ మహాయశాః, డంబరాడంబరౌ చైవ దదౌ ధాతా మహా
త్తనే. ౩౯. చక్రానుచక్రా బలినౌ మేఘుచక్రా బలౌత్కటౌ, దదౌ త్వష్టా వహామూ
యా స్కందాయానుచరాపుభౌ. ౪౦. సువ్రతం సత్యసంధం చ దదౌ మిత్రౌ మహా
త్తనే, కుమారాయ మహాత్మానౌ తపోవిద్యాధరౌ ప్రభుః. ౪౧. సుదర్శనీయా వర
దౌ త్రిషు లోకేషు విశ్రుతౌ, సువ్రతం చ మహాత్మానం శుభకర్తాణామేవ చ. ౪౨.
కార్తికేయాయ సంప్రాదాద్విధాతౌ లోకవిశ్రుతౌ, పాణీతకం పాణికం చ మహా
మాయా వినాపుభౌ. ౪౩. పూషాచానుచరౌ ప్రాదాత్కార్తికేయాయ భారతబలం
చాతి బలం చైవ మహావక్త్ర మహాబలౌ. ౪౪. ప్రదదౌ కార్తికేయాయ వాయు
ర్భరతసత్తమ, యమం చాతీయమం చైవతి మివక్త్ర మహాబలౌ. ౪౫. ప్రదదౌ కార్తి
కేయాయ వరుణస్సత్యసంగరః, సువర్చసం మహాత్మానం తతై వావ్యతి వర్చసమ్. ౪౬.
హిమవాన్ ప్రదదౌ రాజన్ హుతాశనసుతాయ వై, కాంచనం చ మహాత్మానం
మేఘమాలినమేవచ. ౪౭. దదావనుచరౌ మేధురగ్నిపుత్రాయ భారత, స్థిరంఛా
తిస్థిరం చైవ మేధురేవావరౌ దదౌ. ౪౮. ఘోషాత్సగ్నిపుత్రాయ మహాబలపరా
క్రమా, ఉచ్చృంగం చాతిశృంగం చ మహాపాషాణయోధినౌ. ౪౯. ప్రదదౌ
వగ్నిపుత్రాయ వింధ్యః పారిషదాపుభౌ, సంగ్రహం విగ్రహం చైవ సముద్రోఽపి
గదాధరౌ. ౫౦. ప్రదదాగ్నిపుత్రాయ మహాపారిషదాపుభౌ, ఉన్మాదం పుష్ప

దంతం చ శంకుకర్ణం తత్రైవ చ. ౫౧. ప్రదదావగ్నిపుత్రాయ పార్వతీ శుభద
 ర్భవా, జయం మహాజయం చైవ నాగౌ జ్వలనసూనివే. ౫౨ ప్రదదౌ పురుష
 వ్యాఘ్రౌ వాసుకిః పన్నగేశ్వరః, ఏవం సాధ్యాశ్చ యద్రాశ్చ వసవః పితరస్తథా
 ౫౩. సాగరాస్పరితశ్చైవ గిరయశ్చ మహాబలాః, డదుస్సేనాగణాధ్యక్షా శూల
 పట్టసధారిణః. ౫౪. దివ్యప్రహరణోపేతా నానావేషవిభూషితాః, శృణు
 నామాని చాప్యేషాం యేనైవ స్కందస్య సైనికాః. ౫౫. వివిధాయుధసంపన్నా
 శ్చిత్రాభరణవర్షిణః, శంకుకర్ణో నీకుంభశ్చ చంద్రః కుముదపవ చ. ౫౬. అనంతో
 ద్వాదశభుజస్తథా కృష్ణోపకృష్ణకౌ, ఛూణశ్రవాః ప్రతిస్కందః కాంచనాక్షో జలం
 ధమః. ౫౭. అక్షస్సంతర్జతో రాజా కునదీకస్తమోంతకృత్, ఏకాక్షో ద్వాదశా
 క్తశ్చ తథైవైకజటః ప్రభుః. ౫౮. సహస్రబాహుర్వికటో వ్యాఘ్రాక్షః షటిం
 పనః, పుణ్యనామా సునామా చ సుచక్రః ప్రియదర్శనః ౫౯. పరిశ్రుతః కోకనదః
 ప్రియమూల్యానులేపనః, గజోదరో గజశిరః స్కంధాక్షశ్శతలోచనః. ౬౦.
 జ్వాలాజిహ్వః కరాలాక్షశ్శితీకేశో జటిహరిః, పరిశ్రుతః కోకనదః కృష్ణకేశో జటా
 ధరః. ౬౧. చతుర్థంష్ట్రౌజ జిహ్వా చ మేఘనాదః పృథుశ్రవాః, విద్యుత్కాక్షో
 ధనుర్వక్త్రో జాతరో మారుతాశనః. ౬౨ ఉదరాక్షో రథాక్షశ్చ వజ్రనాభో వసు
 ప్రదః, సముద్రవేగో రాజేంద్ర కైలకంపీ తత్రైవచ. ౬౩. పృథో మేషప్రవాహశ్చ
 తథా నందోపనందకౌ, ధూమ్రశ్వేతిః కలిందశ్చ సిద్ధార్థో వరదస్తథా. ౬౪.
 ప్రియకశ్చైవ నందశ్చ గోనందశ్చ ప్రతాపవాః, అనందశ్చ ప్రమోదశ్చ స్వస్తి
 కోధువకస్తథా. ౬౫. మేనువాహస్సువాహశ్చ సిద్ధపాత్రశ్చ భారత, గోవ్రజః కన
 కాపీడో మహాపారిషదేశ్వరః. ౬౬. గాయనో హసనశ్చైవ బాణః ఖడ్గశ్చ
 వీర్యవాః, వైతాలీ గలితాలీ చ తథా కధకవాతికౌ. ౬౭. హంసజః పంకదిగ్ధాం
 గస్సముద్రో న్నాదనశ్చవా, రణోత్కుటః ప్రహాసశ్చ శ్వేతసిద్ధశ్చ నందకః. ౬౮.
 కాలకంఠః ప్రబాసశ్చ తథా కుంభభాండకో షరః, కాలకాక్షస్థితశ్చైవ భూతా
 నాం మథనస్తథా. ౬౯. యజ్ఞవాహః ప్రవాహశ్చ దేవయాజీ చ సోమః,
 మజ్జలశ్చ మహాలేజః క్రథక్రాథౌ చ భారత ౭౦. తుహరశ్చ తుహరశ్చ చిత్ర
 దేవశ్చ వీర్యవాః, మధురస్సుప్రసాదశ్చ కిరీటీ చ మహాబలః ౭౧ వత్సలో
 మధువర్ణశ్చ కలశోదర ఏవ చ, ధర్మతో మన్మథకరస్సూచీ వక్త్రశ్చ వీర్యవాః.
 ౭౨. శ్వేతవక్త్ర స్సువక్త్రశ్చ చారువక్త్రశ్చ పాండురః, దండబాహుస్సుబాహుశ్చ
 రజః కోకిలకస్తథా. ౭౩. అచలః కనకాక్షశ్చ బాలానామపి యః ప్రభుః, సంచారకః
 కోకనదో గృద్ధ్రపత్రశ్చ జంబుకః. ౭౪. లోహజవక్త్రా జవనః కుంభవక్త్రశ్చ కుంభకః

స్వర్గీవశ్య కృష్ణాజాహంసవక్త్రశ్చ చంద్రభః. ౭౫. పాణిమూర్ఖశ్చ శంబూకః
 పంచవక్త్రశ్చ శిక్షిణః, చాపవక్త్రశ్చ జంబూకః కాకవక్త్రశ్చ కుంజలః. ౭౬. యోగ
 యుక్తా మహాత్మానః సతతం బ్రాహ్మణ ప్రియాః, వైతామహా మహాత్మానో మహా
 పారిషదాశ్చ యే. ౭౭. యావన్సస్థాశ్చ బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ జనమేజయ, సహస్రశః
 పారిషదాః కుమారముపశస్థితే. ౭౮. వక్త్రైర్నానానిధైర్యేతు శృణు తాం జన
 మేజయ, కూర్మకుక్కుటవక్త్రాశ్చ శశోలుకముఖాస్తథా. ౭౯. ఖరోష్ట్రవదనా
 శ్చాన్యే వరాహవదనాస్తథా, మూర్ఛారదంశవక్త్రాశ్చ దీర్ఘవక్త్రాశ్చ భారత. ౮౦. పకు
 లోలుకవక్త్రాశ్చ కాకవక్త్రాస్తథా పరే, ఆఖుబభుగ్రీవవక్త్రాశ్చ మయూరవదనా
 స్తథా. ౮౧. మత్స్యమేషానాశ్చాన్యే అజావిమహిషానాః, ఋక్షశార్దూలవ
 క్త్రాశ్చ ద్వీపసింహానాస్తథా. ౮౨. భీమా గజాననాశ్చైవ తథానక్రముఖాశ్చ
 యే, గరుడాస్యాః కంకముఖాః పృక కాకముఖాస్తథా. ౮౩. గోఖరోష్ట్రముఖా
 శ్చాన్యే పృషదంశముఖాస్తథా, మహాజతరపాదాంగాస్తారకాక్షాశ్చ భారత. ౮౪.
 పారావతముఖాశ్చాన్యే తథా వృషముఖాః పరే, గోకిలాభముఖాశ్చాన్యే శ్వేనతి
 త్రిరికాననాః. కృకలానముఖాశ్చాన్యే విరజోంబరథారిణః, వ్యాలవక్త్రాశ్చూలముఖా
 శ్చౌండవక్త్రాశ్చూభాననాః ౮౬ ఆశీవిషాశ్చీర్షరథ గోనానావదనాస్తథా, స్థూలోదరాః
 కృశాంగాశ్చ స్థూలాంగాశ్చ కృశోదరాః ౮౭. హస్తగ్రీవా మహాకర్ణా నానావ్యాల
 విభూషణాః, గజేంద్రచర్మవసనాస్తథా కృష్ణాజిహ్వాంబరాః. స్కంధేముఖా మహారాజ
 తథా పుష్కదంతోముఖాః, పృష్ఠేముఖా హనుముఖాస్తథా జంభూముఖా అపి. ౮౯.
 పార్శ్వినాశ్చ బహవో నానాదేశముఖాస్తథా. తథా కీటపతంగానాం సదృశా
 న్యాగణేశ్వరాః. ౯౦. నానావ్యాలముఖాశ్చాన్యే బహుబాహుశిరోధరాః, నానా
 పుష్కభుజాః కేచిత్కటిశీర్షాస్తథా పరే. ౯౧. భుజంగభోగవదనా నానాగుల్మవివా
 సిసః, చీరసంపృతగాత్రాశ్చ నానాకనకవాససః. ౯౨ నానావేషధరాశ్చైవ నానా
 మాల్యానులేపనాః, నానావస్త్రధరాశ్చైవ చర్మవాసస ఏవ చ. ౯౩. ఉష్ణిషిణో
 మకుటిసః సుగ్రీవాశ్చ సువర్చసః, కిరీటిసః పంచశిఖాస్తథా కాండనమూర్ధజాః.
 ౯౪. త్రిశిఖా ద్విశిఖాశ్చైవ తథా సప్తశిఖాః పరే, శిఖండినో మకుటిసో ముం
 డాశ్చ జటిలాస్తథా. ౯౫ చిత్రమాలాధరాః కేచిత్కేచిద్ద్రోమాననాస్తథా, విగ్ర
 హైకరసా నిత్యమజేయాసురసత్తమైః ౯౬. కృష్ణానిర్దాంసవక్త్రాశ్చ స్థూలకృష్ణాస్తనూ
 దరాః, స్థూలకృష్ణా హస్తకృష్ణాః క్రలంబోదరమేహనాః ౯౭. మహాభుజా హస్తకృష్ణా
 హస్తగీత్రాశ్చ వామనాః, కుబ్జాశ్చ హస్తకృష్ణాశ్చ హస్తకర్ణశిరోధరాః ౯౮. హస్తీ
 నాసాః కూర్మనాసాః పృకనాసాస్తథా పరే, దీప్తోచ్ఛావినాదీర్ఘ జంభూవికరాలాహ్వ్యధో

ముఖాః. ౯౯. మహాదంష్ట్రా హ్రస్వదంష్ట్రా శ్చతుర్దంష్ట్రాస్తథా పరే, వారణేం
 ద్రనిభాశ్చాన్యే భీమా రాజన్ సహస్రతః. ౧౦౦. సువిభక్తశరీరాశ్చ దీప్తిమంత
 స్సవ్విలంకృతాః, పింగాక్షాశ్శంకుకణ్డాశ్చ రక్తనాసాశ్చ భారత. ౧౦౧. పృథు
 దంష్ట్రా మహాదంష్ట్రాః స్థూలాప్తాః హరిమూర్ధజాః, నానాపాదాష్టదంష్ట్రాశ్చ నానా
 హస్తశిరోధరాః. ౧౦౨. నానాచర్మభిరాచ్ఛన్నానానాభామాశ్చ భారత, కుశలాదేశ
 భామాసుజల్పగతోఽనోన్యన్య మిశ్యరాః. ౧౦౩. హృష్టాః పరిపతంతిస్త మహాపారిష
 దాస్తథా, దీర్ఘగ్రీవా దీర్ఘనఖా దీర్ఘపాదశిరోభుజాః. ౧౦౪. పింగాక్షా నీలకంఠాశ్చ
 లంబకణ్డాశ్చ భారత, వృకోదరనిభాశ్చైవ కేచిదంజనసన్నిభాః. ౧౦౫. శ్వేతాక్షా
 లోహితగోవాః పింగాక్షాశ్చ తథాపరే, కల్తామా బహవో రాజం శ్చిత్రవర్ణాశ్చ
 భారత. ౧౦౬. చామరాపీడనిభాః శ్వేతలోహితరాజయాః, నానావర్ణాససవర్ణాశ్చ
 మయూరసదృశప్రభాః. ౧౦౭. పునః ప్రహరణాన్యేషాం కీర్త్యమానాని మే
 శ్వణు, శేషైః కృతః పారిషదై రాయుధానాం పరిగ్రహాః. ౧౦౮. పాశోద్భృతకరాః
 కేచిద్వాన్విదితాస్యాః ఖరాసనాః, పృష్ఠాక్షా నీలకంఠాశ్చ తథా పరిభుబాహవాః.
 ౧౦౯. శతఘ్నీచక్రహస్తాశ్చ తథా ముసులపాణయాః, అసిముద్గరహస్తాశ్చ దంతహ
 స్తాశ్చ భారత ౧౧౦. గదాభుసుంతిహస్తాశ్చ తథా తోమరపాణయాః, ఆయుధైర్వి
 విధైర్భురైర్త్రహాశ్చానో మహాజనాః ౧౧౧ మహాబలా మహావేగా మహాపారిషదా
 స్తథా, అభిషేకం కుమారస్య దృష్ట్వా హృష్టారణ్మరియాః. ౧౧౨. ఘంటాజాలపిన
 ధ్దాంగా నస్యతుస్తే వహహాదసః, ఏతే చాన్యేచ బహవో మహాపారిషదాన్మవ. ౧౧౩.
 ఉపతస్థుర్వహాత్తానం కార్తికేయం యశస్వినమ్, దివ్యాశ్చాప్యాంతరిక్షాశ్చ పార్థివా
 శ్చానిలోపయాః. ౧౧౪. ఆదిష్టా దైవతైర్హూరాః స్కందస్యానుచరాభిషేకాః,
 తాదృశానాం సహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదానిచ. ౧౧౫. ఆభిషిక్తం మహాత్తానం
 పరివారోఽపతస్థిరే. ౧౧౬

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ—శృణు మాతృగణాన్ రాజన్ కుమారానుచరా
 ఏమాన్, కీర్త్యమానాన్ మయా వీర సపత్నీగణసూదనాన్. ౧. యశస్వినీనాం
 మాతృగణాం శృణు నామాని భారత, యాభిర్వాన్విస్త్రయోలోకాః కల్యాణీ
 ఛిశ్చ భాగవతః. ౨. ప్రభావతీ విశాలాక్షీ పలితా గోస్తనీ తథా, శ్రీమతీ బహుళా
 చైవ తదైవ బహుపుత్రికా. ౩. ఆపు జాతా చ గోపాలీ బృహదంబాలికా తథా,
 సయావతీ మాలతికా ధ్రువరత్నా భయంకరీ. ౪. వసుధామా సుదామా చ

విశోకా నందినీ తథా, ఏకచూడా మహాచూడా చక్రనేమిశ్చ భారత. ౫. ఉత్తే జనీజయత్సేనాకమలాత్కృత శోభనా, శతంజయా తథాచైవ క్రోధనా శలభీఖరీ. ౬. మాధవీ శుభవక్త్రా చ తీర్థనేనిశ్చ భారత, గీతప్రియా చ కల్యాణీ రుద్రరో మామితాశనా. ౭. మేఘస్వినా భోగవతీ సుధూశ్చ కనకావతీ, అలాతాక్షీ వీర్య వతీ విద్యుజ్జిహ్వీ చ భారత. ౮. పద్మావతీ సునత్కత్రా కందరా బహుయోజనా, సంతానికా చ కౌరవ్య కమలా చ మహాబలా. ౯. సుదామూ బహుదామూ చ సుప్రభా చ యశస్వినీ, నృత్యప్రియా చ రాజేంద్ర శతోలూఖలమేఖలా. ౧౦. శతేఘంటా శతానందా భగనందా చ భామినీ, వపుష్పతీ చంద్రశిలా భద్రకాలీ చ భారత. ౧౧. ఋత్యంబికా నిష్కుటికా వామూ చత్వరవాసినీ, సుమంగళా స్వస్తిమతీ బుద్ధికామూ జయప్రియా. ౧౨. ధనదాసుప్రసాదా చ భవదా చ జనే శ్వర, ఏడీ మేడీ సమేడీ చవేతాశజననీ తథా ౧౩. కంఠూతిః కాలికా చైవ దేవమిత్రా చ భారత, వసుక్రీః కోటిరా చైవ చిత్రనేనా తథాచలా. ౧౪. కుక్కుటికా శంఖలికా తథా శకునికా నృప, కుండారికా కౌకులికాకుంభికాథ శతోదరీ. ౧౫. ఉత్క్రాధినీ జలేలా చ మహావేగాథ కంకణా, మహాజవా కంటకినీ ప్రఘసా పూ తనా తథా. ౧౬. కేశయంత్రీ త్రుటిర్నామ క్రోశనాథ తటిత్సృభా, మంజోదరీ చ ముండీ చ కోటరా మేషవాహినీ. ౧౭. సుభగా లంబినీ లంబా తామ్రచూడా వికాశినీ, డోర్ధ్వవేణీ ధరా చైవ పింగాక్షీ లోహమేఖలా. ౧౮. పృథువక్త్రా మధు లికా మధుకుంభా తదైవ చ, పక్షాలికా మత్కుణికా జరాయుర్జర్జరాననా. ౧౯. ఖ్యాతా దహదహా చైవ తథా ధమధమూ నృప, ఖండఖండా చ రాజేంద్ర పూ షణా మణికుట్టికా. ౨౦. అమోఘా చైవ కౌరవ్య తథా లంబపయోధరా, వేణు వీణాధరా చైవ పింగాక్షీ లోహమేఖలా. ౨౧. శశోలూకముఖిక్పష్టా ఖరజంఘా మహాజవా, శింశుమారముఖి శ్వేతా లోహితాక్షీ విభీషణా. ౨౨. జాటాలికా కామచరీ దీర్ఘజిహ్వ బలోత్కటా, కాలే హికావామనికా మకుటా చైవ భారత. ౨౩. లోహితాక్షీ మహాకాయా హరిపిండా చ భూమిః, ఏకత్యేచా సుకుసుమూ కృష్ణవర్ణాచ భారత. ౨౪. త్షురకర్ణి చతుష్కర్ణి కర్ణస్రావరణా తథా, చతుష్పథ నికేతా చ గోకర్ణా మహిషాననా. ౨౫. ఖరకర్ణి మహాకర్ణి భేరిస్వనమహాస్వినా, శంఖకుంభశ్రవాశ్చైవ భగదా చ మహాబలా ౨౬. గణాచ సుగణా చైవ తథా భీద్యథ కామదా, చతుష్పథరతా చైవ భూతితీర్థాస్యగోచరా. ౨౭. వశోదావిత్ర దా చైవ సుఖదా చ మహాయశాః, పయోదా గోమహిషదా సువిశాలా చ భా రత. ౨౮. ప్రతిష్ఠా సుప్రతిష్ఠా చ రోచమానా సురోచనా, నౌకర్ణి శివకర్ణి చ

వసుధా మంధినీ తథా. ౨౯. ఏకవక్త్రా మేఘురవా మేఘమాలా విరోచనా, ఏతా
 శ్చాన్యాశ్చ బహ్వ్యో వైమాతరో భరత్సభ. ౩౦. కార్తికేయా నుయాయినోన్య
 నానాయాపాస్సహస్రశః, దీర్ఘనఖ్యో దీర్ఘదంత్యో దీర్ఘతుండాశ్చ భారత. ౩౧.
 సబలామధురాశ్చైవ యావనస్థాస్సలంకృతాః, మాహాత్మ్యేన చ సంయుక్తాః కా
 మరూపధరాస్తథా. ౩౨. నిర్దాంసగాత్రాశ్చేత్వాశ్చ తథా కాంచనసన్నిభాః, కృష్ణ
 మేఘునిభాశ్చాన్యా ధూమ్రాశ్చ భరత్సభ. ౩౩. అరుణాభా మహాభాగ దీర్ఘకే
 శ్యస్సితాంబరాః ఊర్ధ్వవేణీధరాశ్చైవ పింగాక్ష్యో లంబమేఖలాః. ౩౪. లంబోద
 ర్యో లంబకర్ణాస్తథా లంబపయోధరాః, తామ్రాక్ష్యస్తామ్రవర్ణాశ్చ హర్యక్ష్యశ్చ
 తథా పరాః. ౩౫. పరదాః కామచారిణ్యో నిత్యం ప్రముదితాస్తథా, యామ్యా
 రౌద్రాస్తథా సౌమ్యాః కాబేర్యోఽథ మహాబలాః. ౩౬. వారుణ్యోఽథ చ మా
 హేంద్ర్యస్తథాగ్నేయః పరంతప, వాయవ్యశ్చాప కామార్యో బ్రాహ్మ్యశ్చ భర
 త్సభ. ౩౭. వైష్ణవ్యశ్చ తథా సౌర్యో వారాహ్యశ్చ మహాబలాః, రూపేణాస్స
 రసాం తుల్య మనోహర్యో మనోరమాః. ౩౮. పరపుష్టోపమా వాక్యే తథర్థాన్తి
 ధనదోషమాః, శక్రవీర్యోపమా యుద్ధే దీప్త్యా వహ్నిసమాస్తథా. ౩౯. శత్రూ
 ణాం విగ్రహే నిత్యం భయదాస్తా భవంతుత, కామరూపధరాశ్చైవ జవే వా
 యుసమాస్తథా. ౪౦. అచింత్యబలవీర్యాశ్చ తథా చింత్యపరాక్రమాః, పృథుచ
 త్వరవానిశ్యశ్చతుష్పథనికేతనాః. ౪౧. గుహాశ్శశానవానిన్యః కైలప్రస్తవణాల
 యాః, నానాభరణధారిణ్యో నానామాల్యాంబరాస్తథా. ౪౨. నానావిచిత్రవే
 షాశ్చ నానాభాషాస్తథైవ చ, ఏతే చాన్యే చ బహవో గణాశ్చత్రుక్షయంకరాః.
 ౪౩. అనుజగ్దుర్హత్యానం త్రిదశేంద్రస్య సమ్యతే- తతశ్చక్త్యస్త్రమధదద్భగవాన్
 పాకశాసనః. ౪౪. గుహాయ రాజశార్దూల వినాశాయ సురద్విషామ్, మహాస్వ
 నాం మహాఘంటాం ద్యోతమానాంసితప్రభామ్. ౪౫. అరుణాదిత్యవర్ణాం చ పతా
 కాం భరత్సభ. దదౌ షశుపతి స్తస్య సర్వభూతమహాచమూమ్. ౪౬. ఉగ్రాం నానా
 ప్రహరణాంతపోవీర్యబలాన్వితామ్, అజేయాం సుగుణైర్యుక్తాం నామ్నా సేనాం
 ధనంజయామ్. ౪౭. దుద్రతుల్యబలైర్యుక్తాం యోధానామయత్రైస్త్రిభిః, స సా విజా
 నాతి రణాత్కదాచిద్వినివర్తితుమ్. ౪౮. విష్ణుర్దదౌ వైజయంతీ మాలాం బలవివర్ధి
 నీమ్, ఉమా దదౌ విరజనీ వాసనీ రవిసప్రభే. ౪౯. గంగాకంఠదలుం దివ్యమమృ
 తోద్భవము త్రమమ్, దదౌ శ్రీత్యా కుమారాయదండం చైవ బృహస్పతిః. ౫౦. గరు
 డో దయితం పుత్రం మయూరం చిత్రబద్ధిణమ్, అరుణస్తామ్రచూడం చ ప్రదదౌ
 చరణాయుధమ్. ౫౧. నాగం తు వరుణో రాజా బలవీర్యసమన్వితమ్, కృష్ణాజనం

తతో బ్రహ్మ బ్రహ్మణ్యాయ దదా ప్రభుః. ౫౨. సమరేషు జయం చైవ ప్రకదా
 లోకభావనః, నై నావత్యమనుప్రాప్య స్కందో దేవగణస్య హః. ౫౩. శుశుభే జ్యో
 తితోఽర్చిష్టాక్ ద్వితీయ ఇవ పావః, తతః పారిషదైశ్చైవ మాతృభిశ్చ సమన్వితః. ౫౪.
 యయా దైత్యవినాశాయ హ్లాదయక్ సురపుంగవాః, సా సేనా నైర్మతీ
 భీమా సఘంటోచ్చితకేతనా. ౫౫. సభేరిశంఖమురజా సాయుధా సచతాకినీ, శా
 రదీ ద్యౌరివాభాతి జ్యోతిర్భరివ శోభితా. ౫౬. తతో దేవనికాయాస్తే నానాభూ
 తగణాస్తథా, వాదయామాసురవ్యగ్రా భేరిశృంగఖాంశ్చ పుష్కలాః. ౫౭. పట
 హాః ధుర్ధరాంశ్చైవ క్రకచాః గోవిమాణికాః, ఆడంబరాః గోముఖాం
 శ్చ డిండిమాంశ్చ మహాస్వినాః. ౫౮. తుష్టప్రస్తే కుమారంతు సర్వే దేవాస్స
 వాసవాః, జగశ్చ దేవగంధర్వా నమృతుశ్చాపసరోగణాః. ౫౯. తతః శ్రీతో మహా
 సేన స్త్రిదశేభ్యో వరం దదా, రిపూః హంతాన్తి సమరే యే వోవధచిక్షీర్షవః
 ౬౦. ప్రతిగృహ్య వరం దేవాస్తస్మా ద్విబుధపత్తమాత్, ప్రీతాత్తానో యహాత్తా
 నో మేనిరే నిహతాః రిపూః. ౬౧. సర్వేషాం భూతసంఘానాం హర్షాన్నాద
 స్సముత్థితః, అపూరయత లోకాన్త్రీక వరే దత్తే మహాత్మనా. ౬౨. సనిర్యయా
 మహాసేనో మహాత్మా సేనయా వృతః, వధాయ యుధి దైత్యానాం రత్నార్థం చ
 దివాకసామ్. ౬౩. వ్యవసాయో జయోధర్మః సిద్ధిర్నక్షిప్తప్రతిష్ఠా, మహాసేనస్య
 నైన్యానామగ్రే జగ్దుర్న రాధిమ. ౬౪. సతయాభీమయా దేవః శూలముద్గరహస్త
 యా, జ్వలితాలాతభావిశ్వా చిత్రాభరణవర్షయా. ౬౫. గదాముపలనారాచశక్తి
 తోమరహస్తయా, దృష్టసంహనినాదిన్యా వినద్య ప్రయయా గుహః. ౬౬. తం
 దృష్ట్వా సర్వదైతేయా రాక్షసా దానవాస్తథా, వ్యద్రవంత దిశస్సంస్థా భయా
 ద్విగ్నాస్సమంతతః. ౬౭. అభ్యద్రవంత దేవాస్తాః వివిధాయుధపాణిని, దృ
 ష్ట్వా చ సతతః క్రుద్ధః స్కందస్తేజోబలాన్వితః. ౬౮. శక్త్యస్త్రం భగవాన్ భీషం
 పునః పునరవాకిరత్, అదధచ్చాత్మనస్తేజో హవిషేధృణవాసలః. ౬౯. అభ్యసృహ
 నేశక్త్యస్త్రే స్కందేనామితేజసా, ఉల్కాజ్వాలా మహారాజ పపాత వసుధా
 తలే. ౭౦. సంప్రదయంతశ్చ తథా నిర్ఘాతాశ్చాపకా ఊతా, యథాంతరాల
 సమయే సుఖారాస్సృష్టథా నృప. ౭౧. ఊస్తాహ్యేకా యదా శక్తిః సుఖూ
 రానలసూనునా, తతః కోట్యో వినీషేతుః శక్తీనాం భరత్సభ. ౭౨. తతః శ్రీ
 తో మహాసేనో జఘాన భగవాన్ ప్రభుః, దైత్యేంద్రం భారతం నామ మహాబల
 వరాక్రమమ్. ౭౩. వృతం దైత్యాయుతైర్వీరైశ్చల్పిర్దశభిర్నుత, పపిషం చా
 ప్లభిః పద్దైర్వృతం సంభ్యే నిజస్నువాక్. ౭౪. త్రిపాదం చాయుతశ్చైర్దైత్యుని

దశభిశ్చైతమ్, ప్రాచోదరం నిఖనైశ్చ వృతం దశభిరీశ్వరః. ౭౫. జఘానానుచ
 నైస్సార్థం వివిధాయుధపాణిభిః, తథా కుర్వంతి విప్రుల నాదం వశ్యత్సుశత్రుఘ్న.
 ౭౬. కుమారానుచరా రాజాః పూరయంతో దిశో దశ, నసృతుశ్చ వవల్లుశ్చ
 జహసుశ్చ ముదాన్వితాః. ౭౭. శక్త్యస్త్రస్య తు రాజేంద్ర తతోఽర్చిర్భిన్నమంతతః,
 త్రైలోక్యం త్రాసితం సర్వం జృంభమాణాభిరేవ చ. ౭౮. దగ్ధాస్సహస్రశో దై
 త్యానాదైః స్కందస్య చాపరే, వతాకయావధూతాశ్చ హతాః కేచిత్సురద్విషః.
 ౭౯. కేచిద్బంటావప్రస్తా నిపేదుర్వసుథాతలే, కేచిత్ప్రహరణైశ్చిన్నా వినిపేతు
 ర్గతాయుషః. ౮౦. ఏవం సురద్విషోఽనేకాః బలవానాతతాయినః, జఘాన సమరే
 చీరః కార్తికేయో మహాబలః. ౮౧. బాణో నానూథ దైతేయో బలేః పుత్రో
 మహాబలః, క్రౌంచపర్వతమాశ్రిత్య దేవసంఘానబాధత. ౮౨. తమభ్యయాన్తహా
 సేనస్సురశత్రుముదారధిః, సకార్తికేయస్య భయాత్కృంఛం శరణమియివాన్.
 ౮౩. తతః క్రౌంచం మహామన్యః క్రౌంచనాదనినాదినమ్, శక్త్యా బిభేద భగవాన్
 కార్తికేయోఽగ్నిదత్తయా. ౮౪. ససాలస్కంధశబలం త్రస్తవానరవారణమ్, ప్రో
 క్తిసోద్భాగితవిహగం వినీష్మతితపన్నగమ్. ౮౫. గోలాంకూలార్ద్రసంమైశ్చ ద్రవద్భి
 సనునాదితమ్, కురంగగతినిర్హోషవినాదితబలాంతరమ్. ౮౬. వినిష్మత్పద్భిశ్చరభే
 ణ్నిహైశ్చ సహసా ద్రుతైః, శోచ్యామపి దళాం ప్రాప్తో రరాజైవ సమర్పితః. ౮౭.
 ఏద్యాధరాస్సముత్పేతు స్తస్యశృంగనివాసినః, కిన్నరాశ్చ సముద్విగ్నాః శక్తి
 హతరవోద్ధతాః. ౮౮. తతో దైత్యావినిష్పేతుః శతశోఽథ సహస్రశః, ప్రదీప్తాత్మ
 వృతశ్రేష్ఠా ద్విచిత్రాఫరణిప్రజః. ౮౯. తాన్నిజఘ్నురతిక్రమ్య కుమారానుచరా
 పృథే, సచైవ భగవాన్ ప్రథో దైత్యేంద్రస్య సుతం తదా. ౯౦. సహానుజం
 ఘానాశు వృత్రం దేవపతిర్యథా, బిభేద శక్త్యా కృంఛం చ పావకిః పరవీరహః.
 ౯౧. బహుథా పైకిథా చైవ కృత్వాత్మానం మహాబలః, శక్తిః ఊష్టా రణే తస్య
 హణిమేతి పునః పునః. ౯౨. ఏవం ప్రభావో భగవాన్స్తతో భూయాంశ్చ పావకిః,
 కౌర్మధిగుణయోగేన తేజసా యశసాశ్రియా. ౯౩. కృంఛన్తేన వినిర్భిన్నో
 వైత్యాశ్చ శతశో హతాః, తతస్సుభగవాన్ దేవో నిహత్య విబుధద్విషః.
 ౯౪. సభాజ్యనూనో విబుధైః పరం హర్షమవాపహ, తతో దుందుభయో
 రాజన్నేదుశ్శంఖాశ్చ భారతి. ౯౫. ముముచుర్దేవయోమాశ్చ పుష్పవర్షమ
 సత్తమమ్, యోగిసామిశ్వరం దేవం శతశోఽథ సహస్రశః. ౯౬. దివ్యగంధ
 ముపాదాయ వవౌ పుణ్యశ్చ మారుతః, గంధర్వాసుష్టువుశ్చైవనం యజ్వా
 శ్చ మహర్షయః. ౯౭. కేచిదేనం వ్యవస్యంతి పితామహసుతం ప్రభుమ్, సస

త్తుమూరం సర్వేషాం బ్రహ్మయోనిం తమగ్రజమ్. ౯౮. కేచిన్తహేశ్వరః
సుతం కేచిత్పుత్రం విభావసోః, ఉమాయాః కృత్తికానాం చ గంగాయాశ్చ వదః
త్వతః. ౯౯ ఏకదా చ ద్విధా చైవ చతుర్థా చ స్థితం గుహమ్, యోగినామీ
శ్వరం దేవం శతశోఽథ సహస్రశః. ౧౦౦. ఏతత్తే కథితం రాజా కార్తికేయాశ్చ
మేచనం, శృణుచైవ సరస్వత్యాస్తీర్థవర్యస్య పుణ్యతామ్. ౧౦౧. బభూవ తీర్థ
ప్రవరం హతేషు సురశత్రుషు, కుమారేణ మహారాజ త్రివిష్టపమివాపరమ్. ౧౦౨
విశ్వరూఢి చ తత్రస్థో దదావీశః పృథక్పృథక్, దదా నైర్మతముఖ్యేభ్యస్తైలో
క్యం చావకాత్మజః. ౧౦౩. ఏవం సభగవాం స్తస్మిన్స్తీర్థే దైత్యకులాంతకః, అశ్వి
షిక్తో మహారాజ దేవసేనాపతిస్సురైః. ౧౦౪. తెజసం నామ తతీర్థం యత్ర
తీర్థే హ్యపాం పతిః, అభిషిక్తస్సురగణైర్వయతో భరతర్షభ. ౧౦౫. తస్మిన్ స్తీర్థవా
స్సాత్వా స్కందం చాభ్యర్చ్యలాంగలీ, బ్రాహ్మణేభ్యో దదా రుక్తం వాసా
స్యాభరణాని చ ౧౦౬. ఉషిత్వా రజసిం తత్రమాధవః పరవీరహః, పూజ్యతీ
వరం తచ్చ స్పృష్ట్య తోయంచ లాంగలీ. ౧౦౭. హృష్టః ప్రీతమనాశ్చైవ హ్యశ్వి
వన్దాధవోత్తమః, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యన్తాం తస్య పరిపూచ్చసి. ౧౦౮. యథా
భిషిక్తో భగవాన్ స్కందో దేవై స్సమాగతైః. ౧౦౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వః-సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ.—అత్యద్భుతమిదం బ్రహ్మ శ్రుతవానస్మి తత్త్వతః
అభిషేకం కుమారస్య విస్తరేణ యథావిధి. ౧. యచ్ఛ్చుత్వా పూతమాత్మాన
విజానామితపోధన, ప్రహృష్టాని చ రోమాణి ప్రసన్నం చ మనో మమ. ౨. అ
భిషేకం కుమారస్య దైత్యానాం చ వధం తథా, శ్రుత్వా మే పరమాప్రీ
ర్భూయః కౌతూహలం హి మే. ౩. అపాంపతిఃకథంవ్యాస్మిన్నభిషిక్తః పురాసురైః
తస్మై బ్రూహి మహాప్రాజ్ఞ కుశలోహ్యసి సత్తమః. ౪. వైశంపాయనఉవాచ
శృణురాజస్మిదం చిత్రం పూర్వకల్పే యథాతథమ్, అదా కృతయుగే రాజక
వర్తమానే యథావిధి. ౫. వరుణం దేవతాస్సర్వా స మేత్యేదమథాబ్రువన్
యథాస్తాన్ సురరాట్మక్రో భయేభ్యః పాతి సర్వదా. ౬ తథా త్వమపిసర్వాపా
సరితాం వై పతిర్భవ, వాసశ్చ తే సదా దేవ సాగరే మకరాలయే. ౭. సముద్రో
యం తవ వశే భవిష్యతి నదీపతిః, సోమేన సార్ధం చ తవ హనివృద్ధీ భవిష్యతి.
౮. ఏవమస్మిన్వీరతా దేవాన్ వరుణో వాక్యమబ్రవీత్, సమాగమ్య తతస్సరే
వరుణం సాగరాలయమ్. ౯. అపాం పతిం ప్రచక్ర్వన్ విధిదృష్టేన కర్తవ్యా, అ

పిచ్చ్య తతో దేవా వరుణం యాదసాం పతిమ్. ౧౧. జగ్గుస్సాన్వేయ స్థానాని
 పూజయిత్వా జలేశ్వరమ్, అభిషిక్తస్తతో దేవైర్వరుణోఽపిమహాయశాః. ౧౧. సరిత
 స్సాగరాంశ్చైవ సదాంశ్చాపి సరాంసీ చ, పాలయామాస విధినాయథా దేవా
 శతక్రతుః. ౧౨. తతస్తత్రాపుష్పస్పృశ్య దత్త్వా చ వివిధం వసు, అగ్నితీర్థం మహా
 ప్రాజ్ఞో జగమాథ ప్రలంబహః. ౧౩. నష్టో న దృశ్యతే యత్ర శమీగర్భే హుతా
 శనః, లోకాలోకవిరాజే చ ప్రదుర్భూతే తదానఘ. ౧౪. ఉపతస్థుస్సురా యత్ర
 సర్వలోకపితామహమ్, అగ్నిః ప్రణట్టో భగవాన్ కారణం చ న విద్మహే. ౧౫.
 సర్వభూతక్షయో మాభూత్సంపాదయ విభో నలమ్. ౧౬. జనమేజయ ఉవాచ.
 కిమర్థం భగవాన్ అగ్నిః ప్రణట్టో లోకభావనః, విజ్ఞాతశ్చ కథం దేవైస్తన్నమాచక్ష్య
 తత్త్వతః. ౧౭. వైశంపాయన ఉవాచ—భృగోశ్శాపాద్యృశం భీతో జాతవేదాః
 ప్రతాపవాన్, శమీగర్భమథాసాద్య నవాశ భగవాన్స్తతః. ౧౮. ప్రణట్టే తు
 తదావహ్నో దేవాస్సర్వే సవాసవాః, అన్వేషంత తదా నష్టం జ్వలనం భృశ
 దుఃఖితాః. ౧౯. తతోఽగ్నితీర్థమాసాద్య శమీగర్భప్రమేవ హి, దదృశుర్జ్వలనం
 తత్ర వసమానం యథా విధి. ౨౦. దేవాస్సర్వే సరవ్యాసుః బృహస్పతి పురో
 గమాః, జ్వలనం తం సమాసాద్య ప్రీతాః పూర్వా సవాసవాః. ౨౧. పునర్యథా
 గతం జగ్గుస్సర్వభక్త్యశ్చ సోఽభవత్, భృగోశ్శాపాన్దహీపాలయదుక్తం బ్రహ్మవా
 దినా. ౨౨. తత్రాప్యృష్ణత్య మతిర్మా బ్రహ్మయోనిం జగమహ, ససర్జ భగ
 వాన్ యత్ర సర్వలోకపితామహః. ౨౩. తత్రాప్లుత్య తతో బ్రహ్మ సహ దేవైః
 ప్రభుః పురా, ససర్జ తీర్థాని తథా దేవతానాం యథావిధి. ౨౪. తత్ర స్నాత్వా చ
 దత్త్వా చ వసుని వివిధాని చ, కాశేరం ప్రయయా తీర్థం యత్ర తప్తామహ
 త్తపః. ౨౫. ధనాధిపత్యం సంప్రాప్తో రాజన్వైలబిలః ప్రభుః, తత్రస్థమేవ తం రాజన్
 ధనాని నిధయ స్తథా. ౨౬. ఉపతస్థుర్నరశ్రేష్ఠ త తీర్థం లాంగలీ తతః, గత్వా స్నాత్వా
 చ విధివద్బ్రాహ్మణ్యో ధనం దదా. ౨౭. దదృశే తత్ర తత్ స్థానం కాబరే కాన
 నోత్తమే, పురాయత్ర తపస్తప్తం విపులం సుమహాత్మనా. ౨౮. యక్షరాజ్ఞా కుబే
 రేణ వరా లభ్యాశ్చ పుష్కలాః, ధనాధిపత్యం సఖ్యం చ రుద్రేణామితేజసా. ౨౯.
 సురత్యం లోకపాలత్యం పుత్రం చ నలకూబరమ్, యత్ర లేఖేమహాబాహు. ధనా
 ధిపతిరంజసా. ౩౦. అభిషిక్తశ్చ తత్రైవ సమాగమ్య మరుద్గణైః, వాహనం చాస్య
 తద్దత్తం హంసయుక్తం మనోజవమ్. ౩౧. విమానం పుష్పకం దివ్యం నైర్మలైశ్చ
 ర్యమేవ చ, తత్రాప్లుత్య బలో రాజన్ దత్వా దాయాంశ్చ పుష్కలాన్. ౩౨.

జగామ త్వరితో రామ స్తీర్థం శ్వేతానులేపనమ్, నిషేవితం సర్వసత్త్వైర్వామ్నా
బదరపాచనమ్. 33. నానార్తుకేభలోపేతం సదాభుష్పథం మహత్. 34.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః.

వై శంపాయన ఉవాచ. — తత స్తీర్థవనం రామో యయా బదరపాచనమ్,
తపస్విస్తీర్థచరితం య త కన్యాధ్యతవ్రతాః ౧ భరద్వాజస్య మహితా రూపేణా
ప్రతికూ భువి, శ్రుతావతీ నామ విభో కుమారి బ్రహ్మచారిణీ ౨. తపశ్చచార
సాత్మ్యగ్రం నియమైగ్భహుభిర్వృతా, భర్తా మే దేవరాజస్సాస్యదితి నిశ్చిత్త్య
భామినీ. 3. సమాస్తస్యా వ్యతిక్రాంతాశ్చేతం కురుకులోద్భవా, చరంత్యా నియ
మాంస్తాంస్తాం స్తీభిస్తీవాక్ సుమత్సృగ. ౪ తస్యాస్తు తేన వృత్తే న తపసా చ
విశాంపతే, భక్త్యా చ భగవాక్ ప్రీతః పరయా పాకశాసనః. ౫. ఆజగామాశ్ర
మం తస్యాస్తీర్థశాభివతిః ప్రభుః, ఆస్థాయ రూపం విప్రర్షే ర్వసిష్ఠస్య మహత్తనః.
౬. సా తం దృష్ట్వాగ్రతపసం వసిష్ఠంతపతాం వరమ్, ఆచారైర్దునిభిర్దివ్యైః పూజ
యామాస భారత. ౭. ఉవాచ నియమజ్ఞాచ కల్యాణీ సా ప్రియంవదా, భగవన్తు
నిశార్దుల కిమాజ్ఞాపయసి ప్రభో. ౮. సర్వమద్య యథాశక్తి తవ దాస్యామి
సువ్రత, శక్రభక్త్యా చ తే పాణిం న దాస్యామి కథంచన. ౯. వ్రతైశ్చ నియమై
శ్చైవ తపసా చ తపోధన, శక్రస్తోషంతుతవ్యో వై మనూ త్రిభువనేశ్వరః. ౧౦.
ఇత్యుక్తో భగవాన్ దేవస్త్వయన్నివ నిరీక్ష్యతామ్, ఉవాచ నియమం జ్ఞాత్వా
సాంత్యయన్నివ భారత. ౧౧. ఉగ్రం తపశ్చరసి వై విదితామేఽసి సువ్రతే, యదగ్ర
మయమారంభస్తవ కల్యాణి హృద్గతః. ౧౨. తచ్చ సర్వం యథాభూతం భవిష్యతి
వరానగే, తపసా లభ్యతే సర్వం యథాభూతం భవిష్యతి. ౧౩. యథాస్థానానిది
వ్యాని విబుధానాం శుభానగే, తపసా తాని ప్రాప్యాణి తపోమూలం మహత్సు
ఖమ్. ౧౪. ఇతి కృత్వా తపోఘోరం దేహం సంవ్యస్య నూనవాః, దేవత్వం
యాంతికల్యాణి శృణుష్వైకం నచో మమ ౧౫ ఉచచ్ఛైతాని సుభగే బదరాణి
శుభవ్రతే, పచేత్సుక్త్యా చ భగవాన్ జగామ బలసూదనః. ౧౬. ఆమంత్ర్య
తాం తు కల్యాణీం తత్ర జన్యం జజావసః, అవిదూరే శతస్తవాదాశ్రమాత్తీర్థ
ముత్తమమ్. ౧౭. ఇంద్రతీర్థమితి ఖ్యాతం త్రిషులోకేషు మానద, తస్యా జిజ్ఞా
సచార్థం సభగవాన్ పాకశాసనః ౧౮. బదరాణామపచనం చకార విబుధాధిపః,
తతః ప్రతస్తా సా రాజ్ఞా వాగ్వతా విగతక్లమా. ౧౯. తత్పరా శుచిసంవీతా
పావకే సమధిశ్రయత్, జ్వలితే రాజశార్దుల బదరాణి మహావ్రతా. ౨౦ తస్యాః
పచంత్యా స్సుషువాక్ కాలోఽగాత్పుగుచ్ఛర్షభ, న చ స్తతాన్యవప్యంత దినం చ

క్షయమభ్యుగాత్. ౨౦. మంత్రాశనేన దగ్ధశ్చ యస్తస్యాః కావ్యసంచయః, అకావ్య
 మగ్నిం సా దృష్ట్వా స్వశరీరమథాదహత్. ౨౧. పాదా ప్రక్షిప్య సా పూర్వం
 పావకే చారుదర్శనా, దగ్ధా దగ్ధా పునః పాదాపుపావర్తయతానఘా ౨౩. చర
 తౌ దహ్యమానా చ నాచింతయదనిందితా, కుర్వాణా దుష్కరం కర్త
 మహర్షి ప్రియకామ్యయా. ౨౪. న వై మనశ్యం తస్మాస్తు ముఖభేదోఽథవా
 భవత్. శరీరమగ్నినా దీప్య జలమధ్యే వహర్షితా. ౨౫. తచ్ఛాస్తావచనం నిత్యమవ
 ర్ధధృది భారత, సర్వథా బదరాణ్యేవ పక్షవాసీతి కన్యకా. ౨౬. సా తన్వససి
 కృత్స్వివ మహాచేర్వచనం శుభా, అపచద్భదరాణ్యేవనచాపవ్యంత భారత. ౨౭.
 తస్మాస్తు చరణౌ వహ్నిర్ధదాహ భగవాన్ స్వయమ్, న చ తస్మా మనోదుఃఖం
 స్వల్పమవ్యభవత్తదా. ౨౮ అథతత్కర్త దృష్ట్వా స్యాః ప్రీతస్త్రీభవనేశ్వరః, తత
 స్సందర్శయామాన కన్యాయై రూపమాత్మనః ౨౯. ఉవాచ చ సురశ్రేష్ఠస్తాం
 కన్యాం సుదృఢవ్రతామ్, ప్రీతోఽస్మితే శుభే భక్త్యా తపసా నియమేన చ. ౩౦.
 తస్మాద్యోఽభిమతః కామః సతే సంపత్స్యతే శుభే, దేహం త్యక్త్వా మహాభాగ
 త్రిదివే మయి వత్స్యసి. ౩౧. ఇదం చ తే తీర్థవరం స్థిరం లోకే భవిష్యతి, సర్వ
 పాపాపహం సుభు నామ్నా బదరసాచనమ్. ౩౨. విఖ్యాతం త్రిషులోకేషు
 బ్రహ్మభిరభిష్టుతమ్, అస్తి ఖలు మహాభాగే శుభే తీర్థవరేనఘే. ౩౩. త్యక్తా
 సప్తయో జగ్దుర్ని మనంతమరుంధతీమ్, తతస్తేవై మహాభాగా గత్వా తత్రసుసం
 శితాః. ౩౪. వృశ్యర్థం ఫలమూలాని సమాహర్తుం యయుః కిల, తేహం వృత్యర్థ
 నాం తత్ర వసతాం హిమవన్వనే. ౩౫ అనావృష్టిరనుప్రాప్తా తథా ద్వాదశ
 వార్షికీ, తే కృత్వా చాశ్రమం తత్ర న్యవసంత తపస్వినః. ౩౬. అరుంధత్యై
 కల్యాణీ తపోనిత్యాభవత్తదా, అరుంధతీం తతో దృష్ట్వా తీవ్రం నియమమాణీ
 తామ్. ౩౭. అథాగమత్రిణయనః సుప్రీతో వరదస్తదా, బ్రాహ్మం రూపం తత
 కృత్వా మహాదేవో వహాయశాః. ౩౮. తామభ్యేత్వాబ్రవీద్దేవో భిక్షుషి
 చ్ఛామ్యవాం శుభే, ప్రత్యువాచ తతస్సాతం బ్రాహ్మణం చారుదర్శనా. ౩౯ ఊహోఽ
 స్మసంచయో విప్ర బదరాణిహ భక్షయ, తతోఽబ్రవీత్తహాదేవః పవన్వైతానిస
 వ్రతే రం ఇత్యుక్తాసాపచత్తాని బ్రాహ్మణప్రియకామ్యయా, అధిశ్రిత్యసమిధేఽ
 గ్నౌ బదరాణి యశస్వినీ ౪౦. దివ్యామనోరమాః పుణ్యాః కథా శ్శుశ్రావ సా
 తదా, అతీతా సాత్వనావృష్టిరోరా ద్వాదశవార్షికీ. ౪౧ అనశ్చంత్యాః పంచత్యా
 శ్చ శృణ్వంత్యాశ్చ కథాశ్శుభాః, దినోపమస్సతస్యాశ్చ కాలో భూతస్సుదారుణః
 ౪౩. తతస్తే మునయః ప్రాప్తాః ఫలాన్యాదాయ పర్వతాత్, తత స్సభగవాక

ప్రీతః ప్రోవాచారుంధతీం తతః. ౪౪. ఉపసర్వస్వ ధర్మజ్ఞే యథా పూర్వమిమా
 నృషీః, ప్రీతోఽస్మి తవ ధర్మజ్ఞే తవసా నియమేన చ. ౪౫. తతస్త్వంధర్మ
 యామాస స్వయాసం భగవాన్ వారః, ప్రీతోఽబ్రవీత్తదా తేభ్యస్తన్యాశ్చ
 చరితం మహత్. ౪౬. భవద్భిర్నినువత్పుష్టే య త్తపస్సముపార్జితమ్, అస్యాశ్చ
 య త్తపో విప్రాససమంతప్తతం మమ ౪౭ అనయా హి తపస్సీన్యా తపస్తప్తం సుదు
 శ్శృగమ్, అనశ్చంత్యా పచంత్యా చ సమా ద్వాదశపారితాః. ౪౮. తతః ప్రోవా
 చ భగవాం ప్రామేవాచారుంధతీం పునః, వరం వృణీష్య కల్యాణి య త్తేభిషితం
 హృది. ౪౯. సా బ్రవీత్పుత్రుతామ్రాక్షీ దేవం సప్తర్షిసంపది, భగవాన్ యది మే
 ప్రీత స్తీర్థం స్యాదిదమద్భుతమ్. ౫౦. సిద్ధదేవర్షిదయితం నామ్నా బదరపాచనమ్,
 తథాస్మిన్ దేవదేవే శ్రీరాత్రముషితశ్శుచిః ౫౧ ప్రాప్సుయాదుపవాసేన ఫలం
 ద్వాదశవార్షికమ్, ఏవమ స్వీతి తాం దేవః ప్రత్యువాచ తపస్సీనీమ్ ౫౨. సప్తర్షి
 భిస్తుతో దేవస్తతో నాకం యయా తదా, ఋషయో విన్నయం జగ్గుస్తం దృష్ట్వా
 చాప్యరుంధతీమ్. ౫౩. అశ్రాంతాం చా వివక్షాం చ తుత్పిపాసాసమాయుతామ్,
 ఏవం సిద్ధిః పరా ప్రాప్తా హ్యరుంధత్యా విశుద్ధయా. ౫౪. యథా త్వయా మహా
 భాగే మదర్థం సంశితవ్రతే, విశేషా హి త్వయా భద్రే వ్రతే హ్యస్మిన్ సమర్పితః.
 ౫౫. తథాచేదం దదామ్యద్య నియమేన సుతోషితః, విశేషం తవ కల్యాణి ప్రయ
 చ్ఛామి వరం వరే ౫౬. ఆరుంధత్యావరస్తస్యాయో దత్తో వై మహాత్మనా, తస్య
 చాహం ప్రభావేన తవ కల్యాణి తేజసా. ౫౭. ప్రవక్ష్యామి వరం భూయో వర
 మత్ర యథావిధి, యస్తేకాం రజనీం తీర్థే వత్స్య శేనుసమాహితః. ౫౮. సన్నా
 త్యా ప్రాప్స్యతే లోకా దేహా న్యాసాత్సుదుర్లభాః, ఇత్యుక్త్వా భగవాన్
 దేవస్సహస్రాక్షః ప్రతాపవాన్. ౫౯. శ్రుతావతీం తతః పుణ్యాం జగామ త్రిది
 పం పునః, గతే వజ్రధరే రాజా తత్ర వర్షం పపాతహ. ౬౦. పుష్పాణాం భరత
 శ్రేష్ఠ దివ్యానాం పుణ్యగంధినామ్, దేవదుందుభయశ్చాపి నేదుస్తత్ర మహాన్ననాః.
 ౬౧. మారుతశ్చ పచౌ పుణ్యః పుణ్యగంధో విశాం పతే, ఉత్సృజ్య తు శుభా
 దేహం జగామాస్య చ భార్యతామ్. ౬౨. తపసోగ్రేణ తం లభ్యా తేన రేమే సహ
 చ్యుతా. ౬౩. జనమేజయ ఉవాచ—కా తస్యా భగవన్నాతా క్వసంవృద్ధా చ
 శోభనా, శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం విప్ర పరం కౌతూహలం హిమే. ౬౪. నైశం
 పాయన ఉవాచ—భరద్వాజస్య విప్రరైః సున్నం రేతో మహాత్మనః దృష్ట్వా
 పుగసరూయాంతీం ఘృతాచీం పృథులోచనామ్. ౬౫ స తు జగ్రాహ తద్రేతః
 కరేణ జపతాం వరః, తదా సతత్సర్వపుత్ర తత్ర సాసమభూత్సుతా. ౬౬ తస్మాస్తు

జాతశ్చాది కృత్యా సర్వం తపోధనః, నానుచాప్యస్యకృతవాః భరద్వాజోమహా
మునిః. ౬౭. శ్రుతావతీతి ధర్మాత్వా దేవర్షిగణపంసది, స్వే చ తామాశ్రమేన్యస్య
జగము హిమవద్వనమ్ ౬౮. తత్రాప్యసంపృశ్య మహానుభావో వసుని దత్వా చ
మహాద్విజేభ్యః, జగముతీర్థం సుసమాహితాత్వా శక్రస్య వృష్టి ప్రవర స్తదానీమ్.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకోనవంశాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ—ఇంద్రతీర్థం తతో గత్వా యదూనాం ప్రవరో
బలః, విప్రేభ్యో ధనరత్నాని దదౌ స్నాత్వా యథావిధి. ౧. తత్రహ్యమరరాజో
౭సావీజేక్రతుశతేన చ, బృహస్పతేశ్చ దేవేః ప్రదదౌ విపులం ధనమ్ ౨. పూర
యామాస విధివత్తతః ఖ్యాతశ్శతక్రతుః, తస్య నామ్నా చ తతీర్థం శివం పుణ్యం
సనాతనమ్ ౩. ఇంద్రతీర్థమితి ఖ్యాతం సర్వపాపప్రమోచనమ్, ఉపస్పృశ్య చ
తత్రాపి విధివస్తుసలాయుధః. ౪. బ్రహ్మశాః పూజయత్వా చ సదాచ్ఛాదనభో
జనైః, శుభం తీర్థవరం తస్మాద్దామతీర్థం జగముహా. ౫. యత్ర రామో మహాభా
గోభార్గవస్సుమహాతపాః, అసకృత్ప్రృథివీం జిత్వా హతక్షత్రియపుంగవామ్. ౬.
ఉపాధ్యాయం పురస్కృత్య కశ్యపం మునిసత్తమమ్, అయజద్వాజిమేధేన
సోఽశ్వమేధశతేన చ. ౭. ప్రదదౌ దక్షిణాం వైవ పృథివీం వై ససాగ
రామ్, దత్వా చ దానం వివిధం నానారత్నసమన్వితమ్. ౮. సగోహాన్తికదాసీకం
సాజావిగతవాః వసమ్, పుణ్యే తీర్థవరే తత్ర దేవబ్రహ్మణి నేచితే. ౯. మునీంశ్చై
వాభిద్యాభయముచాతీర్థమౌగమత్, యత్రానయామాస పురారాజసూయంమహీ
వతే ౧౦. పుత్రోఽదితేర్హహాభాగో వరుణో వై సితప్రభః, యత్ర నిర్దిత్య సంగ్రామే
మానుషాః దేవతాస్తథా. ౧౧. వరం క్రతుం సమాజహౌ వరుణః పరవీరహః,
తస్మిన్ క్రతువరే వృత్తే సంగ్రామస్సమజాయత. ౧౨. దేవానాం దానవానాం చ
త్రైలోక్యస్యభయావహః, రాజసూయే క్రతుశ్చేష్టే నివృత్తే జనమేజయ. ౧౩.
జాయతే సుమహాఘోరః సంగ్రామః క్షత్రియాన్ ప్రతి, తత్రాపి లాంగలీ దేవఋ
షీనభ్యర్చ్య పూజయా. ౧౪. ఇతరేభ్యోఽప్యదాదానమర్థిభ్యః కామదో విభుః,
వసమాల్లి తతో హృష్టః స్థూయమానో మహర్షిభిః. ౧౫. తస్మాదాదిత్యతీర్థం చ
జగము కమలేక్షణః, యత్రేష్ట్యా భగవాన్జ్యోతిర్భాస్కరో రాజసత్తమ. ౧౬.
జ్యోతిషామూధివత్యం చ ప్రభావం చాభ్యవద్యత, తస్యానద్యాస్తుతీరే వై సర్వదే
వాస్సవాసవాః ౧౭. విశ్వే దేవాస్సుచక్షుఃగంధర్వాపురస్కృతా, దైవాయనశ్చ
కశ్యప కృష్ణశ్చ మధుసూదనః. ౧౮. యితోశ్చ రాక్షసాశ్చైవ విశాచాశ్చవిశాం
పతే, ఏతేచాన్యే చ బహవో యోగసిద్ధాస్సహస్రశః ౧౯. తస్మిన్స్తీర్థే సరస్వత్యా

శ్చివే పుణ్యే పరంతప, తత్ర హత్యా పుగా విష్ణురసురౌ మధుకైటభౌ. ౨౦. ఆప్లుత్య భరతశ్రేష్ఠ తీర్థప్రవరఉత్తమే, ద్వైపాయనశ్చ ధర్మాత్మా తత్రైవాప్లుత్య భారత. ౨౧. సంప్రాప్య పరమం యోగం సిద్ధిం చ పరమాం గతిః, ఆసితో దేవ లక్ష్మైః తస్మిన్నేవ మహాతపాః. ౨౨ పరమం యోగమాస్థాయ ఋషిస్సిద్ధిమవాప్సవాత్. ౨౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచాశోఽధ్యాయః.

దైశంపాయన ఉవాచ—తస్మిన్నేవ తు ధర్మాత్మా వసతిస్త తపోధనః, గార్హస్థ్యం ధర్మమాస్థాయ హ్యసితో దేవలః పుగా. ౧. ధర్మనిత్యశ్శుచిర్దాంతోన్యస్తనందో మహాతపాః, కర్మణా మనసావాచా సుసృర్వేషు జంతుషు. ౨. ఆక్రోధనో మహారాజ తుల్యనిందాత్తసంస్తుతిః, ప్రియాప్రియే తుల్యవృత్తిర్యమవత్సమదర్శనః. ౩. కాంచనే లోప్తభావే చ సమదర్శి మహాతపాః, దేవానాంభజయన్నిత్యమతిశీంశ్చ ద్విజైస్సహ. ౪. బ్రహ్మచర్యరతో నిత్యం సదా ధర్మపరాయణః, తతోఽభ్యేత్య మహాభాగయోగమాస్థాయభితుః ౫. జైగీషవ్యో మునిర్ధిమాంస్తస్మిన్ స్తీర్థే సమాహితః, దేవలస్యాశ్రమే రాజా ప్రవసత్ సమహాద్యుతిః. ౬. యోగనిత్యో మహారాజ సిద్ధిం ప్రాప్తో మహాతపాః, తం తత్ర వసమానంతు జైగీషవ్యం మహామునిమ్. ౭. దేవలో దగ్ధయన్నేవ నైవాముంచ త ధర్మతః, ఏవం తయోర్మహారాజ దీర్ఘకాలో వ్యతిక్రమత్. ౮. జైగీషవ్యం మునివరం న దదర్శాథ దేవలః, ఆహరకాలే మతిమాః పరివ్రాజ్ఞసమేజయః. ఉపాత్తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞో తైక్షిక కాలే చ దేవలమ్, సదృష్ట్య భితురూపేణ ప్రాప్తం తత్ర మహామునిమ్ ౧౦. గౌరవం పరమం చక్రే ప్రీతిం చ విపులాం తథా, దేవలస్తు యథాశక్తిపూజయా మాస భారత ౧౧. ఋషిశృష్టేన విధిశా సమా బహ్విష్పమాహితః, కదాచిత్తస్య నృపతే దేవలస్య మహాత్మనః ౧౨. చింతా సుమహతీ జాతా మునిం దృష్ట్వా వహాద్యుతిమ్, సమాస్తు సమత్రిక్రాంతా బహ్వ్యః పూజయశో మమ. ౧౩. సచాయ మలసోభితురభ్యభాషత కించన, ఏవం విగణయన్నేవ సజగామ మహోదధిమ్. ౧౪. అంతరిక్షచరశ్రీమాత్ కలశం గృహ్య దేవలః, గచ్ఛన్నేవ సధర్మాత్మా సముద్రం సరితాం పతిమ్. ౧౫. జైగీషవ్యం తతోఽచశ్యద్దతం ప్రాగేవ భారత, తతస్సవిస్తయశ్చింతాం జగమాథామితప్రభః. ౧౬. కథం భితురయం ప్రాప్తః సముద్రేన్నాతఏవ చ, ఇత్యేవం చింతయామాస మహర్షిరసిత్తపదా. ౧౭. స్నాత్వా సముద్రే విధివచ్ఛుచిర్జవ్యం జజాపహ, కృతజప్యాహ్నికశ్రీమానాశ్రమం చ జగామహ. ౧౮. కలశం జలపూర్ణం చి గృహీత్వా జనమేజయ, తతస్సప్రవిశన్నేవ స్వమా

శ్రమపదం మునిః. ౧౯. ఆసీనమాశ్రమే తత్ర జైగీషవ్యమపశ్యత, స వ్యాపారతి
 చైవైవం జైగీషవ్యః కథంచన. ౨౦. కాష్ఠభూతో హ్యశ్రమే వైవసత్స మహా
 తపాః, తం దృష్ట్వా చాప్లుతం తోయే సాగరే సాగరోపమమ్. ౨౧. ప్రవిష్టమాశ్ర
 మం చాపి పూర్వమేవ దదర్శ సః, ఆసీతో దేవలో రాజంశ్చింతయామాస బుద్ధి
 మా. ౨౨. దృష్ట్వా ప్రభావం తపసో జైగీషవ్యస్య యోగజమ్, చింతయామాస
 రాజేంద్ర తదా సమునిస త్తమః. ౨౩ మయా దృష్టప్రముద్రే చ ఆశ్రమే చ కథం
 త్వయమ్, ఏవం విగణయన్నేవ సమునిర్నంత్ర సారగః. ౨౪. ఉత్పాతాశ్ర
 మాత్తస్మా దంతరిక్షం విశాం పతే, జిజ్ఞాసార్థం తదా భిక్షోర్జైగీషవ్యస్య దేవలః.
 ౨౫. సోఽంతరిక్షచరా సర్వా సమపశ్యత్సమాహితా, జైగీషవ్యం చ తైస్సిద్ధైః
 పూజ్యమానమపశ్యత. ౨౬ తతోఽసితస్సుసంరంభో వ్యవసాయా దృఢవ్రతః, ఆప
 శ్యద్వై తతో యాంతం జైగీషవ్యం సదేవలః. ౨౭. తస్మాత్తు పితౄలోకం తం వ్రజం
 తం సోఽన్వపశ్యత, పితౄలోకాచ్చ తం యాంతం యామ్యం లోకమపశ్యత. ౨౮.
 తస్మాదపి సముత్పత్య సోమలోకమభిప్లుతమ్, వ్రజంత మన్వపశ్యత్సజైగీషవ్యం మ
 హామునిమ్. ౨౯. లోకా సముత్పతంతం తు శుభానేకాంతయాజినామ్, తతోఽగ్ని
 హోత్రిణాం లోకాం స్తతశ్చాపుతృపాతవా. ౩౦. దర్శం చ పార్థమాయం చ యే
 యజంతి తపోధనాః, తేభ్యస్సదదృశే ధీరూ లోకేభ్యః పశుయాజినామ్. ౩౧.
 వ్రజంతం లోకమమలమపశ్యద్దేవపూజితమ్, చాతుర్థాన్వైర్బహువిధైర్యజంతే యే
 తపోధనాః. ౩౨. తేషాం స్థానం తతో యాంతం తథాగ్నిష్టోమయాజినామ్, అగ్ని
 ఘృథేన చ తథా యే యజంతి తపోధనాః. ౩౩. తతే స్థానమనుసంప్రాప్తమన్వపశ్య
 త దేవలః, వాజపేయం క్రతువరం తథా బహుసువర్ణమ్. ౩౪. ఆహరింతి మహా
 ప్రజ్ఞాస్తేషాం లోకేష్వపశ్యత, యజంతే రాజసూయేన పుండరీకేణ చైవ యే. ౩౫.
 తేషాం లోకేష్వపశ్యచ్చ జైగీషవ్యం సదేవలః, అశ్వమేధం క్రతువరం సరమేధం
 తతైవ చ. ౩౬. ఆహరింతి సరశేస్తాస్తేషాం లోకేష్వపశ్యత, సర్యమేధం చ దు
 ష్పాపిసం తథా సాత్రామణిం చ యే. ౩౭. తేషాం లోకేష్వపశ్యచ్చ జైగీషవ్యం
 సదేవలః, ద్వాదశాహ్వానై సత్రై ర్యే యజంతి వివిధైర్నృప. ౩౮. తేషాం లోకే
 ష్వపశ్యచ్చ జైగీషవ్యం సదేవలః, మిత్రావరుణయోగ్లోకానాదిత్యానాం తతైవ
 చ. ౩౯. సలోకతామను ప్రాప్తమపశ్యత తతోఽసితః, రుద్రాణాం చ వసూనాం చ
 స్థానం యచ్చ బృహస్పతేః. ౪౦. తాని సర్వాణ్యతీతాని సమపశ్యత్తతోఽసితః,
 ఆరుహ్య చ గవాం లోకం ప్రయాతో బ్రహ్మసత్రిణామ్. ౪౧. లోకానపశ్యద్గ
 చ్చుంతం జైగీషవ్యం తతోఽసితః, త్రింల్లోకానపరా విప్రముత్పజంతం స్వతేజసా,

౪౨. పత్తివ్రతానాం లోకాంశ్చ ప్రజంతం సోన్వపశ్యత, తతో మునివరం భూయో
జైగీషవ్య మథాసితః. ౪౩. నాన్వపశ్యత లోకస్థమంతర్నితమరిందమ, సోఽచింతయ
న్మహాభాగో జైగీషవ్యస్య దేవలః. ౪౪. ప్రభావం సుత్రతన్వం చ సిద్ధిం యోగస్య
చాతులామ్, అసితోఽపుచ్ఛత తదా సిద్ధాన్ లోకేషు సత్తమాన్. ౪౫. ప్రయ
తః ప్రాంజలిర్భూత్వా ధీరస్తాన్ బ్రహ్మసత్రిణః, జైగీషవ్యం న పశ్యామి తం శం
సద్వం మహాజనమ్. ౪౬ ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పరం కౌతూహలం హిమే.
సిద్ధాదాచుః.—శృణు దేవల భూతార్థం శంసతాం నో దృఢవ్రత. ౪౭. జైగీషవ్య
స్సవై లోకం శాశ్వతం బ్రహ్మణో గతః. ౪౮. వై శంపాయనఉవాచ.—సశ్రుత్వా
వచనం తేహం సిద్ధానాం బ్రహ్మసత్రిణామ్, అసితో దేవలస్తూర్ణముత్సృపాత పసాత
చ. ౪౯. తతస్సిద్ధాస్తమూచుర్ని దేవలం పునరేవ హ, నదేవలగతిస్తత్ర తవ గం
తుం తపోధన గ్ం. బ్రహ్మణస్సదనే విప్ర జైగీషవ్యో యదాప్తవాన్. ౫౦. వై
శంపాయనఉవాచ.—తేహం తద్వచనం శ్రుత్వా సిద్ధానాం దేవలః పునః, ఆను
భూర్యేణ లోకాంస్తాన్ సర్వానవతతారహ. ౫౧. స్వమాశ్రమపదం పుణ్యమాజ
గామ పతత్రివత్, ప్రవిశన్మేవ చాపశ్యజైగీషవ్యం సదేవలః. ౫౩. తతో బుద్ధ్యా
వ్యగణయదేవలో ధర్మయంత్రయా, దృష్ట్వా ప్రభావం తపసో జైగీషవ్యస్య యో
గజమ్. ౫౪. తతోఽబ్రవీన్నహత్మా నం జైగీషవ్యం సదేవలః, వినయావసతో
రాజన్ముపసర్వ్య మహామునిమ్. ౫౫. మోక్షధర్మం సమాస్థాతుమిచ్ఛేయం భగవన్న
హమ్, తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఉపదేశం చకార సః. ౫౬. విధిం చ యోగస్య
పరం కార్యాకార్యస్య శాస్త్రతః, సంన్యాసకృతబుద్ధిం తం తతో దృష్ట్వా మహాత
పాః. ౫౭. సర్వాశ్వాస్య క్రియాశ్చక్రే విధిదృష్టే కర్తవా, సంన్యాసకృతబుద్ధి
తం భూతాని పితృభిస్సహ. ౫౮. తతో దృష్ట్వా ప్రదురుదుః కోఽస్తాన్ సంవిభజ
యతి, దేవలస్తు వచశ్శ్రుత్వా భూతానాం కరుణం తథా. ౫౯. దిశో దశ వ్యా
హరతాం మోక్షం త్యక్తుం మనో దధే, తతస్తు ఫలమూలాని పవిత్రాణి చ భార
త. ౬౦. పుష్పాణ్యేవధయశ్చైవ రోహయంతి సహస్రశః, పునరోన్దేవలః తు
ష్టో నూనం ఛేత్స్యతి దుర్జతిః. ౬౧. అభయం సర్వభూతేభ్యో యో దత్వా నా
వబుధ్యతే, తతో భూయో వ్యగణయత్స్విబుద్ధ్యా మునిసత్తమః. ౬౨. మోక్షే
గార్హస్థ్యస్థధర్మే వా కింను శ్రేయస్కరం భవేత్, ఇతి నిశ్చిత్య మనసా దేవలో
రాజసత్తమ. ౬౩. త్యక్త్వా గార్హస్థ్యధర్మం సమోక్షధర్మమరోచయత్, ఏవమాదీని
సంచిత్య దేవలో నిశ్చయాత్తతః. ౬౪. ప్రాప్తవాన్ పరమాం సిద్ధిం పరం యో
గం చ భారత, తతో దేవాస్సమాగమ్య బృహస్పతిపురోగమాః. ౬౫. జైగీషవ్యం

తపశ్శాస్త్ర ప్రశంసంతి తపస్వినః, అకాబ్రవీదృషివరో దేవాన్వైగాలవస్తదా. ౬౬. జైగీషవ్యే తపో నాస్తి విస్తాపయతి యోసితమ్, తమేవంవాదినం ధీరం ప్రత్యూచుస్తే దివోకసః. ౬౭. నైవమిత్యేవ శంసంతో జైగీషవ్యం మహామునిమ్, నాతః పరతరం కించిత్తుల్యమస్తి ప్రభావతః. ౬౮. తేజసస్తపశ్శాస్త్ర యోగస్య చ మహాత్మనః, ఏవం ప్రభావో ధర్మాత్తా జైగీషవ్యస్తథా సీతః. ౬౯. తయోరిదం స్థానవరం తీర్థం చైవ మహాత్మనోః. ౭౦. తత్రాప్యవస్థుశ్య తతో మహాత్మా దత్త్వా చ విత్తం హలభృద్దిజేభ్యః, అవాప్య ధన్యం పరమార్థకర్తా జగము సోమ స్య మహాత్నుతీర్థమ్. ౭౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి ఏకపంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ.—యత్రేజివానుదుపతీగాజమాయేన భారత, తస్మిన్ స్థితే మహారాసీత్సం గ్రామస్తానకామయః. ౧ తత్రాప్యవస్థుశ్య బలో దత్త్వా దానాని చాత్తవాక్, సారస్వతస్య ధర్మాత్తా మునేస్తీర్థం జగముహ. ౨తత్ర ద్వా దశవార్షిక్యా మనూపవృష్ట్యాం ద్విజోత్తమాక్, వేదానధ్యాయయామాస పురా సారస్వతో మునిః ౩. జనమేజయఉవాచ.—కథం ద్వాదశవార్షిక్యా మనూపవృష్ట్యాం తపోధన, ఋషీనధ్యాయయామాస పురా సారస్వతో మునిః. ౪. వైశంపాయన ఉవాచ.—ఆసీత్పూర్వం మహారాజమునిర్ధిమాన్తపోతపాః, దధీవ ఇతి విఖ్యాతో బ్రహ్మచారీ జితేంద్రియః. ౫. తస్యాతితపశ్శక్తో బిభేతి సతతం ప్రభో, న సలో భయితుం శక్యః ఫలైర్భుహువిధైరపి. ౬. ప్రలోభనాథం తస్యాథ ప్రాహీణోత్సా కళాసనః, దివ్యామస్పరసం పుణ్యాం దర్శనీయామలంబుసామ్. ౭. తస్య తర్పయ తో దేవాః సరస్వత్యాం మహాత్మనః, సమీపతో మహారాజ సోపాతిపత భామినీ. ౮. తాం దివ్యవపుషం దృష్ట్వా తస్యరేఖావితాత్మనః, రేతస్కున్తం సరస్వత్యాం తత్సా జగ్రాహ నిమ్నగా ౯. కుఱ్ఱో చాప్యదధద్ధృష్టా తద్రేతః పురుషర్షభ, సా దధార చ తం గర్భం పుత్రపేతోర్జహనదీ ౧౦. సుషువే చాపి సమయే పుత్రం సా సరితాం వరా, జగము పుత్రమూదాయ తమ్పిషింప్రతి చ ప్రభో. ౧౧. ఋషిం సంసది తం దృష్ట్వా సా నవీ మునిసత్తమమ్, తతః ప్రోవాచ రాజేంద్ర దదతీ పుత్రమస్య తమ్. ౧౨. బ్రహ్మరే తవ పుత్రోఽయం త్వద్భక్త్యా ధారితో మయా, దృష్ట్వా తేఽప్సరసం రేతో యత్కున్తం ప్రాగలంబుసామ్. ౧౩. తత్కుఱ్ఱీణావై బ్రహ్మరే త్వద్భక్త్యా ధృతవత్సహమ్, నవినాశమిదం గచ్ఛేత్త్వజ్జేజ ఇతి నిశ్చయా త్. ౧౪. ప్రతిగృహ్ణీష్య పుత్రం న్నం మయా దత్తమనిదితమ్, ఇత్సుక్తః ప్రతిజ

గ్రాహతీతి చావాపపుష్కలామ్. ౧౫. స్వసుతం చావ్యజిఘ్రితం మూర్ధ్ని ప్రే
 మ్నా ద్విజోత్తమః, పరిష్కవ్య చిరం కాలం తదా భరతసత్తమ. ౧౬. సరస్వత్యైవరం
 ప్రాదాత్నీయమాణో మహామునిః, విశ్వేదేవాస్సపితరో గంధర్వాచ్ఛరసాం గణాః.
 ౧౭. తృప్తిం యాస్యంతి సుభగే తర్వమాణాస్తవంభసా, ఇత్యుక్త్వా సతుతు
 ప్తావ నవోభిర్వై మహానదీమ్. ౧౮. శ్రీతః పరమహృష్టాత్తా యథావచ్ఛృణు
 పార్థివ, ప్రస్తుతాసి మహాభాగే సరసో బ్రహ్మణః పురః. ౧౯. జానంతి త్వాం
 సరిచ్ఛేష్ఠే మునయస్సంశితవ్రతాః, మమప్రియకరీ చాపి సతతం ప్రియదర్శనే.
 ౨౦. తస్మాత్సారస్వతః పుత్రో మహాం నేవరవర్ణిని, తవైవ నామ్నా ప్రథితః పుత్ర
 నే లోకభావనః. ౨౧. సారస్వత ఇతి ఖ్యాతో భవిష్యతి మహాతపాః, ఏష ద్వా
 దశవార్షిక్యా మనావృష్ట్యాం ద్విజర్షభాత్. ౨౨. సారస్వతో మహాభాగో వేదాన
 భ్యాంపయిష్యతి, పుణ్యాభ్యశ్చ సరిద్భ్యస్తస్య సదా పుణ్యతమా శుభే. ౨౩. భవి
 ష్యసి మహాభాగే సుత్యసాదాత్మరసగతి, ఏవం సా సంస్తుతా తేన వరం లభ్యా
 మహానదీ. ౨౪. పుత్రమదాయ ముదితా జగామ భరతర్షభ, ఏతస్మిన్నేవ కాలే
 తు విరోధే దేవదానవైః. ౨౫. శక్రః ప్రహరణాన్వేషి లోకాన్స్త్రీ విచచారహ.
 నవోపలేభే భగవాన్ శక్రః ప్రహరణం తదా. ౨౬. యదైవ తేహం భవేద్యో
 గ్యం వధాయ విబుధద్విపామ్, తతోబ్రవీతుసౌరా శక్రో న మే శక్యా మహాసు
 రాః. ౨౭ ఋతేన్ద్రిభిర్ధృఢీవస్య నిహంతుం త్రిదశదీప్యః, తస్మాద్దత్వా ఋషిశ్రేష్ఠాయా
 వ్యతాం సురసత్తమాః. ౨౮. దధీచాన్దీనిదేహీతి తైర్వధిష్యామహే రిపూత్, సచ
 తైర్వాచితోన్దీని యత్నాద్భవీవరస్తదా. ౨౯. ప్రాణత్యాగం కురుశ్రేష్ఠ చకారై
 వాచిచారయత్, సలోకానక్షయాత్ ప్రాప్తో దేవప్రియకరస్తదా. ౩౦. తస్యాన్ధి
 భిరథో శక్రః సంప్రహృష్టమనాస్తదా, కారయామాస దివ్యాని నానాప్రహరణా
 నిచ. ౩౧ వజ్రాణి చక్రాణి గదాగురూః దండంశ్చ పుష్కలాత్, సహితీవ్రేణ
 తపసా సంభూతః పరమర్షిణా. ౩౨. ప్రజాపతిసుతేనాథ భృగుణా లోకభావనః,
 అతికాయస్సతేజస్వీ లోకసారో వినిర్మితః. ౩౩. యజ్ఞేనైలగురుః ప్రాంశుర్వహీ
 మ్నా ప్రథితః ప్రభుః, నిత్యముద్విజతేచాస్యతేజసః పాకశాసనః. ౩౪.
 తేనవజ్రేణ భగవాన్ మంత్రయుక్తేన భారత, విచుక్రోశ విసృష్టేన బ్రహ్మ
 తేజోద్భవేన చ. ౩౫. దైత్యదానవవీరాణాం జఘాన నవతీర్నవ, అథ
 కాలే వ్యతిక్రాంతే మహాత్యతిభయం కరే. ౩౬. అనావృష్టిరనుప్రాప్తా రాజన్
 ద్వాదశవార్షికీ, తస్యాం ద్వాదశవార్షిక్యా మనావృష్ట్యాం మహద్దయః.
 ౩౭. వృత్యర్థం ప్రార్థనా రాజన్ తుభారాస్సర్వతో దిశమ్, దిగ్భ్యస్తాన్

ప్రద్రుతాః దృష్ట్వా మునిస్సారస్వతస్తదా. ౩౮. గమనాయ మతిం చక్రే తః
 పోవాచ సరస్వతీ, న గంతవ్యమితః పుత్ర తవాహారమహం సదా. ౩౯. దాస్యామి
 మత్స్య ప్రవరాసువ్యశామిహ భారత, ఇత్యుక్త స్తర్పయామాస స పితౄణా దేవ
 తాస్తథా రం. ఆహారమకరోన్నిత్యం ప్రాణా వేదాంశ్చ ధారయన్, అథ తస్యా
 మనావృష్ట్యా మలీతాయాం మహర్షయః. ౪౦. అన్యోన్యం పరివప్రచ్ఛుః పునస్సాన్వి
 ధ్యాయకారణాత్, తేషాం తుథా పరితానాం నష్టావేదాభిధావతామ్. ౪౧.
 సర్వేషామేవ రాజేంద్ర నకశ్చిత్ప్రతిభానవాన్, అథ కశ్చిదృషిస్తేషాం సారస్వత
 ముపేయివాన్. ౪౨. కుర్యాణం శంసితాత్తానం స్వాధ్యాయమృషిసత్తమమ్, సగ
 త్వాపవప్త తేభ్యశ్చ సారస్వతమతిప్రభమ్. ౪౩. స్వాధ్యాయమమరప్రఖ్యం కుర్యా
 ణం పిజనే వనే, తతస్సుర్వే సమాజగ్నుస్తత్ర రాజన్ మహర్షయః. ౪౪. సారస్వ
 తం మునిశ్రేష్ఠమిదమూచుః సమాగతాః, అస్థానధ్యాపయన్వేతి తానవాచ తతో
 మునిః. ౪౫. శిష్యత్వముపగచ్ఛధ్వం విధివద్ధి మమేత్యుత, తత్రాబ్రువనునిగణాబాల
 స్వచుసిపుత్రక. ౪౬. సతానాహ న మే ధర్మో నశ్యేదతి పునర్దునిః, యోహ్యధ
 ర్మేణ వై బ్రూయాద్ధృష్టియాద్యోఽవ్యధర్మతః. ౪౭. హియేతాం తాపుభౌః శీఘ్రం
 స్యాతాం వాచైరిణాపుభౌ, నహాయనైర్నపలితైర్నవిత్తేన న బంధుభిః. ౪౮. ఋష
 యశ్చక్రీరే ధర్మం యోఽనూచానస్సనోమహాన్, ఏతచ్ఛ్రుత్వాపవ స్తస్య మునయస్తే
 విధానతః. ౪౯. తస్మాద్వేదానను ప్రాప్య పునర్ధర్మం ప్రచక్రీరే, షష్ఠిర్మునిసహస్రాశీ
 శిష్యత్వం ప్రతిపేదిరే. ౫౦. సారస్వతస్య విప్రవైరేష్ఠస్వాధ్యాయకారణాత్,
 ముష్టిం ముష్టిం తతస్సుర్వే దర్శాణాం తేహ్యుపాహరన్. ౫౧. తస్మాత్సనార్థం విప్ర
 ర్హైర్బాలస్యాపి వశేన్దితాః. ౫౨. తత్రాపి దత్వా వసు రాహిణీయో మహాబలః
 కేశవ పూర్వజోఽథ, జగము తీర్థం ముదితః క్రమేణ ఖ్యాతం మహద్వృద్ధకన్యాన్త
 యత్ర ౫౩.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే శల్యపర్వాంతర్గతగదాయుద్ధపర్వణి- ద్విపంచాశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ—కథంకుమారీ భగవన్ తపోయుక్తాహ్యభూత్పురా,
 కిమర్థం చ తవ స్తేవే కోవాస్యా నియమోఽభవత్. ౧. సుదుష్కరమిదం బ్రహ్మం
 స్వత్తత్త్వం శ్రుత్వమనుత్తమమ్, ఆఖ్యాహి తత్త్వమఖిలం యథా తపసి సా స్థితా. ౨.
 వైశంపాయన ఉవాచ—ఋషిరాసీన్తహావీర్యః కుణిర్గర్భో మహాయశాః, సతస్త్రాన్వి
 విపులం రాజం స్తపోవైతవతాంవరః. ౩. మనసాథ సుతాం సుభూమ్ సముత్పాది
 తవాన్ ప్రభుః, తాం చ దృష్ట్వా మునిః ప్రీతః కుణిర్గర్భో మహాయశాః రజగామ
 త్రిదివం రాజన్ స్యజ్యేవా కలేబరమ్, సుభూమ్సాహ్యథ కల్యాణీ పుండరీక

విభేక్షణా. ౫. మహతా తపసోగ్రేణ కృత్వా శ్రమమనిందితా, ఉపవాసైః పూజ
యంతీ పితౄణాం దేవాంశ్చ సా పురా. ౬. తస్యాస్తు తపసోగ్రేణ మహా కాలోఽ
త్యగాన్నృప, సా పిత్రాదీయమానాపి తత్ర నైచ్ఛసనింతా. ౭. ఆత్మసస్పృహ
శం సా తు భర్తారం నాన్వచశ్యత, తతస్సా తపసోగ్రేణ వీడయిత్యాత్మనస్తమమ్.
౮. పితృదేవార్చనరతా బభూవ విజనే వనే, సాత్తానం మన్యమానాపి కృతకృత్యం
శ్రమాన్వితా. ౯. వార్ధకేన చ రాజేంద్ర తపసా చైవ కర్మితా, సానాశకద్యదాగం
తుం పదాత్పుదమపి స్వయమ్. ౧౦. చకార గమనే బుద్ధిం పరలోకాయ నైతదా,
మోక్షకామాంతు తాం దృష్ట్వా శరీరం నారదోబ్రవీత్. ౧౧. ఆసంస్కృతాయాః
కన్యాయాః కుతోలోకాస్తవానఘే, ఏవం తు శ్రుతే మస్తాభిర్దేవలోకే మహావ్రతే.
౧౨. తపః పరమకం ప్రాప్తం న తు లోకాస్తవ్యాజితాః, తన్నారదవచశ్శ్రుత్వా
సాబ్రవీదృషిసంసది. ౧౩. తపసోఽర్థం ప్రయచ్ఛామి పాణిగ్రహస్య సత్తమ,
ఇత్యుక్తేచాస్య జగ్రహ పాణిం గాలవసంభవః. ౧౪. ఋషిః ప్రాక్ష్యంగవా
న్నామ్య సమయం చేదమబ్రవీత్, సమయేన తవాద్యాహంపాణిం స్పృశ్యామి
శోభనే. ౧౫. యద్యేకరాత్రం వస్తవ్యం త్వయా సహ మయేతిహ, తథేతి
సా ప్రతిశ్రుత్య తస్మై పాణిం దదౌ తదా. ౧౬. యథా దృష్టేన విధినా
హుత్వా చాగ్నిం విధానతః, చక్రే చ పాణిగ్రహణం తదోద్వాహం చ గాలవి.
౧౭. సా రాత్రావభవద్రాజా తరుణీ వరవర్జినీ, దివ్యాభరణవస్త్రా చ దివ్యగంధా
నులేపనా. ౧౮. తాం దృష్ట్వా గాలవిః ప్రీతోదీపయంతిమివ శ్రియా, ఉవాస చ
క్షపామేకాం ప్రభాతే సాబ్రవీచ్ఛ తమ్. ౧౯. యస్తస్త్వియా సమయో విప్రకృతో
మేతపతాం వర, తేనోపితాస్తి భద్రం తేస్వప్తితేఽస్తు వ్రజామ్యహమ్. ౨౦. సా
నిర్గతా బ్రవీద్బుధా యోఽస్తింస్తీర్థే సమాహితః, వసతే రజనీమేకాం తర్పయి
త్వా దివోకసః. ౨౧. చత్వారింశతమష్టే చ ద్వా చాష్టే సమ్యగాచరేత్, యో
బ్రహ్మచర్యం వర్షాణి ఫలం తస్య లభేత సః. ౨౨. ఏవముక్త్యా తతస్సాధ్వీ దేహం
త్యక్త్వా దివం గతా, ఋషిరస్య భవద్దీనస్తస్యా రూపం విచింతయత్. ౨౩. సమ
యేన తపోఽర్థం చ కృచ్ఛాత్ప్రీతిగృహీతవాణా, సాధయిత్యా తదాత్తానం తస్యా
స్సగతిమన్వియాత్. ౨౪. దుఃఖితో భరణశ్రేష్ఠ తస్యా రూపబలాత్కృతః, ఏతత్రే
వృద్ధకన్యాయా వ్యాఖ్యాతం చరితం మహత్. ౨౫. తత్రైవ బ్రహ్మచర్యం చ స్వగ
స్య చ గతిశ్శుభా, తత్రస్త్వాపి శుశ్రావ హతం శల్యం హలాఽయుధః. ౨౬. తత్రాపి
దత్త్వా దానాని ద్వీజాతిభ్యః పరంతః, శుశ్రావ శల్యస్సంగ్రామే నిహతం పాండవై
స్తదా. ౨౭. సమంతపంచకద్వారా తతో నిష్క్రమ్య మాధవః, పత్రచ్ఛర్మిగణా
౭౯. ౭౯.

రామః కురుక్షేత్రస్వయంత్రులమ్. ౨౮. తే పృష్ఠా యదుసింహాన కురుక్షేత్ర
ఫలం విభో, సమాచతుర్వహత్త్వానస్తస్మై సర్వం యథాతథమ్. ౨౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్వవర్వణి - త్రిసంఘాతశ్చోఽధ్యాయః.

ఋషయః డాచుః—ప్రజాపతే రుత్రవేదిరుచ్యతే సనాతనీ రామ సమంత
పంచమ్, సమీచితే తత్ర పురాదివౌకనో వరేణ సత్రేణ మహావరప్రదాః. ౧.
పురాచ రాజర్షివరేణ ధీమతా బహునాని వర్షాణ్యమితేన తేజసా, ప్రకృష్టమేతత్కు
రుణా మహాత్మనా తతః కురుక్షేత్ర మితీహా వప్రధే. ౨. రామ ఉవాచ—కిమర్థం
కురుణా కృష్టం జేత్ర మేతన్తహాత్మనా, ఏతదిచ్చాచ్యహం శ్రోతుం కథ్యమానం
తపోధనాః. ౩. ఋషయః డాచుః—పురా కిల కురుం రామక్షంఠం సతతోద్భితమ్,
అభ్యేత్య శక్రస్త్రిదివాత్మర్యపృచ్ఛత కారణమ్ ౪. ఇంద్ర ఉవాచ—కిమిదం
వర్తతే రాజా ప్రయత్నేన పరేణ చ, రాజన్రే కిమభిప్రేతం యేనేయం కృష్యతే
క్షీతిః. ౫. కురు రువాచ—ఇహ యే పురుషాః జేత్రే మరిష్యంతి శతక్రతో,
తే గమిష్యంతి సుకృతా లోకా పాపవివర్జితా. ౬. అపహస్య తత
శ్వక్రో జగామ త్రిదివం పునః, రాజర్షిరప్యనిర్విణ్ణః కర్షత్సేవ వసుంధ
రామ్. ౭. ఆగమ్యాగమ్య చైవైసం భూయో భూయోపహస్య చ, శతక్రతురని
ర్విణ్ణః పృష్ఠా పృష్ఠా జగామహ. ౮. యదా తు తపసోగ్రేణ చక్ర్వ వసుథాం
నృపః, తతశ్వక్రోబ్రవిద్దేవా రాజర్షేర్యచ్చిక్షీర్షితమ్. ౯. ఏతచ్చృత్వాబ్రువన్
దేవాస్సుహస్రాక్షుడివం వచః, వరేణ చ్ఛుంద్యతాం శక్ర రాజర్షిర్మది శక్యతే. ౧౦.
యదిహ్యత్ర ప్రమీతావై స్వర్గం గచ్ఛంతి మానవాః, అస్మాననిష్ఠ్వా క్రతుభిర్భాగో
నో నభవిష్యతి. ౧౧. ఆగమ్య చ తతశ్వక్రస్తదా రాజర్షిమబ్రవీత్, అలం భేదేన
భవతః శ్రీయతాం వచసం మమ. ౧౨. మానవా యే నిరాహారా దేహాంత్యక్ష్యం
త్యతంద్రితాః, యుధివా నిహతాస్సుర్యగపి తిర్యగ్గతాన్పువ. ౧౩. తే స్వర్గభాజో
రాజేంద్ర భవిష్యంతి మహామతే, తథాస్త్రితి తతో రాజా కురుశ్వక్రముహా
చహ. ౧౪. తతస్తమభ్యనుజ్ఞాప్య ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా, జగామ త్రిదివం
భూయః క్షీప్రం బలనిషాదనః. ౧౫. ఏవమేతద్యదుశ్రేష్ఠ కృష్టం రాజర్షిణా పురా,
శక్రేణ చాభ్యనుజ్ఞాతం బ్రహ్మద్వైశ్చ సురైస్తథా. ౧౬. నాతః పరతరం పుణ్యం
భూమే స్థానం భవిష్యతి, ఇహ తస్యంతి యేకేచిత్తపః పరమకం నరాః. ౧౭. దేహ
త్యాగేన తే సర్వే యాస్యంతి బ్రహ్మణః క్షయమ్, యే పునః పుణ్యభాజో వై
దాసం దాస్యంతి మానవాః. ౧౮. తేహం సహస్రగుణితం భవిష్యత్యచిరేణ వై,
యే చేహనిత్యం వసుజానివత్స్యంతి శుభైషిణః. ౧౯. యమస్య విచయంతే తు

నద్రక్ష్యంతి కదాచన, యక్ష్యంతి యే చక్రతుభిర్నహన్తి ర్ననుజేశ్వరాః. ౨౦. తేషాం త్రివిష్టపే వాసో యావద్భూమిర్ధరిష్యతి, అపి చాత్ర స్వయం శక్నో జగౌ గాథాం సురాధిపః. ౨౧ కురుక్షేత్రనిబద్ధాం వైతాం శృణుష్వ హలా యుధః, పాంసవోఽపి కురుక్షేత్రా ద్వాయునా సముదీరితాః. ౨౨. అపి దుష్కృతకర్తాణాం నయంతి పరమాం గతిమ్. ౨౩. సురర్షభా బ్రాహ్మణసత్తమాశ్చ తథా నృగాద్యా నరదేవముఖ్యాః, ఇష్టా మహారైః క్రతుభిర్నృసింహ సంత్యజ్య దేహా సుగళం ప్రపన్నాః. ౨౪. తరంతుకారంతుకయోర్యదంత రం రామహదానాంతుభవక్రకన్య, ఏతత్కురుక్షేత్ర సమంతపంచకం ప్రజాపతే రుత్తరవేది రుచ్యతే. ౨౫. శివం మహాపుణ్యమిదం దివాఃసాం సుసంమతం సర్వగు ర్దైపునన్వితమ్, ఆతశ్చ సర్వే నిహతా నృపా రణే యాస్యంతి పుణ్యాం గతిమ త్తయాం సదా. ౨౬. ఇత్యువాచ స్వయం శక్తః సహ బ్రహ్మోదిభిస్తథా, తచ్ఛాను మోదితం సర్వం బ్రహ్మవిష్టు మహేశ్వరైః. ౨౭.

ఇతి శల్యపర్వాంతర్గత - గదాయుధపర్వణి - చతుఃపంచాశోఽధ్యాయః.

వై శంపాయన ఉవాచ—కురుక్షేత్రం తతో దృష్ట్వా దత్త్వా దాయాంశ్చ సాత్యతే, ఆత్ర మం సుమహద్వివ్య మగమజ్జనమేజయ ౧. మధుకామ్రవనోపేతం ప్లక్షిన్యగోధసంకులమ్, చిరిబిల్వయూతం పుణ్యం వనసార్జునసంకులమ్. ౨. తిం దృష్ట్వా యాదవశ్రేష్ఠః ప్రవరం పుణ్యలక్షణమ్, పప్రచ్ఛ తానృషీక సర్వార్థ కస్యాశ్రమవరస్తయిమ్. ౩. తే తు సర్వే మహాత్మాన ఉమా రాజా హలా యుధమ్, శృణు విస్తరతో రామ యస్యాయం పూర్వమాశ్రమః. ౪. ఆత్ర విష్ణుః పురా దేవస్తప్తవాంస్తప ఉత్తమమ్, ఆత్రాస్య విధివద్యజ్ఞాః సర్వేవృత్తా న్సనాతనాః. ౫. ఆత్రైవ బ్రాహ్మణీ సిద్ధా కౌమారబ్రహ్మచారిణీ, యోగ యుక్తా దివం యాతా తపస్సిద్ధా తపస్వినీ. ౬. బభూవ శ్రీమతీ రాజా శాండి ల్యస్య మహోత్తమః, సుతా ధృతవ్రతా సాధ్వీనియతా బ్రహ్మచారిణీ. ౭. సా తు తప్తా తపో ఘోరం దుశ్చరం స్త్రీజనేనహ, గతా స్వర్గం మహాభాగా దేవ బ్రాహ్మణపూజితా. ౮. శ్రుత్వా ఋషీణాం వచనమాశ్రమం తం జగమహ, ఋషింస్తానభివాద్యాథ పార్శ్వే హిమవతోఽచ్యుతైః సంధ్యాకార్యాణిసర్వాణి సిత్వర్త్యురురుహే చలమ్, నాతిదూరం తతో గత్వా నగం తాలధ్వజో బలీ. ౧౦. పుణ్యం తీర్థవరం దృష్ట్వా విస్తయం పరమం గతః, ప్రభావం వ సరస్వత్యాః ప్లక్షవ ప్రవణం బలః. ౧౧. సంప్రాప్తః కారవపనం ప్రవరం తీర్థముత్తమమ్, హలా ముధస్తత్ర చాపి దత్త్వా దానం మహాబలః. ౧౨. ఆపుతస్సలిలే పుణ్యే సుశీతే

వినులే శుచా, సంతస్పృహమాస పితౄణాం దేవాంశ్చ రణదుర్దయః ౧౩ తత్రో
 మైక్యకాం తు రజనీం యతిభిర్భృహజ్జైస్సహ, మిత్రావరుణయోః పుణ్యం జగా
 మాశ్రమమచ్యుతః. ౧౪. ఇంద్రోఽగ్నిరర్యమా చైవ యత్ర స్రాక్ ప్రీతిమాఘ్న
 వజ్ర, తం దేశం కారవనాద్యమునాయా జగామహ. ౧౫. స్నాత్వా చ తత్ర
 ధర్మాత్మా పరాం ప్రీతిమవాప చ, ఋషిభిశ్చైవ సిద్ధైశ్చ సహితో వైమహాబలః.
 ౧౬. ఉపవిష్టః కథాశ్శుభాః శ్రుత్రావ యదుపుంగవః, తథా తు తిష్ఠతాం తేషాం
 నారదో భగవాన్పుషిః. ౧౭. ఆజగామాథ తం దేశం యత్ర రామో వ్యవస్థితః,
 జటామండలసంవీతః స్వర్ణచీరో మహాతపాః ౧౮. హేమదుండధరో రాజా కమం
 డలుధరస్తథా, కచ్చపీం సుఖశబ్దాం తాం గృహ్య వీణాం మనోరమామ్. ౧౯.
 సృత్యే గీతే చ కుశలో దేవబ్రాహ్మణపూజితః, ప్రకరా కలహానాం చ నిత్యం చ
 కలహపియః. ౨౦. తం దేశమగమద్యత్ర శ్రీమాక్ రామో వ్యవస్థితః, ప్రత్యు
 త్తాయ తు తం సమ్యక్సృజయిత్వా యతవ్రతమ్. ౨౧ దేవర్షిం షర్యసృచ్చత్స
 యథావృత్తం కురూక్ ప్రతి, తతోఽస్యాః కథయద్రాజా నారదస్సర్వధర్మవితే. ౨౨.
 సర్వమేతద్యథావృత్తమతీవకురుసంక్షయమ్, తతోఽబ్రవీద్రాహణేయో నారదం
 దీనయా గిరా. ౨౩. కిమవథం తు తత్త్వత్రం యే తు తత్రాథవన్నుపాః, శ్రుతమేత
 న్నయా పూర్వం సర్వేషాం తపోధన. ౨౪. విస్తరశ్రవణే జాతం కౌతూహలమ
 తీవ మే. ౨౫. నారద ఉవాచ—పూర్వమేవ హతో భీష్మో ద్రోహస్థింధుశ్చైతస్తథా,
 హతో వైకర్తవః కర్ణః పుత్రాశ్చాస్యమహారథాః. ౨౬. భూరిశ్రవా రౌహి
 ణేయ మద్రరాజశ్చ వీర్యవాక్, ఏతేచాన్యేచ బహవస్తత్ర తత్ర వహ
 బలాః ౨౭. ప్రియాక్ స్రాణాక్ పరిత్యజ్య జయార్థం కౌరవస్య వై,
 రాజానో రాజపుత్రాశ్చ సమరేష్వనివ ర్జితః. ౨౮. ఆహతాంస్తు మహాబాహూ
 శృణు మే తత్ర మాధవ, ధార్తరాష్ట్రబలే కేమాస్త్యయస్సమితిమర్దనాః. ౨౯
 కృపశ్చ కృతవర్తా చ ద్రోహపుత్రశ్చ వీర్యవాక్, తేఽపి వై విద్రుతారామ దిశో
 దశ భయాత్తదా. ౩౦. దుర్యోధనో హతే శల్యే విద్రుతేషు కృపాదిషు,
 హ్రదం ద్వైపాయనం నామ వివేశ భృశదుఃఖతః. ౩౧. శయానం ధార్త
 రాష్ట్రం తు స్తంభితే సలిలే తదా, పాండవాస్సహకృష్టేన వాగ్భిరుగ్రాభిరార్దయన్.
 ౩౨. సంతుద్యమానో బలవాక్ వాగ్భీరామసమంతతః, ఉత్థితస్సప్రదాద్వీరః ప్ర
 గృహ్య వహతీం గదామ్. ౩౩. సజాఘ్నకతో యోధ్యం భీమేన సహ సాంప్ర
 తమ్, ఛవిష్యతి తయోరద్య యుద్ధం రామ సుదారుణమ్ ౩౪. యది కౌతూహ
 లం తేఽస్తి నృజ మాధవ మాచిరమ్, శశ్యయుద్ధం మహాఘోరం శిష్యయోర్యది

మన్యనే ౩౫. వైశంపాయన ఉవాచ—నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా తానభ్యర్చ్య
ద్విజర్షభాః, సర్వో విసర్జయామాస యే తేనాభ్యాగతాస్సుహ. ౩౬ గమ్యతాం
ద్వారకాచేతి సోఽన్యశాదనుయాయినః, సోఽవలీర్యాచలశ్రేష్ఠాత్ ప్లక్షప్రసవ
ణాద్భుభాత్. ౩౭. తతః శ్రీతమనారామః శ్రుత్వా తీర్థఫలం మహాత్, విప్రా
ణాం సన్నిధౌ శ్లోకమగాయదిమమ్యుతః ౩౮. సరస్వతీవాససమాకుతోరతిస్సర
స్వతీ వాససమాః కుతో గుణాః, సరస్వతీం ప్రాప్య దివంగతా జనాః సదా స్మరి
ష్యంతి నదీం సరస్వతీమ్. ౩౯ సరస్వతీ సర్వనదీషు పుణ్యా సరస్వతీ లోకశుభా
వహా సదా, సరస్వతీం ప్రాప్య జనాస్సుదుష్కృతం సదా న శోచంతి పరత్ర చేహచ.
౪౦. తతో ముహుర్దుహుః శ్రీత్యా ప్రేక్షమాణస్సరస్వతీమ్, హయైర్ద్యుక్తం రథం
శుభ్రమూతివృతపరం తపః. ౪౧. సశీఘ్రగామినా తేన రథేనయదుపుంగవః, దిద్వ
తురభిసంప్రాప్తః శిష్యముద్ధముపస్థితమ్. ౪౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచమోఽధ్యాయః.

— గదాయుద్ధమ్. ౨ —

వైశంపాయన ఉవాచ—ఏవం తదభవద్యుద్ధంతుములం జనమేజయ, యత్ర
దుఃఖాన్వితో రాజా ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీదిదమ్. ౧. ధృతరాష్ట్రో ఉవాచ—రామం
సన్నిహితం దృష్ట్వా గదాయుద్ధ ఉపస్థితే, మమపుత్రః కథం భీమం ప్రత్యయుధ్యత
సంజయ. ౨ సంజయఉవాచ—రామసాన్నిధ్యమాసాద్య పుత్రో దుర్యోధనస్తన,
యుద్ధకామో మహాబాహుః సమహృవ్యత వీర్యవాన్. ౩. దృష్ట్వా లాంగలికిం
రాజా ప్రత్యుత్తాయ చ భారత, శ్రీత్యా పరమయా యుక్తః సమభ్యర్చ్య యథా
విధి. ౪. ఆసనం చ దక్షా తస్మై పర్యపుచ్చనామయమ్, తతో యుధిష్ఠిరం
రామో వాక్యమేతదువాచహ. ౫. మధురం ధర్మసంయుక్తం శూరాణాం హిత
మేవ చ, మయా శ్రుతం కథయతాం ఋషీణాం రాజసత్తమ. ౬ కురుక్షేత్రం పరం
పుణ్యం పావనం స్వర్గమేవ చ, దైవలైర్యుషిభిర్జ్వలం బ్రాహ్మణైశ్చ మహాత్మభిః. ౭.
తత్ర వై యోత్యమానా యే దేహం త్యక్త్యంతి మానవాః, తేహం స్వగ్ధే
ద్రువో వాసః శక్రేణ సహ మారిష. ౮. తస్మాత్సమంతపంచకమితో యామ ద్రుతం
నృప, ప్రథితో త్తరవేదీ సా దేవలోకే ప్రజాపతేః. ౯. తస్మిన్సహపుణ్యతమే త్రైలో
క్యస్య సనాతనే, సంగ్రామే నిధనం ప్రాప్య ధ్రువం స్వర్గో భవిష్యతి ౧౦. తథే
త్యుక్త్వా మహారాజ కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః, సమంతపంచకం వీరః ప్రాయాదభి
ముఖః ప్రభుః. ౧౧. తతో దుర్యోధనో రాజా ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్,
పద్యాభ్యుమమర్షాద్యుతిమానగచ్ఛత్పాండవై స్సుహ. ౧౨. తమాయాంతం గడ్డాహ

స్తం చర్షణా చాపి దంశితమ్, అంతరిక్షచరాదేవా స్సాధుసాధ్విత్వపూజయన్.
 ౧౩. వాతికాశ్చారణా యే తుదృష్ట్యా తే హర్షమాగతాః, సహంజనైః పరివృతః
 కురురాజ స్తవాత్మజః. ౧౪. చుత్తస్యైవ గజేంద్రస్య గతిమాక్థాను సోఽన్యజత్, తతః
 శృంఖనినాదేన భేరిణాం చ మహాస్వినైః. ౧౫. సింహరాదైశ్చ శూరాణాం దిశస్సు
 రాష్ట్రైః ప్రపూరితాః, తతస్తేతు కురుక్షేత్రం ప్రాప్తా నరవరోత్తమాః. ౧౬. పృథీ
 చ్యభిముఖం దేశం యథోద్దిష్టం సుతేన తే, గత్వా పుత్రః పృథీప్తః సమంతాత్పర్వ
 తోదీశమ్. ౧౭. దక్షిణేన సర్వస్వత్వాశ్చాపరం తీర్థముత్తమమ్, తస్మిన్ చేకే త్వరి
 ఘృణే తే తు యుద్ధమరోచయన్. ౧౮. తతో భీమో మహాకోటిం గదాం
 గృహ్యథ వర్షభృత్, బిభృద్ద్రూపం మహారాజ సదృశం హి గర్భత్వతః. ౧౯. అవబద్ధ
 శిరస్తాణః సంభ్యే కాంచనవర్షభృత్, రరాజరాజన్ పుత్రస్తే కాంచనశ్చైలరాడిన.
 ౨౦. వర్షభ్యాం సమృతా వీరౌ భీమదుర్యోధనాశ్రుభౌ, సంయుగే చ ప్రకాశేతే
 సంరథావివ కుంజరౌ. ౨౧. రణమండలమధ్యస్థౌ భ్రాతృరౌ తౌ నరర్షభౌ, ఆశో
 భేతాం మహారాజ చంద్రసూర్యావివోదితౌ. ౨౨. తావన్యోస్యం నీరీక్షేతాం
 క్రుద్ధావివ మహాద్విపౌ. దహంతౌ లోచనై రాజన్ పరస్పరపద్మపిదౌ. ౨౩ సంప్ర
 హృష్టమసా రాజన్ గదామదాదాయ శౌరవః, సృక్వణీ సులిహన్ రాజన్ క్రోధ
 రక్తేక్షణశ్శృంగన్. ౨౪. తతో దుర్యోధనో రాజా గదామదాదాయ వీర్యవాన్,
 భీమనేనమభిప్రేత్స్య గజోగజమివాహ్వయత్. ౨౫. ఆద్రిసారమయీం భీమస్తజైవా
 దాయ వీర్యవాన్, ఆహ్వయామాస సృపతిం సింహస్సింహం యథా వనే. ౨౬. తా
 వ్రధ్యతగదావాణీ దుర్యోధన పృథోదరౌ, సంయుగే చ ప్రకాశేతాం గిరి సఖిరా
 వివ. ౨౭. తాశ్రుభౌ సమతిక్రద్ధాశ్రుభౌ భీమనరాక్రమా, ఉభౌ శిష్యౌ గదా
 యుద్ధే రౌహిణీయస్య భీమతః. ౨౮. ఉభౌ సదృశకర్తాణౌ యమవాసవయోరివ,
 తథా సదృశకర్తాణౌ వరుణస్య మహాబరౌ. ౨౯. వాసుదేవస్య రామస్య తథా
 ప్రేక్షివణస్య చ, సదృశౌ తౌ మహారాజ మధుకైటభయోర్వృధి. ౩౦. ఉభౌ
 సదృశకర్తాణౌ తథా సుందోపసుందయోః, రామరావణయోశ్చైవ వాల్మీకిరీవ
 యోస్తథా. ౩౧ తజైవ కాలస్య సమామృత్యోశ్చైవ పరంతపౌ, అన్యోన్యమభి
 ధావంతౌ మత్తావివ మహాద్విపౌ. ౩౨. వాసితాసంగమే దృష్టౌ శరదీవ మదో
 త్కృతౌ, మత్తావివ జగీమంతౌ తరేణ భరణర్షభౌ. ౩౩. ఉభౌ క్రోధవిమం దీప్తం
 వమంతాశ్రురగావివ, అన్యోన్యమభిసరభౌ ప్రేక్షమాణావరిదమౌ. ౩౪. ఉభౌ భర
 తశాద్దాలౌ విక్రమేణ సమన్వితౌ, సింహావివ దురాధర్షౌ గదాయుద్ధవిశారదౌ.
 ౩౫. సఖదంష్ట్రాయుధౌ వీరౌ వ్యాఘ్రాగ్నివివ దురుత్సహౌ, ప్రజాసంహరణే

తుష్టౌ సముద్రావీవ దుస్తరౌ. ౩౬. లోహితాంగావీవ క్రుద్ధౌ ప్రతపంతో
 మహారథౌ, పూర్వపశ్చిమజౌ మేఘౌ వాయునా తుభితౌ యథా. ౩౭. గర్జమానౌ
 సువిషమం ఊరంతౌ ప్రావృషీవ హి, రశ్మియుక్తౌ మహాత్మానౌ దీప్తిమంతౌ మహా
 బలా. ౩౮. దదృశాతే కురుశ్రేష్ఠౌ కాలసూర్యావినోదితౌ, వ్యాఘ్రావీవ సుసం
 రద్ధౌ గర్జంతావీవ తోయదౌ. ౩౯ జహృషాతే మహాబాహుః సింహకేశసరిణా
 వివ, గజావీవ సుసంరద్ధౌ జ్వలితావీవ పావకౌ ౪౦. దదృశాతే మహాత్మానౌ
 సశృంగావీవ పర్వతౌ, రోహత్యైస్సురమాణోష్ఠౌ నిరీక్షంతౌ పరస్పరమ్. ౪౧. తౌ
 సమేతౌ మహాత్మానౌ గదాహస్తౌ నరోత్తమా, ఉభౌ పరపసంహృష్టౌ ఉభౌ పర
 మసమ్మతౌ. ౪౨ సదశ్వావీవ హేచంతౌ బృంహంతావీవ కుంజరౌ, వృషభావీవ
 గర్జంతౌ దుర్యోధనవృకోదరౌ. ౪౩ దైత్యావీవ బలీశ్వతౌ రేజతుస్తౌ నరో
 త్తమా, తతో దుర్యోధన్ రాజన్విదమాహ యుధిష్ఠిరమ్ ౪౪. భ్రాతృభిశ్చ
 హితం వైవ కృణ్వేన చ మహాత్తనా, రామేణామితవీర్యేణ వాక్యం శౌండిర్యసమ్మ
 తమ్. ౪౫. కేశద్రైస్పృంజద్రైర్బల్యం పాంచాలైశ్చ మహాత్తభిః, ఇదం వ్యవసితం
 యుద్ధం మమ భీమస్య చోభయోః. ౪౬. ఇహోపవిష్టాః పశ్యద్ధ్వం సహితైర్బలవ
 ఘ్నంగవైః, శ్రుత్వా దుర్యోధనవచః ప్రత్యేకద్యంత తత్తథా ౪౭. తతస్సుముపవి
 ష్టంతత్సుమహద్రాజమండలమ్, విరాజమానం దదృశే దివీవాదిత్యమండలమ్. ౪౮.
 తేషాం మధ్యే మహాబాహుః శ్రీమాన్ కేశవపూర్వజః, ఉపవిష్టో మహారాజ పూ
 జ్యమానస్సమంతతః ౪౯. శుశుభే రాజమధ్యస్థో నీలవాసాస్సితప్రభః, నక్షత్రైరివ
 సుపూర్ణో వృతో నిశి నిశాఃరః. ౫౦. తౌ తథా తు మహారాజ గదాహస్తౌ సుదు
 స్సహకౌ, ఆనోయ్యం వాగ్విరుగ్రాభిస్తక్షమాణౌ వ్యవస్థితౌ. ౫౧. అప్రియాణి
 తతోఽనోయ్యముక్త్యా తౌ కురుపత్తమా, ఉదీక్షంతౌ స్థితౌ తత్రవృత్రశక్తౌ యథా
 వహే. ౫౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్వపర్వణి - మహాపంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ.—తతో వాగ్యుద్ధమభవత్సుములం జనమేజయ, య
 త్ర దుఃఖాన్వితౌ రాజా ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీదవమ్. ౧. ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం
 యస్య నిష్ఠేయమిద్ధిశీ, ఏకాదశ చమూభర్తా యత్ర పుత్రో ఘమానఘ. ౨. ఆజ్ఞా
 ప్య సర్వాన్మృతీం భుక్త్వా చేమాం పసుంధరామ్, గదామూదాయ వేగేన
 గదాతిః ప్రస్థితౌ రణే ౩ భూత్వా హి జగతో నాథో హ్యనాథ ఇవ మే సుతః,
 గదాముద్యమ్య యో యాతి కిమన్యద్భాగధేయతః. ౪ అహో దుఃఖం మహా
 త్పాపిం పుత్రేణ మమ సంజయ, ఏవముక్త్యా సుదుఃఖాంతో విరరామ జనాధిపః.

౫. సంజయ ఉవాచ—సమేఘునినదో హర్షాన్నినదన్నివ గోవృషః, ఆజుహావ
తదా పార్థం యుద్ధాయ యుధి వీర్యవాన్. ౬. భీమమూహ్వాయమానేతు కురురాజే
మహాత్మని, ప్రాదురాసక్ సు ఘోరాణి రూపాణి వివిధాన్యుత. ౭. వపుర్వాతా స్స
నిరాతాః పాంసువర్తం పపాత చ, బభూవుశ్చ నిశస్సర్వాస్త్రీమిరేణ సమావృతాః. ౮.
మహాస్వనాస్సనిర్ఘాతాస్తుములా రోమహర్షణాః, పేతు స్రగోల్లాశ్చతశః స్సోట
యంత్యో నభస్తలాత్. ౯. రాహుశ్చాగ్రసదాదిత్య మవర్ణణి విశాంపతే, చకం
వేచ మహాకంపం పృథివీ సవనదురమా. ౧౦. దీప్తాశ్చి వాతాః ప్రవపుర్నిచైశ్చైర్గ-
రవర్ణిణః, గరిణాం శిఖరాజ్యేవ న్యచతంత మహితలే. ౧౧. మృగా బహువిధా
కారాః సంపతంతి దిశోదశ, దీప్తాశ్చివాశ్చాప్యనదః ఘోరరూపాస్సుదారుణాః.
౧౨. నిరాతాశ్చ మహాఘోరా బభూవుర్లోమహర్షణాః, దీప్తాయాం దిశి రాజేంద్ర
మృగాశ్చాశుభవేదినః. ౧౩. ఉదపానగతాశ్చాపో వ్యవర్ధంత సమంతతః, అశరీరా
మహానాదాః హ్రయంతే స్త తదా నృప. ౧౪. సవమాదీని దృష్ట్వాథ నిమిత్తాని
వ్యోదరః, ఉవాచ భారతరం జ్యేష్ఠం ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్. ౧౫. నైషశక్తో
రణే జేతుం మందాతా మాం సుయోధనః, అద్య శ్రోథం విమోక్ష్యామి నిగూఢం
హృదయే చిరమ్. ౧౬. సుయోధనే కౌరవేంద్రే ఖండవే పావరో యథా, శల్య
మద్యోద్ధరిష్యామి తవ పాండవ హృచ్చయమ్. ౧౭. నిహత్యగదయా పాపమిమం
కురుకులాధమమ్, అద్య కీర్తిమయీం మాలాం ప్రతిమోక్ష్యామ్యహం త్వయి ౧౮.
హత్వేమం పాపకర్తాణు గదయా రణమూర్ధని, అద్యాస్య శతథా దేహం భిన్న
గదయానయా. ౧౯. నాయం ప్ర వేష్టా నగరం పునర్వారణాపాహ్వయమ్, సర్వో
త్సంగస్య శయనే విషదానస్య భోజనే. ౨౦. ప్రమాణకోట్యాం పాతస్య దాహ
స్య జతువేత్తని, సఖాయామపహాసస్య సర్వస్వహరణస్య చ. ౨౧. వర్షమజ్జాతవా
సస్య వనవాసస్య చానఘ, అద్యాంతమేహం దుఃఖానాం గంతాహం భరతర్షభ.
౨౨. ఏకాహ్ని వినిహత్యేమం భవిష్యాన్యూత్తనోఽన్యః, అద్యాయుద్ధార్థరా
ష్ట్రస్య దుర్జితే రక్తతాత్తనః. ౨౩. సమాప్తం భరతశ్రేష్ఠమాతాపిత్రోశ్చ దర్శ
నమ్, అద్య సౌఖ్యం తు రాజేంద్ర కురురాజస్య దుర్జితే. ౨౪. సమాప్తం చ
మహారాజ నారీణాం దర్శనం పునః, అద్యాంతు కురురాజస్య శాంతినోః కులపాం
సనః ౨౫. ప్రాణాశ్శ్రియం చ రాజ్యం చ త్యక్త్వా కేష్యతి భూతలే, రాజా చ
ధృతరాష్ట్రోఽద్య శ్రుత్వాపుత్రం నిపాతితమ్. ౨౬. స్మరిష్యత్యశుభంకర్త య త్తచ్చ
జనుబుద్ధిజమ్, ఇత్యుక్త్వా రాజశాద్దులగదామాదాయ వీర్యవాన్. ౨౭. అభ్య
తిష్ఠత యుద్ధాయ శశ్రో వృత్రమివాహ్వయా, తముద్యతగదం దృష్ట్వా కైలాసమివ

శృంగిణమ్. ౨౮. భీమసేనః పునః క్రుద్ధో దుర్యోధనమువాచహ, (రాజ్యశ్చ భృర
రాష్ట్రస్య తథా త్వయి చాత్తనః. ౨౯. స్తర తద్దృష్కృతం కర్త యద్యత్తంవా
రణావతే, ద్రావదీ చ పరిక్లిష్టా సభామధ్యే రజస్వలా. ౩౦. ద్యూతే చ పంచితో
రాజా యత్త్వయా సౌభలేన చ, వనే దుఃఖం చ యత్ప్రాప్తమస్తాభిస్త్యత్కృతం
మహత్. ౩౧. విరాటనగరే చైవ యోన్యంతరగతైరివ, తత్సర్వం పాతయ్యామ్యద్య
దిష్ట్యా దృష్టోఽసి దుర్జితే. ౩౨. త్వత్కృతేఽసాహతశ్చేతే శరతల్పే ప్రతాపవా
గాంగేయో రథినాం శ్రేష్ఠో నిహతో యాజ్ఞసేనినా. ౩౩. హతో ద్రోణశ్చ కర్ణశ్చ
తథా శల్యః ప్రతాపవాః, వైరాగ్నే రాదికర్తాసౌ శకునిస్సౌబలో హతః. ౩౪.
ప్రాతికామీ తతః పాపో ద్రావద్యః క్షేశకృద్ధతః, భ్రాతరస్తే హతాస్సర్వే
శూరా విక్రాంతయోధినః. ౩౫. ఏతే చాన్యే చ బహవో నిహతాస్త్యత్కృతే
నృపాః, తాన్విమద్య నిహనిష్యామి గదయా నాత్ర సంశయః. ౩౬ ఇత్యేవముచ్చై
రాజేంద్ర భాషమాణం వృణోదరమ్, ఉవాచ గతభీ రాజా పుత్రస్తే సత్యవి
క్రమః. ౩౭. కింకర్తేన బహునా యుధ్యస్య త్వం వృణోదర, అద్యతేఽహం విసే
ష్యామి యుద్ధశ్రద్ధాం కులాధమ. ౩౮. నహి దుర్యోధనః క్షుద్రకేనచిత్త్వద్విధేన వై
శక్యస్త్రాసయితుం వాచా యథాన్యః ప్రాకృతో నరః. ౩౯. చిరకాలేష్యితం దృష్ట్వా
హృదయస్థమిదం మమ, త్వయా సహ గదాయుధం త్రిదశైరుపపాదితమ్. ౪౦.
కిం వాచా బహునోక్తేన కత్థితేన చ దుర్జితే, వాణీ సంపాద్యతా మేహ
కర్తణా మాచిరం కృథాః ౪౧. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వవపాభ్యపూజయా.
రాజానస్సోనుకాశ్చైచ్చ యే తత్రానా సకూగతాః. ౪౨. తతస్సంపూజితస్సర్వై
సంప్రహృష్టతమూరుహః, భూయో ధీరాం మతిం చక్రే యుద్ధాయ కురునందనః
౪౩. ఉస్తత్తమివ మాతంగం తలశ్చబైర్న రాధిపాః, భూయస్సంహర్షాయాంచక్రుధ
ర్యోధనమమర్షణమ్. ౪౪. తం మహాత్మా మహాత్మానం గదాముద్యమ్య పాండవః,
అభిదుద్రావ వేగేన ధార్తరాష్ట్రం వృణోదరః. ౪౫. బృంహంతి కుంజరా స్తత్ర
హయా హేమంతి చాసకృత్, శస్త్రాణి చాప్యదీప్యంత పాండవానాం జయేషి
ణామ్. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - సప్తపంచాశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—తతో దుర్యోధనో దృష్ట్వా భీమసేనం తథాగతమ్, ప్రత్య
ద్యయోపదేశాత్తా వేగేన మహతా నదా. ౧. సకూపేతతు రవ్యోన్యం శృంగిణౌ
గోవృషావివ, మహానిర్ఘాత ఘోషశ్చ ప్రహరాణామజాయత. ౨. అభవచ్ఛ తయో

ద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్, జగీషతోర్యథానోఽన్యమింద్ర ప్రహ్లాదయోరివ
 ౩ దుధిరోఽఽతసాన్వంగౌ గదాహస్తా మనస్వినౌ, దదృశా తేమహత్తానౌ పుష్పిత
 వివ కింశుకౌ. ౪. తథా తస్మిన్సహాయధే వర్తమానేసుదారుణే, ఖద్యోతసంమైరి
 ఖం దర్శనీయం న్యరోచత. ౫. తథా తస్మిన్ వర్తమానే సంకులే తుములే భృశమ్
 ఉభావసి పరిక్రాంతౌ యుద్ధ్యమానావరిందమా. ౬. తౌ ముహూర్తం సమాశ్మన్య
 పునరేవ పరంతపా, అభ్యహరయతాం వీరౌ సంప్రగృహ్యగదేశుభే. ౭. తౌ త
 దృష్ట్వా మహావీర్యా సమాశ్మస్తా నరర్షభౌ, బలినౌ వారణౌ యద్వద్వాసితాన్
 మదోత్కటౌ. ౮. సమావీర్యా సంప్రేక్ష్య ప్రగృహీతగదాపుభౌ, విన్నయం ప
 మంజగ్గురేవగంధర్వ దానవాః. ౯. ప్రగృహీతగదా దృష్ట్వా దుర్యోధనవృకోదరౌ
 సంశయస్సర్వభూతానాం విజయే సమపద్యత. ౧౦. సమాగమ్య తతో భూయ
 భ్రాతరౌ బలినాం వరౌ, అన్యోన్యస్యాంతరం ప్రేక్షు ప్రచక్రాతేంతరం ప్రతి
 ౧౧. యమదండోపమాం గుర్విమింద్రాశనిమివోద్యతామ్, దదృశుః ప్రేక్షక
 రాజా రౌద్రీం విశసనీం గదామ్. ౧౨. అవిధ్యతో గదాం తస్య భీమసేనస్య స
 యుగే, శబ్దస్సుతుములో ఘోరో ముహూర్తం సమపద్యత. ౧౩. అవిధ్యంతమరి
 ప్రేక్ష్యథార్తరాష్ట్రోఽథ సాండవమ్, గదామతులవేగాంతాం విశితస్సంబభూవహ
 ౧౪. చరంశ్చ వివిధాన్దార్గా మండలాని చ భారత, అశోభత తదావీరో భూయ
 ఏవ వృకోదరః. ౧౫. తౌ పరస్పరమాసాద్య యత్తావన్యోన్యరక్షణే, మూర్ధ్నారావి
 భ్రతుర్థే తతతోతే ముహూర్తుహుః. ౧౬. అచరద్భీమసేనస్తు మూర్ధ్నా బహుః
 థాంత్రకా, మండలాని విచిత్రాణి గతప్రత్యాగతానిచ. ౧౭. అస్త్రయంత్రాణ
 చిత్రాణి స్థానాని వివిధాని చ, పరిమోక్షం ప్రహారాణాం వర్జనం పరివారణమ్
 ౧౮. అభిద్రవణమాక్షేపమవస్థానం సవిగ్రహమ్, పరావర్తనసంవర్తముపప్లవముః
 ప్లుతమ్. ౧౯. ఉపన్యస్తమపన్యస్తం గదాయుద్ధవిశారదౌ, ఏవం తౌ విచరంతౌ త
 న్యఘ్నతాం వై పరస్పరమ్. ౨౦. పంచయానౌ పునశ్చైవ చేరతుః కురుసత్తమౌ
 విక్రీడంతౌ సుబలినౌ మండలాని విచేరతుః. ౨౧. తౌ దర్శయంతౌ సమరే యుద్ధ
 క్రీడాం సమంతతః, గదాభ్యాం సహసాన్యోన్యమాజఘ్నుతురరిందమా. ౨౨
 తౌ పరస్పరమాసాద్య దంష్ట్రాభ్యాం ద్వీరదౌ యథా, అశోభేతాం మహారా
 శోణితేన పరిప్లుతౌ. ౨౩. ఏవం తేదభవద్యుద్ధం ఘోరయాపమసంవృతమ్, ప
 వృత్తేహాని మ్రాం వృత్తవాసవయోరివ ౨౪. గదాహస్తౌ తతస్తౌ తు మ
 డలావస్థితౌ బలీ, దక్షిణం మండలం రాజా థార్తరాష్ట్రోఽభ్యవర్తత. ౨౫
 సవ్యంతు మండలం తత్ర భీమసేనోఽభ్యవర్తత, తథాతు చరతస్తస్య భీమస

రణమూర్ధని. ౨౬. దుర్యోధనో మహారాజ పార్శ్వదేశేభ్యతాడయత్, ఆహతస్తు
తతో భీమః పుత్రేణ తవ భారత. ౨౭. ఆవిధ్యత గదాం గుర్విం ప్రహారం తమచిం
తయన్, ఇంద్రశనిసమాం ఘోరాం యమదండమివోద్యతామ్. ౨౮. దదృశుస్తే
మహారాజ భీమసేనస్య తాం గదామ్, ఆవిధ్యంతం గదాం దృష్ట్వా భీమసేనం తవా
త్తజః. ౨౯. సముద్యమ్య గదాం ఘోరాం ప్రత్యవిధ్యత్సరంతపః, గదామూరుత
వేగేన తవ పుత్రస్య భారత. ౩౦. శబ్దఽసీత్సుతుములస్తేజశ్చ సమజాయత, సచ
రన్ వివిధాన్తాన్తాన్తంఽలానిచ భాగశః. ౩౧. సమశోభత తేజస్వి భూయో భీమా
త్సుయోధనః, ఆవిద్రాసర్వవేగేన భీమేన మహతీ గదా. ౩౨. సద్ధామంసార్పిచం
సాగ్నిం ముమోచోగ్రమహాస్వినా, అధూతాం భీమసేనాం గదాం దృష్ట్వా
సుయోధనః. ౩౩. అద్రిసారమయీం గుర్వి మావిధ్యత్ బహ్వశోభత, గదామా
రుతవేగం హి దృష్ట్వా తస్యమహాత్మనః. ౩౪. భయం వివేశ పాండూంస్తు సర్వా
సేన ససోమకాన్, తౌ దర్శయంతౌ సమరే యుద్ధ క్రిడాం సహంతతః. ౩౫. గదా
భ్యాం సహసానోన్యన్యమాజఘ్నుతు రరిండనా, తౌ పరస్పరమాసాద్య దంష్ట్రా
భ్యాం ద్వీరదౌ యథా. ౩౬. అశోభేతాం మహారాజ శోణితేన పరిప్లుతౌ, ఏవం
తదభవద్యుద్ధం ఘోరయాపమసంవృతమ్. ౩౭. పరివృత్తేహని కూరం వృత్రవాస
వయోరివ, దృష్ట్వావ్యవస్థితం భీమం తవ పుత్రే మహాబలః. ౩౮. చరంశ్చిత్రతరాన్
మార్గాన్ కాంతేయమభిదదురే, తస్య భీమో మహావేగాం జాంబూనదపరమ్భు
తామ్ ౩౯. అభిక్రుద్ధస్య క్రుద్ధస్తు తాడయామాస తాం గదామ్, సవిఘ్నలింగో
విహ్నిదస్తయోస్తత్రాభిఘాతజః ౪౦. ప్రాదురాసీన్మహారాజ సృష్టయోర్వజ్ర
యోరివ, వేగవత్త్వా తయా తత్ర భీమసేనప్రముక్తయా. ౪౧. నివతంత్యా మహా
రాజ పృథివీ సమకంపత, తన్నామృత్యుత కారవోన్య గదాం ప్రతిహతాం రణే.
౪౨. మత్తోద్విగ్ధః ఇవ క్రుద్ధః ప్రతికుంజరదర్శనాత్, ససవ్యం మండలం రాజా
హ్యుద్భాగ్నిమ్య కృతనిశ్చయః. ౪౩. ఆజఘ్నే మూర్ధ్ని కాంతేయం గదయా భీమ
వేగయా, తయా తస్యహతో భీమః పుత్రేణ తవ పాండవః ౪౪. నాకంపత
మహారాజ తవద్భుతమివాభవత్, ఆశ్చర్యం చాపి తద్రాజన్ సర్వనైన్యాన్యపూజ
యన్. ౪౫. యద్గదాభిహతో భీమో నాకంపత పదాత్పదమ్, తతో గురుతరిం
సీప్తాం గదాం హేమపరిష్కృతామ్. ౪౬. దుర్యోధనాయ వ్యసృజద్భీమో భీమః
రాక్రమః, తం ప్రహరమసంభ్రాంతో లాఘవేన మహాబలః. ౪౭. మోఘం దుర్యో
ధనశ్చక్రే తత్రాధూద్విస్తయో మహాన్, సా తు మోఘా గదా రాజన్ పఠంతీ
మచోదితా. ౪౮. చాలయామాసపృథివీం మహానిర్భాతనిస్వినా, ఆస్థాయకౌశికా

న్యార్గానుత్పత్తా సపునః పునః. ౪౯. గదానిపాతం ప్రజ్ఞాయ భీమసేనచపంచితమ్,
 వంచయత్వా తథా భీమం గదయా కురుస తమః. ౫౦. తాడయామాస సంకుద్ధో
 వక్షోదేశే మహాబలః, గదయా నిహతో భీమో ముహ్యమానో మహారణే. ౫౧.
 నాభ్యమన్యత కర్తవ్యం పుత్రేణాభ్యాహతస్తవ, తస్మిన్స్తథా వర్తమానే రాజన్.
 సోమకపాండవాః. ౫౨. భృశోపహతసంకల్పానహృష్ట మనసోఽభవత్, సతు
 తేన ప్రహరేణ మాతంగ ఇవ రోషితః. ౫౩. హస్తీవద్ధస్తంకాశ మభిదుద్రావ
 తే సుతమ్, తతస్తు తరసా భీమో గదయా తనయం తవ. ౫౪. అభిదుద్రావ
 వేగేన సింహోపనగజం యథా, ఉపసృత్యతు రాజానం గదామోక్షవిశారదః.
 ౫౫. ఆవిధ్యత గదారాజన్ సముద్దిశ్య సుతం తవ, అతాడయద్భీమనేను పా
 ర్శ్వే దురోద్విధనం తదా. ౫౬. స విహ్వలః ప్రహరేణ జానుభ్యామగమన్త
 హిమ్, తస్మిన్ కురుకులశ్రేష్ఠే జానుభ్యా మవనిం గతే. ౫౭. ఉదతిష్ఠ త్తతో నాద
 స్సంజయానాం జగత్పతే, తేషాం తు నినదం శ్రుత్వా స్సంజయానాం నరర్షభ.
 ౫౮. ఆమర్షా ద్భరతశ్రేష్ఠ పుత్రస్తే సమకుప్యత, ఉత్థాయతుమహాబాహుర్తహానా
 గఇవ శ్వసత్. ౫౯. దిగ్భక్షన్నివ నేత్రాభ్యాం భీమసేన మవైక్షత, తతస్స భరత
 శ్రేష్ఠో గదాపాణి రభిద్రవత్. ౬౦. ప్రమథిష్యన్నివ శిరో భీమసేనస్య సంయుగే,
 సమహాత్తా మహాత్మానం భీమం భీమ పరాక్రమః. ౬౧. అతాడయచ్చంఖదేశేన
 వచాలావలోపమః, స భూయ శ్శుశుభే పార్థవైతితో గదయా రణే. ౬౨. ఉద్భి
 స్సరుధిరో రాజన్ ప్రభిన్నఇవ కుంజరః. ౬౩. తతో గదాం వీరహణీమయోమ
 యీం ప్రగృహ్య వజ్రశని తుల్య నిస్సనామ్, అతాడయచ్చతు మమిత్రకర్షణో
 బలేన విక్రమ్య ధనంజయాగ్రజః. ౬౪. సభీమనేనాభిహతస్తవాత్తజః పపాత సం
 త్పితదేహబంధనః, సుపుష్పితో మారుతవేగతాడితో వనే యథా సాలఇవా
 సమూర్ణితః. ౬౫. తతః ప్రణేదుర్జహృషుశ్చ పాండవాః సమీక్ష్య పుత్రం పతితం
 ఖీతో తవ, తతస్సుతస్తే ప్రతిలభ్యచేతనాం సముత్పపాత ద్వీరదో యథాహ్రదా
 త్. ౬౬. సపార్థివో నిత్యమమర్షితస్తదా మహారథశ్శిక్షితవత్పరిశ్రమత్, అతాడ
 యత్పాండవ మగ్రతః స్థితం సవిహ్వలాంగో జగతీముపాస్పృశత్. ౬౭. ససీంహ
 రాదం విననాద కౌరవో నిపాత్య భూమా యుధి భీమమోజసా, బిభేష చైవాశ
 ంతుల్యతేజసా గదానిపాతేన శరీరరక్షణమ్. ౬౮. తతోఽంతరిక్షే నినదో మహాన
 సూద్ధివాఃసామస్సరసాం చ నేదుమామ్, ప్రపాత చోచ్చైరమరవ్రజేరితం విచిత్ర
 ప్రహ్వ త్రరవన్తముత్తమమ్. తతః పరానావిశేదు తమం భయం సమీక్ష్య భూమా
 పతితంనరోత్తమమ్, అహీయమానం చ బలేన కౌరవం నిశామ్య భేదం సుదృఢస్య

వర్షణః. ౭౦. తతో ముహూర్తాదుపలభ్య చేతనాం ప్రమృజ్య వక్త్రం యుధి మారు
తాత్తజః, ధృతిం సమాలంబ్య వివృత్య లోచనే బలీన సంస్తభ్య వృకోదరః
స్థితః. ౭౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టపంచాశోఽధ్యాయః.

— దుర్యోధనవధః. ౭౦ —

సంజయఉవాచ. — సముదీర్ఘం తతో దృష్ట్వా సంగ్రామం కురుముఖ్యయోః,
తదాబ్రవీదర్జునస్తు వాసుదేవం యశస్వినమ్. ౧. అనయోర్విరయోఃపృథ్విద్ధే కోఞ్చా
యాః భవతో మతః, కస్య వా కో గుణో భూయానేతద్వద జనార్దన ౨. వాసు
దేవఉవాచ — (ఉపదేశోఽనయోస్తుల్యో భీమస్తు బలవత్తరః, కృతీయత్నపరస్తేష్వ
ధార్తరాష్ట్రే వృకోదరాత్. ౩. భీమసేనస్తు ధర్మేణ యుధ్యమానో న జేష్యతి,
అన్యాయేన తు యుధ్యన్తైస్సాన్యదేవ సుయోధనమ్. ౪. మాయయా నిర్జితా
దేవైరసురా ఇతి నః శ్రుతమ్, విరోచనస్తు శక్తేణ మాయయా నిర్జితస్సచై. ౫.
మాయయా చాక్షిపత్రేజో వృత్రస్య బలసూదనః, తస్మాన్మాయామయం భీమ ఆతి
వృతు పరాక్రమమ్. ౬. ప్రతిజ్ఞాతం తు భీమేన ద్యూతకాలే ధనంజయ, ఊరూ
భేత్వాన్వి తే సంభ్రగదయేతే సుయోధనమ్. ౭. సోఽయం ప్రతిజ్ఞాం తాం చాపి
పాలయత్సృజిర్భువః, మాయావినం తు రాజానం మాయయైవ నికృంతతు. ౮. య
ద్యోవః బలమాస్థాయ న్యాయేన ప్రహరిష్యతి, విషమస్థస్తతో రాజా భవిష్యతి
యుధిస్థిరః. ౯. పునరేవ తు వత్సోమి పాండవేయనిబోధ మే, ధర్మరాజా పరాధేన
భయం నః పునరాగతమ్. ౧౦. కృత్వాహి సుమహత్కర్తవ్యత్వా భీష్మముఖాః
కురూః, జయః ప్రాప్తో యశః ప్రాగ్గ్యం వైరం చ ప్రతియోతి తమ్. ౧౧. తదే
వం విజయః ప్రాప్తః పునస్సంశయతః కృతః, అబుద్ధిరేషా మహతీ ధర్మరాజస్య
పాండవ. ౧౨. యదేకవిజయే యుద్ధం పఠితం ఘోరమిదృశమ్, సుయోధనః
కృతీ వీర ఏ కాయనగతస్తథా. ౧౩. అపి చోశనసా గీతః శూరీయతేఽయం పురా
తనః, శ్లోకస్తత్కార్మ్యసహితస్తస్తే నిగదతశ్శృణు. ౧౪. పున రావర్తమానానాంభ
గ్నానాం జీవితైషిణామ్, భేతవ్యమవిశేషాణాం ఏ కాయనగతా హి తే. ౧౫.
సాహసోత్పత్తితానాం చ నిరాశానాం చ జీవితే, నశక్యమగ్రతః స్థాతుం శక్తేణాపి
ధనంజయ) ౧౬. సుయోధనమిమం భగ్నం హతస్సైన్యం హ్రం గతమ్, పరాజితం
వసప్రేపుం నిరాశం రాజ్యలంభనే. ౧౭. కోశ్వేష సంయుగే ప్రాజ్ఞః పునర్ద్వం
ద్వం సమాహ్వాయేత్, అపి నో నిర్జితం రాజ్యం నహరేత సుయోధనః. ౧౮.
యస్త్రయోదశో వర్షాణి గదయా కృతనిశ్చయః, త్రైత్యార్ధం చ తిర్యక్

భీమసేనజిహ్వాసయా. ౧౯. ఏవం చేన్న మహాబాహు రన్యాయేన హనిష్యతి,
 ఏవమః కారవో రాజా ధార్తరాష్ట్ర భవిష్యతి. ౨౦. ధనంజయుస్తు శ్రుత్యై
 తత్ కేశవస్య మహాత్మనః, ప్రేక్షతో భీమసేనస్య సవ్యమూరుమతాడయత్.
 ౨౧. గృహ్య సంజ్ఞాం తతో భీమో గదయా వ్యచరద్రణే, మండలాని విచిత్రాణి
 యమకానీతరాణి చ. ౨౨. దక్షిణం మండలం సవ్యం గోమూత్రకమథాపిచ, వ్యచ
 రత్పాండవో రాజన్మరిం సంమోహయన్మివ. ౨౩. తత్రైవ తవ పుత్రోఽపి గదామా
 ర్దవిశారదః, వ్యచరల్లఘుచిత్రం చ భీమసేనజిహ్వాసయా. ౨౪. ఆధ్వన్యంతో గదే
 ఘోరే చందనాగరురూపితే, వైరస్యాంతం పరిస్సంతో రణే శ్రద్ధావివాంతకౌ.
 ౨౫. అన్యోన్యం తౌ జిహ్వాసంతో ప్రవీరౌ పురుషర్షభౌ, యయుథాతే గరుత్మం
 తౌ యథా నాగామిషైశ్చిణౌ. ౨౬. మండలాని విచిత్రాణి చరతోర్మృపభీమ
 యోః, గదాసంపాతజాస్తత్ర ప్రజ్ఞాః పావకార్పిషః. ౨౭. సమం ప్రహరతో
 స్తత్ర శూరయో ర్భులిసో ర్భుధే, క్షుబ్ధయోర్వాయునా రాజా ద్వయోరివ
 సముద్రయోః. ౨౮. తయోః ప్రహరతోస్తుల్యం మత్తకుంజరయోరివ, గదానిర్భా
 తసంహృదః ప్రహరాత్సమజాయత. ౨౯. తస్మిం స్తదా సంప్రహారే దారుణే సం
 కులే భృశమ్, ఉభావపి పరిశ్రాంతౌ యుధ్యమానా వరిందమా. ౩౦. తౌ ము
 హూర్తం సమాశ్వస్య పునరేవ పరంతపౌ, అభ్యహరయంతాం క్రుద్ధౌ ప్రగృహ్య
 మహతీ గదే ౩౧. తయోస్సమభవద్యుద్ధం, ఘోరరూప మసంవృతమ్, గదానిపా
 తైరాజేంద్ర తక్షతో రైవచరస్సరమ్. ౩౨. సమరే ప్రదుతౌ తౌ తు వృషభాక్షౌ
 తరస్వినౌ, అన్యోన్యం జఘ్నుతుర్విరో పంకస్థౌ మహిషావివ. ౩౩. జర్ఙ్గరీకృత
 సర్వాంగౌ రుధిరేణాభిసంప్లుతౌ, దదృశాతే హిమవతి పుష్పితావివ కింశుకౌ. ౩౪.
 దుర్యోధనస్తు పార్థేన వివరే సంప్రదర్శితే, ఈషదున్నిషమాణస్తు సహసా ప్రస
 సార హ. ౩౫. తమభ్యాశృగతం ప్రాజ్ఞో రణే ప్రేక్ష్య వ్యకోదరః, అవాతీపద్గదాం
 తస్మిన్ వేగేన మహతా బలీ. ౩౬. అక్షిపంతం క్షు తం దృష్ట్వా పుత్రస్తవ విశాం
 పతే, అపాసర్ప త్తతః స్థానాత్ సామోఘాన్యపతద్భువి. ౩౭. మోక్షయత్వా ప్ర
 హరంతం సుతస్తవ మసంప్రమాత్, భీమసేనం చ గదయా ప్రాహరత్కురుసత్త
 మ. ౩౮. తస్య నివ్యందమానేన రుధిరేణామితోజసః, ప్రహరగురుపాతాచ్చమూ
 రైఘన సమజాయత ౩౯. దుర్యోధనో న తం వేద వీడితం పాండవం రణే, ధారయా
 మాస భీమోఽపి శరీరసపి వీడితమ్. ౪౦. ఆమన్వతస్థితం హ్యేనం ప్రహరిష్యంత
 మాహవే, అతో నప్రాహర త్తస్మై పునరేవ తేవాత్తజః. ౪౧. తతో ముహూర్త
 మాశ్వస్య దుర్యోధనముపస్థితమ్, వేగేనాభ్యపతద్రాజా భీమసేనః ప్రతాపవాక్,

౪౨. తమావతంతం సంప్రేక్ష్య సంరబ్ధమితోజసమ్, మోఘమస్య ప్రహారంతం చీర్షుర్భరత్సభ. ౪౩. అవసానే మతిం కృత్వా పుత్రస్తవ మహామనాః, ఇయేషో ఘోరితం రాజం పృలయిష్యన్ వృకోదరమ్. ౪౪. అబుధ్యద్భీమనేన పైద్రాజ్యస్తస్య చిక్కితమ్, అథాస్య సమభిద్రుత్య సముత్కుశ్య చ సింహవతి. ౪౫. మృత్యుం వంచయతో రాజన్ పునరేవోత్పతిష్యతః, ఊరుభ్యాం ప్రాహిణో ద్రాజన్ గదాం వేగేన పాండవః. ౪౬. సా వజ్రనిష్పేషసమాప్రహితా భీమకర్తణా, ఊరూ దు ర్లోధనస్యాథ బభంజ ప్రియదర్శనా. ౪౭. సవపాత సరవ్యాఘ్రా వసుధామను నాదయన్, భగ్నోరుర్భీమనేనేన పుత్రస్తవ మహిపతే. ౪౮. వపుర్వాతాస్సన్నిహితాః పాంసువర్షం వపాతే చ, చచాల పృథివీ చాపి సవృక్షవసర్వతా. ౪౯. తస్మిన్నిపతి తే వీరే చత్యో సర్వమహీక్షితమ్, మహాస్యనా పునరీపా సనిరాతా భయంకరీ. ౫౦. పపాత చోల్లా మహతీ పతితే పృథివీపతే, తథా శోణితవర్షం చ పాంసు వరం చ భారత. ౫౧. వవర్ష మఘవాం స్తత్ర తవ పుత్రే నిపాతితే, యుతౌణాం రాక్షసానాం చ విశాచానాం తదైవచ. ౫౨. అంతరిక్షే మహానాదః శ్రోయతే భరత్సభ, తేన శబ్దేన ఘోరేణ మృగాణామథ పక్షిణామ్. ౫౩. జజ్ఞే ఘోరతర శృణ్వో బహూనాం సర్వతో దిశమ్, యే తత్ర వాజినశ్వేషా గజాశ్చ మనుజైస్స హ ౫౪. ముముచుస్తే మహానాదం తవ పుత్రే నిపాతితే, భరీశంఖమృదంగానామ భవచ్చ స్వనో మహాన్. ౫౫. అంతర్భూమిగతైశ్చైవ తవ పుత్రే నిపాతితే బహు పాదైర్భవంభుజైః కబంధై ర్హోరదర్శనైః. ౫౬. నృత్యద్భిర్భయదైర్వాన్యప్రాదిశ స్త్రాభవన్నృప, ధ్వజవంతోఽస్త్రవంతశ్చ శస్త్రవంతస్తైవ చ. ౫౭. ప్రాకంవంత తతో రాజం స్తవ పుత్రే నిపాతితే, ప్రాదాః పాపాశ్చ రుధిరముద్వేముర్నృప సత్తమ. ౫౮. నద్యశ్చురుమహావేగాః ప్రతిస్తోవహాభవన్, పుంలింగా ఇవ నార్యసు స్త్రీలింగాః పురుషాభవన్. ౫౯. దుర్యోధనే తదా రాజన్ పతితే తవ యేతవ, దృష్ట్వాతానద్భుతోత్పాతాన్ పాంచాలాః పాండవైస్సహ. ౬౦. ఆవి గ్నుమనసస్సర్వే బభూవుర్భరత్సభ, యయుర్దేవాయథాకామం గంధర్వాపురస స్తథా ౬౧. కథయంతోఽద్భుతం యుద్ధం సుతయో స్తవ భారత, తదైవ సిద్ధా రా జేంద్ర తథా వాతికచారణాః ౬౨. నరసింహా ప్రశంసంతో విప్రజన్తుర్యథా గతమ్. ౬౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకోనవష్టితమోఽధ్యాయః.

— యథిష్ఠిరవిహః. ౭౭ —

సంజయఉవాచ — తం పాతితం తనో దృష్ట్వా మహాపాలమివోద్గతమ్, ప్రహృష్టమనస స్సర్వే దదృశు స్తత్ర పాండవాః. ౧. ఉన్నతమివ మాతంగం సిం

హేన వినిపాతితమ్, దదృశుర్వృష్టరోమాణః సర్వే తే చాపి సోమకాః.
 తతో దుర్యోధనం హత్వా భీమసేనః ప్రతాపవాన్, పాతితం కారవేంద్రం తము
 పగమ్యేదమబ్రవీత్. ౩. గౌరొతి పురా మంద్రద్రాపదిమేకవాససమ్, యత్సభా
 యాం హసన్సప్తాం ప్రదా వదసి దుర్జతే. ౪. తస్యాపహాసస్య ఫలమద్యత్వం
 సమవాల్నుహే, (ఏవముత్వా సనామేన పదా మాళిముపాస్పృశత్.) ౫.
 శిరిశ్చ రాజసింహస్య పాదేన సమలోడయత్, తక్షణ క్షోభసంరక్షో భీమః పరబ
 లార్దవః. ౬. పునరేవాబ్రవీదాక్యం యే తత్తచ్చృణు నరాధిగ, యేఽన్యా పురాహ్వ
 నృత్యంత మూఢా గౌరితి గౌరితి. ౭. తాన్వయం ప్రతిన్యత్యామః పునర్గౌరితి
 గౌరితి, నాస్తాకం నికృతిర్వహ్నిర్వాతద్యూతం న వంచనా. ౮. స్వభావముబల
 మాశ్రిత్య ప్రబాధామో వయం రిపూన్. ౯. సోఽవాప్య వైరస్య వరస్యపారం
 వ్యోధరః ప్రాహ శనైః ప్రహస్య, యుధిష్ఠిరం కేశవస్సంజయాంశ్చ ధనంజయం
 మూర్ఛవత్సితౌ చ గం రజస్వలాం ద్రాపదిమాసయన్ యే యే చావ్యకుర్వంత
 సదస్యవహ్నిమ్, తాన్ పశ్యధ్వం పాండవైర్ద్రా ర్థరామా రణే హతాం సుసా యా
 జ్ఞనేన్యాః. ౧౦ యే నః పురా పండితిలాసవోచన్ ప్రారా రాజ్ఞో ధృతరాష్ట్రస్య
 పుత్రాః, తేనోహతాస్సగణాస్సనుబంధాః కామం స్వర్గం నరకం వా పతామః.
 ౧౧. పునశ్చ రాజ్ఞః పతితస్య భూమా సతాం గదాం స్కంధగతాం ప్రమృద్య,
 వామేన పాదేన శిరః ప్రగృహ్య దుర్యోధనం నైకృతికం న్యవోచత్. ౧౩.
 హృష్టేనరాజన్ కురుసత్తమస్య తుద్రాత్తనా భీమసేనేనపాదమ్, దృష్ట్వాకృతం
 మూర్ఛనినాభ్యనందన్ ధర్మాత్మానః సోమకానాం ప్రబర్హాః. ౧౪. తపప్రతం తథా హ
 త్వా కత్తమానం వ్యోధరమ్, సృత్యమానం చ బహుశో ధర్మరాజ్ఞోఽబ్రవీదిదమ్.
 ౧౫. గతోఽసి వైరస్యావృణ్యం ప్రతిజ్ఞా పూరితా త్వయా, శుభేనైవాశుభేనాశ
 కర్తణా విరమాధునా. ౧౬. మాశిరోఽస్య పదామర్దీర్ధధర్మస్తేఽతిగో భవేత్, రాజా
 జ్ఞాత్వా తత్త్వాయం నైతన్నాన్యయ్యం తవాసఘ. ౧౭. ఏకాదశ చమూనాథం కురూ
 గణామధిపం తథా, మాస్త్వీక్షీర్భిమపాదేన రాజానం జ్ఞాతిమేవ చ. ౧౮. హతబం
 ధర్మతామాత్యో బ్రహ్మసైన్యో హతో మృగే, సర్వాకారేణ శోచ్యోఽయం
 నాపహోఽయమిశ్వరః. ౧౯. విధ్వస్తోఽయం హతామాత్యో హతభ్రాతా హత
 ప్రజః, ఉత్సన్నపిండో భ్రాతా చ నైతన్నాన్యయ్యం కృతం త్వయా. ౨౦. ధార్మికో
 భీమసేనోఽసావిత్యా హుస్త్వా పురాతనాః, సకస్తాద్భిమసేన త్వం రాజాన మధితి
 వృషి. ౨౧. ఇత్యుక్త్వా భీమసేనం తు సాశ్రుకంరో యుధిష్ఠిరః, ఉపసృత్యా బ్రవీద్దీ
 నో దుర్యోధనమరిందమమ్. ౨౨. శాత మన్యుర్న తే కారో నాత్మాశోచ్యస్తస్య

యా తథా, సూనం పూర్వకృతం కర్త సు ఘోరమనుభూయతే ౨౩. ధాత్రిపది
 ప్తం విషమం సూనం ఫలమస్మత్కృతమ్, యద్వయం త్వం జిహ్వాసామస్త్యం చా
 స్తాన్ కురున త్తమ. ౨౪. ఆతనోహ్య పరాధేన మహద్వ్యసనమిద్భశమ్, ప్రాప్త
 వానసి యల్లోభాన్తదాద్భిల్యాచ్చభారత. ౨౫. ఘాతయిత్వావయస్యాంశ్చ భా
 త్యోనభవిత్యం స్తథాపుత్రాపౌత్రాం స్తథాచాన్యాం స్తతోఽసినిధనం గతః. ౨౬.
 తవాపరాధాదస్తాభి ర్భ్రాతరస్తే నిపాతితాః, నిహతా జ్ఞాతయశ్చాపి దిషం మన్యే
 దురత్యయమ్. ౨౭. నాత్మానుశోచనీయస్తేష్టాఘ్నా మృత్యుస్తవానఘ, వయమే
 వాధునా శోచ్యాః సర్వావస్తాసుకౌరవ. ౨౮. కృపణం వరయిష్యామస్తే ర్హి నాః
 బంధుభిఃప్రియైః, భాతృణాం చైవ వీరాణాం తథా వై శోకవిహ్వలాః ౨౯.
 కథం ద్రక్ష్యమి విధవా వధూశ్శోకపరిప్లుతాః, త్వమేకః ప్రస్థితో రాజ్ఞ స్వర్గే
 తే నిలయా ద్రువః, ౩౦ వయం నరకసంజ్ఞం వై దుఃఖం భోక్ష్యమ దాదుణమ్,
 స్ముషాశ్చ ప్రస్ముషాశ్చైవ కృతరాష్ట్రస్య విహ్వలాః. ౩౧. గర్హయిష్యంతి నో
 సూనం విధవాశ్శోకకర్షితాః. ౩౨. సంజయ ఉవాచ—ఏవముక్త్యా సదుఃఖార్తో
 నిశ్శ్యాస సపార్థవః, విలలాప చిరంచాపి ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః. ౩౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షష్టితమోఽధ్యాయః.

— బలదేవశాంత్యనా, ౨౭ —

కృతరాష్ట్రఉవాచ—అథర్షేణ హతం దృష్ట్వా రాజానం మాధవోత్తమః,
 కిమబ్రసీత్తదా సూత బలదేవో మహాబలః. ౧. గదాయుధవిశేషజ్ఞో గదాయుధ
 విశారదః, కృతవాన్ రాహిణో యో యత్తన్తమాచక్ష్య సంజయ. ౨. సంజయ
 ఉవాచ—శిరస్య భిహతం దృష్ట్వా భీమసేనేన తే సుతమ్, రామః ప్రహరతాం
 శ్రేష్ఠ శ్చుక్రోశ బలవద్బలీ. ౩ తతో మధ్యే వరేంద్రాణా మూర్ధ్వబాహుర్వలా
 యుధః, కుర్వాన్తస్వరం ఘోరం ధిగ్గిమేతు్యవాచహ. ౪. అహో ధిగ్యదభో
 నాథః ప్రహృతం ధర్మవిగ్రహే, నైతద్భృష్టం గదాయుధే కృతవాన్ యద్వై
 ణోదరః. ౫. అథోనాభ్యాసహంతవ్య మితిశాస్త్రస్య నిశ్చయః, అయంత్యశాస్త్రవి
 మ్మాధస్యచ్ఛందాత్సంప్రవర్తతే. ౬. తస్య తత్తద్భూవాణస్య రోషస్సమభవ
 త్తహాన్, తతో లాంగలముద్యమ్య భీమమభ్యద్రవద్బలీ. ౭. తపోర్ధ్వబాహోస్స
 దృశం రూపమాసీన్తహత్తనః, బహుభా తు విచిత్రస్య శ్వేతస్యేవ మహాగిరేః. ౮.
 తముత్పతంతం జగ్రహ కేశవో వినయాన్వితః, భాహుభ్యాం వీననృతాభ్యాం
 ప్రయత్నాద్బలవద్బలీ. ౯. సింహాసితోదుడువరౌ శుశుభాతేఽధికంతదా, నభోగతౌ
 యథా రాజం శ్చంద్రసూర్యౌ దినక్షయే. ౧౦. ఉవాచచైవం సంరబ్ధం శమయన్నివ
 కేశవః, ఆత్మవృద్ధిర్నిత్యవృద్ధిర్నిత్యమిత్రోదయస్తథా. ౧౧ విపరీతం ద్వివత్సేవైతత్ పద్వి

భావృద్ధిరాత్తనః, ఆత్మన్యసి చ మిత్రేషు విపరీతం యదాభవేత్. ౧౨. తదావిద్ధ్యా
త్తనోగ్ధాని మాశు శాంతికరో భవేత్, అస్తాకం సహజం మిత్రం పాండవాయుద్ధ
పారుషాః. ౧౩. స్వకాః పితృష్వసుః పుత్రాస్తే పరైర్నికృతా భృశమ్, ప్రతిజ్ఞాపా
లనం ధర్మః క్షత్రియస్యేహ విద్ధహే. ౧౪. సుయోధనస్య గదాయాఽభంకాస్త్వయా
మామహాహవే, ఇతి పూర్ణం ప్రతిజ్ఞానం భీమేనహి సభాతలే. ౧౫. మైత్రేయే
ణాభిశ్చ ప్రశ్న పూర్వమేవ మహర్షిణా, ఉదూభేష్యతి తే భీమా గదయేతి వరం
తప. ౧౬. అతో దోషం న పశ్యామి మాత్రధన్యం ప్రలంబహస్తాయానైస్సైన్వీ
ప్రస్థితహస్తైశ్చ సంబంధస్సహ పాండవైః. ౧౭. తేషాం వృద్ధాహి వృద్ధిర్న
మాత్రధః పురుషర్షభ, వాసుదేవచక్కుత్వా నీరభృత్ప్రవాధర్మవితే. ౧౮.
ధర్మస్సుచితేస్సద్భిః సచద్వాభ్యాంనియచ్ఛతి, అత్తశ్చాత్మధిబుధస్య కామృత్వాతిప్రసం
గిణః. ౧౯. ధర్మార్థా ధర్మకామా చ కామార్థా చాప్యపిదయః, ధర్మార్థకామా
యోఽభ్యేతి సోఽత్యంతం సుఖమశ్నుతే. ౨౦. తదిదం వ్యాకులం సర్వం కృతం ధర్మ
శ్చ పీడనాత్, భీమసేనేన గోవింద కామం త్వం తు యథాత్థ మామ్. ౨౧. శ్రీ
కృష్ణ ఉవాచ—అరోషణో హి ధర్మాత్మా సతతం ధర్మవత్సలః, భర్వా ప్రఖ్యా
యతే లోకే తద్వాత్సంశామ్య మాత్రధః. ౨౨. (ప్రాప్తం కలియుగం విద్ధి ప్రతిజ్ఞాం
పాండవస్య చ, అన్యథ్యం యాతు ధైర్యస్య ప్రతిజ్ఞాయాశ్చ పాండవః.) ౨౩. సం
జయ ఉవాచ—ధర్మచ్ఛలమపి శ్రుత్వా కేశవాత్పనిశాంపతే, నైవ శ్రీతమనా
రామో వచనం ప్రహ సంపది. ౨౪. హత్వా ధర్మేణ రాజానం ధర్మాత్మానం సుయో
ధనమ్, జిహ్వాద్యాధీతి లోకేఽస్త్రిక్ ఖ్యాతిం యాస్యతిపాండవః. ౨౫. దుర్యోధనోఽపి
ధర్మాత్మా గతిం యాస్యతి శాశ్వతీమ్, ఋజుద్యాధీ హతా రాజా ధార్తరాత్రో
నరాధిపః. ౨౬. యుద్ధదీక్షాం ప్రవిశ్యాజౌ రణయజ్ఞం వితత్తచ, హంత్యాత్మాన
మమిత్రాగ్నౌ ప్రాప చావభృథం యశః. ౨౭. ఇత్స్యక్త్వా రథమాస్థాయ రౌహి
ణేయః ప్రతాపవాన్, శ్వేతాశ్రశిఖరాకారః ప్రయయా ద్వారకాం ప్రతి. ౨౮.
పాంచాలాస్తు సహర్షేయాః పాండవాశ్చ విశాం పతే, రామే ద్వారవతీం యాతే
నాతిప్రమనసోఽభవన్. ౨౯. తతో యుధిష్ఠిరం దీనం చింతావరమధోముఖమ్, శోరో
పహతసంకల్పం వాసుదేవోఽబ్రవీదదమ్. ౩౦. వాసుదేవ ఉవాచ—ధర్మరాజః కిమ
ర్థం త్వమధర్మమనుమన్యసే, హతిబంధోర్యదేతస్య పతితస్య విచేతనః. ౩౧. దుర్యో
ధనస్య భీమేన మృద్యమానం శిరః పదా, ఉపవ్రేక్షసి కస్తాత్వం ధర్మజ్ఞస్సన్నరా
ధిప. ౩౨. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—నమమైతత్ప్రియం కృష్ణ యద్రాజానం వృణోదరః,
పదా మూర్ధ్న స్పృశతోఽగ్రథాత్ న చ హృష్యే కులక్షయే. ౩౩. నీకృత్యా

నికృతా నిత్యం ధృతరాష్ట్ర సుతైర్యయమ్, బహూని పరుషాణ్యుక్తాః పశం ప్రస్థా
 పితాః స్తమా. 38. భీమసేనస్యతద్దూఃఖ మతీవ హృది వర్తతే, ఇతి సంబింత్య వా
 రేయ మయోతత్సముపేక్షితమ్. 39. తస్మాద్ధన్వాః కృతప్రజ్ఞం లుభం కామవశా
 నుగమ్, లభంతాం పాండవాః కామం ధర్మేధర్మే చ వా శృతే. 40. సంజయఉవాచ-
 ఇత్యుక్తో ధర్మ రాజేనవాసుదేవోఽబ్రవీదిసమ్, కామమన్యేతదితివైకృచ్ఛ్యాద్వదుకు
 లోద్వహం. 41. ఇత్యుక్తో వాసుదేవేన భీమప్రియహితైశ్చైవా, అన్వయోద్ధత తత్స
 ర్వం యద్భీమేన కృతం యుధి 42. భీమసేనోఽపి హత్వాజౌ తవ పుత్రమర్హణః,
 ఆభివాద్యాగ్రతః స్థిత్యా సంప్రహృష్టః కృతాంజలిః. 43. ప్రావాచ సురుహ
 తేజా ధర్మ రాజం యుధిష్ఠిరమ్, హర్షాదుత్ఫుల్లచయనో జితకాశీ విశాం పతే 44.
 తవాద్య పుధివీ రాజాక్షమా నిహతకంటకా, తాం ప్రశాధి మహారాజ స్వధర్మ
 మనుపాలయ. 45. యస్మి కర్తాస్య వైరస్యనికృత్యానికృతిప్రియః, సోఽయం వినిహత
 శ్లేతే పృథివ్యాం పృథివిపతే. 46. దుశ్శాసనప్రభృతయస్సర్వే తే చోగ్రవాదినః,
 రాధేయశ్శుకునిశ్చాపి నిహతాస్తవ శత్రవః. 47. సేయం రత్నసమాక్లిర్ణా వహ సవ
 సవర్వతా, ఉపాన్వతా మహారాజ త్యామద్య నిహతద్విషమ్. 48. యుధిష్ఠిర
 ఉవాచ—గతో వైరస్య నిధనం హతో రాజా సుయోధనః, కృష్ణస్య మతేమా
 స్థాయ విజితేయం వసుంధరా, 49. ఉప్త్యా గత స్వమాన్యుజ్ఞం మాతూః కోపస్య
 చోభయోః, దిష్ట్యా జయసి దుర్గం దిష్టాశ్చ త్రున్నిపాతితః. 50.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకపక్షితమోఽధ్యాయః.

—ॐ కృష్ణశాంతిః—ॐ

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—హతం దుర్యోధనం దృష్ట్వా భీమసేనేన సంయుగే,
 పాండవా స్సృంజయాశ్చైవ కిమకుర్వతః పంజయ. 1. సంజయ ఉవాచ—హతం
 దుర్యోధనం దృష్ట్వా భీమసేనేన సంయుగే, సింహేనేన మహారాజ మత్తం వసగ
 జం యథా. 2. ప్రహృష్టమనస్తత్ర కృష్ణేన సహ పాండవాః, పాంచాలాస్సృం
 జయాశ్చైవ నిహతే కురుసందనే. 3. ఆవిధ్యన్ను త్తరీమాణి సింహనాదాంశ్చ
 నేదిరే, నైతా హర్ష సమావిష్టానియం సేహే వసుంధర. 4. ధనుంవ్యన్యే
 వ్యాఘ్రీపంతజ్యశ్చాప్యన్యే తథా ఊషణ, దిధూరన్యే మహాశంఖానన్యే జఘ్నుశ్చ
 దుందుభీన్. 5. చిక్రీడుశ్చ తత్రైవాన్యే జహనుశ్చ తవాహితాః, లబ్రవంశ్చస
 కృద్వీరా భీమసేనిమిదం వచః 6. దుష్కరం భవతా కర్త రణేఽద్య సురుహత్కృ
 తమ్, కౌరవేంద్రం రణే హత్వా గదయాతికృతశ్రమమ్. 7. ఇంద్రేణోహి
 వృతస్య వధం పరమసంయుగే, త్వయా కృతమవ్యంత శత్రోర్వధ మిమం జవాః.
 8. వశంవశం నినిగూర్మహా ముగ్ధాని చ పదనం కుదోరకమమం కురు-

కోఽన్యో హన్యాద్వ్యకోదరాత్ ౯. వైరస్య చ గతః పారం త్వమిహాన్యైః సుదు
ర్గమమ్, అశక్యమేతదన్యేన సంపాదయతు మీదృశమ్ ౧౦. కుంజరేణేవ మత్తేన
వీరసంగ్రామమూర్ధని, దుర్యోధనశిరో దిషాః పాదేన ముదితం త్వయా. ౧౧. సిం
హేన మహిషన్యేవ బృత్స సంగలముద్భుతమ్, దిశ్శాసనస్య రుధిరం దిష్ట్యా
పీతం త్వయానఘ. ౧౨. యే విప్రచక్రా రాజానం ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్,
మూర్ధ్ని తేహం కృతః పాదో దిష్ట్యా తే స్వేన కర్తా. ౧౩. అమిత్రాణామధిష్ఠా
నాద్వధా దుర్యోధనస్య చ, భీమదిష్ట్యా పృథివ్యాం తే ప్రథితం సుమహాద్యశః.
౧౪. ఏనం నూనం హతే వృత్తే శక్తం నందంతివందినః, తథా త్వాం నిహత్యామి
త్రం వయం నందామ భారత. ౧౫. దుర్యోధనవధేయాని రోమాణి హృషిత్వాని నః,
అద్యాపి న వికృష్యంతే తాని తద్విధి భారత. ఇత్యబ్జునః భీమనేనం వాతీకాస్తత్ర
సంగతాః, తాః దృష్ట్వా పురుషవ్యాసూః పాంచాలాః పాండవైశ్చహ. ౧౬. బ్రువ
తో సదృశంచైవ ప్రోవాచ మధుసూదనః, నన్యాయ్యం నిహతం శత్రుం భూయోహం
తుం నరాధిపాః ౧౭. అసకృద్వాగ్భిరుగ్రాభిర్నిహతో హేమవ మందభీః, తదైవైష
హతః పాపా యదైవ నిరపత్రః. ౧౮. లుబ్ధః పాపసహాయశ్చ సుహృదాం శాస
నాగతిః, బహుశో విదురద్రోణకృపగాంగేయస్సంజయైః. ౨౦. పాండుభ్యః
ప్రార్థ్యమానోఽపి పితృమంశం నదత్తవాః, నైషయోగ్యోఽన్య మిత్రం వా
శత్రుర్వా పురుషాధమః. ౨౧. కిమనేనాతిభుగ్నేన వాగ్భీః కాష్ఠసధర్మణా, రథేష్వా
రోహత త్సిప్రం గచ్ఛామో వసుధాధిపాః. ౨౨. దిష్ట్యా హతోఽయం పాపాత్మా
సామాత్యజ్ఞాతిబాంధవః, ఇతిశ్రుత్వా తృధితేనం కృష్ణాదుర్యోధనో నృపః. ౨౩.
అమర్షవశమాపన్న ఉదత్తిష్ఠద్విశాంపతే, స్థిగ్ధేనేనోపవిష్టస్సదోర్భావం విష్టభ్య
మేదినీమ్. ౨౪. దృష్టిం భూసంకటాం కృత్వా వాసుదేవే న్యపాతయత్, ఆర్థో
న్నతశరీరస్య రూపమాసీన్నృపస్యత. ౨౫. క్రుద్ధవ్యాశీవిషస్యేవ చిన్న పుచ్ఛస్య
భారత, ప్రాణాంతకరణీం ఘోరాం వేదనామవ్యచింతయత్. ౨౬. దుర్యోధనో
వాసుదేవం వాగ్భిరుగ్రాభిరార్దయత్, కంసదాసస్య దాయాద నలే లజ్జేత్యనేన వై.
౨౭. ఆధర్వణ గదాయుధే యదహం వినిపాతితః, ఊరూ భింశీతి భీమస్య స్మృతిం
మిథ్యాప్రయచ్ఛతా. ౨౮. కిన్న విజ్ఞాతమేతన్నే యదర్జునమవోచథాః, హత
యత్వా మహిపాలాన్మజయధ్ధాః సహస్రశః. ౨౯. జిహ్వాపాఘ్నేర్వినిధైర్న తే
లజ్జనతే ఘృణా, అహన్యహని తూరాణాం కుర్వాణః కదనం మహత్. ౩౦.
శిఖండినం పురస్కృత్య పాతితస్తే పితామహః, అశ్వత్థామ్న స్సనామానం హత్వా
నాగం సుమర్తతే. ౩౧. అచార్యోన్యాసితశ్శస్త్రం కిం తన్న విదితం మయా, సచా

నేన నృశంసేన భృష్టద్యుష్మేన వీర్యవాక్. 3౨. పాత్యమానస్త్యయా దృష్టో
 నచై నం త్వమవారయః, వధార్థం పాండుపుత్రస్య యాచితాం శక్తిమేవ చ. 33.
 ఘటోత్కచేవ్యంసయతః కస్త్యతః పాపకృతమః, చిన్నహస్తః ప్రాయగతస్తథా
 భూరిశ్రవాబలీ 3౪. త్వయా నిపుష్టేన హతః శైనేయేన మహాత్మనా, కుర్వా
 ణశ్చోత్తమం కర్త కర్ణః పార్థజగీచయా. 3౫. వ్యంసనేనాశ్వసేనస్య పన్నగేంద్రసు
 తస్య వై, పునశ్చ పతితే చకే వ్యసనార్థః పరాజితః. 3౬. పాతితస్మయే కర్ణశ్చ
 క్రవ్యగోగ్రజీర్ణృణామ్, (యదిమాంచాపి కరంచ భీష్మద్రోణో చ సంయుతౌ.
 32. ఋజునా ప్రతియుధేభా నతే స్వా ద్విజయో ధుఃపమ్, త్వయా పునరవా
 ర్యేణ జిహ్వామూర్ధేణ పార్థివాః 3౮. స్వధర్మమనుతిష్ఠంతో వయం చాన్యే చ
 ఘాతితాః. 3౯) వాసుదేవ ఉవాచ—హతస్త్యమసి గాంధారేనభ్రాతృసుతబాం
 ధవః, సగణస్సుమహృచ్చైవ పాపమార్గ మనుష్ఠితః. ౪౦. తదైవ దుష్కృతైర్విరా
 భీష్మద్రోణో నిపాతితౌ, కర్ణశ్చ నిహతస్సంఖ్యే తన శీలానువర్తకః. ౪౧. యాచ్య
 మానం మయా మూఢపితృమంశం న దిత్ససి, పాండవేభ్యస్సస్వరాజ్యం చ
 లోభాచ్ఛకునిశ్చయాత్. ౪౨. విషం తే భీమనేనాయ దత్తం సర్వే చ పాం
 డవాః, ప్రదీపితా జతుగృహే మాత్రా సహ సుదుర్జితే. ౪3. సభాయాం
 యాజ్ఞ సేనీ చ క్షిప్తా ద్యూతే రజస్వలా, తదైవ తాపద్దుష్టాత్క వధ్యస్త్యం నిర
 పత్రమః. ౪౪. అనక్షజ్ఞం చ ధర్మజ్ఞం సౌబలేనాక్షవేదినా, నికృత్యా యత్పరాజై
 ప్సిస్తాదసి హతో రణే. ౪౫. జయద్రధేన పాపేన యత్కృష్టా క్షేతా వనే,
 యాతేషు మృగయాం చైవ తృణబిందో రథాశ్రమమ్. ౪౬. అభిమన్యుశ్చ
 యద్బాల ఏకో బహుభిరాహవే, త్వద్దోషైర్నిహతః పాప తస్మాదసి హతో రణే.
 ౪౭. యాన్యకార్యాణి చాస్తాకం కృతానీతి ప్రభాషసే, వైగుణ్యేన తవాత్మర్థం
 సర్వం హి తదనుష్ఠితమ్. ౪౮. బృహస్పతేయశససో నో పదేశః శ్రుతస్త్యయా,
 వృద్ధా నోపానితాశ్చైవ హితం వాక్యం న తే శ్రుతమ్. ౪౯. లోభేనాతిబలేన
 త్వం తృష్ణయాచ వశీకృతః, కృతవానస్య కార్యాణి విపాక స్తస్య భుజ్యతామ్. ౫౦.
 దుర్యోధన ఉవాచ—(అధీతం విధివద్దత్తం భూః ప్రశాస్తా ససాగరా, మూర్ఖస్థిత
 మమిత్రాణాం కోనుస్వంతతరో మయా. ౫౧. యదిష్టం త్తత్రబంధూనాం స్వధర్మ
 మనువశ్యతామ్, యదిదం నిధనం ప్రాప్తం కోను స్వంతతరో మయా. ౫౨. దేవాహ్వా
 మానుషా భోగాః ప్రాప్తా అసులభా నృపైః, విశ్వేర్యం చోత్తమం ప్రాప్తంకోను
 స్వంతతరో మయా. ౫3. సనుహృత్సానుజశ్చైవ స్వర్గం గంతాహమచ్యుత,
 మూయం నిహతసంకల్పాః శోచంతో వర్తయిష్యథ. ౫౪.) సంజయ ఉవాచ—

అస్య వాక్యస్య నిధనే కురురాజస్య ధీమతః, ఆపతత్సుహద్యర్థం పుష్పాణాం
పుణ్యగంధినామ్. ౫౫. ఆవాదయంత గంధర్వా వాదిత్రం సుమనోహరమ్, జగు
శ్చాప్సరసో రాజ్ఞో యశస్సంబద మేవచ. ౫౬ సిద్ధాశ్చ ముముచుర్వా చస్సాధుసా
ధ్వితీ భారత, వహ చ సురభిర్వాయుః పుణ్య గంధో మృదుస్సుఖః. ౫౭. వ్యరా
జంశ్చ దిశస్సర్వా నభోవై దూర్యసన్నిభమ్, (అత్యద్భుతాని తే దృష్ట్యా వాసుదేవ
పురోగమః. ౫౮. దుర్యోధనస్య సూజాంతు దృష్ట్యా వీడాముపాగమన్
హతాంశ్చాధర్తతః శ్రుత్వాశోకాంతాశ్శుశుచుర్నితే. ౫౯. భీష్మం ద్రోణం తథా కర్ణం
భూరిశ్రవసమేవచ, తాంస్తు చింతాపరాః దృష్ట్యా పాండవాః దీపచేతసః. ౬౦.
ప్రవాచేదం వచః కృష్ణో మేఘదుందుభినిస్ససః, నైషశక్యోతిశీఘ్రాస్త్రస్తేవ సర్వే
మహారథాః. ౬౧. ఋజుయుద్ధేన విక్రాంతా హంతుం యుష్మాభిరాహవే, నైష
శక్యః కదాచిత్తు హంతుం ధర్మేణ పార్థివః. ౬౨. తే వాభీష్టముఖా స్సర్వేమహే
ష్వాసా మహారథాః, మయానేకై రుపాయైస్తు మాయాయోగేన చాసకృత్. ౬౩.
హతాస్తే సర్వేవవాజో భవతాం హితమిచ్ఛతా, యదినైవం విధం జాతు శుర్యాం
జిహ్వామహం రణే ౬౪. కుతో వో విజయో భూయః కుతో రాజ్యం కుతో
ధనమ్, తేహి సర్వే మహాత్మానశ్చత్వారోఽతిరథా భువి. ౬౫. సశక్యా ధర్మతో
హంతుం లోకపాలై రపి స్వయమ్, తథ వాయంగదాపాణిఃథా ర్తరాష్ట్రో గతక్లమః.
౬౬. సశక్యో ధర్మతో హంతుం కాలేనాపీహ దండినా, న చ వో హృది కర్తవ్యం
యదయం ఘాతితో రిభుః ౬౭. మిథ్యావధ్యా స్ససోపార్థుర్బహుశ్శత్రవోఽధికాః,
పూర్వైరనుగతో మార్గో దేవై రనురఘాతిభిః. ౬౮. సద్భిశ్చానుగతః పంథాః
సర్వైరేవానుగమ్యతే, కృతకృత్యాః స్తస్మాద్యూహేని వాసం రోచయామహే.
౬౯. పాశ్వినాగరథా స్సర్వే విశ్రమంమో సరాధివాః, వాసుదేవవచః శ్రుత్వా
తదాసీం పాండవైస్సహ. ౭౦. పాంచాలా భృశసంహృష్టా వినేదస్మింహసంఘ
వత్, తతః ప్రాథ్వాపయన్ శంఖాన్ పాంచజన్యం చ మాధవః. ౭౧. హృష్టా
దుర్యోధనం దృష్ట్యా నిహతం పురుషర్షభ. ౭౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి-ద్విషష్టితమోఽధ్యాయః.

—ॐ వాసుదేవవాక్యమ్. ॥—

సంజయ ఉవాచ—తతస్తే ప్రయుయుస్సర్వే నివాసాయ మహీక్షితః, శం
ఖాన్ ప్రథ్వాపయంతో వై హృష్టాః పరిఘభాహవః. ౧. పాండవాః గచ్ఛతశ్చాపి
శిబిరం నో విశాంపతే, మహేష్వాసోఽన్యగాత్పశ్చాద్యు యుత్సుస్సాత్మక్తథా. ౨.
భృష్టద్యుమ్నశ్శిఖండి చ ద్రావదేయాశ్చ సర్వశః, సర్వచాన్యే మహేష్వాసాయ

యుస్వ శివిరాణ్యత. 3. తతస్తే ప్రావిశేత్ పార్థాహతత్విట్కం హతేశ్వరమ్, దుర్యోధనస్య శివిరం రంగవద్విస్తృతేజనే. ౪. హతోత్సవం పురమివ హతనాగమివ ప్రాదమ్, స్త్రీవర్షవరభూయిష్ఠం వృద్ధామూత్యైరధిష్ఠితమ్, తత్రైతాః పర్యుపాతిష్ఠాదుర్యోధనపురస్సరాః, కృతాంజలిపుటా రాజా కాషాయమలినాంబరాః. ౬. శివిరం సమనుప్రాప్య కురురాజస్య పాండవాః, ఆపతేదుర్భహారాజరధేభ్యో రథసత్తమాః. ౭. తతో గాంఢీవధన్వానమభ్యభాషత కేశవః, స్థితః ప్రియహితే నిత్యమతీవ భరతర్షభ. ౮. (ఆవరోపయ గాంఢీవమక్షయ్యా చ మహేషుఢీ, అథాహమవరోక్ష్యామి పశ్చాద్భరతసత్తమ. ౯. స్వయంచైవాహరోహత్వమేతచ్ఛ్రేయస్తవానఘ, తచ్చాకరోత్తథావీరః పాండుపుత్ర ధనంజయః ౧౦. అథ పశ్చాత్తతః కృష్ణార్కశ్చేనుత్సృజ్య వాజినామ్, ఆవారోహత మేధావీ రథాద్గాంఢీవధన్వనః. ౧౧. అథావత్థిర్ణే భూతానామీశ్వరే సుమహాత్మని, కపిరంతర్థధే దివ్యోధ్వజో గాంఢీవధన్వనః ౧౨. సదగ్ధోద్రోణకర్ణాభ్యాం దివ్యైరస్త్రైర్వహరథః, అసాదీప్తాగ్నివాహ్వీశు ప్రజజ్ఞాల్ల మహిపతే. ౧౩. సోపానంగస్పరశ్చిశ్చ సాశ్వస్యయుగబంధురః, భస్మీభూతోఽపతమామారథో గాంఢీవధన్వనః. ౧౪. తం తేహా భస్మభూతం తు దృష్ట్వా పాండుసుతాః ప్రభో, అభవత్ విస్మితా రాజన్మర్జనశ్చేనమబ్రవీత్. ౧౫. కృతాంజలిస్సప్రణయం ప్రణిపత్యాభివాద్యహ, గోవిందకస్తాద్భగవత్ రథో దగ్ధోఽయమగ్నినా. ౧౬. కిమేతన్త హదాశ్చర్యమభవద్యదునందన, తస్తే బ్రూహి మహాబాహూ శ్రోతవ్యం యది మన్యసే. ౧౭. వాసుదేవ ఉనాచ—అస్త్రైర్బహువిధైర్దగ్ధః పూర్వమేవాయమర్జన, ముదధిష్ఠితత్వాత్సమచే న విశిష్టః పరంతప. ౧౮. ఇద్దానీం తు విశిర్ణోఽయం దగ్ధో బ్రహ్మస్త్ర తేజసా, మయావిముక్తః కౌంతేయ త్వయ్యధ్య కృతకర్మణి. ౧౯. ఈమదుత్సయమానస్తు భగవాన్ కేశవోఽరిహ, సరిష్వజ్య చ రాజానంయుధిస్థిరమభాషత, ౨౦. దిప్త్యా జయసి కౌంతేయ దిప్త్యాతే శత్రవో హతాః, దిప్త్యా గాంఢీవధన్వా చ భీమనేనశ్చ పాండవః. ౨౧. తస్య చాపి కుశలీ రాజా మాద్రీపుత్రా చ పాండవౌ, ముక్తా వీరక్షయాదస్తాత్సంగ్రామాన్ని హతద్విషః. ౨౨. ఊహముత్తరకాలాని కురు కార్యాణి భారత, ఉపయాతముపస్థావ్యం సహ గాంఢీవధన్వనా. ౨౩. ఆనీయ మధుపర్కం మాం యత్పురా త్వమవోచిథాః, ఏష భ్రాతా సఖాచైవ తవ కృష్ణ ధనంజయః. ౨౪. రక్షితేవ్యో మహాబాహూ సర్వాస్వాపత్స్వితి ప్రభో, తవ చైవం బ్రువాణస్య తథేత్యేవాహనుబ్రువమ్. ౨౫. ససవ్యసాచీ గుప్తస్తే విజయీ చ జనేశ్వర, భ్రాతృభిన్నహ రాజేంద్ర శూరసత్వవరాక్రమః. ౨౬. ముక్తో వీరక్షయాదస్తాత్సంగ్రామాద్రోమహర్షణాత్, ఏవముక్తస్తు కృష్ణేన

ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. ౨౭. హృష్ణరోమా మహారాజ ప్రత్యువాచ జనార్దనమ్.
 ౨౮. యుధిష్ఠిరఉవాచ — ప్రము కం ద్రోణకణ్ణాభ్యాం బ్రహ్మస్తుమరిరుద్ధన, కస్త్య
 దన్యస్స హేత్వాత్సాక్షాదసి వశ్రీ పురందరః. ౨౯. భవతస్తు ప్రసాదేన సంశ్లేషకగణా
 జితాః, మహారణగతః పాథో యచ్చ నాసీత్పరాజ్ఞుభిః. ౩౦. పృష్టో మయా మహా
 బాహో షర్యామృగ్మహాభి స్తవ, కర్తణా మనుసంతానం తేజసశ్చ గతిం ప్రథామ్.
 ౩౧. ఉదస్య వ్యే మహ్నిరే కృష్ణదైవాయనోఽబ్రవీత్, యతో ధర్మస్తతిః కృష్ణో
 యతః కృష్ణస్తతో జయః. 3౨. ఇత్యేవముక్తే తే వీరాః శిబిరం తవ భారత, ప్రవి
 శ్య ప్రత్యుదయంత కోశరన్నర్థిసంచరూః. 3౩. రజతం జాతయాపం చ మణీసభవ
 మాక్తికాః, భూమశాన్యథ ముఖ్యాని కంబళాన్యజినానిచ. 3౪. దాసీదాసమ
 సంభేయం రాజ్యోపకరణాని చ, తే ప్రాప్య ధనమశ్మయ్యం త్వదీయం భరత
 ర్షభ. 3౫. ఉదకోశస్తపాభాగా నరేంద్రా విజితారయః, తే తు వీరాస్సమా
 శ్వస్య వాహనాన్యవముచ్యవ. 3౬. అతిష్ఠంతముహుస్సర్యే పాండవాస్సత్యకిష్ట
 థా, అథా బ్రవీత్సహజ వాసుదేవో మహాయశాః. 3౭. అనాభిరంగభారాయవస్త
 వ్యం శిబిరాన్బహిః, తథేత్యుక్త్వా హి తే సర్వే పాండవాస్సత్యకిష్టథా. 3౮
 వాసుదేవేన సహితా మంగళార్థం బహిర్యయుః, తే సమాసాద్య సరితం పుణ్యా
 మోఘవతీం నృప. 3౯. న్యవసన్నథతాం రాత్రిం పాండవా హతశత్రవః, తతస్స
 ప్రేషయామాన్యూదయం నాగసాహ్వయమ్. ౪౦. తతః ప్రాయాజ్ఞవేనాశు వాసు
 దేవః ప్రతాపవాః, దారుకం రథమారోప్య యత్ర రాజాంబికాసుతః. ౪౧. తమూ
 చుస్సంప్రయాస్యంతం శై బ్యసుగ్రీవవాహనమ్, ప్రత్యాశ్వాసయగ్గాంధారిం హత
 పుత్రాం యశస్వినీమ్. ౪౨. సప్రాయాత్పాండవైరుక్త స్తత్పురం సాత్వతాం వరః,
 ఆససాద తతః తీప్రం గాంధారిం నిహతాత్మజామ్. ౪౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే, శల్యపర్వణి - త్రివష్టితమోఽధ్యాయః.

— ధృష్టరాష్ట్ర గాంధారిప్రబోధనమ్. ౧ —

జనమేజయఉవాచ — యుద్ధం ద్విజశార్దూల ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, గాం
 ధార్యాః ప్రేషయామాస వాసుదేవం పరంతపమ్. ౧. యదా పూర్వం గతః కృష్ణః
 శమార్థం కౌరవాః ప్రతి, న చ తం లబ్ధవాః కామం తతో యుద్ధ మభూదిదమ్.
 ౨. నిహతేషు తు యోధేషు హతే దుర్యోధనే తదా, పృథివ్యాం పాండవేయ
 స్య నిస్సవత్నే కృతే యుధి. ౩ విదుతే శిబిరే శూన్యే ప్రాప్తే యశసి చోత్తమే,
 కిన్ను తత్కారణం బ్రహ్మ యేన కృష్ణో గతః పునః. ౪. నచైతత్కారణం బ్రహ్మ
 న్నల్పం విప్రతిభాతి మే, యత్రాగమదమేయాత్మా స్యయమేవ జనార్దనః. ౫. తత్త్వ
 తో నై సమావత్స్వ సర్వమధ్యయ్యసత్తమ, యచ్ఛాత్ర కారణం బ్రహ్మ కార్య

స్వాస్య వినిశ్చయే. ౬. వైశంపాయనఉవాచ.—త్యద్వ్యక్తోఽయమనుప్రశ్నో య
 న్నాం పృచ్ఛసి పార్థివ, తత్తేహం సంప్రవక్ష్యామి యథావద్భరతర్షభ. ౭. హతం దు
 ర్యోధనం దృష్ట్వా భీమసేనేన సంయుగే, వ్యుత్క్రమ్య సమయం రాజా ధార్తరా
 త్రుఁ మహాబలమ్ ౮. అన్యాయేన హతం దృష్ట్వా గదాయుధేన భారత, యుధిష్ఠి
 రం మహారాజమహద్భయమథావిశత్. ౯. చింతయానో మహాభాగాం గాంధారిం
 తపసాన్వితామ్, ఘోరేణ తపసా యుక్తాత్రైలోక్యమపి సాదహేత్. ౧౦. తస్య
 చింతయమానస్య బుద్ధిస్సుమభవత్తదా, గాంధార్యాః కోగ్రధదీప్తాయాః పూర్వం
 ప్రశమనం భవేత్. ౧౧. సా హి పుత్రవధం శ్రుత్వా కృతమస్తాభిరీద్యశమ్, మాన
 సేనాగ్నినా క్రుద్ధాభస్తపాన్మః కరిష్యతి. ౧౨. కథం దుఃఖమిదం తీవ్రం గాంధారి
 సంప్రసక్త్యతి, శ్రుత్వా వినిహతం పుత్రం చలేనాజిప్తాయోధినమ్. ౧౩. ఏవం వి
 చింత్య బహుధా భయకోకసమన్వితః, వాసుదేవమిదం వాక్యం ధర్మరాజోఽభ్యభా
 షత్. ౧౪. తవ ప్రసాదాద్దోషిందరాజ్యం నిహతకంటకమ్, అప్రార్థ్య మనసాపీదం
 ప్రాప్తమస్తాభిరచ్యుత. ౧౫. ప్రత్యక్షం మే మహాబాహూ సంగ్రామే రోమహర్ష
 ణే, విమర్దః సుమహా ప్రాప్త స్త్వయా యాదవసందన ౧౬ త్వయా దైవాసు
 రే యుద్ధే వధార్థమమరద్విషామ్, యథా సాహ్యం పురా దత్తం హతాశ్చ విబుధ
 ద్విషః. ౧౭. సాహ్యం తథా మహాబాహూ దత్తమస్తాకమచ్యుత, సారధ్యేన చ
 వార్జ్యేయ భవతా హి ధృతా వయమ్. ౧౮. యది న త్వం భవే నాథః పాల్లవస్య
 మహారణే, కథం శక్యో రణే జేతుం భవేదేష బలార్హవః. ౧౯. గదా ప్రహారా
 విపులాః పరిమైశ్చాపి తాడనమ్, శక్తిభిర్భిందిసాలైశ్చ తోమరైస్సచరశ్వజైః. ౨౦.
 అస్త్రకృతే త్వయా కృష్ణవాచస్పసుమేశ్మృతాః, శస్త్రాణాం చ నివాతా వై
 వజ్రస్పర్శిమూరణే. ౨౧. తే చ తే సఫలా జాతావాతే దుర్యోధనేఽచ్యుత,
 తత్సర్వసయథావశ్యేత్సునః కృష్ణ తథా కురు. ౨౨. సందేహదోలాం ప్రాప్తం
 నశ్యేతః కృష్ణజయే సతి, గాంధార్యా హి మహాబాహూ కోగ్రధం బుధ్యన్త మా
 ధవ. ౨౩. సా హి నిత్యం మహాభాగా తపసోగ్రేణ కర్మితా, పుత్రపౌత్రవధం
 శ్రుత్వా ద్రువం నస్సంప్రదక్ష్యతి ౨౪. తస్యాః ప్రసాదసం వీరప్రాప్తకాలం మ
 తం మమ, శిశ్పతాం కోగ్రధతామ్రాక్షీం పుత్రవ్యసకగ్నితామ్. ౨౫. వీక్షితుం పు
 రుషశ్శక్తస్త్వామృతే పురుషోత్తమ, తత్ర మే గమనం ప్రాప్తం రోచతే తవ మా
 ధవ. ౨౬. గాంధార్యాః కోగ్రధదీప్తాయాః ప్రశమార్థమరిందమ, త్వం హి కర్తా
 వికర్తా చ లోకానాం ప్రభవాప్యయః. ౨౭. హేతుకారణసంయుక్తైర్వాక్యైః
 కాలసమిరితైః, క్షీణమేవ మహాబాహూ గాంధారిం శమయిష్యసి. ౨౮. పితా

మహాశ్చ భగవాన్ కృష్ణస్తత్రభవిష్యతి, సర్వథా తే మహాబాహో గాంధార్యాః
 శ్రోధనాశనమ్. ౨౯. కర్తవ్యం సాత్వతాం శ్రేష్ఠ పాండవానాం హితార్థినః, ధర్మ
 రాజస్య వచనం శ్రుత్వా యదుకులోద్భవాః. ౩౦. ఆమంత్రిత దారుకం ప్రాహ
 రథస్సజ్జో విధియతామ్, కేశవస్య నచశ్శ్రుత్వా త్వరమాణోఽథ దారుకః. ౩౧.
 న్యవేదయద్రథం సజ్జం కేశవాయ మహాత్మనే, తం రథం యాదవశ్రేష్ఠః సమారు
 హ్య పరంతపః. ౩౨. జగామ హస్తినపురం త్వరితః కేశవో విభః, తతః ప్రాయా
 న్నహారాజ మాధవో భగవాన్ రథీ. ౩౩. నాగసాహ్వయమాసాద్య ప్రవివేశ చ
 వీర్యవాన్, ప్రవిశ్య సగరం వీరో రథఘోషేణ నాదయన్. ౩౪. విదితో ధృత
 రాష్ట్రస్య సోఽవతీర్య రథోత్తమాత్, అభ్యగచ్ఛదదీనాత్తాధృతరాష్ట్రనివేశనమ్.
 ౩౫. పూర్వం చాభిగతం తత్ర సోఽవశ్యదృషిస్తత్తమమ్, పాదా ప్రవీడ్య కృష్ణస్య
 రాజ్యశ్చాపి జనార్దనః. ౩౬. అభ్యవాదయదవ్యగ్రో గాంధారిం చాపి కేశవః, తత
 స్తు యాదవశ్రేష్ఠో ధృతరాష్ట్రనిరుధోఽక్షజః. ౩౭. పాణిమాలంబ్య రాజేంద్ర సుస్వ
 రం ప్రరురోదహ, సముహూర్తాదివోత్సృజ్య వాక్యం శోకసముద్భవమ్. ౩౮.
 ప్రత్యుశ్య వారిణా నేత్రే హ్యచమ్య చ యథానిధి, ఉవాచ ప్రస్తుతం వాక్యం ధృ
 తరాష్ట్రనిరుదమః. ౩౯. స తేఽస్త్యవిదితం కించిత్ భూతభవ్యస్య భారత, కాలస్య
 చ యథావృత్తం తత్రే సువిదితం ప్రభో. ౪౦. యదిదం పాండవైస్సర్వైః ప్రవచి
 త్తానురోధిభిః, కథం కులక్షయో న స్యాత్తథా క్షత్రస్య భారత, ౪౧. భౌతృభి
 స్సుమయం కృత్వా తంతవాన్ ధర్మవత్సలః, ద్యౌతచ్ఛులజితైశ్శుద్ధై ర్వనవాసోఽ
 భ్యుపాగతః. ౪౨. అజ్ఞాతవాసచగ్యా చ సానావేషసమావృత్రైః, అన్యే చ బహవః
 క్షేణాస్త్యశక్తైరివ సర్వదా. ౪౩. మయా చ స్వయమాగమ్య యుద్ధకాల ఉపస్థితే,
 సర్వలోకస్య సాన్నిధ్యే గ్రామాంస్తస్మిం పంచయూచితః. ౪౪. త్వయా కాలోప
 పృష్టేన లోభతో నావవర్జితాః, తేవాపరాధాన్నృపతే సర్వం క్షత్రం క్షయం గత
 మ్. ౪౫. భీష్మణ సోమదత్తేన బాహ్లికేన కృపేణ చ, ద్రోణేన చ సపుత్రేణ విదు
 రేణ చ ధీమతా. ౪౬. యాచితస్తస్మిం శపః నిత్యం నచ తత్కృతవాసనీ, కాలో
 పహతచిత్రా హి సర్వే ముహ్యంతి భారత. ౪౭. యథా మూఢో భవాన్ పూ
 ర్వమన్విన్నర్థే సముద్యతే, కిమస్యత్కాలయోగాధి దిష్టమేవ పరాయణమ్. ౪౮.
 మా చ దోషాస్తహాప్రాజ్ఞ పాండవేషునివేశయ, అల్పోఽప్యతిక్రమో నాస్తీసాం
 డవానాం వహాత్తనామ్. ౪౯. ధర్మతో న్యాయతత్త్వైవ స్నేహతశ్చ పరంతప, ఏత
 త్సర్వం తు విజ్ఞాయ హ్యత్తదోషకృతం మతమ్. ౫౦. ఆసూయాం పాండుపుత్రే
 షు న భవాన్ కర్తవ్యర్హతి, కులం వంశశ్చ పిండశ్చ యచ్చ పుత్రకృతం ఫలమ్.

౫౧. గాంధారి స్వప్నం చైవ వాక్యపాండవేషుః ప్రతిష్ఠితమ్, తస్య చైవ కురుశార్దూల
 గాంధారి చ యశస్వినీ. ౫౨. మాశుచో నరశార్దూల పాండవాః ప్రతికీర్తితమ్
 ఏతత్సర్వమనుభూత్యా ఆత్మనశ్చ జ్యోతిక్రమమ్. ౫౩. శివేన పాండవాః పాపీ
 నమస్తే భరతర్షభ, జానాసీ చ మహాబాహూ ధర రాజస్య యా త్వయి. ౫౪. భక్తి
 ర్మరతశార్దూలస్తే హృషిక్స్వభావతః, ఏతచ్ఛ కథనం కృత్వా శత్రూణామపకారి
 ణామ్. ౫౫. దవ్యాతే సదివారాత్రం నచ శర్వాధిగచ్ఛతి, తస్యై చైవ నరశార్దూల
 గాంధారిం చ యశస్వినీమ్. ౫౬. సశోచస్సనరశార్దూల శాంతిం నైవాధిగచ్ఛతి,
 హియా చ పరయావిష్టో భవంతం నాధిగచ్ఛతి ౫౭. పుత్రశోకాభినంతస్తుం బుద్ధి
 వ్యాకులితేంద్రియమ్, ఏవముక్త్యా మహారాజ భృతరాష్ట్రం యదూతనః. ౫౮.
 ఉవాచ పరమం వాక్యం గాంధారిం శోకకర్మితామ్, సౌభలేయ నిబాధ తస్య య
 త్త్వాం వత్సోమి తచ్ఛృణు. ౫౯. త్వత్సమా నా సి లోకేఽస్మిన్నద్యసీమంతినీ శు
 లే, జానాసీ చ యథా రాజ్యస్సభాయాం మమ సన్నిధౌ. ౬౦. ధర్మార్థసహితం వా
 క్యముభయోః పశ్యయ్యార్జునమ్, ఉక్తవత్ససీ కల్యాణే న చ తే తనయైః కృణుమ్.
 ౬౧. దుర్యోధనస్తస్య చోక్తో జయార్థి పరుషం వచః, శృణు మూఢవచో మ
 హ్యాం యతో ధర్మస్తతో జయః. ౬౨. తేదిదం సమనుప్రాప్తం తవ వాక్యం నృపా
 త్తేజ, ఏవం విదిత్వా కల్యాణే మాన్త శోకే మనః కృథాః. ౬౩. పాండవానాం
 వినాశాయ మాతే బుద్ధిః క్షాచన, శక్తాచానీ మహాభాగే వృణిమీం సచరాచరామ్.
 ౬౪. చక్షుషా కోగ్రధదీప్తేన నిర్దగ్ధం తవసో బలాత్, వాసుదేవవచశ్శృత్వా గాం
 ధారి వాక్యమబ్రవీత్. ౬౫. ఏవమేతన హాబాహూ యథా వదసి కేశవ, ఆధిభి
 ర్దవ్యామానాయామతిస్సంచలితా మమ. ౬౬. సామే వ్యవస్థితా శ్రుత్వా తవ
 వాక్యం జనార్దన, రాజ్యస్త్వీధస్య వృద్ధస్య హతపుత్రస్య కేశవ. ౬౭. త్వం
 గతిస్సహితైర్వీరైః పాండవైర్ద్రిష్టదాం వర, ఏవముక్త్యా తు వచనం ముఖం
 ప్రచ్ఛాద్యవాససా. ౬౮. పుత్రశోకాభినంతస్తా గాంధారి ప్రరూరిదవా,
 తత ఏనాం మహాబాహుః కేశవశ్శోకకర్మితామ్. ౬౯. హేతుకారణ
 సంయుక్తైర్వాక్యైర్వాక్యైశ్చ సయత్పూర్ణః, సమాశ్వాస్య చ గాంధారిం భృత
 రాష్ట్రం చ మాధవః. ౭౦. ద్రాణీసంకల్పితం భావమనబుధ్యత కేశవః, తత
 స్త్వరిత ఉత్థాయ పాదా మూర్ధ్నా ప్రణమ్య చ. ౭౧. ద్వైపాయనస్య రా
 జేంద్ర తతః కారవమబ్రవీత్, ఆహుచ్ఛే తస్య కురుశ్రేష్ఠ మావ శోకే మనః
 కృథాః. ౭౨. ద్రాణేః పాపోఽస్త్యభిప్రాయస్తేనాస్మి సహసోత్థితః, పాండవానాం
 సధే రాత్రా బుద్ధిస్తేన ప్రదర్శితా. ౭౩. ఏతచ్ఛృత్వా తు వచనం గాంధారి
 యితోఽబ్రవీత్, భృతరాష్ట్ర మహాబాహుః కేశవం కేశిసూదనమ్. ౭౪. శీఘ్రం
 చ్ఛ మహాబాహూ పాండవాః పరిపాలయ, భూయస్తస్య సమేష్వామి ఊ
 ధమేవ జనార్దన. ౭౫. ప్రాయాత్రతస్తు త్వరితో దారుణేన సహచ్యుతః, వాసు
 కీవే గతే రాజా భృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్. ౭౬. ఆశ్వాసయదమయాత్తా వ్యా

సో లోకనమస్కృతః, వాసుదేవోఽపి భర్తాత్మా కృతకృత్యో జగముహ ౭౭. శిబి
రం హోస్తీనపురాద్దిదృక్షుః పాండవాన్ పుష, ఆగమ్యశిబిరం రాత్రాసోఽభ్యగచ్ఛత్
పాండవాన్. ౭౮. తచ్చతేభ్యస్సమాఖ్యాయ సహితస్తై స్సమాహితః. ౭౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుషష్టితమోఽధ్యాయః.

— దుర్యోధనవిలాపః. —

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—అధిష్ఠితః పదా మూర్ధ్ని భగ్నస్థో మహింగతః,
శౌండీర్యమానీ పుత్రో మే కిమభాషత సంజయ. ౧. అత్యర్థకోపనో రాజా జాత
వైరశ్చ పాండుషు, వ్యసనం పరమం ప్రాప్తః కిమాహ పరమాహవే ౨. సంజయ
ఉవాచ—శృణు రాజా ప్రవక్ష్యామి యథావృత్తం నిరాధిప, రాజ్ఞా యదుక్తం
భగ్నై న తస్మిన్ వ్యసన ఆగతే. ౩. భగ్నస్థో నృపా రాజా పాంసునా సోఽవసం
రితః, యరుయన్తార్థజాం సత్ర వీక్ష్య చైవ దిశో దశ. ౪. క్రోధం నియమ్యయ
త్సేన నిశ్చస్యన్మరగో యథా, సంరంభాక్తుపరీతాభ్యాం నేత్రాభ్యామభివీక్ష్య
మామ్. ౫. బ్రాహ్మణా ధరణ్యాం నిష్ప్రివ్య ముహూర్త త్తథివ ద్విషః, ప్రకీర్ణా మూర్ధ
జా భున్వీక దంతైర్దంతానువస్పృశన్. ౬. గర యన్ పాండవం జ్యేష్ఠం నిశ్చ
స్యేదమథాబ్రవీత్, భీష్మే శాంతనవే నాథే కర్ణశస్త్రభృతాం వరే. ౭. గౌతమే
శకునా చాపి ద్రోణే చాస్త్రభృతాం వరే, అశ్వత్థామ్ని తథా శల్యే తూరే చ
కృతవర్ణ డి.౮. ఇమామవస్థాం ప్రాప్తోఽస్మి కాలో వై దురతిక్రమః, ఏకాదశచమూ
భర్తా సోఽహమేతాం దశాం గతః. ౯. కాలం ప్రాప్యమహాబాహూ న కశ్చిదతివర్తతే,
అఖ్యాతవ్యం మదీయానాం యేఽస్మిన్ జీవంతి సంయుగే. ౧౦. యథాహం భీమసే
నేన వ్యుత్క్లాప్య సమయం హతః, బహూని సునశంసాని కృతాని ఖలు పాం
డవైః. ౧౧. భూరిశవనీ కరే చ భీష్మే ద్రోణే చైవ సం చాకీర్తిషం కర్తవ్య
శంసైః పాండవైః కృతమ్. ౧౨. యన తే సత్సనిర్వేదం గమిష్యంతీతి మే మతిః,
కాప్రీతి స్సత్వయుక్తస్య కృత్వోపాధికృతం జయమ్. ౧౩. కో వా సమయభేత్తా
రం బుధస్సంమంతుమర్హతి, అధర్వేణ జయం లభ్యా కోనుహృష్యేత చండితః.
౧౪. యథా సంహృష్యతే ప్లాపః పాండుపుత్రో వృకోదరః, కిన్ను చిత్ర మత స్తద్య
భగ్నసత్థస్య యన్తమ. ౧౫. క్రుద్ధేన భీమసేనేన పాదేన మృదితం శిరః, ప్రతేషంతం
శ్రియా జుష్టం వర్తమానం చ బంధుషు. ౧౬ ఏవం కుర్యాన్నరో యోహి సవై
సంజయపూజితః, అభిజ్ఞౌ యుద్ధధర్మస్య మమ మాతా పితా చ మే ౧౭. తౌ హి
సంజయ దుఃఖారౌ విజ్ఞాప్యౌ వచనాద్ధి మే, ఇష్టం భృత్యా భృతాస్సమ్యగ్భూః ప్ర
శాస్తాససాగరా. ౧౮. మూర్ధ్ని స్థితమమిత్రాణాం జీవతామేవసంజయ, దత్తా దేయా
యథాశక్తి మిత్రాణాం చ ప్రియం కృతమ్ ౧౯ అమిత్రా బాధితాస్సర్వే కోను
స్వంతతరో నుయా, మానితా బాంధవాస్సర్వే వశ్యస్సంపూజితో జనః ౨౦. త్రిత
యం సేవితం సర్వం కోనుస్వంతతరో మయా, ఆజ్ఞప్తం గృహముఖ్యేషు మానః
ప్రాప్తస్సుదుర్లభః. ౨౧. ఆజానేయై స్తథాయాతం కోనుస్వంతతరో మయా, యాతాని

పరరాష్ట్రాచి సృపా భుక్తాశ్చ దాసవత్. ౨౨. ప్రియేభ్యః ప్రకృతం సాధుకోను
స్వంతతరో మయా, అధీతం విధివద్ధ త్తం ప్రాప్తమాయుర్ని రామయమ్. ౨౩. స్వధ
ర్మవిజితా లోకాకోనుస్వంతతరో మయా, దిష్ట్యానాహం జితస్సంభ్యే పరాకాప్తేష్య
వదాశ్రితిః ౨౪. దిష్ట్యా మే విపులా లక్ష్మీర్మృతేత్వన్యగతా విభో, యదిష్టం
క్షీత్రబంధూనాం స్వధర్మమనుతిష్ఠతామ్. ౨౫. నిధనం తన్తయా ప్రాప్తం కోను
స్వంతతరో మయా, దిష్ట్యా నాహం పరావృత్తో వైరాత్యాకృతవజ్జితః. ౨౬. దిష్ట్యా
నావమతిం కాంచిదన్విజితానుపరాజితః, సుప్తం వాథ ప్రమత్తం వాయథాహన్యా
ద్విషేణ వా. ౨౭. ఏవం వృష్ట్యాంతథర్మేణవృష్టీమ్యసమయంహతః, అశ్వత్థామా
మహాభాగః కృతవర్తా చ సాత్వతః. ౨౮. కృపశ్చారద్యతశ్చైవ వక్తవ్యా వచనాన్తమ,
అథర్మేణ ప్రవృత్తానాం పాండవానామనేకశః. ౨౯. విశ్వాసం సమయఘ్ననాం
నయూయం గంతుమర్హథ, వాదికాంశ్చాబ్రవీద్రాజా పుత్రస్తే సత్యవిక్రమః. ౩౦.
అథర్వాప్సీమనేనేన నిహతోఽహంయథారణే, సోఽహం ద్రోణంస్వర్గతంకర్ణశల్యా
పుభౌతథా. ౩౧. వృషనేనం మహావీర్యం శకునిం చాపి సౌబలమ్, జలసంధం
మహావీర్యం భగదత్తం చ పార్థివమ్. ౩౨. సోమదత్తం మహేష్వాసం నైంధవం చ
జయద్రథమ్, దుశ్శాసనపురోగాంశ్చ భ్రాతృనాత్మసమాంస్తథా. ౩౩. దాశ్శా
సనిం చ విక్రాంతం లక్ష్మణం చాత్మజాపుభౌ, ఏతాంశ్చాన్యాయంశ్చ సుబహూన్తదీ
యాంశ్చ సహస్రశః. ౩౪. పృష్ఠతోనుగమిష్యామి సార్థహీనో యథాధ్యగః, కథం
భ్రాతృహృదౌ హతాశ్చ శ్రుత్యా భర్తారం చ సస్తిసా మమ. ౩౫. రోదాయమాణా
దుఃఖార్తా దుశ్శీలా సా భవిష్యతి, స్నుషాభిః ప్రస్నుషాభిశ్చ వృద్ధో రాజాపితా
వమ. ౩౬. గంధారి సహితశ్చైవ కాం గతిం ప్రతిపత్స్యతి, నూనం లక్ష్మణమా
తాపి హతపుత్రా హతేశ్వరా. ౩౭. వినాశం యాస్యతి క్షీప్రం కల్యాణీ పృథు
లోచనా, యదిజానాతి చార్మకః పరివ్రాడ్వాగ్నిశారదః. ౩౮. కరిష్యతి మహా
బాహో ధ్రువం చాపచితిం వను, సమంతపంచకే పుణ్యే త్రిషులోకేషు విశ్రుతే.
౩౯. అహం నిధనమాసాద్య లోకాకా ప్రాప్స్యామి శాశ్వతాకా, తతో జనసహ
స్రాణి బాష్పపూర్ణాని మారిష. ౪౦. ప్రలాపం నృపతేః శ్రుత్వా వ్యరవంత విశో
దశ, ససాగరవనా ఘోరా పృథివీ సచరాచరా. ౪౧. చచాలాథ సదీర్ఘాదా దిశ
శ్చైవావిలాభవకా, తే ద్రోణపుత్రమాసాద్య యథా వృత్తం స్యవేదయన్.
౪౨. వ్యవహారం గదాయుధై పార్థివస్య చ పాతకమ్, తదాఖ్యాయ తతస్సర్వే
ద్రోణపుత్రస్య భారత ౪౩. ధ్యాత్వా చ సుచిరం కాలం జగ్గురార్తా యథా
గతమ్. ౪౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచషష్ఠితమోధ్యాయః.

—ॐ ఆశ్వత్థామనైన్యావత్యాభిషేకః. ౫౦—

సంజయ ఉవాచ—వాదికానాం సకాశాత్తు శ్రుత్యా దుర్యోధనం హతమ్,
హతశిష్టాస్త్రయా రాజకౌరవాణాం మహారథాః. ౧. వినిర్భిన్నా శ్శితైర్బాణై

గదాతోమరశక్తిభిః, అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ కృతవరా చ సాత్వతః ౨. త్వరితాజవనైరశ్వరాద్యోధనముపాగవత్, తత్రాపశ్యన్వహతానం ధార్తరాష్ట్రం నిపాతితమ్ ౩. ప్రభగ్నం వాయువేగేన మహాసాలం యథా వశే, భూమా విచేష్టమానం తం రుధిరేణ సముక్షితమ్. ౪. మహాగజమివారణ్యే వ్యాధేన వినిపాతితమ్, వివర్తమానం బహుశో రుధిరాఘపరిప్లుతమ్. ౫. యదృచ్ఛయా నిపతితం చక్రమాదిత్యగోచరమ్, మహావాతసముత్థే సుశుష్కమివ సాగరమ్ ౬. పూర్ణచంద్రమివ వ్యోమ్ని తుమారావృతమండలమ్, రేణుధ్వస్తం దీర్ఘభుజం మాతంగసమవిక్రమమ్. ౭. వృతం భూతగణైర్లోచైః క్రవ్యాదైశ్చ సమంతతః, యథాధనం లిఖమానైర్భృత్యైర్నృపతినత్తమమ్ ౮ భుక్కుటికృతవక్త్రాంతం కోధాదుద్వృత్తమతుషమ్, సామర్థ్యంతం నరవ్యాఘ్రిం వ్యాఘ్రిం నిపతితం యథా. ౯. తే తం దృష్ట్వా మహేష్వాసా భూతలే పతితం నృపమ్, ఘోహానుభ్యాగవత్ సర్వే కృపప్రభృతయో రథాః ౧౦. అవతీర్య రథేభ్యశ్చ ప్రాదక్ష రాజసన్నిధౌ, దుర్యోధనం చ సంప్రేక్ష్య సర్వే భూమాపుపావిశత్. ౧౧. తతో ద్రాణిరహారాజబాష్పపూర్ణక్షణశ్శృంఖ, ఉవాచ భరతశ్చేష్ఠం సర్వలోకేశ్వరేశ్వరమ్ ౧౨. ననూనం విద్యతే సత్యం మానుషే కించిదేవహి, యత్ర త్వం పురుషవ్యాఘ్రిశేషే పాంసుషు రూపితః. ౧౩. భూత్వా హి నృపతిః పూర్వం సమాజ్ఞాప్య చ మేదిసీమ్, కథమేకోఽద్య రాజేంద్ర తిష్ఠనే నిర్జనే వనే ౧౪. దుశ్శాసనం న వశ్యామి నాపి కర్ణం మహారథమ్, నాపి తాఢ సుహృదస్సర్వాః కిమిదం భరతృభ. ౧౫. దుఃఖం నూనం కృతాంతస్య గతిం జ్ఞాతుం కథంచన, లోకానాం చ భవానద్యశేషే పాంసుషు రూపితః ౧౬. యోఽయం మూర్ధాభిషిక్తానా మగ్రే యాతి పరంతపః, సభృశంగ్రసతే పాంసుం వశ్యకాలస్య పర్యయమ్ ౧౭. కృతే తదమలం చత్రం వ్యజనం క్వచ పార్థివ, సాచ తే మహాతీ నేనా క్వగతా పార్థివోత్తమ ౧౮. దుర్విజ్ఞేయా గతిర్నూనం కార్యాణాంకారణాంతరే, యదైవ లోకగురుర్భూత్వా భవానేతాం దళాంగతిః. ౧౯. అస్తువా సర్వమరేవేషు భువం శ్రీ, రుపలక్ష్మితే, భవతో వ్యసనం దృష్ట్వా శక్రవిస్ఫుర్ధివో భృశమ్. ౨౦. తస్య తదవచనం శ్రుత్వా దుఃఖితస్య విశేషతః, ఉవాచ రాజ్ పుత్రస్తేప్రాప్తకాలమిదం వచః. ౨౧. విమృజ్య నేత్రేపాణిభ్యాం శోకం బాష్పముత్సృజత్, కృపాదీక్ష సతదా వీరాః సర్వానేవ నరాధిపః. ౨౨. ఉదృశో మర్త్యధర్మోఽయం ధాత్రానిర్దిష్ట ఉచ్యతే, వినాశస్సర్వభూతానాం కాలపర్యాయకారితః. ౨౩. సోఽయం మాంసమనుప్రాప్తః ప్రత్యక్షం భవతాం హి యః, పృథివీం పాలయిత్వాహ మేతాం నిష్ఠా ముపాగతః. ౨౪. దిష్ట్యానాహం పరావృత్తో యుద్ధేకస్యచిదాపది, దిష్ట్యాహం నిహతః పాపైశ్చలేనైవ విశేషతః. ౨౫. ఉత్సాహశ్చ కృణో నిత్యం మయా దిష్ట్యా యుయుత్సతా, దిష్ట్యా చాస్మి హతో యుద్ధే నిహతజ్ఞాతిబాంధవః. ౨౬. దిష్ట్యాచవోఽహం వశ్యామి ముక్తానస్తాజనక్షయాత్, స్వస్తియుక్తాంశ్చకల్యాణంశ్చ తస్మే ప్రియగునుత్తమమ్.

౨౭. మూఢవంతోఽత్ర తస్యంతాం సౌహృదాన్నిధనేన మే, యది వేదాః ప్రమా
ణం వో జితాలోకా మయాఽహియాః. ౨౮. మన్యమానః ప్రభావంచ కృష్ణస్యామితే
తేజసః, తేన సచ్ఛావితశ్చాహం త్తద్రథర్థాత్స్వేనుష్ఠితాత్. ౨౯. సమయా సమ
నుప్రాప్తో నాస్తి శోచ్యః కథంచన, కృతం భవద్విస్మయశ్చ మనురూప మిహాత్మనః.
౩౦. యదిదం విజయే శక్త్యా దైవంతు దురతిక్రమమ్, ఏతావదుక్త్యా వచనం
బాష్పవ్యాకులలోచనః. ౩౧. తూష్ణం బభూవ రాజేంద్ర రుజాజ్ఞో విహ్యలో
భృశమ్, తథా తు దృష్ట్వా రాజానం బాష్పశోకసనున్వితమ్. ౩౨. ద్రాణిః క్రోధేన
జజ్వల యథా వహ్నిర్జగత్యై, సతు క్రోధసమావిప్లవః పాణౌ పాణౌ నిషిద్వహ.
౩౩. బాష్పవిహ్వలయా వాచా రాజానమిదమబ్రవీత్, పితామే నిహతః తు దైః
సున్వశంసేన కర్షణా. ౩౪. న తథా తేన తప్త్యామి యథా రాజం స్త్వయాద్యవై,
శృణుచేదం వచో మహ్యం సత్యేన వదతః ప్రభో. ౩౫. ఇష్టాభూర్దేన దానేన
ధర్మేణ సుకృతేన చ, అద్యాహం సర్వపాంచాలాన్ వాసుదేవస్య ఐశ్వర్యతః. ౩౬.
సర్వోపాద్వర్తి నేహ్యమి ప్రేతరాజ నివేశనమ్, అనుజ్ఞాం తు మహారాజ భవాన్తే
దాతుమర్హతి. ౩౭. ఇతి శ్రుత్వా తు వచనం ద్రోణపుత్రస్య కౌరవః, మనసః ప్రీతి
జననం కృపం వచనమబ్రవీత్. ౩౮. ఆచార్యశీఘ్రం కలశం జలపూర్ణం సమానయ,
సతద్వచనమాజ్ఞాయ రాజ్ఞో బ్రాహ్మణసత్తమః. ౩౯. కలశంపూర్ణమదాయ రాజ్ఞోం
తికముపాగమత్, తమబ్రవీన్తహారాజ పుత్ర స్తవ విశాంసతే రం. మమాజ్ఞయా
ద్విజశ్రేష్ఠ ద్రోణపుత్రభీషిచ్యతామ్, నైనావత్సేన భద్రం తే మమచేదిచ్ఛసి
ప్రియమ్ ౪౦. రాజ్ఞో నియోగాద్యోద్ధవ్యం బ్రాహ్మణేన విశేషతః, వర్తతా త్త
ధర్మేణ హ్యేవం ధర్మవిదో విదుః. ౪౧. రాజ్ఞస్తు వచనం శ్రుత్వా కృపశ్చారద్విత
స్తతః, ద్రాణిం రాజ్ఞో నియోగేన నైనావత్సేన భ్యషేచయత్. ౪౩. సోఽభిషిక్తో
మహారాజ పరిష్కర్య స్మహాత్తమమ్, ప్రయయా సింహనాదేన దిశస్సర్వా వినా
రయన్. ౪౪. దుర్యోధనోఽపి రాజేంద్ర శోణితేన పరిప్లుతః, తాం నిశాం ప్రతివే
దేఽథ సర్వభూతభయావహమ్. ౪౫. అపక్రమ్య తు తే తూర్ణం తస్మాదాయోధ
రాన్నప్రస, శోకసంవిగ్నమనస శ్చింతాధ్యానపరాభావన్. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శతసాహస్ర్యాం - సంహితాయాం వైయాసిక్యాం.

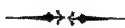
శల్యపర్వాంతర్గత గదాయుధపర్వణి - షట్షష్ఠితమోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం శల్యపర్వ.

హరిః - ఓం - ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వప్రారంభః.

నారాయణం నమస్కృత్య సరం చైవ సరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాప్తస్తతో జయముదీరయేత్.

అంతఃపాదాశ్రయః ౧౦

సంజయ ఉవాచ—తతస్తే సహితా వీరాః ప్రయాణా దక్షిణాముఖాః,
ఉపాస్తమనవేళాయాం శిబిరాభ్యాశమాగతాః. ౧. విముచ్య వాహం స్వరితా
భీతాస్సమభవంస్తదా, గహనం దేశమాసాద్య ప్రచ్ఛన్నావ్యవశంత తే ౨
సేనానివేశమభితో నాలిదూరమవస్థితాః, నికృతాని శితైశ్చస్త్రైః స్పృశంతా
త్వతవిక్షతాః. ౩. దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్చస్య పాండవానన్వదంతయన్, శ్రుత్వా
చ నిసదం ఘోరం పాండవానాం జయైషిణామ్. ౪. అనుసారభయాద్భీతాః
ప్రాజ్ఞుభాః ప్రార్థన్ పునః, తే ముహూర్తాత్తతో గత్వా శ్రాంతవాహాః
విహసీతాః. ౫. నామృత్యంత మహేష్వాసాః కోధామర్షవశంగతాః, రాజ్ఞో
వధేన సంతప్తా ముహూర్తం సమవస్థితాః. ౬. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—అశ్ర
ద్దేయమిదం కర్ష కృతం భీమేన సంజయ, యత్సనాగాయతప్రాణః పుత్రో
మమ నిపాతితః. ౭. అవధ్యస్సర్వభూతానాం వజ్రసంహనో యువా, పాండవైస్స
మరే పుత్రో నిహతో మమ సంజయ, ౮. నదిష్టమభ్యతిక్రాంతం శక్యం గావల్గణే
నరైః, యత్సమేత్య రణే పార్థైః పుత్రో మమ నిపాతితః. ౯. అద్రిసారమయం
నూనం హృదయం మమ సంజయ, హతం పుత్రశతం శ్రుత్వా యన్నదీర్ఘం సహ
స్రథా. ౧౦. కథం హి వృద్ధమిధునం హతపుత్రం భవిష్యతి, సహ్యానాం పాండవే
యస్య విషయే వస్తుముత్సహే. ౧౧. కథం రాజ్ఞః పితా భూత్వా స్వయం రాజా
చ సంజయ, ప్రేష్యభూతః ప్రవర్తేయం పాండవేయస్య శాసనాత్. ౧౨. అజ్ఞాప్య
పృథివీం సర్వాం స్థిత్యా మూర్ఛాని సంజయ, కథమస్య భవిష్యామి ప్రేష్యభూతో
దురంతకృత్. ౧౩. కృతం సత్యం వచ స్తస్య విదురస్య మహాత్మనః, అకుర్వతావచ
స్తేన మమ పుత్రేణ సంజయ. ౧౪. యేన పుత్రశతం పూర్ణమేకేన నిహతం మమ,
కథం భీమస్య వాక్యాని శ్రోతుం శక్యాని సంజయ. ౧౫. అధర్మేణ హతే తాత
పుత్రే దుర్యోధనే మమ, కృతవర్తా కృపా ద్రాణిః కిమకుర్వత సంజయ. ౧౬. సం

జయ ఉవాచ—గత్వా తు జావణ రాజన్నాతిదురమవస్థితాః, అపశ్యంత వనం
 ఘోరం నానాద్రుమలతావృతమ్ ౧౭. తే ముహూర్తం తు విశ్రమ్య లభ్యతో
 యౌర్షయో త్రమేః, సూర్యా సమనవేళాయాం సమానేదుర్తహద్యవమ్. ౧౮. నా
 నామృగగణైర్జ్వలం నానాపక్షిగణావృతమ్, నానాద్రుమలతాచ్ఛన్నం నానావ్యాల
 నిషేవితమ్. ౧౯. నానాతోయస్సనూకీర్ణం నానాపుష్పపశోభితమ్, వద్మినీశతసం
 చన్నం నీలోత్పలసమాయతమ్. ౨౦. ప్రవిశ్య తద్యనం ఘోరం వీక్షమాణా
 స్సమంతతః, శాఖాసహస్రసంచన్నం న్యగ్రోధం దదృశుస్తతః. ౨౧. ఉపేత్య తు
 తదా రాజా న్యగ్రోధం తే మహారథాః, దదృశుః ద్విపదాం శ్రేష్ఠాః శ్రేష్ఠం తం
 వైవనస్పతిమ్. ౨౨. తేఽవతీర్య రథేభ్యశ్చ విప్రముచ్య చ వాజినః, ఉపస్పృశ్య
 యథాశ్వాయం సంధ్యామన్వాసత ప్రభో. ౨౩. తతోఽస్తం పర్వత శ్రేష్ఠమనుప్రా
 ప్తే దివాకరే, సర్వస్య జగతో ధాత్రీశర్వరీ సమపద్యత. ౨౪. గ్రహసక్షత్రతా
 రాభిః సంపూర్ణాభిరలంకృతమ్, నభోఽంతుకమివాభాతి ప్రేక్షణీయం సమంతతః. ౨౫.
 ఇచ్ఛయా తే ప్రవల్లంతి యే సత్త్వా రాత్రిచారిణః, దివా చరాశ్చ యే సన్వా
 ప్తే నిద్రావశమాగతాః. ౨౬. రాత్రిం చరాణాం సత్త్వానాం నిరోఘ్నేభూత్సు
 దారుణః, క్రవ్యాదాశ్చ ప్రముదితా ఘోరా ప్రాప్తా చ శర్వరీ ౨౭. తస్మై
 రాత్రిముఖే ఘోరే దుఃఖశోకసమన్వితాః, కృతవర్షా కృపా ద్రాణిరుహాప
 వివిశుస్సమమ్. ౨౮. తత్రోపవిష్టాశ్శౌచంతో న్యగ్రోధస్య సమీపతః, తమే
 వార్థమతిక్రాంతం కురుపాండవయోః క్షయమ్ ౨౯. నిద్రయా చ పరితాంగా
 నిషేదు ర్ధరణీతలే, శ్రమేణ సుదృఢం యుక్తా విక్షతావివిధై శ్శరైః. ౩౦.
 తతో నిద్రావశం ప్రాప్తా కృపభోజౌ మహారథౌ, సుఖోపితావదుఃఖార్తౌ
 నిషణ్ణౌ ధరణీతలే. ౩౧. తౌ తు సుప్తౌ మహారాజ శ్రమశోకసమన్వితౌ,
 మహర్నశయనోపేతౌ భూమావేవ హ్యనాథవత్. ౩౨. క్రోధామర్షవశం
 ప్రాప్తోద్దోణపుత్రస్తు భారత, నవై స్త సజగామాథ నిద్రాం సర్పశ్చవ శ్వసక. ౩౩.
 నలేభే సతు నిద్రాం వైదహ్యామానో హి మన్యునా, వీక్షాం చక్రే మహాబాహు
 స్తద్యనం ఘోరదర్శనమ్. ౩౪. వీక్షమాణో వనోద్దేశం నానాపత్రైర్వినిషేవితమ్,
 అపశ్యంత మహాబాహుర్న్యగ్రోధం వాయునైర్వృతమ్. ౩౫. తత్ర కాకసహస్రాణి
 తాం నిశాం పర్యనాయయన్, సుఖం స్వపంతి కౌరవ్య పృథక్పృథక్కుపాశ్రయాః.
 ౩౬. సుప్తేషు తేషు కాకేషు విస్తృతేషు సమంతతః, సోఽపశ్యత్సహసా యాంతము
 లూకం ఘోరదర్శనమ్. ౩౭. మహాస్వనం మహాకాయం హర్యక్షం బభ్రుసింగ
 లమ్, సుదీర్ఘ ఘోణానఖరం సువర్ణమివ వేగితమ్. ౩౮. సోఽథ శబ్దం మృదం కృత్వా

లీయమాన ఇవాండజః, న్యగ్రోధస్య తతశ్శాఖాం ప్రార్థయామాన భారత. ౩౯.
 సన్నిపత్య తు శాఖాయాం న్యగ్రోధస్య విహంగమః, ప్రాప్తా జఘాన సుబహవాన్
 వాయసాన్ వాయసాంతకః ౪౦. కేషాం చిదచ్ఛిసత్పక్షాన్ శిరాంసీ చ చక్రర్తమా,
 చరణాంశ్చైవ కేషాంచిద్బభంజ చరణాయుధః. ౪౧. ఊణేనాహత్య బలవాన్
 యేఽస్య దృష్టిపథే స్థితాః తేషాం శరీరాయవైః శరీరైశ్చ విశాంపతే ౪౨. న్యగ్రో
 ధమండలం సర్వం సంఘన్నం సర్వతోఽభవత్, తాంస్తు హత్వా తతః కాకాన్,
 కాశికో ముదితోఽభవత్. ౪౩. ప్రతికృత్య యథాకామం శత్రుణాం శత్రుసూదనః,
 తద్దృష్ట్వా సోపథం కర్త కాశిశేన కృతం నిశి. ౪౪. తద్భావే కృతసంకల్పో ద్రాశి
 రేకోఽన్యచింతయత్, ఉపదేశః కృతోఽనేన పక్షిణా మమ సంయుగే ౪౫. శత్రు
 ణాం ఊయణే యుక్తః ప్రాప్తః కాలశ్చ మే మతః, నాద్య శక్త్యా మయా హం
 తుం పాండవా జితకాశినః. ౪౬. బలవంతః కృతోత్సాహాః ప్రాప్తలతాః ప్రహ
 రిణః, రాజ్ఞస్సకాశాత్తేషాం తు ప్రతిజ్ఞాతో వధో మయా. ౪౭. పతంగాన్ సమాం
 వృత్తిమాస్థాపాయాత్తవినాశినీమ్, న్యాయతో యుధ్యమానస్య ప్రాణత్యాగో న సం
 శయః. ౪౮. ఛద్దనా చ భవేత్సిద్ధిః శత్రుణాం చ ఊయో మహాన్, తతస్సంశయ
 తాదర్శాద్యోఽర్థో నిస్సంశయో భవేత్. ౪౯. తం జనా బహుయన్యతే యే వై.
 శాస్త్రవిశారదాః, యచ్ఛాస్త్ర భవేద్వాక్యం గర్హితం లోకనిందితమ్. ౫౦. కర్త
 వ్యం తన్నమస్యేణ తత్రధర్మేణ వర్తతా, నిందితాని చ సర్వాణి కుత్సితాని పదే
 పదే. ౫౧. సోపథాని కృతాన్యేవ పాండవైరకృతాత్తభిః, అస్తిన్నధే పురా గీతాః
 శ్రూయంతే ధర్మచింతకైః. ౫౨. శ్లోకాన్యాయమవేక్ష్యప్రత్యాధిష్ఠాస్తత్సదృశిభిః,
 పరిశ్రాంతే విదీర్ఘే వా భంజానే వాపి శత్రుభిః. ౫౩. ప్రస్థానే వా ప్రవేశే వా
 ప్రహర్తవ్యం రిపార్థులమ్, నిద్రార్తమర్థరాత్రే చ తథా నష్టప్రణాయకమ్. ౫౪.
 భిన్నయోధం బలం యచ్ఛ ద్విధాయుక్తం చ యద్భవేత్, ఇత్యేవం నిశ్చయం
 చక్రే సుప్తానాం నిశిమారణే. ౫౫. పాండూనాం సహపాంచాతైః ద్రోణపుత్రః
 ప్రతాపవాన్, సకూరాం మతిమాస్థాయ వినిశ్చిత్య ముహుర్దుహుః. ౫౬. సుప్తే
 ప్రాబోధయత్తై తు మాతులం భోజమేవ చ, తౌ ప్రబుద్ధౌ మహాత్మానౌ కృప
 భోజౌ మహాబలా. ౫౭. నోత్తరం ప్రతిపద్యేతాం తత్ర యుక్తం హియా వృతౌ,
 సముహూర్తమివ ధ్యాత్వా బాహువిహ్వలమబ్రవీత్. ౫౮. హతో దుర్యోధనో
 రాజా హ్యేకవీరో మహాబలః, యస్యాస్థితే వైరమస్తాభి రాసక్తం పాండవైస్సహ.
 ౫౯. ఏకాశీ బహుభిః తుదై రాహవే శుద్ధవిక్రమః, పాతితో భీమశేనేన హ్యేకా
 దశ చమూపతిః. ౬౦. పృకోదరేణ తుద్రేణ సుస్పృశంసమిదం కృతమ్, మూర్ధాభి
 పిక్తస్య శిరః పాదేన పరిమృద్నతా. ౬౧. విసర్దంతి చ పాంచాలాః ఖేలంతి చ

హంసంతి చ, ధమంతి శంఖా శతశో హృష్టాఘ్నుంతి చ దుందుభీః. ౬౨. వాది
త్ర ఘోషస్తుములో వివిశ్ర శృంఖనిస్వనైః, అనిలేనేరితో ఘోరో దిశః పూర
యతీవహ. ౬౩. ఆత్మాహం హేషమాణానాం గజానాం చైవ బృంహతామ్, సిం
హనాదశ్చతూరణాం శూర్యతేసువహఃసయమ్ ౬౪. దిశం ప్రాచీం సమాశ్రిత్య
హృష్టానాం గచ్ఛతాం భృశమ్, రథనేమిస్వనాశ్చైవ శూర్యయంతే రోమహర్షణాః.
౬౫. పాండవైర్ధార్తరాష్ట్రాణాం యదిదం కదనం కృతమ్, వయమేవ త్రయశ్శిష్టా
అస్మిన్సహతి వైశనే ౬౬. కేచిన్నాగశతప్రాణాః కేచిత్పర్వాస్త్రకోవిదాః, సిహతాః
పాండవేయైస్తే మన్యే కాలస్య పర్యయమ్. ౬౭. ఏవమేతేన భావ్యం హి నూనం
కార్యేణ తత్త్వతః, యథాహ్యసేదృశీ నిష్ఠా కృతే కార్యేఽపి దుష్కరే. ౬౮.
భవతోస్తు యది ప్రజ్ఞా నమోహదపసీయతే, వ్యాపన్నేఽస్మిన్సహత్యర్థేయన్న శ్రే
యస్తదుద్యతామ్. ౬౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - ప్రథమోఽధ్యాయః.

—ॐ వ్రోణీకృపసంవాదః. ౧—

కృప ఉవాచ—శ్రుతం తే వచనం సర్వం యద్యదుక్తం త్వయా విభో,
మమాపితు వచఃకించి చ్ఛృణుష్యాద్య మహాభుజ. ౧. ఆబధ్ధా మానుషాస్సర్వే
నిబద్ధాః కర్తవ్యోర్ద్వయోః, దైవే పురుషకారే చ పరంతాభ్యాం న విద్యతే.
౨. న హి దైవేన సిద్ధ్యంతి కార్యాణ్యేకేన సత్తవ, నచాపి కర్తవ్యేకేన ద్వాభ్యాం
సిద్ధిస్తుయోగతః. ౩. తాభ్యా ముఖాభ్యాం సర్వాథా నిబద్ధా అథమోత్తమాః,
ప్రవృత్తాశ్చైవ దృశ్యంతే నివృత్తాశ్చైవ సర్వతః. ౪. సర్వస్యః పర్వతే వర్షా
కిన్నసాధయతే ఫలమ్, కృష్టే ష్టేత్రే తథావర్షా కిన్నసాధయతే ఫలమ్. ౫.
ఉత్థానం చాపి దైవస్య హ్యనుత్థానం చ దైవతేవ, వ్యర్థం భవతి సర్వత్ర పూర్వ
స్తత్రవినిశ్చయః. ౬. సువృష్టేచ యథాదైవే సవ్యక్షేత్రేచ కర్మతే, బీజంమహాగు
ణం భూయాత్తథా సిద్ధిర్మానుషీ. ౭. తయోద్దైవం వినిశ్చిత్య స్వయం చైవ
ప్రవర్తతే, ప్రాజ్ఞాః పురుషకారే తు వర్తంతే దాక్షిణ్యమాశ్రితాః. ౮. తాభ్యాం
సర్వే హి కార్యాథా వనుష్యాణాం సర్వభి, విచేష్టంతస్సదృశ్యంతే నివృత్తాస్తు
తతైవచ. ౯. కృతః పురుషకారశ్చ సోఽపి దైవేన సిద్ధ్యతి, తథాస్య కర్తవ్యః కర్మ
రథినిర్వర్తతే ఫలమ్. ౧౦. ఉత్థానం చ వనుష్యాణాం దత్తాణాం దైవవర్జితమ్,
అఫలం దృశ్యతేలోకే నవ్యగప్యసాదితమ్. ౧౧. తత్రాలసాచనుష్యాణాం యే
భవంత్యేవనస్వినః, ఉత్థానం తే విగర్హంతి ప్రజ్ఞానాం తన్న రోచతే. ౧౨. ప్రాయ
శోహి కృతం కర్మ నాఫలం దృశ్యతే భువి, అకృత్యా చ పునరుత్థానం కర్మ పశ్యేత్.

హాఫలమ్. ౧౩. చేష్టామకుర్వకాలభ తే యది కించిద్యదృచ్ఛయా, యో వానలభ తే
 కృత్వా దుర్దశౌ తావ్రభావసి. ౧౪. శక్నోతి జీవితం దక్షిణ్ లాలసస్సుఖమేధతే.
 దృశ్యంతే జీవలోకేఽస్మిన్ దక్షాః ప్రాయో హితైషిణః. ౧౫. యదిదక్షస్సమారం
 భాత్కర్తణో నాశ్ను తే ఫలమ్, నాస్య వాచ్యం భవేత్కించిత్ లభ్యవ్యం వాధిగ
 చ్ఛతి. ౧౬. ఆకృత్వా కర్తయోలోకే ఫలం విందతి దిష్టతః, సతు వక్తవ్యతాం
 యాతి ద్వేష్యో భవతి భూయశః. ౧౭. ఏవమేతదనాదృత్య వర్తతే యస్తస్మిన్
 స్యథా, సకరోత్యాత్మనోఽనర్థా నేపబుద్ధిమతాం నయః. ౧౮. హీనం పురుషకారేణ
 యదా దైవేన వాపునః, కారాణాభ్యామతైతాభ్యా ముత్థానమఫలం భవేత్.
 ౧౯. హీనం పురుషకారేణ కర్తత్విహ నసిద్ధ్యతి, దైవతేభ్యో నమస్కృత్య యస్తస్మి
 ణ్గాఢా సమ్యగిహతే. ౨౦. దక్షిణ్ దాక్షిణ్యసంపన్నో నరమౌమైర్వివాన్యతే, సమ్య
 గిహాపునరియం యో వృద్ధానుపనేవతే. ౨౧. ఆపృచ్ఛతి చ యచ్ఛ్రేయః కరోతి
 చ హితం వచః, ఉత్థాయోత్థాయ హి సదా ప్రప్తవ్యా వృద్ధసమ్మతాః. ౨౨. తేస్త
 యోగే వరం మూలం తన్మాలా సిద్ధిరుచ్యతే, వృద్ధానాం వచనం శ్రుత్వా యోఽ
 భ్యుత్థానం ప్రయోజయేత్. ౨౩. ఉత్థానస్య ఫలం సమ్యక్ తదా సలభతే
 చిరాత్, రాగాతోక్తిభాద్యయాల్లోభా ద్యోఽర్థానీహతిమానవః. ౨౪. ఆనీ
 శశ్చావమానీచ సశీఘ్రం శ్రశ్యతే శ్రియః, సోఽయం దుర్యోధనేనార్థో లుప్థేనా
 దీర్ఘ దర్శినా. ౨౫. అసమర్థస్సమారభో మూఢత్వాదవిచింతితః, హితబుద్ధీనాదృత్య
 సంకుంత్ర్యా సాధుభిస్సహ. ౨౬. వార్యమాణోఽకరోదై వరం పాండవైర్దణవ
 త్తరైః, పూర్వమస్యతిదుశ్శీలో న దైర్యం కర్తమర్హతి ౨౭ తపత్యర్థే విపన్నే
 హిమిత్రాణాం న కృతం వచః, అనువర్తామహేయత్తు తవయం పాపపూరుషమ్.
 ౨౮. అస్తానవ్యసయస్తస్తాత్ప్రాప్తోఽయం దాదుణో మహా, అనేన తు మమా
 ద్యాపి వ్యసనేనోపతాపితా. ౨౯. బుద్ధిశ్చింతయతః కించిత్స్వస్తిం క్రేయో నావ
 బుద్ధ్యతే, ముహ్యతా తు మమప్యేణ ప్రప్తవ్యా స్సుహృదో జనాః. ౩౦. తత్రాస్య
 బుద్ధిర్విసయస్తత్ర శ్రేయశ్చ చశ్యతి, తతోఽస్యమూలం కార్యాణాం బుద్ధ్యా నిశ్చి
 త్యవైబుధాః. ౩౧. తేఽత్ర పృష్టాయథా బ్రూయస్తత్యర్థవ్యం తథా భవేత్,
 తే వయం ధృతరాష్ట్రం చ గాంధారిం చ సమేత్యహ. ౩౨. ఉపపృచ్ఛామహే
 గత్వా విదురంచ మహామతిమ్, తే పృష్టాస్తువదేయుర్యచ్ఛ్రేయోనస్సనునంతరమ్.
 ౩౩. తదస్తాభిః పునః కార్యం ఇతి మే నైష్ఠికీమతిః, అనారంభాత్తు కార్యాణాం
 నాథస్సంపద్యతే క్వచిత్. ౩౪. కృతే పురుషకారేతు యేషాం కార్యం న సిద్ధ్యతి,
 దైవేనోపహతాస్తేతు నాత్ర కార్యా విచారణా. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - ద్వితీయోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—కృపస్య వచనం శ్రుత్వా ధర్మార్థసహితం శుభమ్, అశ్వ
 త్థామా మహారాజ దుఃఖశోకసమన్వితః. ౧. దహ్యామానస్తు శోకేన ప్రదీప్తేనాగ్ని
 నా యథా, కూరం మనస్తతః కృత్వా తావుభౌ ప్రత్యభావత. ౨. పురుషే
 పురుషే బుద్ధిగ్యా యా భవతి శోభనా, తుష్యంతి చ పృథక్సర్వే ప్రజ్ఞయా తే
 స్వయా స్వయా. ౩. సర్వో హి మన్యతే లోక ఆత్మానం బుద్ధిమత్తరమ్, సర్వ
 స్యాత్తా బహుమతస్సర్వాత్మానం ప్రశంసతి. ౪. సర్వస్య హి స్వకా ప్రజ్ఞా సాధు
 వాదే ప్రకృత్యా, పరబుద్ధిం చ నిందంతి స్వాం ప్రశంసంతి చాసకృత్. ౫. కార
 ణాంతరయోగేన యోగే యేషాం సమాగతిః, అన్యోన్యేన చ తుష్యంతి బహు
 మన్యంతి చాసకృత్. ౬. తస్యైవ తు మనుష్యస్య సా సా బుద్ధిస్తదాతదా, కాల
 యోగే విపర్యాసం ప్రాప్యాన్యోన్యం విపద్యతే. ౭. విచిత్రత్వాత్తు చిత్తానాం
 మనుష్యాణాం విశేషతః, చిత్తవైకల్యమాసాద్య సా సా బుద్ధిః ప్రజాయతే. ౮.
 యథా హి వైద్యః కుశలో జ్ఞాత్వా వ్యాధిం యథా విధి, తైవజ్యం కురుతే
 యోగాత్ ప్రశమార్థమితి ప్రభో. ౯. ఏవం కార్యస్యయోగార్థం బుద్ధిం కుర్వంతి
 మానవాః, ప్రజ్ఞయా హి స్వయా యుక్తాస్తాం నిందంతి మానవాః. ౧౦.
 అన్యయా యావనేమర్త్యే బుద్ధ్యా భవతి మోహితః, మధ్యేనస్యయా జరాయాం
 తు సోఽన్యం రోచయతే మతిమ్. ౧౧. వ్యసనం వా మహాఘోరం సమృద్ధిం
 చాపి తాదృశీమ్, అవాప్య పురుషో భోజ కురుతే బుద్ధివైకలిమ్. ౧౨. ఏకస్మి
 న్నేవ పురుషే సా సా బుద్ధిస్తదా తదా, భవత్యకృతకర్తృత్వాత్సతస్యైవ
 స రోచతే. ౧౩. నిశ్చిత్త్య తు యథాప్రజ్ఞం యాం మతిం సాధు వశ్యతి,
 తయా ప్రకురుతే భావం సా తస్యోద్యోగకారికా. ౧౪. సర్వో హి పురుషో
 భోజ సాధ్యేతదితి నిశ్చితః, కర్తృమారభతే ప్రీతో మారణాదిషు కర్తృసు. ౧౫.
 సర్వే హి బుద్ధిమాజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం చాపి స్వకాం నిరాః, చేష్టంతే వివిధాం చేష్టాం
 హితమిత్యేవ జానతే. ౧౬. ఉపజాతా వ్యసనజా యే యదుద్యమతి ర్తమ, యువ
 యోస్తాం ప్రవత్స్యమి మమ శోకవినాశినీమ్. ౧౭. ప్రజాపతిః ప్రజాస్మృష్ట్యా కర్త
 తాసు విధాయ చ, వర్ణే వర్ణే సమాధత్తే హ్యేకైకం గుణభాగ్గుణమ్. ౧౮. బ్రా
 హ్మణే వేదమగ్యం తు క్షత్రియే తేజ ఉత్తమమ్, దాత్యం వైశ్యే చ శూద్రే చ
 సర్వవర్ణానుకూలతా ౧౯. అదాంతో బ్రాహ్మణో సాధుర్నిస్తేజః క్షత్రియోఽధమః,
 అదక్షో నిందతే వైశ్యశూద్రశ్చ ప్రతికూలవాః. ౨౦. సోఽస్మి జాతః కురుశ్రే
 ష్ఠే బ్రాహ్మణానాం సుపూజతే, మందభాగ్యతయాస్యేనం క్షత్రధర్మమనుష్ఠితః. ౨౧
 క్షత్ర ధర్మం విదిత్వాహం యది బ్రాహ్మణ్యమాశ్రితః, ప్రకుర్యాం సుమహత్కర్మ

నమే తత్సాధుసమ్మతమ్. ౨౨. ధారయంశ్చ ధనుర్దివ్యం దివ్యాన్యస్త్రాణి చాహవే,
 పితరం నిహతం దృష్ట్వా కిం ను వత్సోమి సుసది. ౨౩. సోఽహమద్య యథాకామం
 ఊర్తధర్మముపాస్య తమ్, గంతాఽస్మి పదవీం రాజ్ఞః పితృశ్చాపి మహాత్మనః. ౨౪.
 అద్య స్వప్నస్థితి పాంచాలా విశ్వస్తా జితకాశినః, విముక్తయుగ్యకవచా మార్దేణ
 చ సమన్వితాః. ౨౫. జయం మత్వాత్మనశ్చైవ శ్రాంతా వ్యాయామఃకర్మితాః,
 తేహం నిశి పసుపానాం స్వస్థానాం శిబిరే స్వకే. ౨౬. ఆవస్కందం కరిష్యామి
 శిబిరస్యాద్య దుష్కరమ్, తానవస్కంద్య శిబిరే ప్రేతభూతాన్ విచేతసః. ౨౭.
 సూదయిష్యామి విక్రమ్య మఘవానివ దానవాన్, అద్య తాన్ సహితాన్
 సర్వాన్ ధృష్టద్యమ్నఃపురోగమాన్. ౨౮. సూదయిష్యామి విక్రమ్య కతుం దీప్త
 ఇవానలః, నిహత్య చైవ పాంచాలాన్ శాంతిం లభ్యాస్మి సత్తమ. ౨౯. పాంచాలే
 ఘ భవిష్యామి సూదయన్నద్య సంయుగే, పినాకపాణిః సుక్రధః స్వయం రుద్రః
 పశుప్తివ. ౩౦. అద్యాహం సర్వపాంచాలాన్నిహత్య చ నికృత్య చ, అర్ధయిష్యా
 మి సంహృష్టే రణే పాండుసుతాంస్తథా, ౩౧. అద్యాహం సర్వపాంచాలైః కృ
 త్వా భూమిం శరీరిణీమ్, ప్రహృత్వైకైకశస్త్రేషు భవిష్యామ్యసృణః పితుః. ౩౨.
 దురోగధనస్య కర్ణస్య భీష్మనైంధవయోరపి, గమయిష్యామి పాంచాలాన్ పదవీమ
 ద్య దుర్గమామ్. ౩౩. అద్యపాంచాలరాజస్య ధృష్టద్యమ్నస్య వై శిరః, న చిరా
 త్ప్రేమధిష్యామి పశోరివ శివో బలాత్. ౩౪. అద్య పాంచాలపాండుహం శయి
 తా నాత్మజాన్నిశి, ఖడ్గేన నిశితేనాజౌ ప్రమధిష్యామి గౌతమ. ౩౫. అద్య పాం
 చాలసేనాం తాం నిహత్య నిశి సౌప్తికే, కృతకృత్యః సుఖి చైవ భవిష్యామి మహా
 మతే. ౩౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - తృతీయోఽధ్యాయః.

కృపణవాచ.—దిష్ట్యా తే ప్రతికర్తవ్యే హతిజాతేయమచ్యుత, సత్వాం
 వారయతుం శుభ్రో వజ్రపాణిరపి స్వయమ్. ౧. అనుయాస్యావహే త్వాంతు ప్ర
 భాతే సహితాపుభౌ, అద్య రాత్రే విశ్రమస్య విముక్తకవచధ్వజః. ౨ ఆహం
 త్వానుసుయాస్యామి కృతవర్తా చ సాత్వతః, సరానభిముఖం యాంతం రథావా
 స్థాయ దంశితౌ. ౩. ఆహాభ్యాం సహితశ్శత్రూన్ శోఽనిహంతా సమాగమే, విక్ర
 మ్య రథినాం శ్రేష్ఠ పాంచాలాన్ సపదానుగాన్. ౪. శక్తస్త్యమపి తాన్ హం
 తుం విశ్రమస్య నిశామిమామ్, చిరం తే జాగ్రతస్తాత స్వపశావన్ని శామిమామ్.
 ౫. విశ్రాంతశ్చ వినిద్రశ్చ స్వస్థచిత్తశ్చ మానద, సమేత్య సమరేశత్రూన్ వధిష్యసి
 న సంశయః. ౬. న హి త్వాం రథినాం శ్రేష్ఠం ప్రగృహీతవరాయుధమ్, జేతుము

త్సహతే శశ్వదసి దేవేషు వాసవః. ౭. కృపేణ సహితం యాంతం గుప్తం చ కృత
వర్తణా, కో ద్రాణిం యుధి సురభం యోధయేవసి దేవరాట్. ౮. తే వయం నిశి
విశ్రాంతా వినిద్రా విగతజ్వరాః, ప్రభాతాయాం రజన్యాం వై నిహనిష్యామ శా
త్రవాన్. ౯. తవ హ్యస్తాణి దివ్యాని మమ చైవ న సంశయః, సాత్వతోఽసి మ
హేష్వాసో నిత్యం యుద్ధేషు కోవిదః. ౧౦. తే వయం సహితాస్తాత సర్వాన్
శత్రూన్ సమాగతాన్, ప్రసహ్య సమరే హత్వా ప్రీతిం ప్రాప్నోమ్య పుష్క
లామ్. ౧౧. విశ్రమన్త త్వమవ్యగ్రః స్వపచేమాం నిశాం సుఖమ్, ఆహం చ కృ
తవర్తా చ త్వం ప్రయాంతం సరోత్తమమ్. ౧౨. అనుమాస్యావ సహితో ధన్వి
నౌ పరతాపనౌ, రధినం త్వరయా యాంతం రథమాస్థాయ దంశితౌ. ౧౩. సగ
త్వా శిబిరం తేహం నామ విశ్రావ్య చాహవే, తతః కర్తాసి శత్రూణాం యుధ్య
తాం కదనం మహత్. ౧౪. కృత్వా చ కదనం తేహం ప్రభాతే విమలేహని,
విహరస్య యథా శక్రః సూదయిత్వా మహాసురాన్. ౧౫. త్వం హి శక్తో రణే
జేతుం పాంచాలానాం వరూధినీమ్, దైత్యసేనామివ క్రుద్ధః సర్వదాన వసూదనః.
౧౬ మయా త్వం సహితం సంఖ్యే గుప్తం చ కృతవర్తణా, న సహేత విభు
స్సాక్షోద్వజ్రపాణిరసి స్వమమ్. ౧౭. నచాహం సమరే తాత కృతవర్తానచైవ
హి, అనిర్జిత్య రణే పాండుర్న చ యాస్యసి కర్హిచిత్. ౧౮. హత్వా చ సమరే
కుర్ధాన్ పాంచాలాన్ పాండుభిస్సుహ, నివర్తిష్యామహే సర్వే హతా వా స్వర్గ
గావయమ్. సర్వోపార్జయస్సహాయస్తే ప్రభాతే వయమాహవే, సత్యమేతన్నహ
భాహౌ ప్రబ్రవీమి తవానఘ ౨౦. నవముక్త సతో ద్రాణిర్ధాతులేన హితం వచః, ఆబ్ర
వీన్దాతులం రాజన్ క్రోధసంరక్తలోచనః. ౨౧. ఆతురస్య కుతో నిద్రానరస్యాచుర్ని
తస్యచ, అథాంశ్చింతయతశ్చాపి కామయానస్యవా పునః. ౨౨. తదిదం సమనుప్రాప్తం
పశ్య మేఽన్య చతుష్టయమ్, పశ్య భాగశ్చతుర్థో మే స్వప్నమాహూయ నాశ
యేత్. ౨౩. కింనామ దుఃఖం లోకేఽస్మిన్ స్మరతో వై పితుర్వధమ్, హృదయం నిర్ద
హస్తేఽద్య రాత్ర్యహాని న శామ్యతి ౨౪. యథా చ నిహతః ప్లావైః పితామమ
విశేషతః, ప్రత్యక్షమసి తే సర్వం తస్తే మర్తాణి కృంతతి. ౨౫. కథం హి మాదృ
శో లోకే ముహూర్తమపి జీవతి, ద్రోణోహతోఽభూద్యద్వాచః పాంచాలానాం
శృణోమ్యహమ్. ౨౬. ధృష్టద్యుష్ణమహత్వాతు నాహం జీవతుముత్సహే, స
మే పితుర్వభాద్యధ్యః పాంచాలాయే చ సంగతాః. ౨౭ విలాపో భగ్నస్థస్య
యస్తు రాజ్ఞో మయా శ్రుతః, సపునర్హృదయం కస్య హ్రారస్యాపి ననిర్దహేత్.
౨౮. కస్యహ్యకరుణస్యాపి నేత్రాభ్యామశ్రు నావ్రజేత్, పునర్తేర్భగ్నస్థస్య

శ్రుత్వా తాదృగ్వచః పునః. ౨౯. యశ్చాయం మిత్రవక్షో మే మయి జీవతి నిర్జితః, శోకం మే వర్ధయత్యేవ వారివేగ ఇవార్ణవమ్. ౩౦. ఏకాగ్రమనసో మే చ కుతో నిద్రా కుతస్సుఖమ్, వాసుదేవాద్ధనాభ్యాం చ తానహం పరిరక్షితాన్. ౩౧. అవిషహ్యతమాన్తన్యే మహేంద్రేణాపి సత్తమః, నచాపి శక్తస్సంయంతుం కోప మేతం సమర్థితమ్. ౩౨ తం న పశ్యామి లోకేఽస్మిక్ యో మాం కోపాన్నివర్తయేత్, తత్రైవం నిశ్చితా బుద్ధిరేషా సాధు మతా మమ. ౩౩. వార్తికైః కథ్యమానస్తుమిత్రాణాం మే పరాభవః, పాండవానాం చ విజయో హృదయం దహతీవమే. ౩౪. అహం తు కదనం కృత్వా శత్రూణామద్య సౌప్తికే, తతోవిశ్రమితాచైవ స్వప్తా చ విగతజ్వరః. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - చతుర్థోఽధ్యాయః.

—శ్రీరాజగమనః. ౨—

కృప ఉవాచ—శ్రుత్రామరపి దుర్దేహాః పురుషో నియతేంద్రియః. నాలం వేదయంతం కృతస్మిన్ ధర్మార్థావితి మే మతిః. ౧. తత్రైవ తావన్నేథావీ విసయం యో నశిక్షతే, నచ కించన జానాతి సోఽపి ధర్మార్థనిశ్చయమ్. ౨ చిరం హ్యతిజడశ్శూరః పండితం పర్యుపాస్యహ, న సధర్మక్ విజానాతిదర్శిసూచనసానివ. ౩ ముహూర్తమపి తం ప్రాజ్ఞః పండితం పర్యుపాస్యహి, క్షిప్రం ధర్మక్ విజానాతి జహ్వీసూచనసానివ. ౪. శిశ్రూషుశ్చైవ మేథావీ పురుషో నియతేంద్రియః, జానీయాదాగమాన్ సర్వాన్ గ్రాహ్యం న చ విరోధయేత్. ౫. అసయస్త్యవమానీయో దురాత్మా పాపపూరుషః, దిష్టముత్సృజ్య కల్యాణం కరోతి బహుపాపకమ్. ౬. నాథవంతం తు సుహృదః ప్రతిషేధంతి పాతకాత్, నివర్తతే తు లక్ష్మీవాన్నాలక్ష్మీవాన్నివర్తతే. ౭. యథా హ్యుచ్చావచైర్వాక్యైః క్షిప్తచిత్తో నియమ్యతే, తత్రైవ సుహృదా శక్యో నశక్యస్త్యవసీదతి. ౮. తత్రైవ సుహృదం ప్రాజ్ఞం కుర్వాణం కర్తృ పాపకమ్, ప్రాజ్ఞాస్సంప్రతిషేధంతి యథాశక్తి పునఃపునః. ౯. సకల్యాణే మనః కృత్వా నియమ్యాత్తానమాత్మనా. కురు మే వచనం తాత యేన పశ్యాన్త తస్యతే. ౧౦. నవధః పూజ్యతే లోకే సుప్తానామిహ ధర్మః, తత్రైవాపాస్తశస్త్రాణాం విముక్తరథవాజినామ్. ౧౧. యే చ బ్రూయుస్తవాన్తీతి యే చ స్యుశ్శృంగణాగతాః, విముక్తమూర్ధజా యే చ యేచాపి హతవాహనాః. ౧౨. అద్య స్వప్యంతి పాంచాలా విముక్తకవచా విభో, విశ్వస్తా రజనీ సర్వే నైతా ఇవ నిచేతసః. ౧౩. యస్తేహం తదవస్థానాం ద్రుహ్యోత పురుషో నృజః, వ్యక్తం సరకే మజ్జేదగాధే విపులేష్టవే. ౧౪. స్వప్తవిదుషాం లోకే శ్రేష్ఠస్త్వమసీ విశ్రుతః, నచ తే జాతు లోకేఽస్మిక్ సుసూక్ష్మమపి కిర్బిషమ్. ౧౫.

తం పునస్సుర్యసంకాశః శ్వోభూత ఉదితే రవా, ప్రకాశే సర్వభూతానాం విజే
తా యుధి శాత్రవాన్. ౧౬. అసంభావితయాపం హి త్వయి కర్త విగర్హితమ్,
శుక్లే రక్తమివ న్యస్తం భవేదితిమతిర్నమ. ౧౭. అశ్వత్థామోవాచ.—ఏవమేవ
యథాత్థ త్వం మాతులేహ న సంశయః, తైస్తు పూర్వమయం నేతుః శత్రుభా విదళీ
కృతః. ౧౮. ప్రత్యక్షం భూమిపాలానాం భవతాం చాపి సన్నిధౌ, న్యస్తశస్త్రో
మమ పితౌ ధృష్టద్యుమ్నేన పాతితః. ౧౯ కరశ్చ పతితే చక్రే రథస్య రథినాం
వరః, ఉత్తమే వ్యసనే మగ్నీ హతో గాంధీవధన్వనా. ౨౦. తథా శాంతసవో
భీషన్య సశస్త్రో నిరాయుధః, శిఖండినం పురస్కృత్య హతో గాంధీవధన్వనా. ౨౧.
భూరిశ్రవా మహేష్వాన సథా ప్రాయగతో రణే, శ్రోశతాం భూమిపాలానాం
యుయుధావేన పాతితః. ౨౨. దుర్యోధనశ్చ భీమేన సమేత్య గదయా రణే, పశ్య
తాం భూమిపాలానామథరణే నిపాతితః. ౨౩. ఏకాశీ బహుభిస్తత్ర పరివార్య
మహారణైః, అధర్ణైః సరవ్యాఘ్రైః భీమసేనేన పాతితః. ౨౪. విలాషో భగ్నసర్థస్య
యోమే రాజ్ఞః పరిశ్రుతః, వారికానాం కథయతాం సమే మర్తాణి కృంతతి. ౨౫.
ఏవం చాధార్మికాః పాపాః పాంచాలా భిన్న సేతవః, తానేవం భిన్నమర్యాదాన్
కింభవాన్ విగర్హతి. ౨౬. పితృహంతృహం హత్వా పాంచాలాన్నిశి సౌప్తి
కే, కామం కీటః పతంగో వా జన్త ప్రార్థ్య భవామి వై. ౨౭. త్వరే చాహ మనే
నాద్య యదీదం మే చికిర్షితమ్, తస్య మే త్వరమాణస్య కుతో నిద్రా కుతస్సు
ఖమ్. ౨౮. న స జాతః పుకూంల్లోకేశ్చిన్న సభవిష్యతి, యోమే వ్యావర్తయే
దేతాం వధే లేపాం కృతాం మతిమ్. ౨౯. సంజయ ఉవాచ—ఏవముక్త్వా మహా
రాజ ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్, ఏకాంతే యోజయిత్వాశ్వాన్ ప్రయాదభి
ముఖః పరాన్. ౩౦. తనుబ్రూతాం మహాత్మానా భోజశారద్యతాపుభా. కిమర్థం
న్యందనో యుక్తః కించ కార్యం చికిర్షితమ్. ౩౧. ఏకసార్థ ప్రయాతో స్వప్తస్య
యాసహ సర్వభ, సమదుఃఖముఖా చాపి నావాం శంకితుమహర్హసి. ౩౨. అశ్వ
త్థామా తు సుక్రద్ధః పితృర్వధమనుస్తరణ్, తాభ్యాం శత్రుత్వం తథాచఖ్యా య
దస్యా త్చచికిర్షితమ్. ౩౩. హత్వా శతసహస్రాణి యోధానాం నిశితైశ్శరైః, న్యస్త
శస్త్రో మమ పితౌ ధృష్టద్యుమ్నేన పాతితః. ౩౪. తం తదైవ హనిష్యామి న్యస్తవ
ర్తామద్య వై, పుత్రం పాంచాలరాజస్య పాపం పాపేన కర్తణా. ౩౫. కథం చని
హతః పాపః పాంచాల్యః పశువన్తయా, శస్త్రేణ విజితాలోకాన్నాపుయాదితి
మే మతిః. ౩౬. షీఘ్రం సన్నద్ధః పచో ఖడ్గావాత్తకార్మకా, మామాస్థాయ ప్రతీ
క్షేతాం రథవర్మ్యా వరంతపా. ౩౭. ఇత్యుక్త్వా రథమాస్థాయ ప్రయాదభిముఖః

పరాణ, తమస్వయాత్మకృపా రాజణ కృతవర్తా చ సాత్వతః. ౩౮. తే ప్రయాతా వ్యరోచంత పరాసభిముఖాస్త్రయః, హఠాయమానా యథా యజ్ఞే సమిధా హవ్య వాహనాః. ౩౯. యయుశ్చశిబిరం తేషాం సంప్రసుప్తజనం విభో, ద్వారదేశం తు సంప్రాప్య ద్రాణిస్తస్థౌ మహారథః. ౪౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - షంచమోఽధ్యాయః.

—ॐ ద్రాణిహితా. ౧—

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—ద్వారదేశే తతో ద్రాణి మవస్థితమువేక్ష్య తా, అకు ర్వంతాం భోజకృపా కిం సంజయ వదస్వ మే. ౧. సంజయ ఉవాచ—కృతవర్తాణ మామంత్యై కృపం చ సమహారథః, ద్రాణిర్తన్యుఃశిరీతాత్మా శిబిరద్వారమాగమత్. ౨. తత్ర భూతం మహాకాయం చంద్రార్కసదృశద్యుతిమ్, సోఽపశ్యద్ద్వారమాశ్రి త్య తిష్ఠంతం రోమహర్షణమ్. ౩. వసానం చర్మ వైయాఘ్రిం మహారుధిరవిప్రవమ్, కృష్ణాజనోత్తరాసంగం నాగయజ్ఞోఽవీతినమ్. ౪. బాహుభిన్నాన్వియజ్ఞైః శీనైర్భూ నాప్రహరణోద్యతైః, బద్ధాంగదమహాసర్పం జ్వాలామాలకులాలమ్ ౫. దంష్ట్రాశరాశేవదనం వ్యాఘ్రితాస్యం భయానకమ్, నయనానాం సహస్రైస్తు విచిత్రైరభి భూషితమ్ ౬. నైవ తస్య వపుశ్శక్యం ప్రవక్తుం వేషవచ చ, సర్వథా తు తదాలత్య స్ఫుటేయరపి ఐర్వతాః ౭. తస్యాస్య నాసీకాభ్యాం చ శ్రవణాభ్యాం చ సర్వశః, తేభ్యశ్చాక్షీసహస్రైభ్యః ప్రాదురాసకా మహార్చియః ౮. తథా తేజోమరీచిభ్యః శంఖ చక్రగదాధరాః, ప్రాదురాసకా హృషీకేశాఃశతశోఽథ సహస్రశః. ౯. తదత్యద్భూ తమాలోక్య నూనం లోకభయం కరమ్, ద్రాణిరవ్యథితో దివ్యైరప్రవర్తైరైవాకి రత్. ౧౦. ద్రాణిముక్తా శరాంస్తాంస్తు తద్భూతం మహదగ్రసత్, ఉదధేరివ వా ర్యోధూకా పావకో బడబాముఖః. ౧౧. అగ్రసత్తాం స్తథా భూతం ద్రాణినా ప్రహితా శరా, అశ్వత్థామా తు సంప్రేక్ష్య శరౌఘాంస్తాన్నిరర్థకా. ౧౨. రథశక్తిం ముమోచాసౌ దీప్తామగ్నిశిఖామివ, సా తమాహత్య దీప్తాగ్ర రథశక్తిరదీర్వత. ౧౩. యుగాంతే సూర్యమాహత్య మహాలేఖ దివశ్శ్రవ్యతా, అథ హేమత్సరుం దివ్యం ఖడ్గమాకాశవర్చసమ్ ౧౪. కోశాత్సముద్భుర్వాశు బిలాద్దీప్తమి వోరగమ్, తతః ఖడ్గవరం ధీరూక భూతాయ ప్రాహిణోత్తదా. ౧౫. స తదా సాద్య భూతం వైబిలం నకులవద్యయా, తత స్సుకపికో ద్రాణిరింద్రకేతునిభాం గదామ్. ౧౬. జ్వలంతీం ప్రాహిణోత్తస్తై భూతం తామపి చాగ్రసత్, తతస్స ర్షాయుధాభావే వీక్షమాణస్తతస్తతః ౧౭. అపశ్యత్కృతమాకాశమనాకాశం జనార్దనైః, తదిద్భూతతమం దృష్ట్వా ద్రోణపుత్రో నిరాయుధః ౧౮. అబ్రవీదతి సంతోషః కృపవాక్యమనుస్మరణ, బ్రువతామప్రియం పథ్యం సుహృదాం న శృణో

తీయః ౧౯. సశోచత్యాపదం ప్రాప్య యథాహమతివర్త్యతౌ, శాస్త్రదృష్టా న
విద్యా౯ యస్సనతీత్య జిహ్వాసతి. ౨౦ సపథః ప్రచ్యుతో ధర్మ్యాత్మకవధే ప్రతిహ
న్యతే, గోబ్రాహ్మణవృషస్త్రీషు సఖ్యుర్వాతుర్ధ్వోస్తథా. ౨౧. హీనప్రాణజడాం
ధేషు సుప్తభిర్థితేషు చ, మత్తోన్నతప్రచుత్తేషు న శస్త్రాణి చ పాతయేత్. ౨౨.
ఇత్యేవం గురుభిః పూర్వముపదిష్టం నృణాం సదా, సోఽహముత్క్రమ్య పంథానం
శాస్త్రదృష్టం సహతనమ్ ౨౩. అమూర్తేనైవ మారభ్య ఘోరా మాపదనూగతః,
తాం చాపదం ఘోరశరాం ప్రవదంతి మనీషిణః. ౨౪ యదుద్యమ్య మహాత్మకత్వం
భయాదపి నివర్తతే, అశక్తశ్చైవ తత్కర్తుం కర్త శక్తిబలాదిహ. ౨౫. సహీ దైవాద్ధ
రీయో వైమానుష్యం కర్త శక్యతే, మానుష్యం కుర్వతః కర్త యశి దైవాన్న సిధ్యతి.
౨౬. సపథః ప్రచ్యుతో ధర్మ్యాద్విపదం ప్రతిపద్యతే, ప్రతిజ్ఞానం హ్యవిజ్ఞానం ప్రవ
దంతి మనీషిణః. ౨౭. యదారభ్య క్రియాం కాంచిద్భయాదిహ నివర్తతే, తదిదం
దుష్ప్రణీతేన భయం మాం సముపస్థితమ్. ౨౮. సహీ ద్రోణసుతస్సంభ్యే నివరేత
కథంచన, ఇదం చ సుమహద్భూతం దైవదండమివోద్యతమ్. ౨౯. నచైతదభిజానా
మి చింతయన్నపి సర్వథా, ధ్రువం యేయమధర్మే మే ప్రవృత్తా కలుషా మతిః.
౩౦. తస్యాః ఫలమిదం ఘోరం ప్రతిహతాయ కల్ప్యతే, తదిదం దైవవిహితం
మమ సంభ్యే నివర్తనమ్. ౩౧. నాన్యత్ర దైవాదుద్యంతు విహ శక్యం కథంచన,
సోఽహమద్య మహాదేవం ప్రపద్యే శరణం విభుమ్. ౩౨. దైవదండమిమం ఘోరం
సహీ మే సాశయిష్యతి, కపర్దినం దేవదేవముమావతి మనామయమ్. ౩౩. కపాల
మాలినం రుద్రం భగనేత్రహరం హరమ్, సహీ దేవోఽత్యగాద్దేవాంస్తపసా విక్ర
మేణ చ. ౩౪. తస్మాచ్ఛరణ మభ్యేమి గిరిశం తూలపాణిమ్. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - షష్టోఽధ్యాయః.

—౧౭ ప్రాణివార్చనమ్, ౧౭—

సంజయ ఉవాచ—ఏవం సంచింతయిత్వా తు ద్రోణపుత్రో విశాంపతే, అవ
తీర్య రథోఽపస్థాద్దేవేశం ప్రణతః స్థితః ౧, ద్రాణిరువాచ—ఉగ్రం స్థాణుం శివం
రుద్రం శర్వమీశానమీశ్వరమ్, గిరిశం వరదం దేవం భవభావనమీశ్వరమ్. ౨.
శితికంఠమజం శుక్రం దక్ష. క్రతుహరం హరమ్, విశ్వరూపం విరూపాక్షం బహు
రూపముమావతిమ్. ౩ శ్వశానవాసినం దృష్టం మహాగణకతిం విభుమ్, ఖట్యాం
గభారిణం రుద్రం జటిలం బ్రహ్మచారిణమ్, ౪. మనసా సువిశుద్ధేన దుష్కరేణా
ల్పచేతసా, సోఽహమాత్మోఽహారేణ యత్యే త్రిపురఘాతినమ్ ౫. స్తుతం స్తుత్యం
మూయమాన మమోఘం కృత్తివాసపమ్, విభోహితం నీలకంఠ మసహ్యం దుర్నివా
రణమ్. ౬. శక్తి బ్రహ్మస్థజంబ్రహ్మ బ్రహ్మచారిణమేవ చ, వ్రతవంతం తపోనిష్ఠమనం

తం తపతాం గతిమ్. ౭. బహురూపం గణాధ్యక్షం త్ర్యక్షం పారిషదప్రియమ్,
 ధనాధ్యక్షం ఊతిముఖం గౌరీహృదయవల్లభమ్. ౮. కుమారపితరం పింగం గోవృ
 షోత్తమవాహనమ్, తనువాససమత్యగ్ర ముమాభూషణతత్సరమ్. ౯. పరం
 పరేభ్యః పరమం పరం యస్తాన్న విద్యతే, ఇష్యస్తోత్తమభర్తారం దిగంతం దేశరక్షీ
 ణమ్. ౧౦. హిరణ్యకవచం దేవం చంద్రమాళివిభూషణమ్, ప్రపద్యే శరణం దేవం
 పరమేణ సమాధినా. ౧౧. ఇమాం చేదాపదం ఘోరాం తరామ్యద్య సుదుష్క
 రామ్, సర్వభూతోపహారేణ యజ్ఞేఽహం శుచినా శుచిమ్. ౧౨. ఇతి తస్య వ్యవ
 సితం జ్ఞాత్వా యోగాత్ముకర్తవ్యః, పురస్తాత్కాంచనీ వేదిః ప్రాదురాసీన్వహత్యనః.
 ౧౩. తస్యాం వేద్యాం తదా రాజంశ్చిత్రభాసురజాయత, సదీశో విదితః ఖం చ
 జ్వాలాభిరివ పూరయత్. ౧౪. దీప్తాస్యనయనాశ్చాత్ర నైకపాదశిరోభుజాః, రత్న
 చిత్రాంగదధరాస్సముగ్యతకరాస్తథా. ౧౫. ద్విపశ్చైల ప్రతికాశాః ప్రాదు
 రాసన్ మహాగణాః, శ్వినరాహోష్ట్రరూపాశ్చ హయగోమాయుగోముఖాః.
 ౧౬. ఋక్షమార్జారవదనావ్యాసుః ద్వీపిముఖాస్తథా, కాకవక్త్రాః ప్లవముఖాః శూక
 వక్త్రాస్తదైవచ. ౧౭. మహాజగరవక్త్రాశ్చ హంసవక్త్రాస్సితప్రభాః, దార్వాఘాటము
 ఖాశ్చాపి చాషవక్త్రాశ్చ భారత. ౧౮. కూర్తనక్రముఖాశ్చైవ శింశుమారముఖా
 స్తథా, పారావతముఖాశ్చైవ మద్గువక్త్రాస్తదైవ చ ౧౯ హరివక్త్రాః క్రౌంచముఖాః
 కపోలేభముఖాస్తథా, మహామకరవక్త్రాశ్చ తిరువక్త్రాస్తదైవచ ౨౦. పాణిక్ల్యాస్సహ
 స్రాతోస్తదైవ చ మహాదరాః, నిర్దానాః కాకవక్త్రాశ్చ శ్వేనవక్త్రాశ్చ భారత. ౨౧.
 తదైవాశిరసో రాజన్నృత్వవక్త్రాశ్చ భారత, ప్రదీప్తనేత్రజహ్వశ్చ జ్వాలాకణ్ఠాస్తదైవ
 చ. ౨౨. జ్వాలాకేశాశ్చ రాజేంద్ర జ్వలద్రోమచతుర్భుజాః, మేషవక్త్రాస్తదైవ న్యే
 తథా ఛాగముఖా నృప. సంఖాభాశ్శంఖవక్త్రాశ్చ శంఖకణ్ఠాస్తదైవచ, శంఖమాలాః
 పరికరాః శంఖధ్వనిసమస్వనాః. ౨౩. జటాధరాః పంచశిఖాస్తథా ముండాః కృశో
 దరాః, చతుర్దంష్ట్రాశ్చతుర్జిహ్వశ్శంకుకర్ణాః కిరీటినః. ౨౪. మాంజీధరాశ్చ రాజేంద్ర
 తథా కుంచితమూర్ధజాః, ఉష్ణిషీణో మకుటసశ్చార్చురవక్త్రా స్సృలింకృతాః. ౨౫.
 షడ్దోత్పలాపీడధరాస్తథా మకుటధారిణః, మాహాత్మ్యేన చ సంయుక్తాః శతశోఽధ
 సహస్రశః. ౨౬. శతశ్శ్రీ వజ్రహస్తాశ్చ తథా ముసలపాణయః, భుశుండిపాశహ
 స్తాశ్చ దండుహస్తాశ్చ భారత. ౨౭. పృషేఘబద్ధేఘదయశ్చిత్ర బాణోత్కటాస్తథా,
 సప్తజాస్సపతాకాశ్చ సఘంటాస్సపరశ్విథాః. ౨౮. మహాపాశోద్యతకరాస్తథా
 లగుడపాణయః, స్థూణహస్తాః ఖడ్గహస్తాస్సరోచ్చిత కిరీటినః. ౩౦. మహాసర్పం
 గదధరా శ్చిత్రాభరణధారిణః, రజోధ్వజాః పంకదిగ్ధాః సర్వే శుక్లాంబరస్రజః. ౩౧.

నీలాంగాః పింగాంగాశ్చ ముండవక్త్రస్తదైవచ, భేరిశంఖమృదంగాశ్చ యుద్ధరాస
కగోముఖాః. 3౨. అవాదయన్ పారిషదాః ప్రహృష్టాః కనకప్రభాః, గాయ
మానాస్తదైవాన్యే సృత్యమానాస్తథాపరే. 3౩. లంఘయంతః ప్లవంతశ్చ వల్లం
తశ్చ మహారథాః, థావంతో జవనా ముండాః పవనోద్ధాతమూర్ధజాః. 3౪. మత్త
థవ మహానాగా వినదంతో ముశుర్ముహుః, సుభీమా ఘోరరూపాశ్చ శూలప
ట్టసపాణయః. 3౫. నానావిరాగవసనాశ్చిత్రమాల్యానులేపనాః, రత్నచిత్రాం
గదధరాః సముద్యత కౌస్తథా. 3౬ హంతారో ద్విషతాం శూరాః ప్రస
హ్యసహ్యవిక్రమాః, పాతారో సృగ్వసాఘానాం మాంసాన్న కృతభోజనాః. 3౭.
చూడాలాః కర్ణికారాశ్చ ప్రహృష్టాః పితరోదరాః, అతిహ్రస్వాతి దీప్తాశ్చ ప్రలం
బాశ్చాతి భైరవాః. 3౮. వికటాః కాలలంబోష్ఠా బృహచ్ఛేపాండపిండకాః, మహా
ర్షనానాగ్రాశ్చ ముండాశ్చ జటిలాః పరే. 3౯. సార్కేందుగ్రవానశ్చిత్రాం
ద్యాం కుర్వంతే మహీతలే, ఉత్పహేరంశ్చ యే హంతుం భూతగ్రామం చతుర్వి
ధమ్ ౪౦. యేచ వీతభయా నిత్యం హరస్య భ్రుకుటీసహః, కామకారకరానిత్యం
త్రైలోక్యన్యేశ్వరేశ్వరాః. ౪౧. నిత్యానందప్రముదితా వాగీశా వీతమత్సరాః,
ప్రాప్యాప్యగుణమైశ్వర్యం యేన యాస్యంతి వై స్తయమ్. ౪౨. యేహం విన్దయతే
నిత్యం భగవాన్ కర్తృభిర్వరః, మనోవాక్కర్తృభిర్వక్తై ర్నిత్యమారాధితశ్చయైః.
౪౩. మనోవాక్కర్తృభిర్భక్తా పాతి పుత్రానిచారసాన్, పిబంతోఽసృగ్వసాశ్చాన్యే
క్రుద్ధా బ్రహ్మద్విపాం సదా. ౪౪. చతుర్విధాత్మకం సోమం యే పిబంతి చ సర్వదా,
శ్రుతేన బ్రహ్మచర్యేణ తపసా చ దమేనచ. ౪౫. యే సమారాధ్య శూలాంకం
భవసాయుజ్యమాగతాః, యైరాత్మభూతైర్భగవాన్ పార్యత్యా చ మహేశ్వరః.
౪౬. మహాభూతగణైర్భుజ్జైః భూతభవ్యభవత్ప్రభుః, నానావాదిత్రహసితక్షేడి
తోత్కుర్జగర్జితైః ౪౭. సంత్రాసయంతస్తే విశ్వమశ్వత్థామానమభ్యయుః, సం
ప్లువంతో మహాదేవం భాః కుర్వాణాసువర్చసః. ౪౮. వివర్ధయిషవో ద్రాణేర్వ
హిమానం మహాత్మనః, జిజ్ఞాసమానాస్తత్తేజస్సౌప్తికం చ దిద్మత్వః. ౪౯. భీమా
గ్రపరిఘాలాతశూలపట్టసపాణయః, ఘోరరూపాస్సమాజగ్తు ర్భూతసంఘా స్సమం
తతః. ౫౦. జనయేయుర్భయం యే స్త త్రైలోక్యస్యాపి దర్శనాత్, తాన్ ప్రేక్ష
మాణోఽపి వృథాం న చకార మహాబలః. ౫౧. ఆథ ద్రాణిర్ధనుష్పాణి ర్భద్రగో
ధాంగులిత్రవాన్, స్వయమేవాత్మనాత్మానముపహరముపాహరత్. ౫౨. ధనూంషి
శుమిధస్తత్ర పనిత్రాణి శితాశ్శరాః, హవిరాత్మవతశ్చాత్మా తస్మిన్ భారతకర్తణి.
౫౩. తతస్సౌమ్యేన మంత్రేణ ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్, ఉపహాగం సహానుకు

రథాత్తాన ముపాహరత్. ౫౪. తం రుద్రం శౌర్య కర్తాణం శౌర్యైః కర్తభిరమ్య
తమ్, అభిష్టుత్య మహాత్తాన మిత్త్యువాచ కృతాంజలిః. ౫౫. ద్రాణి రువాచ—ఇమ
మాత్తానమద్యాహం జాతమాంగిరసేకులే, స్వగ్నో జహోమి భగవన్ ప్రతిగృ
హ్యేవ్య మాం బలిమ్. ౫౬. భవద్భక్త్యా మహాదేవ పరమేణ సమాధినా, అన్యా
మాపదివిశ్వత్సన్నపాకుర్తి తవాగ్రతః. ౫౭. త్వయి సర్వాణి భూతాని సర్వభూ
తేషు చాసి వై, గుణానాం హి ప్రధానానామేకత్వం త్వయి తిష్ఠతి. ౫౮. సర్వ
భూతాశ్రయ విభో హవిర్యాతమవస్థితమ్, ప్రతిగృహణ మాం దేవ యదివధ్యాః
పరే మయా. ౫౯. ఇత్కుక్త్యా ద్రాణిరాస్థాయతాం వేదీం దీప్తపావకామ్, సంత్య
జ్ఞాతానమారుహ్య కృష్ణవర్ణ్యుపావిశత్. ౬౦. తమూర్ధ్వబాహుం నిశ్చేష్టం
దృష్ట్వాహవిమవస్థితమ్, అబవీద్యగవాన్ సాక్షాన్తనూదేవో హసన్నివ. ౬౧. సత్య
శౌచారవత్కాగై సపసానియమేనచ, యంత్యా మత్యాచ భృత్యా చ బుద్ధ్యా
చ వచసా తథా. ౬౨. యథావదహమారాధ్యః కృష్ణేనాగ్నికర్తణా, తస్మాదిష్ట
తమః కృష్ణాదనోష్ఠిమమ స విద్యతే. ౬౩. కుర్వతా తాత సమూసం త్యాం చ
జిజ్ఞాసతా మయా, పాంచాలాస్సహసా గుప్తా మాయాశ్చ బహుశః కృతాః.
౬౪. కృత సన్యస సంమానః పాంచాలాన్ రక్షతా మయా, అభిభూతాస్తు
కాలేన నెహ మద్యా సి జీవితమ్. ౬౫. ఏవముక్త్యా మహాత్మానం భగవానాత్తన
స్తనమ్, అవివేక దదా చాన్తై విమలం ఖడ్గముత్తమమ్. ౬౬ అథావిష్టో భగ
వతా భూయో జజ్ఞాల్వ లేజనా, వేగవాంశ్చాభవద్యుధే దేవస్సృష్టేన లేజనా.
౬౭. తమద్యశ్యాని భూతాని రక్షాంసి చ సమూద్రవన్, అభితశ్శత్రుశివీరం
యాంతం సాక్షాదివేశ్యకమ్. ౬౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - సప్తమోఽధ్యాయః.

— పాంచాలాదిపథః. —

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—తతః ప్రయాతే శివీరం ద్రోణపుత్రే మహారథే, కచ్చి
త్యుపశ్చ భోజ్యే భయాత్తా నవ్యవర్తతామ్. ౧. కచ్చిన్నవారితో తు దైరక్షీ
భిర్నోపలక్షితో, అసహ్యమితి మన్వానా న నివృత్తా మహారథౌ. ౨. కచ్చిదున్నభ్య
శివీరం హత్వా సోమకపాండవాన్, దుర్యోధనస్య పదసీం గతో చరమికాం రణే.
౩. పాంచాలైర్నిహతో వీరౌ కచ్చిత్తు స్వపతాం షీతో, కచ్చిత్రాభ్యాం కృతం
కర్త తన్నమావత్స్వ సంజయ. ౪. సంజయ ఉవాచ—తస్మిన్ ప్రయాతే శివీరం
ద్రోణపుత్రే మహాత్మని, కృపశ్చ కృతవర్తాచ శివీరద్వార్యతిష్ఠతామ్. ౫. అశ్వేథా
మాతు తౌ దృష్ట్వా యత్నవంతౌ మహారథౌ, ప్రహృష్టశ్శనైరాజన్నిదం వచస

మబ్రవీత్. ౬. యత్తై భవంతౌ పర్యప్తా సర్వతత్తస్య నాశనే, కింపునర్యోధనే
 వస్య ప్రసుప్తస్య విశేషతః. ౭. అహం ప్రవేక్ష్యే శిబిరం చరిష్యామి చ కాలవత్,
 యథా న కశ్చిదపి వాం జీవన్ముచ్ఛేత మానవః. ౮. తథా భవద్భాగ్యం కార్యం
 స్యాదితి మే నిశ్చితా మతిః, ఇత్యుక్త్వా ప్రావిశద్ద్రావిణిః పార్థానాం శిబిరం
 మహత్. ౯. అహ్వరేణాభ్యవసక్కుంద్య విహాయ భయమూర్తనః, స ప్రవిశ్యమహా
 బాహురుద్దేశజ్ఞశ్చ తస్యహ ౧౦. ధృష్టద్వమ్నస్య నిలయం శనక్తై రభ్యుపాగ
 మత్, తే తు కృత్వా మహత్కర్తృశ్రాంతాశ్చ బలవద్రణే. ౧౧. ప్రసుప్తాశ్చైవ
 విధ్వస్తాః సమేత్య పరిధావితాః, అధప్రవిశ్య తద్వేత్త ధృష్టద్వమ్నస్య భారత.
 ౧౨. పాంచాల్యం శయనే ద్రాణిరపశ్యత్సుప్తమంతికాత్, ఊమావదాతే మహతి
 స్సర్థ్యాస్తరణసంవృతే. ౧౩. మూల్యప్రవరసంయుక్తే ధూపైర్హూర్జైశ్చ వాసిలే,
 తం శయానం మహాత్మానం విస్ఫుల్గమకుతోభయమ్. ౧౪. ప్రాబోధయత పాదేన శయ
 నసం మహీపతే, సంబుధ్య చరణస్పర్శాదుష్ణాయ రణదుర్దశః. ౧౫. అభ్యజానాద
 మేయాత్తా ద్రోణపుత్రం మహారథమ్, తముత్సృజ్యతంతం శయనాదశ్వశ్ఠామా మహా
 బలః. ౧౬. కేశవ్యాలభ్య పాణిభ్యాం నిష్ఠివేష మహీతలే, సబలం తేన నిష్ఠిప్తః
 సాధ్వినేన చ భారత. ౧౭. నిద్రయా చైవ పాంచాల్యో నాశకచ్ఛేష్టితుం తదా,
 తమాక్రమ్న్వ పద్ధా రాజా కంఠే చోరసీ చోభయోః. ౧౮. నదంతం విఘ్నరంతం
 చ పశుమారమమారయత్, తుదన్నతైశ్చ సద్రాణిం నాతివ్యక్తమదాహరత్. ౧౯.
 ఆచార్యపుత్ర శస్త్రేణజహి మాం మాచిరం కృథాః, త్వత్కృతే సుకృతాకాలోకా
 గచ్ఛేయం ద్విపదాంసర ౨౦. ఏవముక్త్వాతు వదనం విరరామ పరంతపః, స్ఫుటః పాం
 చాలరాజస్యహ్యక్రాంతో బలినా భృశమ్ తస్యావ్యక్తాంతు తాం వాచం సంక్రత్య
 ద్రాణిరబ్రవీత్. ఆచార్యఘాతినాం లోకా న సంతి కులపాంసన. ౨౧. తస్మాచ్ఛస్త్రేణ
 నిధనం న త్వమ్వర్హసి దుర్జితే, ఏవం బ్రువాణస్తం వీరం సింహో మత్తమివ ద్విపమ్.
 ౨౩. మర్త్యస్యభ్యవధీత్కుంభః పాదాఘ్రాస్త్రేస్సుదారుణైః, తస్య వీరస్య శిదేన మూర్య
 మాణస్య వేశ్మని. ౨౪. అబుధ్యంత మహారాజస్త్రీయో యే చాస్యరక్షిణః, తే దృ
 ష్త్వా ధర్మయంతం తమతిమానుషవిక్రమమ్. ౨౫. భూతమేవాధ్యవస్యంతో న స్త
 ప్రవ్యాహరక భయాత్, తం తు తేనాభ్యుపాయేన గమయిత్వా యమక్షయమ్.
 ౨౬. అధ్యతిష్ఠత తేజోరథం ప్రాప్య సుదర్శనమ్, స తస్య భవనాద్రాజా ఏశో
 నిష్క్రమ్య నాదయక. ౨౭. రథేన శిబిరం ప్రాయాజ్ఞానాంసుర్ద్విషణ్ణో బలీ, ఆ
 క్రాంతే తతస్తస్మిన్ ద్రోణపుత్రే మహారథే. ౨౮. సహితైరక్షిభిస్సరైః ప్రణేద
 ర్యోపితస్తదా, రాజానం నిహతం దృష్ట్వా భృశం శోకపరాయణాః. ౨౯. వ్యా

కోశోఽక్షత్రియాస్పర్శ్యే ధృష్టద్యుష్మస్య భారత, తాసాం తు తేన శబ్దేన సమా
 వేక్షత్రియర్థః. ౩౦. క్షీప్రంచ సమహ్యంతకిమేతదితి చాబ్రువన్, స్త్రియసు
 రాజ్ఞా వితస్తా భారద్వాజం నిరీక్ష్యతాః. ౩౧. అబ్రువన్ దీనకంశేన క్షీప్రమా
 ద్రవతేతి వై, రాక్షసో వా మనుష్యో వా నైసం జానీమహే వయమ్. ౩౨. హ
 త్యా పాంచాలరాజానం రథమూరుహ్య తిష్ఠతి, తతస్తే యోధముఖ్యాశ్చ సహ
 సా పర్యవారయన్. ౩౩. సతానావతతస్సర్వాన్ రుద్రానేణ వ్యపోథయత్, ధృష్ట
 ద్యుష్మం చ హత్యా స తాంశ్చైవాస్య పదాసుగాన్. ౩౪. అవశ్యచ్చయనే సు
 వ్రము సహజానాంశివే శనుష్ఠాశ్రవ్య పాదేన కంఠే చోరసి తేజసా. ౩౫.
 తతైవ మాయామాన వనర్దంతిమరిందమమ్, యుధామన్యుశ్చ సంప్రాప్తో మత్స్యా
 తం రక్షసా హతమ్. ౩౬. గదాముద్యమ్య వేగేన హృది ద్రాణిసుతాడయత్,
 తమభిద్రుత్య జగ్రహా క్షితౌ చైనమపాతయత్. ౩౭. విష్ణురంతం చ వతువ త్త
 థైవైవ మమారయత్, తథా స వీరో హత్యా తం తతోఽన్యన్ సముపాద్ర
 వత్. ౩౮. సుసుప్తానేన రాజేంద్ర తత్ర తత్ర మహారథాన్, స్మరతో వేపమా
 నాంశ్చ శమితేన పశూన్తథే. ౩౯. తతో నిస్త్రింశమాదాయ జఘానాన్యాన్ పృథ
 క్పృథక్, భాగశో విచర్క మార్గానసియుద్ధవిశారదః. ౪౦. తతైవ గుల్లే సంప్రే
 క్త్య శయానాన్తథ్యనౌత్రికాన్, శ్రాంతాన్ న్యస్తాయుధాన్ సర్వాన్ క్షణేనైవ
 వ్యపోథయత్. ౪౧. యోధాసశ్వాన్ దివిపాంశ్చైవ ప్రాచ్ఛిసత్స వరాసినా, రుధి
 రోక్షితసర్వాంగః కాలసృష్ట ఇవాంతకః. ౪౨. విష్ణురద్భిశ్చ తైర్ద్రాణిర్నిస్త్రింశ
 స్సోత్తమేన చ, ఆక్షేపణేన చైవానేస్త్రీధా రక్షోక్షితోఽభవత్. ౪౩. తస్య లో
 హితరక్తస్య దీప్తఖడ్గస్య యుధ్యతః, అమానుష ఇవాకారో బభౌ పరమభీషణః.
 ౪౪. యేత్వహగ్రత కౌరవ్య తేఽపి శబ్దేన మోహితాః, నిరీక్షమాణా అన్యోన్యం
 దృష్ట్వా దృష్ట్వా ప్రవివృణుః. ౪౫. తద్రూపం తస్య తే దృష్ట్వా క్షత్రియాశ్శత్రు
 కర్పిణః, రాక్షసం మన్యమానాస్తం నయనాని న్యమిలయన్. ౪౬. స ఘోరరూ
 పో వ్యచరత్కాలవచ్ఛిచిరే తతః, అవశ్యద్ధౌఽదీ పుత్రాన్ అవశిష్టాంశ్చ సోమ
 కాన్. ౪౭. తేన శబ్దేన వితస్తా ధనుర్దస్తా మహారథాః, ధృష్టద్యుష్మం హతం
 శ్రుత్వా ద్రాపదేయా విశాంతే. ౪౮. అవాకిర్క శరవ్రాతైర్భారద్వాజనుభీత
 వత్, తతస్తే నినాదేన సంప్రబుధాః ప్రభద్రకాః. ౪౯. శిలీముఖైశ్శిఖండి చ ద్రో
 ణపుత్రం సమార్దయన్, భారద్వాజపుత్రాన్ దృష్ట్వా శరవర్షాణి వర్షతః. ౫౦.
 ననాద బలవన్నాదం జిహ్వాంసుస్తాన్తహారథః, తతః పరమసంక్రద్ధః శితుర్వధమనుస్త
 ర్క. ౫౧. అనరుహ్య రథోపస్థాత్త్వరమాణోఽభిదుద్రువే, సహస్రచంద్రసమలం

గృహీత్వా చర్మ సంయుగే. ౫౨. ఖడ్గం చ విమలం దివ్యం జాతరూపపరిష్కృతమ్,
 ద్రావదేయానభిద్రుత్య ఖడ్గేన వ్యధమద్భుతమ్. ౫౩. తతస్స సరశాద్ధూలం ప్రతివిం
 ధ్యం మహాహవే, కుక్షిదేశేనధీద్రాజ్ఞా సహతో న్యపతద్భువి. ౫౪. ప్రాసేన
 విధ్వా ద్రాణిం తు సుతసోమః ప్రతాపవాన్, పునశ్చాసీం సముద్యమ్య ద్రోణపు
 త్రేనుపాద్రవత్. ౫౫. సుతసోమస్య సాసితం బాహుం చిత్రాన్వీ సరస్వతీః, పునర
 వ్యాహసత్పార్శ్వే సభిన్నవృద్ధయోఽపతత్. ౫౬. నాకులిస్తు శతానీకో రథచ
 క్రేణ వీర్యవాన్, దోర్భ్యో ముత్తిప్య వేగేన వక్షస్యేనమతాడయత్. ౫౭. అతా
 డయచ్ఛతానీకం ముక్తచక్రం ద్విజస్తు సః, సవిహ్వలో యయా భూమిం తతోఽ
 న్యాసాహరచ్ఛిరః. ౫౮. శ్రుతకర్తా తు పరిఘం గృహీత్వా సమతాడయత్, అభి
 ద్రుత్య తదా ద్రాణిం సవ్యే సఫలకే భృశమ్. ౫౯. స తు తం శ్రుతకర్తాణా మా
 న్యే జహ్ను వరాసినా, స హతో న్యపతద్భునా విమూఢో వికృతానసః. ౬౦.
 తేన శణ్డేన వీరస్తు శ్రుతశ్చిర్రహరథః, ఆశ్వత్థామానమాసాద్య శరవర్షైరవాకి
 రత్. ౬౧. తస్యైపి శరవర్షాణి చర్తణా ప్రతివార్య సః, సకుండలం శిరః కాయా
 ద్భ్రాజమానమపాహరత్. ౬౨ తతో భీష్మనిహంతారం సహసరైః ప్రభద్ర
 కైః, ఆహసత్సర్వతో వీరం నానాప్రహరణైర్భువీ. ౬౩ శిలీముఖేన చాన్యేన భు
 వోర్మధ్యే సమూర్పయత్, స తు శ్రోధసమావిప్లవో ద్రోణపుత్రో మహాబలః. ౬౪.
 శిఖండినం సమాసాద్య ద్విధా చిచ్ఛేద సోఽసినా, శిఖండినం తతో హత్వా శ్రోధా
 విప్లవః పరంతపః. ౬౫. ప్రభద్రకగణాన్ సర్వాసభిదుద్రావ వేగవాన్, యచ్ఛ శిష్టం
 విరాటస్య బలం తు భృశమూద్రయత్. ౬౬. ద్రుపదస్య చ పుత్రాణాం పౌత్రాణాం
 సుహృదామపి, చకార కదనం ఘోరం దృష్ట్వా దృష్ట్వా మహాబలః. ౬౭. అన్యాయ
 నన్యాంశ్చ పురుషానభిపుత్యాభిసృత్యచ, న్యకృంతదసినా ద్రాణి రసిమూర్ధవిశా
 రణః. ౬౮. కాలీం రక్తాస్యసయనాం రక్తమాల్యానులేపనామ్, రక్తాంబరధరామ్
 కాం పాశహస్తాం కటుంబినీమ్. ౬౯. దదృశుః కాలరాత్రిం తే గాయమానామ
 వస్థితామ్, సరాశ్వకుంజరం పాశైర్బద్ధ్వా ఘోరైః ప్రతస్థుషీమ్. ౭౦. వహం
 తీం వివిధాన్ ప్రేతాన్ పాశబద్ధాన్ విమూర్ధజాన్, తదైవ చ సదా రాజన్య
 సతస్తాన్తహరథాన్. ౭౧. స్వప్నే సుప్తాన్నయంతీం తాం రాత్రిష్వన్యాసు మా
 రిష, దదృశురోద్యధముఖ్యాస్తే ఘ్నంతం ద్రాణిం చ సర్వదా. ౭౨ యతః ప్రభృతి
 సంగ్రామః కురుండవసేరయోః, తతః ప్రభృతి తాం కన్యామపశ్యన్ ద్రాణిమే
 వచ. ౭౩. తాంస్తు దైవహతాన్ పూర్వం పశ్చాద్ద్రోణిర్యపాతయత్, త్రాస
 యన్ సర్వభూతాని వినదన్ భైరవాన్ రణే. ౭౪. తదనుస్మృత్య తే వీరా దర్శన

పార్వకాలికమ్, ఇదం తదిత్యమన్యంత దైవేనోపనిషిడితాః. ౭౫. తతస్తేన నినా
 దేన ప్రత్యయుధ్యంత ధన్వినః, శిబిరే పాండవేమానాం శతశోఽథ సహస్రశః.
 ౭౬. సోఽచ్చినోఽస్యచిత్వాదా జఘనం చైవ కస్యచిత్, కాంఞ్చిభేద పార్శ్వే
 య కాలస్పృష్ట ఇవాంతకః. ౭౭. అత్యుగ్రప్రతిపిక్షైశ్చ నదన్భిశ్చ భృశోత్కలైః,
 గజాశ్వచిత్తైశ్చాన్యైర్వహీ క్షిప్తాభవత్ప్రీభో. ౭౮. కోశతాం కిమిదం కోఽయం
 కశ్శబ్దః కింను కింకృతమ్, ఏవం తేషాం తథా ద్రాశిరంతకస్సనుసద్యత. ౭౯. అపే
 తశస్త్రసన్నాహా సన్నద్ధా హిండుస్మంజయా, ప్రాహ్నిస్తృత్యులోకాయ
 ద్రాణిః ప్రహరతాః ఐరః. ౮౦. తతస్తద్భస్త్రవిత్రస్తా ఉత్పతంతో భయాతురాః,
 నిద్రాంథా నష్టసంజ్ఞాశ్చ తత్ర తత్ర నిలిల్విరే. ౮౧. ఉదస్తంభగృహీతాశ్చ
 కశ్శలాభిహతాజనః, విసదంతో భృశం త్రస్తాః సమాసీదన్ పరస్పరమ్. ౮౨. తతో
 రథం పునర్ద్రాణి రాధితో ధీమనిస్త్వరమ్, ధనుష్పాశ్చరైరన్యాః ప్రైశయద్వై
 యమతీయమ్. ౮౩. పునరుత్పతితశ్చాపి దూరాదపి నరోత్తమా, తూరా సం
 పతతశ్చాన్యా కాలరాత్రిః వ్యవేదయత్. ౮౪. తదైవ స్యందనాగ్రేణ ప్రమ
 ధ్నా స విధావతి, శరవర్షైశ్చ వివిధైరవర్షచ్ఛాత్రవాంస్తతః. ౮౫. పున్స సువిచి
 త్రేణ శతపంద్రేణ చర్షణా, తేన చాకాశవర్షేన తథా చరత సోఽసిసా. ౮౬. తథా
 స శిబిరం తేషాం ద్రాశిరాహవదుర్జనః, వ్యఙ్గోభయత రాజేంద్ర మహావ్రాదమివ
 ద్విషః. ౮౭. ఉత్పేతుస్తేన శబ్దేన యోధా రాజన్ విచేతసః, నిద్రారాశ్చ భయా
 ర్తశ్చ వృథావంతస్తతస్తతః. ౮౮. విస్వరం చుక్ర శుశ్చాన్యే బహ్యబద్ధం తథా
 వదన్, న చస్త్ర ప్రత్యపద్యంత శస్త్రాణి వసరాని చ. ౮౯. విముక్తేశాశ్చావ్యన్యే
 నాభ్యజానన్ పరస్పరమ్, ఉత్పతంతోఽపతన్ శ్రాంభాః కేచిత్తత్రాభ్రమంస్తదా.
 ౯౦. పురీషచస్త్రజన్ కేచిత్ కేచిన్దూత్రం విసుస్రువ్రుః, బంధనాని చ రాజేంద్ర
 సంఛిద్య తురగాద్విషాః. ౯౧. సమం పర్యవతంశ్చాన్యే కుర్వంతో మహదామల
 మ్, తత్ర కేచిన్నరా భీతా వ్యలీయంత మహీతలే. ౯౨. తదైవ తాన్నిపతితానపి
 పన్ గజవాజినః, తస్మింస్తథా వర్తమానే రక్షాంసి పురుషర్షభ. ౯౩. హృష్టాని
 వ్యసదన్నుచ్చైర్బుధా భరతస్తత్తమ, స శబ్దః పూరితో రాజన్ భూతసంమైత్తునా
 యుతైః. ౯౪. ఆపూరయద్దిశస్సర్వా దివం చాతిమహావ్యసైః, తేషామార్తస్వరం
 శ్రుత్వా విత్రస్తా గజవాజినః. ౯౫. ముక్తాః పర్యవతన్ రాజన్ మృద్భంతశ్చిబిరే
 జనమ్, తైస్త్ర పరిధావద్భిశ్చరణోదీరితం రజః. ౯౬. అకరోచ్చిబిరే తేషాం రజ
 న్యాం ద్విగుణం తమః, తస్మింస్తమసి సంజాతే ప్రమాధాస్సర్వతో జనాః. ౯౭.
 నాజానన్ పితరః పుత్రాన్ భ్రాతృన్ భ్రాతర ఏవ చ, గజో గజానతిక్రమ్య నిర

సుప్తా హయా హయాః. ౯౮. అతాడయం స్తథా భంజం స్తథా మృగ్మంశ్చ
 భారత, తే భగ్నః ప్రవతంతి స్త నిఘ్నంతశ్చ పరస్పరమ్. ౯౯. న్యపాతయం స్త
 థా చాన్యాః పాతయిత్వా తథాపివ, విచేతసస్సనిద్రాశ్చ తమసా చావృతా
 నరాః. ౧౦౦. జఘ్నుస్సాన్వినేవ తత్రాథ కాలేనైవ ప్రచోదితాః, త్యక్త్వా ద్వా
 రాణి చ ద్వార్ స్థాస్తథా గుల్మాని గౌల్మికాః. ౧౦౧. పాత్రవంత యథాశక్తి కాం
 దిశీకా విచేతసః, విప్రణష్టాశ్చ తేనోన్యత్ర నాజానంత తదా విభాః. ౧౦౨. శో
 శంతస్తాత పుత్రేతి దైవోపహతచేతసః, పలాయతాం దిశ స్తేమాం స్వానప్యత్సృజ్య
 బాంధవాః. ౧౦౩. గోత్రనామభిరన్యోన్యమాక్రందంత తతో జనాః, హాహాకా
 రం చ కుర్వాణాః పృథివ్యాం శేరతే పరే. ౧౦౪. తాః బుద్ధ్వా రణమధ్యే సౌ
 ద్రోణపుత్రో న్యవారయత్, తత్రాపరే వధ్యమానా మహార్జుహారచేతసః. ౧౦౫.
 శిబిరాన్నిష్కృతంతిస్త ఊత్రియా భయపీడితాః, తాంస్తు నిష్కృతీతాంస్తస్తాః శిబి
 రాత్ జిహితేషిణః. ౧౦౬. కృతవర్తా కృపశ్చైవ ద్వారదేశే నిజఘ్నుతుః, విస్త
 నయంత కవచాను కశేకాః కృతాంజలిన్. ౧౦౭. వేపమానాః ఊతా భీతా
 నైవ కాంశ్చిదముం చతామ్, నాముచ్యత తయోః కశ్చిన్నిష్కృంతిశ్శిబిరా
 ద్దూషాః. ౧౦౮. కృపశ్చైవ మహారాజ హర్దికృశ్చైవ దురతిః, భూయశ్చైవ
 చికిర్షంతే ద్రోణపుత్రస్య తా ప్రియమ్. ౧౦౯. త్రైపుదేశేషు దదతుః
 శిబిరస్య హంతాశసమ్, తతః ప్రకాశే శిబిరే ఖడ్గేన పితృనందనః. ౧౧౦.
 అశ్వత్థామా మహారాజ వ్యచరత్ప్రతహస్తవత్, కాంశ్చిదావతతో వీరా
 నపరాంశ్చైవ ధావతః. ౧౧౧. వ్యయోజయత ఖడ్గేన ప్రాణైర్దివిజవరోత్తమః,
 కాంశ్చిద్యోధాః సఖిజ్ఞేన మధ్యే సంధివ్య వీర్యవాః. ౧౧౨. అపాతయద్ద్రోణ
 పుత్రః సంరబ్ధస్థిలకాండవత్, వినదద్భిర్భృశాయ నైర్దజాశ్చద్విపదోత్తమైః. ౧౧౩. పతి
 త్రైరభవత్కర్ణా మేదినీ భరతర్షభ, మానుషాణాం సహస్రేషు హతేషు పతితేషుచ.
 ౧౧౪. ఉదతివృక్ష కబంధాని బహున్యత్థాయ చాపతే, సాయుధాః సాంగదాః
 బాహవాః విచక్ర కిరాంశిచ. ౧౧౫. హస్తిహస్తోపమానూరూకా హస్తాః
 పాదాంశ్చ భారత, పృష్ఠచ్ఛిన్నాః పార్శ్వచ్ఛిన్నాః శిరశ్శిన్నాంస్తథాపరాః. ౧౧౬.
 స మహాత్మాకరోద్ద్రాణిః కాంశ్చిచ్ఛాపి పరాఙ్ముఖాః, మధ్యదేశే నరాన
 పాన్యంశ్చిచ్ఛేదాన్యాంశ్చ కర్ణతః. ౧౧౭. అంసదేశే నిహత్యాన్యాః కాయే ప్రావేశ
 యచ్ఛిరః, వనం విచరత స్తస్య నిఘ్నంతస్సుబహున్నరాః. ౧౧౮. తమసా రజసి
 ఘోరా బభౌ దారుణదర్శనా, కించిత్ప్రాణైశ్చ పురుషైర్హతైశ్చాన్యైస్సహస్రశః.
 ౧౧౯. బహునాచగజాశ్చేన భూరభూద్భీమదర్శనా, యక్షరక్షస్సుమాకీర్ణేరథాశ్చద్విప

దారుణే. ౧౨౦. క్రుద్ధేన ద్విజపుత్రేణ సంభిన్నాః ప్రావతః భవి, భౌత్యానన్యే
 పితౄనన్యే పుత్రానన్యే విచక్రశుః. ౧౨౧. కేచిదూచుర్నతక్రూర్ధైర్ధా ర్రూప్యైః
 కృతం రణే, యత్కృతం నః ప్రసుప్తానాం రక్షోభిః క్రూరకర్తృభిః. ౧౨౨. అసాన్ని
 ధ్యాద్ధి పాథానామిదం నః కదనం కృతమ్, న చాసురైర్న గంధర్వైర్న యతైర్న
 చరాక్షన్యైః. ౧౨౩. శక్యో విజేతుం కాంతేయో గోప్తా యస్య జనార్దనః, బ్రహ్మ
 శ్యస్సత్యవాద్ధాంతస్సర్వభూతానుకంపనః. ౧౨౪. న స సుప్తం ప్రమత్తం వా
 య్యస్తశస్త్రం కృతాంజలిమ్, ధావంతం ముక్తకేశం వా హంతి పార్థో భనం
 జయః. ౧౨౫. తదిదం నః కృతం ఘోరం రక్షోభిః క్రూరకర్తృభిః, ఇతి లాలప్య
 మానా స్సశేరతే బహవో జనాః. ౧౨౬. స్తనతాం చ మనుష్యాణాం అపరేషాం
 చ కూజతామ్, తతో ముహూర్తాత్ప్రాశామ్యతనశబ్దములతో మహాః ౧౨౭.
 శోణితవ్యపిక్తాయాం వసుధాయాం చ భూమిష, తద్రజస్తుములం ఘోరం క్షణే
 నాంతరధీయత. ౧౨౮. సచేష్టమానానుద్విగ్నాన్నిరుత్సాహాః సహస్రశః, న్యపా
 తయన్నరాః క్రుద్ధః పశూః పశుః తిర్యథా ౧౨౯. అన్యోన్యం సంపరివ్యజ్యశయా
 రాః ద్రవతో వరాః, సంలీనాః యుధ్యమానాంశ్చ సర్వాః ద్రాణి రహాధయత్.
 దహ్యమానా హుతాశేన వధ్యమానాశ్చ తేనతే, పరస్పరం తదా యోధా హ్యన
 మన్యమసాదనమ్. ౧౩౦. తస్యా రజన్యా స్యరేన పాండవానాం మహద్భలమ్,
 గమయామాస రాజేంద్ర ద్రాణిర్యమనివేశనమ్. ౧౩౧. నిశాచరాణాం సత్త్వానాం
 రాత్రిస్సా హర్షవర్ధిని, అశీన్నరగజాశ్వానాం రౌద్రీ క్షయకరీ భృశమ్. ౧౩౩.
 తత్రాదృశ్యంత రక్షాంసి పిశాచాశ్చ పృథగ్విధాః, ఖాదంతో నరమాంసాని పిబంత
 శ్శీణితాని చ. ౧౩౪. కళాళాః పింగళాః శైవవ శైలదంతా రజస్వలాః, జటిలా
 వీర్ణశంఖాశ్చ పంచపాదా మహోదరాః. ౧౩౫. పశ్చాదంగుళయో రూక్షవిరూ
 పాశ్చైరస్పనాః, ఘంటాజాలావసక్తాశ్చ నీలకంఠావిభీషణాః. ౧౩౬. సభుత్రదారా
 స్సక్రూరాః సుదుర్ధర్మా సుదుర్బుధాః, వివిధాని చ రూపాణి తత్రాదృశ్యంత రక్ష
 సామ్. ౧౩౭. పీత్యా చ శోణితం హృష్టాః ప్రాణిత్యై గణశోపరే, ఇదం పర
 మిదం మేధ్యమిదం సాద్విత్తి చాబ్రువత్. ౧౩౮. మేదోమజ్జాసీరక్తానాం వసానాం
 వభృశాశితాః, పరమాంసాని ఖాదంతః క్రవ్యాదా మాంసజీవినః. ౧౩౯. వసా
 శ్చైవ్వాపరే పీత్యా పర్యథావక్షా వికుక్షికాః, నానావక్త్రాస్తథా రౌద్రాః క్రవ్యా
 గాః పిశితాశనాః. ౧౪౦. ఆయుధాని స తత్రాసక్ ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ, రక్ష
 సాం ఘోరరూపాణాం మహతాం క్రూరకర్తృణామ్. ౧౪౧ ముదితానాం విత్త
 పానాం తస్మిన్ హతి వేశసే, సమేతాని బహుాన్యాసకభూతాని చ జనాధిప. ౧౪౨

ప్రత్యూషకాలే శిబిరాత్ప్రవిగంతుమయేష సః, సృశోణితావనీ క్షస్య ద్రాణీరాసీ
దనీత్పరుః. ౧౮౩. పాణినా సహ సంశ్లిష్ట ఏకీభూతభవ ప్రభో, దుర్గమాం పదవీం
గత్వా విరరాజ జనతయే. ౧౮౪. యుగాంతే సర్వభూతాని భస్మభృత్వేన పావః
యథా ప్రతిజ్ఞం తత్కర్తృ కృత్వా ద్రాణాయసః ప్రభో. ౧౮౫. దుర్గమాం పదవీం
గచ్ఛన్ పితురాసీద్గతజ్వరః, యత్రైవ సంసుప్తజనే శిబిరే ప్రావిశన్నీశి. ౧౮౬. తదై
వహత్వానిశ్చద్ధే నిశ్చక్రామ సర్వభః, నిష్క్రమ్య శిబిరాత్తస్మాత్తాభ్యాం సంగమ్య
వీర్యవాన్. ౧౮౭. ఆచఖ్యా కర్తృ తత్సర్వం హృద్భస్మసంహర్షయన్ విభో, తావథా
చఖ్యతు స్తస్మై ప్రియంప్రియకరో తదా. ౧౮౮. పాంచాలాన్ సృంజయాంశ్చైవ
వినికృత్వా సహస్రశః, ప్రీత్యా చోచ్చైరుదకరోశం స్తదైవాస్పృహయం స్తలాన్.
౧౮౯. ఏవం విధామీ సా రాత్రిస్సోమకానాం జనతయే, ప్రసుప్తానాం ప్రచుత్తా
నామాసీత్సుభృశదారుణా. ౧౯౦. అసంశయం హి కాలస్య పర్యాయో దురతి
క్రమః, తాదృశా నిహతా యత్ర కృత్వాస్తాకం జనతయమ్. ౧౯౧. ధృతరాష్ట్ర
ఉవాచ— ప్రాగేవ సుమహత్కర్తృ ద్రాణీరేతన్వహరభః, నాకరోదీదృశం కస్తాన్త
త్పుత్రవిజయేభృతః. ౧౯౨. అథ కస్తాదత్తే తుద్యే కర్షేదం కృతవానసా, ద్రోణపుత్రో
మహాత్మా స తన్నై శంసీతుమర్హసి. ౧౯౩. సంజయఉవాచ— తేషాం సూనంభయా
న్నాసౌ కృతవాన్ కురునందన, అసాన్నిభ్యాద్ధి పార్థానాం కేశవస్య చ ధీమతః
౧౯౪. సాత్యకేశాస్తి కర్షేదం ద్రోణపుత్రేణ సాధితమ్, శోష్ణి తేషాం సమతం తాన్
హన్త్యాదధే మరుత్మతిః. ౧౯౫. ఏతదీదృశకం వృత్తం రాజన్ సుప్తజనే విభో,
తతోజనతయం కృత్వా పాండవానాం మహాత్యయమ్ ౧౯౬. దిష్ట్యా దిష్ట్యైవచా
నోన్యన్యం సమేతోన్యమర్హరథాః, పర్యవృజత్తో ద్రాణీనాభ్యాం స ప్రతినందితః.
౧౯౭. ఇదం హర్షాత్తు సుమహదాదదే వాక్యము త్తయమ్, పాంచాలా నిహతా
స్సర్వేద్రావదేయాశ్చ సర్వశః. ౧౯౮. సోమకా మత్యశేషాశ్చ సర్వే వినిహతా
మయా, ఇదానీం కృతకృత్యాస్తస్యయామ తత్రైవ మూచిరమ్ ౧౯౯. యదిజీవతినో
రాజా తస్మై శంసామహే వయమ్. ౨౦౦.

ఇతి సాష్టికపర్వణి - అష్టమోఽధ్యాయః.

—౧౯ దుర్యోధనప్రాంత్యాగః. ౨౦—

సంజయఉవాచ— తే హత్వా సర్వపాంచాలాన్ ద్రావదేయాశ్చ సర్వశః,
ఆగచ్ఛన్ సహితాస్త్రయత్ర దుర్యోధనో హతః గత్వా చైనమపశ్యంస్తే కించి
త్ప్రాణం జనాధిపమ్, తతో రథేభ్యః ప్రస్కంద్య పరివపుస్తవాత్తజమ్. ౨ తంభ
గ్నుసక్తం రాజేంద్ర కృచ్ఛప్రాణమచేతసమ్, వమంతం రుధిరం వక్త్రాదపశ్యన్ వసు
ధాతలే. ౩. వృతం సమంశాద్భహుభిశ్శ్యాపదైర్హిరదర్శనైః, సాలావృకగడైశ్చై

వభక్షయిష్యద్భిరంతికాత్. ౮. నివారయంతం కృచ్ఛాగ్నితా శ్వాపదాంశ్చ చిఖా
 దిమూఁ, విచేష్టమానం మహ్యం చ సుభృశం గాఢవేగనమ్. ౯. తం శయానం
 తథా దృష్ట్వా భూమా సురుధిరోక్షితమ్, హతశిష్టాస్త్రయో వీర్యశోకార్థాః పర్య
 వారయన్. ౧౦. అశ్వితామా కృష్ణశ్చైవ కృతవర్షా చ సాత్వతః, త్రైప్రీభిశ్శోణితా
 దిగ్ధౌర్విశ్వపద్భిర్హరదైః ౧౧. శుశుభే స వృతో రాజా వేదీ త్రిభిరివాగ్నిభిః. తే తం
 శయానం సంప్రేక్ష్య రాజానమతదోచితమ్. ౧౨. అవిష హ్యేణమః ఘన తత నే దురుదు
 స్త్రయః, తతస్తు రుధిరం హస్తైర్దుఖాన్నిర్మల్యతస్యహి. ౧౩. రణే రాజ్ఞశ్శయానస్య
 కృష్ణణం పగ్వదేవయన్. ౧౪. కృష్ణఉవాచ— వైవస్వాతిభారోఽస్తి యదయం రుధి
 రోక్షితః, ఏకాదశచమూ భర్తా శేతే దుర్యోధనో హతః. ౧౫. పశ్య చామీకరా
 భస్య చామీకరవిభూషితామ్, గదాం గదాప్రియస్యేమాంసమీపేపతితాంభవి.
 ఇయమేనం గదాశూరంసజహతి రణేరణే, స్వర్ణాయాపివ్రజంతం హింసజహతి యశ
 స్విసమ్. ౧౬. పశ్యేమాం సహవీరేణ జాంబూనదవిభూషితామ్, శయానాం శయ
 నేహర్షే భార్యాం ప్రీతిమతీమివ. ౧౭. యోఽయం మూర్ధాభిషిక్తానాం అగ్రేయాతః
 పరంతపః, స హతో గ్రసతే పాంసూఁ పశ్య కాలస్య పర్యయమ్. ౧౮. యేనా
 జౌనిహతా భూమావశేరతహతద్విషః, స భూమా నిహతశ్శేతే కురురాజః పరైర
 యమ్. ౧౯. భయాన్నమంతి రాజానో యస్యస్తశతసంఘః, సవీరశయనే శేతే
 క్రవ్యాద్భిః పరివారితః. ౨౦. ఉపాసతద్విజాః పూర్వమగ్రహేతోర్యమీశ్వరమ్,
 ఉపాసతే చ తం హ్యద్య క్రవ్యాదామాం సహేతవః. ౨౧. సంజయఉవాచ—
 తంశయానం కురుశ్రేష్ఠం తతో భరతస్తత్తను, అశ్వితామా సమాలోక్య కరుణం
 పర్యదేవయత్. ౨౨. అహుస్తాన్ రాజశార్దుల ముఖ్యం సర్వధనుష్ఠామ్, ధనా
 ధ్యక్షోపమం యుద్ధే శిష్యం సంకర్షణస్యచ. ౨౩. కథంవివరమద్రాక్షీద్భీమనేస్త
 వానఘ, బలినః కృతినో నిత్యం సచ పాపాత్తవాన్మృత. ౨౪. కాలో మాంసంమహా
 రాజ లోకేఽస్తిక బలవత్తగః, పశ్యామోనిహతంతాన్వంభీమనేనేన సంయుగే ౨౫.
 కథం తాన్ సర్వధర్మజ్ఞం క్రుద్ధః పాపో వృకోదరః, నికృత్యాహతవాన్తందో మానం
 కాలో దురత్యయః. ౨౬. ధర్మయుద్ధే హ్యధర్మేణ సమాహూయాజసామృధే, గద
 యాభీమనేనేన నిగ్ధగ్నే సగ్ధినీ తవ ౨౭. అధర్మేణ హతస్యాజౌ మృద్నంతం వై పదా
 శిరః, యఉపేక్షితవాక్ క్రుద్ధం ధిక్కుష్టం ధిగ్నృధిష్ఠిరమ్. ౨౮. యుద్ధేష్వపవసి
 వ్యంతి యోథా మానం వృకోదరమ్, యావత్ స్థాస్యంతి భూతాని నికృత్యా
 హ్యసి పాలితః. ౨౯. నను గామోఽబ్రవీద్రాజః తాన్ సదాయదునందనః, దుర్యో
 ధనసమో నాస్తి గదాయుద్ధే హి వీర్యవాక్. ౩౦. శ్లాఘతే తాన్ హి వార్షాయో

రాజ్ సంసత్సుభారత, సశిష్యో మను కారవ్యో గదాయుధ ఇతిప్రభో. ౨౮. యాం
 గతిం క్షత్రియస్యావయః ప్రశస్తాం పరమర్షయః, హతస్యాభిముఖస్యాజ్ఞో స్తాప్తస్త్వి
 మపి తాంగతిమ్. ౨౯. దుర్యోధన సశోచామి త్వామహం పురుషర్షభ, హతప్రత్రో
 తుశోచామి గాంధారిం పితరం చ తే. ౩౦. భిక్షుకా విచరిష్యేతే శోచంతౌపృథివీమి
 మాన్, ధిగస్తు కృష్ణం వా ర్షేయమర్జునం చాపి దుర్మతిమ్. ౩౧. ధర్మజ్ఞమానినౌ యౌ
 త్వాం వధ్యమానముపేక్షతామ్, పాండవాశ్చాపి తే సర్వే కిం వక్ష్యంతి సరాధిప
 ౩౨. కథం దుర్యోధనోఽస్తాభిర్నత ఇత్యనపత్రపాః, ధన్యస్త్విమసి గాంధారే
 యస్త్విమాయోధనే హతః. ౩౩. ప్రాయశోఽభిముఖశ్చత్రా ధర్మేణ పురుషర్షభ,
 హతప్రత్రాపి గాంధారి నిహతజ్ఞాతిబాంధవా. ౩౪. ప్రజ్ఞాచక్షుశ్చ దుర్దక్షః కాం
 గతిం ప్రతిపత్స్యతే, ధిగస్తు కృతవర్తాణాం మాం కృపంచ మహారథమ్. ౩౫.
 యేవయం న గతా స్వర్గం త్వాం పురస్కృత్య పార్థివమ్, దాతారం సర్వకా
 మోనాం రక్షితారం ప్రజాహితమ్. ౩౬. యద్వియం నానుగచ్ఛామస్తద్విం ధిగ
 స్తాన్నరాధమాన్, కృపస్య తవ వీర్యేణ మమ చైవ పితృశ్శమే. ౩౭. సభృత్యా
 నాం నరవ్యాఘ్రు రత్నవంతి గృహాణిచ, తవ ప్రసాదాదస్తాభిసమిత్రైశ్చహ
 బాంధవైః. ౩౮. అవాప్తాః క్రతవో ముఖ్యాబహవో భూరిదక్షిణాః, కుతశ్చాపీ
 దృశం పాపాః ప్రవర్తిష్యామహే వయమ్. ౩౯. యాదృశేన పురస్కృత్య త్వంగ
 తస్సర్వపార్థివాన్, వయమేవ త్రయో రాజా గచ్ఛంతం పరమాం గతిమ్. ౪౦.
 యదైవ త్వాం నానుగచ్ఛామస్తేన ధర్మైమహే వయమ్, తే స్వర్గహీనా హీనా
 థాః స్తరంతస్సుకృతస్య తే. ౪౧. కిం నామ తద్భవేత్కర్తృయేన త్వాం న ప్రజాచ
 వై, దుఃఖం నూనం కురుశ్రేష్ఠ చరిష్యామ మహిమిమామ్ ౪౨. హీనానాం న
 స్త్వయా రాజా కుతశ్చాతిః కుతస్సుఖమ్, గత్తైవ తు మహారాజ సమేత్య చ
 మహారథాన్. ౪౩. యథా జ్యేష్ఠం యథాశ్రేష్ఠం పూజయేర్షచనాన్తమ, ఆచార్యం
 పూజయిత్వా చ కేతుం సర్వధనుష్ఠ తాన్. ౪౪. హతత్వ మయాద్య శంసేథాః
 ధృష్టద్యుష్మం నరాధిప, పరిష్యజేథా గాజానాం బాష్ణికం సుమహారథమ్. ౪౫.
 నైంధవం సోమధత్తం చ భూరిశ్రవసమేవచ, తథా పూర్వగతానన్యాన్ స్వర్గే
 పార్థివసత్తమాన్. ౪౬. ఆస్తద్వాక్యాత్పరిష్యజ్య సంపృచ్ఛేష్ఠ్య మనామయమ్
 ౪౭. సంజయఉవాచ—ఇత్యేవముక్త్వా రాజానం భగ్నసకమచేతనమ్, అశ్వశ్లా
 మా సముద్వీక్ష్య పునర్వచనమబ్రవీత్. ౪౮. దుర్యోధన జీవసి త్వం వాక్యం శ్రో
 త్రసుఖం శృణు, సప్తపాండవతశ్చేషా ధార్తరాష్ట్రాస్త్రయో వయమ్. ౪౯. తే
 చైవ భ్రాతరః పంచ వాసుదేవోఽథ సాత్యకిః, అహం చకృతవర్తాచ కృపశ్చార్దవ్య

తస్తథా. ౧౦. ద్రాపదేయా హతాస్పర్శే ధృష్టద్యుమ్నస్య చాత్తజాః, పాంచా
లా నిహతాస్పర్శే మత్స్యశేషాశ్చ భారత. ౧౧. కృతే ప్రతికృతం పశ్య హత
పుత్రా హి పాండవాః, సౌప్తికే శిబిరం తేషాం హతం సనరవాహనమ్ ౧౨.
మయా చ పాపకర్తాసా ధృష్టద్యుమ్నా వహీపతే, ప్రవిశ్య శిబిరం రాత్రౌ పశు
మూరేణ మారితః. ౧౩. దుర్యోధనస్తు తాం వాచం నిశమ్య మనసః ప్రియామ్,
ప్రతిలభ్య పునశ్చేత ఇదం వచనమబ్రవీత్. ౧౪. న మేఽకరో తద్దాం గేయో న
కర్ణో న చ తే పితా, య త్వయా కృపభోజాభ్యాం సహితేనాద్య మే కృతమ్.
౧౫. న చ నేనాపతిః క్షుద్రో హతస్సగ్ధం శిఖండినా, తేన మన్యే మఘవతా సమ
మాజ్ఞానమద్య వై. ౧౬. స్య సి ప్రాప్నుత భద్రం వః స్యచే నన్యగమః పునః
ఇత్యేవముక్త్యా తూష్ణీం స కురురాజో మహామనాః. ౧౭. ప్రాణానపాస్పృశద్విర
సుహృదాం దుఃఖముత్సృజన్, అపాత్రావద్దినం పుణ్యాం శరీరం క్షీతిమావిశత్.
౧౮. ఏవం తే నిధనం యాతః పుత్రో దుర్యోధనో నృప, అగ్రేయాత్వా రణే
శూరః పశ్చాద్వినిహతః పరైః. ౧౯. తదైవ తే పరివృజ్తాః పరివృజ్య చ తే నృ
పమ్, పునఃపునః ప్రేక్షమాణాః స్వకానాదురుహరా రథాన్. ౨౦. ఇత్యేవం ద్రోణ
పుత్రస్య నిశవ్య కరుణాం గిరమ్, ప్రత్యూషకాలే శోకార్తాః ప్రాదవన్నగరం
ప్రతి. ౨౧. ఏవమేష ఉయో వృత్తః కురుపాండవసేనయోః, ఘోరో విశసనో
రాద్రో రాజన్ దురంధి తే తవ ౨౨. తవ పుత్రే గతే స్వర్గం శోకార్తస్య మమా
నఘ, ఋషిదత్తం ప్రణవం తద్ధివ్యవర్జితమిదమ్. ౨౩. వేశంపాయన ఉవాచ-
ఇతి శ్రుత్వా స నృపతిః పుత్రస్య నిధనం తదా, నిశ్వస్య దీర్ఘముష్ణం చ తతశ్చిం
తాపరోఽభవత్. ౨౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - నవమోఽధ్యాయః.

అథ విషీకపర్వప్రారంభః.

— యుద్ధిరస్య శిబిరదర్శనమ్ —

వైశంపాయన ఉవాచ—తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం ధృష్టద్యు
మ్నస్య సారథిః, శశంస ధర్మరాజాయ సౌప్తికే కదనం కృతమ్. ౧. సూత
ఉవాచ—ద్రాపదేయా హతా రాజన్ ద్రుపదస్యాత్తజైస్సహ, ప్రమత్తా నిశి
విశ్వస్థాః స్వపంతః శిబిరే స్వకే. ౨. కృతపర్వణా నృశంసేన గౌతమేన కృపేణ చ,
అశ్వత్థామ్నా చ పాపేన హతం వః శిబిరం నిశి. ౩. ఏతైర్నరగజాశ్వానాం ప్రా
సశక్తిపరశ్శతైః, సహస్రాణి నికృంతద్భిర్నిశ్చేషం తే బలం కృతమ్. ౪. భిద్యమా
నస్య మహతో మనస్యేవ పరశ్శతైః, శ్రుశ్రువే మమహా శబ్దో బలస్య తవ భా
రత ౫ అహమేవోఽనశిష్టస్తు తస్మాత్త్రైస్సన్యానృపహితే, ముక్తః కథంచిద్ధర్మాత్క

వ్యగ్రస్య కృతపర్వణః. ౬. తచ్చుత్తవా వాక్యమశివం కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః,
 పసాతే మహ్యం దుర్ధర్షః పుత్రశోకసమన్వితః. ౭. పతంతం తమతిక్రమ్య పరిజగ్రాహ
 సాత్త్వికః, భీమసేనోఽర్జునశ్చైవ మార్ద్రపుత్రః చ పాండవౌ. ౮. లబ్ధచేతాస్తు కౌంతే
 యః శోకవిహ్వలయా గిరా, జిత్వా శత్రూన్ జితః పశ్చాత్పర్యదేవయా ద్రవత్.
 ౯. దుర్విదాగతిరర్థానామపి యే దివ్యచతుషః, జీయమానా జయంత్యన్యే జయ
 మానా వయం జితాః ౧౦. హత్యా భ్రాతృహ్నా వయస్యాంశ్చ పితృహ్నా పౌత్రాన్
 సుహృద్ధణాన్, బంధూనమాత్యాన్ పౌత్రాంశ్చ జిత్యా సర్వాన్ జితా, నయమ్.
 అనర్థోవ్యర్థసంకాశ స్తథానర్థోఽర్థదర్శనః, జయోఽయమజయా కారోజయ స్తస్మాత్పు
 రాజయః. ౧౧. యజ్ఞిత్యా తస్యతే పశ్చాదాపన్న ఇవ దుర్జితః, కథం మన్యేత విజ
 యం తతో జితతరః పరైః. ౧౩. యేషామర్థాయ సాపం స్యాద్విజయస్య సుహృ
 ద్వధైః, నిర్జితైరప్రమత్తైర్హి విజితా జితకాశినః ౧౪. కర్ణినాలీకదంష్ట్రస్య ఖడ్గ
 జిహ్వస్య సంయుగే, చాపవ్యాత్యాస్య రౌద్రస్య జ్యోతలస్యనవాదినః. ౧౫. క్రుద్ధస్య
 నరసింహస్య సంగ్రామేవ్వపలాయినః, యే వ్యముచ్యంత కర్ణస్య ప్రమాదాత్తథమే
 హతాః ౧౬. రథప్రదం శరవర్షోర్మిమంతం రత్నాచితం వాహనవాజియుక్తమ్,
 శక్త్యర్హిష్ఠిమీనధ్వజనాగనక్రం శరసనావర్తమహేషు ఫేనమ్ ౧౭. సంగ్రామచంద్రో
 దయవేగవేలం ద్రోణార్ణవంజ్యోతలనేమి ఘోషమ్, యే తేరుదచ్చావచశస్త్ర నాభి
 స్తేరాజపుత్రానిహతాః ప్రమాదాత్ ౧౮. నహి ప్రమాదాత్పరమస్తి కశ్చిద్యథో
 నరాణామిహ జీవలోకే, ప్రమత్తమర్థాహినరంసమంతా త్యజంత్యనర్థాశ్చసమావిశం
 తి. ౧౯. ధ్వజోత్తమాగ్రోచ్చితధూమకేతుం శరార్చివం శోపమహాసమీరమ్, మహా
 ధనుర్జ్యోతలనేమి ఘోషం తనుత్రనానావిధశస్త్రహోమమ్ ౨౦. మహాచమూకక్షద
 వాభిపన్నం మహాహవే భీష్మమయాగ్నిదాహమ్, యేనేహురాతాయుధతీక్షణవేగం
 తే రాజపుత్రానిహతాః ప్రమాదాత్. ౨౧. నహి ప్రమత్తేన సరేణ శక్యం విద్యా
 తపశ్శీర్విపులం యశోవా, పశ్యాప్రమాదేన నిహత్య శత్రూన్ సర్వాన్త హేంద్రం
 సుఖమేధమానమ్. ౨౨. ఇంద్రోసర్మా పార్థివపుత్రపౌత్రా పశ్యావిశేషేణ
 హతాన్ ప్రమాదాత్, తీర్త్వా సముద్రం వణిజస్సకృద్ధాః మగ్నాః కునద్యా
 మివ హేలమానాః. ౨౩. అమర్షితైరైవ నిహతాశ్చయూనా నిస్సంశయంతే త్రిదివం
 ప్రపన్నాః, భ్రాతృహ్నాంశ్చ పుత్రాంశ్చ హతాన్నిశమ్య పాంచాలరాజం పితరం చ
 వృద్ధమ్ ౨౪. ధ్రివం విసంజ్ఞా పతితా పృథివ్యాం సా శోష్యతే శోకకృశాంగయష్టిః,
 తచ్ఛోకం దుఃఖమపారయంతీ కథంభవిష్యత్పుచితా సుఖానామ్. ౨౫. పుత్ర
 త్నయభ్రాతృపథప్రణున్నా ప్రదవ్యామానేవ హతాశనేన, ఇత్యేవమార్తః పరిజే

వయన్ స రాజా కురూణాం నకులం బభాషే. ౨౬. గచ్ఛానయై నామిహ మందభా
గ్యాం సమాత్మసత్కామితి రాజపుత్రీమ్, మాద్రీసుతస్తత్పరిగృహ్య వాక్యం
ధర్తేణ ధర్మప్రతిమస్య రాజ్ఞః. ౨౭. యయా రథేనాలయమాశు దేవ్యాః పాంచా
లరాజస్య చ యత్ర దారాః, ప్రస్థాప్య మాద్రీసుతమాజమీధః శోకార్దిశస్తైస్స
హితస్సుహృద్భిః. ౨౮. రోరూయమాణః ప్రయయా సుతానామాయోధనం
భూతగణానుకీర్ణమ్, సతత్ప్రవిశ్యాశివముగ్రయాపం దదర్శపుత్రా సుహృదస్స
ఖంశ్చ ౨౯. భూమా శయానా రుధిగార్ద్ధగిత్రా విభిన్నదేహా ప్రవృ
తోత్తమాంగా, స తాంస్తు దృష్ట్వా భృశమార్తరూపా యుధిష్ఠిరో ధర్మభృ
తాం పఠిష్ఠః. ౩౦. ఉచైః ప్రచుకోశ చ కారవాగ్ర్యః పపాత చోర్వాన్యం
సగణో విసంజ్ఞః. ౩౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-సాప్తికపర్వణి-దశమోఽధ్యాయః.

—౧౬ ప్రణీతపార్థభీమగణపమ్. ౧—

వైశంపాయన ఉవాచ—స దృష్ట్వా నిహతా సంభ్యో పుత్రా పౌత్రా
సఖింస్తథా, మహాదుఃఖపరీతాత్మా బభూవ జనమేజయ. ౧. తతస్తస్య మహా
శోకః ప్రాదురాసీన్దహాత్తనః, స్మరతః పుత్రపౌత్రాణాం భ్రాతృకాణాం న్వజనస్య చ.
౨. తమశ్రుపరిపూర్ణాక్షం వేసమానమచేతనమ్, సుహృదో భృశసంవిగ్నాః సాంత్య
యాంచక్రిరే తదా. ౩. తతస్తస్మిన్క్షణే కల్యో రథేనాదిత్యవర్చసా, నకులః
కృష్ణయా సార్థముపాయాత్పరమార్తయా. ౪. ఉపస్థాప్యం గతా సాతు శ్రుత్వా
సుమహదప్రియమ్, తదా వినాశం సర్వేసాంపుత్రాణాం వృధితాభవత్. ౫ కంప
మానేవ కదలీ వాతేనాభిసమీధితా, కృష్ణా రాజానమాసాద్య శోకార్తా న్యపత
ద్భువి. ౬. బభూవ వదనం తస్యాః సహసా శోకకర్షితమ్, పుల్లపద్మలలాశాన్యై
స్తమోగ్రస్త ఇవాంశుమా. ౭. తతస్తాం పతితాం దృష్ట్వా సంరంభీ సత్యవి
క్రమః, బాహుభ్యాం పరిజగ్రాహ సముత్పత్య వృకోదరః. ౮. సా సమాశ్వాసితా
తేన భీమసేనేన భామినీ, రుదతీపాండవం కృష్ణా సహ భ్రాతరమబ్రవీత్. ౯.
దిష్ట్యా రాజన్నవాప్యేమా మఖిలాం భోక్ష్యనే మహీమ్, ఆత్మజాక్షత్రధర్తేణ
సంప్రదాయ యమాయ వై. ౧౦. దిష్ట్యా త్వం కుశలీ పార్థ మత్తమాతం గ గా
మినమ్, అవాప్య పృథివీం కృత్వాన్మం సౌభద్రం న స్మరిష్యసి. ౧౧. ఆత్మజా
క్షత్రధర్తేణ శ్రుత్వా శూరాన్నిపాతితా, ఉపప్లవ్య మయా సార్థం దిష్ట్యా త్వం
న స్మరిష్యసి. ౧౨. ప్రసుప్తానాం పథం శ్రుత్వా ద్రాణినా పాపకర్తణా, శోకస్తపతి
మాం పార్థ హుతాశన ఇవాశ్రయమ్. ౧౩. తస్య పాపకృతో ద్రాజేర్నచేదద్య
త్వయానుణే, ప్రియతే సానుబంధస్య యుధి విక్రమ్య జీవితమ్. ౧౪. ఇహైవ

ప్రాయమాశిష్యే తన్నిబోధత పాండవాః, స చేత్థలమవాహ్నీతి ద్రాణిఃపాపస్య కర్షణః. ౧౫. ఏవముక్త్యా లెతః కృష్ణా పాండవం ప్రత్యుపావిశత్, యుధిష్ఠిరం యాజ్ఞ సేసి ధర్మ రాజం యశస్విని. ౧౬. దృష్ట్వాపబిష్టాం రాజర్షిః పాండవో మహిషీం ప్రియామ్, ప్రత్యువాచ స ధర్మాత్మా ద్రాపదీం చారుదర్శనామ్. ౧౭ ధర్మంధర్మేణ ధర్మజ్ఞేప్రాప్తా స్తే నిధనం శుభేపుత్రాస్తే బ్రాతరశ్చైవ తాన్ శోచితుమ్నస్సి. స కల్యాణి వసందుర్గం దూరం ద్రాణిరితో గతః, తస్య త్వం పాతనం సుభ్యే కథం జ్ఞాస్యసి శోభనే. ౧౮. ద్రాపద్య వాచ—ద్రోణపుత్రస్య సహజో మణిశ్శిరసి మేశ్రుతః, నిహత్యసంభ్యే తం పాపం సశ్యేయం మణిమూహ్యతమ్. ౨౦. రాజా శిరసి తే కృత్యా జివేయమితి మేమతిః, ఇత్యుక్త్వా పాండవం కృష్ణా రాజానంచారు దర్శనా. ౨౧. భీమసేనమథాగత్య పరమం వాక్యమబ్రవీత్, త్రాతుమ్నస్సి మాం భీమ త్తదధర్మమునుస్మరక. ౨౨. జహి తం పాపకర్తాణం శంబరం మఘవానివ, నహి తే విక్రమే తుల్యః పుమానస్తేహ కశ్చన. ౨౩. శ్రుతం తత్సర్వలోకేషు పర మవ్యసనే యథా, ద్వీపాఽభూస్త్యం హి పాథానాం నగరే వారణావతే. ౨౪. హిడింబదర్శనే చైవ తథా త్వమభవో గతిః, తథా విరాటనగరే కీచకేన భృశా ర్దితామ్. ౨౫. మామప్యధ్యుతవాః కృచ్ఛాః త్వలోమిం మఘవానివ, యతైతాన్యకృథాః పార్థ మహాకర్తాణి వై పురా. ౨౬. తథా ద్రాణిమిమ్రేక్షుం వినిహత్య సుఖిభవ, తస్యా బహువిధం దుఃఖం నిశమ్య పరిదేవితమ్. ౨౭ స చామ ర్షత కాంతేయో భీమసేనో మహాబలః, స కాంచనవిచిత్రాంగమారురోహ మహా రథమ్. ౨౮ ఆదాయ రుచిరం చిత్రం సమార్దణగుణం ధనుః, నకులం సారథింకృత్యా ద్రోణపుత్రవధేభ్యతః. ౨౯. విష్ణుర్వ సశరం చాపం తూర్ణమశ్వాసహోదయత్, తే హయాః పురుషవ్యాఘ్రు చోదితా వాతరంహసః. ౩౦ వేగేన త్వరితా జగ్గు ర్హరయశ్శీఘ్రగామినః, శిబిరాత్సాన్ద్రృషిత్యా స రథస్య పదమచ్యుతః. ౩౧. ద్రోణపుత్రస్యతస్యాశుయయా వేగేన వీర్యవాః. ౩౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - ఏకాదశోఽధ్యాయః.

—యథా యుధిష్ఠిరకృష్ణసంవాదః—

వైశంపాయన ఉవాచ—తస్మిన్ ప్రయాతే దుర్ధర్షే యదూనామృషభ స్తతః, అబ్రవీత్పుండరీకాక్షః కుంతీపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్. ౧. ఏష పాండవ తే భ్రాతృపుత్రశోకసరాయణః, జిహ్వాంసు ర్ద్రోణిమాక్రందే ఏకవవాభిధావతి. ౨. భీమః ప్రియస్తే సర్వేభ్యో భ్రాతృభ్యో భరతర్షభ, తం కృచ్ఛగతమద్యత్వం కస్తాన్నాభ్యుపపద్యతే. ౩. యత్తదాచష్ట పుత్రాయ ద్రోణః పరపురంజయః, అస్త్రం బ్రహ్మశిరో నామ దహేతే పృథవీమపి. ౪. తన్మహాత్మా మహాభాగః కేతు స్సర్వధను

వృతామ్, ప్రత్యపాదయదాచార్యః ప్రీయమాణో ధనంజయమ్. ౫. తం పుత్రోఽ
 ప్యేక ఏవైసమన్వయాచదమర్షణః, తతః ప్రోవాచ పుత్రాయ నాతిహృష్టమనా
 ఇవ. ౬. విదితం చాపలం హ్యసీదాత్తజన్య దురాత్మనః, సర్వభర్తవిదాచార్యః
 సోఽన్వశాత్స్వసుతం తతః. ౭. పరమాపద్ధతేనాపి నన్య తాత త్వయా రణే,
 ఇదమస్త్రం ప్రయోక్తవ్యం మానుషేష విశేషతః. ౮. ఇత్యుక్తవాన్ గురుః
 పుత్రం ద్రోణః పశ్చాదభోక్తవాన్, న త్వం జాతు సతాం మాద్యే స్థాతేతి పురు
 షర్షభ. ౯. స తదాజ్ఞా యదుష్టాత్తా పితుర్వచసమప్రియమ్, నిరాశస్సర్వకల్యాణైః
 శోకాత్సర్వచరన్తపీమ్. ౧౦. తతస్తదా కురుశ్రేష్ఠ వనస్థే త్వయి భారత, అవ
 సద్ధావ్రికామేత్య వృష్ణిభిః పరమార్చితః. ౧౧. స కదాచిత్సముద్రాంతే వనన్ ద్వంద్వ
 రవతీ మమ, ఏకఏకం సమాగత్య మామువాచ హసన్నివ. ౧౨. యత్తదుగ్రం
 తః కృష్ణ చరన్ సత్యపరాక్రమః, అగస్త్యాద్భారతాచార్యః ప్రత్యపద్యత
 మే పితా. ౧౩. ఆస్త్రం బ్రహ్మశిరో నామ దేవగంధర్వపూజితమ్, తదద్య
 మయి దాశార్వా యథా పితరి మే తథా. ౧౪. ఆస్త్ర త్తస్తదుపాదాయ దివ్య
 మస్త్రం యదూత్తమ, మమాప్యస్త్రం ప్రయచ్ఛ త్వం చక్రం రిపుహణం రణే.
 ౧౫. స రాజన్ ప్రీయమాణేన మయా పుష్కతః కృతాంజలిః, యాచమానః
 ప్రయత్నేన మత్తోఽస్త్రం భరత్ర్షభ. ౧౬. దేవదానవగంధర్వమనుష్యపతంగోరగాః,
 న సమా మమ వీర్యస్య శతాంశేనాపి పిండితాః. ౧౭. ఇదం ధనురియం శక్తిరీదం
 చక్రమియం గదా, యద్యదిచ్ఛసి షేదస్త్రం మత్తస్తత్తద్గదామి తే ౧౮. యచ్ఛ
 కోఽపి సముద్యంతుం ప్రయోఽత్తుమపి వాకణే, తద్భృహాణ వినాస్త్రేణ యన్తే దా
 తుమభీష్మసి. ౧౯. సనునాభం సహస్రారం వజ్రనాభమయస్తయమ్, వచేచక్రం మహా
 భాగో మత్తః స్ఫుర్ధన్తయా సహ. ౨౦. గృహాణ చక్రమిత్యుతో మయా తు తద
 సంతరమ్, జగ్రహోత్పుత్య సహసా చక్రం సవ్యేన పాణినా. ౨౧. నచైసమశేకతో
 స్థానాత్ సంచాలయితుమపుత్ర, అదైసద్దక్షిణేనాపి గృహీతుముపచక్రమే. ౨౨.
 సర్వయత్నబలేనాపి గృహ్లాన్మేవమిదం తతః, తతస్సర్వబలేనాపి యదైసన్నశకాక
 హ. ౨౩. ఉద్యంతుం వా చాలయితుం ద్రాణిః పరమదుర్తనాః, కృత్యా యత్నం
 పరిశ్రాంతః సంస్యవర్తత భారత. ౨౪. నివృత్తమనసం తస్మాదభిప్రాయాద్విచేతనమ్,
 అహమామంత్ర్య సంవిగ్నమశ్వత్థామానబ్రువమ్. ౨౫. యస్య దేవమనుష్యేష
 ప్రమాణం పరమంగతః, గాంధీనధన్వా శ్వేతాశ్వః కపిప్రవరకేతవః. ౨౬. యస్మా
 డ్మాదేవదేవేశం శిలికంతముమాపతిమ్, ద్వంద్వయుద్ధే పరాజిష్టుస్తాపయామాన
 శంకరమ్. ౨౭. యస్మాత్ప్రియతరో నాస్తి మమాన్యః పురుషో భువి, నాదేయం య

స్య మే కించిదపి దాహస్యతాస్తథా. ౨౮. తేనాపి సుహృదా బ్రహ్మ పార్థనాక్తి
ప్రకర్తణా, నోక్తపూర్వమిదం వాక్యం యత్త్వం మామభిభాషనే. ౨౯. బ్రహ్మచ
ర్యం మహద్భోరం తీర్త్వా ద్వాదశవాన్వికమ్, హిమవత్సార్వమనాస్థాయ యో మ
యా తపసార్జితః. ౩౦. సమానవ్రతచారిణ్యాం రుక్మిణ్యాం యోవ్యజాయత, సస
త్కుమారస్తేజసీ ప్రద్యుమ్నో నామ మే సుతః. ౩౧. తేనావ్యేతన్తహద్వివ్యం
చక్రమప్రతిమం రణే, న ప్రార్థితమభూన్మాథ యదిదం ప్రార్థితం త్వయా. ౩౨.
రామేణాతిబలేనై తన్నోక్తపూర్వం కదాచన, న గచ్ఛేన స సాంజేన యదిదం ప్రార్థి
తం త్వయా. ౩౩. ద్వారకావాసిభిశ్చాన్వైర్వృష్ట్యంధకమహారతైః, నోక్తపూర్వ
మిదం జాతు యదిదం ప్రార్థితం త్వయా. ౩౪. భారతాచార్యపుత్రస్త్వం మానిత
స్సర్వయాదవైః, చక్రేణ రథినాంశ్రేష్ఠ కంసు తాత యుయుత్సనే. ౩౫. ఏవముక్తో
మయా ద్రాశిర్వామిదం ప్రతుష్టవాచహ, ప్రయుజ్య భవతే పూజాం యోత్యే
కృష్ణ త్వయా సహ. ౩౬. ప్రార్థితం తే మయా చక్రం దేవదానవపూజితమ్, అజే
యస్సాన్యమితి విభో సత్యమేతద్భ్రావీమి తే. ౩౭. త్వత్తోఽహం దుర్లభం కామసున
వాపైవ కేశవ, ప్రతియాన్యమి గోవింద శివేనాభివదస్య మామ్, ౩౮. ఏతత్సు
భీమం భీమానామృషభేణ త్వయా ధృతమ్, చక్రమప్రతిచక్రేణ భువి నానోఽభి
వద్యతే. ౩౯. ఏతావదుక్త్వా ద్రాశిర్వాం యుగ్యానశ్వాః ధనానిచ, ఆదాయోప
యయా కాలే రత్నాని వివిధానిచ. ౪౦. ససంరంభీ దురాత్మాచ చపలః క్రూర ఏవ
చ, వేద చాస్త్రం బ్రహ్మశిరస్తస్మా ద్రక్ష్యో వృకోదరః. ౪౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే, సౌప్తికపర్వణి - ద్వాదశోఽధ్యాయః

—ॐ బ్రహ్మశిరోఽర్చత్యాగః. ౧—

వైశంపాయనఉవాచ.—ఏవముక్త్వా యుథాంశ్రేష్ఠ స్సర్వయాదవసందనః,
సర్వాయుధవరోపేతమారురోహ రథోత్తమమ్. ౧. యుక్తం పరమకాంభోజైస్తు
రగైర్హైమమాలిభిః, ఆదిత్యోదయవర్ణస్య ధురం రథవరస్యతు. ౨. దక్షిణామహ
వైశ్రవస్సుగ్రీవస్సవ్యతోఽభవత్, పార్థివాపాతు తస్యాస్త్రాం మేఘపుష్పబలాహ
కా. ౩. విశ్వకర్తకృతా దివ్యా రత్న ధాతువిభూషితా, ఉచ్చితేవ రథే మాయా
ధ్వజయష్టిరదృశ్యత. ౪. వైవతేయః స్థితస్తస్యాం ప్రభా మండలరశ్మివాః, తస్య
సత్వవతః కేతుస్సృజగారిరదృశ్యత. ౫. అథారోహద్ధృషీకేశః కేతుస్సగ్ధనుష్ట
తామ్, అర్జునస్సత్యకర్తాచ కురురాజో యుధిష్ఠిరః. ౬. అశోభతాం మహాత్మానా
దాశార్వామభిః స్థితౌ, రథస్థం శార్ఙ్గధన్వాన మశ్వినావివ వాసవమ్. ౭. తావ్రపా

రోష్య దాశ్శార్త్తః స్వందనం లోకపూజితమ్, ప్రతోదేన జవోపేతాః పరమా
 శ్వానచోదయత్. ౮. తే హయాస్సహసోత్పేతుర్ధృషీత్వా స్వందనోత్తమమ్,
 అస్థితం పాండవేయాభ్యాం యదానామృషభేణ చ. ౯. వహతాం శార్ఙ్గధన్వాన
 మశ్వానాం శీఘ్రగామినామ్, ప్రాదురాసీన్సహా శబ్దః పక్షిణాంపతతామివ. ౧౦.
 తే సమార్చన్నరవ్యాఘ్రాః క్షణేన భరత్స్వభ, భీమనేనం మహేష్వానం సమను
 ద్రుత్య వేగితాః ౧౧ గ్రోధనీప్తం తు కాంతేయం ద్విషదర్శే సముద్యతమ్, నాశ
 క్షుణ్ణ వారయితుం సమేత్యాపి మహారథాః. ౧౨. స తేహం ప్రేక్షితామేవ శ్రీ
 మతాం ధృఢధన్వినామ్, యయా భాగీరథీతీరం హరిభిర్భృశవేగితైః. ౧౩. యత్ర
 స్త స్రూయతే ద్రాణిః పుత్రహంతా మహాత్మనామ్, స దదర్శ మహాత్మానముదకాం
 తే యశస్వినమ్. ౧౪. కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసమాసీనమృషిభిస్సహ, తం చైవ
 మ్రూరకర్షణం ఘృతాక్షం కుశచీరిణమ్. ౧౫. రజసా ధ్వస్తమాసీనం దదర్శ ద్రాణి
 మంతికే, తమభ్యథావత్కౌతేయః ప్రగృహ్య సశరం ధనుః. ౧౬ భీమనేనో మ
 హాబాహు స్థితితేతి చాబ్రవీత్, స దృష్ట్వా భీమధన్వానం ప్రగృహీతశరం
 నమ్. ౧౭. భ్రాతరా పృథతశ్చస్య జనార్దనరథే స్థితౌ, వ్యధితాత్మా భవద్ద్రాణిః
 ప్రాప్తం చేదమనున్యత ౧౮. స తద్దివ్యమదీనాత్మా పరమాస్త్రమచింతయత్, జగ్రా
 హ చ సచేక్షీకాం ద్రాణిస్సవ్యేన పాణినా. ౧౯. సతామాపదమాసాద్య దివ్యమ
 స్త్రముదైరయత్, అమృత్యమాణస్తాః శూరాః దివ్యాయుధధరాః స్థితాః.
 ౨౦. అపాండవాయేతి రుషా వ్యసృజద్దారుణం వహః, ఇత్కుక్త్వా రాజశార్దూల
 ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాః. ౨౧. సర్వలోక ప్రమోహార్థం తదస్త్రం ప్రముమోచ
 హ, తతస్తస్యామిషీకాయాం పావకస్సుమజాయత. ౨౨. ప్రధత్యన్నివ లోకాం
 స్త్రీః కాలాంతకయమోపమః. ౨౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-సాత్త్వికపర్వణి - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

అర్జునాస్తత్యాగః. ౧౦

వైశంపాయనఉవాచ.—ఇంగితేనైవ దాశ్శార్త్త స్తమభిప్రాయ మా దితః,
 ద్రాణేర్బుద్ధ్యా మహాబాహురద్ధనం ప్రత్యభాషత. ౧. అర్జునార్జున యద్దివ్యమ
 స్త్రం తే యది వర్తతే, ద్రోణోపదిష్టం తస్యాయం కాలస్సంప్రతి పాండవ. ౨. భ్రా
 త్రాణామాత్మనశ్చైవ పరిత్రాణాయ భారత, విసృజైతత్త్వమప్యాజావస్త్రమస్త్ర
 నివారణమ్. ౩. కేశవేనైముక్తోఽథ పాండవః పరవీరహః, అవాతరద్రథాత్మార్జునం
 ప్రగృహ్య సశరం ధనుః. ౪. పూర్వమాచార్యపుత్రాయ తతోఽనంతరమాత్మ నే,
 భ్రాతృభ్యశ్చైవ సర్వేభ్యస్స స్త్రీకుక్త్వా పరంతపః. ౫. దేవతాభ్యో నమస్కృ
 త్య గురుభ్యశ్చైవ సర్వశః, ఉత్సరజ్జ శివం ధ్యాయన్నస్త్రమస్త్రేణ శామ్యతామ్.

౬. తతస్తస్త్వం సహా పృష్టం గాంధీవధర్మనా, ప్రజాన్వల మహర్షిష్యద్యుగాం
తానలసన్నిభమ్. ౭. తతైవ ద్రోణపుత్రస్య తదస్త్రం తిగ్గతేజసః, ప్రజాన్వల మహా
జ్వలం తేజోమండలసంవృతమ్. ౮. నిర్ఘాతా బహవశ్చాపకా వేతురుల్కాస్సహ
స్రశః, మహద్భయం చ భూతానాం సర్వేషాం సమజాయత. ౯. సశబ్దమభవద్వీర్య
మజ్వాలామాలాకులం భృశమ్, చచాల చ మహీ కృత్వాన్మ సపర్వతవనదుమా
౧౦. తేత్వస్త్ర తేజసీ లోకాంస్తాపయంతీ వ్యవస్థితే, మహర్షీ సహితౌ తత్ర దర్శయా
మాసకుస్తదా ౧౧. నారదస్సర్వభూతాత్తా భారతానాం పితామహః, ఉభౌ శమ
యితుం వీరా భారద్వాజధనంజయా ౧౨. తౌ మునీ సర్వధర్మజ్ఞౌ సర్వభూతహి
తైషిణౌ, దీప్తయారస్త్రయార్చధ్యే స్థితౌ పరమతేజసా. ౧౩. తదంతరమథాభృ
ష్యో వ్యుపగమ్య యశస్విణౌ, అస్తామృషీవరౌ తత్ర జ్వలితౌ వివ పావకౌ ౧౪.
ప్రాణభృద్భిరనాభృష్యో దేవదాసవసన్తుతౌ, అస్త్రతేజశ్శమయితుం లోకానాం హి
తకామ్యయా. ౧౫. ఋషీ ఊదతుః—చానాశస్త్రవిదః పూర్వే యేఽన్యతీతా
మహారథాః, నైతదస్త్రం మనుష్యేషు తైః ప్రయుక్తం కథంచన. ౧౬. కిమిదం సా
హసం వీరా కృతంతౌ మహాత్యయమ్ ౧౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సాష్టికపర్వణి - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

—ॐ బ్రహ్మశిరోస్త్రస్య పాండవేయగర్భప్రవేశనమ్. ॐ—

చై శంపాయనఉవాచ.—దృష్ట్వైవ సరశార్ధౌల తావగ్నిసమతేజసా, సంజ
హార శరం దివ్యం త్వరమాణో ధనంజయః ౧. ఉవాచ భరతశ్రేష్ఠ తావప్రీతౌ స్రాం
జలిస్తదా, ప్రయుక్తమస్త్రమస్త్రేణ శామ్యతామితి వై మయా. ౨. సంహృతే పర
మాస్త్రేఽస్తిక సర్వాసస్తానశేషతః, పాపకర్తా ధ్రువం ద్రాణిః ప్రథక్వీర్యస్త్రతేజ
సా. ౩. యదత్ర హితమస్తాకం లోకానాం చైవ సర్వథా, భవంతౌ దేవసంకాశౌ
తథా సంమంతుమర్హతః. ౪. ఇత్కుక్త్వా సంజహరాస్త్రం పునరేవ ధనంజయః, సం
హారో దుష్కరస్తస్య దేవైరపిహి సంయుగే. ౫. విప్రుష్టస్య రణే తస్య పరమా
స్త్రస్య సంగ్రహే, అశక్తః పాండవాదన్యస్సామీదపి శతేకతః ౬. బ్రహ్మతేజో
ద్భవం విద్ధి విప్రుష్టమకృతాత్తనా, న శక్యమావర్తయితుం బ్రహ్మచారివ్రతాదృతే. ౭
అచీర్ణబ్రహ్మచర్యోయః సృష్ట్యా వర్తయతే పునః, తదస్త్రం సామబంధస్య మా
ర్గానం తస్య కృంతతి ౮. బ్రహ్మచారి వ్రతీ చాపి దురావారమవాప్య తత్, పరమ
వ్యసరాఽర్తోపి నార్జునోఽస్త్రం వ్యముంచత ౯ సత్యవ్రతధర్మశ్శూరో బ్రహ్మచారి చ
పాండవః, గురువర్తి చ తేనాస్త్రం సంజహరాన్జనః పునః. ౧౦. ద్రాణిరప్యథ సం
ప్రేక్ష్య తావప్రీతౌ పురతఃస్థితౌ, న శకాక పునర్హోరమస్త్రం సంహరుమిదమా. ౧౧.
అశక్తః ప్రతిసంహారే పరమాస్త్రస్య సంయుగే, ద్రాణిరీరమనా రాజా ద్వైపా

యనమభావత. ౧౨. ఉత్తమవ్యసనాచైవ ప్రాణత్రాణమభీష్టునా, మయైతదస్త్రమ
 త్సృష్టం భీమసేనభయాన్తునే. ౧౩. అధర్వశ్చ కృతోఽనేన ధార్తరాష్ట్రం జిహ్వాః
 తా, మిథ్యాచారేణ భగవత్ భీమసేనేన సంయుగే. ౧౪. అతస్సృష్టమిదం బ్ర
 హ్మ మయాస్త్రమకృతాత్మనా, తస్య భూయోఽద్య సంహారం కర్తుం నాహమిహా
 త్యహే. ౧౫. విసృష్టం హి మయా దివ్యమేతదస్త్రం దురాసదమ్, అపాండవా
 యేతి మునే బ్రహ్మతేజోఽనుమంత్ర్యవై. ౧౬. తదిదం పాండవేయానామంత
 కాయాభిసంహితమ్, అద్య పాండుసుతాన్ సర్వాన్ జీవితాద్భ్యంశయిష్యతి. ౧౭.
 కృతం పాపసిదం బ్రహ్మ రోషావిప్లవేన చేతసా, వధమాశాస్య పాథానాం మయా
స్త్రం సృజతారణే. ౧౮. హ్యస ఉవాచ—అస్త్రం బ్రహ్మశిరస్తాత విద్వాన్ పార్థో
ధనంజయః, ఉత్సృష్టవాన్ రోషేణ న నాశాయ తవాహవే. ౧౯. అస్త్రమస్త్రేణ
తు రణే తవ సంశయిష్యతా, విసృష్టమట్టనేదేదం పునశ్చ ప్రతిసంహృతమ్. ౨౦.
బ్రహ్మస్త్రమవ్యవాయైతదుపచేశాత్పితృస్తవ, తత్తద్ధర్మాన్వహాబాహుర్నాంకవత
ధనంజయః. ౨౧. ఏవం ధృతిమతస్సాధోః సర్వాస్త్రవిదుషస్తతః, సభాశ్రుబంధోః
కన్యాత్వం వధమవ్య చిక్షీర్షసి. ౨౨. అస్త్రం బ్రహ్మశిరోయత్ర పరమాస్త్రేణ వధ్యతే,
సమా ద్వాదశపద్భ్యస్తద్రాష్ట్రం నాభివర్జిత. ౨౩. ఏతదస్త్రం దుహాబాహుః శక్తి
మానసి పాండవః, న విహన్యాత్తదస్త్రంతు ప్రజాహితచిక్షీర్షయా. ౨౪. పాండ
వాస్త్రం చ రాష్ట్రం చ సదా సంరక్ష్యమేవహి, తస్మాత్సంహార దివ్యం త్వమస్త్ర
మేతన్వహాభిజ. ౨౫. అరోషస్తవ చైవాస్తు పార్థాస్సంతు నిరహుయాః, న హ్యథ
ర్షేణ రాజర్షిః పాండవో జేతుమిచ్ఛతి. ౨౬. మణిం చైవ ప్రయచ్ఛాద్య యస్తే
శిరసి తవతి, ఏతదాదాయ తే ప్రాణాన్ ప్రతిదాస్యంతి పాండవాః. ౨౭. ద్రాణి
రువాచ—పాండవై ర్యాని రణాని యచ్ఛాశ్చక్రైర్వైర్ధనమ్, అవాప్తమిహ
తేభ్యోఽయం మణిర్నమ విశిష్యతే. ౨౮. యమాబధ్యభయం నాస్తి శస్త్రవ్యాధితు
దాశ్రయమ్, దేవేభ్యోదానవేభ్యో వా నాగేభ్యో వా కథంచన. ౨౯. స చ రక్షోగ
ణభయం నతేస్కరభయం తథా, ఏవం వరోఽ మణిరయం న మే త్యాజ్యః కథంచన.
౩౦. యత్తు మే భగవానాహ తన్నే కార్యమనంతరమ్, అయం మణిరయం చాహమి
షీకాతు పతిష్యతి. ౩౧. గర్భేషు పాండవేయారామమోఘం చైతదుత్పదమ్, న చ
శక్తోఽస్తి భగవత్ సంహర్తుం పునరుద్యతమ్. ౩౨. ఏతదస్త్రమతశ్చైవ గర్భేషు విసృ
జామ్యహమ్, న చ వాక్యం భగవతో న కరిష్యే మహామునే. ౩౩. వ్యాసశివాచ.
 ఏవం కురు న చాన్యాతు బుద్ధిః కార్యా త్వయానఘ, గర్భేషు పాండవేయారామ

విస్మయైతదుపారము. 38. వైశంపాయన ఉవాచ—తతః పరమమస్తం తు ద్రాణి
రుద్యతమాహావే, దైవపాయనవచః శ్రుత్వా గర్భేషు ప్రముమోచహ. 38.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సాంప్రదానికపర్వణి - పంచదశోఽధ్యాయః.

—ॐ ప్రసాదానంతస్తు. ॐ—

వైశంపాయన ఉవాచ—తదాజ్ఞాయ హృషీకేశో విస్మయం పాపకర్తణా,
హృష్యమాణ ఇదం వాక్యం ద్రాణిం ప్రత్యబ్రవీత్తదా. ౧ విరాటస్య సుతాం
పూర్వం స్మృషాం గాంధీవధన్వనః, ఉపస్థస్యగతాం దృష్ట్వా వ్రతవాక్ బ్రాహ్మ
ణోఽబ్రవీత్. ౨. పరిక్షిణేషు కురుషు పుత్రస్తవ భవిష్యతి, ఏతదస్య పరిక్షిత్త్వం
గర్భస్థస్య భవిష్యతి. 3. తస్య తద్వచనం సాధోః సత్యమేతద్భవిష్యతి, పరిక్షిద్భ
వితా హేషాం పునర్నంశకరస్సుతః. ౪. ఏవం బ్రువాణం గోవిందం సాత్యతాం
ప్రవరం తదా, ద్రాణిః పరమసంగభః ప్రత్యువాచేదము త్తరమ్. ౫. నైతదేవయథా
త్థత్వం పక్షపాతేన కేశవ, వచనం పుండరీకాక్ష న చ మద్వాక్యమన్యథా. ౬. పతి
ష్యతి తదస్త్రంహి గర్భే తస్యా మయోద్వితమ్, విరాట దుహితః కృష్ణయం త్వం
రక్షితుమిచ్ఛసి. ౭. శ్రీభగవానువాచ—అమోఘసరమాస్త్రస్య పాతో యస్మిన్ భవి
ష్యతి, స తు గర్భోమృతో జాతో దీర్ఘమాయురవాప్నోతి. ౮. త్వాం తు కా
పురుషం పాపం విదుస్సర్వే మనీషిణః, అసకృత్పాపకర్తాణాం బాలజీవితఘాతకమ్.
౯. తస్మాత్త్వమస్య పాపస్య కర్తణః ఫలమాప్నుహి, త్రిణివర్త సహస్రాణి చరిష్యసి
మహిమిమామ్. ౧౦. అప్రాప్నువన్ కృచితాంబిత్యంవిదం జాతు కేనచిత్,
నిర్జనానసహాయస్తస్య దేశాన్ ప్రవిచరిష్యసి. ౧౧. భవిత్రీ నహి తే త్సుద్రజనమ
ధ్యేషు సంస్థితః, పూయశోఽతగంధీ చ దుర్గకాంతారసంశ్రయః. ౧౨. విచరిష్యసి
పాపాత్మా సర్వవ్యాధిసమన్వితః, వయః ప్రాచ్య పరిక్షిత్తు వేదవ్రతమవాప్యచ.
౧౩. కృపాచ్ఛార్దవతాచూర్ణః సర్వాస్త్రాణ్యుపసత్స్యతే, విదిత్యా పరమాస్త్రాణి
క్షత్రధర్మవ్రతేస్థితః ౧౪ వష్టిం వర్షాణి భగ్నాత్తా వసుధాం పాలయిష్యతి, ఇత
శ్శార్ధ్వం మహాబాహుః కురుగాజో భవిష్యతి. ౧౫. పరిక్షిన్నా మనృసత్కించ
తస్తే సుదుర్జితే, అహం తం జీవయిష్యామి దగ్ధం శస్త్రాగ్ని తేజసా. ౧౬. సత్య మే
తపసో వీర్యం సత్యస్య చ నరాధరు. ౧౭. వ్యాస ఉవాచ—యస్మాదనాదృత్య
కృతం త్వయాస్తాన్ కర్త దారుణమ్, బ్రాహ్మణస్య సత్యక్ష్మేన యస్తాత్తే వృత్తమీ
దృశమ్. ౧౮ తస్మాద్విద్దేవకీపుత్ర ఉక్తవానుత్తయం వచః, అసంశయం తే తద్భావి
క్షత్రధర్మస్త్యయాశ్రితః. ౧౯. అశ్వత్థామోవాచ—సదైవ భవతా బ్రహ్మ
స్థాస్యామి పురుషేష్విహ, సత్యవాగస్తు భగవానయం చ పురుషోత్తమః. ౨౦.
వైశంపాయన ఉవాచ—ప్రదాయాథ మణం ద్రాణిః పాండవానాం మహాత్మ

నామ్, జగము విమనాస్తేషాం సర్వేషాం పశ్యతాం వనమ్. ౨౧. పాండవాశ్చాపి
గోవిందం పురస్కృత్య హతద్విషః, కృష్ణద్వైపాయనం చైవం నారదం చ మహా
మునిమ్. ౨౨. ద్రోణపుత్రస్య సహజం మణిమదాయ సత్వగాః, ద్రౌపదీమభ్య
థావంత ప్రాయోవేతాం మనస్వినీమ్ ౨౩. వైశంపాయన ఉవాచ—తతస్తే పురు
షవ్యాసాః సదశ్చైర్నిలలోపమైః, అభ్యయుస్సుహ దాశార్థాః శిబిరం పునరే
వహి. ౨౪. అనతీర్వ రథాభ్యాం తు త్వరమాణా మహారథాః, దదృశుర్ద్రౌపదీం
కృష్ణమార్తా మార్తతరాస్సయమ్. ౨౫. తాముచేత్య నిరానందాం దుఃఖశోక
సమన్వితామ్, పరివార్య వ్యతిష్ఠంత పాండవాస్సుహ కేశవాః ౨౬. తతో రాజా
భ్యనుజ్ఞాతో భీమసేనో మహాబలః, ప్రదక్షా తం వణిం దివ్యం వచనం చేదమబ్ర
వీత్. ౨౭. అయం భద్రే తస్య మణిః పుత్రహంతుర్జితస్య తే, ఉత్తిష్ఠ శోకముత్సృ
జ్య ఉత్త్రధర్మమనుర్ధర. ౨౮. ప్రయాణే వాసుదేవస్య క్రమార్థమనీతేక్షణే, యా
న్యుక్తాని త్వయా భీరు వాక్యాని మధుభూతిని. ౨౯. నైవ మే పతయస్సంతి న
పుత్రా భ్రాతరోన చ, న వై త్వమితి గోవింద శమమిచ్ఛతి రాజని. ౩౦. ఉత్క్షవత్ససి
తీవ్రాణి వాక్యాని పురుషోత్తమమ్, ఉత్త్రధర్మనురూపాణి తాని సంస్తర్తుమర్హసి.
౩౧. హతో దుర్యోధనః పాపా రాజ్యస్య పరిపంధికః, దుశ్శాసనస్య కుధిరం పీతం
విష్ఫురతో మయా. ౩౨. వైరస్య గతమాన్యన్యం నస్త వాచ్యా విపక్షతామ్,
జిత్వా ముక్తోద్రోణపుత్రో బ్రహ్మణ్యక్షారవేణచ. ౩౩ యశోఽస్య పాతితం దేవిశరీ
రం త్వవశేషితమ్, నియోజితశ్చ మణినా భగ్గంశితం చాయుధం భువి. ౩౪. ద్రౌపదున్య
వాచ.—కేవలాన్యన్యమాప్తాస్తి గురుపుత్రో గురుర్తమ, శిరస్యేతం మణిం రాజా
ప్రతిబధ్నాతు భారత. ౩౫. తం గృహీత్వా తతో రాజా శిరస్యేవాకరోత్తదా,
గురోరుచ్ఛిష్టమిత్యేవ ద్రౌపద్యా వచనాదపి. ౩౬. తతో దివ్యం మణివరం శిరసా
ధారయన్ ప్రభుః, శుశుభే స తదా రాజా సచంద్ర ఇవ పర్వతః. ౩౭. ఉత్తస్థా
పుత్రశోకార్తా తతః కృష్ణా మనస్వినీ, కృష్ణం చాపి మహాబాహుః పరిపప్రచ్ఛ
ధర్మరాట్. ౩౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - పాండవోఽధ్యాయః.

—యథిష్ఠిరకృష్ణసంవాదః. ౧—

వైశంపాయన ఉవాచ—హతేషు సర్వ నైన్యేషు సౌప్తికే తైరక్ష స్త్రిభిః,
శోచన్ యథిష్ఠిరో రాజా దాశార్వా మిదమబ్రవీత్. ౧. కథం ను కృష్ణ పాపేన తుద్రే
ణాకృతకర్తణ, ద్రాణినా నిహతాస్సర్వే మమ పుత్రా మహారథాః. ౨. తథా కృణా
స్త్రా విక్రంతాః సహ స్రతయోధినః, ద్రుపదస్యాత్మజాశ్చైవ ద్రోణపుత్రేణ పాతితాః.

3. యస్య ద్రోణో మహేష్వాసో న ప్రాదాదాహవే ముఖమ్, నిజశ్చేన్ రథిచాం
 శ్రేష్ఠంభృష్టమ్యమ్నం కథం ను సః. ౪. కిన్న తేన కృతం కర్మ తథాయుక్తం నర
 ర్షభ, యదేకస్సమరే సర్వానవధీన్నీ గురోస్సుతః. ౫. శ్రీభగవానువాచ, —
 నూనం సదేవదేవానా మ్విశ్వరేశ్వరమవ్యయమ్, జగమ శరణం ద్రాణిరేకస్తేనా
 వధీచ్ఛహవా. ౬. ప్రసన్నో హి మహాదేవో దద్యాదమరతామపి, వీర్యం చ
 గిరిశో దద్యాద్యేనేంద్రమపి శాతయేత్. ౭. వేదాహం హి మహాదేవం
 తత్త్వేన భరత్క్షభ, యాని చాస్య పురాణాని కర్తాణి వివిధానిచ. ౮. ఆదిరేష
 హి భూతానాం మధ్యమంతశ్చ భాగత, విచేష్టతే జగచ్ఛేదం సర్వమస్మైవ కర్మ
 ణా. ౯. ఏవం సిన్ధుక్షుర్భూతాని దదర్శ ప్రథమం విభుః, పితామహోఽబ్రవీచ్ఛై
 నం భూతాని సృజ మావీరమ్. ౧౦. హరికేశస్తథేత్యుక్త్వా భూతానాం దోషద
 ర్శివాన్, వీరకాలం తప్తస్తేవే మగ్నోఽంభసి మహాతపాః ౧౧. సుమహాంతం తతః
 కాలం ప్రతీక్ష్యేనం పితామహః, ప్రష్టారం సర్వభూతానాం సపర్జ మనసా పరమ్.
 ౧౨. సోఽబ్రవీత్పితరం దృష్ట్వాగిరిశం సుప్తమంభసి, యది మే నాగజ్యోస్తస్యస్తతః
 స్రుత్యోమ్యహం ప్రజాః ౧౩. తమబ్రవీత్పితానాన్తి త్వదన్యః పురుషోఽగ్రజః,
 స్థాణురేష జలే మగ్నో విస్రబ్ధః కురు వైకృతమ్. ౧౪. భూతాన్యన్వసృజత్సప్త
 దక్షాదీంస్తు ప్రజాపతీః, యైరిమం వ్యకరోత్సర్వం భూతగ్రామం చతుర్విధమ్. ౧౫.
 తాస్సృష్టమాత్రాః క్షుధితాః ప్రజాస్సర్వాః ప్రజాపతిమ్, బిభక్ష్యిష్యవో రాజక
 సహసా ప్రార్థవంస్తదా. ౧౬. సభత్యమాణస్తాణార్థి పితామహముచాద్రవత్,
 ఆభ్యో మాం భగవాంస్త్రాతు వృత్తిరాసాం విధీయతామ్. ౧౭. తతస్తాభ్యో
 దదావన్నమోషధీః స్థావరాణిచ, జంగమాని చ భూతాని దుర్బలాని బలీయ
 సామ్. ౧౮. విహితాన్నాః ప్రజాస్తాస్తు జగ్గుస్సృష్టా యథాగతమ్, తతో వవృధిరే
 రాజక ప్రీతిమత్యస్స్వయోనిభు. ౧౯. భూతగ్రామే వివృధేతు తుష్టే లోకగురా
 వపి, ఉదతిష్ఠజ్జలాజ్జ్యేష్ఠః ప్రజాశ్చేమాదదర్శసః. ౨౦. బహురూపాః ప్రజాః సృష్టాః
 వివృద్ధాశ్చ స్వతేజసా, చుక్రోధ భగవాన్ రుద్రో లింగం స్వంచాప్యవిధ్యత. ౨౧.
 తత్ప్రీతిద్ధం తదా భూమా తదైవ ప్రత్యతిష్ఠత, తముచావ్యయో బ్రహ్మ వచో
 భిశ్మమయన్నివ. ౨౨. కింకృతం సలిలే శర్వ చిరకాలస్థితేన తే, కిమర్థం చేదము
 త్పాద్య లింగం భూమా ప్రవేశితమ్. ౨౩. సోఽబ్రవీజ్జాతసంరంభస్తథా లోక
 గురుర్గురమ్, ప్రజాస్సృష్టాః పరేణేమాః కింకరిష్యామ్యనేనవై. ౨౪. తపసాధిగతం
 హస్సం ప్రజార్థం మే పితామహ, ఔషధ్యః పరివర్తేరకా యదైవం సతతం ప్రజాః.

౨౫. ఏవముక్త్యా స సక్రోధో జగము విమనాభవః, గిరేర్దుంజవతః పాదం తపస్త
ప్తం మహాతపాః. ౨౬

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - సప్తదశోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ—తతో దేవయగేఽతీతేదేవావైసమకల్పయన్, యజ్ఞం
వేదప్రమాణేన విధివద్యష్టుమీషుః. ౧. కల్పయామాసురథ తే సాధనాని హవీం
షిచ, భాగార్హా దేవతాశ్చైవ యాజ్ఞీయం ద్రవ్యమేవచ. ౨. తావైరుద్రమజా
నంత్యో యాథాతథ్యేన దేవతాః, నాకల్పయంత దేవస్యస్థాణో ర్భాగం నరాధిప.
౩. సోఽకల్పమానే భాగేతు కృత్తివాసా మభేఽమరైః, తతస్సాధనమన్విచ్ఛన్
ధనురాదౌ ససర్జహ. ౪ లోకయజ్ఞ క్రియాయజ్ఞో గృహయజ్ఞ సునాతనః, పంచ
భూతస్పయజ్ఞశ్చ యజ్ఞే సర్వమిదం జగత్. ౫. లోకయజ్ఞైర్నయజ్ఞైశ్చ కపర్దివిదధే
ధనుః, ధనుస్సప్తమభూత్తస్య పంచకిషుకప్రమాణతః. ౬. వషట్రూరోఽభవజ్ఞా
తు ధనుషస్తస్య భారత, యజ్ఞాంగాని చ చత్వారి తస్య సన్నమానేఽభవన్. ౭.
తతః క్రుద్ధో మహాదేవస్తమపాదాయ కార్దుకమ్, ఆజగామాథ తత్రైవయత్ర
దేవాస్సమీశరే. ౮. తమాత్తకార్దుకం దృష్ట్వా బ్రహ్మచారిణమవ్యయమ్, వివ్యధే
పృథవీ దేవీ వర్వతాశ్చ చకింపిరే. ౯. న వవౌ పవనశ్చైవ నాగ్నిర్బజ్జ్వల నైధితః,
వ్యభ్రమచ్ఛాసి సంవిగ్నం దివి నక్షత్రమండలమ్. ౧౦. న బభౌ భాస్కరశ్చాపి
సోమశ్రీముక్తమండలః, తివిరేణాకులం సర్వమాకాశం చాభవదవ్యతమ్. ౧౧.
అభిభూతాస్తతో దేవా విషయాన్న ప్రజజ్ఞిరే, న ప్రత్యభాచ్ఛయజ్ఞస్స దేవతా
స్తేసిరే తథా. ౧౨. తతస్సయజ్ఞం వివాళథ రౌద్రేణ హృది పత్రిణా, అపక్రాంత
స్తతో యజ్ఞో మృగో భూత్వా సపావకః. ౧౩. స తు తే నైవ రూపేణ దివం
ప్రాప్య వ్యరాజత, అన్వీయమానో రుద్రేణ యుధిష్ఠిర సభస్తరే ౧౪. అపక్రాంతే
తతో యజ్ఞే సంజ్ఞాన ప్రత్యభాత్పురాన్, నప్తసంజ్ఞేషు దేవేషు న ప్రాజ్ఞాయత కిం
చిన్. ౧౫. త్ర్యంబకస్సవితుర్భావనా భగస్య నయనే తథా, పూష్టశ్చ దశనాన్
క్రుద్ధో ధనుష్కోట్యా వ్యశాతయత్. ౧౬. ప్రాద్రవంత తతో దేవా యజ్ఞాంగాని
చ సర్వశః, కేచిత్తత్రైవ ఘూర్ణంతో గతాసవ ఇవాభవన్. ౧౭. స తు విద్రావ్య
తత్సర్వం శితికంరోఽవహస్య చ, అవప్తభ్య ధనుష్కోటిం రురోధ విబుధాంస్తతః.
౧౮. తతో వాగమరై రుక్తాజ్యం తస్య ధనుష్కోఽచ్ఛినత్, అథ తత్సహసా రాజన్
ఛిన్నజ్యం విస్ఫురద్ధనుః. ౧౯. తతో విధనుషం దేవా దేవశ్రేష్ఠముపాగమన్, శర
ణం సహ యజ్ఞేన ప్రసాదం చాకరోత్పీఠుః. ౨౦. తతః ప్రసన్నో భగవాన్ స్థావ్య
కోపం జలాశయే, సజలం పావతో భూత్వా శోషయత్యనిశం ప్రభో. ౨౧. భగస్య

నయనే చైవ బాహుచ సవితుస్తథా, ప్రాదాత్పూర్వశ్చ దశనాః పునర్యజ్ఞాంశ్చ
 పాండవ. ౨౨. తతస్సస్వస్థమిదం సర్వం బభూవ పునరేవహి, సర్వాణి చ హవీం
 ప్యస్య దేవా భాగమకల్మయన్. ౨౩. తస్మిన్ కృద్ధేఽభవత్సర్వమస్వస్థం భువనం
 ప్రభో, ప్రసన్నే చ పునస్సస్వస్థం ప్రసన్నోఽస్య చ నీర్యవాన్. ౨౪ తతస్తే సిహతా
 స్సర్వే తవ పుత్రా మహారథాః, అన్యే చ బహవశ్శూరాః పాంచాలస్య పదానుగాః.
 ౨౫. స తన్తనసి కర్తవ్యం న చ తద్ద్రాణినా కృతమ్, మహాదేవప్రసాదేన కురు
 కార్యమనంతరమ్. ౨౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రాయాం - సంహితాయాం - వైయాకిర్యాం
 సౌప్తికపర్వాంతర్గత. విషికపర్వణి-అష్టాదశోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం సౌప్తికపర్వ.

శ్లో. కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతేస్సర్వభావాత్,
 కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.
 యదక్షరపదభ్రష్టం మూత్రాపీనం చ యద్భవేత్,
 తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ సమోఽస్తు తే.

ఓం - తత్సత్ - హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణసరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వపారంభః.

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య సరం చైవ సరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాప్తస్తతో జయముదీరయేత్.

—ॐ భుకరాష్ట్రశ్లోకః. ॐ—

జనమేజయ ఉవాచ—హతే దుర్యోధనే చైవ హతే నై న్యే చ సర్వశః,
భృతరాష్ట్రో మహారాజః శ్రుత్వా కిమకరోస్తునే. ౧. తత్తైవ కారవో గాజా ధర్మ
పుత్రో మహానునాః, కృష్ణప్రభృతయశ్చైవ కిమకుర్వత తే త్రయః. ౨. అశ్వ
శ్లామ్నశ్శ్రుతం కర్త శాపాదనోన్యకారితాత్, వృత్తాంతముత్తరం బ్రూహి
యదభాదత సంజయః. ౩. వైశంపాయన ఉవాచ—హతే పుత్రశతే దీనం భిన్న
శాఖమివ ద్రుమమ్, పుత్రశోకాభిసంతప్తం భృతరాష్ట్రం మహీపతిమ్. ౪.
ధ్యానమూకత్వమాపన్నం చింతయా సమభిప్లుతమ్, అభిగమ్య మహారాజ సంజ
యో వాక్యమబ్రవీత్. ౫. కిం శోచసి మహారాజ నాస్తి శోకే సహాయతా, అక్షౌ
హిణ్యో హతాశ్చాష్ట్రో దశచైవ విశాంపతే. ౬. నిర్జనేయం వసుమతీ శూన్యా
సంప్రతి కేవలా, నానాదిగ్భ్యస్సమాగమ్య నానాదేశ్యా నరాధిపాః. ౭. సహైవ
తవ పుత్రేణ సర్వే వై నిధనం గతాః, పితౄణాం పుత్రపౌత్రాణాం జ్ఞాతీనాం
సుహృదాం తథా. ౮. గురూణాం చానుపూర్వ్యేణ ప్రేతకార్యాణి కారయ,
౯. వైశంపాయన ఉవాచ—తచ్ఛృత్వా కరుణం వాక్యం పుత్రపౌత్రవధార్దితః.
పపాత భువి దుర్ధ్వో హతాహత ఇవ ద్రుమః. ౧౦. భృతరాష్ట్ర ఉవాచ—హత
పుత్రో హతామాత్యో హతసర్వసుహృజ్ఞః, దుఃఖి నూనం భవిష్యామి విచరణ
పృథివీమమామ్. ౧౧. కింను బంధువిహీనస్య జీవితేన మమాద్య వై, లూనపక్షస్య
ఇవ మే జరాణ్ణిస్య పక్షిణః. ౧౨. హతరాజ్యో హతబంధుర్న తవతుశ్చ వై
తథా, న భ్రాతృజ్యే మహాప్రాజ్ఞ షీణరశ్మిరివాంశుమాః. ౧౩. న కృతం సుహృ
దాం వాక్యం జామదగ్నస్య జల్పతః, నారదస్య చ దేవరైః కృష్ణద్వైపాయనస్య
చ. ౧౪. సభామధ్యే తు కృష్ణేన యచ్ఛ్రేయోఽభిహితం మమ, అలం వై రేణ తే
రాజా పుత్రస్సంగృహ్యతామితి. ౧౫. తచ్ఛ వాక్యమకృత్వాహం భృశం తివ్యా
మి దుర్జితః, నహి శ్రోతాఽస్మి భీష్మస్య ధర్మయుక్తం ప్రభాషితమ్. ౧౬. దుర్యోధ

కస్య చ తదా వృషభస్యేన సర్దతః, దుశ్శాసనవధం శ్రుత్వా కర్ణస్య చ విపర్యయ
 మ్. ౧౭. ద్రోణసూర్యోపరాగం చ హృదయం మే న దీర్యతే, న స్త రామ్యాత్మనః
 కించిత్పురా సంజయ దుష్కృతమ్. ౧౮. యస్యేదం ఫలమద్యేహ మయా మా
 ఢేన భుజ్యతే, మానం వ్యపకృతం కించిత్తయా పూర్వేషు జన్మసు ౧౯. యేన మాం
 దుఃఖభాగేషు ధాతా కర్మసు యుక్తవాక్, పరిణామశ్చ వయసః సర్వబంధుత్యయ
 శ్చ మే ౨౦. సుహృద్విత్త్రవివాశశ్చ దైవయోగాదుపాగతః, శోఽన్యోఽస్తి దుఃఖ
 తతరో మత్తోఽన్యోహి పుమాన్ భవీ. ౨౧ తన్నామద్వైవ పశ్యంతు పాండవా
 స్సంశితవ్రతాః, విప్రుతం బ్రహ్మలోకస్య దీర్ఘ మధ్వానమాస్థితమ్. ౨౨. వైశంపా
 యన ఉవాచ. —తస్య లాలప్యమానస్య బహుశోకం వితన్యతః, శోకాపహం
 కరేంద్రస్య సంజయో వాక్యమబ్రవీత్. ౨౩. శోకం రాజన్ వ్యవసుద శ్రుణానే
 వేదనిశ్చయాః, శాస్త్రాగమాశ్చ వివిధా వృద్ధేభ్యో నృపసత్తమ. ౨౪. సృంజయే
 పుత్రశోకారే యదూచుర్జనయః పురా, యదా యావనజం దర్శమాస్థితే తే సు
 తే నృప. ౨౫. న త్వయా సుహృదాం వాక్యం బ్రువతామవధారితమ్, స్వార్థశ్చ
 కృతః కశ్చిల్లుభేన ఫలగృధ్ధినా. ౨౬. ఆసినేవైకధారేణ స్వబుధ్యా తు విచేష్టి
 తమ్, ప్రాయశో వృత్తసంపన్నాస్తతతం పర్యుపాసితాః. ౨౭. యస్య దుశ్శాసనో
 మంత్రి రాధేయశ్చ దురాతవాక్, శకునిశ్చైవ దుషాతా చిత్రసేనశ్చ దురతిః.
 ౨౮. శల్యశ్చ యేన వై సర్వం శల్యభూతం కృతం జగత్, కురువృద్ధస్య భీష్మస్య
 గాంధార్యా విమరస్యచ. ౨౯. ద్రోణస్య చ మహారాజ కృపస్య చ శరద్యతః, కృ
 యస్య చ మహారాజ నారదస్య చ ధీమతః. ౩౦. ఋషీణాం చ తథాన్యేషాం వ్యా
 సస్యామితతేజసః, న కృతం తేన వచనం తవ పుత్రేణ భారత. ౩౧. అల్పబుద్ధిరహం
 కారి నిత్యం యుద్ధమితి బ్రువాన్, క్రూరో దుర్దక్షణో నిత్యమసంతుప్తశ్చ వీర్య
 రాన్. ౩౨. శ్రుతవానసి మేధావీ సత్యవాంశ్చైవ నిత్యదా, న ముహ్యంతీదృశా
 స్సంతో బుద్ధిమంశో భవాదృశాః. ౩౩. న ధర్మస్మత్కృతః కశ్చిన్నీత్యం యుద్ధమితి
 బ్రువాన్, క్షయితాః క్షత్రియాస్త్యుచ్చే శత్రూణాం వర్ధితం యశః. ౩౪. మధ్యస్థోఽపి
 క్షయపాన్యసీర్షతమం కించిదుక్తవాక్, దుర్ధరేణ త్వయా భావస్తులయాన సమం
 సృతః. ౩౫ ఆదాచేవ మనుష్యేణ వర్తితవ్యం యథాక్షయమ్, యథా నాతీతమ
 గ్ం వై పశ్యాత్తాపేన యుజ్యతే. ౩౬. పుత్రగృధ్ధ్యా త్వయా రాజన్ ప్రియం
 కస్య చిక్షీర్షితమ్, పశ్యాత్తాపమిమం ప్రాప్తో న త్వం శోచితుమర్హసి. ౩౭. మధు
 నుః కేవలం దృష్ట్వా ప్రసాతం నానుపశ్యతి, స బ్రహ్మ మధులోభేన శోచత్యేవం
 నుథా భవాన్. ౩౮. అర్థాన్నశోచన్ ప్రాప్నోతి న శోచన్ విందతే ఫలమ్, న

శోచకా ప్రియమాహ్నీతి న శోచకా విందతే పరమ్ ౩౯. స్వయముత్పాదయత్వా
గ్నిం వస్త్రేణ పరివేష్టయక, దహ్యామానో మనస్తాపం భజతే న సపండితః. ౪౦. త్వ
యైవ ససుతేనాయం వాక్యవాయుసమీరితః, లోభాజ్యేన చ సంసిక్తో జ్వలితః పా
ర్థవావకః. ౪౧. తస్మిన్ సమిధే పతితాః శలభా ఇవ తే సుతాః, తాన్వై శరాన్ని
నిర్దగ్ధాన్ త్వం శోచితుమర్హసి. ౪౨. యచ్ఛాశ్రుపాతాత్కలలం వదనం పహసే
స్పృశ, అశాస్త్రదృష్టమేతద్ధి న ప్రశంసంతి పండితాః. ౪౩. విఘ్నలింగ ఇవ హ్యే
తాన్యో దహత్యేవ మానవాక, జహీహి మన్యుం బుద్ధ్యా వై ధారయాత్తాన
మాత్తనా. ౪౪. వైశంపాయనఉవాచ — ఏవమాశ్వాసితం తేన సంజయే మహా
త్మనా, విదురో భూయ ఏవాహ బుద్ధిపూర్వం పరంతపమ్. ౪౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - ప్రథమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ. — తతోఽమృతసమైర్వాణైశ్చైర్హృదయకా పురుషర్ష

భమ్, వైచిత్రసిర్యం విదురో యదువాచ నిబోధ తత్. ౧. విదురఉవాచ — ఉత్తి
ష్ట రాజకా కిం శేషే ధారయాత్తానమాత్తనా, ఏషా వై సర్వసత్త్వానాం లోకేశ్వర
పరాగతిః. ౨. సర్వేక్షయాంతా నిచయాఃపతేనాంతాస్సముచ్చయాః, సుయోగావిప్ర
యోగాంతా మర్జితాంతం చ జీవితమ్. ౩. యదాశూరం చ భీరుంచ యమః కర్షతి
భారత, తత్కించ యోత్యంతి హి తేక్షత్రియాః క్షత్రియర్షభ. ౪. అముఢ్యమానో
మ్రయతేయుధ్యమానశ్చ జీవతి, కాలం ప్రాప్య మహారాజస కశ్చిదతివర్తతే. ౫. అభా
వాదీని భూతాని భావమధ్యాని భారత, అభావనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా.
౬. న శోచన్మృతమన్వేతి న శోచకా మ్రయతే నరః, ఏవం సాంసిద్ధికే లోకే కిమర్థ
మనుశోచసి. ౭. కాలః కర్షతి భూతాని సర్వాణి వివిధాన్యుత, న కాలస్య ప్రియః
కశ్చిన్నద్యేష్యః కురుపత్తమ. ౮. యథా వాయుస్తృణాగ్రాణి సంవర్తయతి సర్వశః,
తథా కాలవశం యాంతి భూతాని భరతర్షభ. ౯. ఏకసార్థ ప్రయాతానాం సర్వే
షాం తత్ర గామినామ్, యస్య కాలః ప్రయాత్యగ్రే తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౦. న
చాప్యేతాక హతాన్యుధే రాజకా శోచితుమర్హసి, ప్రమాణం యది శాస్త్రాణి
గతాస్తే పరమాం గతిమ్. ౧౧. సర్వే స్వాభ్యాయపంతో హి సర్వే చ చరిత
వ్రతాః, సర్వే చాభిముఖాః క్షీణాస్తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౨. అదిర్భూనావ
తితాః పునశ్చాదర్శనం గతాః, నైతే తవ న తేషాం త్వం తత్ర కా పరిదేవనా ౧౩.
హతోఽపి లభతే స్వర్గం హత్వా చ లభతే యశః, ఉభయం నో బహుగుణం
నాస్తి నిష్పులతారణే ౧౪. తేషాం కామదుఘాకాలోకానింద్ర స్సంకల్పయిష్యతి,
ఇంద్రస్యాతిథయో హ్యేతే భవంతి పురుషర్షభ. ౧౫. న యజ్ఞైర్దక్షిణావిభిన్న

తపోభిర్న విద్యయా, స్వర్గం యాంతి తథా మర్త్యా యథా శూరా రణే హతాః. ౧౬. శరీరాగ్నిషు శూరాణాం జుహువుస్తే శరాహుతీః, హూయమానాశరాం శైవ సేహుస్తే జస్విణో విధాః. ౧౭. ఏవం రాజం ప్రవాచత్తే స్వత్కపంథానముత్తమమ్, న యుద్ధాదధికం కించిత్తత్త్రియస్యేహ విద్యతే. ౧౮. ఉత్రియాస్తే మహాత్మానః శూరాస్సమితి శోభనాః, ఆశిషం చరమాం ప్రాప్తా న శోచ్యాస్సర్వ ఏవహి. ౧౯. ఆత్మానమాత్మనాశ్వాస్య మా శుచః పురుషర్షభ, నాద్యశోకాభిభూతస్తస్యం కార్యముత్సృష్టుమర్హసి. ౨౦. మాతాపితృసహస్రాణి పుత్రదారశతానిచ, సంసారేష్వనుభూతాని కస్య తే కస్య వా వయమ్. ౨౧. శోకస్థానసహస్రాణి భయస్థానశతానిచ, దివసే దివసే మూఢ మావిశంతి న పండితమ్. ౨౨. న కాలస్య ప్రియః కశ్చిన్న ద్వేష్యః కురుసత్తమ, నమధ్యస్థః క్వచిత్కాలస్సర్వం కాలః ప్రకర్తతి. ౨౩. కాలః పవతి భూతాని కాలస్సంహరతే ప్రజాః, కాలస్సప్తేషు జాగర్తి కాలోహి దురతిక్రమః. ౨౪. అనిత్యం యశావనం రూపం జీవితం ద్రవ్యసంచయః, ఆరోగ్యం ప్రియపంపాసో గృధ్రే దేహు న పండితః. ౨౫. నజానపదికం దుఃఖమేకశ్శోచితుమర్హసి, ఆర్యభావేన యుజ్యేత తచ్ఛాస్య న నివర్తతే. ౨౬ న శోచకా ప్రతికుర్వీత్యది నశ్యేత్పరాక్రమాత్, భైషజ్యమేతద్దుఃఖస్య యదేతన్నానుచింతయేత్. ౨౭. చింత్యమానం హి నవ్యేతి భూయశ్చపి ప్రవర్ధతే, అనిష్టసంప్రయోగాచ్చ విప్రయోగాప్చియస్య చ. ౨౮. మానుషా మానసైర్దుఃఖైర్దహ్యంతే చాల్పబుద్ధయః, నాథో న ధర్మో న సుఖం యదేతదనుశోచసి. ౨౯. న చ నాపైతి కార్యాన్ధాత్రివగ్రాచ్చైవ హీయతే, అన్యాయాన్యాయం ధనావస్థాం ప్రాప్య వైకేషికీం నరాః. ౩౦. అసంతుష్టాః ప్రముహ్యంతి సంతోషం యాంతి పండితాః, ప్రజ్ఞయా మానసం దుఃఖం హన్యాచ్ఛారీరమాషధైః. ౩౧. ఏతద్ జ్ఞానస్య సామర్థ్యం నైవాన్యైస్సురుతామియాత్, శయానం చానుశేతేహి తిష్ఠంతం చానుతిష్ఠతి. ౩౨. అనుభావంతి భావంతం కర్తృ పూర్వకృతం నరమ్, యస్యాం యస్యామవస్థాయాం యత్కరోతి శుభాశుభమ్. ౩౩. తస్యాం తస్యామవస్థాయాం తత్ఫలం సముపాశ్నుతే, యేన యేన శరీరేణ యద్యత్కర్తృ కరోతి యః. ౩౪. తేన తేన శరీరేణ తత్ఫలం సముపాశ్నుతే, ఆత్మైవ హ్యేతన్నో మిత్రం ఆత్మైవ రిపురాత్మనః. ౩౫. ఆత్మైవ హ్యేతన్నస్యాత్మీ క్షతస్యాప్యకృతస్య చ, శుభేన కర్తృణా సౌఖ్యం దుఃఖం పాపేన కర్తృణా. ౩౬. కృతం విందతి సర్వత్ర నాకృతం భుజ్యతే క్వచిత్, న హి జ్ఞానవిరుద్ధేషు బహుపాపేషు కర్తసు. ౩౭. మూలఘాతేషు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః. ౩౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - ద్వితీయాధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—సుభాషితై ర్మహాప్రాజ్ఞ శోకోఽయం విగతో మమ,
 భూయ ఏవతు వాక్యాని శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః. ౧. అనిష్టానామసంసర్గాది
 హ్తానాం చ విసర్జనాత్, కథం హి మాననైర్దుఃఖైః ప్రముచ్యంతే తు ఛండితాః. ౨.
 విదుర ఉవాచ—యతో యతో మనో దుఃఖాత్సుఖాద్వా విప్రముచ్యతే, తతస్త
 తో నియమ్యైతచ్ఛాంతిం విందేత వై బుధః. ౩. అశాశ్వతమిదం సర్వం చింత్య
 మానం సర్వభ, కదలీసన్నిభో లోకః సారోహ్యస్య న విద్యతే. ౪. యదాప్రా
 జ్ఞాశ్చ మూఢాశ్చ ధనవంతోఽథ నిర్ధనాః, సర్వే పితృవనం ప్రాప్య స్వఛంతి విగత
 జ్వరాః. ౫. నిర్ధాంనైరస్థిభూయిషైర్ద్రాత్రైస్సాన్నియునిబంధిభిః, కిం విశేషం ప్రప
 శ్యంతి తత్ర తేషాం పరే జనాః. ౬. యేన ప్రత్యవగచ్ఛేయుః కులరూపవిశేషణమ్,
 కస్తాదన్యోవ్యమిచ్ఛంతి విప్రలబ్ధియో నరాః. ౭. గృహణీవ హి మత్స్యా
 నామాహుర్దేహాని ఛండితాః, కాలేన వినియుజ్యంతే సత్త్వమేకం తు శాశ్వతమ్.
 ౮. యథాజీర్ణమజీర్ణం వా వస్త్రం త్యక్తా వీతు పూరుషః, అన్యద్రోషయతే వస్త్ర
 మేవం దేహశ్శరీరీణామ్. ౯. వైచిత్ర్యవీర్య సాధ్యం హి దుఃఖం వా యది వా సుఖమ్,
 ప్రాప్నువంతీహ భూతాని స్వకృతేనైవ కర్తౄణా. ౧౦. కర్తౄణా ప్రాప్యతే స్వర్గః
 సుఖందుఃఖం చ భారత, తతో వహతి తం భారమవశస్సన్వశోఽపివా. ౧౧. యథా చ
 మృణ్మయం భాండం చక్రాదూఢం విపద్యతే, కించిత్ప్రక్రియమాణం వా కృతమా
 త్రమథాపివా. ౧౨. చిన్నం వాప్యవరోప్యంత దవతీర్ణమథాపివా, అర్ధం వాప్యథ
 వాశుష్కం పచ్యమాన మథాపివా. ౧౩. అవతార్యమాణ మాపాకాదుద్ధృతం
 చాపి భారత, అథవా పరిభుజ్యంత మేవం దేహశ్శరీరీణామ్. ౧౪. గర్భస్థో వా
 ప్రసూతోవా ప్యథవా దివసాంతరః, అర్థమాసగతో వాపి మాసమాత్రగతోఽ
 పివా. ౧౫. సంవత్సరగతోవాపి ద్విసంవత్సర ఏవవా, యావత్సంవత్సర మధ్యస్థో
 వృద్ధోవాపి విపద్యతే. ౧౬. ప్రాకృర్నభిస్తు భూతాని భవంతి నభవంతిచ, ఏవం
 సాంసిద్ధికే లోకే కిమర్థమనుతప్యతే. ౧౭. యథా తు సలిలం రాజా క్రిడాత్మమను
 సంచరత్, ఉన్నజ్జేచ్చ నిషజ్జేచ్చ కించిత్సత్త్వం నరాధిప. ౧౮. ఏవం సంసారగహనే
 ఉన్నజ్జననిమజ్జనే, కర్మభోగేన బధ్యంతే క్లిశ్యంతే చాల్పబుద్ధయః. ౧౯. యే తు
 ప్రాజ్ఞాః స్థితాస్సత్త్వే సంసారేఽస్మిన్ హితైషిణః, సమాగమజ్ఞా భూతానాం తే
 యాంతి పరమాం గతిమ్. ౨౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - తృతీయోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—కథం సంసారగహనం విజ్ఞేయం వదన్యంవర, ఏత
 దిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం తత్త్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః. ౧. విదుర ఉవాచ—జన్మప్ర

భృతిహతానాం క్రియా సర్వోపలక్ష్యతే, పూర్వమేవేహ కలిలే వసతే కించిదం తరమ్. ౧. తతస్తా వ్యసంచమానేభ్యస్తత్రమాంసత్రయాత్తి కే, తతస్సర్వాంగసంపూర్ణో గర్భోవై సతుజాయతే. ౩. అమేభ్యమభ్యే వసతి మాంసశోణితలేపనే, తతస్తు వాయు పేగం ఊర్ధ్వపాదో హ్యధశ్శిరః. ౪. యోనిద్వారముపాగమ్య బహుక్లేశాన్ సమృచ్ఛతి, యోనిసంపీడనాచ్చైవ పూర్వకర్తభిరన్వితః. ౫. తప్తాన్తు కస్యసంసారాదన్యాన్ పశ్యేత్సువద్రవాన్, గ్రహస్తముపగచ్ఛంతి సారమేయా ఇవామి వమ్. ౬. తతః ప్రాప్తోత్తరే కాలే వ్యాధయశ్చాపి తం తథా, ఉపసర్పంతి జీవంతం బధ్యమానం స్వకర్తభిః. ౭. తం బద్ధమింద్రియైః పాతైః సంగస్వాదభిరావృతమ్, వ్యసనాన్వభివర్తంతే వివిధాని నరాధిప, ౮ బాధ్యమానశ్చ తైర్బుధౌనైవ తృప్తిమువైతి సః, తదా నావైతి వైవాయం ప్రకుర్వన్ సాధ్వసాధువా. ౯. తేతు వై పరిజానంతి యే ధ్యాన పరినిష్ఠితాః, అయం న బుధ్యతే తావద్యమలోకమథాగతమ్. ౧౦. యమదూతైర్వికృష్యంశ్చ మృత్యుం కాలేన గచ్ఛతి, వాగ్ధీనస్య చ యన్తాత్రం ఇష్టానిష్ఠం కృతం ముఖే. ౧౧. భూయ ఏవాత్మనాత్మానం పథ్యమానముపేక్షతే, అహో వినికృతో లోకో లోభేనచ వశీకృతః. ౧౨. లోభక్రోధభయోస్తతో నాత్మానమపబుధ్యతే, కులీనత్వే చ రమతే దుష్కులీనా వికుత్సయన్. ౧౩. ధనదర్శేణ దృష్టశ్చ దరిద్రాన్ పరికుత్సయన్, మూర్ఖానితి పరానాహ నాత్మానం సమపేక్షతే. ౧౪. దోషాన్ ఊహతి చాన్యేషాం నాత్మానం శాస్త్రమిచ్ఛతి, యదా ప్రాజ్ఞాశ్చ మూర్ఖాశ్చ ధనవంతశ్చ నిగ్ధనాః. ౧౫. కులీనాశ్చాకులీనాశ్చ మానినో భావ్యమానినః, సర్వేపితృవసంప్రాప్తాః స్వసంతి విగతజ్వరాః. ౧౬. నిర్జాంబైరస్థిభూయిష్టైర్జాతైః స్నాయునిబంధనైః, విశేషం ప్రసక్యంతి తత్ర తేషాం పరేజనాః. ౧౭. యేరప్రత్యవగచ్ఛేయుః కులరూపవిశేషణమ్, యదాసర్వే సపం న్యప్తాః స్వసంతి ధరణీతలే. ౧౮. కస్తాదన్యోన్య మిచ్ఛంతి ప్రలబ్ధమిహ దుష్టుభాః, ప్రత్యక్షం చ పరోక్షం చ యో నిశమ్య శ్రుతిం త్వినూమ్. ౧౯. జన్మప్రభృతి వర్తేత ప్రాప్నుయాత్ పరమాం గతిమ్, ఏవం సర్వం విదిత్వా వై యస్తత్వమనువర్తతే. ౨౦. సంప్రమోక్షయతే సర్వాన్ పథో వై మనుజేశ్వర. ౨౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి-చతుర్థోఽధ్యాయః.

భృతరాష్ట్రో ఉవాచ—యదిదం ధర్మగహనం బుద్ధ్యా సమనుగమ్యతే, అట్టి విప్రతత్సర్వం బుద్ధిమార్గం ప్రశంసమే. ౧. విదుర ఉవాచ—తత్ర తే పుర్తియిష్యామి సమస్తకత్వా స్వయంభువే, యథా సంసారగహనం వదంతిపరమర్షయః. ౨. కశ్చిచ్ఛహతి సంసారే వర్తమానో ద్విజః కిల, మహద్గుణమనుప్రాప్తో వసం క్రవాన్

దసంకులమ్. 3. సింహవ్యాఘ్రగజాకీర్ణమతిఘోరం మహాస్వనైః, సమంతాత్సం
పరిక్షిప్తం యత్సై దృష్ట్వా త్ర సేద్యమః. ౪. తదస్య దృష్ట్వా హృదయ ముద్యేగమ
గమత్పరమ్, అభ్యుచ్చయశ్చరోష్ణాంవై విక్రియాశ్చపరంతప. ౫ సతద్వసంవ్యస
సరణ్ సంప్రథావన్నితస్తతః, వీక్షమాణో దిశస్సర్వాః శరణం క్షభవేషితి. ౬.
స తేషాం చిద్రమన్నిచ్చన్ ప్రదుతో భయపీడితః, స చ నిర్యాతి నై దూరం స
వాలైర్వి ప్రముచ్యతే. ౭. అథాపశ్యద్వసం ఘోరం సమంతాద్వాగురావృతమ్,
బాహుభ్యాం సంపరిషృక్తం స్త్రియాపరమఘోరయా. ౮. పంచీర్షధరైర్నైగైశ్చై
లైరివ సమున్నతైః, నభస్పృశైర్నహఘోరైః పరిక్షిప్తం మహావనమ్. ౯. వనమ
ధ్యేచ తత్రాభూదుదపానస్సమావృతః, వల్లీభిస్తృణఘ్నాభిర్దృఢా భిరివ సం
వృతః. ౧౦. పపాత స ద్విజస్తత్ర నిగూఢే సలిలాశయే, విలగ్నశ్చాశవత్తస్మిన్
లతాసంతానసంకులే. ౧౧. వనసస్య యథా జాతం వృంతబద్ధంమహాఫలమ్, స తథా
లంబతే తత్ర హ్యార్ధస్వపాదో హ్యధశ్శిరాః. ౧౨ అథ తత్రాపి చాన్యోఽస్య
భూయో జాత ఉపద్రవః, కూపమధ్యే మహానాగ మవశ్యతే మహాబలమ్. ౧౩.
కూపసీనాహవేలాయామవశ్యతే మహాగజమ్, షడ్వక్త్రం కృష్ణవర్ణం చ ద్విషటక్-
పదచారిణమ్. ౧౪. క్రమేణ పరిసర్పంతం వల్లీవృక్షసమావృతమ్, తత్ర వృక్షస్య
శాఖాసు ప్రశాఖాస్సవలంబినః. ౧౫. నానారూపామధుకరా ఘోరరూపాభయా
వహః, అసలేమధుసంవృత్య పూర్వమేవ నికేతజాః. ౧౬. భూయోభూయ స్సమీ
హంతే మధూనిభరతర్షభ, స్వాదనీయాని భూతానాం యైర్బాలో విప్రకృప్యతే.
౧౭. తేషాం మధూనాం బహుథా ధారా ప్రస్తవతే నదా, ఆలంబమానస్సపు
మాన్ ధారాం పిబతి సర్వదా. ౧౮. స చాస్య తృష్ణా విరతా పిబమానస్య సంక
టే, అభిప్సతి తదా నిత్యమతృప్తస్స పునఃపునః. ౧౯. స చాస్య జీవితే రాజా
నిర్వేదస్సమజాయత, తత్రైవ చ మనుష్యస్య జీవితాశా సృజిష్యతా. ౨౦. కృష్ణా
శ్వేతాశ్చ తం వృక్షం కుట్టయంతి చ మూషికాః, వ్యాలైశ్చ వనదుర్గాంతే స్త్రి
యా చ పరమోగ్రయా. ౨౧. కూపాధస్తాచ్చ నాగేన వీనాహే కుంజరేణచ, పృ
క్షుప్తపాతాచ్చ భయం మూషికేభ్యశ్చ పంచమమ్. ౨౨. మధులోభాన్నధుకరైః
పష్టమాహర్షహద్యయమ్, ఏవం స వసతే తత్ర క్షిప్తస్సంసారసాగరే. ౨౩.
నచైవ జవితాశాయాం నిర్వేదముపగచ్ఛతి. ౨౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - పంచమోఽధ్యాయః.

దృతరాష్ట్ర ఉవాచ — అహో ఖలు మహద్దుఃఖం కృచ్ఛ్రీవాసశ్చ తస్య
హ, కథం తస్య రతిస్తత్ర తుష్టిర్వా వదతాంవర. ౧. సచేతః క్షుణ్ణు యత్రా

సౌ వసతే ధర్మసంకటే, కథం వా స విముచ్యేత నరస్తన్నానహాభయాత్. ౨. ఏత
 న్నే సర్వమాచక్ష్య సాధు చేష్టామహే తదా, కృతా మే మహతీ జాతా తస్యా
 భ్యుద్ధరణేనహి. ౩. విదురఉవాచ.—ఉపమానమిదం రాజన్ మోక్షవిద్భిరుదాహృ
 తమ్, సుకృతం విందతే యేన పరలోకేషు మానవః. ౪. ఉచ్యతే యత్తు కాంతా
 రం మహాసంసార ఏవ సః, వసం దుర్గం హి యచ్ఛైతత్సంసారగహనం హి తత్.
 ౫. యేచ తే కథితా వ్యాలా వ్యాధయన్తే ప్రకీర్తితాః, యా సా నారీ బృహ
 త్కాయా హ్యధ్యతివృత తత్ర వై. ౬. తామాహుస్తు జరాం ప్రాజ్ఞా వర్ణరూప
 విరాశినీమ్, యస్తత్ర కూపో నృపతే స తు దేహశ్శరీరిణామ్. ౭. యస్తత్ర వస
 తేఽధస్తానహాపీః కాల ఏవ సః, అంతకస్సర్వధూతానాం దేహినాం సర్వహార్య
 సౌ. ౮. కూపమధ్యే చ యా జాతా వల్లియత్ర సమానవః, ప్రతానే లంబతే
 లగ్నో జీవితాశా శరీరిణామ్. ౯. సయస్తు కూపవినాహే తం వృతం పరిసర్పతి,
 పక్ష్యక్షః కుంజరో రాజన్ సతు సంవత్సరస్సన్మృతః. ౧౦. పణ్డుఖా ఋతవో మా
 సాః పాదా ద్వాదశకీర్తితాః, యేతు వృతం నికృంతంతి మూషికాః పన్నగాస్త
 థా. ౧౧. రాత్ర్యహానితు తాన్యాహుర్భూతానాం పరిచింతకాః, యే వై మధు
 కరాస్తత్ర కామాన్తే పరికీర్తితాః. ౧౨. యాస్తుతా బలచశో ధారాః స్రవంతి
 మధునిస్రవమ్, తాంస్తు కామరసాన్ విద్యాద్యత్రమజ్జంతి మానవాః. ౧౩. ఏవం
 సంసారచక్రస్య పరివృత్తం విదుర్బుధాః, యేన సంసారచక్రస్య పాశాంశ్చిందం
 వై బుధాః. ౧౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - షష్టోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రఉవాచ.—అహోఽభిహితమాఖ్యానం భవతా తత్త్వవిదగ్భినా.
 భూయ ఏవతు మే హర్షః శ్రోతుం వాగమృతం తవ, ౧ విదురఉవాచ.—శృణు
 భూయః ప్రసత్వోమి మార్గస్యైతస్య విస్తరమ్, యచ్ఛ్చైత్యా విప్రముచ్యంతే
 సంసారేభ్యో విచక్షణాః. ౨. యథా తు పురుషో రాజన్ దీర్ఘమథ్యానమాస్థితః
 క్వచిత్క్వచిత్ శ్రమాచ్ఛ్చాంతః కురుతే వాసమేవచ. ౩. ఏవం సంసారపర్యాయే
 గర్భవాసేషు భారత, కుర్వంతి దుర్బుధా వాసం ముచ్యంతే తత్ర పండితాః. ౪
 తస్తాదధ్యానమేవైతమాహుశ్శాస్త్రవిదో జనాః, యత్తు సంసారగహనం వసమా
 హుర్తనీషిణః. ౫. సోఽయం లోకే సమావర్తో మర్త్యానాం భరతర్షభ, చరాణాం
 స్థావరాణాం చ నగృధ్యేతత్ర పండితః. ౬. శారీరా మానసాశ్చైవ మర్త్యానాం
 వ్యాధయన్తు యే, ప్రత్యక్షాశ్చ పరోక్షాశ్చ తే వ్యాలాః కథితా భువి. ౭. క్లిశ్వ
 మానాశ్చ తైర్నిత్యం వార్యమాణాశ్చభారత, స్వకర్తభిర్తహావ్యాలైర్నిద్యజం

త్యల్పబుద్ధయః. ౮. అథాహితైర్విముచ్చ్యేత వాదిభిః పురుషో నృప, ఆవృణోత్యేవ తం పశ్చాజ్జరా రూపవినాశినీ. ౯. శబ్దరూపరసస్పృశైర్విషయైర్వినిధైరపి, మజ్జా మాంసమహాహంకే నిరాలంబే సమంతతః. ౧౦. సంవత్సరాశ్చ మాసాశ్చ పక్షాహా రాత్రీసంధయః, క్రమేణాస్యోపయుంజంతి రూపమాయుస్తతః చ. ౧౧. ఏతే కాలస్యనిధయో నైతాన్ జానంతి దుర్బుధాః, ధాత్రాభిలిఖితాన్యాహుస్సర్వభూతాని కర్తృణా. ౧౨. రథశ్వరీరం భూతానాం సత్వమాహుస్తు సారథిమ్, ఇంద్రియాణి హయానాహుః కర్తృబుద్ధిస్తు రత్నయః. ౧౩. తేషాం హయానాం యోవేగం ధావతామనుధావతి, స తు సంసారచక్రేఽస్మింశ్చక్రవత్పరివర్తతే. ౧౪. యస్తాన్ సంయమతే బుద్ధ్యా సంయతో న నివర్తతే, స తు సంసారచక్రేఽస్మింశ్చక్రవత్పరివర్తతే. ౧౫. భ్రమమాణానముహ్యంతి సంసారేణ భ్రమంతి తే, సంసారే భ్రమతాం రాజన్ దుఃఖమేతద్ధి జాయతే. ౧౬. తస్మాదస్య నివృత్త్యర్థం యత్తు మే వాచరేద్బుధః, ఉపేతౌ నాత్ర కర్తవ్యా శతశాఖః ప్రవర్తతే. ౧౭. యతేంద్రియో నరో రాజన్ క్రోధలోభనిరాకృతః, సంతుష్టస్సత్యవాదీయః స శాంతిమధిగచ్ఛతి. ౧౮. యామ్యమాహవా రథం హ్యేనం ముహ్యంతే యేనదుర్బుధాః, సచైతత్ప్రాప్నుయాద్రాజన్ యత్త్వం ప్రాప్తో నరాధిప. ౧౯. రాజ్యనాశం సుహృన్నాశం సుతనాశం చ భారత, అనుతప్యోక్తమేనైత ద్దుఃఖం భవతి భారత. ౨౦. సాధుః పరమదుఃఖానాం బుద్ధిభైషజ్యమాచరేత్, జ్ఞానోషధమవాప్యేహ దూరపారం మహాషణమ్. ౨౧. చింద్యాద్దుఃఖ మహావ్యాధిం నరస్సంయతమానసః, స విక్రమో న చాచ్యర్థో న మిత్రం న సుహృజ్జనః. ౨౨. తథోన్మోచయతే దుఃఖాద్యథాత్మాస్థిరసంయమః, తస్మాన్నైత్రం సమాస్థాయ శీలమాపద్యభారత. ౨౩. దమస్తాగ్రో ప్రమాదశ్చ తే త్రయో బ్రహ్మణో హయాః, శీలరశ్మిసమాయుక్తః స్థితో యో మానసే రథే. ౨౪. త్యక్త్వా మృత్యుభయం రాజన్ బ్రహ్మలోకం స గచ్ఛతి, అభయం సర్వభూతేభ్యో యో దదాతి మహీపతే. ౨౫. స గచ్ఛతి పరం స్థానం విష్ణోః పదమనామయమ్, స తత్క్రితుసహస్రేణ నోపవాపైశ్చ నిత్యశః. ౨౬. ఆభయస్య చ దానేన యత్ఫలం ప్రాప్నుయాన్నరః, న హ్యేత్యనః ప్రియతరం కిం చిద్భూతేషు నిశ్చితమ్. ౨౭. అనిష్టం సర్వభూతానాం మరణం నామ భారత, తస్మాత్స్మిచ్చేషు భూతేషు దయా కార్యా వివశ్చితా. ౨౮. నానామోహసమాయుక్తాః బుద్ధిహలేన సంవృతాః, అసూక్ష్మదృష్టయో మందా భ్రామ్యంతే తత్ర తత్ర హ. ౨౯. సుసూక్ష్మదృష్టయో రాజన్ వ్రజంతి బ్రహ్మశాశ్వతమ్. ౩౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శ్రీపర్వణి - సప్తమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ.—విదురస్య తు తద్వాక్యం నిశమ్య కరుణత్రమః,
పుత్రశోకాభిసంతప్తః పతతే భువి మూర్ఛితః. ౧. తం తథాపతితం భూమా నిస్సం-
జ్ఞం ప్రేక్ష్య బాంధవాః, కృష్ణద్వైపాయనశ్చైవ తత్రా చ విదురస్తథా. ౨. సం-
జయస్సుహృదశ్చాన్యే ద్వార్థాన్ యేచాస్య సమృతాః, జలేన సుఖశీతేన తాలవృం-
తైశ్చ భారత. ౩. పస్పృశుశ్చ కైరైరాత్రం వీజమానాశ్చ యత్నతః, అన్వాసత
చిరం కాలం ధృతరాష్ట్రం తథాగతమ్. ౪. అథ దీర్ఘస్య కాలస్య లబ్ధి సంజ్ఞో
మహీపతిః, విలలాప చిరం కాలం పుత్రాధిభిరభిప్లుతః. ౫. భిగస్తు ఖలు మానుష్యం
మానుషేషు పరిగ్రహమ్, యతో మూలాని దుఃఖాని సంభవంతి ముహుర్ముహూః.
౬. పుత్రనాశేఽగ్రనాశేచ జ్ఞాతిసంబంధినామథ, ప్రాప్యతే సుమహద్దుఃఖా విమాన్సి-
ప్రతిమం విభో. ౭. యేన దహ్యాంతి గాత్రాణి యేన ప్రజ్ఞా పినశ్యతి, యేభి-
భూతః పురుషో మరణం బహుమన్యతే. ౮. తదిదం వ్యసనం ప్రాప్తం మయా భా-
గ్యవిపర్యయాత్, తస్మాంతం నాభిగచ్ఛామి ఋతే ప్రాణవిమోక్షణాత్. ౯. తత్ర
వాహం కరిష్యామి హ్యద్వైవ ద్విజసత్తమ, ఇత్యుక్త్వా తు మహాత్మానం పితరం
బ్రహ్మవిత్తమమ్. ౧౦. ధృతరాష్ట్రోఽభవన్మాథః సశోకం పరమంగతః, అహుచ్చ తు
క్షీం రాజాసౌ ధ్యాయమానో మహీపతే. ౧౧. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కృష్ణ-
ద్వైపాయనః ప్రభుః, పుత్రశోకాభిసంతప్తం పుత్రం వచనమబ్రవీత్. ౧౨. వ్యా-
సఉవాచ.—ధృతరాష్ట్ర మహాబాహో యత్నానాం వత్సోమి తచ్ఛృణు, శ్రుతవా-
సపి మేధావీ ధర్మార్థాద్యఖిలం ప్రభో. ౧౩. న తేఽస్త్యవిదితం యిచి ద్వేషిల్యం
పరంతప, అనిత్యతాం హి మర్త్యానాం విజానాసిన సంశయః. ౧౪. అస్మిన్ గో-
లోకే చ స్థానే వా శాశ్వతే సతి, జివితే మరణాంతేన కస్తాచ్ఛోచసి భారత. ౧౫.
ప్రత్యక్షం తవ రాజేంద్ర వైరస్యాస్య సముద్భవః, పుత్రం తే కారణం కృత్వా కా-
లయోగేన కారితః. ౧౬. ఆవశ్యం భవితవ్యే చ కురూణాం వైశనే నృప, కస్తా-
చ్ఛోచసి తాన్ శూరాన్ గతాన్ పరమికాం గతిమ్. ౧౭. జనశాచ సమహా-
హో విదురేణ మహాత్మనా, యతితం సర్వయత్నేన శమం ప్రతి జగేశ్వర. ౧౮. న
చ దైవకృతో మార్గః శశ్యో భూతేన కేవలిత్, ఘటతాపి చిరం కాలం నియంశు-
మితి మే వతి. ౧౯. దేవతానాం హి యత్కార్యం మయా ప్రత్యక్షః శ్రుతమ్,
తత్తేఽహం సంప్రవత్సోమి యథా వైర్యం భవేత్తవ. ౨౦. పురూషాం త్వరితో యశ్చ
తః సభామైంద్రీం జితక్లమః, అపశ్యం తత్ర చ శదా సమవేగాన్ కిపౌఃసః. ౨౧.
నారదప్రముఖాశ్చాపి సర్వదేవస్వయోఽనఘ, తత్ర చాపి మయా దృష్టా కృత్వా
కృద్భవీతే. ౨౨. కార్యార్థమివ సంప్రాప్తా దేవతానాం సమీక్షితః, ఉదగమ్య

తదా థాత్మీ దేవానాహ సమాగతాః. ౨౩. యత్కార్యం మమ యుష్టాభిర్భృ
 వ్మానస్పదనే తదా, ప్రతిజ్ఞాతం మహాభాగాస్తచ్చీఘ్రిం సంవిధీయతామ్ ౨౪.
 తస్యాస్తద్యవసం శ్రుత్వా విష్ణుగ్లోకనమస్కృతః, ఉవాచ వాక్యం ప్రహసన్ పృ
 థివీం దేవసంసది. ౨౫. ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాణాం యస్తు జ్యేష్ఠశ్శతస్యచై, దుర్యో
 ధన ఇతి ఖ్యాతః స తే కార్యం కరిష్యతి. ౨౬. తం చ ప్రాశ్య మహీపాలం కృత
 కృత్యా భవిష్యసి, తస్యార్థే పృథివీపాలాః కురుక్షేత్రం సమాగతాః. ౨౭.
 అన్యోన్యం ఘాతయిష్యంతి దృఢైశ్చస్త్రైః ప్రహారిణః, తతస్తే విడితం దేవి భార
 స్య యుధి నాశనమ్. ౨౮. గచ్ఛశీఘ్రిం స్వకం స్థానం లోకాన్ భారయ శోభనే,
 య ఏష తే సుతో రాజా లోకసంహారకారణాత్. ౨౯. కలే రంశస్సముత్పన్నో
 గాంధార్యా జతలే నృప, అమర్షి చపలశ్చాపి గోధనో దుచ్ఛిసాధనః. ౩౦.
 దైవయోగాత్సముత్పన్నా భ్రాతరశ్చాప్య తాదృశాః, శకునిర్మాతులశ్చైవ కర్ణ
 శ్చ పరమస్సఖా. ౩౧. సముత్పన్నా వినాశార్థం పృథివ్యాం సహితాః నృపాః,
 యాదృశో జాయతే రాజా తాన్మశోఽస్య జనో భవేత్. ౩౨ అధర్వో
 ధర్మతాం యాతి స్వామీ ఛేద్ధార్షిణో భవేత్, స్వామినో గుణవోమాభ్యాం
 భృత్యాస్సున్యా ర్నాత్ర సంశయః. ౩౩. దుష్టం రాజానమాసాద్య గతాస్తే
 తనయా నృప, ఏతమర్థం మహాబాహో నారదో వేద తత్త్వవిత్. ౩౪. అత్తా
 పరాధాత్పుత్రాస్తే విసప్తాః పృథివీపతే, మా తాన్ శోచస్వ రాజేంద్ర సహి
 శోకేఽస్మి కారణమ్. ౩౫. న హితే పాండవాస్సల్పముపరాధ్యంతిభారత, పుత్రా
 స్తవ దురాత్మానో యైరియం ఘాతితా మహీ. ౩౬. నారదేవ చ భద్రంతే పూర్వ
 మేవ న సంశయః, యుధిష్ఠిరస్య సమితౌ రాజసూయే నివేదితమ్. ౩౭. పాండవాః
 కౌరవాస్సర్వే సమాసాద్య పరస్పరమ్, న భవిష్యంతి కాంతేయ యత్రే కృత్యం
 తదాచర. ౩౮. నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా తదా శోచంత పాండవాః, ఏవం తే సర్వ
 మాఖ్యాతం దేవగుహ్యాం సభాతనమ్. ౩౯. కథం తే శోకనాశస్యాత్పాప్తిజేఘ
 చ దయా ప్రభో, స్నేహశ్చ పాండుపుత్రేఘ జ్ఞాత్వా దైవకృతం నిధిమ్. ౪౦. ఏష
 చాద్ధో మహాబాహో పూర్వమేవ మయా శ్రుతః, కథితో ధర్మ రాజస్య రాజసూయే
 క్రతూత్తమి. ౪౧. యతితం ధర్మపుత్రేణ మయా గుహ్యే నివేదితే, అవిగ్రహే కౌర
 వాణాం దైవంతు బలవత్తనమ్ ౪౨ అనతిక్రమణీయో హి నిధి రాజా కథంచన
 కృతాంతస్యతు భూతేన స్థావరేణ చరేణచ ౪౩. భవాన్ ధర్మపరో యత్ర బుద్ధి
 శ్రేష్ఠశ్చభారత, ముహ్యతే ప్రాణిసాం జ్ఞాత్వా గతిం చాగతి మేవచ. ౪౪. త్వాం
 తు శోకేన సంతప్తం ముహ్యమానం ముహుర్దుహుః, జ్ఞాత్వా యుధిష్ఠిరో రాజ

ప్రాణానపి పరిత్యజేత్. ౪౫. కృపాభుర్నిత్యశో ధీరస్తీర్యగోవినిగతేష్వపి, స కథం త్వయి రాజేంద్ర కృపాం వై న కరిష్యతి. ౪౬. మమ చైవ నియోగేన విభేశ్వా ప్యనివర్తనాత్, పాండవానాం చ కారుణ్యాత్ ప్రాణాన్ భారయ భారత. ౪౭. ఏనం తే వర్తమారస్య లోకే కీర్తిర్భవిష్యతి, ధర్మార్థస్సమహంస్తాత తత్సంస్యాచ్చ తపశ్చిరాత్. ౪౮. పుత్రశోకసముత్పన్నం హుతాశం జ్వలితం తథా, ప్రజ్ఞాంభసా మహాభాగ నిర్వాచయ సదా తవ. ౪౯. వైశంపాయన ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా తస్య వచనం వ్యాసస్యామితతేజసః, ముహూర్తం సమనుభాయ ధృతరాష్ట్రోఽభ్యభాషత ౫౦. మహతా శోకజాలేన ప్రణున్నోఽస్మి ద్విజోత్తమ, నాత్మాసమవబుధ్యా మి ముహ్యమానో ముహూర్తుహుః ౫౧. ఇదం తు వచనం శ్రుత్వా తవ దైవ నియోగజమ్, భారయిష్యామ్యహం ప్రాణాన్ ఘటిమ్యే న తు శోచితుమ్. ౫౨. ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు వచనం వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, ధృతరాష్ట్రీస్య రాజేంద్ర తత్రైవాంతరధీయత ౫౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి-అష్టమాఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ—గతే భగవతి వ్యాసే ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః, కిమచేష్టత విప్రరే తన్నే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧. తదైవ కారవో రాజా ధర్మపుత్రో మహామనాః, కృపప్రభృతయశ్చైవ కిమమర్షత తేత్రయః. ౨. అశ్వత్థామ్నశ్శ్చుతం కర్తృ శాపశ్చానోన్యకారితః, వృత్తాంతముత్తరం బ్రూహి యదభాషత సంజయః. ౩. వైశంపాయన ఉవాచ—మాతే దుర్యోధనే చైవ హతే నైన్యే చ సర్వశః, సంజయో విగతప్రజ్ఞో ధృతరాష్ట్రముపస్థితః. ౪. సంజయశివాచ—ఆగమ్య నానా దేశేభ్యో నానాజనపదేశ్వరాః, పితౄలోకం గతా రాజాన్ సర్వే తవ సుతైస్సహ. ౫. యాచ్యమానేన సతతం తవ పుత్రేణ భారత, ఘృతితా పృథివీ సర్వా వైరస్యాంతం విధిత్సతా. ౬. పుత్రాణామథ పౌత్రాణాం పితౄణాం చ మహీపతే, ఆనుపూర్వ్యేణ సర్వేషాం నైతకాన్యజి కారయ ౭. వైశంపాయన ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం ఘోరం సంజయస్య మహీపతిః, గతాసురివ నిశ్చేష్టో న్యపతత్పృథివీతలే. ౮. తం శయాసముపాగమ్య పృథివ్యాం పృథివీపతిమ్, విదురస్సర్వధర్మజ్ఞ ఇదం వచనమబ్రవీత్. ౯ ఉత్తిష్ఠ రాజా కిం కేషే మా శుచో భరత ర్షభ, ఏషా వై సర్వసత్త్వానాం సర్వేశ్వర పరా గతిః ౧౦. అభావాదీని భూతాని భావమథ్యాని భారత, అభావనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౧. న శోచన్ మృతమన్వేతి న శోచన్ మ్రియతే సరః, ఏవం సాంసిద్ధికే లోకే కిమర్థమనుశోచసి. ౧౨. అయుధ్యమానో మ్రియతే యుధ్యమానశ్చ జీవతి, కాలం ప్రాప్య

మహారాజ న కశ్చిదతి వర్తతే ౧౩. కాలః కర్షతి భూతాని సర్వాణి వివిధాన్యుత,
 న కాలస్య స్త్రియః కశ్చిన్న ద్వేష్యః కురుస త్తమ. ౧౪. యథా వాయుస్తృణా
 గ్రాణి సంవర్తయతి సర్వతః, తథా కాలవశం యాంతి భూతాని భరతర్షభ. ౧౫.
 ఏకసార్థప్రయాతానాం సర్వేషాం తత్ర గామినామ్, యస్య కాలః ప్రయాత్య
 గ్రే తత్రకా పరిదేవనా. ౧౬. యాంశ్చాపి నిహతా యుద్ధే రాజం స్తస్మిన్
 శోచసి, అశోచ్యాహి మహాత్మానః సర్వే తే త్రిదివం గతాః. ౧౭. నయజ్ఞైర్దక్షి
 ణావభిర్న తపోభిర్న విద్యయా, తథా స్వర్గముపాయాంతి యథా శూరాస్తను
 త్యజః. ౧౮. సర్వే వేదవిదశ్శూరాః సర్వే చ చరిత్రవ్రతాః, సర్వే చాభిముఖాః
 ఊణాస్తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౯. శరీరాగ్నిషు శూరాణాం జుహువుస్తే శరా
 హుతిః, హూయమానా శ రాంశ్చైవ నేహురు త్తమపూరుషాః. ౨౦. ఏవం రాజం
 స్తవాచక్షే స్వర్గ్యం సంధానముత్తమమ్, న యుద్ధాదధికం కించిత్ క్షత్రియస్యే
 వ విద్యతే. ౨౧. క్షత్రియాస్తే మహాత్మానః శూరాస్సమితిశోభనాః, ఆశిషం
 పరమాం ప్రాప్తా న శోచ్యాస్సర్వ ఏవహి. ౨౨. ఆత్మనాత్మానమాశ్వాస్య మా
 శువో భరతర్షభ, నాద్య శోకాభిభూతస్త్వం కార్యముత్సృష్టుమర్హసి. ౨౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి - నవమోఽధ్యాయః.

—౧౧ భృతరాష్ట్రస్య యుద్ధభూమిగమనమ్ ౧౧—

వైశంపాయన ఉవాచ—విదురస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా తు పురుష
 ర్షభః, యుజ్యతాం యానమిత్యుక్త్వా పునర్వచనమబ్రవీత్. ౧. క్షీప్రమానయ
 గాంధారిం సర్వాశ్చ భరతస్త్రియః, తథా కుంతీనుపాదాయ యాశ్చాన్యాస్తత్ర
 యోషితః. ౨. ఏవముక్త్వా సధర్మాత్తా విదురంధర్మవిత్తమమ్, శోకవిప్రహతజ్ఞానో
 యఃసమేవాన్వపద్యత. ౩. గాంధారి పుత్రశోకార్తా భర్తుర్వచనచోదితా, సహ
 కుంత్యా యతో రాజా సహస్రీభిరుపాద్రవత్. ౪. తాస్సమాసాద్య రాజానం
 భృశం శోకసమన్వితాః, ఆమంత్ర్యాన్యోన్య మిాయుష్కృతశ్శముచ్చక్రశుస్తతః. ౫.
 తాస్సమాశ్వాసయత్తత్తా తాభ్యశ్చార్తతరస్త్వయమ్, ఆశ్రుకంఠిస్సమారోఽన్య
 తతోఽసౌ నిర్యయాపురత్. ౬. తతః ప్రణాదస్సంజజ్ఞే సర్వేషు కురువేక్షసు,
 ఆకుమారం చ తస్మైర్వసుభవచ్ఛోకకర్కశమ్. ౭. అదృష్టపూర్వా యా నార్యః
 పురా దేవగజైరపి, పృథగ్గతేన దృశ్యంతే తాస్తదా నిహతేశ్వరాః. ౮. ప్రకీర్త్య
 కేశాః సుశుభా భూషణాన్యవముచ్యచ, ఏకవస్త్రధరా నార్యః పరిపేతురనాథ
 వత్. ౯. శ్వేతపర్వతయావేభ్యో గృహేభ్యస్తాస్త్రపాక్రమకా, గుహాభ్య ఇవ
 శైలానాం పృవతో హతయుధపాః. ౧౦. తాన్యదీర్ఘాని నారీణాం తదా బృం

దాన్యనేకశః, శోకార్తాన్యద్రవః రాజః కిశోరీణామివాంగణే. ౧౧. ప్రగృహ్య
బాహుళాః క్రోశంత్యః పుత్రాః భ్రాతృణాః పితౄనపి, దర్శయంతీవ తాహిస్త
యుగాంతేలోకసంక్షయమ్. ౧౨. విలపంత్యో రుదంత్యస్తస్య ధావమానాస్తతస్తతః,
శోకేనాభ్యాహతజ్జానాః కర్తవ్యం న ప్రజజ్ఞిరే. ౧౩. ప్రేడాం జగ్తుః పురా యా
స్తస్య సఖిరాపి యోషితః, ఏకవస్త్రాశ్చ నిర్జజ్ఞాః శ్వేత్రాణాం పురతోఽభవన్.
౧౪. పరస్పరం స్త సూక్ష్మేషు శోకేష్యాశ్వాసయంతి యాః, తాశ్శోకవిహ్వలా
రాజన్వ వైకుంత పరస్పరమ్ ౧౫. తాభిః పరివృతో రాజా రుదంతీభిస్సహస్రశః,
నిర్యయా నగరాద్దీప్తూర్ణమాయోధనం ప్రతి ౧౬. కిష్కినో వశిజో వైశ్యాస్స
ర్యే కర్తోపజీవినః, తే పార్థివం పురస్కృత్య నిర్యయన్తు రాష్ట్రహిః. ౧౭. తాసాం
విశ్రోశమానానామార్తానాం కురుసంక్షయే, ప్రాదురాసీన్దహా శబ్దోఽవ్యధయ
భవనాన్యత. ౧౮. యుగాంతకాలే సంప్రాప్తే భూతానాం దహ్యతామివ, అభా
వస్సాన్యదయం ప్రాప్త ఇతి భూతాని మేనిరే ౧౯. భృశముద్విగ్నమనసస్తే పౌరాః
కురుసంక్షయే, ప్రాశ్రోశంత మహారాజ స్వసురక్తాస్తదా భృశమ్. ౨౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - దశమోఽధ్యాయః.

❧ కృష్ణవైశిఖోజదర్శనమ్. ❧

వైశంపాయన ఉవాచ—కౌశమాత్రం తతో గత్వా దదృశుస్తాః మహా
రథాః, శారద్యతం కృపం ద్రాణిం కృతవర్తామేనవ. ౧. తే తు దృష్ట్యైవ రాజా
నం ప్రజ్ఞావత్సుషమీశ్వరమ్, అశ్రుకంతా వినీశ్వస్య రుదంతమిదమబ్రువన్. ౨. సుత
స్తవ మహారాజ కృత్వా కర్త సుదుష్కరమ్, గతస్సానుచరో రాజః శక్రలోకం
మహీపతే. ౩. దురోద్ధనబలాన్తుక్తా వయషేవ త్రయో రథాః, సర్వమన్యత్పరిక్షీ
ణం సైన్యం తే భరతర్షభ. ౪. ఇత్యేవముక్త్వా రాజానం కృష్ణశార్దూలస్తతః, గాం
ధారిం పుత్రశోకార్తామిదం వచనమబ్రవీత్. ౫. అభీతా యుధ్యమానాస్తే ఘ్నం
తశ్చత్రగణాః బహుళాః, వీరకర్తాణి కుర్వాణాః పుత్రాస్తే నిధనం గతాః. ౬.
ధ్రువం సంప్రప్య లోకాంస్తే నిర్వలా శస్త్రనిర్జితాః, భాసురం దేహమాస్థాయ
విచరంత్యమరా ఇవ. ౭. సహి కిశ్చిద్ధి శూరాణాం యుధ్యమానః పరాజ్ఞుభిః, శస్త్రేణ
నిధనం ప్రాప్తో న చ కశ్చిత్కృతాంజలిః. ౮. ఏవం తాం క్షత్రియస్యాహుః పురా
ణాః పరమాం గతిమ్, శస్త్రేణ నిధనం సంభ్యే తన్నశోచితుమ్మన్సి. ౯. న చాపి
శత్రవస్తేహం వర్ధితా రాజ్ఞి పాండవాః, శృణు యత్కృతమస్తాభిరశ్వత్థామపురోగ
మైః. ౧౦. అధర్షణ హతం శ్రుత్వా భీమసేనేన తే సుతమ్, సుప్తం శివీరమావిశ్య
పాండూనాం కదనం కృతమ్. ౧౧. పాంచాలా నిహతా స్సర్యే భృష్టద్యుమ్న

పురోగమాః, ద్రుపదస్యాత్తజాత్వైవి చాపదేయాశ్చ పాతితాః ౧౨. తథావిః
ససం కృత్వా పుత్రశత్రుగణస్య తే, ప్రద్రవామ రణే స్థాతుం న హి శత్యామహే
త్రయః. ౧౩. తే హి శూరా మహేష్వాసాః క్షీప్రమేష్యంతి పాండవాః, అవ
ర్షవశమాపన్నా వైరం ప్రతిజహీర్షవః. ౧౪. తే హతానాత్తజా శ్రుత్వా ప్ర
త్యాః పురుషర్షభాః, అన్విష్యంతః పదం శూరాః క్షీప్రమేష్యంతి పాండవాః. ౧౫
తేహాంతు కిల్బిషం కృత్వా సంస్థాతుం నోత్సహామహే, అనుజానీహి నో రాజ్ఞి
మాచ శోకే మనః కృథాః. ౧౬. రాజం స్త్వమనుజానీహి ధైర్యమాతిష్ఠ చోర్త
మమ్, దిప్తం హి పశ్యచాపి త్వం యోత్రం ధర్మం చ కేవలమ్. ౧౭. ఇత్యేవముక్తా
రాజానం కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్, కృపశ్చ కృతవర్తా చ ద్రోణపుత్రశ్చ భారత.
౧౮. అవేక్షమాణా రాజానం ధృతరాష్ట్రం మనీషిణమ్, గంగామనుమహాత్మాన
స్తూర్ణమశ్వానచోదయన్. ౧౯. అపక్రమ్యతు తే రాజా సర్వవీరమహారథాః,
అమంత్ర్యానోఽన్యముద్విగ్నాస్త్రీధా తే ప్రయయుస్తదా. ౨౦. జగామ హస్తిన
పురం కృపశ్శారదన్వితస్తదా, స్వమేవరాష్ట్రం హర్దికోఽద్రాణిర్వాసాశ్రమం
యయా. ౨౧. ఏనం తే ప్రయయుర్విరా వీక్షమాణాః పరస్పరమ్, భయార్తాః
పాండుపుత్రాణామాగస్కృత్వా మహాత్మనామ్. ౨౨. సమేత్యవీరారాజానం తదా
త్వనుదితే రవౌ, విప్రజన్తుర్నహారాజ యధేచ్ఛకమరిందమాః. ౨౩. సమాసా
ద్యాధ వై ద్రాణిం పాండుపుత్రా మహారథాః, వ్యజయంతే రణే రాజా విక్ర
మ్య తదనంతరమ్. ౨౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి-ఏకాదశోఽధ్యాయః.

—ॐ ఆయనభీమభంగః. ॐ—

వైశంపాయన ఉవాచ—హతేషు తేషు సై న్యేషు ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః,
శుశ్రు వేపితరంవృద్ధం నిర్యాతంనాగసాహ్వయాత్. ౧. సోఽభ్యయాత్పుత్రశోకార్తః
పుత్రశోకపరిప్లుతమ్, శోచమానం మహారాజ భ్రాతృభిస్సహితస్తదా. ౨. అన్వీయ
మానోవీరేణ దాశ్వాన్తేణమహాత్మనా, యయుథానేన చ తథా తథాచైవయుయు
త్సునా. ౩. తమస్వయాత్సుదుఃఖార్తా ద్రాక్షదీశోకకర్షితా, సహపాంచాలయౌషిద్భి
ర్యాత్రత్రాణా సమాగతాః. ౪. స గంగామనుబృందాని స్త్రీణాం భరతసత్తమ,
కురరీణామివార్తానాం శ్రోశంతీనాం దదర్శహః. తాభిః పరివృతోరాజా శ్రోశంతి
భిర్నూస్రతః, ఊర్ధ్వబాహుభిరార్తాభి ర్బృంశంతీభిః ప్రియాప్రియే. ౫. క్షిను
ధర్మజ్ఞతా రాజ్ఞః క్షిను సాద్యా నృశంసతా, యచ్చానధీత్విత్సా భ్రాతృభ్యో
గురుపుత్రా సఖిగపి. ౬. ఘాతయిత్వా కథం ద్రోణం భీష్మం చాపి పితౄషుహమ్,

మనస్తేభూన్నహోరాజహత్వాచాపి జయద్రథమ్. ౮. కిన్ను రాజ్యేన తే కార్యం
 పితౄణాం భాగిత్యానవశ్యతః, అభిషన్యం చ దుర్ధర్మం ద్రాపదేయాంశ్చ భారత. ౯.
 అతీత్య తామహాబాహుః కోశంతీః కురరీరివ, వసందే పితరం జ్యేష్ఠం ధర్మ
 రాజో యుధిష్ఠిరః. ౧౦. తతోఽభివాద్య పితరం ధర్మేణామిత్రకర్షణః, న్యవేదయంతే
 నామాని పాండవాస్తేపి సర్వశః. ౧౧. తమాత్మజాంతకరణం పితా పుత్రవధా
 ర్థితః, అస్త్రీయమాణశ్శోకార్థః పాండవం పరిషస్వజే. ౧౨. ధర్మరాజం పరిష్కృజ్య
 సాంత్యియిత్వా చ భారత, దుష్టాత్తా భీమమనైవృద్ధిధతురివ పావకః. ౧౩.
 స కోపపావకస్తస్య శోకవాయు సమీరితః, భీమసేనమయం దావం దిధతురివ
 దృశ్యతే. ౧౪. తస్య సంకల్పమాజ్ఞాయ భీమం ప్రత్యశుభం హరిః, భీమమా
 టీవ్య పాణిభ్యాం ప్రదదౌ భీమమాయసమ్. ౧౫. ప్రాగేవ తు మహాబుద్ధిర్బుద్ధ్యా
 తస్యోగితం హరిః, సంవిధానం మహాప్రాజ్ఞస్తత్ర చక్రే జనార్దనః. ౧౬. తం గృహీ
 తైర్విన పాణిభ్యాం భీమసేనమయస్సయమ్, బభంజబలవాక్ రాజా మన్యమానో
 స్ఫుకోదరమ్. ౧౭. నాగాయుత బలప్రాణ స్సరాజా భీమమాయసమ్, భజ్త్వా
 విమధితోరస్కః సుప్రావ రుధిరం ముఖాత్. ౧౮. తతః పపాత మేదిన్యాం తతైవ
 రుధిరోఽతీతః, ప్రపుష్పితాగ్రశిఖరః పారిజాత ఇవ ద్రుమః. ౧౯. ప్రత్యగృహ్లాచ్చ
 తం విద్యాత్ సూతో గావల్గణేస్తదా, మైవమిత్యబ్రవీచైస్సం శమయాన్ సాంత్యి
 యన్మివ. ౨౦. స తు కోపం సముత్సృజ్య గతమన్యర్తహమనాః, హాహా భీమేతి
 చుక్రోశ నృపశ్శోకసమన్వితః. ౨౧. తం విదిత్వా గతగ్రోధం భీమసేనవధార్థితమ్,
 వాసుదేవో వరః పుంసామిదం వచనమబ్రవీత్. ౨౨. మా శువో ధృతరాష్ట్ర
 త్వం నైవ భీమస్తవ్యయా హతః, ఆయసీ ప్రతిమా హ్యేషా త్వయా రాజన్మి
 పాతితా. ౨౩. త్వాం గ్రోధవశిమాపన్నం విదిత్వా భరతర్షభ, మయా పకృష్టః
 కాంతేయో మృత్యోర్ధంమాంతరం గతః. ౨౪. న హి తే రాజశార్దూల బలే
 తుల్యోఽస్తి కశ్చన, కస్యహేత మహాబాహో బాహోర్విగ్రహణం నరః. ౨౫.
 యథాంతకమనుప్రాప్య జీవక్ కశ్చిన్నముచ్యతే, ఏవం బాహ్వంతరం ప్రాప్య తవ
 జీవేన్న కశ్చన. ౨౬. తస్మాత్పుత్రేణ యాతేఽసా ప్రతిమాకారితాయసీ, భీమస్య
 సేయం కారవ్య తవైవోపహృతా మయా. ౨౭. పుత్రశోకాభినంతేష్టం ధర్మాదప
 కృతం మనః, తవ రాజేంద్రతేన త్వం భీమసేనం జిహంససి. ౨౮. న త్వేతత్తే
 యమం రాజా హన్యాస్తస్యం యద్వైకోదరమ్, న హి పుత్రా మహారాజ జీవే
 యుస్తే కథంచన. ౨౯. తస్మాద్యత్కృతమస్తాభిర్నన్యమానైశ్శమం ప్రతి, ఆనుమన్య
 స్వ తత్సర్వం మాచ శోకే మనః కృధాః. ౩౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - ద్వాదశోఽధ్యాయః.

—౧౦ ధృతరాష్ట్రకోపనిషత్సం. ౧౦—

వైశంపాయన ఉవాచ—తత ఏనముపాతిష్ఠా శౌచార్థం పరిచారణాః, కృతశౌచం పునశ్చైవం ప్రోవాచ మధుసూదనః ౧. రాజన్నధీతా వేదాస్తే శాస్త్రాణి వివిధాని చ, శ్రుతాని చ పురాణాని రాజధర్మాశ్చ కేవలాః. ౨. ఏవం విద్వాంశ్చ మహాప్రాజ్ఞః సమర్థస్త్వబలాబలే, ఆత్మాపరాధేకస్తాత్త్వం కురుషేగోపమీ దృశమ్ ౩. ఉక్తవాంస్తాం తదైవాహం భీష్మద్రోణౌ చ భారత, విదురస్సంజయ శ్చైవ తస్య తు రాజన్య తత్కథాః. ౪. సవార్యమాణో నాస్తాక మకాన్తీర్వ చనం తదా, పాండవానధికాన్ జానన్ బలే శౌర్యే చ కౌరవ. ౫. రాజాహి యః స్థిరప్రజ్ఞస్త్వయం దోషానవేక్షతే, దేశకాలనిభాగం చ పగం శ్రేయస్సు విం దతి ౬. ఉచ్యమానస్తు యశ్చేయా గృప్తీతే నో హితాహితే, ఆపదస్సమను ప్రాప్య స శోచత్యనయేస్థితః. ౭. తతోఽచ్యవృత్తమాత్మానం సమవేక్షస్య భారత, రాజంస్తస్య హ్యవిధేయాత్మా దుర్యోధనవశే స్థితః. ౮. ఆత్మాపరాధాదాఙ్మస్త త్కిం భీమం జిహ్వాససీ, తస్మాత్సయచ్చ కోపం తస్య స్వమనుస్తృత్య దుష్కృ తమ్. ౯. యస్తుతాం స్పర్థయా త్సుద్రః పాంచాలీమానయత్సభామ్, సహతో భీమసేనేన వైరం ప్రతి జహీర్వాతా. ౧౦. ఆత్మనోఽతిక్రమం వశ్య పుత్రస్య చ దురాత్మనః, యదనాగసి పాండూనాం పరిత్యాగః పరంతప. ౧౧. వైశంపాయన ఉవాచ—ఏనముక్తస్తు కృష్ణేన సర్వం సత్యం జనాధిప, ఉవాచ దేవకీపుత్రం ధృతరాష్ట్ర మహీపతిః. ౧౨. ఏవమేతన్తహాబాహో యథా వదసి మాధవ, పుత్ర స్నేహశ్చ ధర్మాత్తా ధైర్యాత్తాం సమచాలయత్. ౧౩. విష్ణాతు పురుషవ్యాఘ్రా బలవాన్ సత్యవిక్రమః, త్వద్ధుప్తో నాగమత్కృష్ట భీమా బాహ్వాంతరం మమ ౧౪. ఇదానీం త్వహమేకాగ్రో గతమన్యర్గతజ్వరః, మధ్యమం పాండవం వీరం స్పృష్టు మిచ్ఛామి కేశవ. ౧౫. హతేషు పార్థివేంద్రేషు పుత్రేషు నిహతేషు వై, పాండు పుత్రేషు వై శర్మ ప్రీతిశ్చాప్యవతిష్ఠతి. ౧౬ తతస్సభీమం చ ధనంజయం చ మాద్ర్యాశ్చ పుత్రై పురుషప్రసీరా, పశుర్న గాత్రైః ప్రదక్ష సుగాత్రానా శ్వాస్య కల్యాణ మువాచ వై తాన్. ౧౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి - త్రయోదశశ్లోకభాష్యము.

—౧౧ గాంధారిపాంత్వనా. ౧౧—

వైశంపాయన ఉవాచ—ధృతరాష్ట్రాభ్యనుజ్ఞాతాస్తతస్తే కురుపుంగవాః, అభ్యయుర్భ్రాతరస్సర్వే గాంధారిం సహ కేశవాః. ౧. తతో జ్ఞాత్వా హతామి త్రం ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, గాంధారి పుత్రశ్చోకార్తా శఘ్నమైచ్ఛదనిందితా. ౨.

తస్యాః పాపమభిప్రాయం గాంధార్యాః పాండవాః ప్రతి, ఋషిస్సత్యవతిపుత్రః
 ప్రాగేవ సమబుధ్యతే. 3. స గంగాయాముపస్పృశ్య పుణ్యగంధిపయశ్శుచి, తం
 దేశముపసంవేదే పరమర్షిర్చనోజవః. ౪. దివ్యేన చతుషా పశ్యన్ మనసా గద్గదేన
 చ, సర్వప్రాణభృతాం భావం స తత్ర సమబుధ్యతే. ౫. సస్పృశమామబ్రవీత్కాలే
 కల్పవాదీ మహతపాః, శాపకాలమవాక్షిష్య తమాకాలముదీరయన్. ౬. స
 కోపః పాండవే కారోగ్య గాంధారి శమమాప్నుహి, వచో నిగృహ్యన్ మేత
 చ్ఛృణు చేదం వచో మమ. ౭. ఉక్తాన్యస్తాదశాహని పుత్రేణ జయమిచ్ఛన్, తివ
 మాశంస మే మాతర్యుధ్యమానస్య శత్రుభిః. ౮ నా తథా వాచ్యమానా త్వం కాలే
 కాలే జయేషిణా, ఉక్తవత్ససి గాంధారి యతో ధర్మ స్తో జయః. ౯. సచాన్య
 తీతాం గాంధారి వాచం తే వితథామహమ్, స్మరామి తోషమానాయా ధా
 ప్రాణహితా హ్యసి. ౧౦. విగ్రహే తుములే గజ్జాం గత్వా పరమసంశయమ్,
 జితం పాండుసుతైర్యుద్ధే మానం ధర్మ సతోఽధికః. ౧౧. తుమాశీలా పురాభూత్వా
 సాద్యసత్కమనే కథమ్, అధర్మం జహి ధర్మజ్ఞే యతో ధర్మస్తో జయః
 ౧౨ త్వం చ ధర్మం పరిస్తృత్య వాచం చోక్తాం మనస్విరీ, కోపం సంయచ్ఛ గాం
 ధారి మైవం భూస్సత్యవాదినీ. ౧౩. గాంధార్యవాచ-భగవన్నాశ్వసూ
 యామి నై తానిచ్ఛామి సశ్యతః, పుత్రశోకేన తు బలాన్వనో విహ్వలతీవ మే.
 ౧౪. యదైవ కుంత్యా కౌంతేయా రక్షితవ్యాస్తథా మయా, తద్గైవ ధృత
 రాష్ట్రేణ రక్షితవ్యా మయా యథా. ౧౫. దుర్యోధనాపరాధేన శికునేస్సాబ
 లస్యచ, కర్ణదుశ్శాసనాభ్యాం చ కృతోఽయం కురుసంతుయః. ౧౬. చాపగాధ్యతి
 బీభత్సుర్న చ పార్థో వృకోదరః, సకులస్పహదేవో వా నైవ జాతు యుధిష్ఠిరః.
 ౧౭. యుధ్యమానా హి కౌరవ్యాః కృతమానాః పరస్పరమ్, నిహతాస్సహితా
 శ్చానై స్తత్ర నాస్త్యప్రియం మమ. ౧౮. కిం తు కర్తాకరోద్భీమా వాసుదేవస్య
 పశ్యతః, దుర్యోధనం సమాహూయ గదాయుధే మహామనాః. ౧౯. శివయా
 భ్యధికం జ్ఞాత్వా చరంతం బహుధా రణే, ఆధో నాభేః ప్రహృతవాః తన్వే
 కోపమవర్ధయత్. ౨౦. కథం నుధర్మం ధర్మజ్ఞః సముద్దిప్తం మహత్తభిః, త్వజేయుగా
 హవే తూరాః ప్రాణహేతోః కథంచన. ౨౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

— పృథాభుక్రద్యువమ్. ౨౨ —

చైశంపాయన ఉవాచ—తచ్చుత్త్యా వచనం తస్యా భీమసేనోఽథ భీత
 నత్, గాంధారిం ప్రత్యువాచేదం వచస్సానునయం తదా. ౧. ...

ధర్మస్తాసా తత్త మయా కృతః, ఆత్మానం త్రాతుకామేన తస్మై త్వం తుంతుమర్ సః.
 ౨. న మీ ధర్మేణ పుత్రస్తే పాతితోఽసౌ మహాబలః, న శక్యః కేనచిద్ధంతుమతో
 విషమమాచరమ్. ౩. సైన్యస్యై క్షోఽవశిష్టోఽయం గదాయుధేన వీర్యవాక్, మాం
 హత్వా న హరే ద్రాజ్యమితి వై తత్కృతం మయా. ౪. అధర్మేణ జితః పూర్వం
 తేనచాపి యుధిష్ఠిరః, నికృతాశ్చ సదైవ స్త తతో విషమమాచరమ్. ౫. రాజపు
 త్రిం చ పాంచాలీ మేకవస్తాం రజస్వలామ్, భవత్వా విదితం సర్వముక్తవాక్
 యత్సుత స్తవ. ౬. దుర్యోధనమసంగృహ్య న శక్యాభూస్సుసాగరా, కేవలా భోక్తు
 మస్తాభిరతశ్చై తత్కృతం మయా. ౭. తథాప్యప్రియమస్తాకం పుత్రస్తే సముదా
 చరత్, ద్రాపద్యా యత్పథామధ్యే సవ్యమూరుమదర్శయత్. ౮. తదైవ వధ్యసోఽ
 స్తాకం దురాచారశ్చ తే సుతః, ధర్మరాజ్జఙ్గాయా చైవ స్థితాః స్వ సమయే తదా.
 ౯. వైరముద్దీపితం రాజ్ఞి పుత్రేణ తవ తస్మాత్, క్షేణితాశ్చ వనే నిత్యం తత ఏత
 త్కృతం మయా. ౧౦. వైరస్యాస్య గతః పారం హత్వా దుర్యోధనం రణే,
 రాజ్యం యుధిష్ఠిరః ప్రాప్తో వయం చ గతమవ్యయః. ౧౧. గాంధార్యువాచ—
 న తస్యైష వధస్తాత యత్ప్రళంఘనసి మే సుతమ్, కృతవాంశ్చాపి తత్సర్వం యది
 దం భాషసే మయి. ౧౨. హతాశ్వే న కులేయత్తు వృషసేనస భారత, ఆపిబశ్యో
 ణితం సంభ్యే దుశ్శాసనశరీరజమ్. ౧౩. సన్నిర్విగ్నితం ఘోరమనార్యజనసేవితమ్,
 కూరం కర్తాకరోస్తస్తాత్తదయుక్తం వృకోదర. ౧౪. భీమసేన ఉవాచ—అన్య
 న్వాపి సపాతవ్యం రుధిరం కింపునస్స్వకమ్, యతైవాత్మా తథా భ్రాతౌ విశేషో
 నాస్తికశ్చన. ౧౫. రుధిరం న వ్యలిక్తమద్ధంతోహ్లాదంబ మాశుచః, వైవస్వతస్తు
 తద్దేవ హస్తా మే రుధిరోఽతీతా. ౧౬. హతాశ్వం నకులం దృష్ట్వా వృషసేనస
 సంయుగే, భ్రాతృశానం సంప్రహృష్టానాం త్రాసస్పంజనితో మయా. ౧౭. కేశ
 పతీపరామర్యే ద్రాపద్యాద్యూతకారితే, క్రోధాద్యుదబ్రువం చాహం తచ్చ మే
 హృదివర్తతే. ౧౮. తుత్రధర్మచ్యుతో రాజ్ఞి భవేయం శాశ్వతీభూమాః, ప్రతిజ్ఞాం
 తామనిస్తీర్య తతస్తత్కృతేవాసమామ్. ౧౯. న మామర్హసే గాంధారి దోషేణ
 పరిశంకితుమ్, అనిగృహ్య పురా పుత్రానస్తాస్వసహరాధిభు. ౨౦. అధునా
 కిం ను దోషేణ పరిశంకితుమర్హసి. ౨౧. గాంధార్యువాచ—వృధస్యాస్య
 శతం పుత్రాన్నిష్ఠుం స్త్యమపరాజితః, కస్తాన్న కేషయే కంచిద్యేనాల్పమప
 రాధితమ్. ౨౨. సంతానమావయోస్తాత వృధయోర్మృతరాజ్యయోః, కథ
 మంధద్యయస్యాస్య యష్టిరేకా న వర్జితా. ౨౩. కేషే హ్యవస్థితే తాత
 సుతాణామంతకే త్వయి, న మే దుఃఖం భవేదేతద్వది త్వం ధర్మమాచరః.

౨౪. వైశంపాయనఉవాచ—ఏవముక్త్వా తు గాంధారి యుధిష్ఠిరమపృచ్ఛత, క్వచ రాజేతి సకోగ్రీహా పుత్రపాత్రవధార్మితా. ౨౫. తామభ్యగచ్ఛద్రాజేంద్రో యేషమానః కృతాంజలిః, యుధిష్ఠిర ఇదం చైవాం మధురం వాక్యమబ్రవీత్. ౨౬. పుత్రహంతా నృశంసోఽహం తవ దేవి యుధిష్ఠిరః, శాపార్హః పృథవీనాశే హే తుభూతశ్శుచస్య మామ్. ౨౭. న హి మే జీవితే నాగ్ధో నరాజ్యేన ధనేనవా, తా దృశాన్ సుహృదో హత్వా మూఢస్యాస్య సుహృద్భ్రూహః. ౨౮. తమేవం వాది నం భీతం సన్నికర్షగతం తదా, నోవాచ కింవిద్ధాంధారి నిశ్వాసపరమాభ్యుశమ్. ౨౯. తస్యావసతేదేహస్య పాదయోర్విపతివ్యతః, యుధిష్ఠిరస్య నృపతేర్ధర్మజ్ఞా దీర్ఘ దర్శినీ. ౩౦. అంగుళ్యగ్రాణి దదృశే దేవీ పట్టాంతరేణ సా, తతస్స కుసభి భూతో దర్శనీయసఖో నృపః. ౩౧. తం దృష్ట్వా చాద్ధునోఽగచ్ఛద్వాసుదేవస్య పృథ్వతః, ఏవం సంచేష్టమానాంస్తానితశ్చేతశ్చ భారత. ౩౨. గాంధారి విగతకోగ్రీహా సాం త్యయామాస మాత్మవత్, తయా తే సమనుజ్ఞాతా మాతరం వీరమాతరమ్ ౩౩. అభ్యగచ్ఛంత సహితాః పృథాం పృథులవతీసః, చిరస్య దృష్ట్వా సా పుత్రాన్ పు త్రాదిభిరభిప్లుతాన్. ౩౪. బాష్పనూహారయద్దేవీ వస్త్రేణావృత్య వై ముఖమ్, తతో బాష్పం సముత్పృజ్య సహ పుత్రేణ వై పృథా ౩౫. అవశ్యదేతాన్ శస్త్రా ఘ్నేర్బుహుధా పరివిక్షతాన్, సా తానేకైకళః పుత్రాన్ సంస్మృశంతీ పునఃపునః. ౩౬. అన్వశోచత దుఃఖార్తా ద్రావదీం చ హతాత్మజామ్, రుదంతి మథపాంచాలీం దదర్శ పతితాం భువి. ౩౭. ద్రావద్యువాచ.—ఆర్యో పాత్రాః క్వ తే సర్వే సౌభ ద్రసహితా గతాః, న త్వాం తేఽభ్యాభిగచ్ఛంతి చిరం దృష్ట్వా తపస్వినిమ్. ౩౮. కిం ను రాజ్యేన వై కార్యం విహీనాయాః సుతైర్దమ, తాం సమాశ్వాసయా మాస పృథా పృథులలతోచనా. ౩౯. ఉత్థాప్య యాజ్ఞనేసీం తు రుదంతి శోకకర్మ తామ్, తయైవ సహితా చాపి పుత్రైరనుగతా నృప. ౪౦. అభ్యగచ్ఛత గాంధారి మార్తామార్తతరా స్వయమ్, తామువాచాధ గాంధారి సహ బహ్వా యశస్వి నీమ్ ౪౧. మైవం పుత్రీతి దుఃఖార్తా పశ్య మామపి దుఃఖతామ్, మన్యే లోకవి రాశోఽయం కాలపర్యాయచోదితః. ౪౨. అవశ్యభావీ సంప్రాప్తః స్వభావాద్రోమ హర్షణః, ఇదం తత్పుననుప్రాప్తం విదురస్య వచోమమాత్. ౪౩. అసిద్ధానుసయే గృప్తే యదువాచ మహామతిః, తస్మిన్నపరిహార్యేఽర్థే వ్యతితే చ విశేషతః. ౪౪. సూ శుచో న హి శోచ్యాస్తే సంగ్రామే నిధనం గతాః, యదైవ త్వం తదైవా గాం గో వామాశ్వాసయిష్యతి. ౪౫. మమైవ హ్యపరాధేన కులసంగ్రహం వినా తమ్ ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి-పంచదశోఽధ్యాయః.

అథ స్త్రీవిలాపవర్ణన

— శ్రీరాం యుద్ధభూమిదర్శనమ్. ౧౧ —

వైశంపాయనఉవాచ — ఏవముక్తాస్వ తు గాంధారి కురూణామనక ర్తనమ్, అవశ్యత్రత్ర తిష్ఠంతీ దూరాద్దివ్యేన చతుషా. ౧. పతివ్రతా మహాభాగా సమస్త వ్రతచారిణీ, ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా సతతం బ్రహ్మచారిణీ. ౨. వరదానేన కృష్ణస్య మహర్షేః పుణ్యకర్తణః, దివ్యజ్ఞానబలోపేతా వివిధం పర్యదేవయత్. ౩. దదర్శ సా బుద్ధిమతీ దూరాదేన యథాంతికే, రణాశరం నృవీరాణామద్భుతం రోమహర్షణమ్ ౪. అస్థికేశపరిస్తీర్ణం శోణితాఘపరిప్లుతమ్, శరీరైర్భూమసాహస్రైర్వినికీర్ణం సమంతతః. ౫. గజాశ్వరథయోధానామౌపుతం దుధిరావిలైః, శరీరైరశిరస్కైశ్చ విదేహైశ్చ శిరోగణైః. ౬. గజాశ్వనరనారీణాం నిస్సనైరభిసంవృతమ్, సృగాల బకకాశోలకంక కాశనిషేవితమ్. ౭. రక్షసాం పురుషదానాం మోదనం కుర రాకులమ్, అశివాభిశ్శివాభిశ్చ నాదితం గృహ్రనేవితమ్. ౮. తతో వ్యాసాభ్య నుజ్ఞాతో ధృతరాష్ట్రో వహీఃతి, పాండుపుత్రాశ్చ తే సర్వే యుద్ధికిరపురోగ మాః. ౯. వాసుదేవం పురస్కృత్య హతబంధుం చ పార్థివమ్, కురుస్త్రీయశ్చమా సాద్య జన్మరాయోధనం ప్రతి. ౧౦. సమాసాద్య కురుక్షేత్రం తాఃస్త్రీయో నివా లేశ్వరాః, అవశ్యంత హతాంస్తత్ర భ్రాతృత్వా పుత్రా పితృత్వా పతీ. ౧౧. క్ర వ్యాద్భిర్భక్తిమాణాన్వై గోమాయువలవాయనైః, భూతైః పిశాచైరక్షోభిర్వి విదైశ్చ నిశాచరైః. ౧౨. రుద్రాక్రీడనిభం దృష్ట్వా తదా విశసనస్త్రీయః, మహా ర్హేభ్యోఽధ యానేభ్యో వికోశంభ్యో నివేతిరే. ౧౩. అదృష్టపూర్వం పశ్యంతో దుఃఖార్తా భరతస్త్రీయః, శరీరేష్వస్థులన్నన్యావృతంశ్చపరా భువి. ౧౪. శ్రాంతానాం చాక్యథాన్యానాం నాసీత్కృచన చేతసా, పాంచాలకురుయోషాణాం కృపణం తదభూన్తహత్. ౧౫. దుఃఖోపహతచిత్తాభిః సమంతాదనునాదితమ్, దృష్ట్వా యోధనమత్యుగ్రం ధర్తజ్ఞాసుబలాత్తజా. ౧౬. తతస్సా పుండరీకాక్షమా మంత్ర్య పురుషోత్తమమ్, కురూణాంవైశసం దృష్ట్వా దుఃఖాద్యచనమబ్రవీత్. ౧౭. పశ్యేతాః పుండరీకాక్షస్సుషా మే నివాతేశ్వరాః, ప్రక్షీరకేశాః శ్రోశంత్యః కుర ర్య ఇవ మాధవ. ౧౮. అమూస్తాస్త్విభిస్సమాగమ్యస్తరంత్యో భరత్తర్థభాః, పృథగే వాభ్యథావంత్యః పుత్రా భ్రాతృత్వా పితృత్వా పతీ. ౧౯. వీరసూభిర్మహా బాహో హతపుత్రాభిరావృతమ్, స్వచిచ్ఛవీరపత్నీభిర్హృతవీరాభిరావృతమ్. ౨౦. శోభితం పురుషవ్యామైర్భీష్మకర్ణాభిమన్యభిః, ద్రోణదుపదశలైశ్చ జ్వలద్భిరవపాచకైః. ౨౧. కాంచనైః కవచైర్దివ్యైర్మణిభిశ్చ మహాత్మనామ్, అంగదైర్హస్తకేయూరైః

స్రగ్భిశ్చ సమలంకృతమ్. వీరబాహువిస్ఫుష్టాభిః శక్తిభిః పరిమౌరపి, ఖడ్గైశ్చ వివిధైః
 స్త్రీజ్ఞైః సశరైశ్చ శరాసన్తైః ౨౩. క్రవ్యాదసంఘైశ్చపితైః స్తివృద్ధిర్వివిధైః క్వచిత్
 క్వచిదాశ్రీడమానైశ్చ శయానైరపరైః క్వచిత్. ౨౪. ఏతదేవం విధం వీర
 సంపశ్యామోధనం విభో, పశ్యమానాహి దహ్యమి శోకేనాహంజనార్దన. ౨౫.
 పాంచాలానాంకురూణాం చ వినాశే మధుసూదన, పంచానామపి భూతానామహం
 వధమచింతయమ్. ౨౬. తాన్ సుపర్ణాశ్చ గృధ్రాశ్చ కర్ణాత్మకగుఢీతాః, నిగృహ్య
 చరణౌగృధ్రా భీతయంతి సహస్రశః. ౨౭. జయద్రథస్య కర్ణస్య తదైవ ద్రోణభీష్మ
 యోః, అభిమన్యోర్వినిశం చ కశ్చింతయితుమర్హతి. ౨౮. అవధ్య కల్పాన్నిహతాన్
 దృష్ట్వాహం మధుసూదన, గృధ్రకంకబః శ్వేనశ్వస్య గాలాదనీకృతాన్. ౨౯. అమర్ష
 వశమాపన్నాన్ దుర్యోధనవశేన్ధితాన్, పశ్యేతాన్ పురుషవ్యాఘ్రాన్ సంశాంతాన్
 పాపకానివ. ౩౦. శయనాన్యచితాస్సర్వే మృదూని విమలానివ, విషన్నాస్తేద్య
 వసుధాం వివృతామధిశేరతే. ౩౧. వందిభిస్సతతం కాలే స్తువద్భిరభినందితాః, శివా
 నామశివా ఘోరాః శృణ్వంతి వివిధా గిరః. ౩౨. యే పురా శేరతే వీరాః శయ
 నేషు యశస్వినః, చందనగరుడిగ్ధాంగాస్తేద్య పాంసుషు శేరతే. ౩౩. తేషామా
 భరణాన్యేతే గృధ్రగోమాఝువాయసాః, ఆఙీపంత్యశివా ఘోరా వినదంతః
 పునఃపునః. ౩౪. బాణాన్ వినిశితాన్ పీతాన్ నిస్త్రింశాన్ విమలాగదాః, యుద్ధా
 భిమానినః స్త్రీతా జీవంత ఇవ బిభ్రతి. ౩౫. సురూపవర్ణా బహవః క్రవ్యాదైరవ
 ఘట్టితాః, ఋషభప్రతిరూపాశ్చ శేరతే హరితప్రజః. ౩౬. అపరే పునరాలింగ్య
 గదాః పరిఘబాహవః, శేరతేభిముఖాశ్శూరా దయితాఇవయోషితః. ౩౭. బిభ్ర
 తః కవచాన్యన్యే నిర్మలాన్యాయుధానివ, నధర్షయంతి క్రవ్యాదా జీవంతీతి జనా
 ర్దన. ౩౮. క్రవ్యాదైః కృష్యమాణానామపరేషాం మహాత్మనామ్, శాతకాంభ్యః
 ప్రజశ్చిత్రా వినిశ్చిన్నాస్సమంతతః. ౩౯. ఏతే గోమాయవో భీతా నిహతానాం
 మహాత్మనామ్, కంతాంతరగతాన్ హారానాఙీపంతి సహస్రశః. ౪౦. సర్వేష్వపర
 రాత్రేషు యాననందంతవదినః, స్తుతిభిశ్చ పరాధ్వాభిరుపచారైశ్చ శిఙ్గితాః. ౪౧.
 తానినూః పరిదేవంతి దుఃఖార్తాః పరమాంగనాః, కృపణం వృష్టిశార్దూల దుఃఖశో
 కాద్ధితా భృశమ్. ౪౨. రక్తోత్పలవనానివ విభాంతి రుచిరాణివ, ముఖాని పరమ
 స్త్రీణాం పరికుష్మాణి కేశవ. ౪౩. రుదితోపరతా హ్యేతా ధ్యాయంత్యస్సంపరి
 ప్లుతాః, కురుస్త్రీయోభిగచ్ఛంతి తేన తేనైవ దుఃఖతాః. ౪౪. ఏతాన్యాదిత్యవ
 ఙ్గాని తపనీయనిభానివ, రోషరోదనతామ్రాణి వక్త్రాణి కురుయోషితామ్. ౪౫.
 అసామపరిపూర్ణార్థం నిశమ్య పరిదేవితమ్, ఇతరేతరసంక్రందాన్సు విజానంతి యో

పితః. ౮౬ ఏతా దీర్ఘం వినిశ్చస్య విలప్య చ పునఃపునః, విస్పందమానా దుఃఖేన
 వీరా జహతి జీవితమ్. ౮౭. బహోవ్య దృష్ట్వా శరీరాణి శోశంతి విలపంతి,
 పాణిభిశ్చాపరా ఘ్నుంతి శిరాంసి మృదు పాణయః. ౮౮. శిరోభిః పాతితైర్నస్తైః
 సర్వాంగైర్హ్యథశః కృతైః, ఇత రేతరసంపృక్తై రాకీర్ణా భాతి మేదిన్. ౮౯. విశిర
 స్కానధోకాయా దృష్ట్వా ఘోరాభినందినః, ముహ్యంత్యనుచితా నారోవ్య
 విదేహాని శిరాంసిచ. ౯౦. శిరః కాయేన సంధాయ న్రేక్షమాణా విచేతసః, ఆప
 శ్యంతోవిపరం తత్ర నేదమన్యేతి దుఃఖతాః. ౯౧. బాహూరుచరణానన్యాన్
 విశిఖోన్మధితాన్ పృథక్, సందధతో సుఖావిష్టా మూర్ఛంత్యేతాః పునఃపునః ౯౨.
 ఉత్ప్రాంతశిరసశ్చాన్యాన్ విజగ్ధాన్ మృగపక్షిభిః, దృష్ట్వా కాశ్చిన్న జానంతి భ్రా
 తృన్ పరమయోషితః. ౯౩. పాణిభిశ్చాపరా ఘ్నుంతి శిరాంసి మధుసూదన, ప్రే
 త్య భ్రాతృన్ పితృన్ పుత్రాన్ పతీంశ్చ నిహతాన్ పరైః. ౯౪. బాహుభిశ్చ
 సఖ్యైశ్చ శిరోభిశ్చ సమంశలైః, ఆగమ్యకల్పా పృథివీ మాంసశోణితకర్దమా. ౯౫.
 న దుఃఖేమాచితాః పూర్వం దుఃఖం గాహంత్యనిందితాః, భ్రాతృభిః పితృభిః పు
 త్రైరుపకీర్ణం వసుంధరామ్. ౯౬ యూథాసీన కిశోరీణాం సుకేశీనాం జనార్దన,
 మ్నుషాణాం ధృతరాష్ట్రస్య పశ్య బృందాన్యనేకశః. ౯౭. ఇతో దుఃఖతరం కిన్న
 కేశవ ప్రతిభాతి మే, యదిమాః కుర్వతే సర్వా రూపముచ్ఛావచం స్త్రీయః. ౯౮.
 నూనమాచరితం పాపం మయా పూర్వేషు జన్తసు, యా పశ్యామి హతాన్
 పుత్రాన్ పౌత్రాన్ భాతృగాంశ్చ కేశవ. ౯౯. ఏవమార్తా విలపతీ దదర్శ నిహతం
 సుతమ్. ౬౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - షోడశోఽధ్యాయః.

—ॐ దుర్యోధనదర్శనమ్. ౧—

వైశంపాయన ఉవాచ—తతో దుర్యోధనం దృష్ట్వా గాంధారి శోకమా
 ర్చితా, సహసా న్యపతద్భూమా చిన్నేవ కదలీవనే. ౧ సా తు లభ్యా పునస్సం
 జ్ఞాం విక్రశ్య చ పునఃపునః, దుర్యోధనమభిప్రేక్ష్య శయానం దుధిరోక్షితమ్. ౨.
 పరిష్యజ్య చ గాంధారి కృపణం పర్యదేనయత్, హా హా పుత్రేతి శోకార్తా విలలా
 పాకులేంద్రియా. ౩. సుసూధజత్రువిఫులం హారనిష్కమిషేవితమ్, హరిణా నేత్ర
 జేనోరః సించంతీ శోకతాపితా. ౪. సమీపస్థం హృషీకేశమిదం వచనమబ్రవీత్,
 ఉపస్థితేఽస్మి సంగ్రామే జ్ఞాతీనాం సంక్షయే విభో ౫. మామయం ప్రాహవాణ్ణేయ
 ప్రాంజలిర్నృపసత్తమః, అస్మిన్ జ్ఞాతీసముద్ధర్షేజయమంబా బ్రవీతు మే. ౬. ఇత్యుక్తే
 జానతీ సర్వమహం స్వవ్యసనాగమమ్, అబ్రువం పురుషవ్యాఘ్రో యతో ధర్మస్తతో

జయః. ౭. యథా చ యుధ్యమానస్తస్యం నవై ముహ్యసి పుత్రక, ద్రువం శస్త్ర
జితా లోకాః ప్రాప్యస్యమరవత్ప్రభో. ౮ ఇత్యేవ మబ్రువం పూర్వం నైనం
శోచామ్యహం సుతమ్, భృతరాష్ట్రం తు శోచామి కృపణం హతబాంధవమ్. ౯.
అమర్షణం యథాం శ్రేష్ఠం కృతాస్త్రం యుద్ధదుర్లభమ్, శయానం వీరశయనేపశ్య
మాధవ మే సుతం దోషయం మూర్ఖాభిషిక్తానామగ్రే యాతి పరంతపః, సోఽయం
హంసుషు శేతేఽద్య పశ్య కాలస్య పర్యయమ్ ౧౦ ద్రువం దుర్యోధనో వీరో గతిం
నసులభాం గతః, తథా హ్యభిముఖశ్చేతే శయనే వీరనేనితే. ౧౧. యం పురా
పర్యపాసీనా రమయంతి వరస్త్రియః, తం వీరశయనే సుప్తం రమయంత్యశివా
శ్శివాః. ౧౩. యం పురా పర్యపాసీనా రమయంతి మనీషిణః, వహితలస్థం నిహతం
గృధ్రాస్త్రం పర్యపాసతే. ౧౪. యం పురా వ్యజనైర గ్రైయవవీజంతి యోషితః,
తమద్య పక్షవ్యజనైరుపవీజంతి పక్షిణః. ౧౫. ఏష శేతే మహాబాహుర్బలవాన్
సత్యవిక్రమః, సింహేనేవ ద్విచస్సంభ్యే భీమనేనేన పాతితః. ౧౬. పశ్య దుర్యో
ధనం కృష్ణ శయానం రుధిరోక్షితమ్, నిహతం భీమనేనేన గదాం సంయుజ్య భారత.
౧౭. అక్షోహిణీర్తహాబాహుర్దశచై కాంచ కేశవ, అపయద్యః పురా సంభ్యే
సోఽనయాన్నిధనంగతః. ౧౮. ఏష దుర్యోధనశ్చేతే మహేష్వాసో మహారథః,
శార్దూల ఇవ సింహేన భీమనేనేన పాతితః. ౧౯ విదురం హ్యవమన్వైష పితరం
చైవ మందభాక్, బాలో వృద్ధావమానేన మందో మృత్యువశం గతః. ౨౦. నిస్స
పత్నా మహీ యస్య త్రయోదశసమాః స్థితా, స శేతే నిహతో భూమా సుతో
మే పృథివీపతిః. ౨౧. అపశ్యం కృష్ణ పృథివీం ధార్తరాష్ట్రాను శాసితామ్, పూర్ణాం
హస్తీగవాశ్వైశ్చ వార్జ్యేయ న తు తచ్చిరమ్. ౨౨. తామేవాద్య మహాబాహూ
పశ్యామ్యన్యానుశాసనామ్, హీనాం హస్తీగవాశ్వేన కిన్ను జీవామి మాధవ.
౨౩. ఇదం కృచ్ఛ్రతరం పశ్య పుత్రస్యాపి వధాన్తమ, యదిమాః పర్యపాసంతే
హతాః శూరాః రణే స్త్రియః. ౨౪. ప్రక్షీర్ణకేశాం సుశ్రోణీం దుర్యోధనశుభాం
కగామ్, రుక్తవేషినిభాం పశ్య కృష్ణ లక్ష్మణమాతరమ్. ౨౫. నూనమేషా పురా
బాలాజీవమానే మహాభుజే, భుజావాశ్రిత్య రమతే సుభుజస్య మనస్విని. ౨౬.
కథన్ను శతథా నేదం హృదయం మే విదిర్యతే, పశ్యంత్యా నిహతం పుత్రం
పుత్రేణ సహితం రణే. ౨౭. పుత్రం రుధిరసంసిక్త ముపజిఘ్రిత్యనిందితా, దుర్యో
ధనం తు వామోరుః పాణినా పరిమార్జతి. ౨౮. కిన్ను శోచతి భర్తారం పుత్రం
చైషా మనస్విని, తథా హ్యవస్థితా భాతి పుత్రం చాప్యభివీక్ష్యసా. ౨౯. స్వశిరః
పంచశాఖాభ్యామభిహత్యాయతేక్షణా, పతత్యురసి వీరస్య కురురాజస్య మాధవ

౩౦. పుండరీకమివాభాతి పుండరీకాంతరప్రభా, ముఖం ప్రమృజ్య పుత్రస్య శర్దు
శ్చైవ తపస్విని. ౩౧. యదివాప్యగమాస్సంతి యదివా శ్రుతయస్తథా, ధ్రువం
లోకానవాప్తోఽయం సృషో బాహుబలాద్భితాః. ౩౨.

ఇతి స్త్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి - సప్తదశోఽధ్యాయః.

—గంధారీవాక్యమ్. ౭—

గంధార్యువాచ—సశ్య మాధవ పుత్రాన్తే శతసంఖ్యాః జితక్లమః, గదయా భీమనేనేన భూయిష్ఠం నిహతాః రణే. ౧ ఇదం దుఃఖతరం మేఽద్యయది మాముక్తమూర్ధజాః, హతపుత్రా రణే బాలాః పరిధావంతి మే స్నుషాః. ౨. ప్రాసాదతలచారిణ్యశ్చరణైర్భూషణాన్నితైః, ఆపన్నా యత్ స్పృశంతీమూరుధి రాద్ధాగ్రిం వసుంధరామ్. ౩. గృధ్రాగ్నినుశ్చారయంత్యశ్చ తథా గోమాయువా యసాః, శోకేనార్తా విఘ్నార్ణవంత్యో మత్తా ఇవ చరంత్యుత ర. ఏషా వైహ్యన వద్యాంగీ కరస్మిత మధ్యమా, ఘోరం తదైవ్విశం దృష్ట్వా నివతత్యతిదుఃఖితా. ౪. దృష్ట్వా మే పార్థివ సుతా మేతాం లక్ష్మణమాతరమ్, రాజపుత్రీం మహా బాహూ మనో నహ్యుపశామ్యతి. ౫. భాగ్యం శ్చాన్యాః పతీంశ్చాన్యాః పుత్రాంశ్చ నిహతాః రణే, దృష్ట్వా పరివతంత్యేతాః ప్రగృహ్య సుభజా భుజాః ౬ మధ్యమా నాంతు నారీణాం వృద్ధానాం చాపరాజిత, ఆక్రందం హతబంధూనాం దారుణే వై శనే శృణు. ౭. రథసింహాని దేహంశ్చ హతానాం గజవాజినామ్, ఆశ్రితాః శ్రమ మోహార్తాః స్థితాః పశ్యమహాబల. ౮. అన్యాం చాపహృతం కాయాత్ చారుకుండల మున్నసమ్, స్వస్య బంధోః శిరః కృష్ణ గృహీత్వా పశ్య తివ్రతీమ్. ౯. పూర్వ జన్మకృతం పాపం మన్యే నాల్పమివాసఘ, ఏతాభిరసవద్యాభిర్నయా చైవాల్ప మేధయా. ౧౦. యదిదం ధర్మరాజేన పాతితం నో జనార్దన, న హి నాశోఽస్తి వాణ్ణరేయ కర్తణోశ్శుభపాపయోః. ౧౧. ప్రత్యగ్రవయస్కై చైవ దర్శనీయకుచో దరాః, కులేషు జాతా ప్రీమత్యః కృష్ణపక్ష్యాః సమూర్ధజాః. ౧౨. హంసగర్గదభా పిణ్యో దుఃఖశోకప్రమోహితాః, సారస్య ఇవ రాసంత్యః పతితాః పశ్య మాధవ. ౧౩. పుల్లవద్వప్రకాశాని పుండరీకాక్ష యోషితాం, అనవద్యాని వక్త్రాణి తాపయత్యేవ రశ్మివాః. ౧౪. ఈర్షాణాం మమ పుత్రాణాం వాసుదేవావరో ధసమ్, మత్తమాతంగదర్పణాం పశ్యంత్యద్య పృథగ్జనాః. ౧౫. శతచంద్రాణి చర్మాణి ధ్వజాంశ్చాదిత్యసన్నిభాః, రోక్షాణి చైవ వర్షాణి నిష్కాసపిచ కాంచ నాః. ౧౬. శీర్షత్రాణాని చైతాని పుత్రాణాం మేమహీతలే, పశ్య దీప్తాని గోవింద పావకాః సుహృతానివ. ౧౭. ఏష దుశ్శాసనశ్చేతే శూరేణామిత్రధూతినా,

వీరశోణితసర్వాంగో యుధి భీమేన పాతితః. ౧౯. గదయా భీమసేనేన పశ్యమాధవ
 మేసుతమ్, ద్యూతక్షేణాననుష్ఠ్యత్య త్రాపద్యా చోదితేన చ. ౨౦. ఉక్తా హ్యనేన
 పాంచాలీ సభాయాం ద్యూతనిర్జితా, ప్రియం చిక్కితా భాగ్రతుః కర్ణస్య చ జనా
 ర్దన. ౨౧. సహౌవ సహదేవేన నకులేనార్జునేనచ, దాసభార్యాసి పాంచాలీ క్షీప్రం
 ప్రవిశ నోగృహమ్. ౨౨ తతోఽహమబ్రువం కృష్ణ తదా దుర్యోధనం నృపమ్,
 మృత్యుపాశపరిక్షీప్తం శకునిం పుత్రవర్జయ. ౨౩. నిజోఽదైవం సుదుర్బుద్ధిం మాతు
 లం కలమాప్రియమ్, క్షీప్రమేనం పరిత్యజ్య పుత్ర శామ్యస్య పాండవైః. ౨౪.
 న బుధ్యనే త్వం దుర్బుద్ధే భీమసేనమర్షణమ్, వాక్ష్మానాచైస్తుదంస్తీక్ష్ణైరు
 ల్కాభిరీవ కుంజరమ్. ౨౫. తానేపం రహసి క్రుద్ధో వాక్ఫల్యానవిభారయః,
 ఉత్సన్నైర్జ విషం తేషు సర్వో గోవుషభేష్వివ. ౨౬. ఏష దుశ్శాసనశ్చేతే నిక్షిప్త
 విప్రలా భుజౌ, నిహతో భీమసేనేన సింహేనేన మహాగజః. ౨౭. అత్యర్థమకరో
 ద్రాద్రం భీమసేనోఽత్యమర్షణః, దుశ్శాసనస్య యత్కుఃక్రిద్ధోఽపివిచ్ఛేదిత
 మాహవే. ౨౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శ్రీపర్వణి-అష్టాదశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యవాచ—ఏష మాధవ పుత్రోమే వికర్ణః ప్రాజ్ఞసమృతః, భూమా
 వినిహతశ్చేతే భీమేన శతేథా కృతః. ౧. గజమధ్యే హతశ్చేతే వికర్ణో మధుసూ
 దన, నీలమేఘపరిక్షిప్తః శరదీవ నిశాకరః. ౨ అస్య చాపగ్రహేదేవ పాణిః
 కృతేణో మహాః, కథంచిచ్ఛిద్యతే గృధైరత్తుకామైస్తలత్రవాః. ౩. అస్య భార్యా
 విషప్రేక్షుణ్ గృధ్రాగ్రేనేతాః తపస్విని, వారయత్యనిశం బాలా న చ శక్నోతి
 మాధవ. ౪. యువా బృందారకశూరో వికర్ణః పురుషర్షభ, సుఖోపితస్సుఖా
 ర్హస్వ శేతే పాంసుఘ మాధవ. ౫. కర్ణినాళీకనారాచైర్భిన్నమర్తణమాహవే,
 అద్యాపి న జహాత్యేనం లక్ష్మీర్భరత సత్తమమ్. ౬. ఏష సంగ్రామకూరేణ ప్రతి
 జ్ఞాం పాలయిష్యతా, దుర్బుధో విముఖశ్చేతే హతోఽరిగణహరణే. ౭. అన్యైత
 ద్వదనం కృష్ణ శ్వాపదైరర్థభక్షితమ్, విభాత్యభ్యధికం తాత సప్తమ్యామివ చం
 ద్రమాః. ౮. శూరస్య హి రణే కృష్ణ పశ్యాననమధేదృశమ్, స కథం నిహతోఽ
 మితై గ్రిః పాంసూః గ్రసతిమేసుతః. ౯. యస్యాహవముఖే సౌమ్య స్థితా నైవోప
 పద్యతే, స కథం దుర్బుధో మితైర్హతో విబుధలోకజిత్. ౧౦. చిత్రనేనం
 హతం భూమా శయానం మధుసూదన, ధార్తరాష్ట్రమిమం పశ్య ప్రతిమానం
 ధనుష్టతామ్. ౧౧. తం చిత్రమాల్యాభరణంయవత్యశ్శోకకర్షితాః, క్రవ్యాద సం
 ఘ్రైస్సహితాః రుదంత్యః పర్యపాసతే. ౧౨. శ్రీణాం రుదితనిర్ఘోషః శ్వాపదానాం

చ గర్జితమ్, చిత్రరూపమిదం కృష్ణ విచిత్రం ప్రతిభాతి మే. ౧౩. యువా బృందా
రణో నిత్యం ప్రవరస్త్రీనిషేవితః, వివిశంతిరసా శేతే ధ్వజః పాంసుషు మాధవ.
౧౪. శరసంకృతవర్షాణం వీరం విశసనే హతమ్, పరివార్యాసతే గృధ్రాః పరివిం
శద్వివింశతిమ్. ౧౫. ప్రవిశ్య సమరే వీరః పాండవానామనీకినీమ్, స వీరశయనే
శేతే పరస్పత్నుదుషాచితే. ౧౬. స్థితోపపన్నం సునసం శుభ్రుతారాధిపాపమమ్,
అతీవ శుభ్రం పదనం పశ్యకృష్ణ వివింశతే. ౧౭. యం స్త తం పర్యపాసంతే వసుం
వాసవయోషితః, క్రీడంతమివ గంధర్వం దేవకన్యాసుహృతః. ౧౮. హంతారం
వీరసేనానాం శూరం సమితిశోభనమ్, నిబర్హణమమిత్రాణాం దుస్సహం విషహే
తకః. ౧౯. దుస్సహస్యైతదాభాతి శరీరం సంవృతం శరైః, గిరిరాత్నదుహైః
పుల్లైః కర్ణికారైరివావృతః. ౨౦. శాతకంభ్యా ప్రజాభాతి కవచేన చ భాస్వతా,
అగ్నినేవ గిరిశ్చేన్రతో గతాసురపి దుస్సహః. ౨౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యవాచ—అధ్యర్థగుణమాహుర్యం బలే శౌర్యేచ కేశవ, పిత్రా
త్వయా చ దాశార్హ దృష్టం సింహమివోత్కటమ్. ౧. యోబిభేద చమూషే
కో మమ పుత్రస్య దుర్భిదామ్, స భూత్వా మృత్యురన్యేషామయం మృత్యువ
శంగతః. ౨. తస్యోపలక్షయే కృష్ణ కాచైరమితతేజసః, అభిమన్యోర్నృతస్యాపి
ప్రభా నైవోపకామ్యతి. ౩. ఏషా విరాటదుహితా స్సుషా గాండీవధన్వనః, ఆర్తా
బాలం పతిం వీరం దృష్ట్వా శోచత్యనిదితా. ౪. తమేషా హి సమాసాద్యభార్యా
భర్తారమంతికే, విరాటదుహితా కృష్ణ పాణినా పరిమార్జిత. ౫. తస్య వక్త్రముపా
స్మాయ సౌభద్రస్య మనస్సినీ, విబుధకమలాకారం కంబువృత్తశిరోధరమ్. ౬.
కామ్యరూపవతీ చైషా పరిష్కజతి భామినీ, లజ్జమానా పురాచైనం మాధ్వీకమద
మూర్ఛితా. ౭. తస్య క్షతజసందిగ్ధం జాతరూపపరివృతమ్, విముచ్య కవచం వీర
శరీరమభివీక్షతే. ౮. అవేక్షమాణా సా బాలకృష్ణ త్వామభిభాషతే, అయం తే
పుండరీకాక్ష సదృశాక్షో నిపాతితః. ౯. బలే వీర్యే చ సదృశస్తేజసా చైవతేన
ఘ్న, దూషేణ చ తథాత్పర్థం శేతే భువి నిపాతితః. ౧౦. అత్యంతసుకుమారస్య
రాంకవాజినశాయినిః, కచ్చిదద్య శరీరం తే భూమా న పరితప్యతే. ౧౧. మాతం
గ భుజవర్తాణౌ జ్యోత్సవకఠినత్వచౌ, కాంచనాంగదినౌ శేషే నిశీప్య విపులౌ భు
జౌ. ౧౨. వ్యాయమ్యబహుధా నూనం సుఖసుప్తః శ్రమాదివ, ఏవం విలపతీ మా
ర్తాం మానసోమభిభాషనే. ౧౩. నస్త గామ్యపరాధం తే కిం మార్కః ప్రతిభాషనే,

స తు మాంత్యం పురా దూరాదభివీక్ష్యోభిభాషసే. ౧౪. స స్తు రామ్యపరాధం మే కిం
 మాం స ప్రతిభాషసే, ఆర్యామార్యసుభద్రాం త్వమిమాంశ్చ త్రిదశోపమాన్.
 ౧౫. పిశ్చాన్ మాంచైవ దుఃఖారాం విహాయ క్వగమిష్యసి, తస్య శోణితద్ధిగ్ధాన్వై
 కేశానుద్యమ్య పాణినా. ౧౬. ఉత్సంగే వక్త్ర మాధాయ జీవంతమివ పృచ్ఛతి,
 స్వప్రీయం వాసుదేవస్య సుతం గాంధీవధన్వనః. ౧౭. కథం త్వాం రణమధ్యస్థం
 జఘ్నురేతే మహారథాః, ధిగస్తు క్రూరకర్తృహస్తాన్ కృపకర్ణజయద్రథాన్. ౧౮.
 ద్రోణక్రాణాయనీచోభా యైరసి వ్యసనీకృతః, నరర్షభాణాం సర్వేషాం కథమానీ
 త్తదా మనః. ౧౯. బాలం త్వాం పరివార్త్యకం మమ దుఃఖాయ జఘ్నుషామ్,
 కథం ను పాండవేయూనాం పాంచాలానాం చ పశ్యతామ్. ౨౦. త్వం వీర నిధ
 నం ప్రాప్తో నాథవాన్ సన్ననాథవత్, దృష్ట్వా చ బహుభిస్సంభ్యే హతం వీరపి
 తాతవ. ౨౧. వీరః పురుషశార్దూల కథం జీవతి పాండవః, న రాజ్యలాభో విపులః
 శత్రూణాం వా పరాభవః. ౨౨. ప్రీతిం దాస్యతి సాధనాం త్వాన్మితే పుష్కరే
 ఊణ, తవ శస్త్రజితాంల్లోకాన్ ధర్మేణ చ దమేన చ. ౨౩. క్షిప్రమన్యాగమిష్యామి
 తత్ర మాం పరిపాలయ, నాకాలే ప్రాప్యతే మృత్యురత్ర లోకేహి కేనచిత్. ౨౪.
 యదహం త్వాం రిణే దృష్ట్వా హతం జీవామి దుష్టగా, కౌమిదానీం నరవ్యాఘ్ర
 శ్లక్ష్యయా స్థితయా గిరా. ౨౫. పితృలోకే స మే త్యాన్యాం మామివామంత్రయి
 వ్యసి, నూనమస్సరసాం స్వర్గే మనాంసి ప్రమధిష్యసి. ౨౬. పరమేణ చ యాపేణ
 గిరా చ స్థితపూర్వయా, ప్రాప్య పుణ్యకృతాన్ లోకాన్సురోభిస్సమేయివాన్.
 ౨౭. సౌభద్ర విహరన్ కాలే స్మరేథా స్సుకృతాని మే, ఏతావానిహ సంవాసో
 విహితస్తే మయా సహ. ౨౮. షణ్ణానాన్ సప్తమేమానీ త్వం వీర నిధనం గతః,
 ఇత్యుక్త వచనామేతామపకర్షంతి దుఃఖితామ్. ౨౯. ఉత్తరం మోఘసంకల్పం
 మత్స్యరాజకులస్త్రియః, ఉత్తరామపకృష్యైనామూర్తామూర్తతరాస్సన్వయమ్. ౩౦.
 విరాటం నిహతం దృష్ట్వా ద్రోశంతి విలపంతి చ, ద్రోణాన్త్రశరసంకృతం శయా
 నం రుధిరోక్షితమ్. ౩౧. విరాటం వినదంత్యేతే గృధ్రగోమాయువాయసాః, విన
 ద్యమానం విహగైర్విరాటరునీతేక్షణాః. ౩౨. స శక్నువంతి వివశా వివర్తయితు
 నూతుగాః, ఆసామాతపతప్తానామాయాసేన చ యోషితామ్. ౩౩. శ్రమేణ చ
 వివర్ణాస్యపద్మానాం విప్లుతం వపుః, ఉత్తరం చాభిమన్యుం చ కాంభోజం చ సుద
 ట్టిణమ్. ౩౪. శిశూనేతాన్ హతాన్ పశ్య లక్ష్యణం చ సుదర్శయమ్, ఆయోధన
 శిరోమధ్యే శయానం పశ్య మాధవ. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీవిలాసపర్వణి - వింశోధ్యాయః.

గాంధార్యవాచ. — ఏష వైకర్తనశ్శేతే మహేష్వాసో మహాబలః, జ్వలితానలవత్సంభేద్య సకాంతః పార్థతేజసా. ౧. పశ్య వైకర్తనం కర్ణం నిహత్యాతిరథాణ్ బహూణ్, శోణితౌఘపరీతాంగం శయానం పతితం భువి. ౨. అమర్షీ దీర్ఘరోషశ్చ మహేష్వాసో మహారథః, రణే వినిహతశ్శేతే శూరో గాంధీవధన్వనా. 3. యం స్త పాండవసంత్రాసాన్తమ పుత్రా మహారథాః, ప్రాయుధ్యంత పురస్కృత్య మాతంగా ఇవ యుధవమ్. ౪. శార్దూలమివ సింహేన సమరే సవ్యసాచినా, మాతంగమివ మత్తేన మాతంగేన నిపాతితమ్. ౫. సమేతాః పురుషవ్యాఘ్ర నిహతం శూరమూహవే, ప్రక్షీర్ణమూర్ధభాః పతోన్య రుదంత్యః పర్యుపాసతే. ౬. ఉద్విగ్నస్ఫుతతం యస్తాద్ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, త్రయోదశసమూ నిద్రాం చింతయన్నాధ్యగచ్ఛతే. ౭. అనాధృప్యః పరైర్యుద్ధే శత్రుభిర్వఘనానివ, యుగాంతాగ్నిరివార్చిష్టాః హిమవానివ చ స్థిరః. ౮. స భూత్వా శరణం వీరో ధార్తరాష్ట్రస్య మాధవ, భూమా వినిహతశ్శేతే వాతరుగ్ల ఇవ ద్రుమః. ౯. పశ్య కర్ణస్య పత్నీం త్వం వృషశేసస్య మాతరమ్, లాలవ్యమానాం కరుణం రుదతీం పతితాం భువి. ౧౦. ఆచార్యశాపోఽనుగతో ధ్రువం శ్యాం యన్ గ్రసచ్ఛక్రమియం ధరా తే, తతశ్శరేణాపహృతం శిరస్తే ధనంజయేనాహవశత్రుమధ్యే. ౧౧. హాహాధిగేహ పతితా విసంజ్ఞా సమీక్ష్య జాంబూనదబద్ధకక్షమ్, కర్ణం మహాబాహుమదీనసత్వం సుషేణమాతా రుదతీ భృశార్థా. ౧౨. అల్పావశేషోఽపి కృతో మహాత్మా శరీరభక్షైః పరిభక్షయద్భిః, ద్రష్టం ననః ప్రీతికరశ్శశీవ కృష్ణస్య పక్షస్య చతుర్దశాహే. ౧౩. సా వర్తమానా పతితా పృథివ్యా ముక్తాయ దీశాపునరేన చైవ, కర్ణస్య వక్త్రం పరిజిఘ్రిమాణా రోదాయతే పుత్రవధాభితప్తా. ౧౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-శ్రీవిలాపపర్వణి-ఏకవింశోఽధ్యాయః

గాంధార్యవాచ. — ఆవంత్యం భీమనేనేన భక్షయంతి నిపాతితమ్, గృధ్రగోమాయనశ్శూరం బహుబంధుమబంధవత్. ౧. తం పశ్య కదనం కృత్వా శత్రుణాం మధుసూదన, శయానం వీరశయనే రుధిరేణ సముక్షితమ్. ౨. తం స్పృగాలాశ్చ కంకాశ్చ త్రవ్యాదాశ్చ పృథగ్విధాః, తేన తేన వికర్షంతి పశ్య కాలస్య పర్యయమ్. 3. శయానం వీరశయనే వీరనూక్రందకారిణమ్, ఆవంత్యం సమీతానార్యో రుదంత్యః పర్యుపాసతే. ౪. ప్రాతిపేయం మహేష్వాసం హతం భల్లేన బాహ్లికమ్, ప్రస్తుమివ శార్దూలం పశ్య కృష్ణ మనస్వినమ్. ౫. ఆతీవ ముఖవర్తోఽప్య నిహతస్యాపి కథం, నీమనేయవాభిపూర్ణస్య పార్థనూస్యాం సముద్యతః. ౬. పుత్రశోకాభితప్తేన ప్రతిజ్ఞాం పరిరక్షతా, పాకశాసనినా సంభేద్య వార్ధక్షత్రిర్నిపా

తితః. ౭. ఏకాదశ చమూర్భిత్వా రక్ష్యమాణం మహాత్మనా, సత్యం చికిర్షతా
పశ్య హతమేనం జయద్రథమ్. ౮. సింధుసావీరభర్తారం దర్శపూర్ణం మనస్వినమ్
భక్షయంత్యశివా గృథ్రా జనార్దన జయద్రథమ్ ౯. సురక్ష్యమాణం భార్యాభి
రనురక్తాభిరచ్యుత, వసంతోఽవ్యవకర్షంతి గహనం నిమ్నమంతికాత్. ౧౦. తమే
తాః పర్యుపాసంతే రక్ష్యమాణం మహాభుజమ్, సింధుసావీరభర్తారం కాంభోజయ
వనప్రియః. ౧౧. యదా కృష్ణాముపాదాయ ప్రాద్రవత్కేకయైస్సుహ, తదైవ వధ్యః
పాండూనాం జనార్దనజయద్రథః. ౧౨ దుశ్శలాంమానయద్భిస్తు తదా త్యక్తోజయ
ద్రథః, కథమద్య నతాం కృష్ణమానయంతి స్త తే పునః. ౧౩. నైషా మమ సుతా
బాలా విలపంతీ సుదుఃఖితా, ప్రమాపయతి చాత్మానమాశ్రోశంతి చ పాండవాః.
౧౪. కిం ను దుఃఖితరం కృష్ణ పరం మమ భవిష్యతి, మత్సుతా విధవా బాలాస్ను
షాశ్వ విహతేశ్వరాః. ౧౫. హాహా ధిగ్దుశ్శలాం పశ్య ఏతశోకభయామివ, శిరో
భర్తురనాసాద్య థావమానామితస్తతః. ౧౬. వారయామాస యస్సర్వాః పాం
డవాః పుత్రగృధ్రినః, హత్యా స విఫలాంసేనాం స్వయం మృత్యువశంగతః. ౧౭.
తం మత్తమివ మాతంగం వీరం పరమదుర్జయమ్, పరివార్య రుదంత్యేతాః స్త్రీయ
శ్చంద్రోపమాననాః. ౧౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే, స్త్రీవిలాపపర్వణి - ద్వావింశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యవాచ—ఏష శల్యో హతశ్చేతే సాక్షాన్న కులమాతులః, ధర్మ
క్షేన హతిస్తాత ధర్మ రాజేన సంయుగే. ౧. యస్త్యయా స్ఫుర్ధతే నిత్యం సర్వత్ర
పురుషర్షభ, స ఏష నిహతశ్చేతే మద్ర రాజో మహారథః. ౨. యేన సంగృహ్ణతా
తాత రథమాధిరథేర్దుధి, జయార్థం పాండుపుత్రాణాం తదా తేజోవధఃకృతః. ౩.
హాహా ధిక్పశ్య శల్యస్య పూర్ణచంద్రసుదర్శనమ్, ముఖం పద్మపలాశాక్షం కాశై
రాదప్టమవ్రణమ్. ౪. ఆస్య చామీకరాభస్య తప్తకంచనసప్రభా, ఆస్యాద్విని
స్సృతా జిహ్వ భక్ష్యతే కృష్ణపక్షిభిః. ౫. యుధిష్ఠిరేణ నిహతం శల్యం సమితి
శోభనమ్, రుదంత్యః పర్యుపాసంతే మద్రరాజం కులప్రియః. ౬ ఏతాస్సుసూక్ష్మ
వసనా మద్రరాజం నరర్షభమ్, శ్రోశంశ్శోభనమాసాద్య త్రియః త్రియర్ష
భమ్. ౭. శల్యం నిపతితం శూరం పరివార్యాభిః స్థితాః, వాశితా గృప్తయః పం
కే పరిమగ్నమివ ద్వివమ్. ౮. శల్యం శరణదం శూరం పశ్యైవం రథసత్తమమ్,
శయానం వీరశయనే శరైర్విశకల్పితమ్. ౯. ఏష శైలాలయో రాజా భగదత్తః
ప్రతాపవాన్, గజాంకుశధరశ్రేష్ఠః కేతేభవి నిపాతితః. ౧౦. యస్య రుక్తమయీ
మాలా శిరస్వేయా విరాజతే, శ్వాపదైర్భక్ష్యమాణస్య శోభయంతీవ మూర్ధభాన్.

౧౧. ఏతేన కిల పార్థస్య యుద్ధమాసీత్సుదారుణమ్, రోమహర్షణమత్యర్థం శక్రస్య
బలినా యథా ౧౨. యోధయత్వా మహాబాహురేష పార్థం ధనంజయుమ్, సంశ
యం గమయిత్వా చ కుంతీపుత్రేణ పాతితః. ౧౩. యస్య నాస్తి సమా లోకే
శౌర్యే వీర్యే చ కశ్చన, స ఏష నిహతశ్శేతే భీష్మ భీష్మకృదాహవే. ౧౪. పశ్య
శాంతనవం కృష్ణ శయానం సూర్యవర్చసమ్, యుగాంత ఇవ కాతేన పతితం సూ
ర్యమంబరాత్. ౧౫. ఏష తప్తా రణే శత్రూ శస్త్రతాపేన వీర్యవాన్, నరసూ
ర్యోఽస్తమభ్యేతి సూర్యోఽస్తమివ కేశవ. ౧౬. శరతల్పగతం వీరం ధర్మే దేవాపి
నాసమమ్, శయానం వీరశయనే పశ్య హరనిషేవితే. ౧౭. కర్ణినాలీకనారాచై రా
స్తీర్య శయనోత్తమమ్, ఆవిశ్య శేతే భగవాన్ స్కందశ్శరవణం యథా. ౧౮.
అతులపూర్ణం గాంగేయస్త్రిభిర్బాణైస్సహస్వితమ్, ఉపధామోపధానాగ్ర్యం దత్తం
గాంఢీవధన్వనా ౧౯. పాలయానః పితుశ్శాస్త్రమూర్ధ్వరేతా మహాయశాః, ఏష
శాంతనవశ్శేతే మాధవా ప్రతిమో యుధి. ౨౦ ధర్మాత్మా సర్వధర్మజ్ఞః పారావర్యేణ
నిర్ణయే, అమర్త్య ఇవమర్త్యస్సన్నేష ప్రాణానిధారయత్. ౨౧. నాస్తి యుద్ధే
కృతీ కశ్చిన్న విద్వాన్న పరాక్రమే, యత్ర శాంతనవో భీష్మః శేతేఽద్య నిహతః
పరైః. ౨౨ స్వయమేతేన హరేణ పృచ్ఛ్యమానేన పాండవైః, ధర్మజ్ఞేనాహవే
మృత్యురాఖ్యాతస్సత్యవాదినా. ౨౩. ప్రణవః కురువంశస్య పునర్యేన సముద్భవః,
స గతః కురుభిస్సార్థం మహాబుద్ధిః పరాభవమ్. ౨౪. ధర్మేషు కురువః కంను పరిప్ర
త్యంతి మాధవ, గతే దేవప్రతే స్వర్గం దేవకల్పే నరన్వభే. ౨౫. అర్జునస్య వినేతా
రమాచార్యం సాత్యకేస్తథా, తం పశ్య పతితం ద్రోణం కురూణాం ద్విజసత్త
మమ్. ౨౬. అస్త్రంచతుర్విధం వేద యదైవ త్రిదశేశ్వరః, భాగవో వా మహావీర్య
స్తథా ద్రోణోఽపి మాధవ. ౨౭. యస్య ప్రసాదాద్భీభత్సుః పాండవః కర్త దుష్క
రమ్, చకార స హతశ్శేతే నై నమస్త్రాణ్యపాలయన్. ౨౮. యం పురోధాయకురవః
అహ్వయంతేస్త పాండవాన్, సోఽయంశస్త్రభృతాంశ్రేష్ఠోద్రోణశ్చ స్త్రైఃపరిష్కృతః.
౨౯. యస్య నిర్దహతస్సేనాం గతిరగ్నేరివాభవత్, స భూమా నిహతశ్శేతే శాంతా
ర్పిరివ పావకః. ౩౦ ధనుర్ముఖైరశీర్ణశ్చ హస్తావాపశ్చ మాధవ, ద్రోణస్య నిహతస్యాపి
దృశ్యతే జీవతో యథా. ౩౧ వేదా యస్తాచ్చ చత్వారిః సర్వాస్త్రాణి చ కేశవ, అన
వేతాని వై హౌరాద్యచైవాదా ప్రజాపతేః. ౩౨ పందనాద్వా విమాతస్య వందిభిర్వం
దితాశుభా, గోమాయవో వికర్షంతి పాదా శిష్యగణార్చితా. ౩౩. ద్రోణం ద్రుపద
పుత్రేణ నిహతం మధుసూదన, కృపీ కృపణమన్వాస్తే దుఃఖోపహతచేతనా ౩౪.
తాం పశ్య పతితామారాం ముక్తకేశీమథోముఖమ్, హతం పతిముపాసంతీ

ద్రోణం శస్త్రభృతాం పరమ్. ౩౫. బాణైర్భిన్నతనుత్రాణం భృష్టద్యుష్మేన కేశవ,
ఉపాస్తే వై మృధే ద్రోణం జటిలా బ్రహ్మచారిణి. ౩౬. ప్రేతకృత్యే చ యతలే
కృపీ కృపణమాతురా, హతస్య సమరే భర్తుః సుకుమారి యశస్విని. ౩౭. అగ్ని
మాహృత్య విధివచ్చితాం ప్రజ్వాల్య సర్వశః, ద్రోణమాథాయ గాయంతి త్రీణి
సామాని సామగాః. ౩౮. గుర్వంతి చ చితామేతే జటిలా బ్రహ్మచారిణః, ధనుర్భి
శ్శక్తిభిశ్చైవ రథనీడైశ్చ మాధవ. ౩౯. శస్త్రైశ్చ వివిధైరన్యైర్ధక్ష్యంతో భూరి
తేజసవః, ఇతి ద్రోణం సమాథాయ శంసంతి చ రుదంతిచ. ౪౦. సామభిస్త్రీభిరంతస్తే
రనుశంసంతి చాపరే, అగ్నావగ్నిమివాథాయ ద్రోణం హుత్వా హుతాశనే.
౪౧. గచ్ఛంత్యభిముఖా గంగాం ద్రోణశిష్యా ద్విజాతయః, అపసవ్యం చితిం కృ
త్వా పురస్కృత్య కృపీం తథా. ౪౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యవాచ—సోమదత్తసుతం పత్య యుయుధానేన పాతితిమ్, వితు
ద్యమానం విహగైర్భహుభిర్దాధవాంతికే. ౧. పుత్రశోకాభిసంతప్తః సోమదత్తో
జనార్దన, యుయుధానం మహేష్వాసం గర్హయన్నివ దృశ్యతే. ౨. అసౌ హి
భూరిశ్రవసో మాతా పరమదుఃఖతా, ఆశ్వాసయతి భర్తారం సోమదత్తమనిం
దితా. ౩. దిష్ట్యా నైనం మహారాజ దారుణం భరతక్షయమ్, కురుసంక్రందనం
ఘోరం యుగాంతమనుపశ్యసి. ౪. దిష్ట్యా యూపధ్వజం వీరం పుత్రం భూరిసహ
స్రదిమ్, అనేకక్రతుయజ్వానం నిహతం నాద్య పశ్యసి. ౫. దిష్ట్యా స్నుషాణా
మాక్రందే ఘోరం విలపితం బహు, స శృణోషి మహారాజ సారసీనామివార్ణవే.
౬. ఏకవస్త్రానుసంవీతాః ప్రక్షీర్ణానితమూర్ధజాః, స్నుషాస్తే పరిధావంతి హానాపత్యా
హతేశ్వరాః. ౭. శ్వాపదైర్భక్ష్యమాణం త్వమహో దిష్ట్యా స పశ్యసి, చిన్నబా
హుం నరవ్యాఘ్రముద్బునేన నిపాతితిమ్. ౮. శలం వినిహతం సంఖ్యే భూరిశ్రవస
మేవ చ, స్నుషాశ్చ పృథితాస్సర్వా దిష్ట్యా నాద్యేహ పశ్యసి. ౯. దిష్ట్యాతత్కాలం
చనం ఛత్రం యూపకేతోర్దహత్తనః, వినిక్షీర్ణం రథోపధ్ధి సోమదత్తైర్ను పశ్యసి ౧౦.
అమూస్తు భూరిశ్రవసో భార్యానాత్యకినా హతమ్, పరివార్యానుశోచంతి భర్తా
రమసి తేక్షణాః. ౧౧. ఏతా విలప్య బహుశం భర్తృశ్శోకేన కర్మితాః, పతంత్యభిముఖం
భూమా కృపణం తవ కేశవ ౧౨. బీభత్సురతిబీభత్సం కర్తేదమకరోః, ౧౩. ప్రమ
త్తస్య యదచైచ్ఛీద్యాహుం శూరస్య యజ్వహః. ౧౪. తతః పాపతరం కర్త కృత
వానపి సాత్యకి, శిరః ప్రాయోపవిష్టస్య ప్రాహ్నిచ్చంసితాత్తనః. ౧౫. ఏకో

ద్వాభ్యాం హతశ్చేషే త్వమధర్వణ ధార్మిక, ఇతి యూపధ్వజస్యైతాః స్త్రీయః
క్రోశంతి మాధవ. ౧౫. భార్య యూపధ్వజస్యైషా కరసమితముధ్యమా, కృత్వా
త్సంగే భుజం భర్తుః కృపణం పర్యదేవయత్. ౧౬ ఆయం సరశవోత్కర్షి సీరస్తర
విమర్దనః, నాభ్యూరుజఘనస్పర్శీ నీవీవిస్తంసనః కరః. ౧౭. ఆయం సహంతా శత్రూ
ణాం మిత్రాణామభయప్రదః, ప్రదాతా గోసహస్రాణాం త్రియంతకరః కరః
౧౮. వాసుదేవస్య సాన్నిధ్యే పార్థేనాక్షిప్తకర్తృణా, యుధ్యతస్సరురైవేద్యేన ప్రమ
త్తస్య నిపాతితః ౧౯. కింను వక్ష్యసి సంపత్సు కథాసు చ జనార్దన, అద్భుతస్య
మహాత్కర్త స్వయం వా సకీరిటవా. ౨౦. ఇత్యేవం గర్హయిత్యైషా తూష్ణిమా
స్తే వరాంగనా, తామేతామనుశోచంతి సపత్న్యస్సాప్సవివల్లభాః. ౨౧. గాంధార
రాజశృకునిర్బలవా సత్యవిక్రమః, నిహతస్సహదేవేన భాగినేయేన మాతులః
౨౨. యః పురా హేమదండభ్యాం వ్యజనాభ్యాం స్త వీజ్యతే, స ఏవ వక్షిభిః
పక్షైః శయానఉపవీజ్యతే. ౨౩. యస్స్వరూపాణి కురుతే శతశోఽథ సహస్రశః,
తస్య మాయావినో మాయా దగ్ధాః పాండవతేజసా. ౨౪. మాయయా నికృతి
ప్రజ్ఞో జితవా యో యుధిష్ఠిరమ్, సభాయాం విపులం రాజ్యం సపునర్జీరితం జితః.
౨౫. శతకుంతాశృకునిం కృష్ణ సమంతాత్పర్యుపాసతే, కైతవం మమ పుత్రాణాం వినా
శాయోపశిషీతమ్. ౨౬ ఏతేనైతన్నహదైర్విరంప్రసక్తం పాండవైస్సహ, వధాయ
మమ పుత్రాణామాత్మనస్స్వగణస్య చ. ౨౭. యజైవ మమ పుత్రాణాం లోకాశ్శ
స్త్రజితా విభో, ఏవమస్మాపి దుర్బుద్ధిగో కాశ్శస్త్రైః నై జితాః. ౨౮. కథం చ
నాయం తత్రాపి పుత్రాస్తే భ్రాతృభిస్సహ, విరోధయేదృజప్రజ్ఞానసృజార్తధు
సూదన. ౨౯.

ఇతి స్త్రీమహాభారతే - స్త్రీచర్వణి - చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

— గాంధారికావదానమ్, ౨ —

గాంధార్యువాచ—కాంభోజం షశ్య దుర్ధర్షం కాంభోజాస్తరణోచితమ్,
శయానమృషభస్కందం హతం పాంసుషు మాధవ. ౧. యస్య త్తతజపంద్రిగ్ధౌ
బాహూ చండనభూషితౌ, అవేక్ష్య కృపణం భార్య విలపత్యతిదుఃఖితా. ౨.
ఇమా తౌ కరిషుప్రభ్యా బాహూ శుభతలంగుళీ, యయోర్వివరమాపన్నాం సర
తిర్తాంపురాజసౌత్. ౩. కాం గతిం ను గమిష్యామి త్వయా మీనా జనేశ్వర, హత
బంధురనాథేవ వేదంతీ మధురస్వరా. ౪. ఆతపే క్షామ్యమానానాం వివిధానామివ
ప్రజామ్, క్లాంతానామపి నారీణాం న స్త్రీప్రజతివై తనుమ్. ౫. శయానమభిత

శూరం కాలింగం మధుసూదన, పశ్య దీప్తాంగద యుగప్రతిబద్ధమహాభుజమ్. ౬.
 మాగధానామధిపతిం జయత్సేనం జనార్దన, పరివార్య ప్రదుశితా మాగధ్యః పశ్య
 యోషితః. ౭. ఆనామాయతనేత్రాణాం సుస్వరాణాం జనార్దన, మనశ్శృతి
 హరో నాదో మనో మోహయతీవ మే. ౮. ప్రక్షిప్తసర్వాభరణా రుదంత్యశ్శృక
 కర్మితాః, ఆస్తీర్ణశయనోపేతా మాగధ్యశ్శేరతే భువి. ౯. కోసలానామధిపతిం
 రాజపుత్రం బృహద్బలమ్, భర్తారం పరివార్యతాః పృథక్ప్రీదుశితాః స్త్రియః ౧౦.
 అస్య గాత్రగతాః బాణాః కార్ణిభాహుబలాన్వితాః, ఉద్ధరంత్యసుఖావిప్తాః
 మూర్ఛమానాః పునఃపునః. ౧౧ ఆసాం సర్వానవద్యానా మాతపేన పరిశ్రమాత్,
 ప్రహ్లానసలినాభాని భాంతి వత్తాణి మాధవ. ౧౨. ద్రోణేన నిహతాశూరారాః శేరతే
 రుచిరాంగదాః, ధృష్టద్యుమ్న సుతాస్సర్వే శిశవో హేమమాలినః. ౧౩. రథా
 గ్నుగారం చాపార్చిః శరవృష్టిగదేధనమ్, ద్రోణమాపాద్య నిర్దగ్ధాః శలభా ఇవ
 పావకమ్ ౧౪. తతైవ నిహతాశూరారాః శేరతే రుచిరాంగదాః, ద్రోణేనాభిముఖా
 స్సర్వే భ్రాతరః పంచ కేకయాః. ౧౫. తప్తకాంచనవర్ణాస్తాలధ్వజరథప్రజః,
 భాసయంతి మహీం భాసా జ్వలితా ఇవ పావకాః ౧౬. ద్రోణేన ద్రుపదం సంఖ్యే
 పశ్య మాధవ పాతితమ్, రుహద్యిపమివారణ్యే సింహేన మహతా హతమ్. ౧౭.
 పాంచాలరాజ్ఞో విమలం పుండరీకాక్షపాండవమ్, ఆతపత్రం సమాభాతి శరదీవ
 నిశాకరః. ౧౮. ఏతాస్తు ద్రుపదం వృద్ధం స్మృషా భార్యా సుదుఃఖతాః, దగ్ధా
 గచ్ఛంతి పాంచాల్యం రాజానమపసవ్యతః. ౧౯. ధృష్టకేతుం మహేష్వాసం చేది
 పుంగవమంగనాః, ద్రోణేన నిహతం శూరం హరంతి హృతచేతసః. ౨౦. ద్రోణస్త
 మభిహత్సైవ విమర్దే మధుసూదన, మహేష్వాసో హతశ్శేతే నద్యా హత ఇవ
 ద్రుముః. ౨౧. ఏష చేదిపతిశూరో ధృష్టకేతుర్హరథః, శేతే వినిహతస్సంఖ్యే
 హత్యా శత్రూ సహస్రశః. ౨౨. విచ్ఛిద్యమానం విహగైస్తు భార్యాః ప్రత్యు
 పస్థితాః, చేదిరాజం హృషీకేశ సువేషం చారుకుండలమ్. ౨౩. దాశార్హపుత్రజం
 వీరం శయానం సత్యవిక్రమమ్, అరోహ్యంకే రుదంత్యేతా శ్చేదిరాజం వరాంగ
 నాః. ౨౪. అస్య పుత్రం హృషీకేశ సుకేశం చారుకుండలమ్, ద్రోణేన సమరే
 పశ్య నికృత్యం బహుధా శక్రైః. ౨౫. పితరం నూనమాజిహం యుధ్య
 మానం పరైస్సహ, నాజహాత్పితరం వీరమద్యాపి మధుసూదన. ౨౬. ఏవం
 మమాపి పుత్రస్య పుత్రః పితరమన్వగాత్, దుర్యోధనం మహాబాహూ లక్ష్మణః పర
 వీరహః. ౨౭. విందానువిందావావంత్యౌ పతితో పశ్య కేశవ, హిమాంతే పుష్పితా
 సాలౌ మరుతా గలితావివ. ౨౮. కాంచనాంగదవర్ణాణాం రణే ఖడ్గధనుర్ధరా,

ఋషభ ప్రతిరూపాత్మక యానా విమలప్రజా. ౨౯. ఆవధ్యాః పాండవాః
 కృష్ణ సర్వవప త్వయా సహ, యే ముక్తా ప్రోణభీష్మాభ్యాం కల్లాద్వైకర్త
 నాత్మపాత్. ౩౦. దుర్యోధనాద్ద్రోణసుతాన్తైస్సంధవాచ్చ మహారథాత్,
 సోమదత్తాద్వికల్లాచ్చ శూరాచ్చ కృతవర్తణః. ౩౧. యే హన్యుశ్శస్త్రవేగేన
 దేవానపి సర్వభాః, త ఇమే నిహతాసుర్వే పశ్యకాలస్య పర్యయమ్. ౩౨.
 నాతిభారోఽస్తి దైవస్య ధ్రువం మాధవ కశ్యప, యది మే నిహతాశ్శూరాః
 క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభాః. ౩౩. తదైవ నిహతాః కృష్ణ మమ పుత్రాస్తరస్వినః,
 యదైవాశృతకామస్తస్వముపప్లవ్యం గతః పునః. ౩౪. శాంతవోఽస్త్వైవ పుత్రేణ
 ప్రాజ్ఞేన విదురేణ, తదైవోక్తాస్తిమా స్నేహం కురువ్యాత్మసు తేష్వితి ౩౫.
 తయోర్న వచనం తాత మిథ్యాభవతుమర్హతి, అచిరేణైవ పుత్రా మే భస్మీభూ
 తా జనార్దన. ౩౬. వైశంపాయన ఉవాచ—ఇత్యుక్తావ్యసతద్భూమా గాంధారి
 శోకమూర్ఛితా, దుఃఖోపహతవిజ్ఞానా దైర్యముత్సృజ్య భారత. ౩౭. తతః కోప
 పరీతాంగీ పుత్రశోకపరిపుత్రా, జగము శౌరిం దోషేణ గాంధారి వ్యధితేంద్రియా.
 ౩౮. గాంధార్యువాచ—పాండవా ధార్తరాష్ట్రాశ్చ క్రుధాః కృష్ణ పరస్పరమ్,
 ఉపేక్షితా వినశ్యంత స్త్వయా కస్తాజనార్దన ౩౯. శక్తేన బహుభుత్వేన విపులే
 తిష్ఠతా బలే, ఉభయత్ర సమేనాపి శ్రుతవాక్యేన వైవహ. ౪౦. ఇచ్ఛతోఽపేక్షీ
 తో నాశః కురూణాం మధుసూదన, యస్తాత్స్వయా మహాబాహో ఘలం తస్మాద
 వాఘ్నుహి. ౪౧. పతిశీత్రూపయా యన్తే తపః కించిదుపార్జితమ్, తేన త్వాం
 దురవాపేన శప్స్యే చక్రగదాధర. ౪౨. యస్తాత్సరస్వరం ఘ్నుతో జ్ఞాతయః
 కురుపాండవా, ఉపేక్షితాస్తే గోవింద తస్మాత్ జ్ఞాతీణా వధిష్యసి. ౪౩. త్వమప్యవస్థి
 లేవర్షే షట్త్రింశే మధుసూదన, హతజ్ఞాతిర్హతామాశ్శో హతపుత్రో వనేవరః.
 ౪౪. కుత్సితేనాప్యసాయేన నిధనం సమవాప్యసి, తవావ్యేవం హతసుతా నిహ
 తజ్ఞాతిబాంధవాః. ౪౫. స్త్రియః పరితపిష్యంతి యజైవ భరతస్త్రియః. ౪౬. వైశం
 పాయన ఉవాచ—ఏతచ్ఛ్రుత్యా తు వచనం వాసుదేవో మహామనాః, ఉవాచ
 దేవీం గాంధారీమీషదభ్యత్నయన్నివ. ౪౭. సంహర్తావృష్టిచక్రస్య మదనోఽ
 నేహ విద్యతే, జానేఽహమేవమవ్యేవం చీర్ణం చరసి క్షత్రియే. ౪౮. అవధ్యాస్తే
 సరైరసైవైరపివా దేవదానవైః, పరస్పరకృతం నాశమతః ప్రాప్స్యంతి యాద
 వాః. ౪౯. ఇత్యుక్తవతి దాశార్హ్యే పాండవాస్త్రస్తచేతసః, బభూవుర్భృశసంవిగ్నాని
 రాశాశ్శాపి జీవితే ౫౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-శ్రీపర్వణి - పంచవింశోఽధ్యాయః.

అథ శ్రాద్ధపర్వ ప్రారంభః.

—అథ శ్రాద్ధపర్వ ప్రారంభః. —

శ్రీభగవానువాచ.—ఉత్తిష్టోతిష్ఠ గాంధారి మాచ శోకే మనః కృథాః, తవైవ హ్యపరాధేన బహవో నిధనంగతాః ౧. యత్త్వం పుత్రం దురాత్మాన మిష్టుమత్యంతమానినమ్, దుర్యోధనం పురస్కృత్య దుష్కృతం సాధుమన్యనే. ౨ నిఘ్నం వైరపురుషం వృద్ధానాం శాసనాతిగమ్, కథమాత్మకృతం దోషం మ య్యాధాతుమిహేచ్ఛసి. ౩. మృతం వా యది వా నష్టం యోఽతీతమనుశోచతి, దుఃఖేన లభతే దుఃఖం ద్వావనఙ్గా ప్రపద్యతే. ౪. తపోర్థియం బ్రాహ్మణీ దత్తగ ర్భం గౌర్యోధారం ధానితారం తురంగీశూద్రాదాసంపశుపాలం చ వైశ్యావధా ర్థియం తదిష్ఠిథా రాజపుత్రీ. ౫. వైశంపాయనఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వాసుదేవ స్య పునరుక్తం వచోప్రియమ్, తూష్ణీం బధూవ గాంధారి శోకవ్యాకులలోచనా. ౬. ధృతరాష్ట్రస్తు రాజుర్నిగృహ్యబుద్ధిజం తమః, పర్యపుచ్ఛత ధర్మాత్మా ధర్మరా జం యుధిష్ఠిరమ్. ౭. జీవతాం పరిమాణజ్ఞః సైన్యానామసి హింధవ, హతానాం యది జానీషే పరిమాణం వనస్య మే. ౮. యుధిష్ఠిరఉవాచ—దశశాయితానామ యుతం సహస్రాణి చ వింశతిః, కోట్యుష్టశ్చ పృష్ఠైశ్చ యేఽస్మిన్ రాజన్పుథేహ తాః. ౯. ఆలయైశ్చ తు వీరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ, దశచాన్యాని రాజేంద్ర శతం పశ్యిశ్చ పంచదశ ౧౦. ధృతరాష్ట్రఉవాచ—యుధిష్ఠిరగతిం కాంతే గతాః పురుషసత్తమాః, ఆచక్ష్య మే మహాబాహో సర్వజ్ఞో హ్యసి మే మతః ౧౧ యుధిష్ఠిరఉవాచ—యైర్హతాని శరీరాణి హృష్టైః పరమసంయుగే, దేవరాజ సర్మా లోకా గతాస్తే సత్యవిక్రమాః. ౧౨. యేత్వహృష్టేన మనసా మర్త వ్యమితి భారత, యుధ్యమానా హతాస్సంఖ్యే తే గంధర్వైస్సమాగతాః. ౧౩. యే చ సంగ్రామభూయిష్ఠా యాచమానాః పరాజుభాః, శస్త్రేణ నిధనం ప్రాప్తా గతాస్తే గుహ్యకా ప్రతి. ౧౪. పాత్యమానాః పరైర్యే తు హీయమానానిరా యుథాః, ప్రీనీషేవా మహాత్మానః పరానభిముఖారణే. ౧౫. ఛిద్యమానాశ్చితై శ్చస్త్రైః కుత్రధర్మచరాయణాః, గతాస్తే బ్రహ్మసదనం హతావీరాస్సువర్షసః. ౧౬. (యేతత్ర నివాతా రాజన్నంతరామోధనం ప్రతి, యథాకథంచితై రాజా సంతాప్తాస్తూత్రరాక కుర్మా) ౧౭. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—కేన జ్ఞానబలేనైవం పుత్ర చశ్యసి సిద్ధవత్, తన్నైవద మహాబాహో శ్రోతవ్యం యది మన్యనే. ౧౮. యుధిష్ఠి రఉవాచ—నిదేశాద్భవతిః పూర్వం వనే విచరతా మయా, తీర్థయాత్రాప్రసంగేన

సంప్రాప్తోఽయమనుగ్రహః. ౧౯ (దేవర్షిగోమశో దృష్ట ప్రతః ప్రాప్తోఽస్య నుస్త్వ తిమ్, దివ్యం చతురనుస్త్వ ప్తం జ్ఞానయోగేన వై పురా. ౨౦) ధృతరాష్ట్రాదివాచ-
యేఽత్రానాథా జనాస్తాత సరాథా యేచ భారత, కన్విత్తేషాం శరీరాణిధ్యంతే
విధిపూర్వకమ్. ౨౧ న యేషాం సంతి కర్తారో నచ యేఽత్రాహితాగ్నయః,వయం
చ కస్య కుర్యామ బహుత్వాత్తాత కర్తణః. ౨౨. యాః సుపల్లాశ్చ గృధ్రాశ్చ
వికర్షంతి యతః ప్రతః, తేషాం నుకర్షణా లోకా భవిష్యంతి యుధిష్ఠిర. ౨౩. వై
శంపాయనశినాచ—ఏవముగ్తో మహాప్రాజ్ఞః కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః, ఆదిదేశ
సుధర్మణం ధామ్యం సూతం చ సంజయమ్. ౨౪. విదురం చ మహాబుద్ధిం యు
యుత్సుం చైవ కౌరవమ్, ఇంద్రసేముఖాంశ్చైవ భృత్యాన్ సూతాంశ్చ సర్వ
శః. ౨౫. భవంతః కారయంత్యేషాం ప్రేతకార్యాణ్యనేకశః, యథాచానాథవత్కిం
చిచ్ఛరీరం న వినశ్యతి. ౨౬. శాసనాధర్మ రాజస్య త్తాసూతశ్చ సంజయః, సుధర్మ
ధామ్యసహిత ఇంద్రసేనాదయస్తథా. ౨౭. చందనాగరుకాష్ఠాని తథా కాలేషు
కాన్యత, ఘృతం తైలం చ గంధాంశ్చ ఙ్గోమాణి వసనానిచ. ౨౮. సమాహృత్య
మహాద్వాణి దారూణాం చైవ సంచయ్యా, రథాంశ్చ సూదితాంస్తత్ర నానాప్ర
హరణానిచ. ౨౯. చితాః కృత్వా ప్రయత్నేన యః సుఖ్యాన్న రాధిపాః, దా
హయామాసురవ్యగ్రా విధిదృష్టేనకర్షణా. ౩౦. దుః ౩౦ చ రాజానం భ్రా
తృంశ్చాప్య మహారథాః, శల్యం శలం చ రాజానో భూరిశ్రవసమేవచ ౩౧,
జయద్రథం చ రాజానమభిమన్యుం చ భారత, దాశ్వాసనం లక్ష్మణం చ ధృష్టకే
తుం చ పార్థివమ్. ౩౨. బృహంతం సోమదత్తం చ సృంజమాంశ్చ శతాధికాః,
రాజానం ఙ్గేమధన్వానం విరాటద్రుపదా తథా. ౩౩. శిఖండినం చ పాంచాల్యం
ధృష్టద్యుమ్నం చ పార్వతమ్, యుధామన్యుం చ విక్రాంతముత్తమాజసమేవ చ.
౩౪. శాసల్యం ద్రాపదేయాంశ్చ శకునిం చైవ సౌబలమ్, ఆచలం వృషకం చైవ
భగదత్తం చ పార్థివమ్. ౩౫. కర్ణం వైకర్తనం చైవ సహపుత్రమమర్షణమ్, కేక
యాంశ్చ మహేష్వాపాః త్రిగర్తాంశ్చ మహారథాః. ౩౬. ఘటోత్కచం
రాక్షసేంద్రం బకభ్రాతరమేవచ, అలంబుసం రాక్షసేంద్రం జలసంధం చ పార్థి
వమ్. ౩౭. అన్యాంశ్చ పార్థివాః రాజా శతశోఽథ సహస్రశః, ఘృతథా
రాహుతైర్దీప్తైః పావకైస్సమదాహయ్యా. ౩౮. పితృమేధాశ్చ కేషాంబిదవ
ర్తంత మహాత్మనామ్, సామభిశ్చాప్యగాయంత తేఽన్వశోచంత చాపరే. ౩౯. సా
మ్నామృచాం చ నాదేన స్త్రీణాం చ దుదితస్థవైః, కశ్శలం సర్వభూతానాం

నిశాయాం సమజాయతే. ౪౦. తే విధూమాః ప్రదీప్తాశ్చదీప్యమానాశ్చ పావ
కాః, నభసీవాన్విదృశ్యంతే గ్రహస్తద్వభ్రసంవృతాః. ౪౧. యే చాప్యనా
థాస్త్రాసకా నానాదేశసమాగతాః, తాంశ్చ సర్వాన్ సమానాయ్యరాశీ
కృత్వా సహస్రశః. ౪౨. చిత్వాదారుభిరవ్యక్తైః ప్రభూతైః స్నేహపాచితైః,
దాహయామాస విదురో ధర్మరాజస్య శాసనాత్. ౪౩. కారయిత్యా
క్రియా సేహం కురురాజో యుధిష్ఠిరః, ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య గంగామభిము
ఖోఽగమత్. ౪౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - షడ్వింశోఽధ్యాయః.

— శర్వస్య గూఢజత్వకథనమ్. —

వైశంపాయన ఉవాచ—తే సమాసాద్య గంగాం తు శివాం పుణ్యజలో
చితామ్, హృదినీం చ ప్రసన్నాం చ మహామూషాం మహావనామ్. ౧. భూషణా
మృత్తరీయాణి వేష్టనావ్యవముచ్యత, తతః పితౄణాం భ్రాతృణాం పుత్రా
ణాం స్వజనస్యచ. ౨. పౌత్రాణామార్యకాణాంచ పతీనాం చ కురుస్త్రియః, ఉదకం
చ క్రిరే సర్వా రుదంతోఽపి వింశాదుఃఖతాః. ౩. సుహృదాం చాపి ధర్మజ్ఞాః ప్రచ
క్రుస్సులిలక్రియాః, వీరశ్చాన్యైః పరపత్నీభిః క్రియమాణే తదోదకే. ౪. సూపతీ
ర్థాభవద్దంగా భూయోఽల్పప్రసారచ, తన్తహోదధిసంకాశం నిరానందమనుత్స
వమ్. ౫. వీరపత్నీభిరాక్షిర్ణం గంగాతీరమశోభత, తతః కుంతీ మహారాజ సహసా
శోకకర్మితా. ౬. రుదంతీ మండయా షోచాపుత్రాన్ వచనమబ్రవీత్, యస్సశూరో
మహేష్వాసో రథయాథవయాథవః. ౭. అర్జునేన హతస్సంఖ్యే వీరలక్ష్మణలక్ష్మితః,
యం సూతపుత్రం మర్వాధ్వం రాధేయమితి పాండవాః. ౮. యో వ్యరాజచ్ఛమూ
మధ్యే దివాకర ఇవప్రభుః, ప్రత్యయుధ్యత యస్సర్వాక పురా వస్సుపదానుగాక.
౯. దుర్యోధనబలం సర్వం యః ప్రకర్షక వ్యరోచత, యస్య నాస్తి సమో వీర్యే
సృధివ్యామపి కశ్చన. ౧౦. యో వృణోత యశశూరః ప్రాణైరపి సదా భువి, సత్య
సంధస్య శూరస్య సంగ్రామేష్వపలాయనః. ౧౧. కురుధ్వముదకంతస్య భ్రాతృరక్లిష్ట
కర్షణః, స హి వః పూర్వజో భ్రాతా భాస్కరాస్తయ్యజాయత. ౧౨. కుండలీ
కవచీ శూరో దివాకరసమప్రభుః, శ్రుత్వాతు పాండవాస్సర్వే మాతుర్వచనమ
ప్రియమ్. ౧౩. కర్ణమేవాన్వశోచంత భూయశ్చార్థతరాభవక, తత స్సపురుష
వ్యాఘ్రః కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః. ౧౪. ఉవాచ మాతరం వీరో నిశ్వసన్నివ
సన్నగః, యశ్శూరోర్ధిర్ధ్వజావర్తో మహాభుజమహాగ్రహః. ౧౫. తలశబ్దానునదితో

మహారథ మహాపాదః, యస్యేషుపాతమాపాద్య నాస్యస్తిష్ఠేద్ధనంజయాత్. ౧౬. భవత్యా స్స కథం పుత్రో దేవగర్భః పురాభవత్, యస్య బాహుప్రతాపేన తాపితాస్సర్వతో వయమ్. ౧౭. తమగ్నిమివ వస్త్రేణ కథం ఛాదితవత్ససి, యస్మి బాహుబలం నిత్యం ధార్తరాష్ట్రైరుపాసితమ్. ౧౮. ఉపాసితం యథాస్తాభిర్బలైః గాంధీవధన్వనః, భూమిపానాం చ సర్వేషాం బలం బలవతాం వరః. ౧౯. నాస్యః కుంతీ సుతాత్కర్ణాదగృహ్లాద్రధినాం రథీ, ససః ప్రథమజో భ్రాతా సర్వశస్త్రభృతాంవరః. ౨౦. ఆసూత తం భవత్యగ్రే కథమద్భుతవిక్రమమ్, ఆహో భవత్యా మంత్రస్య గూహనేన వయం హతాః. ౨౧. నిధనేన హి కర్ణస్య వీడితాస్తస్మిన్ బాంధవాః, అభిమన్యో ర్వి నాశేన ద్రావదేయవధేనచ. ౨౨. పాంచాలానాం చ నాశేన కురూణాం పతనేనచ, తతశ్శతగుణం దుఃఖమిదం మామస్పృశద్భృశమ్. ౨౩. కర్ణమేవానుశోచకా హి సందేహ్యాగ్నావివాపితః, నేహ స్త కిందిదప్రాప్యం భవే దపి దివిస్థితమ్. ౨౪. న చ స్త వైశసం ఘోరం కౌరవాంతకరం భవేత్, ఏవం విలప్య బహుశం ధర్తరాజో యుధిష్ఠిరః. ౨౫. విదహా దుఃఖతో రాజంశ్చకారాస్సోదకం ప్రభుః, తతో వినేదు స్సహసాస్త్రీయస్తాః ఖలైర్వృశః. ౨౬. అభితో యాస్మిన్ తాస్త్రత్ర తస్మిన్నుదకకర్తణి, తత ఆనాయయామా, కర్ణస్యసపరిచ్ఛదాః. ౨౭. స్త్రీయః కురుపతిర్ధిమా భ్రాతూః ప్రేష్టా యుధిష్ఠిరః, స లోకానాం ధర్తాత్మా ప్రేతకృత్య మనంతరమ్. ౨౮. కృతోష్టతారగంగాయాః సలలాహకులేంద్రియః, స రాజా ధృతరాష్ట్రశ్చ కృత్వా కృత్యమతంద్రితః. ౨౯. సముత్తతాన గంగాయా భార్యయా సహ భారత, ధర్త్యం యశస్య మాయుష్యం శత్రునాశసమేవచ. ౩౦. పుత్రపౌత్ర సదం పుంసాం సరైర్విశ్వస్య ప్రదాయకమ్, భారతం హి మహాశ్వర్యంయశ్శృణో తిదినేదినే. ౩౧. సర్వతీర్థాభిషేకస్య ఫలమాప్నోతి మానవః, భారతం శృణుయాన్నిత్యం భారతం పరికిర్తయేత్. ౩౨. భారతం భవనే యస్య తస్య హస్తం గతో నయః, భారతం పరమం పుణ్యం భారతే వివిధాః కథాః. ౩౩. భారతం సేవ్యతే దేవైర్భారతం పరమం పదమ్, భారతం సర్వశాస్త్రాణాముత్తమం భరత్వథ. ౩౪. భారతాత్పృథితే శ్రైష్ఠ్యం మోక్షశ్చైవ బ్రవీమి తే, పరైర్వికాదశమంశ్రుత్వా అశ్వమేధఫలం లభేత్. ౩౫. విమానం సమధిష్ఠాయ కాంచనం సాష్పరోగణమ్, ఏవం యాతి చ సానందః యుగానాం వింశతిం వసేత్. ౩౬. ఇమం మహాయుధ మఖం మహాత్మనాం శృణోతి నూనం పతతే చ యః పునాన్, స సమ్యగిష్టస్య గాస్య యత్ఫలం తదాఘ్నయాద్వంశవివృద్ధి మాత్మనః. ౩౭. మఖో హి విష్ణుర్భ

గవాః సనాతనో వహంతి తం చాగ్న్యనితోదు భానవః, తద్దివ్య చారిత్రమిదం
హి యః పఠేత్ సంప్రాప్త్యసంపత్సమఖిభవేదిహ్య ౩౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శతసహస్రాయాంసంహితాయాం - వైయాసిక్యాం
స్త్రీపర్వాంతర్గత శ్రాద్ధపర్వః - సప్తవింశోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం స్త్రీపర్వ

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పఠన్తే నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం యమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే.

ఓం - తత్సత్ - హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

